

Кум сá реализује програм

Триабје ин туотдиуна луват сама дѣ даѣина а мајмарје алу курс: сѣ шкуоларји њвјеаѣа фрумуос сѣ вѣрбаскá прá вѣорба власаскá шѣ шѣије дѣ алуор културá шѣ традиѣје. Триабје багат дѣ сама ше шкуоларји шѣиу ѡтѣнј, ку ше вин дѣ ла алуор кáш шѣ ѡ рѣнду ку аја лукрат ку туот шкуоларју бáш-кашѣт, пурѣнд дѣ гризá шѣ дѣ туот колектјиву.

Атмосѣјера ла шас триабје сѣ фѣје релаксирјитá, сѣ каѣе о релације дѣ партнерј ѡтѣрá оѣитул/наставнјик шѣ шкуоларј кум сар мајушѣор трјеша баријера лу психá ла активизација лу пуѣѣарја лу вѣорбит шѣ ѡвѣаѣурј. Туот ше сá лукрá дѣ лјимбá сá демонстрѣрјѣасѣе ѡн контјекст, ну сá шкуоаѣе дѣнлáтурј. Кѣнд сá вјеаѣбује пуѣѣарја дѣ вѣорбá доминирјеск дѣјалуогурлји ѡн мајмулѣе фуоармје ѡн интеракѣја лу наставнјик ку шкуоларју шѣ шкуоларју ку шкуоларј. Ла вѣорбит сá катá сѣ фѣје ушѣор, сѣ фѣје ѡвјеисѣлјит шѣ сѣ сá спуне кум триабје.

PETRJEKUTU ŠÍ VRJEDUJALA LU EDUKACIJE ŠÍ ĀNVACAT

Петрјекуту шѣ вѣредујала лу прогрјесу шкуоларилор сá лукрá дѣ сѣ сá пуоатá азунс ла азунсурј, да ѡнсеарје ку оѣена дѣтѣнј лу нивѣу ла карје је шкуоларју шѣ ѡн релације ку карје сá оѣенјеасѣе кѣт прогрјес а авут шѣ

ше оѣенá о сѣ аѣбје. Фѣјекарје активнуост арје потенѣјал дѣ процјенјиту лу аја кѣт са маѣрс нainѣе шѣ дѣ сѣ сá кáпиѣе ѡнформације напуој. Туот шасу дѣ едукације шѣ активнуостурлји лу шкуоларј је шанса дѣ сѣ сá формирјаскá оѣенá, дѣ сѣ сá региструје кѣт шкуоларју а маѣрс нainѣе шѣ сѣј сá спунá ше триабје шѣмáј сѣ лукрје.

Формирјиту лу оѣенá је ѡн ѡу принцип ѡн едукације карје суѣѣнје процјенјиту лу аја ше сá шѣије, ше сá пуоаѣе, ѣѣнѣту шѣ рѣнду ла лукру, ка шѣ ѡтарјиту лу компетенѣј дѣ вѣреамје лу еукаѣје шѣ ѡнвасат. Мáсурáту ла формирјиту лу оѣенá суѣѣнје астрѣнс ла фактурј дѣ аја ше шкуоларји а лукрат, а мајдеасá ѡс аáаšѣа тјѣхнјике: реализација лу даѣнј ѡн праксá, петрекуту шѣ ѡнсáмнату лу аја ше шкуоларји лукрá дѣ вѣреамје дѣ едукације, комуниѣација ѡтѣрá наставнјик шѣ шкуоларј, регистру дѣ туот шкуоларју (мапа дѣ прогрјес) шѣ аша. Лукрá лу наставнјик сá суѣѣнје дѣн плáнирјит, реализјит, Петрјекут шѣ вѣредујит. Наставнјику триабје ѡн континѣјтет сѣ Петрјакá шѣ оѣенјаскá дѣферјенѣирјит прѣнга аја ше шкуоларји а факт, шѣ процјесу лу едукације шѣ ѡнвасат, ка шѣ прá жеал сѣгур шѣ алуж лукру. Ку туот ше сá аратá бун шѣ ше азутá, наставнјику о сѣ сá азуѣе ку аја ѡн алуж праксá дѣ едукације, да туот ше сá аратá ка ѡједастул бун ар трáбуји огодѣт сѣ фѣје мајбун.

2

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

Овим правилником утврђује се план наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програм наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

План наставе и учења и програм наставе и учења из члана 1. овог правилника, у делу који се односи на план наставе и учења и програм наставе и учења за шести разред основног образовања и васпитања, примењиваће се почев од школске 2019/2020. године.

Члан 3.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 6/07, 2/10, 7/10 – др. правилник, 3/11, 1/13, 4/13, 11/16, 6/17, 8/17, 9/17 и 12/18), у делу који се односи на наставни план и програм за пети разред основног образовања и васпитања.

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењиваће се почев од школске 2018/2019. године.

Број 110-00-598/2017-04
У Београду, 16. августа 2018. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ И ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност _____ језик ¹	5	180	4	144
2.	Српски као нематерњи језик ²	3	108	3	108
3.	Страни језик	2	72	2	72
4.	Ликовна култура	2	72	1	36
5.	Музичка култура	2	72	1	36
6.	Историја	1	36	2	72
7.	Географија	1	36	2	72
8.	Физика	-	-	2	72

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
9.	Математика	4	144	4	144
10.	Биологија	2	72	2	72
11.	Хемија	-	-	-	-
12.	Техника и технологија	2	72	2	72
13.	Информатика и рачунарство	1	36	1	36
14.	Физичко и здравствено васпитање	2	72+54 ³	2	72+54 ³
УКУПНО: А		24-27*	918-1026*	25-28*	954-1062*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ				
1.	Верска настава/ Грађанско васпитање ⁴	1	36	1	36
2.	Други страни језик ⁵	2	72	2	72
3.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе ⁶	2	72	2	72
УКУПНО: Б		3-5*	108-180*	3-5*	108-180*
УКУПНО: А + Б		27-30*	1026-1134*	28-31*	1062-1170*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	27-30*	1026-1134*	28-31*	1062-1170*
2.	Слободне наставне активности ⁷	1	36	1	36
3.	Допунска настава	1	36	1	36
4.	Додатна настава	1	36	1	36

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности ⁸	1	36	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње		До 2 дана годишње	

- 1 Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.
- 2 Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.
- 3 Обавезне физичке активности реализују се у оквиру предмета Физичко и здравствено васпитање.
- 4 Ученик бира један од понуђених изборних програма.
- 5 Ученик бира страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса.

- 6 Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај програм, али није у обавези.
- 7 Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност са листе од три слободне наставне активности које школа нуди.
- 8 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне, као и друге активности у складу са просторним и људским ресурсима школе.
- * Број часова за ученике припаднике националних мањина

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- 1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
- 2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- 3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
- 4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- 5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
- 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
- 7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
- 8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај петог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључне речи садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика петог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да

наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе учбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета

Циљ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења *Српског језика и књижевности* је да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању, тако што ће овладати основним законитостима српског књижевног језика, да стиче основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање и тумачење књижевних дела из српске и светске баштине развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање, подстичку имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури, негује љубав према српском језику и књижевности; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

180 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разликује књижевни и некњижевни текст; – упоређује одлике фикционалне и нефикционалне књижевности; – чита са разумевањем и опише свој доживљај различитих врста књижевних дела; – чита са разумевањем одабране примере осталих типова текстова; – одреди род књижевног дела и књижевну врсту; – разликује карактеристике народне од карактеристика уметничке књижевности; – разликује реалистичну прозу и прозу засновану на натприродној мотивацији; – анализира елементе композиције лирске песме (строфа, стих); епског дела у стиху и у прози (делови фабуле – поглавље, епизода; стих); драмског дела (чин, сцена, појава); – разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; – разликује облике казивања; – увиђа звучне, визуелне, тактилне, ольфакторне елементе песничке слике; – одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевно-уметничком тексту; 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p>	<p>ЛИРИКА Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народна песма: <i>Вила зида град</i> 2. Народне лирске песме о раду (избор); народне лирске породичне песме (избор) 3. Бранко Радичевић: <i>Певам дању, певам ноћу</i> 4. Милица Стојадиновић Српкиња: <i>Певам песму</i> 5. Душан Васиљев: <i>Домовина!</i> Алекса Шантић: <i>Моја отаџбина</i> 6. Војислав Илић: <i>Зимско јутро</i> 7. Милован Данојлић: <i>Шљива</i> / Десанка Максимовић: <i>Сребрне плесачице</i> 8. Пеђа Трајковић: <i>Кад књиге буду у моди</i> <p>Књижевни термини и појмови Песник и лирски субјекат. Мотиви и песничке слике као елементи композиције лирске песме. Врста строфе према броју стихова у лирској песми: катрен; врста стиха по броју слогова (десетерац и осмерац). Одлике лирске поезије: сликовитост, ритмичност, емоционалност. Стилске фигуре: епитет, ономатопеја. Врсте ауторске и народне лирске песме: описне (дескриптивне), родољубиве (патриотске); митолошке, песме о раду (посленичке) и породичне.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – процени основни тон певања, приповедања или драмске радње (шљив, ведар, тужан и сл.); – развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела; – одреди тему и главне и споредне мотиве; – анализира узрочно-последично низање мотива; – илуструје особине ликова примерима из текста; – вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове; – илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; – уважава националне вредности негује српску културно историјску баштину; – наведе примере личне добити од читања; – напредује у стицању читалачких компетенција; – упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; 		<p>ЕПИКА Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народна песма: <i>Свети Сава</i> 2. Народна песма: <i>Жениоба Душанова</i> (одломак о савладавању пре-прека заточника Милоша Војиновића) 3. <i>Еро с онога свијета</i> 4. <i>Джевојка цара надмудрила</i> 5. Милован Глишић: <i>Прва бразда</i> 6. Стеван Сремац: <i>Чича Јордан</i> (одломак) 7. Бранко Топић: <i>Поход на Мјесец</i> 8. Иво Андрић: <i>Мостови</i> 9. Данило Киш: <i>Дечак и пас</i> 10. Горан Петровић: <i>Месец над тесцијом</i> (први одломак приче „Бели хлеб од претеривања” и крај приче који чине одељци „Можеш сматрати да си задобио венац славе” и „Мрави су вукли велике трошице тишине”) 11. Антон Павлович Чехов: <i>Шала</i>
<ul style="list-style-type: none"> – разликује променљиве речи од непроменљивих; – разликује категорије рода, броја, падежа речи које имају дефлекцију; – разликује основне функције и значења падежа; – употребљава падежне облике у складу са нормом; – употребљава глаголске облике у складу са нормом; – разликује основне реченичне чланове (у типичним случајевима); – доследно примењује правописну норму у употреби великог слова; – састављеног и растављеног писања речи; интерпункцијских знакова; – користи правопис (школско издање); – правилно изговара речи водећи рачуна о месту акцента и интонацији реченице; – говори јасно поштујући књижевнојезичку норму; – течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; – користи различите облике казивања: дескрипцију (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу, дијалог; – издваја делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста); – саставља говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и на теме из свакодневног живота и света маште; – проналази експлицитно и имплицитно садржане информације у једноставнијем књижевном и некњижевном тексту; – напамет говори одабране књижевне текстове или одломке; 		<p>Књижевни термини и појмови Писац и приповедач. Облици казивања: приповедање у првом и трећем лицу. Фабула: низање догађаја, епизоде, поглавља. Карактеризација ликова – начин говора, понашање, физички изглед, животни ставови, етичност поступака. Врсте епских дела у стиху и прози: епска народна песма, бајка (народна и ауторска), новела (народна и ауторска), шљива народна прича. Врста стиха према броју слогова: десетерац. ДРАМА Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бранислав Нушић: <i>Кирија</i> 2. Душан Радовић: <i>Капетан Џон Пилпфокс</i> 3. Љубиша Ђокић: <i>Биберче</i> <p>Књижевни термини и појмови Позоришна представа и драма. Чин, појава, лица у драми, драмска радња. Сцена, костим, глума, режија. Драмске врсте: једночинка, радио-драма. НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирати до 2 дела)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вук Ст. Караџић: <i>Моба и прело</i> (одломак из дела <i>Живот и обичаји народа српскога</i>) 2. Доситеј Обрадовић: <i>О љубави према науци</i> 3. М. Петровић Алас: <i>У царству гусара</i> (одломци) 4. Милутин Миланковић: <i>Успомене, доживљаји, сазнања</i> (одломак) 5. Избор из енциклопедија и часописа за децу <p>ДОМАЋА ЛЕКТИРА:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Епске народне песме</i> (о Немањинима и Мрњавчевићима – претковски тематски круг) 2. <i>Народне бајке, новеле, шљиве народне приче</i> (избор); кратке фолклорне форме (питалице, брзалице, пословице, загонетке) 3. Бранислав Нушић: <i>Хајдуци</i> 4. Данијел Дефо: <i>Робинсон Крусо</i> (одломак о изградњи склоништа) 5. Марк Твен: <i>Доживљаји Хаклберија Финна / Краљевих и просјак / Доживљаји Тома Сојера</i> 6. Избор ауторских бајки (Гроздана Олујић; Ивана Нешић: <i>Зеленбабини дарови</i> (одломци)) 7. Игор Коларов: <i>Аги и Ема</i> 8. Избор из савремене поезије за децу (Александар Вучо, Мирослав Антић, Драгомир Ђорђевић, Владимир Андрић, Дејан Алексић...) <p>Допунски избор лектире (бирати до 3 дела)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Јован Јовановић Змај: <i>Песмо моја</i> (из <i>Ђулића</i>) 2. Стеван Раичковић: <i>Велико дворштите</i> (избор) / <i>Мале бајке</i> (избор) 3. Иван Цанкар: <i>Десетница</i> 4. Љубивоје Ршумовић: <i>Ујдурме и зврчке из античке Грчке</i> (избор) / Густав Шваб: <i>Приче из старине</i> 5. Џон Р. Р. Толкин: <i>Хобит</i> (одломци) 6. Никол Лезије: <i>Тајна жутог балона</i> 7. Корнелија Функе: <i>Господар лопова</i> (одломак) 8. Вида Огњеновић: <i>Путовање у путопис</i> (одломак) 9. Владислава Војновић: <i>Приче из главе</i> (избор, осим приче <i>Позориште</i>) 10. Дејан Алексић: <i>Музика тражи уши</i> (избор) / <i>Кога се тиче како живе приче</i> (избор) 11. Јован Стерија Поповић: <i>Лажа и паралажа</i> (одломак о Месечевој краљици) и Едмон Ростан: <i>Сирано де Бержерак</i> (одломак о путу на Месец) <p>Дело завичајног аутора по избору.</p>

	ЈЕЗИК	Граматика (морфологија, синтакса)	<p>Променљиве речи: именице, заменице, придеви, бројеви (с напоменом да су неки бројеви непроменљиви), глаголи; непроменљиве речи: прилози (с напоменом да неки прилози могу имати компарацију) и предлози.</p> <p>Именице – значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне, глаголске).</p> <p>Промена именица (деклинација): граматичка основа, наставак за облик, појам падежа.</p> <p>Основне функције и значења падежа (с предлозима и без предлога): номинатив (subjekt); генитив (припадање и део нечега); датив (намена и усмереност); акузатив (objekt); вокатив (дозивање, обраћање); инструментал (средство и друштво); локатив (место).</p> <p>Придеви – значење и врсте придева (описни, присвојни, градивни; месни и временски); род, број, падеж и компарација придева.</p> <p>Слагање придева са именицом у роду, броју и падежу.</p> <p>Заменице – личне заменице: промена, наглашени и ненаглашени облици, употреба личне заменице сваког лица <i>себе, се</i>.</p> <p>Бројеви – врсте и употреба: главни (основни, збирни бројеви, бројне именице на <i>-ца</i>) и редни бројеви.</p> <p>Глаголи – глаголски вид (несвршени и свршени); глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни глаголи); глаголски облици (грађење и основно значење): инфинитив (и инфинитивна основа), презент (презентска основа, наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола), перфекат, футур I.</p> <p>Предикатска реченица – предикат (глаголски; именски); слагање предиката са субјектом у лицу, броју и роду; прави и неправи објекат; прилошке одредбе (за место, за време, за начин; за узрок и за меру и количину); апозиција.</p>
		Правопис	<p>Велико слово у вишечланим географским називима; у називима институција, предузећа, установа, организација (типични примери); велико и мало слово у писању присвојних придева.</p> <p>Заменица <i>Ви</i> из поштовања.</p> <p>Одрична речца <i>не</i> уз именице, придеве и глаголе; речца <i>нај</i> у суперлативу; вишечлани основни и редни бројеви.</p> <p>Интерпункцијски знаци: запета (у набрајању, уз вокатив и апозицију); наводници (наслови дела и називи школа); црта (уместо наводника у управном говору).</p>
		Ортоенија	<p>Место акцента у вишесложним речима (типични случајеви).</p> <p>Интонација и паузе везане за интерпункцијске знакове; интонација упитних реченица.</p> <p>Артикулација: гласно читање брзалица, најпре споро, а потом брже (индивидуално или у групи).</p>
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА		<p>Препричавање, причање, описивање – уочавање разлике између говорног и писаног језика; писање писма (приватно, имејл)</p> <p>Богађење речника: синоними и антоними; нељичне речи и туђице – њихова замена језичким стандардом; уочавање и отклањање безначајних појединости и сувишних речи у тексту и говору.</p> <p>Техника израде писменог састава (тежиште теме, избор и распоред грађе, основни елементи композиције и груписање грађе према композиционим етапама); пасус као уже тематске целине и његове композицијско-стилске функције.</p> <p>Осам домаћих писмених задатака.</p> <p>Четири школска писмена задатка.</p>

Кључни појмови садржаја: књижевност, језик, језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења *Српског језика и књижевности* чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 70 часова, Језик – 70 часова и Језичка култура – 40 часова. Све три области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм *Српског језика и књижевности* заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да дати програм прилагоди, имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе ло-

калне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упуту у начине и облике употребе других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обogaћена избором нефикционалних, научнопопулар-

них и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обогаћен савременим, актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ поновног увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Такође, програмом се подстиче упознавање ученика са завичајном, локалном (или регионалном) културом и стваралаштвом, пошто је омогућено да сваки наставник обради дело по избору писца из завичајног (регионалног) корпуса.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и изврстан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самеравају поезику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона је сте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имгинацију и емпатију, чиме ће се обогатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременити приступ настави.

Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретне јачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм наставе и учења заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (фикционалност, конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини): тема пријатељство: Нушићеви *Хајдуци* – Твенони *Доживљаји Тома Сојера* / *Доживљаји Хаклберџа Фина* – Кишов *Дечак и нас* – Раичковићева *Велико дворшће* – *Господар лопова* К. Функе; социјални мотиви и проблеми у одрастању: Кишов *Дечак и нас* – Данкарлова *Десетница* – Г. Олујић, *Село изнад облака* – Коларовљев роман *Аги и Ема* – Глишићева *Прва бразда*; родољубље: Душан Васиљев, *Домовина* или Алекса Шантић, *Моја отаџбина* – народне епске песме о Немањинима и Мрњавчеви-

ћима; савремено детињство: Трајковићева песма *Кад књиге буду у моди* – роман *Аги и Ема* – Г. Олујић *Црвена жаба*; детињство у прошлости: Нушићеви *Хајдуци* – Твенони *Доживљаји Тома Сојера* / *Доживљаји Хаклберџа Фина* – Миланковићева *Успомене, доживљаји, сазнања* – Кишов *Дечак и нас* – Раичковићева *Велико дворшће* – Попићев *Поход на Мјесец* – Глишићева *Прва бразда*; детињство великих научника и писаца: о Николи Тесли – Миланковићева *Успомене, доживљаји, сазнања*; љубав према науци и књижевности: Д. Обрадовић, *О љубави према науци* (по потреби прилагодити узрасту ученика) – Алексићеве приче *Музика тражи уши* или *Кога се тиче како живе приче* – Миланковићева *Успомене, доживљаји, сазнања* – Трајковићева песма *Кад књиге буду у моди*; описивање: Илићева *Зимско јутро* – Данојлићева *Шљива* – Андрићеве *Мостови* – *Сребрне плесачице* Д. Максимовић – *Путовање у путопис* В. Огњеновић; обрада портрета: Чича Јордан – Миона – хајдуци – хобит Билбо Багинс – бака Ема – Том Сојер / Хаклберџа Фин – Шипио; хумор и пародија: *Еро с онога свијета* – Нушићеви *Хајдуци* – Радовићев *Капетан Џон Пилфокс*; митологија: митолошке народне лирске песме – Ршумовићева обрада грчких митова у књизи *Ујдурме и зврчке из античке Грчке*; авантуре: Дефоов *Робинсон Крусо* – проза М. Петровића Аласа о гусарима, пиратима и путовању на „Робинсоново“ острво – Радовићев *Капетан Џон Пилфокс* – Твенони *Доживљаји Тома Сојера* / *Доживљаји Хаклберџа Фина*. Наведени примери показују како се исти текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (*Хајдуци*, *Аги и Ема*, *Доживљаји Тома Сојера*, *Хобит*, *Робинсон Крусо*, *Господар лопова*) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и филмске (адаптиране, измењене) фавуле и израза, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на друге филмове са сличном тематиком (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис упознати на конкретном тексту из часописа по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром); појам радио упознати уз обраду текста *Капетан Џон Пилфокс* Душка Радовића.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник мора бити упознат са садржајима *српског језика* претходних разреда ради поштовања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје предмета природе и друштво за 3. и 4. разред (пример: приликом обраде преткосовских песама у уводном делу часа или приликом мотивације, ученике треба подсетити на оно што су учили о Немањинима и Мрњавчевићима из овог предмета...).

Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом ступњу школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробије доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Проучавање књижевноуметничког дела у настави је сложен процес који започиње наставниковим и учениковим припрема-

њем (мотивисање ученика за читање, доживљавање и проучавање уметничког текста, читање, локализовање уметничког текста, истраживачки припремни задаци) за тумачење дела, своје најпродуктивније видове добија у интерпретацији књижевног дела на наставном часу, а у облицима функционалне примене стечених знања и умења наставља се и после часа: у продуктивним обнављањима знања о обрађеном наставном градиву, у поредбеним изучавањима књижевноуметничких дела и истраживачко-интерпретативним приступима новим књижевноуметничким остварењима. Средишње етапе процеса проучавања књижевноуметничког дела у настави јесу методолошко и методичко заснивање интерпретације и њено развијање на наставном часу.

Обрада књижевног дела треба да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом тумачења текста ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самог текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова.

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредама првог основношколског циклуса, али се очекује ће се наставник наклонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем (компарацијом) и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртном разреду; појму приповедања и облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање)...

Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова.

Приликом повезивања књижевних (фикционалних), граничних, односно нефикционалних текстова (путописна и аутобиографска проза) и некњижевних текстова (енциклопедије, речници, часописи и сл.), треба реализовати исходе везане за уочавање разлике између фикционалне и нефикционалне књижевности (засноване на личном сведочењу и проверљивим подацима), као и књижевног и некњижевног текста и упућивати ученика да увиде разлику у књижевном поступку између наведених врста.

Иако ученик усваја појмове народне и ауторске бајке у претходним разредима, сада треба да буде у стању да детаљније познаје одлике народне бајке и њене разлике у односу на ауторску бајку (композиција, (не)постојање стереотипног почетка и завршетка, ликови – човек као главни лик народне бајке и животиње и натприродна бића као јунаци ауторске бајке, поремећај равнотеже као узрок потраге јунака у народној бајци / потрага за идентитетом и животном срећом у ауторској бајци, коришћење (и измена) мотива народне бајке у ауторској бајци), као и у односу на драмску или

сценску бајку (адаптација мотива, односно прилагођавање радње драмском облику). Такође, ученик треба да уочава разлике у особеностима народне и уметничке новеле на примерима из лектире. Загонетке и пословице уводе се у наставу српског језика и књижевности од првог разреда, па се знања о овим врстама обнављају и проширују. Исто важи и за причу о животињама и њену дистинкцију у односу на басну – наставник се наставља на знање из првог циклуса образовања, обнавља га и проширује.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу са знања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. У петом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним (књижевним) српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодной прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Језичке појаве не треба наводити нити приказивати као изоловане (нпр. повезане речи и смисаоно некореспондентне реченице), већ их увек ваља контекстуализовати везивањем за говорне ситуације у којима се могу јасно препознати, издвојити и објаснити њихове карактеристике и функције.

Наставни приступ падежима и вежбе усмерене на утврђивање знања о употреби правилних облика именских речи треба повезивати с одступањима од књижевног језика, колебањима и типичним грешкама које се јављају у усменом и писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања падежа у настави мора одређивати на основу континуираног праћења језичког испољавања ученика (нпр. током дијалога на часу, а такође и на примерима из домаћих и писмених задатака ученика). Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим књижевним српским језиком.

Обрада предлога не може се сматрати окончаном на једном часу, указивањем на њихову непроменљивост, већ основна знања треба поступно проширивати током обраде падежа, и то наводећи најфреквентније примере и њихову типичну употребу. Исто важи и за прилоге, чију поделу по значењу треба повезати са прилошким одредбама, а функцију показивати у реченици и у тексту. И променљиве врсте речи треба повезивати са њиховим типичним функцијама у реченици да би ученици уочили реч као јединицу на морфолошком и синтаксичком нивоу.

Правопис

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графика (писана слова: велико и мало ћирилично Ћ, Ѕ; велико и мало латиничко Ћ, велико Г, С, Ш итд.).

Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.

Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак *Правописа* на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање места акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о падежима (именице *време*, *раме*, *теме* и сл. у генитиву једине и номинативу множине немају акценат на истом слогу итд.); реченична интонација може се с једне стране повезати са правописом, а са друге са синтаксом итд. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акценатован говор, а у местима где се одступа од акценатске нормe, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Развијање језичке културе један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Ова наставна област, иако је програмски конституисана као посебно подручје, мора се повезивати с обрадом књижевних текстова као репрезентативних образаца изражавања, а такође и са наставом граматике и правописа. Исто тако, обрада књижевног текста и рад на граматички и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје који доприносе неговању културе усменог и писменог изражавања.

Језичка култура се негује спровођењем лексичко-семантичких и стилских вежби, које имају за циљ богаћење речника и развијање способности и вештине изражавања. Све врсте тих вежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току говорних вежби.

Када су у питању домаћи задаци, препоручује се да се четири задатка пишу ћирилицом, а четири латиницом (наизменично). Годишње се ради четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање побољшане верзије састава). Школске писмене задатке требало би писати ћирилицом, а два исправка латиницом.

Приликом реализације програма предмета *српски језик и књижевност* наставници треба да користе и савремене технологије (нпр. видео-бим, паметну таблу и сл.). Осавремењивање часова може се постићи и коришћењем електронских уџбеника и других наставних средстава.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су усвојене, а које нису, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио ради остваривања циља. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИЦИ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E PESTË TË ARSIMIT DHE EDUKIMIT FILLOR

Emërtimi i lëndës

Gjuha dhe Letërsia shqipe

Qëllimi

Qëllimi i mësimimit të Gjuhës shqipe në klasën e pestë është përfundimi dhe zhvillimi i njohurive të përvetësuara më parë. Kjo nënkupton: zhvillimin dhe nxënien e njohurive të mëtejshme për Gjuhën shqipe, gjeëgjësisht gramatikën dhe letërsinë e saj, zhvillimin e shkathtësive të komunikimit në situata të ndryshme, zhvillimin e kulturës gjuhësore dhe formimin kulturor, zhvillimin emocional, krijues dhe estetik përmes shkathtësive të komunikimit, zhvillimin e vetëbesimit dhe të menduarit e pavarur, zhvillimin e përdorimit të gjuhës letrare si dhe përgatitjen e nxënësit për të mësuar gjatë gjithë jetës.

Zhvillimi i aftësisë dhe kultures së leximit, gjetjes së përvojave dhe ideve letrare, nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve, kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.

Klasa: **E pestë**Fondi vjetor i orëve **180 orë**

REZULTATET Pas përfundimit të fushës/temës nxënësi të jetë në gjendje të:	FUSHA/TEMA OBLAST / TEMA	PËRMBAJTJET SADRŽAJI
Identifikojë tiparet e prozës dhe poezisë; Dallojë elemente të teksteve të ndryshme letrare e jo letrare si: poezi, prozë, tekst dramatik, artikuj të gazetave apo revistave, tekstin biografik dhe autobiografik;	LETËRSIA (LIRIKA, EPIKA, DRAMA) Tekstet letrare dhe jo letrare	Poezia e proza, Biografia dhe autobiografia, Shoqëria jonë dikur dhe sot, Njoftime, ftesa, falënderime, Urime, pjesë humoristike, raporte, informata, Lutje, qortime, këshilla, përshtypje, shqetësime dhe dëshira përshtypje, preferencat Ese, Përshkrimi e rrëfimi, Mediet (televizioni, radio), shoqëria, Internet.
Lexojë dhe krahasojë artikuj të ndryshëm që kanë të bëjnë me aktualitetet nga shëndetësia, barazia gjinore, të drejtat e njeriut; Shkruajë sipas modeleve të teksteve jo letrare, urime, informata, lutje etj.; Shkruajë ese të ndryshme letrare e jo letrare; Njeh përshkrimin dhe rrëfimin; Komentojë dhe shkruajë për tekste apo emisione të ndryshme nga mediet; Përshkruajë jetën në vend dhe në mërgim; Identifikojë shkaktarët rreziqeve nga natyra dhe njeriu;	Gjuha figurative dhe Jofigurative Kritika, teoria, historia	Shprehjet e figurshme dhe frazeologjike (kuptimi i parë dhe i figurshëm). Tropet: figurat kryesore letrare/ teksti letrar dhe joletrar; Zhanret dhe kategoritë letrare: poezi, prozë, tekst dramatik; Subjekti, kompozicioni, tema, komentim i teksteve; Lexim – kuptimi, komentimi i teksteve; Lektyra shkollore 1. Pasqyra e ditës 2. Reflekte ngjyrash dhe ndjenjash 3. Pasqyra e dëshirave 4. Pasqyra e fantazisë 5. Pasqyra e pyllit 6. Pasqyra e përrallave 7. Pasqyra e historisë
Dallojë format e gjuhës standarde nga asaj dialektore; Dallojë rrokjen, theksin, intonacionin; Dallojë zanoret dhe bashkëtingëlloret sipas shqiptimit; Përcaktojë theksin e fjalës dhe fjalisë; Pasurojë fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalës; Dallojë dhe përdor në fjali kuptimin e parë të fjalëve dhe kuptimin e figurshëm; Dallojë dhe përdor në fjali fjalët me shumë kuptime; Dallojë kryefjalën, kallëzuesorin e kryefjalës, kundrinorin e drejtë dhe të zhdrejtë, rrethanorin e vendit, të kohës, të shkakut si dhe përcaktorin e ndajshimit; Dallojë emrin dhe kategoritë e tij; Dallojë mbiemrin dhe kategoritë e tij (shkallët); Dallojë dhe përdor drejt përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar; Dallojë dhe përdor përemrat sipas situatave; Dallojë foljen, kohët e thjeshta dhe të përbëra të saj; Dallojë dhe kupton foljen, mënyrat veprore dhe joveprore; Dallon foljet sipas zgjedhimit nëpër mënyra dhe kohë; Dallojë fjalinë foljore nga ajo jo foljore; Dallojë dhe përdor lidhëzat në të folur, në të lexuar dhe shkruar; Identifikon dhe përdor parafjalët në të folur në lexuar dhe shkruar; Njeh strukturën e fjalisë së thjeshtë dhe të përbërë; Dallon dhe përdor llojet kryesore të fjalive në të lexuar dhe të shkruar, format pohore e mohore; Dallon fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; Pasuron fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalëve; Dallon fjalët për kah ndërtimi dhe përdor përbërësit e saj për formimin e tyre; Përdor dhe krijon fjalë të prejardhura, të përbëra dhe të përgjitur. Përdorimi i drejtë i shkronjës së madhe (titujt e librave, revistave, gazetave etj.); Drejtshkrimi i apostrofit; Drejtshkrimi i lidhëzave; Drejtshkrimi i parafjalëve; Përdor drejt pikën, presjen dhe pikëçuditjen në llojet e ndryshme të fjalisë.	Gramatika (fonetikë, morfologji, sintaksë)	Sistemi gjuhësor Gjuha standarde dhe format dialektore Fonetikë/ fonologji: rrokja, theksi, intonacioni, zanoret dhe kalfikimi i tyre, klasifikimi i bashkëtingëlloreve, bashkëtingëlloret e zëshme dhe të pazëshme. Leksikologji: Fjala dhe kuptimi i saj Sintaksë: kryefjala, kallëzuesori i kryefjalës, kallëzuesi, kundrinori i drejtë, kundrinori i zhdrejtë (me dhe pa parafjalë); Rrethanori dhe llojet e tij; përcaktori e ndajshimit; Morfologji: Emri kategoritë e tij gramatikore (gjinia asnjansë, shumësi i emrave, kuptimet e rasave); Mbiemri dhe kategoritë e tij gramatikore; Përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar. Folja Kohët e thjeshta dhe të përbëra të foljeve dhe kategoritë e saj. Format veprore dhe joveprore të foljeve; Foljet, zgjedhimi i saj në mënyrën dëftore, lidhore dhe kohët e tyre; Fjalja foljore dhe jofoljore Lidhëzat bashkërenditëse, dhe nënrenditëse; Parafjalët sipas rasave; Ndajfoljet dhe llojet e saj; Fjalja e thjeshtë dhe fjalja e përbërë Tipet kryesore të fjalive (dëftore, pyetëse, nxitëse, dëshirore, thirrmore) format e tyre (pohore, mohore); Fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura;

<p>Identifikojë dhe përdor parafralët në të folur në lexuar dhe shkruar; Njeh strukturën e fjalisë së thjeshtë dhe të përbërë; Dallojë dhe përdor llojet kryesore të fjalive në të lexuar dhe të shkruar, format pohore e mohore; Dallojë fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; Pasurojë fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalëve; Dallojë fjalët për kah ndërtimi dhe përdor përbërësit e saj për formimin e tyre; Përdor dhe krijon fjalë të prejardhura, të përbëra dhe të përngjitura.</p>		<p>Fjalëformim; Përbërësit e fjalës (rrënja, tema, parashtesa, prapashtesa dhe mbareesa). Fjalët e prejardhura. Parashtesat dhe prapashtesa që krijojnë fjalë të prejardhura. Drejtskrimi Apostrofi Parafjala Lidhëzat</p>
<p>Përdor drejtë shkronjën e madhe (titujt e librave, revistave, gazetave etj.); Drejtskrimin e apostrofit; Drejtskrimin e lidhëzave; Drejtskrimin e parafralëve; Përdor drejtë pikën, presjen dhe pikëçuditjen në llojet e ndryshme të fjalisë.</p>	<p>Drejtskrimi</p>	<p>Përdorimi i shkronjës së madhe tek emrat gjeografik, emrat e institucioneve, ndërmarrjeve ekonomike, institucioneve, organizatave; Fjalimi administrativ dhe joadministrativ; Përdorimi i thonjëzave; Drejtskrimi i mbiemrave me prapashtesa; Drejtskrimi i përemrit Jun ë shenjë respekti;</p>
<p>Flet qartë duke respektuar normat e gjuhës standard letrare; Shqipton drejtë fjalët, duke pasur kujdes gjatësinë e theksit dhe intonacionit; Lexon rrjedhshëm dhe qartë tekstet letrare dhe joletrare;</p>	<p>Ortoepia</p>	<p>Nocioni dhe dallimi i gjatësisë së theksit; Shqiptimi dhe përdorimi i drejtë i tingujve Ç dhe Q, Xh dhe Gj; Leximi me zë i llojeve të teksteve të ndryshme; Intonacioni dhe ndalesat në bazë të shenjave të pikësimit;</p>
<p>Përdor forma të ndryshme të rrëfimit; Përshkruan peizazhin dhe portretin; Rrëfen në vetën e parë dhe të tretë; Merr pjesë në dialog; Di të veçojë pjesët themelore të tekstit dhe të organizojë kuptimin e tekstit; Harton tekstin e folur ose të shkruar rreth përjetimeve të tij për tekstin letrar dhe temave në jetën e përditshme si dhe botën e fantazisë, duke veçuar idetë kryesore dhe përcjelljen e zhvillimit të tyre; Gjen informacione eksplicite dhe implicite në tekstin e thjeshtë letrar dhe joletrar;</p>	<p>Kulture gjuhësore</p>	<p>Ritregimi, tregimi i përshkrimit –vështrimi i dallimit ndërmjet gjuhës së folur dhe asaj të shkruar; shkrimi i letrës (e-mailit), shkrimi i lajmit; Pasurimi i fjalorit (sinonimet, antonimet; fjalë joletrare dhe huazimet – zëvendësimi i tyre me gjuhë letrare). Teknika e hartimit të përmbajtjes me shkrim; Katër hartime shkollore; Katër korrigjime frontale; Katër korrigjime me shkrim;</p>
<p>Di të dallojë filmin nga shfaqja teatrale, radion nga emisioni televiziv; Di të përdor tekstin e digjitalizuar; Përdor me sukses kompjuterin dhe mjetet tjera tekniko – informative;</p>	<p>Kultura mediale</p>	<p>Filmi dhe teatri Radio dhe TV emisionet Tekstet e digjitalizuara</p>
		<p>Lekyra shtëpiake 1. "Tregime të moçme Shqiptare", Mitrush Kuteli 2. "Princesha Argjiro", Ismail Kadare; 3. "Koni dhe Cirku i Pushimeve" Julia Boehme; 4. "Më quajnë... mbretëreshë Teuta", Luan Rama & Sulid Kasemi; 5. "Gjyshi në kornizë", Ermir Mika; 6. "Stinët e motmotit", Luigj Gurakuqi;</p> <p>Lekyra shtëpiake – Zgjedhje plotësuese 1. „Princi i vogël”, Antoine de Saint Exupery; 2. "Piter Pani", James Matheu Barrie; 3. "Hëna flet me lule", Billall Maliqi 4. "Jeta në fshat", Hasan Emërllahu; 5. "Më quajnë... Gjergj Kastriot skenderbeu", Luan Rama & Sulid Kasemi; 6. "Princi i Lumtur", Oscar Wilde; 7. "Miyëkapuçet", Ferid Selimi 8. „Mollekuaja e femijerise” – Odhise Grillo 9. "Vepra", Ndre Mjedja 10. "Lushi si askushi", Arif Demolli 11. "Perralla", H. K. Andersen 12. "Libri i mad hi avantaurave" 13. "Çfarë zbulimi", IreneVenturi 14. "Beni de Ana", Peter Hertling</p>

Udhëzimet metodologjike – didaktike për realizimin e planit dhe programit

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor, mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive, të cilat mundësojnë mësimin efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tij duhet të përqendrohet në disa parime bazë.

Përqendrimi në komunikimin (shkathtësitë e komunikimit) mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore (të dëgjuarit dhe të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit). Gramatika nuk mësohet si qëllim në vete, por si mjet i komunikimit korrekt dhe të kultivuar, brenda temave letrare e kulturore. Nxënësi duhet të jetë në qendër të procesit të të nxënës. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

Mësimdhënësi duhet ta planifikojë mirë orën mësimore me qëllim të arritjes së rezultateve të caktuara dhe zhvillimit të kompetencave.

Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërprogramore

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me historiografinë, veçanërisht me historinë e kulturës, me Edukatën qytetare, me Artet etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikojnë në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërletrare, përmes Gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndërprogramore, si: tema për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet e barazisë gjinore, etj. Temat mund të zgjedhen nga mësimdhënësi, varësisht prej rëndësisë dhe aktualitetit që kanë (nga televizioni, revistat, gazetata apo nga rrethi, vendbanimi, komuniteti).

Udhëzimet për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikohet se në ç'shikallë i kanë zotëruar nxënësit rezultatet e përcaktuara, të identifikohen vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit, t'u mundësohet atyre që t'i identifikojnë përparësitë dhe pengesat, si dhe t'u ndihmohet nxënësve në përmirësimin e pikave të dobëta. Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet t'i kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi, të shprehurit gojor përmes ndërveprimit

si dhe të shprehurit me shkrim. Kjo nënkupton të shprehurit gojor për ngjarje, tregime e shpjegime, pyetjet dhe përgjigjet, iniciativat, mendimet e pavarura, shqiptimin e fjalëve, aktivitetet brenda punës në grup, radhitjen e fjalëve në fjali dhe fjalorin.

Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë dhe kompetencave që dalin nga plani dhe programi për këtë lëndë mësimore.

Shprehjet dhe fjalët kyç të përmbajtjeve: Gjinitë letrare, mjetet stilistike shprehëse, rrëfimi dhe përshkrimi, klasat e fjalëve, rasat, gjinia, numri, trajta, shkalla, koha, veta, mënyra.

БОСАНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Naziv predmeta

БОСАНСКИ ЈЕЗИК

Cilj

Cilj nastave i učenja *bosanskoga jezika* je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanje vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.

Razred

Peti

Godišnji fond časova

180 časova

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – određuje književni rod i književnu vrstu – uočava obilježja lirske narodne pjesme – razlikuje epsku od lirske pjesme na temelju suprostavljanja događaja ili doživljaja – upozna se s usmenom književnom i historijskom baštinom – razvija svijest o opstojnosti naroda i nacionalnih i kulturnih vrijednosti (domoljublje, junaštvo, hrabrost, vjernost, običaji, tradicija) koje karakteriziraju junaci opjevani u usmenim epskim i lirskim pjesmama – uočava lirske slike, motive i stalna izražajna sredstva u narodnoj književnosti – prepoznaje osnovna osjećanja izražena u pjesmi – analizira kompozicijske elemente lirske pjesme (strofa, stih); epskog djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule – poglavlje, epizoda; stih); dramskog djela (čin, scena, pojava) – otkriva lirske slike, motive, poentu pjesme; stilsko-izražajna sredstva u poeziji – uočava likove i motive u bajci – posjeduje samostalnost u analizi basne, njenog prenesenog smisla i pouke – razlikuje pojmove: pjesnik, lirski subjekt, pripovjedač i pisac – razlikuje oblike kazivanja – određuje temu i ideju književnoga djela – uočava glavne i sporedne motive – uočava osobine likova – analizira likove koristeći se navodima iz teksta – stečena znanja i iskustva iz pročitanih književnih djela primjenjuje u svakodnevnim situacijama – razlikuje riječi kao leksikološke jedinice – uočava razliku između osnovnog i prenesenog značenje riječi na jednostavnim primjerima – razlikuje promjenjive od nepromjenjivih riječi – razlikuje imenske riječi prema vrsti i značenju – razlikuje kategorije roda, broja, padeža u vezi sa imenskim riječima – prepoznaje padeže u njihovim osnovnim značenskim ulogama – zna pronaći padež u rečenici, pravilno upotrijebiti padežni oblik u pisanju – prepoznaje iste oblike riječi u različitim padežima – razlikuje kategorije lica, roda, broja u vezi sa glagolima – prepoznaje glagolske oblike u svom osnovnom značenju – razlikuje glavne i zavisne rečenične članove (u tipičnim primjerima) – dosljedno primjenjuje pravopisnu normu u upotrebi velikog slova, sastavljenog i rastavljenog pisanja riječi, upravnog govora – uspješno se služi pravopisom i pravopisnim rječnikom u skladu s svojim uzrastom – zna funkcije tri tačke u rečenici, pravilno upotrebljava zgradu i crticu; pravilno koristi crtu umjesto navodnika – govori jasno poštujući književnojezičku normu – pravilno izgovara riječi vodeći računa o dužini akcenta i intonaciji – tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove – koristi različite oblike kazivanja; deskripciju (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog – zna izdvojiti osnovne dijelove teksta i organizirati ih u smisaone cjeline – sastavlja govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na temu iz svakodnevnoga života i svijeta mašte izdvajajući glavne ideje i prateći njihov razvoj 	<p style="text-align: center;">KNJIŽEVNOST</p>	<p>LIRIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Pojam narodne književnosti. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme, uspavanke, sevdalinke, opisne (deskriptivne) pjesme. Vrste strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi: distih, katren. Pojam i vrste rime. Odlike lirske poezije: opisivanje, pejzaž. Pjesnik i lirski subjekt. Stilske figure: epitet, simbol, metafora, personifikacija, hiperbola.</p> <p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Đevojka je ružu brala</i>, narodna lirska pjesma 2. <i>Po Taslidži pala magla</i>, sevdalinka 3. <i>Bulbul mi pjeva</i>, sevdalinka 4. <i>Spavaj sine</i>, narodna uspavanka 5. <i>Uspavanka</i>, romska narodna pjesma 6. <i>Prvi snijeg</i>, Osman Đikić 7. <i>Svici</i>, Kasim Deraković 8. <i>Kuću kućom čine djeca</i>, Muhidin Šarić 9. <i>Da ja mogu drvo biti</i>, Oton Župančić 10. <i>Šašava pesma</i>, Miroslav Antić <p>EPIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Vrste epskih djela u stihu i prozi: narodna epska pjesma, narodna bajka, narodna basna, šaljiva narodna priča, narodne umotvorine, pripovijetka, novela, autorska bajka, roman. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. Stilske figure: hiperbola, onomatopeja, metafora. Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, lirski opis, retrospekcija, pripovijedanje u prvom i trećem licu, dijalog. Fabula, epizode i poglavlja (glave).</p> <p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Mujo Hrnjica ženi brata Halila</i>, narodna epska pjesma 2. <i>Đerzelez Alija i vila</i>, narodna epska pjesma 3. <i>Bajka o prstenu</i>, narodna bajka 4. <i>Mušica i vo</i>, narodna basna 5. <i>Putnik i gostioničar</i>, šaljiva narodna priča 6. Izbor kratkih narodnih umotvorina 7. <i>Vodeni cvjetovi</i>, Ahmet Hromadžić (autorska bajka) 8. <i>Majka</i>, Zija Dizdarević 9. <i>Hrt</i>, Camil Sijarić 10. <i>Sijelo mudraca</i>, Nedžad Ibrišimović 11. <i>Niko-i-ništa</i>, Alija Isaković 12. <i>Tri lica moga oca</i>, Rizo Džafić 13. <i>Veliki pljusak</i>, Hasan Kikić 14. <i>Majstorije</i>, Advan Hozić 15. <i>Pet zrelih krušaka</i>, Vilijam Sarojan <p>DRAMA</p> <p>Književni termini i pojmovi Osnovne odlike drame. Elementi dramskog djela (čin, scena, pojava) Dramske vrste: radio drama, igrokaz, skeč.</p>

<p>– pronalazi eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu</p> <p>– zna razlikovati film od pozorišne predstave, radio od TV emisije</p>		<p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kapetan Džon Pipifoks</i>, Dušan Radović 2. <i>Dok se dvoje svadaju, treći se koristi</i>, Abdulah Sidran (skeč) 3. <i>Poklon</i>, Advan Hozić (igrokaz) <p>NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izbor iz enciklopedija, antologija i časopisa za djecu 2. Izbor iz "1000 zašto 1000 zato" <p>DOMAĆA LEKTIRA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Bašta sljezove boje</i>, Branko Ćopić (pripovijetka) 2. <i>Robinzon Kruso</i>, Daniel Defo (roman) 3. <i>Doživljaji Toma Sojera</i>, Mark Twen 4. <i>Roman o novčiću</i>, Kemal Mahmutefendić (roman) 5. <i>Lesi se vraća kući</i>, Erih Najt (roman) 6. <i>Tajne djedovog mlina</i>, Bajruzin Planjac 7. <i>Moja nevidljiva drugarica</i>, Zekerija Tamir <p>Dopunski izbor lektire (birati do tri djela)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izbor iz poezije Nasihe Kapidžić-Hadžić 2. <i>Staza proljeća</i>, Nikola Martić 3. <i>Knjiga</i>, Ivo Andrić 4. <i>Ulica divljih kestenova</i>, Danilo Kiš 5. <i>Vučja gora</i>, Safet Sijarić 6. <i>Hobit</i>, Dž.R.R. Tolkin 7. <i>Brod na vidiku</i>, Alija Dubočanin 8. <i>20000 milja pod morem</i>, Žil Vern (roman) 9. <i>Guliverova putovanja</i>, Džonatan Sviift 10. <i>Čudo od djeteta</i>, Advan Hozić (izbor) 11. <i>Dječak Aron</i>, Isak Samokovlija
	JEZIK	<p>Riječi kao leksikološke jedinice; osnovno i preneseno značenje riječi.</p> <p>Vrste riječi: promjenjive (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli) i nepromjenjive (prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječice).</p> <p>Imenice: značenje i vrste (konkretne i apstraktne; vlastite, opće (zajedničke), zbirne, gradivne, misaone, brojne i glagolske).</p> <p>Promjena imenica (deklinacija); gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža.</p> <p>Padeži – osnovne funkcije i značenja: nominativ (gramatički subjekt), genitiv (pripadanje i dio nečega), dativ (cilj kretanja i namjena), akuzativ (pravi objekt), vokativ (dozivanje i skretanje pažnje), instrumental (društvo i sredstvo), lokativ (mjesto).</p> <p>Pridjevi: značenje i vrste (opisni, prisvojni, gradivni, mjesni i vremenski), promjena pridjeva, pridjevski vid, stepenovanje pridjeva.</p> <p>Zamjenice – imeničke (lične i nelične), nenaglašeni oblici ličnih zamjenica, zamjenica za svako lice sebe/se.</p> <p>Brojevi: značenje i vrste (glavni ili osnovni, redni i zbirni).</p> <p>Glagoli – značenje; glagolski vid (nesvršeni i svršeni); glagolski rod (prijelazni, neprijelazni i povratni), konjugacija.</p> <p>Glagolski oblici – osnovno značenje i tvorba: infinitiv i infinitivna osnova; prezent i prezentska osnova, pomoćni glagoli u prezentu (naglašeni i nenaglašeni oblici), radni glagolski pridjev, perfekt, futur I.</p> <p>Nepromjenjive riječi: prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječice.</p> <p>Rečenica – prosta i složena.</p> <p>Glavni rečenični članovi: subjekt i predikat (glagolski i imenski).</p> <p>Zavisni rečenični članovi: pravi i nepravi objekt; adverbijalne odredbe za mjesto, vrijeme, uzrok, način i količinu; atribut i apozicija.</p>
		<p style="text-align: center;">Pravopis</p> <p>Veliko slovo u pisanju višečlanih geografskih naziva, u nazivima institucija, preduzeća, ustanova, organizacija.</p> <p>Upravni i neupravni govor (modeli pisanja upravnoga govora); crta umjesto navodnika u upravnome govoru.</p> <p>Pisanje prisvojnih pridjeva sa nastavcima -ski, -čki, -ški; -ov, -ev, -in; pisanje superlativa pridjeva.</p> <p>Pisanje riječice <i>ne</i> uz glagole, imenice i pridjeve; pisanje riječice <i>li</i>.</p> <p>Zamjenica <i>Vi</i> iz poštovanja.</p>
		<p style="text-align: center;">Ortoepija</p> <p>Pojam i razlikovanje dužine akcenta.</p> <p>Izgovaranje glasova Č i Ć.</p> <p>Glasno čitanje različitih vrsta tekstova.</p> <p>Intonacija i pauze vezane za interpunkcijske znake.</p>
	JEZIČKA KULTURA	<p>Prepričavanje, pričanje opisivanje – uočavanje razlike između govornog i pisanog jezika; pisanje pisma (privatno, e-mail), pisanje vijesti.</p> <p>Bogaćenje rječnika (sinonimi, i antonimi; neknjiževne riječi i pozajmljenice – njihova zamjena jezičkim standardom).</p> <p>Tehnika izrade pismenog sastava.</p> <p>Osam domaćih pismenih zadataka.</p> <p>Četiri školska pismena zadatka.</p> <p>Film i pozorište</p> <p>Radio i TV emisije</p> <p><i>Daci pjesaci</i>, Vefik Hadžisalihović (dokumentarni film)</p>
	MEDIJSKA KULTURA	

Ključni pojmovi sadržaja: književne vrste, stilski izražajna sredstva, pričanje i opisivanje, vrste riječi, padeži.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Bosanski jezik kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije, nastavu kulture izražavanja i nastavu medijske kulture. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju.

Nastava bosanskoga jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti i temeljnu pismenost. Ta znanja utječu na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja, a čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom i radošću, punoćom i mudrošću.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima treba da budu zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pisanog izražavanja, stvaranju vlastitih tekstova (pisanih sastava), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenske umjetnosti i medijske kulture. Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

I. PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Plan i program nastave I učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo)praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Što se tiče književnih tekstova, u petome razredu čitaju se epske, lirske pjesme (pejzažne, ljubavne, sevdalinke), basne, bajke, šaljive narodne priče, kratke narodne umotvorine, novele, igrokazi, skečevi, dječji romani.

Književni tekstovi su razvrstani po književnim rodovima – lirika, epika i drama. Izbor djela zasnovan je na principu prilagođenosti uzrastu.

Broj tekstova za domaću lekturu je smanjen. Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora. Dopunski izbor tekstova dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Sa ovoga popisa nastavnik bira najmanje dva, a najviše tri djela. U programu su zastupljeni i naučnopopularni i informativni tekstovi.

Pri realizaciji programa nastavnik treba da uspostavi i vertikalnu i horizontalnu korelaciju. Vertikalna korelacija se odnosi na sadržaje iz prethodnih razreda, a horizontalna korelacija je međupredmetna, koju nastavnik uspostavlja, prije svega, sa historijom, muzikom i likovnom kulturom i dr.

Zbog toga što je proučavanje književnoumjetničkog djela složen proces, motiviranje učenika mora biti početni korak da bi se u što većoj mjeri primjenjivalo jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom djelu potkrepljuju činjenicama iz samoga teksta. Tako će učenici biti osposobljeni za samostalni iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

Komunikacijsko-funkcionalni pristup poučavanju gramatike polazi od jezičnoga znanja koje svako dijete spontano usvaja, na temelju toga jezične se sposobnosti dovode do vještina, naprimjer da učenik može samostalno sastavljati tekstove: pisati ih i govoriti u skladu sa pravopisnim i ostalim gramatičkim pravilima. Jezična znanja usvajaju se na upotrebnjivoj razini (metajezična znanja poučavaju se na temelju jezičnih znanja), što znači da će se, naprimjer, učenik koristiti jednostavnim i složenim glagolskim oblicima i tačno pisati i govoriti glagolske oblike, a tek potom utvrditi pravila o tome. Provjeravat će se i vrjednovati pravilna upotreba, a ne definicije glagolskih oblika. Jezično se gradi, dakle, ne uči izdvojeno iz konteksta da bi se vrste riječi, padežni ili glagolski oblici razvrstavali u tablice, ili da bi se u rečenici analizirala služba riječi, nego da učenik može stvoriti tekst na standardnome bosanskome jeziku. Pristup književnosti usmjeren je na razvijanje čitalačkih navika i kulture čitanja. Učenici će izražavati svoje stavove i mišljenja o književnome tekstu, a književnoteorijska znanja usvajati će s obzirom na odabrani književni tekst.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati kroz korelaciju: pojam dječji časopis upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa po izboru; pojam radio upoznati kroz obradu predviđenog teksta. Kroz pojmove filma, radio i dječijeg časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti.

II. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Plan i program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik* za peti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Предмет
Цел

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Целите на обучението по *Български език и литература* е ученикът да може да използва правилно българският език в различни комуникативни ситуации, в усна и писмена реч, така че ще овладее основните принципи на българският език, да придобие основни познания за ролята и значението на езика по националната култура и изграждане на национална идентичност; чрез четенето и тълкуването на литературни произведения както от български, така и от световни автори развива умения за четене, да изгражда емпатия към четенето на художествена литература; да притежава литературни умения, включително да изгради емоционално и отношение към литературата; да се научи изследователски да гледа на литературата; да стимулира въображението и артистична чувствителност, естетически опит и критично мислене, морална оценка и асоциативно свързване; да може да дава подходящи видове показания и да разкрива значения на художествено произведение; да придобие основни познания за мястото, ролята и значението на езика и литературата на българската и световната култура; да изгражда любов към българският език и литература; да придобие и изгради най-широки хуманистични познания и да се научите как да свързва функционално съдържанието на предметните теми

Клас
Годишен хорариумПет
180 часа

РЕЗУЛТАТНИ След завършване на класа ученикът ще може да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	СЪДЪРЖАНИЕ
<ul style="list-style-type: none"> – различава художествен от нехудожествен текст; сравнява – характеристиките на измислената и реалистичната литература; – чете с разбиране и описва преживяванията си от различни видове литературни произведения; – чете с разбиране различни типове текст; – определя вида и рода на литературно произведение; – отличава характеристиките на народната от характеристиките на художествената литература; – разграничава реалистична проза и проза, основаваща се на свръхестествена мотивация; – анализира съставните елементи на лирично произведение (куплет, стих); епично произведение в стих или проза (части от фабула – глава, епизод, стих); драма (действие, сцена); – разграничава понятието за поет и концепцията за лиричен субект; терминът разказвач в съотношение с писателя; – различава начините и видовете повествования; – реализира звуковите, визуалните, тактилните, обонятелните елементи на поетичния образ; – Определяне на стилистични фигури и разбиране на тяхната роля в литературно-художествения текст; – оценява основния тон на декламирање, разказване или драматизация (хумористичен, весел, тъжен и т.н.); – развива въображаеми богати асоциации въз основа на теми и мотиви от литературните произведения; – определя темата, основните и вторичните мотиви; – анализира последователността на мотивите вследствие на причината; – илюстрира черти на герои с примери от текста; – оценява действията на героите и аргументира свое становище; – илюстрира вярата, обичаите, начина на живот и събитията в миналото, описани в литературните произведения; – оценява националните ценности, които съхраняват българското културно и историческо наследство; – изброява примери за лична полза от четенето; – напредва в придобиването на компетенции за четене; – сравнява литературното и филмовото изкуство, театрална постановка и драматичен текст; – разграничава изменяемите от неизменяемите думи; – разграничава категориите род, число, време; – разграничава основните функции и значения на наклонението на глагола; – използва подходящо време и наклонение на глаголите; – разграничава основните части на изречението; – правилно прилага правописната норма при използването на главни букви; слято, полуслято и разделно писане на думи; пунктуационни знаци; – използва учебници по граматика; 	ЛИТЕРАТУРА	<p>ЛИРИКА Литература термини и понятия</p> <ul style="list-style-type: none"> – Народна и авторска поезия. – Народна песен: <i>Орал дядо на ливадка</i>. – Народни лирични песни за труда и семейството (по избор). – Поет и лиричен субект. – Мотиви и поетични картини като елементи от състава на лиричната творба. – Картиност и ритмични в лиричните стихове. – Стилистични средства: епитети, сравнения, анафори, метафора, градация... – Видове лирични песни: додолски, календарски, любовни, патриотични, описателни / описателен – Видове строфи спрямо броя на стиховете в лиричната песен. <p>ЛИРИКА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Елисавета Багряна: <i>Първият учебен ден</i> 2) Асен Разцветников-Зимен сын 3) Христо Смирненски – <i>Братчетата на Гаврош</i> 4) Стойне Янков <i>Завръщане</i> 5) Народна песен от Босилеградско: <i>Гугутка гука в осое</i> 6) Асен Босев: <i>Кирчо пред съда</i> 7) Народна песен: <i>Орал дядо на ливадк</i> 8) Любен Каравелов: <i>Хубава си моя гор</i> 9) Христо Ботев: <i>Обесването на Васил Левски</i> 10) Пею Яворов: <i>Пролет</i> 11) Банчо Банов: <i>Работният кос / басня/</i> 12) Христо Ботев: <i>На процаван</i> 13) Александар Данков: <i>На ваканция</i> 14) Милорад Геров: <i>Листопад</i> <p>Сборник от народни песни от Димитровградско и Босилеградско: Марин Младенов: <i>Между Ера и Стара планина</i>, Александър Младенов: <i>Майчице ле, мила майчице</i>; Вукица Стоименова: <i>Гюл девойче</i></p> <p>Литературни термини и понятия</p> <p>Поет и лиричен субект</p> <p>Мотиви и поетични картини като елементи на композицията на лиричната творба.</p> <p>Видове строфи спрямо броя на стиховете в лирична творба. Видове стихове спрямо броя на сричките.</p> <p>Характеристики на лиричката поезия: картиност, ритмичност, емоционалност.</p> <p>Стилистични фигури: епитет, оноματοпея.</p> <p>Видове авторски и народни лирични стихотворения: описателни, патриотични ; митологични, трудови песни песни, семейни.</p> <p>ЕПОС</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Народна приказка: <i>Дядото и тримата</i> 2) Български народни поговорки, пословици, гатанки. 3) Митове и легенди

<p>– правилно произнася думи, като произношение на ударението и интонацията на изречението;</p> <p>– говори ясно, зачитайки литературния език;</p> <p>– чете ясно и разбираемо художествени и нехудожествени текстове;</p> <p>– използва различни форми на разказване: дескриптор (портрет и пейзаж), разказ в 1-во и 3-то лице, диалог</p> <p>– разделя текста на части (заглавие, пасаж) и го организира във смислови и логически свързани цялости (увод, разработка, заключение);</p> <p>– съчинява устен или писмен текст върху преживявания от литературно произведение и теми от ежедневието;</p> <p>– намира експлицитно и имплицитно съдържаща информация в по-прост, литературен и нелинеен текст;</p> <p>– говори наизуст избрани литературни текстове или пасаж;</p>		<p>4) Народни</p> <p>5) приказки, хумористични народни приказки – от събирачите Александър Младенов, Вукица Соимонова</p> <p>6) Ангел Каралийчев – <i>Житената питка, Дядовото Божилово имане</i></p> <p>7) Виктор Юго – <i>Гаврош /откъс/</i></p> <p>8) Български народни приказки – <i>Неволята и Отплата на Хитър Петър</i></p> <p>9) Зора Загорска – <i>Вълибното изворче</i></p> <p>10) 8. Стоян Даскалов – <i>Първото упражнение</i></p> <p>11) Елин Пелин – <i>На браздата</i></p> <p>12) Йордан Йовков – <i>В ковачницата</i></p> <p>13) Елизабета Георгиева – <i>стихотворения и разкази за деца / по избор/</i></p> <p>14) Радомир Стефанович – <i>На планината Бесна кобила</i></p> <p>Литературни термини и понятия</p> <p>Писател и разказвач</p> <p>Начини на разказване: разказване в първото и третото лице</p> <p>Фабула: поредица от събития, епизоди, части</p> <p>Характеризиране на героите – начин на говорене, поведение, физически външен вид, начин на живот, етичност в постъпките</p> <p>Видове епични произведения в стихове и проза: епическа народна песен, приказка (народна и лична), романи (народни и авторски), хумористична народна приказка.</p> <p>ДРАМА</p> <p>Драматичен текст по избор на учителя</p> <p>Книжовни термини и понятия</p> <p>Театрално представление и драма.</p> <p>Сцена, костюми, актьорско майсторство, режисура.</p> <p>Действие, външен вид, лица в драма, драматични действия.</p> <p>Драматични видове : радио-драма и др.</p> <p>НАУЧНОПОПУЛЯРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВЕ</p> <p>Подбор от енциклопедии и списания за деца</p> <p>ЧЕТИВА ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</p> <p>Народни приказки, романи, хумористични национални приказки (подбор); кратки фолклорни форми (пословици, поговорки, гатанки)</p> <p>Елин Пелин: <i>На она свят, Душата на учителя</i></p> <p>Емилиян Станев – <i>Майчини тревоги</i></p> <p>Български народни приказки /подбор/.</p> <p>Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/.</p> <p>Даниел Дефо: <i>Робинзон Крузо</i> (откъс по избор)</p> <p>Астрид Линдгрен – <i>Пипи-славното момиче</i></p> <p>А. Пушкин – <i>Рибарят и златната рибка</i></p> <p>Христо Смирненски – <i>Босоногите деца</i></p> <p>Л.Толстой: <i>Най-малкото дяволче</i></p> <p>Жул Верн – <i>Капитан Немо / откъс/</i></p> <p>Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/ –</p> <p>Произведения от автори от българската народност в сърбия./ подбор/</p>
	<p>ЕЗИК</p> <p>Граматика (морфология, синтаксис)</p>	<p>Произходът на българския език и неговото място в групата на словенските езици.</p> <p>Фонетика.</p> <p>Звукове и букви в българския език.</p> <p>ДЖ, ДЗ. Ъ, : букви: Щ, Ъ, Ю, Я; словосъчетания: ЙО, БО/</p> <p>Разлики в правописа и правоговора.</p> <p>Делитбени основи на гласните: предни, задни; високи, ниски; тесни, широки; закръглени, незакръглени; твърди, меки. Делитбени основи на съгласните: по място на учленение; по начин на учленение; по звучност-беззвучност; по твърдост-мекост.</p> <p>Промениливо и непромениливо -Я. Подвижен и непостоянен – – Ъ</p> <p>Преглас на съгласните К, Г, Х в Ч, Ж, Ш; и в Ц, З, С /първа и втора палатализация/</p> <p>Сричка. Видове срички: отворени, затворени; ударени, неударени. Разделяне думите на срички.</p> <p>Морфология:</p> <p>Части на речта: изменяеми и неизменяеми</p> <p>Съществително име: граматически особености: видове, род, число, членуване</p> <p>Прилагателно име: граматически особености: видове, род, число, членуване, степенуване</p> <p>Числително име: видове</p> <p>Местоимение:</p> <p>Разпознаване на видове местоимения.</p> <p>Грамматическо и функционално значение на местоименията.</p> <p>Глагол.</p> <p>Грамматически категории на глагола: лице, число, време спрежение и вид. Основни глаголни времена.</p> <p>Синтаксис.</p> <p>Видове изречения по цел на изказване – упражнения.</p> <p>Видове изречения по състав и граматически строеж – прости и сложни.</p> <p>Строеж на простото изречение – главни части: подлог и сказуемо.</p> <p>Преговор и затвърдяване на второстепенни части на изречението: пряко и непряко допълнение, определение, обстоятелствено пояснение (за място, време и начин).</p>

		Правопис	<p>Писане с голама буква на географски назвања; институции, предприятия, учреждения, организации (типични примери); Учтивата форма <i>Ви и Вие</i>.</p> <p>Правопис на гласните под ударение и без ударение: правилно писане и изговарање на краткиот член при съществителни имена от м.р.: града /градъ/, часа /часъ/;</p> <p>Правопис на беззвучните и звучни съгласни: а) правопис и изговор на звучните съгласни в края на думите; б) правопис и изговор на беззвучните съгласни в началото и в средата на думите; в) писане на двойно ТТ при същ. имена от ж.р.; г) правопис на форми на съществителни имена в мн.ч.; д) писане на двойно НН при прилагателни имена.</p> <p>Употреба на пунктуационните знаци: точка, удивителен знак, въпросителен знак, многоточие, тире, две точки, кавички.</p> <p>Писане на отречателната частица <i>не</i> и <i>по и най</i>.</p>
		Правоговор	<p>Мястото на ударението при сложни думи.</p> <p>Интонация и пауза при препинателните знаци в изреченията.</p> <p>Артикулация: гласно четене на скоропоторки, първо бавно и след това по-бързо (индивидуално или в група)</p>
	ЕЗИКОВА КУЛТУРА	<p>Преразказване на приказки, разлика между устната и писметната реч.</p> <p>Обогатяване на речника: синоними и антоними; нелитературни думи и тяхната замяна с езиковия стандарт; забелязване и премахване на незначителни подробности и излишни думи в текста и речта.</p> <p>Техника на изготвяне на писмено сачинение (фокусирано на тема, избор и оформлене на материала, основни елементи на съчинението и групиране на материала според етапите на композицията); --тематична единица и функции на композиционния ѝ стила.</p> <p>Осем домашни работил Четири класни упражнения</p>	

Ключови панятия в съдържанието: литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по *Български език за петия клас* се състои от три тематични области: език, литература и езикова култура. Разделянето на учебните часове се извършва по тематични области: език – 70 часа, литература – 70 часа и езикова култура – 40 часа. Трите области са взаимно свързани и нито една не може да бъде изучавана самостоятелно без връзката ѝ с другата. Програмата по български език и литература се основава на резултатите, т.е. процеса на учене и постиженията на учениците. Постиганията са резултатите на осъществяване на интегрираните знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава във всички тематични области на тази тема. В процеса на преподаване е необходимо да се започне от факта, че ученикът е в центъра на образователната работа, а учението е насочено към ученика.

Програмата предвидена за преподаване е фокусирана върху постигнатите резултати и дава на учителя повече свобода, повече възможности за нови методи на преподаване. Ролята на учителя е да адаптира програмата спрямо възможностите на класа и учениците като се вземат предвид: степента на владеене на български език, знанията придобити в предишните класове, структурата на класа и характеристиките на учениците; учебните помагала и други учебни материали, които да се използват, технически условия, учебните ресурси, медиите на разположение на училището; техническите условия, възможностите и нуждите на местната среда, в която се намира училището. Преди да се започне с постигане на резултатите, учителят първо изготвя своя годишен глобален план на работа, от който по-късно разработва своите оперативни планове. Резултатите, определени по области, улесняват планирането на учителя и постигане на резултати при обработка на учебния материал. Изборът на работа се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта на ученика. Учениците могат да четат и по-обемни произведения през ваканциите, като по този начин насърчават развитието към непрекъснат навик за четене. Програмата насърчава учениците да се запознаят по обстойно с родната, мест-

ната (или регионална) култура и творчество, тъй като тя гарантира, че всеки учител може да направи правилния избор подходящ за учениците си. Изборът на материали за четене, както допълнителен избор дават възможност за учителите да избират и редица литературни произведения от съвременни автори и да имат възможност критически да възприемат литературното произведение. Този подбор на произведения позволява по-голяма възможност за прилагане на сравнителен подход към изучаването на литература, с възможност за избор на различни нива на обработка: тълкуване, презентация или преглед. Изборът на работа трябва да бъде в съответствие с възможностите, нуждите и интересите на даден ученически колектив.

ЛИТЕРАТУРА

Литературата, предназначена за обработка в пети клас е разпределена на литературни родове: – *лирика, епос, драма* и е обогатена с избор на научно– популярни и информативни текстове. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области – граматика, правопис, езикова култура и др. Задължителна част от текстовете се състои главно от произведения, принадлежащи към българската литература, но е обогатена с произведения от световната литература и са включени и автори от българската народност в Сърбия. Подборът на произведенията се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта на учениците. Реализирайки литературната програма трябва да се развива логическото мислене, интерпретацията на лирични, епични и драматични произведения, да подтикнат детското въображение към креативност, и към самостоятелни творчески изяви. Корелацията *със сръбски език и литература* дава възможност за по-лесно преподаване на литературата, най-вече с литературните жанрове и видове, фигури на речта, структурата и композицията на литературатурните творби.

Учениците се насочват към характерните белези на литературното произведение – лирическо и епическо: поетичен език, лирически картини, мотиви, главни и второстепенни сюжетни линии, главни и второстепенни герои. Анализирани на подбрано епическо произведение: тема, композиция, образи, език и стил. Анализ на съвременно литературно произведение – по избор на учениците. Заучаване наизуст на побрани откъси от различни жанрове. Разговор върху гледан филм, театрално представление, телевизионна драма (артист, актьорско изкуство, режисьора и режисьор, текст и писател, музика и композитор). Въвеждане на ученици в света на литературата и в останалите, така нар. нелитературни текстове (популярни, информативни) представлява изключително отговорна преподавателска задача. Именно на тази степен образование получават се основни и не по-малко значителни знания, умения и навици, от които до голяма степен ще зависи ученическата литературна култура, но и тяхната обща култура, върху която се изгражда цялото образование на всеки образован човек.

Премахната е неестествената граница между областите литература и извънкласно четене. Така всички видове текстове за обработка получават еднаква тежест. Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възможност предложениите текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Особеностите и деликатностите на този предметен сегмент не са толкова в програмираните съдържания, колкото са във възрастовите възможности на учениците, дадените съдържания добре да се приемат, за да може с получените знания и умения функционално да си служат във всички останали учебни обстоятелства.

Проучване на текста за изразително четене (тематична и емоционална обособеност на ритъма, темпото, паузите, тембъра на гласа, логическото ударение и паузите в изречението).

Упражняване на изразително четене, убедително разказване и рецитиране, с изразяване на лично мнение пред аудитория.

Научаване наизуст няколко лирични стихотворения и откъси от проза.

Насоки за анализ на епическо произведение: тема, идея, композиция.

Анализ на образите от различни позиции: външен вид, действия, мисли и чувства, драматичен сблъсък, психологическо мотивиране на действието, социални условия, етични преценки на постъпките на героите.

Тълкуване формата на изложение (-разказване, -описание, -диалог).

Продължаване на работата за създаване на функционален план на текста с използване на факти от него. В описателните текстове на повествователната проза се откриват по-важните елементарни картини, техните изразни функции и връзки с други елементи на произведението (действие, образ, ситуация, динамика, чувства). Откриване езиковостилните средства, с които са изобразени картини и подбудени художествени впечатления. Подтичане на учениците да схванат и усвоят функционалните понятия: стил, картинност, съвест, фантазия, отъждествяване, характерни духовни качества – родолюбие, патриотизъм; творчески преживявания, мнение, становище, причина, последица, тема, поука /идея/; композиция на съчинението, въведение, завръзка, кульминация, развързка, обрат на действието; фантастично, лично, колективно; чест, справедливост, солидарност, почтенност, духовитост, досетливост, любознателност; неизвестно и загадъчно.

Междупредметната корелация в рамките на програмата е фокусирана върху разширяване на знанията и по другите предмете, запознаване с исторически личности, територии, споменати в литературни произведения, а чрез музиката е необходимо да се направи връзка с някои теоретични понятия от литературата (пене на отделни стихотворения, като Хубава си моя горо и др.).

ЕЗИК

Граматика

В езиковото обучение учениците се подготвят за правилно устно и писмено общуване на книжовен български език. Затова

изискванията в тази програма не са насочени само на езикови правила и граматични норми, но и на функцията им. Например, изречението не се възприема само като граматична част (от гледната точка на структурата му), но и като комуникативна част (от гледна точка на функцията му в комуникацията).

Основни програмни изисквания в обучението по граматика е учениците да се запознаят с езика и да го тълкуват като система. Нито едно езиково явление не би трябвало да се изучава изолирано, във контекста в който се реализира неговата функция. В 1. и 2. клас в рамките на упражненията за слушане, говор, четене и писане учениците забелязват езиковите явления без техните наименования, а от трети до осми клас концентрично и последователно ще се изучават граматическите съдържания, имайки предвид възрастта на учениците. Последователността се осигурява със самия избор и разпределението на учебните съдържания, а конкретизирането на степента за обработка, като напътствия на учебната практика в отделни класове, посочена е с ясно формулирани изисквания: забелязване, съглеждане, усвояване, понятие, разпознаване, различаване, информативно, употреба, повторение и систематизиране. С посочването на степента на програмните изискванията на учителите се помага в тяхната настойчивост да не обременяват учениците с обем и задълбочена обработка на езиковия материал.

Селективността се провежда с избора на най-основните езикови закономерности и информации, които се отнасят към тях.

С такова отнасяне към езиковия материал в програмата учителите се насочват тълкуването на граматичните категории да обосновават на тяхната функция, която са учениците запазили и научили да ползват на практика в предишните класове. Последователността и селективността в граматиката най-добре се съглеждат в съдържанието по синтаксис и морфология. Същите принципи са проведени и в останалите области на езика. Например, алтернативата на съгласните к, г, х, я, учениците най-напред ще забелязват в строежа на думите в V клас, а чрез упражнения и езикови игри в този и в предишните класове ще придобиват навики за правилна употреба на дадените консонанти в говора и писането; елементарни информации за палаталните съгласни ще придобият в шести клас, а придобитите знания за значителните звукови особености в българския език ще се систематизират в VIII клас. По този начин учениците ще придобият основни информации за звуковите промени, ще научат да прилагат на езикова практика, а няма да бъдат натоварени с описанията и историята на посочените явления.

Елементарни информации по морфология учениците ще получават от II клас и последователно от клас в клас ще се разширяват и задълбочават. От самото начало учениците ще придобиват навики да забелязват основните морфологични категории. По този начин учениците ще се въвеждат последователно и логически не само в морфологичните, но и в синтактичните закономерности (разпознаване лицето на глагола – лични глаголни форми – сказуемо – изречение). Думите винаги трябва да забелязвам и обработвам в рамките на изречението, в което се забелязват техните функции, значения и форми.

Програмните съдържания, които се отнасят до ударението не трябва да се обработват като отделна методическа единица. Не само в езиковото обучение, но и в обучението по четене и езикова култура, учениците трябва да се учат на книжовната норма, а с постоянни упражнения (по възможност ползване на аудио-визуални записи) учениците трябва да придобиват навики, да слушат правилното произношение на думите. За овладяване на правописа нужно е да се организират системни писмени упражнения, различни по съдържание. Покрай това, на учениците от ранна възраст трябва да се дават напътствия да си служат с правописа и правописния речник (училищно издание).

Упражненията за овладяване и затвърдяване на знанията по граматика до степен прилагането им на практика в нови речеви ситуации произлизат от програмните изисквания, но са обусловени и от конкретната ситуация в класа – говорните отклонения от книжовния език, колебанията, грешките, които учениците допускат в писменото изразяване. Затова съдържанията за упражнения по езиково обучение трябва да са определени въз основа на сис-

тематичното напредване в говора и писането на ученика. По този начин езиковото обучение ще има подготвителна функция в правилното комунициране на съвременен книжовен български език.

В обучението по граматика трябва да се прилагат следните постъпки, които на практика са се показали със своята функционалност:

Фонетика: Звукове и букви в българския език/ звукове, ДЖ, ДЗ, Ъ, : букви: Щ, Ъ, Ю, Я; словосъчетания: ЙО, БО/. Разлики в правопис и правоговор. Делитбени основи на гласните: предни, задни; високи, ниски; тесни, широки; закръглени, незакръглени; твърди, меки. Делитбени основи на съгласните: по място на учленение; по начин на учленение; по звучност-беззвучност; по твърдост мекост. Обеззвучаване на звучните съгласни при изговор Преглас на съгласните К, Г, Х в Ч, Ж, Ш; и в Ц, З, С /първа и втора палатализация/ Промениливо и непромениливо Я. Подвижен и непостоянен Ъ. Ударението в българския език. Особености. Сричка. Видове срички: отворени, затворени; ударени, неударени. Начален преговор, затвърдяване и разширяване на знанията за:

Морфология: Части на речта

– Съществително име: граматически особености: видове, род, число, членуване.

– Прилагателно име: граматически особености: видове, род, число, членуване, степенуване.

– Числително име: видове.

– Местоимение: Разпознаване на видове местоимения. Граматическо и функционално значение на местоименията.

– Глагол. Граматически категории на глагола: лице, число, времеспрежение и вид. Основни глаголни времена

– Неизменяеми части на речта. Разпознаване. Граматическо и функционално значение на неизменяемите части на речта.

– Съкращение на думите.

Синтаксис

Начален преговор за изречение. Видове изречения по начин на изказване – упражнения. Видове изречения по състав и граматически строеж – прости и сложни. Строеж на простото изречение – главни части: подлог и сказуемо.

Преговор и затвърдяване на второстепенни части на изречението: пряко и непряко допълнение, определение, обстоятелствено пояснение (за място, време и начин).

В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват мисловна инерция на ученика, а развиват интерес и самостоятелност у учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика. Посочените указания в обучението подразбират неговата свързаност с живота, езиковата и художествена практика, т.е. с подходящи текстове и речеви ситуации. Затова указанието за съответни езикови явления на изолирани изречения извадени от контекста е означено като нежелано и нефункционално постъпване в обучението по граматика. Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели добри формално да се преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна инерция.

Съвременната методика в обучението по граматика се залага центъра на тежестта при обработка на езиковите явления да бъде обоснована на съществени особености, а това означава техните значителни свойства и стилистични функции, което подразбира изоставяне на формалните и второстепенните белези на изучаваните езикови явления.

В езиковото обучение нужно е да се съглеждат езиковите явления в ежедневието и езиковите околности, които обуславят тяхното значение. Учениците трябва да се насочват да използват изгодни текстове и речеви ситуации, в които дадено езиково явление е естествено се явява и изказва. Текстовете трябва да са познати на учениците, а доколкото не са трябва да се прочетат и да се разговаря върху тях. Учителят трябва да има в предвид, че запознаването на същността на езиковите явления често води чрез преживелици и разбиране на художествен текст, което ще бъде допълнително насърчване за учителя при даване на напътствия на учениците да

откриват стилистичните функции на езиковите явления. Това ще допринесе развитието на ученически интерес към езика, понеже художествените приключения съчиняват граматичното съдържание по-конкретно, по-леко за прилагане. Нужно е учителят да има в предвид значителната роля на систематичните упражнения, т.е. учебния материал не е овладян добре, ако не е добре упражнен. Това означава, че упражненията трябва да бъдат съставна част при обработка на учебните съдържания, повторението и затвърдяването на знанията. Методиката по езиково обучение теоретично и практически указва, че в обучението по майчин език трябва по-скоро да се преодолее степента на препознаването и възпроизвеждането, а с търпеливо и упорито старание да възприемат знания и навики – приложимост и творчество. За да се на практика удовлетвори на тези изисквания, функционално е във всеки момент знанията по граматика да бъдат във функция на тълкуването на текста, с което се издига от препознаването и възпроизвеждането до степен на практическо приложение. Прилагането на знанията за езика на практика и неговото преминаване в умения и навики се постига с правописни и стилистични упражнения. Учениците трябва континуирано да се подтикват към свързването на знанията си с комуникативния говор. Една от по-функционалните постъпки в обучението по граматика е упражняването обосновано в използването на примери от непосредствената говорна практика, което обучението по граматика доближава до ежедневните потребности, в които се езика явява като мисловна човешка дейност. Обучението по този начин бива по-практично и интересно, което на ученика прави удовлетворение и дава възможности за неговите творчески прояви. Съвременната методика на обучение изтъква поредица от методически похвати, които трябва да се прилагат в програмните съдържания по езикознание и които дават възможност да всеки съзнателен път, започвайки от този, който е в рамките на учебния час, получи своята структура. Обработката на нови програмни съдържания подразбира прилагане на следните методически похвати:

Използване на подходящ текст върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно популярни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

– Използване на изкази (примери от подходящи, текущи или запомнени) речеви ситуации.

– Насърчване на учениците да подходящия текст разберат цялостно и подробно.

– Затвърдяване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учебния материал (ползват се примери от учен текст).

– Насърчване на учениците да забелязват в текста примери от езикови явления, които са предмет на опознаването.

– Съобщаване и записване на новия урок и насърчване на учениците да забелязаните езикови явления изследователски съглеждат.

– Осъзнаване важните свойства на езиковите явления (форми, значения, функции, промени, изразителни възможности...).

– Разглеждане на езиковите факти от различна гледна точка, тяхната компарация, описване и класификация.

– Илюстриране и графическо представяне на езиковите понятия и техните отношения.

– Дефиниране на езиковото понятие; изтъкване свойствата на езиковите явления и забелязаните закономерности и правилности.

– Разпознаване, обяснение и прилагане на овладения учебен материал в нови ситуации и от примерите, които дават самите ученици (непосредствена дедукция).

– Затвърдяване, повторение и прилагане на усвоените знания и умения (породни упражнения в училището и у дома).

Посочените методически постъпки помежду си се допълват и реализират се в непрекъснато и синхронно предположение. Някои от тях могат да бъдат реализирани преди започването на часа в който се разглежда даденото езиково явление, а някои след завършването на часа. Така например текст, който се използва за усвояване на знания по граматика трябва да бъде запознат пред-

варително, а някои езикови упражнения са задача за домашна работа. Илюстрирането, например, не трябва да бъде обезателен етап в учебната работа, но се прилага когато му е функционалността безспорна.

Паралелно и сдружено в посочения съзнателен път протичат всички важни логически операции: наблюдение, съпоставка, заключение, доказателство, дефиниране и даване на нови примери. Това означава, че часовете в които изучава съдържанието по граматика нямат отделни етапи, т.е. ясно забележими преходи помежду тях. Виден е прехода помежду индуктивния и дедуктивния метод на работа, като и осъзнаването на езиковите явления упражняване.

Правопис и правоговор

Правилата за правопис се приемат чрез систематични упражнения (правописни диктовки, корекция на грешки в даден текст, тестове с въпроси от правопис и т.н.).

Също така, учениците трябва да бъдат насърчавани да откриват и поправят правописни грешки в SMS комуникацията, както и в различни видове комуникации чрез Интернет. Желателно е учителят да носи правописен речник за справки при даден текст за проверка на правописа). Учителят непрекъснато трябва да изтъква значението на правилното говорене, което се подпомага от прилагането на определените говорни упражнения. Тези упражнения не трябва да се реализират като отделна учебна единица, а с подходящи граматически теми: напр. Определяне мястото на ударението в думите, изречението за интонация може да бъде свързано с правописа от една страна, а от друга – със синтаксис и т.н. С използването на аудио записи, учениците трябва да използват текстовете за възпроизвеждане и да приемат правилно ударението върху думата и на места, където то се отклонява от тонически норми т.е. от диалектното акцентирание. Някои говорни упражнения могат да се провеждат и с подходящи теми от литературата: напр. артикулацията може да се практикува чрез произнасяне на пзели, сторопоговорки, когато се обработват като част от народното творение; акцент, темпо, ритъм, интонацията, а паузите могат да практикуват с четене на глас на откъси от произведенията по избор и т.н. Самостоятелно съставяне на изречения, в които са отразени езиковите и правописни явления. Въпроси и писмени отговори във връзка с обработен текст, филм или театрално представление. Въпроси и писмени отговори във връзка със събития и случки от всекидневието. Описание на външно и вътрешно пространство по даден план. Истинска вест (село, град, училище) по даден план. По-нататъшна работа за упражняване техниката за съставяне на писмено съчинение (главна част на темата, избор и разпределение на материала, основни елементи на композицията и групиране на материала според композиционните етапи.) Писмо (междучилищна кореспонденция) общи правила за писане на писмо като вид съчинение и форма на общуване.

Шест домашни писмени упражнения и техен анализ по време на час.

Четири класни работи /упражнения/ по един час за изработка и по два часа за поправка.

Езикова култура

Развитието на езиковата култура е една от най-важните задачи за преподаване на майчиния език. Тази учебна област се свързана с обработката на литературни текстове като представителни форми на изразяване, както и изучаването на граматиката и правописа. По същия начин и обработката на литературни текстове и работа върху граматиката и правописа включват и учебни помагала, които допринасят за насърчаване към устното и писмено изразяване. Езиковата култура насърчава прилагането на лексикалните и стилистични упражнения, насочени към разширяване на лексиката и развитие на способностите и уменията за изразяване. Всички ви-

дове упражнения, чиято цел е да развиват езиковото мислене, се извършват върху текста или в хода на речевите упражнения.

НАБЛЮДАВАНЕ И ОЦЕНКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

В цялостното планиране на съдържанието по *български език* трябва да се включи и планиране, свързано с оценка на постиженията на учениците по време на реализиране на програмата за преподаване и учене в края на определен образователен период. Това означава, че оценката трябва да бъде част от ежедневно, месечното и годишното планиране. Наблюдаването и оценяването на резултатите от напредъка на учениците е във функцията на резултатите, и започва първоначалната оценка на нивото, на което ученикът се намира и въз основа на него се преценява неговия по-нататъшен напредък.

Проверката в началото на учебната година е с цел да се опознае ситуацията за планиране на качеството и реализиране на програмата. Тя може да се извърши по различни начини: тестове, устни въпроси подготвени от учителя, устни въпроси подготвени от ученици, писане на къси съчинения и други подобни. Така се получава представа за предварителното познание на учениците.

Всяка дейност е добра възможност за оценка на напредъка и даване на обратна връзка. Всеки учебен час и всяка дейност на ученика е възможност за формална оценка, т.е. записване напредъка на ученика и позоваване на допълнителни дейности за популяризиране.

Формативната оценка е съставна част от съвременните методи на преподаване и включва оценка на знания, умения, нагласи и поведение, и развиване на подходящи компетенции в преподаването и ученето. Официалното измерване включва събирането на данни за постиженията на учениците и изготвяне и водене на ученическо портфолио (регистър за всеки ученик, папка за всеки ученик), което означава:

- събиране и записване на (дейности на учениците, директна комуникация, реализиране на задачи, домашна работа, писмени упражнения, креативност на учениците, извления, описания, преказване и т.н.) за всеки отделен ученик;

- предварително изготвен списък за оценка на всеки ученик, който се попълва след конкретна дейност, където учителят отчита фактичката ситуация;

- инструментите, свързани с всяка отделна програмна област поотделно в който учителят въвежда данни за постиженията на учениците по отношение на всички аспекти на развитието (интелектуални, емоционални и психомоторни), които се стимулират от програмата и са насочени към проверка на постигнатите резултати.

Проверката на знанията трябва да се извършва чрез различни постъпки и форми: устни, говорими, писмени, стилистични упражнения, упражнения по картини, подчертаване, отбелязване с кръгче; презентации, домашна работа, изследователски задачи и др.

Въз основа на общите данни, получени чрез наблюдение и чрез проверка на постиженията на учениците по време на реализацията на учебната програма, учителят установява (описва) състоянието на развитие в рамките на всяка област от програмата и в края на първия и втория семестър сумарна оценка – описателна оценка.

Портфолиото трябва да бъде на разположение на родителите през цялата година, за да може да наблюдават напредъка и постиженията на техните деца. Портфолиото на ученика, с пречистени и подобрени данни, продължава да се води и в следващия клас.

Работата на всеки учител се състои от планиране, постигане, наблюдаване и оценка. Като допълнение към постиженията на учениците е важно учителят непрекъснато да следи и оценява процеса на преподаване, учене и своята самостоятелна работа. Всичко, което изглежда добро и полезно, учителят ще продължи да използва в своята преподавателска практика; и всичко, което изглежда недостатъчно ефективно и ефикасно, трябва да се подобри.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

A tantárgy neve

MAGYAR NYELV

Cél

A *Magyar nyelv* oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőképességét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanuló a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becslje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítse a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára és az élethosszig tartó tanulásra.

Osztály

Ötödik

Évi óraszám

180 óra

KIMENET A tematikai egység/terület fel dolgozását követően a diák képes lesz:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
<ul style="list-style-type: none"> – Felismeri a tantervben előírt alpművek címét és szerzőjét; – Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait; – Meghatározza az irodalmi mű témáját, fő motívumait és szereplőit; összefoglalja, reprodukálja a cselekményt; – Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat; – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől; – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét; Különbséget tesz szerző és narrátor/lírai én között; – Különbséget tesz az epikus közlés alapformái, az elbeszélés, leírás és a dialógus között; – Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét; – Felismeri az idézetet a szövegben; – Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot, metaforát, ismétlést, költői kérdést; – Elhelyezi a tantervben előírt kötelező irodalmi műveket az alapvető irodalmi kontextusokban (magyar irodalom/világirodalom, régi/újabb/kortárs, szóbeli/szerzői); 	<p style="text-align: center;">IRODALMI ISMERETEK</p>	<p>NÉPKÖLTÉSZET</p> <p>Feldolgozásra szánt szövegek</p> <p>Kötelező szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hat különböző tájegységhez kapcsolódó népdal feldolgozása (pl. <i>Megíztem</i> (népdal) – Bartók Béla gyűjtése, <i>Úgy tetszik, hogy</i> (népdal) – Kodály Zoltán gyűjtése) 2. <i>Kőműves Kelemenné</i> (népballada) 3. <i>Tündérszép Ilona és Argyélus</i> 4. H. C. Andersen: <i>A teáskanna</i> – Andersen hatása a magyar irodalomra; A tárgy mint mesehős (beszámoló); 5. Mészöly Miklós egy meséje: <i>Tréfás mese / A kis játszótársak / Vidám és szomorú / A torony meséje</i> (műmese) 6. <i>A csodaszarvas</i> (monda) <p>Kiegészítő és ajánlott szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Szent Száva</i> (Jung Károly fordítása) – A Szent Száva-legenda magyar irodalmi kapcsolatai. Miért lett Szent Száva a szerb kultúrában az iskolák védőszentje?
<ul style="list-style-type: none"> – Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: motívum, téma, fabula, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb; – Az irodalmi művekben a szövegrészeket, a hősök és a helyzetek alapján felismeri a műnemet és a műfajt; – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mítosz, elbeszélő költemény, dal, tájleíró költemény, ballada, elbeszélés, novella, regény, levél, epizód, mesejáték; – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: meselem, meseformula, bevezetés, kibontakozás, bonyodalom, tetőpont, megoldás, valóság és valóságellenes elemek, konfliktus; – Megnevezi a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás; – Felismeri és megnevezi a rímfajtaikat és a refrént, hasonlatot, metaforát, megszemélyesítést, ellentétet, fokozást, hangutántást és hangulatfestést; – Felismeri és értelmezi a tanterv által kötelezően előírányzott egyszerű szövegek konfliktushelyzeit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál; – A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója; – Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait; – Képes esztétikai élmény átélésére; – Változatos olvasási stratégiákat alkalmaz; – Tudatosan gyűjt információkat (nyomtatott, audiovizuális, elektronikus forrásokból) iskolai feladataihoz; – Könyvtárba jár, és önállóan választ irodalmi alkotást, képes naplót vezetni vagy portfóliót összeállítani olvasmányairól; – Felismeri és megnevezi a mondatfajtaikat a beszélő szándéka és logikai minőségük szerint; – Megkülönbözteti az egyszerű és az összetett mondatot; – Felismeri, megnevezi a tömondatot, az egyszerű bővített és a hiányos mondatot (alany, állítmány); – Mondatátalakítást végez (zsugorítás stb.); a beszédhelyzetnek és a kommunikációs szándéknak megfelelően szóban és írásban; – Felismeri, megnevezi a mondat fő részeit (állítmány és alany), valamint az alapvető bővítményeket (tárgy, hely-, idő- és módhatározó, minőség-, mennyiség- és birtokos jelző); – Alálúzással tud nem bonyolult szerkezetű bővített mondatot elemezni; – Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt; Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés). A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. – Ismeri a magánhangzók felosztását a nyelv vízszintes mozgása alapján, a hangrend és illeszkedés törvényszerűségeit; – Ismeri és alkalmazza a szótagolás és elválasztás szabályait; 	<ol style="list-style-type: none"> 2. Csáth Géza: <i>Bartók Béla</i> (részlet) 3. <i>Az Ezeregyéjszaka legszebb meséből: Az ökör és a szamár / A halász és a szellem vagy más mese</i> 4. Grimm-mese: <i>Holle anyó</i> 5. Boldizsár Ildikó: <i>Boszorkányos mesék</i> (egy mese feldolgozása) 6. Berg Judit meséi 7. Pilinszky János: <i>A nap születése</i> 8. <i>Mátyás király meg a csóka földesúr / Székké változott Juliska</i> (Penavin Olga gyűjtése) / Raffai Judit: <i>Tajdasági történetek Mátyás királyról</i> (válogatás). 9. <i>A tordai hasadék</i> (népmonda) 10. Hiedelemmondák elvarázsolt lényekről, mitikus állatokról virágokról, lidércről, elásott kincsről, kötésről és oldásról, ördögösökről stb. – kapcsolni összehasonlító elemzéseként a népmesékhez, mítoszokhoz. <p>Irodalmi alapprofogalmak</p> <p>A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma. Műköltészet és népköltészet. Szerző (költő, író), lírai én, elbeszélő. Műfaji ismeretek: dal, tájleíró költemény, ballada, mese, monda, anekdota, elbeszélés, regény, levél, mesejáték.</p> <p>Az ütemhangsúlyos verselés. Az időmértékes verselés alapjai: a rövid és hosszú szótag fogalma.</p> <p>Mesetípusok, a népmese jellemzői. Mesemondás. Mesepoétika.</p> <p>LÍRA</p> <p>Feldolgozásra szánt szövegek</p> <p>Kötelező szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kosztolányi Dezső: <i>Mostan színes tintákról álmodom</i> 2. Arany János: <i>Családi kör</i> 3. Weöres Sándor: <i>Ballada három falevélről</i> 4. Nemes Nagy Ágnes: <i>Tavaszi felhők</i> 5. Nagy László: <i>Csodafülvé-szarvas</i> 6. Domonkos István: <i>Néha így, néha úgy</i> 7. Tari István: <i>Amikor a villámnak szaga volt</i> Petőfi Sándor: 8. Petőfi Sándor: <i>Szülőföldemen / A négyökrös szekér</i> 9. Petőfi-átírások, Petőfi-paródiák, -parafrazisok: pl. Lackfi János (<i>Apám kakasa, Megy Béla bá Trabanton</i>), Weöres Sándor, Varró Dániel stb. <p>Kiegészítő és ajánlott szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fehér Ferenc: <i>Színes vers</i> 2. Domonkos István: <i>Bizonyítványom / S.O.S.</i> 3. Tóth Árpád: <i>Láng</i> 4. Kosztolányi Dezső: <i>Nyárfa / Este, este</i> 	

– Fel tudja osztani a mássalhangzókat a zöngéesség szempontja szerint, felismeri a részleges hasonlulás, a teljes hasonlulás és az összeolvadás egyszerűbb eseteit;

– Ismeri és alkalmazza a betűrend szabályait;

– Felismeri, megnevezi, alkalmazza a helyesírási alapelveket;

– Alkalmazza a helyesírás-ellenőrző programot;

– Felismeri, megnevezi az egyjelentésű, többjelentésű, rokon-és ellentétes jelentésű, azonos alakú, hasonló alakú valamint a hangutánzó és a hangulat-festő szavakat;

– Felismeri, megnevezi, csoportosítja a szavakat szerkezetük alapján;

– Felismeri és megnevezi a szóelemek fajtáit (szótő, toldalék);

– Felismeri és megnevezi a nyomtatott és elektronikus média fajtáit;

– Tájékozódik, információkat talál a különféle dokumentumtípusokban, korosztálynak szóló kézikönyvekben;

– Képes nyelvtanilag kifejtett (explicit) és nem kifejtett (implicit) információkat kiszűrni a szövegből;

– Képes az alapinformációk és eszmék összehasonlítására két vagy több rövid, egyszerű szövegben;

– A rendelkezésére álló információkat értékeli, tárolja, rendszerezi;

– Képes az interneten való kommunikációra és együttműködésre;

– Ismeri a helyesírási alapelveket és *A magyar helyesírás szabályainak* használati módját;

– Felismeri és alkalmazza az állandósult szókapcsolatokat;

– Képes olyan szövegeket létrehozni, amelyekben a téma, a kompozíció, a tartalom és a stílus megfelelnek a feladatnak, a szöveg rendeltetésének és a címzettnek (célközönségnek);

– Értelmes és szabatos beszédre, helyes artikulációra törekszik, igyekszik betartani az igényes nyelvhasználat szabályait és elsajátítani a kódváltás alapvető képességét;

– Egyszerű szerkezetű szóbeli vagy írásbeli szövegeket tud alkotni a leírás, az elbeszélés és a kifejtés eszközeit alkalmazva (és a célközönség összetételét szem előtt tartva);

– Képes egyszerű szöveget alkotni szóban vagy írásban, amelyben valamely irodalmi élményt írja le, vagy egy valós, hétköznapi, illetve képzeletbeli témát fejt ki;

– Különböző céllal (pl: informálódás, tanulás, önfeljesztés, esztétikai élmény átélése, szórakozás) képes rövidebb, egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket (pl: egyszerű szakszövegeket, tudománypopularizáló ismeretterjesztő szövegeket stb.) olvasni és saját szavaival elmondani;

– Meg tudja fogalmazni véleményét, és igényes nyelvhasználatra törekedve (kódváltási képességéhez mérten a sztenderd nyelvváltozat – vagy legalább a regionális köznyelv – normájához igazodva) nyilvános beszédhelyzetben képes kifejezteni gondolatait;

– Ismeri és képszegszinten használja a kibővített magyar ábécé nyomtatott és írott betűit, valamint az írásjeleket, egyszerűbb példákban alkalmazni;

– Törekszik értelmes, nyelvtanilag helyes mondatokat alkotni;

– Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bevezetés) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés);

– A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani;

– Tud levelet írni, s képes különféle űrlapokat és formanyomtatványokat kitölteni, amelyekkel a mindennapi életben találkozók; Ezek elektronikus és papír alapú változatait is elsajátítja;

– Képes figyelemmel követni és megérteni a nyelvet, az irodalom vagy valamely egyéb művelődési terület tárgyköréből tartott előadásokat, s tud jegyzetet készíteni;

– Meghatározott műfajokban témának, kommunikációs alkalomnak megfelelő kritikus, egyéni szemléletű, nyelvi-stilisztikai szempontból példás szövegeket, beszámolót alkot;

– Beszámolóját prezentációval/poszterrel teszi szemléletesebbé;

– Valós vagy képzeletbeli tapasztalatokat, szereplőket, illetve eseményeket bemutató fogalmazást tud írni.

5. Kányádi Sándor: *Szarvas-ító*
6. Weöres Sándor: *Egerrágtá mese / Fülemüle*
7. Tari István: *Ablakomban*
8. Kovács András Ferenc gyermekversei (pl. *Egértánc*)
9. Petőfi Sándor: *Én / István öcsémhez / Két vándor / Nemzeti dal / Apám mestersége, s az anyám / Reszket a bokor / Pató Pál úr / Szeretlek kedvesem / A természet vadvirága / A márciusi ifjak / Dalaim / A természet vadvirága / A XIX. század költői / Minek nevezzétek? /*

Irodalmi alapfogalmak

A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A motívumok és költői képek mint a lírai mű kompozíciójának elemei. A lírai formanyelv jellemzői: képesség, ritmus, szerkezet. Rím. Kötött és szabad vers. Szóképek és stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, metafora, ellentét, fokozás, költői jelző, ismétlés, hangutánzás és hangulatfestés. Költői kérdés.

ЕПИКА

Feldolgozásra szánt szövegek

Kötelező szövegek

1. Tersánszky Józsi Jenő: *Ákombákom tanár úr* (részlet)
 2. Gárdonyi Géza: *Apám*
 3. Karinthy Frigyes: *Röhög az egész osztály / Magyarázom a bizonyítványom*
 4. Németh István: *Faliórák*
 5. Csáth Géza: *Szombat este*
 6. Darvasi László: *Trappi, avagy a nagy tökfőzelékháború* (részlet)
 7. Tóth Krisztina: *A Mikulás három élete*
- Mitológia:
8. Kalevala: *A világ keletkezése*
 9. *Daidalosz és Ikarosz* (görög mítosz) – Ikarosz a kortárs irodalomban

Kiegészítő és ajánlott szövegek

1. Gyurkovics Tibor: *A tanár úr notesza*
2. Fox: *Majom-sziget* (részlet)
3. Domonkos István: *Via Italia!* (részlet)
4. Mirnics Zsuzsa: *Órásköz 12* (részlet)
5. Nógrádi Gábor: *Hogyan neveljünk?*
6. Kosztolányi Dezső: *Petőfi Sándorka*
7. Majtényi Mihály: *Megy a juhász a számaron* (novella)

Irodalmi alapfogalmak

Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélés mód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és egyes szám első személyű elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, személy-, tárgy-leírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás, erkölcsiség.

DRÁMA

Feldolgozásra szánt szövegek

Kötelező szövegek

1. Szabó Palócz Attila: *Zöldleveli Kótyonfity, a kalandor béka legnagyobb szerelme*, mesejáték
2. Berg Judit: *Üdv néked, Arthur, nagy király*

Kiegészítő és ajánlott szövegek

1. *Kitrikoty* Mészöly Miklós dramatizált meséje
2. Horváth Péter: *Benedégy iskolába megy /az Indul a bakterház nyomán/*

Projektmunka-javaslatok irodalomból:

- óriások és törpék a mesékben,
- kígyó az irodalomban (pl. Biblia, Kis herceg, magyar hitvilág, mesék, mondák stb.),
- a ló motívuma a különböző népek kultúrájában (kapcsolódva ősi temetkezési szokásunkhoz, Attila, országvásárlás stb.) és az irodalomban,
- kortárs gyermekirodalmi projekt,
- a repulse diskurzusa az irodalomban,
- apa szövegek,
- a folyó vagy a hajó szerepe az irodalomban,
- tanár–diák viszony az irodalomban,
- évszakok az irodalomban,
- boszorkányszótár,
- Petőfi-szótár,
- 12 legszebb magyar versem magyarzatokkal,
- a szöveg és a kép összefüggéseinek feltárása,
- a régió és a lakóhely irodalmi emlékei stb.

Irodalmi alapfogalmak

Drámai műfajok: komédia, tragédia; egyfelvonásos; rádiódrama. A dráma jellemzői: felvonás, jelenet, szereplők, monológ, dialógus. Népi dramatikusan játékok /farsang, betlehemezés stb./

	<p>ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK (2 mű kiválasztása)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Egy szabadon választott tanulmány a mese és a hiedelemvilág kapcsolatairól (pl. Dömötör Tekla, Nagy Olga, Voigt Vilmos, Penavin Olga, Raffai Judit) 2. Illyés Gyula: <i>Petőfi Sándor</i> (részletek, főként diákéveiből) vagy Margócsy István: <i>Petőfi-kísérletek</i> (részlet). / Válogatás a Petőfi-kultusszal, a reformkori kávéházakkal és öltözködéssel (huszárok, fegyverek, divat) kapcsolatos szövegekből. 3. <i>A világ keletkezése</i> (bibliai történet) – ismeretterjesztő szöveg /Bibliai szövegek: júdászcso, bábeli zűrzavar, matuzsálemi kor, hétpecsétes titok, pálfordulás, tamaskodik stb./ 4. <i>Fej fej mellett</i> (nyest.hu) – szótörténeti kérdések 5. Válogatás könyvekből, enciklopédiákból és gyermeklapokból <p>HÁZI OLVASMÁNY</p> <p>Kötelező közös olvasmányok</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Petőfi Sándor: <i>János vitéz</i> 2. Lázár Ervin: <i>Szegény Dzsoni és Árnika</i> 3. Egy szabadon választott vagy ajánlott mű feldolgozása a kortárs irodalomból olvasónapló vagy portfólió formájában <p>Ajánlott közös olvasmányok</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lengyel Dénes: <i>Régi Magyar mondák</i> 2. <i>Volt egyszer egy...</i> 3. Janikovszky Éva: <i>Égig érő fű</i> 4. Astrid Lindgren: <i>Juharfalvi Emil / Juharfalvi Emil újabb csinyei / Harisnyás Pippi</i> 5. Mátyás Iván: <i>Csutak színrelép / Csutak és a szürke ló</i> 6. <i>Macskamenyasszony</i> – határon túli magyar népmesék és mondák 7. Erich Kästner: <i>A repülő osztály / Emil és a detektívek</i> 8. Varró Dániel: <i>Túl a Maszat-hegyen</i> 9. Békés Pál: <i>A kétbalkezes varázsló / A Félőrlény</i> 10. Luis Sachar: <i>Stanley, a szerencse fia</i> 11. René Goscinny: <i>A kis Nicolas</i> 12. Jules Verne: <i>Kétévi vakáció</i> 13. Nógrádi Gábor: <i>Petepite</i> 14. J. K. Rowling: <i>Harry Potter és a Bölcsek Köve</i> 15. George Lucas: <i>Csillagok háborúja</i> 16. William Kotzwinkle: <i>E. T. a földönkívüli.</i> <p>Egy aktuális kortárs mű beépítése. Projektmunka vagy portfólió: – A feldolgozott művek filmes kapcsolatai stb.</p>
<p>NYELVI ISMERETEK</p>	<p>– A mondatfajták és kifejezőeszközök; helyes használatuk. – A névszói és névszói-igei állomány; birtokos jelző. – Írásjelek az egyszerű mondat végén. – Nyelvhelyességi hibák: suksükölés, nákolás. A kódváltás tudatosítása. – Az -e kérdőszó, félrecsúszott toldalékok stb. – Az egyes mondatfajták helyes kiejtése. – Nyelvünk szóbeli és írásbeli öröksége, frazeológiai egységek (szólások, közmondások, szállóigék).</p> <p>– A beszédhangok keletkezése, hangképzési folyamat. – A köznyelvi normához alkalmazkodó szabatos kifejezőmód. – A magánhangzokról: rövid-hosszú, magas-mély magánhangzók. – A magánhangzók illeszkedése, helyesírási és helyes ejtési gyakorlatok. – Mássalhangzók: a rövid-hosszú, zöngés és zöngétlen mássalhangzók. – A mássalhangzók egymás mellé kerülésekor létrejövő hangtani változások-hasonulások (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés és kiesés) a szavakban, ezek felismerése révén a helyesírás megerősítése. – Az egység keretén belül a j hang kétféle jelölésére vonatkozó helyesírási gyakorlatok. – A magyar helyesírás négy alapelveinek alkalmazása. – Az alapvető helyesírási szabályok képzésintézkedés alkalmazása.</p> <p>– Az egyjelentésű, többjelentésű, azonos alakú, rokon-és ellentétes jelentésű, hasonló alakú, hangutánzó és hangulatfestő szavak. – A szavak szerkezete (egyszerű és összetett szavak, többszörösen összetett szavak). – Képző: -i, -ság/-ség, -ó/-ő. – Jel: a közép- és felsőfok jele: -bb, leg/ – bb, a múlt idő jele: -t, -tt, a többes szám jele: -k, felszólító mód jele: -j, feltételes mód jele: -na/-ne, -ná/-né. – Rag: tárgy-, birtokos-, idő-, mód- és helyhatározó ragok. – A szótól és toldalék határa, a kötőhang(zó)szerepe. – A toldalékos szavak helyesírása.</p> <p>– A média: nyomtatott és elektronikus médiumok (újságok, televízió, rádió, világháló – honlapok, hírportálok). – A hír fogalma és jelentősége. – Közösségi média. – Tájékozódás, információkeresés (betűrend, tartalomjegyzék, utalók használatával) a különféle dokumentumtípusokban (könyv, folyóirat, AV és online dokumentum), korosztálynak szóló kézikönyvekben (szótár, lexikon, enciklopédia), ismeretterjesztő forrásokban. – Írói szótárak.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> – A mondatvégi írásjelek, az összetett mondatok tagolása. – A magyar helyesírás alapelvei. – A toldalékok helyes kapcsolása a szavakhoz, a zöngés és zöngétlen mássalhangzók. – Szótőkeresési gyakorlatok néhány gyakori hasonulás megfigyeltetésével. – Szóelemző, szótagoltató, toldalékoló, toldaléktalanító, válogató, másoló tollbamondás valamint komplex emlékeztető írás. – Helyesírási táblázatok, fűrtábrák, folyamatábrák stb. – A régies írású tulajdonnevek helyes ejtése és írása, a j hang kétféle jelölése. – Az elválasztás szabályai. – Digitális írástudás, e-nyelvvelhesség: az e-dokumentumok létrehozásához szükséges nyelvi és szedési szabályrendszerek együttese, elektronikus szövegek létrehozása (pl. beszámoló, könyvismertetők, vázlatok, saját könyv, eseményre invitáló meghívók, listák, e-mail, egyszerűbb űrlapok kitöltése). – A magyar és valamely tanult, ismert idegen nyelv szerkezete közötti hasonlóságok és különbségek. – A helyesírást segítő kézikönyvek (helyesírási szabályzat, szótár, digitális szótárak stb.) önálló használata.
	NYELVKULTÚRA	<ul style="list-style-type: none"> – Az egyes mondatfajták helyes kiejtése. A hosszú és rövid hangok (mássalhangzók és magánhangzók) helyes ejtése (gyakorlatok). – Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szállóigék) az írásban és a beszédben. – Események és élmények időrendi sorrendben történő elmondása közös, illetve egyéni vázlat alapján. – A természetben levő tárgyak és jelenségek, a mozgásában levő állapotok és személyek bemutatása. – Sikeresebb irodalmi portrék és a megírásukhoz felhasznált nyelvi kifejezőeszközök. A közvetlen környezetből választott egyén bemutatása. – Rövidebb szövegek tartalmának összefoglalása szem előtt tartva az esemény időrendjét és mozzanatait (bevezetés, a cselekmény kezdete, a cselekménymozzanatok kiemelése, a tetőpont és a befejezés). – A szóbeli elbeszélés: film, tévéadás, szabadon választott dinamikus jelenetek elmondása. – A nyelvi-stilisztikai kifejezőeszközök a leíró jellegű részletekben (versben és prózában egyaránt). – A retorika alapelvei (a konkrét fogalmak megnevezése nélkül).
		<ul style="list-style-type: none"> – Önálló elbeszélő fogalmazás készítése a tanult nyelvi és helyesírási tudnivalók alkalmazásával, felhasználva az anyaggyűjtés módjait. Az írás folyamatának megtapasztalása, folytonos ön- és társreakció. Az írásmű üzenetének, céljának, befogadójának megfelelő stílus használata. – Önálló vázlatkészítés elolvasott irodalmi vagy ismeretterjesztő szövegről. – Kérdések és írásbeli válaszok megfogalmazása a tanult olvasmányok, megnézett filmek, színházi előadások, meghallgatott zeneművek alapján. – Szövegszerkesztés: elbeszélés, leírás, levél. – Élménybeszámoló közösen elkészített vázlat alapján, különös tekintettel a párbeszéd helyes alkalmazására. – A leírás megadott vázlat alapján (A tájleírás sorrendjének megoldása a távolítól közeli felé, vagy fordítva. Rész-egész viszonya valamilyen sorrend szerint. Tárgy-és személyleírás, jellemzés. Nem felsoroljuk a tulajdonságokat, hanem megelevenítjük. Lehetőségek témák: falu télen, az én szobám, a gyümölcsös tavasszal, a rét stb.). – A fogalmazási ismeretek (a téma meghatározása, az anyag kiválasztása és elrendezése, a legfontosabb szerkezeti részek megjelölése és az anyag szerkezeti részek szerinti csoportosítása). – Szövegalkotás az internetes műfajokban (pl. e-mail, komment). Az írás nem nyelvi jeleinek (betűforma, nagyság, sorköz, margó, távolság, színek, kiemelések stb.) megismerése. A kézzel írt és a számítógépes szövegek különbözőségei és hasonlóságai. – Az önálló és a tanári segítséggel történő anyaggyűjtés módjai. – Nyolc házi írásbeli feladat a tanév folyamán, melyeket az órán elemeznék. – Négy iskolai dolgozat – kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

Kulcsfogalmak: beszédművelés, artikulált nyelvi magatartás, irodalomolvasás, szövegértés, szóbeli és írásbeli szövegalkotás, ismeretek az anyanyelvről, helyesírás, íráskészség, médiaismeret, kommunikáció.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA – TANTERVI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanterve három tárgykört ölel fel: az irodalmat, a nyelvet és a beszédkultúrát. Az órák tárgykör szerinti ajánlott felosztása a következő: irodalom – 70 óra, nyelvtan – 70 óra és beszédkultúra – 40 óra. Mindhárom tárgykör szorosan összefügg és egyiket sem lehet magában, a többitől elkülönítve tanítani.

Az irodalomoktatás tanterve kétpólusú. Egyrészt a népköltészeti alkotásokat tárgyalja, másrészt a szépirodalmi szövegek műfaji gazdagságát mutatja be. Középpontban az élményközpontú irodalomtanítás áll. Célunk a szövegértés fejlesztése és a kreatív szövegalkotás.

Az ajánlott szövegekből a tanár választja ki a feldolgozásra kerülő olvasmányokat, ezeket kiegészítheti más szövegekkel, amelyekbe bevonja a kortárs irodalmat is. Az ünnepekhez (karácsony, húsvét) kapcsolódó helyi szokások megbeszélése, gyűjtése is szerepeljen a tananyagban! A korszerű irodalomtanítás interdiszciplináris távlatokat nyit meg a tanulók számára. Lehetővé kell tenni az iskola és más intézmények közötti interaktív kapcsolat kialakítását (múzeumlátogatás, kiállítások és színházi előadások megtekintése, jelenlét a település kulturális életében).

A népköltészeti olvasmányokat követően Petőfi Sándor műveivel foglalkozik a tanterv részletesebben és sokrétűen. A korszerű

Petőfi-kép és Petőfi lírájának mai továbbélése rávezeti a tanulót irodalomtörténeti értékeink megbecsülésére, az életmű megítélésének változására.

A lírai művek sokszínűsége lehetővé teszi a verstani ismeretek gazdagítását: a rím, szabad vers, leírások, megszemélyesítés, hasonlat, metafora, költői jelző, a versforma, a dal, a tájleíró költemény stb.

Az epikus alkotások egyrészt a kifejező olvasás céljait szolgálják, másrészt a szövegértés lehetőségeire összpontosítanak. Fontos szerepet tölt be a műfajismeret, a műfajok felismerése és meghatározása.

Az irodalmi tananyag gazdag szövegtára nem kötelezi a tanárt minden alkotás elemzésére, de olvasásra, ismeretszerzésre mindenképp ajánlott. Ez az alapvető készség befolyásolja a tanulók előrehaladását minden tantárgyban. A tanterv olvasmányai törzs- és kiegészítő anyagokra tagozódnak. A törzsanyag a kötelezően feldolgozandó műveket tartalmazza; a kiegészítő anyag olyan szemelvényeket ajánl, amelyek tanításáról vagy elhagyásáról, illetőleg más kiegészítő anyaggal való helyettesítéséről a tanár dönt. Ugyanez a helyzet az ajánlott olvasmányok esetében is. A tanárnak a tanmenet megtervezésekor ahhoz is joga van, hogy a tantervben szereplő ajánlott olvasmányok némelyike helyett más szövegeket javasoljon elolvasásra. Az is kívánatos, hogy az ajánlott olvasmányok köréből a tanuló saját ízlése, érdeklődése szerint is választhasson. A szövegek megbeszélésében, értelmezésében erősen építenünk kell a tanulók fantáziatevékenységére, lehetőséget kell nyújtaniunk szemléletes képek felidézésére, a történetek dramatizálására, folytatására, a cselekmény kreatív továbbpergetésére.

A tanítási órákon változatos formában gyakoroltassuk az olvasást, legyen szerves része a művek feldolgozásának, végeztessünk válogató olvasást, az órák összefoglaló részében is gyakoroltassunk. A tanuló tudja magyarázni a világos szerkezetű olvasmányok cselekményének előzményeit és következményeit, tudjon összehasonlítani több hasonló alkotást. Mondjon véleményt a szereplők viselkedéséről, és indokolja tetteiket. A szövegek olvasása során fel kell ismernie a tanult irodalomelméleti ismereteket.

A *magyar nyelv* tanterve a kimeneteken, illetve a tanulási folyamaton és a tanulók eredményein alapul. A kimenetek annak az integrált tudásnak, készségeknek, magatartásnak és értékeknek a leírását jelentik, amelyeket a tanuló a tantárgy három tárgykörén keresztül felépít, kibővíti és elmélyíti magának.

A *nyelvtan* tanítása egységes folyamat az Általános iskolai tanításban. 5. osztályban folytatjuk a zalsó osztályokban szerzett nyelvi ismeretek bővítését és a kompetenciafejlesztést. A nyelvtani definíciók és a helyesírási szabályok tudatosítása hozzájárul a tanulók logikus gondolkodásának és kifejezőképességének fejlesztéséhez.

A nyelvtanítás feladatának megvalósítása érdekében szilárd ismereteket kell nyújtaniunk a leíró nyelvtan egyes elemeiről és rendsze-

rének alapvető sajátosságairól, ugyanakkor figyelembe kell vennünk az újabb pragmatikai, szövegnyelvészeti, szociolingvisztikai, kommunikációelméleti kutatások eredményeit is. Biztosítanunk kell az ismeretek kompetenciává való alakulását.

Az alsó tagozatban elsajátított nyelvtani anyag új ismeretekkel bővül. Morfológiából a szavak hangalakjával és jelentésével részletesebben foglalkozik a tanterv, valamint rendszerezi a toldalékok fajtáit. Végeztessünk helyesírási gyakorlatokat a toldalékok megnevezésével (képző, jel, rag). A toldalékok közül csak az alaptípusokat tanulják meg a tanulók. A hangtani tananyag az eddigi ismeretek rendszerezése mellett, a mássalhangzók egymáshatásával foglalkozik részletesen. A mondattani rész ugyancsak kiegészül. Új tananyagként jelenik meg a sajtó nyelve, a medialitás problémaköre. A logikus gondolkodás fejlesztésének elengedhetetlen feltétele, hogy minden absztrakt ismeret szoros kapcsolatban legyen a valósággal. A nyelvet mint élő és változó jelenséget vizsgáltsunk a tanulókkal. A nyelvtan tanításának lényege a szövegek által történő gyakorlás. Célunk, hogy a tanulók önállóan ismerjék fel a szabályokat a példasorok alapján.

A helyesírás szervesen beépül a tananyagba. Ahhoz, hogy a tanuló a készség fokán alkalmazzák a helyesírási szabályokat, szükséges, hogy a helyesírási szempontból legfontosabb problémákat felismerjék. A tanulók folyamatosan gyakorolják az írásjelek helyes használatát, az összetett szavak helyesírást, a toldalékok helyes kapcsolását a szótőhöz a hangtörvényeken keresztül. A tananyag tovább gyakoroltatja a j hang kétféle jelölését, valamint a hagyományos családnevek helyesírást és toldalékolását. A nyelvtani szabályok felismeréséig szövegeken alkalmazott gyakorlatokkal jussanak el. A magyar helyesírás alapelvei is megjelennek a gyakorlatok sorában, rámutatásként a szabályokra: a kiejtés, az egyszerűsítés, a hagyományos írásmód és a szóelemzés elve. Az új helyesírási szabályzat megjelenése megköveteli az eltérésekre való fókuszálást, illetve ezek begyakorlását. A nyelvtanítás során kiaknázzuk a játékos módszerek lehetőségeit.

Az íráskészség fejlesztése szintén folytatódik az 5. osztályban. Az írásbeli dolgozatokon kívül fogalmazásokat íratunk a tanulókkal, amelyekben önálló véleményformálásra, egyéni látásmód kialakítására törekszünk. Az elbeszélő fogalmazás mellett ajánlatos gyakoroltatni a jellemzést és a leíró fogalmazást is. Ezekre (jellemek, leírások) külön rámutatunk az irodalmi alkotások elemzése során. A tanulókkal megismertetjük a vázlatkészítést, valamint az irodalmi kézikönyvek tartalmát és használatát, ugyanakkor a kommunikáció új lehetőségeiről is tájékozódunk. A tanulók figyeljék meg a kor technikai fejlődésének nyelvi vetületeit a világhálón, valamint az SMS-ek nyelvét, rövidítéseit. Digitális kompetenciájukat néhány internetes szövegtípus/műfaj formai és tartalmi jellemzőinek megfigyelésével fejlesztjük.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Denumirea materiei

LIMBA ROMÂNĂ

Scopul

Scopul predării și învățării *limbii române* este ca elevii să-și cultive limba maternă și să folosească în mod corespunzător cunoștințele însușite în diferite situații de comunicare, ca prin citirea și interpretarea operelor literare să-și dezvolte creativitatea și sensibilitatea artistică, estetică și competențe funcționale, să-și dezvolte gândirea critică, să aibă atitudine pozitivă față de limba maternă, dar și față de alte limbi și culturi. Elevul va ști să exprime valorile patrimoniului cultural și istoric și identitatea poporului său, a societății și statului în care trăiește.

Clasa

a V-a

Numărul de ore anual

180 de ore

FINALITĂȚI După terminarea temei / domeniului elevul va fi capabil:	DOMENIUL/ TEMA	CONȚINUTURI
<ul style="list-style-type: none"> – să stabilească genul și specia operelor literare – să facă diferența între caracteristicile literaturii populare și artistice – să facă diferența între operele cu caracter realist și fictiv – să analizeze elementele de compoziție a unei poezii lirice (vers, strofă); a unui text epic în versuri și în proză (părțile operii literare – capitol, fragment, vers); a unei opere dramatice (act, scenă, apariție) – să facă distincția dintre noțiunea de narator și scriitor – să diferențieze forme de exprimare literară (descriere, narațiune, dialog) – să identifice elementele sonore, vizuale, tactile ale imaginilor poetice – să recunoască figurile de stil și să înțeleagă rolul lor în textul literar-artistice – să determine intonația de bază în citirea unei poezii, narațiuni sau acțiuni dramatice (plină de umor, veselă, tristă etc). – să identifice trăsăturile personajelor prin exemple din text – să evalueze comportamentul personajelor și să-și exprime în mod argumentat părerile și atitudinea – să ilustreze credințele, obiceiurile, modul de viață și evenimentele din trecut descrise în operele literare – să înțeleagă textul citit cu voce tare și în sine – să formuleze singur întrebări cu privire la textul citit și să-și exprime opinia – să facă deosebirea dintre părțile de vorbire flexibile și neflexibile – să sesizeze categoriile de gen, număr și caz ale cuvintelor nominale – să diferențieze funcțiile de bază și semnificațiile cazurilor – să folosească formele de caz, în conformitate cu standardele lingvistice – să facă diferență între articolul hotărât și cel nehotărât și îl folosește corect în declinare – să folosească gradele de comparație ale adjectivelor – să stabilească modurile și timpurile verbale – folosește verbele auxiliare la formarea timpurilor – să sesizeze părțile de propoziție – să folosească topica limbii române în analiza morfologică și sintactică – să aplice în mod consecvent normele ortografice în scrierea cu majusculă; a cuvintelor compuse și scrise cu liniuță de unire; – să aplice în mod consecvent semnele de punctuație – să folosească corect ortogramele în diferite forme (scrise împreună și despărțit) – să folosească îndrumătorul ortografic – să pronunțe corect cuvintele ținând cont de locul accentului și intonației – să vorbească clar respectând normele limbii române literare – să citească fluent și distinct cu voce tare texte literare și nonliterare. – să folosească diferite forme de expunere: descrierea (portretul și tabloul), narațiunea la persoana întâi și a treia, dialogul – să delimiteze părțile unui text (titlul, subtitlul, alineatele) și să-l organizeze în întreguri semnificative (partea introductivă, partea de mijloc și finală a textului) – să alcătuiască texte care vor fi rostite, sau scrise, și care vor cuprinde părerile și trăirile sufletești în urma citirii unui text literar, sau nonliterar. – să găsească informațiile cuprinzătoare într-un text literar și nonliterar mai simplu, – să utilizeze diverse metode și strategii de informare și documentare în scopul exprimării eficiente, oral și în scris – să exprime patrimoniul cultural și istoric și să facă aprecieri personale în diferite situații – să folosească limba română literară în exprimarea scrisă și orală – să sesizeze diferențele dintre varianta literară și dialectală a limbii române – să folosească dicționare și îndrumătoare ortografice (ediții școlare) 	<p>LITERATURA</p>	<p>LIRICA</p> <p>Noțiuni de teorie literară Motivele și imaginile poetice ca elemente ale conținutului creațiilor lirice Felul de strofe în funcție de numărul de versuri din poezia lirică: catrenul. Caracteristicile poeziei lirice, imaginile artistice, ritmul. Figuri de stil: comparația, epitetul, personificarea, onomatopeea Tipuri de poezii lirice populare și artistice: descriptive (pastelul); lirice – doina și poeziile tradiționale.</p> <p>Lectură școlară recomandată</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vasile Alecsandri: <i>Sfârșit de toamnă</i> 2. Nicolae Labiș: <i>Fulg</i> 3. Mihai Eminescu: <i>Revedere</i> 4. George Coșbuc: <i>Concert de primăvară</i> 5. Panait Cerna: <i>Cântec de marte</i> 6. George Topârceanu: <i>Un duel</i> 7. Poezii populare: <i>Nu mă bate Doamne, rău, sau Cântă puilul cucului,</i> 8. Poezii ocazionale, obiceiuri, colinde 9. Poezii din literatura română din Serbia și a conaționalilor <p>EPICA</p> <p>Noțiuni de teorie literară Scriitorul și naratorul Modurile de expunere: descrierea, narațiunea la prima și a treia persoană; dialogul. Narațiunea concisă: înșurirea evenimentelor, episoadelor, capitolelor. Caracterizarea personajelor – modul de vorbire, comportamentul, aspectul fizic, atitudinea față de viață, trăsăturile morale. Speciile operelor epice în versuri și proză: cântecul epic popular (balada sau cântecul bătrânesc) basmul, schița, legenda, fabula, snoava.</p> <p>Texte literare recomandate</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Balada populară: <i>Miorița</i> 2. Balada populară: <i>Iancu Jianul</i> 3. <i>Ero de pe lumea cealaltă, De unde știai că nu-mi place plăcinta?</i> 4. Edmondo de Amicis: <i>Micul hornar</i> (fragment) 5. Emil Gârleanu: <i>Gândăcelul</i> 6. Alexandru Vlahuță: <i>Din copilărie</i> (fragment) 7. Virgil Carianopol: <i>Cutremurul</i> 8. Barbu Șt. Delavrancea: <i>Bunica</i> 9. Mihail Sadoveanu: <i>Domnul Trandafir</i> 10. Ion Luca Caragiale: <i>D-I Goe</i> 11. Grigore Alexandrescu: <i>Boul și vițelul</i> 12. Legenda Oltului și a Mureșului 13. Petre Ispirescu: <i>Aleodor Împărat</i> <p>DRAMA</p> <p>Noțiuni de teorie literară Actul, apariția, personajele în dramă. Speciile genului dramatic: opere dramatice ecranizate, piese de teatru, teatrul radiofonic.</p> <p>Bibliografie recomandată</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vasile Alecsandri: <i>Chirița în provincie</i> (fragment) 2. Dušan Radović: <i>Căpitanul John Peoplefox</i> (fragment) <p>TEXTE ȘTIINȚIFICO – FANTASTICE ȘI INFORMATIVE (se vor alege două texte)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Din Monografiile localităților românești, ghiduri turistice, sau anuare 2. Alexandru Vlahuță: <i>România pitorească</i> (fragment) 3. Selecție din cărți, enciclopedii și reviste pentru copii. <p>LECTURĂ ȘCOLARĂ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Selecție de poezii românești Topârceanu: <i>Poezii.</i> 2. Selecție din proza română,

		<p>E. Gârleanu: <i>Povestiri</i> 3. Mihail Sadoveanu: <i>Dumbrava minunată</i> 4. Selecție de basme românești; Petre Ispirescu: <i>Culegere de basme</i> 5. Selecție de legende; Alexandru Mitru: <i>Legendele Olimpului</i> 6. Selecție din literatura universală 7. Selecție din literatura românilor din Serbia Selecție suplimentară din lectură școlară (se vor alege două opere) I. Ioan Slavici – <i>Zâna Zorilor</i> II. Ion Creangă – <i>Povestea lui Harap-Alb</i> III. Jules Verne – <i>De la Pământ la Lună</i></p>
	LIMBA	<p>Gramatica (morfologia, sintaxa)</p> <p>Părțile de vorbire flexibile : substantivul, articolul, pronumele, adjectivul, numeralul, verbul; părțile de vorbire neflexibile: adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția. Substantivul – semnificația și felurile (proprii și comune) Genul, numărul și cazul substantivelor. Articolul – semnificație și felurile (hotărât propriu-zis, posesiv-genitiv și demonstrativ-adjectival, nehotărât). Flexiunea substantivului (declinarea cu articolul hotărât și nehotărât). Cazurile și funcțiile sintactice: nominativ (subiectul); genitiv (posesia); dativ (atribuirea); acuzativ (obiectul asupra căruia se săvârșește acțiunea, sau ceva ce se referă la obiect, locul); vocativ (chemare, adresare). Adjectivul – structura și tipurile de adjective; acordul adjectivului cu substantivul în gen, număr și caz; gradele de comparație. Pronumele – pronumele personale și de politețe): flexiunea pronumelor personale, formele accentuate și neaccentuate. Numeralesle – formele și utilizarea lor: cardinale și ordinale. Verbele – modurile verbale (personale și impersonale), timpurile verbelor la modurile personale. Conjugarea verbelor auxiliare (a fi, a avea, a vrea / a voi) Subiectul, predicatul, atributul, complementul direct și indirect, complementele circumstanțiale de mod, loc și timp.</p>
		<p>Ortografia</p> <p>Literă majusculă în denumirile geografice compuse; denumirile instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor (abrevierile), publicațiilor, datelor și evenimente importante. (exemple tipice) Scrierea corectă a substantivelor și adjectivelor la plural și în genitiv (scrierea cu unul, doi sau trei „i”) Scrierea corectă a verbelor de conjugarea a IV-a cu doi “i” Despărțirea cuvintelor în silabe, respectând regulile ortografice și accentul în conformitate cu <i>Ortografia limbii române</i>. Scrierea corectă a cuvintelor derivate (cu prefixe) Punctuația.</p>
		<p>Ortoepia</p> <p>Locul accentului în cuvinte și propoziții. Intonația și pauzele în funcție de semnele de punctuație; intonația propozițiilor interogative și exclamative. Articularea: citirea cu voce tare.</p>
	CULTURA EXPRIMĂRII	<p>Reproducerea, povestirea, descrierea – observarea diferențelor dintre limba scrisă și limba vorbită; alcătuirea unei scrisori (particulare, e-mailul, SMSul) Îmbogățirea vocabularului: sinonimele și antonimele, cuvinte nonliterare și neologismele – înlocuirea lor cu cuvinte literare; observarea și eliminarea elementelor nesemnificative și inutile din text și vorbire. Tehnica redactării unei compuneri scrise (focarul temei, alegerea și repartizarea materialului, elementele fundamentale ale compoziției și gruparea materialului după etape compoziționale); alienatul ca unitate tematică restrânsă și funcțiile lui compoziționale și stilistice. Redactarea știrilor, declarațiilor, alcătuirea afișului, completarea formularelor tipizate, alcătuirea hărților mentale. Folosirea limbii literare și neliterare în formă orală și scrisă în activitatea de cercetare, în munca de proiectare și prezentare în public. Patru teze – câte două în fiecare semestru (o oră de elaborare a tezei, o oră de corectare și una de analiză a conținutului cu scopul îmbunătățirii compunerii din aspect literar și lingvistic.</p>

Cuvintele cheie ale conținutului: literatura, limba, morfologia, sintaxa, ortografia, cultura exprimării.

**ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA METIDICO/
 DIDACTICĂ A PROGRAMEI**

Programa școlară pentru disciplina *Limba română* cuprinde trei domenii: literatura, limba și cultura exprimării. Repartizarea recomandată a orelor pe domenii tematice generale este următoarea: literatura – 70 de ore, limba – 70 de ore și cultură exprimării – 40 de ore. Toate cele trei domenii sunt legate între ele și trebuie studiate prin interacțiunea lor.

Programa școlară pentru disciplina *Limba română* se bazează pe anumite finalități, procesul de învățare și realizările elevilor. Finalitățile conțin descrierea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor integrate pe care elevul le obține, le extinde și aprofundează în cele trei domenii care constituie această disciplină.

I PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa școlară de învățământ și învățarea limbii române întemeiată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și proiectarea predării și învățării. Rolul profesorului este de a contextualiza această programă cu necesitățile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: structura clasei și caracteristicile elevilor; manualele și alte materiale didactice care vor fi utilizate; condițiile tehnice, materiale didactice de care dispun și mediile pe care le are școala; resursele, posibilitățile și necesitățile comunității locale în care școala funcționează. Pornind de la finalitățile și conținuturile date, profesorul își întocmește planul anual global de muncă din care va dezvolta mai târziu planurile operaționale. Finalitățile definite pe domenii facilitează

profesorului operaționalizarea în continuare a finalităților concrete la nivel de unități de învățământ. Acum fiecare profesor are finalități definite pentru fiecare domeniu. De la el se așteaptă ca pentru fiecare unitate de învățământ, în faza de planificare și scriere a pregătii pentru oră să definească finalitățile piramidal, pe trei niveluri: unul pe care toți elevii ar trebui să-l realizeze, unul pe care majoritatea elevilor ar trebui să-l atingă și unul care va fi însușit doar de câțiva elevi. În acest fel se va stabili o legătură indirectă cu standardele pe trei niveluri ale realizărilor elevilor. În planificare, ar trebui, de asemenea, avut în vedere că finalitățile diferă, la unele se poate ajunge mai ușor și mai rapid, dar pentru cele mai multe finalități (mai ales pentru domeniul literaturii) este nevoie de mai mult timp, de o serie de activități diferite și de o muncă pe texte variate. În faza de planificare a predării și învățării, este foarte important faptul că manualul este instrumentul de predare și că acesta nu precizează conținuturile disciplinei. De aceea, conținuturile oferite în manual trebuie acceptate selectiv și în funcție de finalitățile care ar trebui realizate. Pe lângă manual, ca una dintre sursele de învățare, profesorul trebuie să ofere elevilor posibilitatea să folosească și alte surse de învățare.

II REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

LITERATURA

Acest domeniu se bazează pe texte din lectura clasificată pe genurile literare – *liric, epic și dramatic* și pe o selecție bogată de texte nonliterare, științifice și informative. O parte obligatorie a textelor literare le constituie operele care aparțin corpusului național principal, fiind îmbogățit cu opere din literatura moderă, contemporană. Selecția textelor va fi bazată în mare măsură pe principiul adaptării la vârsta elevilor.

Pe lângă textele care trebuie abordate la oră este dată și o listă cu lectură școlară. Scopul reintroducerii lecturii școlare este formarea, dezvoltarea și cultivarea deprinderilor de citire a elevilor. Elevii pot în timpul vacanței să citească operele mai vaste, ceea ce contribuie la continuitatea deprinderii de citire.

Pe lângă operele obligatorii care trebuie abordate, este adăugată și o listă cu texte suplimentare. Partea opțională permite profesorului o creativitate mai mare în atingerea finalităților. Această lectură oferă o posibilitate mai mare de aplicare a abordării comparative în exploatarea creațiilor literare, pe diferite niveluri de analiză: interpretare, prezentare sau comentarii. Selecția operelor trebuie să fie adaptată capacităților, necesităților și intereselor elevilor. Diferențele în valoarea totală artistică și informativă a textelor influențează asupra soluțiilor metodologice adecvate (adaptarea la citirea felului de text, amplexarea în interpretarea textului în funcție de complexitatea structurii sale, legarea și corelarea cu conținuturile relevante din alte domenii – gramatică, ortografia și cultura exprimării etc.).

Textele din partea suplimentară a programului trebuie să servească profesorului și la predarea unităților didactice din gramatică, precum și la predarea și consolidarea conținutului din cultura exprimării. Operele pe care nu le abordează profesorul ar trebui să le recomande elevilor să le citească în timpul lor liber.

Noua programă este bazată pe o corelație mai mare dintre operele literare și nonliterare. Corelația este facilitată prin combinarea adecvată a textelor obligatorii și opționale. Din lista de texte suplimentare profesorul alege acele opere care, cu partea obligatorie a textelor va alcătui o unitate motiv-tematică. Același text poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcție de diferite motive sau tonuri narative. Operele literare care au fost ecranizate (*Chirița în provincie. D-l Goe, Aleodor Împărat, Dumbrava minunată, Basme de P. Ispirescu și Ioan Slavici – Zăna Zorilor; Povestea lui Harap-Alb*) pot servi la analiza comparativă și identificarea diferențelor dintre, povestirile și formele literare și ecranizate (adaptate, modificate), oferind elevilor posibilitatea de a ajunge la o concluzie cu privire la natura celor două medii și de a-și dezvolta exprimarea mediatică. Elevii lor li se pot sugera și alte filme cu tematică similară prin care se va realiza o unitate motiv-tematică suplimentară.

Profesorul trebuie să cunoască conținutul programei de limba română din clasa anterioară pentru a respecta principiul predării treptate și sistematice. Pe lângă corelația dintre texte, este necesar ca profesorul să stabilească o corelație cu alte discipline școlare, în primul rând cu materia din istorie, cultura plastică, cultura muzicală, religie și educația civică și limba sârbă ca limbă nematernă.

Introducerea elevilor în lumea literaturii, dar și în a cerloralte texte, așa-numitele texte non-literare (științifice, informative), este o sarcină didactică extrem de complexă. Tocmai la acest nivel de școlizare se obțin cunoștințele de bază, dar și cele mai importante, aptitudinile și obiceiurile de care va depinde cultura literară a elevilor, dar, și competența estetică. Elevii trebuie să înțeleagă felurile operelor literare și autonomia acestora, precum și faptul că o operă literară modelează o posibilă imagine a realității.

În analiza textului se va aplica într-o măsură mai mare unitatea dintre procedeele analitice și sintetice și păreri proprii. În conformitate cu finalitățile, elevii ar trebui îndrumați ca să se deprindă cu modul de a reda propriile impresii, atitudini și concluzii referitoare la opera citită, prin exemple din text și astfel li se va dezvolta capacitatea de exprimare independentă, activitatea de investigare și luare a unui punct de vedere critic.

Studiul operei literar-artistice în procesul de predare este un proces complex, care începe cu pregătirea profesorului și a elevilor (motivarea elevilor pentru citire, trăire și analiza textului artistic, citirea, localizarea textului artistic, obișnuirea elevilor cu munca de cercetare) pentru analiza operelor literare. Formele cele mai productive primite în interpretarea operelor literare sunt obținute la orele de predare, iar în formele de aplicare funcțională a cunoștințelor și abilităților, continuă și după ore: în recapitularea productivă a cunoștințelor privind materialul didactic tratat, în studiile comparative ale operelor literar-artistice și în abordarea de cercetare și analize operelor citite. Etapele centrale ale procesului de abordare a operei literar-artistice în clasă, sunt interpretările bazate pe metodologia și metoda de dezvoltare a acestora în cadrul orei de predare.

Analiza operelor literare ar trebui să fie bazată pe rezolvarea *întrebărilor problemă* care reies din text și trăirile artistice. Multe texte, în special fragmente din opere, necesită localizarea lor în timp, deseori ea fiind multiplă. Amplasarea textului într-un cadru temporal, spațial și socio-istoric și informarea cu privire la conținuturile importante care preced fragmentului – reprezintă condiții fără de care deseori textul nu poate fi trăit intens și înțeles corect.

În *interpretarea textului* elevii trebuie obișnuși să-și argumenteze impresiile, atitudinile și reflexiile asupra textului literar, astfel dezvoltându-li-se capacitatea de exprimare independentă, a activităților de cercetare și criticii, respectând în același timp atitudinea individuală de înțelegere a textelor literare și de exprimare a opiniilor.

Elevii vor însuși noțiunile de teorie literară prin abordarea textelor corespunzătoare și prin utilizarea anterioară a lecturii. Cu ajutorul mijloacelor lingvistice și stilistice elevii vor percepe textul cu ajutorul impresiilor și trăirilor sufletești, precum și a sugestiilor estetice, astfel că vor fi capabili să înțeleagă condiționarea reciprocă lingvistico-stilistică.

În timpul analizei operelor literare, precum și în cadrul exercițiilor orale și în scris, se va insista ca elevii să descopere cât mai multe trăsături, emoții și stări sufletești ale personajelor, să-și exprime opiniile asupra comportamentului personajelor.

Finalitățile legate de domeniul literaturii se bazează pe citire. Diferitele forme de citire reprezintă condiția de bază pentru ca elevii să dobândească cunoștințe și să continue să fie introduși cu succes în lumea operelor literare. În clasa a cincea se cultivă în primul rând citirea expresivă, iar elevii sunt introduși treptat în cititul de cercetare.

LIMBA

În predarea limbii, elevilor li se va dezvolta capacitatea pentru comunicarea orală și în scrisă în limba română standard. De aici, scopul cerințelor din această programă nu este doar însușirea normelor de limbă și de gramatică, ci și înțelegerea funcțiilor lor și aplicarea corectă în exprimarea orală și în scris.

În cazul în care conținut programei prevede unități didactice pe care elevii deja le-au însușit în clasele precedente, se subînțelege că

va fi verificat nivelul de însușire și capacitatea de aplicare a materiei învățate anterior, iar recapitularea și exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conținuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate și muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă și cunoștințele existente.

Profesorul trebuie mereu să fie conștient de rolul primordial pe care îl are exersarea adecvată și sistematică, respectiv că materia nu este însușită până nu se exersează bine. Aceasta înseamnă că exersarea ar trebui să fie un factor esențial în abordarea materiei, aplicarea, recapitularea și consolidarea cunoștințelor.

Gramatica

Cerințele de bază ale programei în predarea gramaticii este ca elevilor limba să le fie prezentată și interpretată ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui să fie studiat în mod izolat, în afara contextului în care își realizează funcția (în orice situație potrivită cunoștințele de gramatică pot fi puse în funcția interpretării textului artistic și de popularizare a științei). Una dintre procedeele extrem de funcționale în predarea gramaticii sunt exercițiile care se bazează pe utilizarea exemplelor din practica nemijlocită a vorbirii, fapt care apropie materia din gramatică de necesitățile vieții în care limba este aplicată ca o activitate umană universală. Fenomenele lingvistice nu ar trebui menționate și nici prezentate izolat (de exemplu, cuvinte și propoziții fără legătură între ele), ci întotdeauna trebuie să fie contextualizate prin legarea cu o situație de comunicare în care acestea pot fi în mod clar identificate, izolate și a căror caracteristici și funcții pot fi explicate.

Abordarea cazurilor și exercițiile ar trebui să fie orientate spre identificarea cunoștințelor importante pentru utilizarea corectă a declinației cu articolul hotărât și nehotărât care va fi recunoscut și în textele literare și nonliterare, dar și spre eliminarea dilemelor care apar în exprimarea orală și scrisă a elevilor în utilizarea zilnică a limbii. De aceea conținutul exercițiilor legate de utilizarea corectă a cazurilor și a articolului se stabilește în funcție de monitorizarea continuă a cunoștințelor de limbă a elevilor (de ex. în timpul dialogului purtat la oră, dar și din exemplele din temele scrise de către elevi). Astfel, predarea materiei din limbă va fi în funcția pregătirii elevilor pentru o bună comunicare în limba română literară contemporană.

Conținuturile cuprinse în exersarea numeralelor și pronomelor vor fi stabilite în funcție de monitorizarea continuă a materiei însușite în clasa a patra. Declinarea pronomelor și recunoașterea formelor accentuate și neaccentuate, contribuie la o mai bună înțelegere și aplicarea ortografiei corecte a cuvintelor scrise cu cratimă atât în literatură cât și în lucrările de specialitate. În abordarea adjectivelor trebuie să se acorde atenție gradelor de comparație care au fost introduse în clasa a cincea pentru a fi stabilită legătura pe linie orizontală cu alte limbi care se învață.

Abordarea verbelor este un proces mai complex și ar trebui să se insiste asupra distincțiilor dintre modurile și timpurile verbelor. Deși nu se utilizează în mod activ toate timpurile în comunicare, se recomandă recunoașterea tuturor timpurilor verbelor auxiliar (a fi, a avea, a vrea / a voi).

Pentru abordarea părților de vorbire neflexibile trebuie planificate mai multe ore, punându-se accentul pe acuzativ, totodată explicându-se rolul prepozițiilor în comunicarea cotidiană. Exemplele trebuie luate din comunicarea cotidiană, pentru ca elevii să le poată identifica și să înțeleagă funcția lor în propoziții în așa fel încât cuvântul să-l identifice ca unitate la nivel morfologic și sintactic. Cu același scop se vor aborda și celelalte părți de vorbire neflexibile.

Ortografia

Normele ortografice vor fi însușite cu ajutorul exercițiilor sistematice (dictările ortografice, corectarea greșelilor dintr-un text dat, teste cu exerciții de ortografie etc.). În exersarea ortografiei se recomandă ca o atenție aparte să fie acordată pluralului substantivelor, substantivelor în genitiv, cuvintelor care sunt scrise în mod diferit (despărțit sau împreună) în diferite situații. Trebuie de asemenea periodic să se verifice scrierea cuvintelor, în mod aparte a cuvintelor care încep și se termină în Î, precum și scrierea literelor Î și Â în interiorul cuvintelor.

De asemenea, elevii trebuie încurajați ca singuri să observe și corecteze greșelile de ortografie în comunicarea SMS și în alte tipuri de comunicare.

În plus, elevii trebuie îndemnați să folosească îndrumătoarele și dicționarele ortografice (edițiile școlare). Este de dorit ca profesorul să aducă un exemplar de *Dicționar ortografic* la oră de fiecare dată când se abordează teme de ortografie (în acest fel ar putea de la fiecare elev în mod individual să ceară ca acesta să găsească un cuvânt în dicționarul ortografie și să determine forma corectă sau scrierea corectă).

Ortoepia

Profesorul trebuie permanent să scoată în evidență importanța pronunțării corecte, care se cultivă prin aplicarea anumitor exerciții ortoepice. Exercițiile ortoepice nu trebuie realizate ca unități didactice aparte, ci în cadrul anumitor teme adecvate din gramatică. Accentuarea propozițiilor poate fi adusă în legătură cu ortografia, iar pe de altă parte cu sintaxa, etc. În cazul folosirii înregistrărilor audio, elevilor trebuie formată deprinderea de identificare, reproducere și însușire a comunicării cu o accentuare corespunzătoare, iar atunci când se ajunge la abaterile de la normele ortoepice, să deosebească accentuarea sunetelor în varianta literară față de varianta dialectală a limbii române.

Unele exerciții ortoepice se pot realiza și pe teme corespunzătoare din literatură: de ex. articularea poate fi exersată prin rostirea numărărilor în cadrul orelor de predare a literaturii populare; accentul cuvintelor, tempoul, ritmul, intonația propoziției și pauzele se vor exersa prin citirea cu voce tare a unor fragmente din lectura suplimentară (la alegerea profesorului sau a elevului) etc. Pentru exersarea ortoepică trebuie întreprise activități care țin de rostirea pe de rost a unor fragmente în proză sau versuri (cu ajutorul materialelor didactice auditive)..

CULTURA EXPRIMĂRII

Acest domeniu trebuie să fie legat cu abordarea textelor literare ca formă reprezentativă de exprimare, precum și cu abordarea gramaticii și ortografiei, care vor contribui la cultivarea corectă în exprimarea orală și scrisă.

Cultura exprimării se cultivă prin punerea în aplicare a exercițiilor lexical-semantic și stilistice, care au drept scop îmbogățirea vocabularului și dezvoltarea abilităților și competențelor de exprimare. Toate aceste tipuri de exerciții, care duc la dezvoltarea capacității de exprimare corectă, se realizează pe text sau împreună cu exercițiile de vorbire.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Monitorizarea și evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcția realizării finalităților, și începe cu o evaluare inițială a nivelului la care se găsește elevul și în raport cu ceea ce se va evalua în viitorul lui progres precum și cu notarea. Fiecare activitate este o oportunitate bună pentru evaluarea și obținerea informațiilor despre progresul acestuia. Fiecare oră și fiecare activitate este o modalitate de evaluare formativă, respectiv de înregistrare a progresului elevilor și o drumare pentru activitățile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordărilor de predare moderne și subînțelege evaluarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și comportamentelor, precum și dezvoltarea competențelor adecvate în timpul predării și învățării. Rezultatul acestei evaluări oferă feedback elevilor și profesorilor cu privire la competențele care au fost bine însușite și care nu, precum și cu privire la eficiența metodelor adecvate pe care profesorul le-a aplicat pentru atingerea obiectivului. Măsurarea formativă implică colectarea de date cu privire la rezultatele elevilor, dar cele mai frecvente tehnici sunt: realizarea sarcinilor practice, observarea și înregistrarea activităților elevilor în timpul orelor, comunicarea nemijlocită dintre elevi și profesori, registru pentru fiecare elev (harta progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârșitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate și sumativ – prin notă numerică.

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare și evaluare. Este important ca profesorul să monitorizeze și evalueze continuu, nu numai rezultatele elevilor ci și procesul de predare și învățare, precum și pe sine însuși și propria muncă.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Назва предмету

Руски јазик

Циљ

Циљ настави руског јазика то же би школяр витворйовал комуникацију на руским јазуку у складзе зоз фонетичними, граматичними и семантичними законїтосцами руског јазука у усней и писаней комуникацији, здобувал спознаня о традицијней култури и сучасней књижевности на тим јазуку, як и о традицијних и сучасних вредносцох, же би хасновал здобути знаня и способности и розвивал власни потенцијали, особни висловни можливости и социјални schopности.

Класа

Пията

Рочни фонд годзинох

180

ВИХОДИ По законченей обласци/теми, школяр годзен:	ПОДРУЧЕ/ТЕМА	ЗМИСТИ
<ul style="list-style-type: none"> – розликовац лирику, епику, драму – розликовац књиовни род од књиовней файти – препознац и знац потолковац природу сказки, басни, приповедки – драматизовац текст з прекладаньом на диялог – препознац розлични угли патрениа и видзена истих подїюх – виражиц свойо дожице и становиско о описаней подїї – розликовац увод, заплет, розришене – замерковац заплет и околности котри до нього привели – розликовац дословне и пренешене значене – анализовац причиново и пошлїдкво одношеня у књиовним дїлу на прикладах з тексту – препознац водзаци мотив и побочни мотиви – анализовац елементи композицији лирскей писни (строфа, стих) – препознава поетску слику – анализуе елементи композицији епского дїла як часц фабули – преприповедуе текст з розличних углох патрениа – виражиц дожице з полним виреченьом, правилним вигваряньом и интонацију, – розликовац букви рускей кирилки од сербскей кирилки, – правилно вигваря дзвонке г, – препознац просте, преширене и зложене виречене, – просте виречене преширец з додатками , – одредзиц состав слова и творене словох з додаваньом префиксох и суфиксох, – розликовац значене словох достатих з префиксами и суфиксами на прикладах. – провадзи и розуми директну и индиректну бешеду. розуми викладане, сообщене, поволанку, упутство, – розуми пренешене значене словох и виразох, – обачовац вязу вецей информацийох, Повязец текст зоз власним искуством, Ясно артикуловац свою думку, заключене, предкладане, чувство – провадзиц и розумиц викладане, сообщене, обвисцене и упутства на стандардним јазуку на розлични теми -препознац и розумиц директну и индиректну бешеду и пренешене значене словох и виразох – Замерковац вязу вецей информацийох – повязец текст зоз власним искуством и дожицом – ясно виражиц думку, идею, становиско, чувство – бешедовац з полнима виречениами – хасновац шикки форми висловйованя: приповедане, преприповедоване, описоване – участвовац у диялогу и прилагодзиц свой вираз теми и учашником – применїц правопис за стандардни ситуацији – направиц свой план викладаня и писаня – скрациц текст на наименши остаток информацийи и предлужиц текст як свой додаток – исти слова зна написац з руску кирилку котри ше розликую од сербскей кирилки; хасновац двозначни вокалски букви – розликовац бешеду у терашнїм чаше од ретроспективи – замерковюе хронологию; исти текст зна виражиц у прешлим, терашнїм и будуцим чаше – препознава деталї на общей слики – приповеда и пише по тезох – опишуе екстериер и ентериер – применюе технїку писаня составу (чежиско теми, вибор и розпорядок поединосцох, основи композицији текста и груповане поединосцох) – писмо (позна правила писаня приватного писма и правила електронских порученьох на мобилних телефонах и явних дружтвених мрежох. 	<p style="text-align: center;">КЊИЖЕВНОСТ</p>	<p>Обачоване основних розликох медзи усну традицију и уметнїчку творчосцу.</p> <p>Епска и лирска писня.</p> <p>Проза</p> <p>Поняце поезии и прози и розликоване</p> <p>Приповедане и описоване.</p> <p><i>Лектура</i></p> <p>М. Канюх, <i>Пчолка смолка</i></p> <p>М.М. Кочиш, <i>Владко ше веже на госцину</i></p> <p>Вл Кочиш, <i>На струнох гушлї</i></p> <p>Дж. Лондон, <i>Били кловак</i></p> <p>М. Майтенї, <i>Незвичайни дарунок</i></p> <p>Ш. Чакан, <i>Стари и млади воек</i></p> <p>Рус. нар. прип., <i>Побожни шестри</i></p> <p>Рус. нар. прип., <i>Хто име есц на лежацо</i></p> <p>Рус. нар. прип., <i>Здогадлїви скравец</i></p> <p>Сербска нар. прип. <i>Еро з гевтого швета</i></p> <p>М. Скубан, <i>Шамла</i></p> <p>М.М. Кочиш, <i>Летнї вечар</i></p> <p>Тема и мотив. Обачоване и розумене основного мотива. План дїла. Вязу медзи часцями текста. Основни етапи у композицији епского дїла.</p> <p>Обачоване технїки формованя подобох: опис вонкашнього випатрунку, писательов коментар, характерни прикмети подоби.</p> <p>Поезия</p> <p>Г. Костельник, <i>Моя писня</i></p> <p>М. Колошнїя, <i>Здогадоване на войну</i></p> <p>Г. Надь, <i>Чи ши чул, сину</i></p> <p>М. Павлович, <i>Ест єдна нїтка</i></p> <p>М. Рамач, <i>Дражка на салаи</i></p> <p>Д. Тадиянович, <i>Високи жовти жита</i></p> <p>Руска нар. писня, <i>Младосц преходзи</i></p> <p>Українска нар. дума, <i>Козак Голота</i></p> <p>Толковане јазично-стильских средствох з котрима ше формую поетски слики и виволую уметнїчки упечатки у лирскей писни.</p> <p>Обачоване поетских сликох виволаних зоз поровнаньом, епитетом, персонификацију и ономотопею.</p> <p>Розликоване и толковане пренешеного значеня словох, виразох, фразох.</p> <p>Композиция лирскей писни, файти стилох и мотиви.</p> <p>Драма</p> <p>Мирон Канюх, <i>Пчолка Смолка (драматизация)</i></p> <p>Характеристики драмского текста и диялог як главна прикмета.</p> <p>Етапи у розвою драмскей дїї.</p> <p>Заплет и розришене у драмским тексту.</p> <p>Театер и характеристични термини.</p> <p>Домашня лектура</p> <p>Р. Киплинг, <i>Кнїжка о джунгли</i></p> <p>И. Г. Ковачевич, <i>Тисяч радосци</i></p> <p>Вибор поезии за дзеци по руски</p> <p>Вибор прози за дзеци по руски</p> <p>Кнїжовни термини и понятия</p> <p>Приповедач и автор, народна писня и приповедка и авторска.</p> <p>Приповедане, описоване, диялог.</p> <p>Фабула, цек дїї, виражоване чувствох.</p> <p>Характеризация подобох, спрам випатрунку, справованя, одношеньох, дїйствованя.</p> <p>Бешеду у першим и третим лїцу. Становиска о красним и добрим.</p>

	<p style="text-align: center;">ЈАЗИК ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС</p>	<p>Фонетика Гласи, вокали и консонанти. Вигварјане по хоризонталней и вертикалней лени. Подзелене по дзвонкосци, месту твореня и способу твореня. Сдначене по дзвонкосци. Розлика ть и дь од сербскогo ђ и ѣ. Синтакса Просте виречене, субект и предикат. Вяза словох у виреченю. Преширене виречене, субектова и предикатова група. Додатки субекту и предикату. Сднчлени виреченя, безсубектни и номинативни виреченя. Наглашка на слову и наглашка виреченя. Зложене виречене, поняче и препознаване. Творене словох Корень, основа, префикс, суфикс. Приклади зложених и виведзених словох Правопис Правила котри важни за наставну матерю у пиятей класи. Писане негації ведно и окреме. Навиковане на хасноване правопису и правописного словника.</p>
	<p style="text-align: center;">ВИСЛОВИВАНЕ</p>	<p>Культура усного и писаного висловиваня Приповедане о правдивих и видуманих подійох. Описоване нукашнього и вонкашнього простору, поединсцох з природи, людзох и животиных у мированю и рушаню з наглашеньом на виразних прикметох и деталяох. Описоване цека работи, руралного и городского пейзажу у розличних климатских условийох, микро и макро обектох заедничкей и особней намени. Преприповедане своїх и чужих дожицох и текстох. Обачоване структури приповеданя, хронологіі, наглашоване ключних хвилькох. Статични и динамични сцени. Портрет. Виразоване намири, дзеки, процивеня, согласносци, культура справованя. Пренешене информациийох спрам пейц правилох за вистку. Критичне одношене гу информациі. Писани питаня и одвити. Писане истих словох з руску и сербску кирилку. Пеедходни план викладаня и писаня. Розликоване бешеди у скорейшим и терашнім часе. Обачоване хронологіі подійох. Препознаване деталяох на общей слики.</p>

Ключни термини и поняча: Хронология подійох, вистка, пейц правила формованя вистки, портрет, пейзаж, статични и динамични опис.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРИВАНЕ ПРОГРАМИ

Наставна програма руского языка за пияту класу ма три медзисобно повязани целосци: *Кнїжовносци*, *Язык* и *Культура висловиваня* (усного и писаного). Наведзени целосци функционално повязани. У даедних жемох то одвоени целосци (обласци) як наставни предмети з окремним фондом годзинох. У наставней пракси у нас тоти целосци интегрирани до єдного наставного предмету з укупним фондом 180 годзини у пиятей класи. Тот принцип интеграції за уровень основней школы функционални бо указуе медзизависносц кнїжовносци и языка и з тим ше указуе як виразоване у ровні комуникації та шицко у ровні розуменя и дожица швета и живота виразене з языком. Исте подзелене на три целосци провадзи ше по вертикали у шицких класох основней школы. Фонд годзинох за каждую обласц флексибилни и руша ше коло 60 до 70 годзини за каждую целосц, а предклада ше же би наставник зоз своїм рочним планом направел дистрибуцию наставних годзинох по целосцох (обласцох) и конкретних наставних єдинкох. При тим наставник будзе мац у оглядзе предходни знаня школярох як и потребу за повториваньом и вежбаньом же би ше у целосци дошло до резултату виразеного зоз *виходами* односно крайнім цельюм.

Програмска обласц *Кнїжовносци* ма поглядваня котри корелативни зоз поглядванями у цалей вертикали по осму класу. При тим ше ма у оглядзе способносци школяра же би розумел, препознал, похопел и похасновал даедни поняча характеристични за кнїжовносц не лем як писане слово але и як уметносц словох. Програма не ма виразени параметри историі кнїжовносци понеже то будзе интерес аж стредней школы. Дотля, настава ма функцию уводзена школярох до дожица и розуменя кнїжовного діла як и упознаване даедних поняцох з котрима наука о кнїжовносци описуе кнїжовносц. Кнїжовна продукция на руским языку за дзеци

досц скромна по обсягу та прето список насловох обовязней школскей лектири звекшани у одношеню на други языки. То прето же за веліх школярох то будзе перше и остатне место дзе упознаю авторох и діла на руским языку. Три основни школы з руским наставним языком (у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове) то валалски стредки, з тим же єдна єдноязычна а два двоязычни. И то фактори, звонкашколски але присутни, котри упліваю на укупну суму насловох котри предвидзени з тоту програму.

Програмска обласц *Язык (граматика и правопис)* опера ше на заокружени систем знаньох заключно зоз штварту класу. Школяре у стандартней бешедней комуникації з бивовносцу хасную три дієсловни часи, не гриша у хаснованю припадкох, шицки тестованя указали же з бивовносцу складаю виречене, хасную и виражую просторни одношеня, заменовники, складане словох у виреченю итд. У граматики руского языка єст минималне число винїмкох, дублетох и подобни зявеня котри би учене руского языка творели зложеним. Акцент стайомни на предостатнім складу та ше акцент лем констатуе як черстве правило. Пре шицко тото преширене знаня з граматики будзе интензивнейше у шестей и седмей класи. Поняча ше уводза и вообщо робота на граматики ше вше одвива на кнїжовним тексту котри напредок познати. Робота наставника подрозумное не лем учене о правильним вигваряню и хаснованю словох у виреченю але и стайомне вежбане на нових прикладах. Правопис руского языка засновани на морфологийно-фонетичним принципу та є у основи єдноставни бо потребне замерковац и научиц лем даскельо зявеня писаня букви д опрез букви с и писане негації ведно и окреме. Правопис зложени у часци писаня вокалох те. двозначних вокалских буквох и мєгкого знака (я, є, ї, ю, ъ), цо вшелїяк треба непрерывно вежбац у условийох медийного окруженя з языками котри маю латиничне писмо и вше менше хасноване кирилского писма у медийней и иншей комуникації.

Програмска обласц *Култура усного и писаного висловйованя* то медзиобласц у котрей ше преплетаю и кнїжовносц и граматика. Источашне то обласц чийо змисти найвецей унапрямени на комуникацию, на бешедни язык, дзе шицки змисти маю свой практични смисел. Поединец ма думку котру жада пренесц дакому а питане же кельо му ше удава пренесц поручене котре найвецей закрива тоту думку, без завадзанох. Прето потребне же би наставник пошвецел найвецей часу праве култури висловйованя, усного и писаного, непрерывно указуюци на ниянси у висловйованю и значене тих ниянсох и можливосци же би як собешедник бул похопени. То простор у котрим школяр може указац свою способносц за качествену комуникацию з окруженьом и указац свойо язични способносци. Поединец може будовац свой власни вираз и з тим указац свою индивидуалносц. Знане и хасноване ниянсох у висловйованю ше вежба на вше нових прикладах а наставник ма надосц можливосци найсц реални животни ситуациї котри треба и мож цо лепше формуловац же би тоти ситуациї мали исти прием при собешедникови. Култура висловйованя ше буде не лем зоз ученьом но-

вих словох як богацене словника але и зоз ширеньом обсягу значеня уж познатих словох у нових околносцох. У двоязичним стредку интерференция велька та барз важне же би ше у настави дошло до векшого ступня согласносци у розуменю обсягу значеня слова. Зоз рижних вигледованох познате же кед маме зявене котре ше може менавац з вецей розличними словами а з истим значеньом а од того даскельо слова засднїчки за обидва язики, школяр найчаштейше у каждодньовой бешеди хаснує переважно слова котри засднїчки за обидва язики. З тим ше доприноси лепшому розуменю але ше источашне траца велї висловни можливосци у одним язiku. Прето огромна улога наставника же би з планованьом роботи мал у оглядзе унапредзене висловних можливосцох школяра на взаємни хасен каждого собешедника. Прето значне же би ше з усвоиваньом нових словох и виразох у словнику школяра источашне робело и на преширеню обсягу значеня уж познатих словох и виразох. То вшелїяк ма корелацию зоз обласцу кнїжовносци бо би без розуменя пренешеного, метафоричного значеня словох и виразох скоро каждая робота на кнїжовним ділу була даремна.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Názov predmetu

SLOVENSKÝ JAZYK

Cieľ

Cieľ učenia *slovenského jazyka* je, aby žiak pestoval slovenský jazyk tak, že ho bude správne používať v rôznych komunikačných situáciách, v hovorenej a písanej podobe; prostredníctvom čítania a interpretácie literárnych diel bude rozvíjať predstavivosť a umeleckú vnímavosť, estetické kompetencie, kritické posudzovanie a mravné hodnotenie.

Ročník

Piaty

Ročný fond hodín

180 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/ TÉMA	OBSAH
<ul style="list-style-type: none"> – určiť literárny druh a žáner literárneho diela – odlišiť charakteristické vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry – rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu – analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); veršovaného epického diela (balady) a v próze (časti fabuly deja – kapitola, epizóda); dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup) – odlišiť pojem básnika a pojem lyrického subjektu; pojem rozprávača a spisovateľa – rozlíšiť literárne postupy – rozpoznať zvukové, vizuálne (taktilné a olfaktorické) prvky básnického obrazu – určiť básnické figúry (štylistické prostriedky) a pochopiť ich úlohu v literárno-umeleckom texte – hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.) – určiť tému a základné a vedľajšie motívy – analyzovať príčinu a následky časového sledu motívov – ilustrovať vlastnosti postáv na príkladoch z textu – hodnotiť konanie postáv a odôvodniť svoj postoj – porovnávať fiktívne (neskutočné, vymyslené) a reálne vlastnosti literatúry – ilustrovať povery, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach – uviesť príklady toho, čo získal čítaním – poznať skupiny slovanských jazykov – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou – odlišiť spisovný jazyk od nárečia; poznať charakteristiky slovenských nárečí – určiť v slovách spodobovanie spoluhlások podľa znelosti – uplatňovať rytmický zákon – určiť stavbu slov, slootovorné postupy (odvodzovanie a skladanie) – poznať homonymá, synonymá a opozitá – rozlíšiť ohybné a neohybné slovné druhy – poznať a určiť pády a pádové koncovky v korelácii so srbčinou – určiť kategóriu rodu, čísla, pádu pri ohybných slovách okrem sloviac – správne používať pádové koncovky – uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov – dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena (zložené slová so spojovníkom a bez spojovníka, viacsovné vlastné mená) – uplatňovať interpunkčné znamienka – používať <i>Pravidlá slovenského pravopisu</i> a iné pravopisné príručky 	<p style="text-align: center;">LITERATÚRA</p>	<p>LYRIKA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Básnik a lyrický subjekt. Motívy a básnické obrazy ako prvky kompozície lyrickej básne a piesne. Druhy strof podľa počtu veršov v lyrickej básni/piesni: stvorveršová. Znamky lyrickej poézie: obraznosť, rytmickosť. Básnické figúry: prirovnávanie, personifikácia; epiteton, onomatopoeja. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní: opisné (deskriptívne); zbojnicke a obradné.</p> <p>Školská lektúra</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Slovenská ľudová pieseň: <i>Spievajte si, spievaj</i> 2. Obradové ľudové piesne (výber) 3. Viliam Figuš-Bystrý: <i>Anička maličká</i> 4. Juraj Tušiak: <i>Zimná krajinka</i> 5. Ferenc Fehér: <i>Bácska krajinka</i> 6. Pavol Orságh Hviezdoslav: <i>Jarné kvietky</i> 7. Elena Čepčková: <i>Jarná nôta</i> 8. Daniel Hevier (výber z diela) 9. Milan Lasica: <i>Výbrané slová</i> <p>EPIKA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slootovorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí, epizódy, kapitoly. Charakteristika postáv – spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad, životné postoje, etickosť konania. Druhy epických diel vo verši a v próze: ľudová balada, bájka, žartovná ľudová rozprávka.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ľudová balada: <i>Rabovali Turci</i> 2. Slovenská ľudová bájka: <i>Lišiak a žaba</i> 3. Milan Rúfus: <i>O troch grošoch</i> 4. Žartovná ľudová rozprávka: <i>Kubove príbehy</i> (výber) 5. Martin Prebudila: <i>Hej, kedy si bol na povale</i> 6. Klára Jarunková: <i>Kamaráti</i> (úryvok) 7. Slovenská ľudová povest' o Jánošíkovi 8. Výber zo srbskej súčasnej prózy

<p>– správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky <i>d,t,l, n</i> pred <i>i, e</i> – správne vyslovovať zdvojené spoluhlásky v slovách – správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu – rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu – plynulo a zreteľne čítať nahlas literárne a vecné texty – využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét a krajinka), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg – zostaviť správu a oznámenie – určiť časti textu (názov, odseky) a zaradiť ich do súvislých častí (úvodná, stredná a záverečná časť textu) – utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti – nájsť explicitne a implicitne vyjadrené informácie v jednoduchom literárnom a vecnom texte</p>		<p>9. Mária Kotvášová-Jonášová: <i>Tetuška moja, kde si mi?</i> 10. Daniel Defoe: <i>Robinson Crusoe</i> (úryvok o výstavbe úkrytu) DRÁMA Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Anna Nemogová-Kolárová: <i>Ako boli Vierka a Jurko malí</i> (divadelná hra pre deti) 2. Dušan Radović: <i>Kapitán John Peoplefox</i> (rozhlasová hra) 3. Bábkové divadlo pre deti (výber)</p> <p>VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY (výber 2 diel) 1. Pavol Dobšinský: zberateľská činnosť a malé formy ľudovej slovesnosti 2. Ako vznikajú knihy (spisovateľ, redaktor, výtvarný redaktor,...) 3. Zo života našich predkov 4. Nikola Tesla: <i>Moje detstvo</i> (úryvok) 5. Výber z kníh, encyklopédií a časopisov pre deti a internetu</p> <p>DOMÁCA LEKTÚRA</p> <p>1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky (výber) 2. Povesti o Jánošíkovi (výber) 3. Mark Twain: <i>Dobrodružstvá Toma Sawyera</i> 4. Výber z autorských rozprávok (Lubomír Feldek: <i>O škaredej princeznej</i>, Hans Christian Andersen: <i>Slávik</i>, Mirko Petrović: <i>Bosá polonéza</i>, Edmondo de Amicis: <i>Mój priateľ Garonne</i>, Milan Rúfus: <i>Pamodaj šťastia</i>, Jiří Wolker: <i>O kominárovi</i>, ...) 5. Juraj Tušiak: <i>Postavím si kaštieľ vežičkový</i> 6. Rudo Moric: <i>Z poľovnickej kapsy</i></p> <p>Doplnková lektúra (výber 3 diel) 1. Miroslav Demák: <i>O troch umelcoch</i> 2. Výber žartovných rozprávok zo svetovej literatúry 3. Vidoe Podgorec: <i>Biele cigánik</i> 4. Výber z antológie: <i>Postavím si palác z palacinek</i> 5. Pozeral/a som detský slovenský film (voľný výber) 6. Komix podľa výberu 7. Pozeral/a som divadelné predstavenie pre deti 8. Ezopove bájky (výber) 9. Astrid Lindgrenová: <i>Pípy dlhá pančucha</i> (úryvok) 10. Výber zo súčasnej slovenskej poézie pre deti</p>
	<p style="text-align: center;">JAZYK</p>	<p>Tri skupiny slovanských jazykov. Materinský jazyk a jazyky iných národov. Kontaktné jazyky: slovečina a srbčina Spisovný jazyk a nárečia (stredoslovenské, západoslovenské a východoslovenské). Spodobovanie spoluhlások podľa znelosti (znelé a neznelé). Zákon o rytmickom krátení. Stavba a tvorenie slov. Homonymá, synonymá a opozitá. Ohybné slovné druhy: podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá; neohybné slovné druhy: príslovky, predložky, spojky, častice, citoslovčia (vymenovať). Podstatné mená – pojem a členenie (hmotné – všeobecné a vlastné, nehmotné) Skloňovanie podstatných mien mužského, ženského a stredného rodu: slovný základ a pádová koncovka. Prídavné mená – pojem a členenie (vlastnostné – akostné a vzťahové a prívlastňovacie), zhoda prídavného mena s podstatným menom v rode, čísle a páde; stupňovanie prídavných mien. Skloňovanie prídavných mien mužského, ženského a stredného rodu; stupňovanie prídavných mien Zámená – osobné zámená: skloňovanie, kratšie a dlhšie tvary zámen; zvrtné zámeno. Číslovky – pojem a členenie (určité – základné, radové, skupinové, násobné a neurčité). Slovesá – pojem, gramatické kategórie sloves, neurčitok, jednoduché a zložené slovesné tvary (vysvetlenie).</p> <p>Pravopis Písanie <i>ij, iý</i> po obojakých spoluhláskach. Veľké písmeno vo viacslovných geografických názvoch, názvoch inštitúcií, ustanovizní, organizácií (typické príklady); veľké a malé písmeno pri písaní prívlastňovacích prídavných mien. Zámeno <i>íj</i> z úcty. Interpunkčné znamienka: čiarka (pri vymenovávaní, oslovení); úvodzovky (priama reč); pomlčka (namiesto úvodzoviek v priamej reči).</p> <p>Ortoepia Výslovnosť tvrdých spoluhlások <i>d,t,l,n</i> pred <i>i,e</i>. Výslovnosť zdvojených spoluhlások. Intonácia a prestávky v spojení s interpunkčnými znamienkami; intonácia opytovacích viet. Artikulácia: hlasné čítanie jazykolamov, najprv pomaly a potom rýchlejšie (individuálne alebo v skupine).</p>

	<p style="text-align: center;">JAZYKOVÁ KULTÚRA</p>	<p>Prerazprávanie, rozprávanie, opis – zisťovanie rozdielov medzi ústnym a písomným vyjadrovaním; písanie listu (súkromný, email). Jazykové prejavy (správa, oznámenie) Obohacovanie slovnej zásoby: synonymá a antonymá; nespisovné slová a kalky – a vystriedanie spisovnými; zistenie a vyradenie bezvýznamných podrobností a zbytočných slov v texte a ústnom prejave. Technika vypracovania písaného slohu (základné prvky kompozície); odsek ako kratší tematický celok a jeho kompozično-stylistické funkcie. Technika čítania jednoduchých nelineárnych prvkov textu: tabuľky, diagramy, grafikony, legendy. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. Formy spoločenského styku. Osem domácich písaných úloh a ich rozbor na hodine. Štyri školské písomné úlohy – po dve v každom polroku (jedna hodina na vypracovanie úlohy a dve na rozbor a písanie upravenej verzie úlohy).</p>
--	--	---

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra – 70 hodín, jazyk – 70 hodín a jazyková kultúra – 40 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehľbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohoto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností v tvorení vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúcej na zreteli: zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný-globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi ďalšiu operacionalizáciu výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz učiteľ pre každú oblasť má definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku, vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje pyramídu výkonov na troch úrovniach: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardami na troch úrovniach žiackych výkonov. Taktiež pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä pre oblasť literatúry) potrebné je omnoho viacej času, viacej rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je, iba vyučovací prostriedok a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebnice treba pristúpiť selektívne, ale aj vo vzťahu k plánovaným výkonom, ktoré treba dosiahnuť. Popritom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – lyrika, epika, dráma a zároveň

obohatená výberom neliterárnych, vedecko populárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

K textom, ktoré sa majú spracovať na hodinách, je pridaný zoznam domácej lektúry. Cieľom opätovného uvádzania domácej lektúry je formovanie, rozvíjanie alebo pestovanie čitateľských zručností u žiaka. Obsiahlejšie diela žiaci môžu čítať počas prázdnin, čím sa podnecuje rozvíjanie kontinuálnych čitateľských návykov.

K povinnému zoznamu na spracovanie je pridaný doplnkový výber textov. Výber textov učiteľovi umožňuje väčšiu kreativitu v dosahovaní vzdelávacích výkonov. Takýto výber diel umožňuje väčšiu možnosť uplatnenia komparatívneho prístupu skúmania literárnej tvorby, pričom si volí odlišné úrovne spracovania: interpretáciu, zázornosť alebo úvahu. Výber diela má byť zladený s možnosťami, potrebami a záujmami konkrétneho žiackeho kolektívu. Rozdiely v celkovej umeleckej a informatívnej hodnote jednotlivých textov vplyvajú na zodpovedajúce didaktické riešenia (prispôsobovanie čítania druhu textu, objem výkladu textu v závislosti od náročnosti jeho štruktúry, spájanie a zoskupovanie so zodpovedajúcimi obsahmi z iných oblastí – gramatiky, pravopisu, jazykovej kultúry a pod.).

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a neliterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Zo zoznamu doplnkovej lektúry učiteľ volí diela, ktoré spolu s povinnou lektúrou tvoria celky k určitým témam a motívom. Možné príklady funkcionálneho spájania vyučovacích jednotiek sú nasledovné: na tému ľudovej slovesnosti (Pavol Dobšinský: zberateľská činnosť a malé formy ľudovej slovesnosti, *Zo života našich predkov*), koledy; balady (Ľudová balada: *Rabovali Turci*); zbojnícka tematika (Slovenská ľudová povesť *O Jánošíkovi*); pirátske dobrodružstvá (Daniel Defoe: *Robinson Crusoe*, Dušan Radović: *Kapitán John Peoplefox*); opis prírody (Juraj Tušiak: *Zimná krajinka*, Ferenc Fehér: *Báčska krajinka*, Pavol Országh Hviezdoslav: *Jarné kvietky*, Elena Čepčeková: *Jarná nôta*, Rudo Moric: *Z poľovníckej kapsy*); humor a paródia (Milan Lašica: *Vybrané slová*, Žartovná ľudová rozprávka: *Kubove príhody*, Milan Rúfus: *O troch grošoch*, Slovenská ľudová bájka: *Lišiak a žaba*, Mark Twain: *Dobrodružstvá Toma Sawyera*, Eubomír Feldek: *O škaradej princeznej*); súčasné detstvo (Martin Prebudila: *Hej, keď si bol na povale*, Mária Kotvášová-Jonášová: *Tetuška moja, kde si?*, Anna Nemogová-Kolárová: *Ako boli Vierka a Jurko malí*); detstvo v minulosti (Klára Jarunková: *Kamaráti*, Nikola Tesla: *Moje detstvo*, *Zo života našich predkov*, Mark Twain: *Dobrodružstvá Toma Sawyera*, Edmondo de Amicis: *Môj priateľ Garonne*, Rudo Moric: *Z poľovníckej kapsy*) atď. Uvedené príklady poukazujú na to, ako sa určitý text nadväzuje na ďalšie iné texty odlišnými spôsobmi, odlišnými motívmi alebo spôsobom rozprávania.

Literárne diela, ktoré sú sfilmované (*Dobrodružstvá Toma Sowyera, Robinson Crusoe, Pipi dlhá pančucha, Dobšinského ľudové rozprávky, O Jánošíkovi*) sa môžu použiť na komparatívnu analýzu a odhadnutie rozdielu medzi literárnym a filmovým stvárnením (adaptácia, prispôsobovanie) obsahu a výrazov, pričom žiaci môžu vnímať rozdiely a podstatu dvoch médií a rozvíjať mediálnu gramotnosť. Žiaci sa môžu usmerňovať na ďalšie filmy s podobnou tematikou (pirátske dobrodružstvá, motív stroskotania a motív pustého ostrova, dobrodružstvá fantastického sveta, dospievajúce osamelého dieťaťa a pod.) a dodatočne nadväzovať spracovanie jedného tematicko-motívového celku.

Prostredníctvom jednotlivých prvkov mediálnej gramotnosti a koreláciou žiakov treba upozorniť na: časopisy pre deti s poukazovaním na konkrétny text podľa výberu (obsah textu sa má nadväzovať na lektúru); na rozhlasové hry na texte Dušana Radovića: *Kapitán John Peoplefox*. Filmom, rozhlasovou hrou a časopisom pre deti sa žiaci uvádzajú do sveta mediálnej gramotnosti.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodržiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu z prírody a spoločnosti pre 3. a 4. ročník (príklad: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem...*).

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Uvádzanie žiakov do sveta literatúry a ďalších neliterárnych textov (populárnych, informatívnych), predstavuje mimoriadne náročnú úlohu. Práve na tomto stupni vzdelávania sa získavajú základné a veľmi významné vedomosti, zručnosti a návyky, od ktorých bude závisieť literárna kultúra žiaka, ale aj estetické kompetencie. Žiaci majú rozumieť funkcionálnu podstatu literárneho diela a jeho autonómiu (líšiť vzťah medzi lyrickým subjektom a autorom), ako aj fakt, že literárne dielo zobrazuje možný obraz skutočnosti.

Pri spracovaní textu sa uplatňuje vo väčšej miere jednota analytických, syntetických postupov a názorov. V súlade so vzdelávacími výkonnými žiakom treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporili faktami zo samotného textu, a tak ich uschopňovať pre samostatné posudky, bádateľskú činnosť a aby boli schopní zaujať kritický postoj.

Skúmanie literárno-umeleckého diela je vo vyučovaní zložitý proces, ktorý sa začína učiteľovou a žiakovou prípravou (motivovanie žiaka na čítanie, precitovanie a skúmanie umeleckého textu, zaradenie umeleckého textu, bádateľskú činnosť), analýzou diela, ktorou by svoje najhodnotnejšie výkony získaval v interpretácii literárneho diela na vyučovacej hodine. Vo funkčnom uplatnení získaných vedomostí a schopností sa pokračuje aj po vyučovacej hodine: v tvorivých opakovaniach vedomostí o spracovanej vyučovacej látke, v porovnávaní literárno-umeleckých diel a bádateľsko interpretačných postupov nových literárno-umeleckých stvárnení. Ústredné etapy procesu skúmania literárno-umeleckého diela vo vyučovaní sú metodologicky a didakticky založené interpretácie a ich vývoj na vyučovacej hodine.

Spracovanie literárneho diela má byť prelínané riešením *problémových úloh*, ktoré sú podporené textom a umeleckým zážitkom. Mnohé texty, najmä úryvky z diel, si vo vyučovacom postupe vyžadujú priliehavé *umiestnenie*, často aj viacnásobné. Umiestnenie textu do časových priestorových a spoločensko-historických rámcov, ako aj informovanie o dôležitých obsahoch, ktoré predchádzali úryvku – všetko sú to podmienky, bez ktorých sa v početných prípadoch text nemôže intenzívne precítiť a správne pochopiť.

Pri *rozboře textu* žiakov treba zvykať, aby svoje pocity, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie opodstatňovali faktami zo samotného textu, a tak ich uschopňovať pre vyjadrenie vlastného postoja, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritických posudkov rešpektujúc individuálne chápanie zmyslu literárneho textu a odlišných postojov.

Pri interpretácii literárno-umeleckého diela činitele tvoriace celok môžu byť: umelecké zážitky, celky textov, dôležité štrukturálne prvky (téma, motívy, básnické obrazy, fabula, kompozícia t. j. sujet, literárne postavy, zmysel a význam textu, motivačné postupy, kompozícia), tvary rozprávania (spôsoby výkladu), jazykovo-štylistické postupy a literárne (literárno-umelecké) problémy.

S literárno-teoretickými pojmami sa žiaci zoznámia pri spracovaní zodpovedajúcich textov a pomocou uplatnenia čitateľskej skúsenosti. Jazykovými štylistickými prostriedkami sa pristupuje zo zážitkového stanoviska; vychádza sa z umeleckých dojmov a estetických sugescií, a len potom sa preskúma ich jazyková štylistická podmienenosť.

Pri spracovaní literárneho diela, ako aj pri ústnych a písomných cvičeniach žiaduce je, aby žiaci odhaľovali čoraz viac vlastností, pocitov a vnútorného stavu jednotlivých postáv, tiež aby preskúmali svoje postoje o konaní postáv.

Pri nadväzovaní literárno-umeleckých na prechodné texty (cestopisy, životopisy) a na neliterárne texty (encyklopédie, slovníky a pod.), treba realizovať vzdelávacie výkony súvisiace so všímaním si rozdielov medzi literárno-umeleckou a literárno-vednou literatúrou (založené na osobnom svedectve a dôverných údajoch) usmerňujúc tak žiaka na uvedomenie si rozdielov v literárnom postupe medzi uvedenými druhmi.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. V piatom ročníku pestuje sa predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Preto požiadavky v tomto programe nie sú usmernené len na osvojenie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj pochopenie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v nižších ročníkoch, stupeň osvojenosti a uplatnenosti spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Gramatika

Základná programová požiadavka vo vyučovaní gramatiky je, aby sa žiakom učivo z jazyka predstavilo a tlmočilo ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal vyučovať izolovane, mimo kontextu, v ktorom sa uplatňuje jeho funkcia (v každej výhodnej príležitosti sa môžu vedomosti z gramatiky dať do funkcie rozboru textu, ako umeleckého tak aj vedecko-populárneho). Jedným z výrazných funkčných postupov vo vyučovaní gramatiky sú cvičenia, ktoré spočívajú na využití príkladov z bežnej komunikácie, čo vyučovanie gramatiky približuje životným potrebám, v ktorých sa uplatnený jazyk javí ako všestranne motivovaná ľudská aktivita. Jazykové javy netreba uvádzať ani predstavovať ako izolované (napr. neviazané slová, nezrozumiteľné vety), ale ich vždy treba viazať v kontexte v hovorových situáciách, v ktorých ich možno jasne poznať, vyčleniť a vysvetliť ich charakteristiky a funkciu.

Pri vyučovaní pádov a v cvičeniach, ktoré sú zamerané na upevňovanie vedomostí, treba odlišovať správne od nesprávnych pádových koncoviek v nárečí, ktoré sa javia ako typické chyby v ústnom a písomnom vyjadrovaní žiakov. Obsahy nacvičovania pádov vo vyučovaní musia byť určené na základe sledovania bežnej žiackej komunikácie (napr. v priebehu dialógu na hodine, tiež na príkladoch z domácich a písomných úloh žiakov). Tak bude vyučovanie jazyka vo funkcii uschopňovania žiakov pre správnu komunikáciu v súčasnom spisovnom slovenskom jazyku.

Spracovanie predložiek sa nemôže považovať za ukončené na jednej hodine, predstavovaním tohto slovného druhu ako neohybného, ale základné vedomosti treba prehľbovať pri spracovaní pádov uvádzaním najfrekvencovanejších príkladov a ich typického uplatnenia. Tiež to platí aj pre príslovky, ktorých rozdelenie podľa významu treba nadväzovať na príslovkové určenia a na ich funkciu poukázat' vo vete.

Pravopis

Pravopisne pravilá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen).

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, SMS komunikácií, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na pravopis a zároveň aj na syntax a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodicnosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenie treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahŕňať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

Jazyková kultúra sa pestuje uvádzaním a realizovaním lexikáno-sémantických a štylistických cvičení, ktorých cieľom je obohatenie slovnej zásoby a rozvíjanie schopností vyjadrovania. Všetky druhy tých cvičení, ktoré majú za cieľ rozvíjať jazykové myslenie, realizujú sa pri spracovaní textov alebo prostredníctvom hovorových cvičení.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie napredovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa napredovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Naziv predmeta

HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Cilj

Cilj učenja *Hrvatskog jezika i književnosti* je njegovati hrvatski jezik pravilnim korištenjem u različitim komunikacijskim situacijama; ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja; čitanjem i tumačenjem književnih djela razvijati imaginaciju i umjetnički senzibilitet, estetske kompetencije, kritičko i moralno prosuđivanje.

Razred

Peti

Godišnji fond sati

180 sati

ISHODI	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
<p>Pri završenoj temi/području učenik će biti sposoban:</p> <ul style="list-style-type: none"> – razlikovati književni i neknjiževni tekst – odrediti rod književnoga djela i književnu vrstu – razlikovati obilježja narodne književnosti i obilježja umjetničke književnosti – razlikovati realističnu prozu i prozu utemeljenu na fantastičnim motivima – analizirati elemente kompozicije lirске pjesme (strofa, stih); epskoga djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule; poglavlje, epizoda; stih); dramskoga djela (čin, prizor, slika) – razlikovati pojam pripovjedača i pojam pisca – razlikovati pripovjedne tehnike: pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog i upotrebljavati ih u govorenju i pisanju – prepoznati vizualne, auditivne, taktilne, olfaktivne i gustativne pjesničke slike – odrediti stilska izražajna sredstva i razumjeti njihovu ulogu u književnoumjetničkom tekstu; procijeniti osnovni ton pjevanja, pripovijedanja ili dramske radnje (šaljiv, vedar, tužan i sl.) – odrediti temu, glavne i sporedne motive – analizirati uzročno-posljedično nizanje motiva – prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz lingvometodičkoga predloška 	<p>KNJIŽEVNOST</p>	<p>LIRIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Motivi i pjesničke slike kao elementi kompozicije lirске pjesme. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Obilježja lirске poezije: slikovitost, ritmičnost, osjećajnost. Stilska izražajna sredstva: usporidba, personifikacija, epitet, onomatopeja. Vrste autorske (pejzažna, domoljubna, ljubavna, šaljiva) i narodne lirске pjesme (pejzažne, opisne (deskriptivne), ljubavne, mitološke i obredne)).</p> <p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Narodna pjesma, <i>Ive vara dva duždeva sina</i> 2. <i>Obredne narodne pjesme – kraljičke</i> (izbor) 3. Dobriša Cesarić, <i>Slavonija</i> 4. Pere Ljubić, <i>Podne</i> 5. Ivan Goran Kovačić, <i>Pada snijeg, pada snijeg</i> 6. Gustav Krklec, <i>Vál</i> 7. Luko Paljetak, <i>Stonoga u trgovini</i> 8. Dragutin Tadijanović, <i>Nosim sve torbe a nisam magarac</i> 9. Grigor Vitez, <i>Ptičja pjevanka</i> 10. Ljubica Kolarić-Dumić: <i>Igrajmo se radosti</i> (izbor)

– vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima
 – ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima
 – navesti primjere osobne koristi čitanja.
 – razlikovati promjenjive i nepromjenjive riječi
 – poznavati vrste promjenjivih i nepromjenjivih riječi
 – odrediti kategoriju roda, broja i padeža
 – razlikovati osnovne funkcije i značenja padeža
 – upotrebljavati padežne oblike u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika
 – razlikovati osnovne rečenične članove – subjekt i predikat (u učestalim primjerima).
 – dosljedno primjenjivati pravopisnu normu u uporabi velikoga slova, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja riječi, pravopisnih znakova
 – koristiti pravopis (školsko izdanje).
 – pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglasaka i rečeničnu intonaciju
 – govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika
 – izražajno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove.
 – koristiti različite oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog
 – izdvajati dijelove teksta (naslov, ulomke) i organizirati ih u smislene cjeline (uvodni, središnji i završni dio teksta)
 – sastavljati govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i o temama iz svakodnevnoga života i svijeta mašte
 – pronalaziti eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu
 – razlikovati književni i neknjiževni tekst
 – razlikovati izvore informacija, pronalaziti potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima
 – prosuđivati različite medijske tekstove jednostavnih struktura kojima se promiču pozitivni komunikacijski obrasci
 – razlikovati medijske tekstove i objašnjavati uporabu sadržajnih i grafičkih elemenata u svrhu prenošenja poruke
 – vrednovati posjećene kulturne događaje u fizičkom ili digitalnom okruženju.

ERIKA

Književni termini i pojmovi
 Pisac i pripovjedač.
 Oblici kazivanja: opisivanje, pripovijedanje u prvom i trećem licu; dijalog, monolog.
 Fabula: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet; nizanje događaja; epizoda; poglavlje.
 Karakterizacija likova: vanjska (vanjski izgled i ponašanje) i unutarnja (misli i osjećaji, razmišljanja i stajališta).
 Vrste epskih djela u stihu i prozi: epska narodna pjesma, bajka, novela, šaljiva narodna priča.
 Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac.

Lektira
 1. *Ero s onoga svijeta*
 2. Krešimir Zimonić, *Šuma Striborova* – strip
 3. Ivan Andreevič Krilov, *Pčela i muhe*
 4. Hans Christian Andersen, *Majka*
 5. Italo Calvino, *Košulja sretnog čovjeka*
 6. Jack London, *Zov divljine* (ulomak)
 7. Veljko Petrović, *Jabuka na drumu*
 8. Ivan Kušan, *Uzbuna na Zelenom Vrhu*
 9. Dinko Šimunović, *Duga*

DRAMA

Književni termini i pojmovi
 Čin, prizor, slika; lica u drami.
 Dramske vrste: igrokaz, radiodrama.

Lektira
 4. Miro Gavran, *Igrokazi za djecu* / Vesna Parun, *Mačak Džingiskan i Miki Trasi* (djelo po izboru)
 5. radiodramska serija *Bajke i priče za djecu* (izbor iz 10 igranih radiodrama)

POPULARNOZNASTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI
 (birati do 2 djela)
 6. *Božić* (ulomak iz Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca, sv. 3)
 7. Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu

DOMAĆA LEKTIRA:
 12. *Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče* (izbor iz sakupljačkoga opusa Balinta Vujkova)
 13. Ivan Kušan, *Koko u Parizu* / *Koko i duhovi* / *Uzbuna na Zelenom Vrhu* / *Zagonetni dječak* (djelo po izboru)
 14. Mark Twain, *Pustolovine Toma Sawyera* / *Pustolovine Huckleberry Finna*
 15. Ferenc Molnar, *Junaci Pavlove ulice*

Dopunski izbor lektire
 (birati najmanje 4, a najviše do 6 djela)

1. Miro Gavran, *Zaljubljen do ušiju* / *Sretni dani* / *Kako je tata osvojio mamu* / *Svašta u mojoj glavi* (djelo po izboru)
 2. Zvonimir Balog, izbor iz poezije
 3. Miroslav Slavko Mader, izbor iz poezije
 4. Sanja Pilić, *Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije* / *Mrvice iz dnevnog boravka*
 5. J. R. R. Tolkien, *Hobit* (ulomci)
 6. Ivana Brić Mažuranić: *Priče iz davnina* (dvije po izboru i dr.)
 7. Jules Verne, *20000 milja pod morem* / *Put u središte zemlje*
 8. Pavao Pavličić, *Trojica u Trnju* / *Zeleni tigar*
 9. Roald Dahl, *Charlie i tvornica čokolade*
 10. Hrvoje Hitrec, *Eko Eko*
 11. Anto Gardaš, *Duh u močvari* / *Ljubičasti planet*

JEZIK

Gramatika (morfologija, sintaksa)

Promjenjive riječi: imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli; nepromjenjive riječi: prilozni, pridlozi, veznici, čestice i uzvici.
 Imenice – značenje i vrste (vlastite, opće, zbirne, gradivne, misaone).
 Sklonidba imenica (deklinacija): gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža, nazivi padeža, padežna pitanja, proširena padežna pitanja. Osnovne funkcije i značenja padeža: nominativ (subjekt); genitiv (pripadanje i dio nečega); dativ (namjena i usmjerenost); akuzativ (objekt); vokativ (dozivanje, obraćanje); instrumental (sredstvo i društvo); lokativ (mjesto). Uporaba padeža uz odgovarajuće pridloge. Glasovne promjene u sklonidbi (u učestalim primjerima).
 Pridjevi – značenje i vrste pridjeva (opisni, posvojni, gradivni); slaganje pridjeva s imenicom u rodu, broju i padežu; stupnjevanje pridjeva (komparacija), tvorba komparativa, tvorba superlativa; alternacije *i/je* u komparativu i superlativu.
 Zamjenice – lične (osobne) zamjenice, govornik, sugovornik, negovornik; sklonidba, naglašeni i nenaglašeni oblici; uporaba povratne zamjenice *sebe/se*; posvojne, pokazne, upitne, odnosne i neodređene zamjenice.
 Brojevi – vrste i uporaba: glavni (osnovni); zbirni brojevi, brojevne imenice na *-ica*) i redni brojevi, brojevni pridjevi; pisanje, sklonidba brojeva.

		<p>Glagoli – glagolska vremena (prošlo, sadašnje, buduće), glagolska osoba, glagolski broj, sprezanje (konjugacija).</p> <p>Priopćajna svrha rečenice, rečenice prema priopćajnoj svrsi (izjavne, upitne i usklične rečenice), jednostavna rečenica proširena i neproširena, neoglagoljena ili krnja rečenica, rečenica s izrečenim subjektom, rečenica s više subjekata, rečenica bez subjekta, složena rečenica i surečenica.</p>
	Pravopis	<p>Veliko slovo u višечланim geografskim nazivima; u nazivima institucija, poduzeća, ustanova, organizacija (učestali primjeri); veliko i malo slovo u pisanju posvojnih pridjeva.</p> <p>Zamjenica <i>Vi</i> iz poštovanja.</p> <p>Niječna čestica <i>ne</i> uz imenice, pridjeve i glagole; predmetak <i>naj</i> u superlativu; višечлани glavni i redni brojevi.</p> <p>Pravopisni znakovi: zarez (u nabranjanju, uz vokativ); navodnici (naslovi djela i nazivi škola); crtica (pri navođenju upravnoga govora).</p>
	Ortoepija	<p>Mjesto naglaska u višеслоžnim riječima (učestali primjeri).</p> <p>Intonacija i stanke koje se odnose na pravopisne znakove; intonacija upitnih rečenica.</p> <p>Artikulacija: glasno čitanje brzalica uz izmjenu ritma (individualno ili u grupi).</p>
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	<p>Prepričavanje, pričanje, opisivanje – uočavanje razlike između govorenoga i pisanoga teksta; pisanje pisma (privatno pismo, elektronička pošta).</p> <p>Bogaćenje rječnika: sinonimi i antonimi; posuđenice, žargonizmi, dijalektizmi i tuđice – njihova zamjena jezičnim standardom; uočavanje i otklanjanje nefunkcionalnih pojedinosti i suvišnih riječi u tekstu i govoru.</p> <p>Tehnika izrade pismenoga sastava (odabir teme, izbor i raspored građe, osnovni elementi kompozicije i grupiranje sadržaja); ulomak kao uža tematska cjelina i njegove kompozicijsko-stilske funkcije.</p> <p>Sanja Pilić, <i>Čemu ne služe mobilni i internet</i>, književni i neknjiževni tekst, internet, uloga računala, suvremeni mediji.</p> <p>R. Dahl, <i>Charlie i tvornica čokolade</i> / I. Kušan, <i>Koko i duhovi / Uz buna na zelenom vrhu / Zagonetni dječak</i> / A. Gardaš, <i>Duh u močvari</i> (igrani film nastao prema književnome djelu, adaptacija književnoga djela).</p> <p>Krešimir Zimonić, <i>Šuma Striborova</i> (strip, izražajna sredstva stripa).</p> <p>Govorene i pjevane scenske vrste. Jakov Gotovac, <i>Ero s onoga svijeta</i>, opera, libreto.</p> <p>Posjet kazalištu / odlazak u kino / posjet medijskoj kući (radijska, televizijska postaja, novinska i izdavačka kuća) / knjižnici / književnom događaju.</p> <p>Posjet internetskim kulturnim portalima, <i>online</i> izložbama i <i>online</i> učionicama.</p> <p>Osam domaćih pisanih zadaća i njihova analiza na satu.</p> <p>Četiri školske zadaće – dvije u svakom polugodištu (jedan sat za pisanje zadaće i dva za analizu i pisanje poboljšane verzije sastavka).</p>

Ključni pojmovi sadržaja: stilska izražajna sredstva, kazivanje, književne vrste, promjenjive vrste riječi, padež.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja *hrvatskoga jezika i književnosti* čine tri predmetna područja: književnost, jezik i jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: književnost – 70 sati, jezik – 70 sati i jezična i medijska kultura – 40 sati. Sva se tri područja prožimaju i nijedno se područje ne može proučavati izolirano.

Program nastave i učenja *Hrvatskoga jezika i književnosti* utemeljen je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje putem tri predmetna područja ovoga programa.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentiran na ishode daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Nastavnik kontekstualizira program potrebama određenoga razrednog odjela imajući na umu: sastav razrednoga odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice. Sada nastavnik za svako područje ima određene ishode. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je, u procesu planiranja i pisanja pripreme za sat, odrediti piramidu ishoda na trima razinama: osnovnu razinu koju bi svi učenici trebali dostići,

srednju razinu koju bi većina učenika trebala dostići te naprednu razinu koju bi trebali dostići samo neki učenici. Time se postiže indirektna veza sa standardima na trima razinama postignuća učenika. Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), no za većinu je ishoda (posebno za predmetno područje književnosti) potrebno više vremena, različitih aktivnosti i različitih tekstova. Udžbenik kao nastavno sredstvo ne određuje sadržaje predmeta, stoga se sadržajima pristupa selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao izvora znanja, učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima (lirika, epika, drama) i obogaćena izborom nefikcionalnih, popularnoznanstvenih i informativnih tekstova. Obvezni dio lektire sastoji se od djela osnovnoga nacionalnog korpusa koji je obogaćen suvremenim, aktualnim djelima. Izbor djela u najvećoj je mjeri utemeljen na principu prilagođenosti dobi.

Tekstovima namijenjenim obradi na satu dodan je popis domaće lektire. Cilj je uvođenja domaće lektire formiranje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika učenika. Opsežna djela učenici mogu čitati tijekom školskih praznika čime se potiče razvijanje navike čitanja.

Obveznom popisu djela dodan je i dopunski izbor tekstova. Izborni dio dopušta veću kreativnost u ostvarivanju ishoda. Ovakav izbor djela povećava mogućnost primjene komparativnoga pristupa proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade:

interpretacije, prikaza ili osvrtu. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima razrednoga odjela. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti tekstova utječu na odabir odgovarajućih metodičkih rješenja (prilagodavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične i medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa koriste i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezične i medijske kulture. Djela koja se ne obrađuju na satu preporučuju se za čitanje u slobodno vrijeme.

Ovaj program utemeljen je na većoj korelativnosti književnih i neknjiževnih djela. Korelativnost omogućava primjereno povezivanje obveznih i izbornih djela.

S popisa dopunskoga izbora odabiru se djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Mogući su sljedeći primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica: narodni obredi i vjerovanja – izbor „kraljički pisama” – *Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova)* – dio o Božiću iz *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*; obrada portreta: *Priče iz davnina* Ivane Brlić Mažuranić – *Pustolovine Toma Sawyera* Marka Twaina – *hobit* Bilbo Baggins – *Majka* Hansa Cristiana Andersena; opisivanje: *Cesarijeva pjesma Slavonija* – *Ljubiceva pjesma Podne* – Petrovićeva *Jabuka na drumu* – *Pustolovine Toma Sawyera* Marka Twaina; humor i parodija: *Ero s onoga svijeta* – izbor iz romana Mire Gavrana – *Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije* Sanje Pilić; djetinjstvo u prošlosti: *Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberryja Finna* Marka Twaina – *Šimunovićeve pripovijesti Duga* – *Tadijanovićeve pjesme Nosim sve torbe a nisam mađarac* – Kušanov roman *Uzbuna na Zelenom Vrhu* itd. Navedeni primjeri pokazuju mogućnost povezivanja tekstova na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Književna djela koja su doživjela ekranizaciju (*Pustolovine Huckleberryja Finna*, *Hobit*, *Pustolovine Toma Sawyera*, *Uzbuna na Zelenom Vrhu*, *Koko i duhovi*, *Zagonetni dječak*) koriste za usporednu analizu i uočavanje razlike između književne i filmske (adaptirane, izmijenjene) fabule i izraza čime se uči o prirodi dvaju medija te se razvija medijska pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove slične tematike (gusarske avanture, motiv brodoloma i pustoga otoka, avanture u fantastičnom svijetu, odrastanje usamljenoga djeteta i sl.) i dodatno uključiti u obradu određene tematsko-motivske cjeline.

Pojedini elementi medijske kulture upoznaju se korelacijom: pojam dječjega časopisa upoznaje se na stvarnom tekstu iz časopisa po izboru (preporučuje se povezivanje sadržaja teksta i lektire); pojam radija upoznaje se uz obradu radiodramske serije *Bajke i priče za djecu* (izbor); pojam stripa upoznaje se uz pripovijetku *Šuma Striborova*. Usvajanjem pojmova stripa, filma, radija i dječjega časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medija.

Osim korelacije među tekstovima uspostavlja se i vertikalna korelacija te je nužno poštovati principe postupnosti i sustavnosti i poznavati nastavno gradivo nižih i viših razreda. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom povijesti, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Uvođenje učenika u svijet književnih i neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih itd.) predstavlja iznimno složen zadatak. Na ovom stupnju obrazovanja stječu se osnovna i važna znanja, umijeća i navike koje direktno utječu na učeničku književnu kulturu i estetske kompetencije. Učenici trebaju razumjeti fikcionalnu prirodu književnoga djela i njegovu autonomnost (razlikovati pojmove lirskoga subjekta i pjesnika, pripovjedača i pisca), kao i činjenicu da književno djelo oblikuje moguću sliku stvarnosti.

Proučavanje književnoumjetničkoga djela u nastavi složen je proces. Tumačenje djela počinje motivacijom, nastavlja se najavom i lokalizacijom teksta, interpretativnim čitanjem, emocionalno-intelektualnom stankom, objavom doživljaja i korekcijom, interpretacijom, aktualizacijom, a završava sintezom te ponekad zadacima za samostalan rad. Interpretacija književnoga djela najučinkovitija je na nastavnom satu, a u oblicima funkcionalne primjene stečenih znanja i umijeća nastavlja se i poslije sata: u stvaralačkim obnavljanjima znanja o obrađenom nastavnom gradivu, usporednim proučavanjem književnou-

mjetničkih djela i istraživačko-interpretativnim pristupima novim književnoumjetničkim ostvarenjima.

Književno djelo može se obrađivati i rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta polaznim tekstom i umjetničkim dojmom. Ulomci iz djela u nastavnom postupku zahtijevaju lokalizaciju, često i višestruku. Smještanje djela u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i obavijesti o osnovnim sadržajima koji prethode ulomku, ponekad su uvjet za intenzivan doživljaj i pravilno razumijevanje teksta.

Pri obradi teksta primjenjuje se u većoj mjeri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i perspektiva. U skladu s ishodima i u svrhu stvaranja navike prilikom tumačenja teksta učenici se potiču na detaljnije potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnom djelu činjenicama iz samoga teksta čime se osposobljavaju za izražavanje vlastitih misli, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta i iskazanih različitih stavova.

U interpretaciji književnoumjetničkoga djela objedinjavajući elementi mogu biti: umjetnički doživljaji, tekstualne cjeline, strukturni elementi (tema, motivi, pjesničke slike, fabula, kompozicija, siže, likovi, ideja i značenje teksta, motivacijski postupci), pripovjedne tehnike (oblici izlaganja), stilski postupci i literarni (književnoumjetnički) problemi.

Književnoteorijski pojmovi obrađuju se na lingvometodičkim predlošcima uz pomoć prethodnoga čitateljskog iskustva. Stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnoga gledišta. U istraživanju njihove stilske uvjetovanosti polazi se od umjetničkih dojmova i estetske sugestije.

Tijekom obrade književnih djela, govornih i pisanih vježbi učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova.

Pri povezivanju književnih fikcionalnih tekstova, književnih nefikcionalnih tekstova (putopisna i autobiografska proza) i neknjiževnih tekstova (enciklopedije, rječnici i sl.) realiziraju se ishodi koji se odnose na uočavanje razlika između fikcionalne i nefikcionalne književnosti (utemeljene na osobnom svjedočenju i provjerljivim podacima) i na uočavanje različitih književnih postupaka u navedenim vrstama.

Ishodi koji se odnose na nastavno područje književnosti temelje se na čitanju. Različite metode čitanja osnovni su preduvjet za stjecanje znanja i uspješno uvođenje u svijet književnoga djela. U petom razredu njeguje se doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje.

JEZIK

Nastava jezika osposobljava za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, stoga zahtjevi ovoga programa nisu usmjereni isključivo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove svrhe i pravilnu primjenu.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja. Time se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

U usvajanju novoga gradiva presudnu ulogu imaju prikladne i sustavne vježbe te su obvezni dio obrade nastavnoga gradiva, primjene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta, kako umjetničkoga tako i popularnoznanstvenoga. Iznimno su funkcionalan postupak vježbe na primjerima iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primijeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost.

Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastavni pristup padežima i vježbe usmjerene na uporabu pravilnih oblika imenskih riječi povezuju se s odstupanjima od standardnoga jezika, kolebanjima i učestalim pogreškama u usmenom i pisanom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vježbi padeža u nastavi određuje na osnovi stalnoga praćenja jezičnoga izražavanja učenika (npr. tijekom dijaloga na satu te na primjerima iz domaćih i pisanih zadaća). Time je nastava jezika u funkciji osposobljavanja za pravilnu komunikaciju na hrvatskom standardnom jeziku.

Obrada prijedloga ne smatra se završenom na satu obrade ove vrste riječi kao nepromjenjive, već se osnovna znanja proširuju tijekom obrade padeža navodeći najčešće primjere i njihovu uobičajenu uporabu. Podjela priloga po značenju povezuje se priložnim oznakama, a njihova služba opimjeruje se u rečenici. Promjenjive vrste riječi treba povezivati s njihovim najčešćim funkcijama u rečenici kako bi se riječ promatrala kao jedinica na morfološkoj i na sintaktičkoj razini.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se sustavnim uvježbavanjem (pravopisni diktati, ispravak pogrešaka u tekstu, pisane provjere znanja iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vježbi vježba se pravilno pisanje refleksa **jata** u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije **ije/je**, kraćenje **ije** u **je**, duljenje **je** u **ije**. **Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih** pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u različitim načinima komunikacije putem interneta. Upućuju se i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnom rječniku).

Ortoepija

Pravilan izgovor njeguje se provođenjem ortoepskih vježbi. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglasaka povezuje se s padežima (imenice *vrijeme, rame, tjeme* i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istom slogu itd.); rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Uz korištenje audiosnimki stvara se navika prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočava odstupanje i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje jezične kulture među najvažnijim je zadacima nastave materijnoga jezika. Ovo nastavno područje povezuje se s obradom književnih tekstova kao reprezentativnim obrascem izražavanja te s nastavom gramatike i pravopisa. Obrada književnoga teksta i rad na gramatici i pravopisu standardnoga jezika nužno uključuje sadržaje koji pridonose njegovanju kulture usmenoga i pisanoga izražavanja. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježbi koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježbi.

Pri obradi preporučenih sadržaja medijske kulture važno je ukazati na različite izvore informacija (tiskane i digitalne), poticati pronalazak informacija u raznim izvorima prema vlastitim interesima i potrebama te razvijati kritički odnos prema informacijama provjeravajući njihovu točnost i citirajući njihove izvore. Učenici se osposobljavaju uočavati da različiti primatelji i pošiljatelji mogu različito reagirati na isti medijski tekst. Uz pomoć preporučenih sadržaja medijske kulture ukazuje se i na odgovornu uporabu različitih medija i primjenu pozitivnih komunikacijskih obrazaca.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Počinje se inicijalnom provjerom znanja u odnosu na koju će se procjenjivati napredovanje te određivati ocjena. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

Назив предмета **СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК**
ПРОГРАМ А

ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА НЕСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ХОМОГЕНИМ СРЕДИНАМА
(основни ниво стандарда)

Циљ Циљ наставе и учења *Српског као нематерњег језика* јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавања српске културе и развијања интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.

Разред **Пети**

Годишњи фонд часова **108 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – користи фреквентне одредбе за узрок; – користи сложени предикат са модалним глаголима; – користи нове моделе одредаба за место; – уочава род и број именица, конгруенцију атрибута с именицом у типичним примерима; 	ЈЕЗИК	<p>Око 100 нових пунозначних и помоћних речи;</p> <p>Грамматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексички);</p> <p>Узрочна реченица с везницима <i>јер</i> и <i>зато што</i>;</p> <p>Сложени глаголски предикат с модалним глаголима: <i>треба</i>, <i>морати</i>, <i>моћи</i>, <i>смети</i>, <i>желети</i>;</p> <p>Именице у генитиву с предлозима <i>испред</i>, <i>иза</i>, <i>изнад</i>, <i>испод</i>, <i>пored</i> у функцији одредбе за место;</p> <p>Конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу (на нивоу разумевања);</p> <p>Творба именица којима се означавају називи спортиста (само најфреквентнијих спортова);</p> <p>Творба прилога од придева;</p>
<ul style="list-style-type: none"> – савладане (већ усвојене) садржаје из књижевности повезује с новим књижевноуметничким текстовима; – разуме садржај кратког књижевног и по потреби адаптираног текста; – репродукује одломке из одабраних књижевноуметничких и других текстова; – прати временски след догађаја у књижевном тексту и одреди место догађаја/збивања; – опише главног јунака; 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>Владимир Личина: „Весна и торба”</p> <p>Душица Лукић: „У библиотеци”</p> <p>Драган Лукић: „Трговина”, „Јабука”, „Немој, Јасна”</p> <p>Јованка Јоргачевић: „Како је настао јувеч у рерни”</p> <p>Мира Алечковић: „Пас у солитеру”</p> <p>Раде Обреновић: „Пожурите, опет ћемо закаснити”</p> <p>Алекса Микић: „Храбар дечак”</p> <p>Весна Видојевић Гајовић: „Кишна прича”</p> <p>Олга Станковић: „Јунак дана”</p> <p>Гвидо Тартаља: „Како корњаче уче”</p> <p>Недељко Попадић: „Једва чекам јули”</p> <p>Избор из часописа за децу</p> <p>По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи.</p> <p>Наставник бира 8 текстова за обраду.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставна питања, кратке јасне налоге и информације битне за задовољење свакодневних животних потреба (нпр. у породици, школи итд.); – разуме садржај кратког континуираног говореног текста (5 до 6 простих реченица) саопштеног стандардним језиком, изговореног разговодно, спорим темпом; – чита наглас, с разумевањем, краћи познат текст писан ћирилицом или латиницом; – издваја експлицитне информације и изводи једноставне закључке на основу прочитаног текста; – исприча и напише у 4 до 6 реченица доживљене ситуације и своје планове. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>Лично представљање: основне информације о себи – датум свог рођења; омиљене личне активности</p> <p>II. Породица и људи у окружењу: занимања чланова породице и људи у окружењу</p> <p>III. Живот у кући: опис просторија у кући/стану; свакодневне активности у кући; празници</p> <p>IV. Храна и пиће: врсте воћа и поврћа; активности у припремању хране</p> <p>V. Одећа и обућа: набавка одеће и обуће</p> <p>VI. Здравље: болести и лечење; здравствено стање</p> <p>VII. Образовање: нови школски предмети; зимски и летњи распуст; школски намештај; школски прибор</p> <p>VIII. Природа: временске прилике; називи континента и земаља у окружењу</p> <p>IX. Спорт и игре: спортови и спортисти</p> <p>X. Куповина: цене; плаћање</p> <p>XI. Насеља, саобраћај и јавни објекти: сеоско домаћинство (башта, врт, воћњак); градске улице и тргови; циљ путовања; аутобуска и железничка станица</p> <p>XII. Време: прецизно исказивање времена (сати и минути); исказивање датума</p> <p>XIII. Комуникативни модели: давање и тражење информација; молба; жеља; захтев; допадање/недопадање; позивање; прихватање/неприхватање позива</p>

Обавезна су два писмена задатка у току школске године (у другом и у четвртм класификационом периоду).

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање.

ПРОГРАМ Б

ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ВИШЕНАЦИОНАЛНИМ СРЕДИНАМА
(средњи – напредни ниво стандарда)

Циљ	Циљ наставе и учења <i>Српског као нематерњег језика</i> јесте оспособљавање ученика да води усмену и писану комуникацију са говорницима српског као матерњег језика ради каснијег пуног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и упознавање српске културне баштине и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.
Разред	Пет
Годишњи фонд часова	108 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – саставља реченице са одредбама за средство и друштво; – примењује правила конгруенције атрибута с именицом у типичним моделима; – исказе особине појма и начин вршења радње у различитом степену; 	ЈЕЗИК	<p>Употребљава 100–150 нових речи и исказа; Грамматички садржаји из претходних разреда (повнављање и увежбавање на познатој и новој лексици); Наглашени и ненаглашени облици личних заменица у функцији правог објекта (у акузативу) и неправог објекта (у дативу); Слагање атрибута са именицом у роду, броју и падежу; Прилошке одредбе за место исказане генитивом именица и личних заменица с предлозима <i>испред, иза, изнад, испод, поред</i>; Именице у инструменталу за исказивање средства и друштва; Прилошка одредба за узрок исказана генитивом с предлогом <i>због</i>; Компаратив и суперлатив придева и прилога; Творба именица којима се означавају називи спортиста; Присвојни придеви изведени суфиксима <i>-ов/ев, -ин</i> (у номинативу); Творба прилога од придева;</p>
<ul style="list-style-type: none"> – савладане (већ усвојене) садржаје из књижевности повезује са новим књижевноуметничким текстовима и користи их у њиховом тумачењу; – исказе сопствени доживљај књижевног дела; – одреди тему, главни мотив и ликове; – преприча (уз помоћ наставника и постављених питања) фабулу кратког наративног текста; – препозна сличне мотиве у књижевним делима на матерњем језику; – драматизује (уз помоћ наставника) одломак прозног текста у кратким дијалозима; – препозна и именује осећања лирског јунака; 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>Народна обичајна песма по избору Мирослав Антић: „Шашава песма” Игор Коларов: „Аги и Ема”, роман (одломак) Бранислав Нушић: „Хајдучи” (одломци) Душан Радовић: „Капетан Џон Пиплфокс” (одломци) Бранислав Нушић: „Српски језик” („Аутобиографија”) Шалива народна прича по избору (адаптирано) Јованка Јоргачевић: „Ценовник” Душан Радовић: „Тужна песма” Зоран Поповић: „Музика” Никола Тесла: „Моји изуми” (одломак) Гвидо Тартаља: „Како корњаче уче” Недељко Поподић: „Једва чекам јули” Избор из часописа за децу</p> <p>По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи.</p> <p>Наставник бира 10 текстова за обраду.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме смисао текста изговореног споријим темпом о особама, стварима и активностима које су део свакодневног живота; – преприча (са сажимањем или без сажимања) догађај из свог живота, обрађен наративни или краћи информативни текст; – учествује у кратком дијалогу о темама које су предвиђене наставним програмом, поштујући основна начела вођења разговора; образлаже у кратким цртама неку своју идеју, предлог и сл.; пренесе кратке информације добијене од других лица; – чита наглас са заостајивањем краћи текст писан ћирилицом или латиницом; – састави краћи наративни и информативни текст; – напише честитку, позив и обавештење; – попуни једноставан образац са основним подацима о себи. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>I. Лично представљање: основне информације о себи – датум рођења (свој и блиских особа) II. Породица и људи у окружењу: занимања чланова породице и људи у окружењу III. Живот у кући: покућство (постељина, посуђе, кућни апарати); двориште; башта; активности у кући; радни дан; празници IV. Храна и пиће: (омиљена) храна и пиће; зачини; врсте меса; припремање хране V. Одећа и обућа: опис одеће и обуће; одржавање одеће и обуће VI. Здравље: здравствено стање; болести и лечење VII. Образовање: нови школски предмети; школски намештај; школски прибор; школски излети, екскурзије VIII. Природа: временске прилике; називи континента и земаља у окружењу IX. Спорт и игре: омиљени спортови и спортисти X. Куповина: место куповине; плаћање XI. Насеља, саобраћај и јавни објекти: оријентација у простору; начин кретања; делови града; аутобуска и железничка станица XII. Време: прецизно исказивање времена (сати и минути); исказивање датума XIII. Комуникативни модели: давање и тражење информација; молба; жеља; захтев; допадање/недопадање; позивање; прихватање/неприхватање позива</p>

Обавезна су два писмена задатка у току школске године (у другом и у четвртм класификационом периоду).

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет *Српски као нематерњи језик* похађају ученици који наставу слушају на неком од језика националних мањина. Међу тим ученицима постоје изразите разлике у степену овладаности српским језиком приликом поласка у школу и у темпу и обиму којим могу напредовати током школовања. Ова разлика условљена је различитим матерњим језицима од којих су једни блиски српском језику (разлике међу њима су такве да не морају ометати комуникацију), док су други структурно толико различити да, без елементарног познавања једног од њих, комуникација међу говорницима није остварива. Осим тога, на ниво којим ученици реално могу овладати српским језиком утиче и средина у којој живе (претежно хомогена или хетерогена средина).

Имајући ово у виду, за предмет *Српски као нематерњи језик* сачињена су два програма наставе и учења.

Према постављеном циљу, очекиваним исходима и датим садржајима, први програм (А) примерен је ученицима чији се матерњи језици изразито разликују од српског, који живе у претежно језички хомогеним срединама и имају мало контаката са српским језиком, а у школу полазе готово без икаквог предзнања српског језика.

Други програм (Б) предвиђен је за ученике који живе у језички мешовитим срединама, који могу брже и у већем обиму да савладавају српски језик, односно да, у складу с узрастом, достигну виши ниво владања српским језиком.

Оба програма за предмет *Српски као нематерњи језик* садрже три области: Језик, Књижевност и Језичку културу. Оне су функционално повезане, прожимају се и међусобно допуњују. Стога их треба разумети као делове комплексне целине који доприносе остваривању исхода овог предмета, сваки са својим специфичностима.

Наставник је обавезан да се упозна са исходима и програмским садржајима првог циклуса образовања или претходних разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и могућности ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој глобални план рада, на основу кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно да наставник приступи уџбенику као једном од наставних средстава које је пожељно богатити и проширивати додатним, самостално израђеним наставним материјалима. Поред уџбеника, као једног од извора информација, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ЈЕЗИК

Област **Језик** обухвата лексику и граматичке моделе српског језика. У садржајима и исходима ове области налазе се оквирни број речи и граматички елементи којима ученик треба да овлада у сваком разреду. У овој области програма тежиште је на постепеном усвајању система српског језика почев од I. разреда. Језик

почиње да се усваја помоћу минималног броја речи употребљених у основним реченичним моделима с јасним комуникативним контекстом. Односно, речи и њихови облици не усвајају се изоловано, већ у реченичном, односно комуникативном контексту. За продуктивну употребу језика нефункционално је ванконтекстуално учење парадигми (учење самих облика речи).

Усвајање граматике српског језика у почетним фазама на млађем узрасту претежно је несвесно – у разноврсним активно-стима ученици слушају исказе на српском језику, понављају их и комбинују у одговарајућим познатим и блиским контекстима. У наредним фазама наставник помаже ученицима да уоче језичка правила и почну да их примењују.

Да би ученик овладао одређеним фондом речи и граматичким елементима, неопходно је да их разуме и дуготрајно увежбава. На тај начин стварају се предуслови да их примени у одговарајућој комуникативној ситуацији. Формално познавање граматичких правила не подразумева и способност њихове примене, те је такво знање корисно само уколико помаже бољем разумевању неких правилности система. Односно, савладавање граматичких правила није само себи циљ. Објашњење граматичких правила, уколико наставник процени да је корисно, треба да буде усклађено с узрастом ученика, његовим когнитивним способностима, предзнањима у матерњем језику и сведено на кључне информације неопходне за примену. Учениково познавање граматичких правила процењује се и оцењује на основу употребе у контексту, без инсистирања на њиховом експлицитном опису.

На нижем нивоу владања језиком (средине у којима се реализује А програм) важно је да се код ученика развије способност разумевања и конструисања исказа који садрже елементе одређене програмом. Притом је у продукцији (састављању и казивању исказа) на овом нивоу битно да значење поруке буде разумљиво, док се граматичка исправност постиже постепено. На том нивоу очекују се типичне грешке изазване интерференцијом и недовољном савладаношћу материје. Грешке нису само знак непознавања градива, већ су управо показатељ да је ученик спреман да се упустити у комуникацију, што наставник треба да подстиче. То не значи да грешке уопште не треба исправљати. Наставник одлучује о томе када ће, на који начин и које грешке исправљати, водећи рачуна истовремено и томе да ученика мотивише за комуникацију и о томе да се грешке постепено редукују.

Управо су часови из области Језик погодни за усмерено, циљано усвајање појединих сегмената, граматичких елемената српског језика. Током ових часова препоручује се динамичко смењивање различитих активности: различити типови вежби слушања, провера разумевања слушаног, понављање, граматичко и лексичко варирање модела, допуњавање, преобликовање потврђених у упитне и негиране форме и сл.

Реализација наставе *српског као нематерњег језика* према Б програму подразумева одређено владање српским језиком од почетка школовања, односно могућност бржег напредовања у току школовања. У таквим околностима очекује се мања заступљеност грешака и њихово брже исправљање. Примена Б програма подразумева овладаност садржајима А програма и подизање језичке компетенције на виши ниво, те је настава језика у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим стандардним српским језиком у складу с језичким и вањезичким контекстом.

Будући да ученици који похађају наставу *српског као нематерњег језика*, похађају и наставу матерњег језика, сврсисходно је у одговарајућим приликама користити трансфер знања стечених на матерњем језику и о матерњем језику. Настава *српског као нематерњег језика* треба да буде у корелацији с наставом матерњег језика.

Језичка грађа се из разреда у разред постепено проширује и усложњава, она је кумулативна и надовезује се на претходну. Увођење новог елемента подразумева овладаност претходним, што значи да се нова грађа ослања на претходну која се континуирано увежбава. Следећи примери краћих текстова илустрју примену језичке материје поштујући поступност и увођење нових језичких садржаја у сваком разреду у А програму:¹

1 У загради су наведени садржаји области Језик за сваки разред

1. разред (презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једине (потврди и одрични облик); проста реченица с именским делом предиката; личне заменице 1, 2. и 3. лица једине у функцији субјекта; проста реченица с глаголским предикатом; именице у локативу једине с предлозима у и на уз глагол *јесам*): *Здраво! Ја се зovem Марија. Ја сам у школи. Ово је учионица. Ученик је у учионици. Он црта. То је учитељица. Она седи на столицу.*

2. разред (проста реченица с придевом у именском делу предиката; акузатив именица без предлога; локатив с предлозима у и на; акузатив с предлозима у и на са глаголом *ићи*; презент глагола за сва три лица и оба броја; личне заменице 1, 2. и 3. лица множине у функцији субјекта; присвојне заменице за 1. и 2. лице једине сва три рода у функцији атрибута и именског дела предиката): *Ово је моја школа. Ми смо ученици. Идемo у школу. Имамо торбе. Торбе су велике. Дечаџи се играју у дворишту. Они имају лопту. Они воле фудбал.*

3. разред (перфекат глагола (сва три лица и оба броја); присвојне заменице за треће лице једине сва три рода; прилози *сада*, *данас* и *јуче*): *Марија данас слави рођендан. Ово је њена мама. Она је јуче правила торту. Ово је њен тата. Тата је правео сендвиче. Дошли су гости. Марија је весела.*

4. разред (футур I глагола (сва три лица и оба броја); императив (2. лице једине и множине најфреквентнијих глагола); именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; присвојне заменице за сва три лица једине и множине – слагање с именицом у једини; прилози *сутра*, *ујутру*, *увече*; узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; фреквентни прилози за начин (*брзо*, *полако*, *лепо*); творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведених суфиксима: *-ар*, *-ац*, *-ач*; именице које означавају женску особу изведене суфиксима: *-ица*; *-ка*): *Мој разред ће сутра ујутру ићи на излет. Ја ћу устати у седам сати. Направићу сендвич. Учитељица је рекла ученицима: „Понесите воду јер ће бити топло”. Брзо ћу се спаковати. Возач Иван ће возити аутобус.*

5. разред (узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; одредбе за начин исказане фреквентним начинским прилозима; сложени глаголски предикат с модалним глаголима: *требати*, *морати*, *моћи*, *смети*, *желети*; именице у генитиву с предлозима *испред*, *иза*, *изнад*, *испод*, *пored* у функцији одредбе за место; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; творба именица којима се означавају називи спортиста; творба прилога од придева): *Ја желим да играм кошарку. Треба много тренирати. Једног дана бићу кошаркаш. Поред моје куће је кошаркашки клуб. Уписују нове чланове. Моја старија сестра тренира пливање. Она је добра пливачица и вредно тренира.*

6. разред (именице у генитиву с предлозима *од* и *до* у функцији одредбе за место и време; прилози *рано*, *касно*, *увек*, *никад*, *понекад*, *често*, *ретко*, *цео* (дан), *дуго*, *зими*, *лети*; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; именица у инструменталу са значењем средства и друштва; компаратив и суперлатив придева и прилога; присвојни придеви на *-ов/ев*, *-ин* (у номинативу); називи земаља и регија изведени суфиксима: *-ија*, *-ска*): *Имам дванаест година и идем у шести разред. Волим модерну музику. Свирам гитару од четвртог разреда. У јуну ћу ићи на такмичење у Италију. Имам добре другове и другарице. С њима идем у школу аутобусом јер је школа далеко. Увек се добро забављамo. Лети често идемо на базен бициклима. Мој најбољи друг се зове Марко. Он је нижи од мене и бољи је ученик јер више учи. Маркова сестра се зове Мирјана.*

7. разред (именице у генитиву с предлозима *са*, *из*, *око*, *између* у функцији одредбе за место; именице у генитиву с предлозима *пре* и *после* у функцији одредбе за време; локатив у функцији неправог објекта уз глаголе говорења и мишљења; именичке, бројне и приложне синтаге са значењем количине; конгруенција атрибута и именице у дативу, инструменталу и локативу; најфреквентније збирне именице са суфиксом *-је*; творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња: *-иште/-иште*, *-оница*); творба именица са значењем етника (примери из окружења): *Моја породица живи у кући. Око куће имамо цвеће.*

Наш сусед је Мађар. Између наше и његове куће налази се мало игралиште. С друговима често идем тамо после школе. Понекад купимо флашу сока и неколико кесица семенки, седимо на дрвеним клупама и разговарамо о новим филмовима, строзим наставницима, музици и разним другим стварима. Прошле недеље смо помагали нашем старом суседу да поправи љубашке и клацкалице. Тако ће и млађој деци бити лепше.

8. разред (зависне реченице: временска (с везником *кад*), намерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником *да*) и односна (са заменицом *који* у функцији субјекта); творба придева суфиксима *-ски* и *-(и)ји*): *Јуче сам имала много домаћих задатака. Кад сам их завршила, укључила сам телевизор. После пола сата у собу је ушао мој брат и променио канал. Хтео је да гледа утакмицу. Рекла сам му да ја желим да гледам омиљену серију која почиње за пет минута. Он је рекао да је утакмица веома важна, јер играју српска и мађарска репрезентација. Нисмо хтели да се свађамo. Договорили смо се да он иде у дневну собу и тамо гледа утакмицу.*

КЊИЖЕВНОСТ

Програм А предмета *Српски као нематерњи језик* намењен је хомогеној средини, ученицима који веома ретко имају контаката са говорницима чији је матерњи језик српски. Познавање језика је на основном (елементарном) нивоу, комуникација на српском језику се тешко остварује, граматички модели су неувежбани пошто ученици немају прилике да користе српски језик, њихов речник не садржи велики број речи, речи веома лако из активног фонда прелазе у пасивни и буду заборављене, лексика се усваја спорје него код ученика хетерогене средине, интерференцијске грешке се често појављују у толиком обиму да ометају разумевање реченице; из ових разлога би акценат требало да буде на лексички и језичким обрасцима (моделима) који ће им обезбедити темељ за једноставну комуникацију на српском језику.

У сваком разреду ученицима је понуђено више текстова од броја који је обавезујући. Основни критеријум за избор текстова је ниво познавања језика. Поред одабраних текстова, обрађују се и текстови по слободном избору, при чему се води рачуна о нивоу познавања језика и интересовањима ученика. Уз оригиналне књижевне текстове планирана је и обрада конструисаних текстова који треба да буду у функцији обogaћивања лексике неопходне за свакодневну комуникацију на основном нивоу. Предлаже се да наставник планира најмање три часа за обраду једног текста кроз теме. Песме које се певају не захтевају обавезно обраду, граматичка и лексичка објашњења језичких појава.

Област наставног програма Књижевност доприноси постизању комуникативне функције језика. Основна функција књижевно-уметничких текстова, односно адаптација, поред оспособљавања ученика за комуникативну употребу језика, јесте и упознавање ученика са културом, историјом и традицијом српског народа, као и с књижевним делима значајним за српску књижевност.

Функције адаптираног књижевног текста у А програму:

– усвајање лексике одређеног тематског круга потребне за свакодневну комуникацију;

– читање, односно слушање текста у функцији увежбавања разумевања писаног и говорног језика – увежбава се читање у себи и читање са разумевањем;

– задаци у вези са текстом развијају умење разумевања текста, увежбава се вештина писања, састављање и писање реченица које садрже познату лексику уз увежбавање основних језичких образаца, као и развијање способности састављања реченица говорног језика (приликом писаних и говорних вежби толеришу се интерференцијске грешке које не ометају разумевање реченице);

– одговори на питања (усмено и писмено) помажу ученику да развије механизме састављања реченица на српском језику, односно излагање на српском језику уз видно присуство интерференцијских грешака – упутно је да наставник врши корекције указујући на правилне облике;

– репродукција текста или препричавање развијају способност употребе језика – ученик треба да се изрази користећи више реченица, да формира и развија говорне способности.

Књижевноуметнички, адаптирани и конструисани текстови погодни су за тумачење, при чему се узимају у обзир узраст и предзнања ученика. Текстови су уједно и полазна основа за увежбавање нових речи и израза, језичких модела, читања, писања, говора; стога три часа намењена једном тексту представљају исто-времено и обраду и увежбавање градива.

Рад на тексту обухвата:

1. Семантизацију непознатих речи: семантизација може да се изведе помоћу синонима који су познати ученицима, визуелним приказивањем речи, постављањем речи у контрастне парове (*мали-велики*), описивањем речи једноставним реченицама. Наставник мора да води рачуна да реченица којом описује непознату реч садржи ученицима познате речи. Превод је оправдан само у случају када не постоје друга средства за објашњење значења речи. Препоручује се употреба речника на часу.

2. Слушање или читање текста: саветује се да наставник први пут прочита текст – на овај начин ученици чују правилан изговор речи, пошто ученици хомогене средине ретко имају прилике да чују српски језик, наставниково гласно читање је од изузетне важности. Препоручује се употреба аудио-визуелних средстава. Захтеви који се у програму тичу учења одломака из поезије и прозе напамет подстичу усвајање модела говорења, као и интонацију речи и реченица.

Драматизација текстова везује се и за јавни наступ, али и за разговор о књижевном делу пошто представља вид његове интерпретације. Саживљавањем са ликовима дела, ученици могу испољити осећања која препознају у понашању јунака и о којима закључују.

3. Контекстуализација нове лексике: неопходно је да ученици нове речи поставе у реченични контекст како би се лексика увежавала паралелно са конструисањем реченица. Реченице треба да буду једноставне да би се избегао велики број грешака које неминовно настају у сложенијим конструкцијама. Уколико реченица садржи превише грешака, постаје неразумљива слушаоцу. Контекстуализација нових речи је битан елемент функционалне употребе језика пошто наводи ученика да саставља реченице и активира речнички фонд и језичке моделе.

4. Питања у вези с текстом (у писаној форми и усмено): процес разумевања текста има више етапа. Тек када се нова лексика усвоји и примени у реченицама може да се пређе на ниво разумевања текста. Ниво на којем је ученик разумео текст може да се утврди постављањем питања у вези с текстом. Питања треба да се заснивају на лексички питању су раније усвојили уз употребу нових речи обрађених у тексту. Упутно је да питања буду кратка (*Шта је у Весниној торби?* – текст *Весна и торба*). Корисно је да део питања буде у писаној, а део у говорној форми. Значајно је да се примарно увежбава говор, а затим и писање.

5. Питања поводом текста (у писаној форми и усмено): ученици увежбавају и остварују комуникацију на српском језику засновану на познатој лексички, уз толерисање грешака које не ометају разумевање. Питања треба да буду у складу с лексичким фондом којим ученици располажу (на пример: *Ко је јунак приче?*; *Где се одиграва радња?*; *Како изгледа јунак приче?*; *Шта осећа девојчица у песми?*). Ово је следећи ниво у процесу усвајања језичких вештина чији је циљ навођење ученика да остваре комуникацију на српском језику. Овај циљ је често веома тешко постићи код ученика хомогене средине, али је неопходно навести ученика да усмено, а потом и у писаној форми употреби одређене речи или изразе на српском језику.

6. Разговор о тексту: у складу са лексиком којом ученици располажу разговор се заснива на препознавању главних ликова, активностима које се везују уз њих, на истицању особина ликова из текста. Као део процеса увођења ученика у употребу језика упутно је да се ученици, према моделима из текстова подстичу да састављају реченице потребне у говорним ситуацијама. На пример, драматизација текста *Весна и торба* – *Весна*: Моја торба је стара. *Оловка*: Шта радиш, Весна? Зашто стављаш пуно ствари у торбу? *У торби нема места*. *Тата*: Весна, треба да купим нову торбу. *Весна*: Тата, молим те, купи ми нову торбу. Ученици се подстичу да поводом текста закључују о идејама препознатим у тексту (*Шта текст казује о Весниним особинама?*).

Приликом обраде поезије не инсистира се на књижевној теорији, већ на доживљају лирске песме. Подстицање ученика да разуме мотиве, песничке слике и језичкостилска изражајна средства доводи се у везу са илустровањем значајних појединости, као и с увежбавањем интонације стиха и уочавањем риме у песми.

7. Компаративни приступ: наставник планира укључивање текстова матерњег језика који се пореде са предложеним делима српске књижевности (уколико је то могуће) и са примерима везаним за филм, позоришну представу, различите аудио-визуелне записе; у обраду књижевног дела укључује и садржаје из ликовне и музичке културе, стрип и различите врсте игара (осмосмерке, ребуси, укрштене речи, асоцијације...).

Приликом уочавања битних поетских елемената у структури књижевноуметничког текста, користећи знање стечено на часовима матерњег језика, наставник се труди да код ученика (у складу са њиховим могућностима) објасни основне облике приповедања (нарација, дескрипција, дијалог); појам сижеа и фабуле, функцију песничке слике; улогу језичкостилских средстава и друге основне постичке одлике текста.

8. Обликовање кратког текста у писменој форми или усмено на основу адаптираног књижевног текста: овај ниво употребе српског језика у говорној или писаној форми представља главни циљ области Књижевност у А програму. Покушај самосталног састављања краћег текста од пет или шест реченица (у пару или у групи) представља виши ниво у остваривању комуникативне функције језика. Ученици развијају механизам употребе језичке грађе и језичких модела; спајају речи у реченице уз поштовање граматичких структура, затим спајају више реченица у краћи текст. Процес се односи и на говорени и на писани текст.

Програм Б:

Књижевноуметнички текстови у настави *Српског као нематерњег језика* имају вишеструку функцију. Читајући и тумачећи књижевноуметничка дела и изабране одломке најзначајнијих дела српских писаца, ученици ће имати прилику да се упознају са српском културном баштином и тако боље разумеју сличности и разлике које постоје између културе народа којем припадају и културе народа чији језик уче. Текстови истовремено представљају извор нове лексике и полазну основу за даљи рад – разговоре, читање, интерпретацију, различите врсте говорних и писмених вежби и друге активности.

У области програма Књижевност наведени текстови усклађени су с узрастним карактеристикама и језичким могућностима ученика. Дати предлог дела наставник ће прилагођавати потребама својих ученика. Од предложених дела, наставник самостално бира она која ће обрађивати, као и дела којима ће проширити списак. За сваки текст је предвиђено по три часа.

За ученике који *Српски као нематерњи језик* буду савлађивали по програму који је намењен онима који уче и живе у хетерогеним језичким срединама или им је матерњи језик један од словенских језика, предложени су аутентични књижевноуметнички текстови или одломци из њих. Ипак, постоје значајне разлике између ученика који живе у хетерогеној средини, а чији је матерњи језик несловенски, и ученика чији је матерњи језик словенски. Ове разлике је неопходно узети у обзир приликом избора текстова за обраду и при изради уџбеника. Стога се препоручује ауторима уџбеника и наставницима да нека од предложених дела адаптирају, скрате и прилагоде језичком знању и могућностима ученика чији је матерњи језик несловенски. Наставници који раде с ученицима чији матерњи језик припада групи словенских језика, могу се опредељивати за аутентична дела.

Бављење књижевноуметничким текстом подразумева различите методичке поступке који ће бити усмерени на његово што боље разумевање и тумачење. Рад на тексту састоји се из неколико етапа: уводног разговора са семантизацијом мање познатих речи и израза (ова етапа је посебно важна за ученике чији језик није словенски); просторне и временске локализације текста; изражајног читања; кратке провере уметничког доживљаја и разумевања текста; разговора о тексту и његовог тумачења (различитих ана-

литичко-синтетичких поступака којима ће се откривати естетске вредности дела, важне појединости у њему и места с посебном експресивношћу); повезивања дела с личним доживљајима и искуствима ученика. Свака од наведених етапа зависи од природе текста као и од предзнања и могућности ученика.

Уводни разговор и семантизација мање познатих речи и израза биће за неке ученике од изузетне важности за разумевање дела и стога им је потребно посветити посебну пажњу. О избору речи за семантизацију одлучује наставник уважавајући предзнања својих ученика. Лексику је најбоље семантизовати током уводног разговора и пре првог читања текста како би се обезбедило разумевање садржаја текста након првог читања. Речи се могу семантизовати на различите начине – визуелним наставним средствима, демонстрацијом, посредством синонима и антонима, различитим описним дефиницијама и, уколико је то неопходно, реч се може и превести на матерњи језик ученика. Није потребно да све речи које се семантизују уђу у активан лексички фонд ученика, поједине могу остати у пасивном фонду. Лексика за коју се процени да треба да уђе у активан лексички фонд ученика, треба да буде заступљена током разговора о тексту и његове интерпретације, а корисно је осмислити и различите лексичке вежбе које ће допринети остваривању овог циља. Ученике овог узраста треба уводити и у коришћење речника јер је оно саставни део читања. Важно је да се служи и двојезичним и једнојезичним речницима и да овладају техником проналажења речи и значења које реч остварује у датом контексту. Речници представљају велику помоћ за читање и разумевање текстова различитих жанрова, нарочито су корисни приликом самосталног читања.

Многи текстови, посебно одломци из обимнијих књижевних дела, захтеваће и локализацију како би били правилно схваћени и доживљени. Локализација ће у неким случајевима подразумевати препричавање садржаја који претходе одломку који се обрађује или, на пример, давање података о аутору. Некад ће бити неопходно дело сместити у просторне и временске оквире и протумачити друштвене, историјске и друге околности у којима се радња одвија.

Читање текста је од велике важности за његово разумевање и доживљавање. У настави књижевности јављају се различити облици читања. Разумевање, доживљавање и тумачење текста условљено је квалитетом читања. Важно је да прво интерпретативно читање текста обави наставник или да ученици послушају квалитетан звучни запис. Овако ће се обезбедити правилно разумевање и бољи уметнички доживљај текста. Многа дела захтеваће једно или више поновљених читања наглас или у себи, усмерених ка одређеном циљу. Потребно је да ученици овладају техникама гласног читања и читања у себи. Читање у себи може бити у функцији бољег разумевања текста и оно увек треба да буде усмерено од стране наставника, истраживачко. Ученици ће, читајући у себи, пронаћи у тексту различите информације којима ће поткрепљивати и своје мишљење и ставове, увежбавање брзо читање и оспособљавање се за самостално учење. Циљ читања наглас јесте овладање техником читања и савлађивање важних чинилаца гласног читања (изговора и интонације речи и реченице, јачине гласа, пауза). Овим путем ученици се постепено уводе у изражајно читање. Оно се увежбава на пажљиво одабраним епским, лирским и драмским текстовима. Изражајно читање увежбава се на претходно обрађеним текстовима, плански и уз добру припрему. Наставник треба да оспособи ученике да усклада јачину гласа, интонацију, ритам, темпо, паузе с природом и садржином текста како би изражајно читање било што успешније.

Један од важних облика рада јесте учење напамет и изражајно казивање кратких одломака из одабраних књижевноуметничких текстова у стиху и прози (лирских песама, одломака из прозних и драмских текстова). Ученике треба постепено водити од гласног читања ка изражајном читању и казивању напамет научених одломака.

Тумачење текста умногоме ће зависити од средине у којој се настава реализује, предзнања ученика и њиховог матерњег језика. С ученицима који савлађују програм за средњи ниво, тумачење текста имаће више обележја разговора о важним појединостима у њему – догађајима, ликовима, месту и времену одвијања радње. Разговори о тексту треба да обезбеде правилно разумевање дога-

ђаја, уочавање веза између догађаја и ликова, тумачење поступака главних јунака и њихових особина. Без обзира на то што за ове разговоре није нужно да ученици знају стручну терминологију (основни мотив, епитет, описна лирска песма), они се не смеју свести на пуко препричавање садржаја текста. Разговор о тексту наставник треба да води тако да омогући ученицима да у њему испоље што већу креативност, да им поставља проблемске задатке, наводи их да размишљају о узрочно-последичним везама у делу, подстиче их да слободно маштају и износе своје утиске о уметничким сликама у делу.

С напреднијим ученицима наставник може остварити комплекснију анализу и интерпретацију дела током које ће ученици изводити сложеније закључке о догађајима и ликовима, откривати експресивна места у делу и износити своје утиске о њима служећи се основном терминологијом теорије књижевности. У настави српског као нематерњег језика наставник треба да се ослања на књижевнотеоријска знања које су ученици стекли на свом матерњем језику и да их активира кад год је то могуће. Тако, на пример, приликом обраде књижевних дела и одломака, треба рачунати на то да су ученици у матерњем језику усвојили основне књижевнотеоријске појмове: тема, мотив, главни лик и др. У складу са Општим стандардима постигнућа за Српски као нематерњи језик; познавање терминологије из теорије књижевности очекује се само од ученика напредног нивоа. Они ће, на примерима изабраних дела и одломака из српске књижевности, проширивати сазнања која су стекли на свом матерњем језику и богатити их новом примерима.

Након разговора о садржају дела и његове интерпретације, потребно је с ученицима разговарати и о личним доживљајима који су изазвани делом – подстицати их да доводе у везу дело са својим личним искуствима, допустити им да постављају питања, створити у учионици услове у којима ће се развијати дијалог и дискусија.

Веома је важно да ученици активно учествују у свим етапама рада, да износе своја осећања, запажања, мишљења, закључке и да их образлажу. Ученичке активности не смеју бити ограничене само на рад на часу. У обраду текста ученике треба уводити задовољавањем различитих припремних задатка, које ће они решавати код куће. Након обраде текста важно је да ученици стечена знања функционално примењују у даљем раду – приликом израде домаћих задатака, самосталног читања и усвајања знања из других наставних предмета. Наставнику и ученицима ће стечена знања и вештине бити драгоцена за интерпретацију нових књижевних дела.

Кад год је то могуће, наставу књижевности потребно је повезивати с наставом језика, успостављати унутарпредметну и међупредметну корелацију. Она ће допринети свестранијем сагледавању садржаја, а ученици ће стећи квалитетнија и трајнија знања.

ЛЕЗИЧКА КУЛТУРА

Реализација наставних садржаја *Српског као нематерњег језика* подразумева континуитет у богаћењу ученичке језичке културе. То је једна од примарних методичких обавеза наставника. Наставник треба да процени способности сваког ученика за одговарајући ниво комуникативне компетенције и у складу са тим прилагоди језички материјал. Ово треба да доведе до функционалне употребе језика у настави, али и у свим осталим животним околностима, у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Језичка комуникација подразумева владање рецептивним и продуктивним језичким вештинама, а то су: слушање, читање, писање и говорење. Основно обележје савременог методичког приступа настави језика и језичке културе јесте развијање ученичких способности у све четири активности упоредо и њихово прилагођавање когнитивним способностима и језичком окружењу ученика. Исходи у области Језичка култура конципирани су тако да, с једне стране, обезбеде остваривање минимума језичких компетенција, али и да, с друге стране, не ограниче ученике који су у могућности да остваре већи напредак. Због специфичности ове наставе, предвиђене исходе (пре свега када су у питању хомогене језичке средине) потребно је остваривати кроз језичке активности (компетенције) које су, с методичког аспекта, сличније настави страног него матерњег језика.

Слушање је прва језичка активност с којом се ученици сусрећу у настави *српског као нематерњег* језика. Она омогућава ученику да упозна мелодију језика, а затим и његов гласовни систем, интонацију речи и реченице. Коначни циљ слушања треба да буде разумевање, као предуслов за вербалну продукцију, односно – комуникацију.

Говорење је најсложенија језичка вештина, која подразумева владање свим елементима језика (фонетско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким и лексичким). Говорење се најчешће реализује у дијалогској форми, те према томе подразумева разумевање (саговорника). Поред тога, говорење је вештина која захтева одређену брзину и правремену реакцију. Као продуктивна вештина, заједно са писањем, омогућава ученику да се изрази на српском језику, постави питање, интерпретира неки садржај и учествује у комуникацији са другима.

Читање је језичка активност која подразумева познавање графичког система језика (слова), њихове гласовне реализације, повезивање гласова у речи и спајање речи у реченицу, уз поштовање одговарајућих ритмичких и прозодијских правила. Циљ читања мора да буде разумевање прочитаног јер само тако оно представља језичку компетенцију, а не пуку вербализацију словних карактера.

Писање је продуктивна језичка вештина која подразумева исказивање језичког садржаја писаним путем, употребом одговарајућих словних карактера и поштовањем правописних правила. Посебну пажњу потребно је посветити графемама за које не постоје еквиваленти у матерњим језицима ученика. Такође је важно обратити пажњу на правила фонетског правописа (писање личних имена страног порекла итд.). Поред тога, српски језик има два писма – ћирилицу и латиницу, а ученик, још у првом циклусу образовања, треба да усвоји оба. Циљ писања је језичко изражавање писаним путем, те, према томе, подразумева разумевање.

Ове четири вештине су кроз исходе два програма вертикално повезане тако да јасно описују градицију постигнућа ученика у области Језичка култура.

Садржаји по темама представљају лексичко-семантички оквир унутар кога се функционално реализују језички садржаји. Тематске јединице презентују реалне, свакодневне околности у којима се остварује комуникација. За сваку тематску јединицу предложене су тематске групе које треба да се попуне одговарајућом лексиком, у оквиру препорученог броја нових речи.

На пример у другој тематској јединици, *Породица и људи у окружењу*, у садржају А програма предвиђено је да ученици у првом разреду овладају речима којима се именују чланови уже породице и употребе их у одговарајућој комуникативној ситуацији. У сваком следећем разреду ова тематска јединица се проширује новом лексиком и новим комуникативним ситуацијама. Тако у следећим разредима ученици овладавају називима за чланове шире породице, дају основне информације о њима, њиховим физичким и карактерним особинама, занимањима, међусобним односима итд.

Оваква хоризонтална врста градиције примењена је у свим тематским јединицама.

Избор лексике је делимично условљен садржајем из области Језик и Књижевност, али зависи и од процене наставника о потребности одговарајућих лексема и њихове фреквенности, ради постицања информативности и природности у комуникацији. Многе речи нису везане само за једну тематску јединицу већ се преклапају и повезују у нове семантичке низове, што наставник треба да подстиче добро осмишљеним говорним и писменим вежбама.

Тематске јединице се углавном понављају у свим разредима, али се у сваком следећем разреду број лексема у оквиру тематских група понавља и проширује. Поред селективног приступа лексички, треба водити рачуна и о броју лексема које се усвајају у једној наставној јединици. На једном часу не би требало уводити више од пет нових речи, чије значење ће се објаснити и провежбати у типичним реализацијама унутар реченице (контекстуализација лексике). Најефикасније би било да за нову реч сваки ученик осмисли (минимални) контекст, односно реченицу. На овај начин наставник има увид у учениково разумевање значења речи, поред нових садржаја подстиче употребу и раније стечених знања из лексике и граматике, а ученици стичу самопоуздање јер могу да изговоре или напишу реченице на српском језику.

Поред датих тематских јединица, у прва четири разреда основне школе наводи се и нетематизована лексика која је потребна за комуникацију, независно од теме. У свакодневной комуникацији велики значај имају устаљене комуникативне форме којима ученици постепено и континуирано треба да овладавају од првог разреда основне школе. Оне су издвојене у посебну област језичке културе и усклађене су потребама и узрастом ученика. Тако у првом разреду ученици усвајају моделе за поздрављање и представљање, затим се даље усвајају модели за честитање, захваљивање, исказивање жеље, молбе итд. до најсложенијих модела као што су исказивање психолошког стања и расположења и давање савета.

Функционално и економично повезивање подобласти предмета *Српски као нематерњи језик* (Језик, Књижевност и Језичка култура) омогућава савладавање њихових садржаја и остваривање предвиђених исхода на природан и спонтан начин, чинећи да једни садржаји произлазе из других, допуњују се и преклапају. На одабраним деловима књижевноуметничких, неуметничких и конструисаних текстова могу се развијати различите комуникативне вештине; говорним вежбама се дефинишу смернице за израду писмених састава; креативне активности у настави доприносе развоју усменог и писменог изражавања, читање с разумевањем утиче на богаћење лексике и флуентност говора, итд. Усклађеност исхода с језичким компетенцијама омогућава наставнику не само кумулативно праћење напретка сваког ученика него и уочавање проблема у развијању појединих компетенција, што умногоме олакшава процес наставе и учења језика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку процеса учења, односно на почетку школске године, неопходно је спровести дијагностичко вредновање компетенција ученика. Ово је изузетно важан задатак наставника, будући да постоје велике разлике у владању српским језиком ученика једног одељења. Дијагностичко оцењивање се може реализовати помоћу иницијалног тестирања које служи да се установе вештине, способности, интересовања, искуства, нивои постигнућа или потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. Иницијално тестирање осмишљава наставник на основу исхода и садржаја програма из претходних разреда. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу.

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања наставног програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не (нпр. ученик задовољавајуће разуме прочитани текст, али слабо разуме говорени текст; задовољавајуће пише у складу с правилима, али у говору не поштује правила конгруенције итд.), као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

Вредновање треба да буде засновано на индивидуалном напредовању ученика узимајући у обзир могућности и способности ученика. При оцењивању пажња треба да буде усмерена на ниво развоја репродуктивних способности ученика, обим проширивања лексичког фонда, ниво смањивања различитих типова грешака.

Треба имати у виду ниво познавања језика: ученици хомогене средине спорадично остварују директан контакт с говорницима којима је српски матерњи језик, са српским језиком се срећу само на часовима српског као нематерњег језика. Резултат је да ученици српски језик користе на елементарном нивоу. Језичке моделе усвајају спорије, граматичке категорије користе уз много грешака, имају проблема при слушању, односно разумевању српског језика чак и онда када су им све речи говорног текста познате.

При вредновању ученичких постигнућа наставник се руководи исходима дефинисаним за сваки разред.

Назив предмета	СТРАНИ ЈЕЗИК
Циљ	Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	72 часа

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставнија питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима; 	<p>Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Hello. Hi. I'm Maria. What's your name? I'm / My name is ... Tony is 11. How old are you? I live in (town, city, village). Where do you live? I live at number 46 Black Street. My best friend lives next door. What's your address? What's your phone number? Have you got/Do you have an email address? These are my parents. Their names are ... I can't play tennis, but I can do karate. Can you play the guitar? My birthday is on the 21st of May. When is your birthday? This is Miss May. She's my teacher. This is Mr Crisp. He's my tennis coach.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних радњи . <i>Have got/Have</i> за изражавање поседовања. Личне заменице у функцији субјекта – <i>I, you ...</i> Присвојни придеви – <i>my, your ...</i> Показне заменице – <i>this/these, that/those</i> Питања са <i>Who/What/Where/When/How(ol)d ...</i> Основни бројеви (1-1000). Предлози за изражавање места – <i>in, at ...</i> Предлози за изражавање времена – <i>in, on, at ...</i> Употреба неодређеног члана са именицама у јединици. Изостављање члана испред назива спортова. Употреба одређеног члана уз називе музичких инструмената. (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir</i>); имена и надимци; начин писања адресе.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства; 	<p>Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радио емисија и слично).</p> <p>Садржаји <i>Who's the boy with short fair hair and a black jacket? What's Maria wearing? She's wearing a nice white T-shirt and dark blue jeans. My brother is clever, but lazy. My best friend is kind and fiendly. There is / isn't a cinema / hospital in my town. There are two big bookshops in my town. What's this / that over there? It's a sports centre. How far is it? Zebras are white wild animals with black and white stripes. A cheetah is a fast, dangerous animal. How deep is the Adriatic Sea/the Pacific Ocean? How long is the Danube/the Thames River? Layla is prettier than Susan. Who's the best student in your class? This car is more expensive than that one. London is larger than Belgrade. About eight million people live there. Belgrade is much smaller, but ...</i></p>

		<p><i>The Present Simple Tense</i> и <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање радњи и стања у садашњости Глаголи <i>have got, to be</i> за давање описа Питања са <i>Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long...)</i> Егзистенцијално <i>There is / are...</i> Употреба одређеног члана са именицама које означавају лица и предмете који су познати саговорнику, као и уз имена река, мора и океана. Употреба/изостављање одређеног члана уз имена градова и држава. Поређење придева (правилно и неправилно поређење). (Интер)културни садржаји: географске карактеристике Велике Британије; биљни и животињски свет.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставније предлоге и одговори на њих; – упуту једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; 	Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.</p> <p>Садржаји <i>I think we can go out this afternoon. Why not? Let's do it. Sorry. I can't. I must do my homework. Sorry, I think that's boring. Let's do something else. How about going to the cinema? Great. What time? See you then. Let's make pancakes. That's a good idea. What shall we do? Let's play Monopoly. Why don't we meet at the sports centre? What time? Half past two. Fine. I'll see you at the sports centre at half past two. Would you like to come to my birthday party on Sunday? I'm sorry, but I can't make it. I'd love to, thanks.</i></p> <p>Императив <i>How about</i> + глаголска именица <i>Why don't we</i> + инфинитивна основа глагола <i>Would you like</i> + инфинитив глагола Модални глаголи за изражавање предлога – <i>can/could/shall</i> Глагол <i>will</i> за изражавање одлука (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали и извине се на једноставан начин; – саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује; 	Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји <i>Can I help you? It's OK, I can do it. May I ask a question? Sure. What do you want? Do you want an orange? Yes, please. No, thank you. Can you pass me an orange, please? Of course, here you are. Thank you very much / so much. I want an apple. Can I have this one? Anything else? Can I borrow your pen? Sorry, you can't. I want to go home. Can we buy lemonade there? No, we can't. Oh no. I'm sorry. When does the movie start? It starts at 8.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may</i>. (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; – да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.); 	Разумевање и давање упутстава	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји <i>Drag (the word) and drop it in the correct place. Throw the dice. Move your token... Press the button and wait. Insert the coin in the slot. Peel the onions and chop them. Put the saucepan on the stove.</i></p> <p>Императив Личне заменице у функцији објекта – <i>me, her, him...</i> (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме честитку и одговори на њу; – упуту пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја; 	Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.</p> <p>Садржаји <i>Children in Britain usually have their birthday parties at home. Everybody sings Happy Birthday! In Britain, people open their presents on Christmas Day. On Easter Sunday children often hunt for eggs. Happy Valentine's Day! Same to you! Roses are red, violets are blue, my heart is full of love</i></p>

		<p>for you. In my country we celebrate a lot of different festivals, but my favourite is... Good luck! Congratulations! Well done! Lucky you! I'm so happy for you! I'm sorry to hear that/about that! It's a pity!</p> <p>The Present Simple Tense за изражавање уобичајених радњи. Изостављање члана испред назива празника. Изостављање члана испред именица употребљених у општем смислу. (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.</p>
<p>– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у садашњости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји <i>I live in a flat on the first floor. What do you usually do on Sundays? Do you live in a house or in a flat? My sister doesn't go to school. What time do you go to bed / does she get up? He never tidies his room. I can clean my dad's car. When do Americans celebrate Halloween? When does winter start? Where do penguins live? What are you doing at the moment? I'm feeding my cat. We're going on a school trip today. They're having dinner now. I normally go to school by bus, but today I'm going on foot. I'm doing my homework. I always do it after dinner. I can speak three languages, but now I'm speaking English. I am good at maths.</i></p> <p>The Present Simple Tense за изражавање уобичајених и сталних радњи The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи Модални глагол <i>can</i> за изражавање способности Прилози за учесталост – <i>usually, often...</i> Предлози за изражавање правца кретања – <i>to, from...</i> Предлози за описивање начина кретања – <i>by (car), on (foot)...</i> (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; – размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; изградња и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји <i>Where were you at eight o'clock last Saturday? I was at home. What was on TV last night? What time was it on? I watched / didn't watch TV last night. I played volleyball on Monday. What did you do? We went to Paris in July. We travelled by plane. Where did you spend your summer holiday? How did you travel? I lost my passport yesterday. Did you have a good time on holiday? Yes, we did. / No, we didn't. I could swim when I was five. I couldn't ski last year.</i></p> <p>The Past Simple Tense правилних и најчешћих неправилних глагола Модални глагол <i>could</i> за изражавање способности у прошлости (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости (историјска личност, писац,</p>
<p>– разуме жеље планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; – саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји <i>I would like/want to be a doctor when I grow up. He would like a new mobile phone/to go out with his friends. I'm going to do my homework in the afternoon. What are you going to do this afternoon? My parents are going to visit their friends this evening, so I'm going to play all my favourite computer games. Oh! Are you?</i></p> <p>The Present Simple Tense (<i>want</i>) <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола. <i>Going to</i> за изражавање будућних планова. Употреба неодређеног члана уз називе занимања. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>
<p>– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; – изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>I'm hot / cold / hungry / thirsty... Take off / Put on your coat. Why don't you take a sandwich / a glass of water? Do you want some juice/biscuits too? Yes, please. Would you like some fruit? I'm tired. What shall we do? Why don't we stop and take some rest? How about going home? I'm happy to see you. I'm glad / sorry to hear that. Oh dear! It's a pity!</i></p>

		<p><i>The Present Simple Tense (be, want)</i> Императив <i>Why don't we /you + инфинитивна основа глагола</i> <i>How about + глаголска именица</i> <i>Would like + именица/инфинитив глагола</i> (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставнија питања и одговори на њих; – разуме обавештења о простору и величинама; – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји <i>Which room is it in? Where's the library?</i> <i>It's on the left / right. Is the sofa by the door? What's next to/ near the table? Where are the (books)? They're on the top / bottom shelf. It's in front of / behind the wardrobe. Where do you do your homework? Where is she? She's at the supermarket / in / at the park... The bakery is between the school and the supermarket. How wide / long / deep is the river? It's 45 metres wide / 2 kilometres long. An elephant is bigger than a hippo. The Blue whale is the biggest animal in the world. What is the largest room in your house / flat? The room above / below. My town is in the north-east of Serbia.</i></p> <p>Предлози за изражавање положаја и просторних односа – <i>in front of, behind, between, opposite...</i> Питања са <i>What/Where/Which/How (far, deep, long...)</i> Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са суперлативом придева. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице (инч, стопа...); природа.</p>
<p>– разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; – опише дневни / недељни распоред активности; – опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.).</p> <p>Садржаји <i>What time is it? It's five o'clock. It is half past six. It's (a) quarter to/ past seven. It's ten past/to eleven. When do your lessons start? At (a) quarter to nine. When do you have your dance classes? On Monday and Wednesday. I was born in January/on the first of January/ January the first... ..on Christmas/Easter Day... Columbus discovered America in 1492 / in the 15th century. What is the weather like? It's cold/ sunny... The wind is blowing. What was the weather like yesterday? It was foggy / cloudy/windy... It didn't rain, it snowed. It is usually warm in spring/hot in summer/freezing in winter. It's wetter in the west than in the east. It is much drier in Australia than in Serbia.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање утврђених програма, планова и распореда (ред возње, ТВ/ биоскопски програм и сл.) и уобичајених радњи. <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање тренутних и привремених радњи <i>The Past Simple Tense</i> Предлози за изражавање времена – <i>in, on, at, to, past, after...</i> Питања са <i>When, What (time/day)...</i> Редни бројеви до 100. (Интер)културни садржаји: климатски услови у Великој Британији; разлика у часовној зони (Београд – Лондон).</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; – размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; – представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;</p>	<p>Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Remember to bring your membership card. You can't sit here, the seat isn't free. Can you use your phone in class? No, we can't. You mustn't use your phone in class. You must write in ink. Do you have to wear uniforms at school? They have to/don't have to wear uniforms at school. I must study today. I have to feed our dog every morning. I must/ have to go now.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе – <i>can/can't, must/mustn't</i> <i>(Not) Have to</i> за изражавање обавезе и одсуства обавезе (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

<p>– разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;</p>	<p>Изражавање припадања и поседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих. <i>Is this your dog? No, it's Steve's dog. Whose house is this? It's Jane and Sally's house. They're Jane's and Sally's bags. These are the children's toys. That's my parents' car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn't your card. It's hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella.</i></p> <p>Садржаји Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/friends' / children's books</i> Присвојни придеви <i>my, your...</i> Присвојне заменице <i>mine, yours...</i> <i>Have got/Have</i> за изражавање поседовања Питања са <i>Whose</i> (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; – опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;</p>	<p>Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p> <p>Садржаји <i>I'm interested in (swimming). What (sports) are you interested in? My hobby is (collecting bagdes). What's your hobby? I love swimming because I'm good at it. I don't like skiing. I'm bad at it. What do you like doing? Peter doesn't like football. Sally is crazy about dancing. My favourite sport is tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis – eight boys and seven girls.</i></p> <p>Придевско-предлошке фразе – <i>interested in, good/bad at, crazy about...</i> Глаголи <i>like/love/hate</i> + глаголска именица Питања са <i>What, Who, Why...</i> (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;</p>	<p>Изражавање мишљења (слагања и неслагања)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>What do you think of / about...? How do you like it? Please tell me about... Do you agree with (me)? I think / feel it's OK/Okay. You're right / wrong! That's true. Exactly. That's not true. I'm not sure. I like / don't like it because it's boring.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense (think, like, agree...)</i> Питања са <i>What, Why, How...</i> (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
<p>– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.</p>	<p>Изражавање количине, бројева и цена</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме поручбине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кухињи...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји <i>How many people are there in the park? There are two men/women and three children in the park. How much milk does he need? Is there any butter in the fridge? No, there isn't any butter, but there's some margarine. I haven't got any food for you. I've got some lemonade / strawberries. There isn't much fruit in the bowl. There aren't many biscuits left in the cupboard. There are a lot of spoons and forks and some / six knives on the table. I need a hundred grams of sugar (100 g) / a bottle of (fizzy) water/2 kilos of potatoes. Can I have a sandwich and a glass of juice please? That's £7.80. Shopping list: a packet of butter, two loaves of bread, three pots of yoghurt, a bunch of bananas...</i></p> <p>Основни бројеви до 1000. Правилна множина именица. Множина именица које се завршавају на -y, -f/fe: <i>strawberries, shelves, knives...</i></p>

	<p>Множина именица које се завршавају на –o: <i>kilos, potatoes...</i> Синкретизам једине и множине: <i>sheep, fish...</i> Најчешћи облици неправилне множине (<i>men, women, children, people, feet, teeth, mice...</i>) Бројиве и небројиве именице – <i>pounds, money...</i> Детерминатори – <i>some, any, no.</i> Квантификатори – <i>much, many, a lot of.</i> Питања са <i>How much / many.</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину (фунта); валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>
--	--

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<p>– разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставнија питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;</p>	<p>Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Ciao! Buongiorno. Buonaserà. Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie.</i> <i>Di dove sei? Sono di...</i> <i>A presto! A domani! Buona notte!</i> <i>Come ti chiami?/Come si chiama?/Mi chiamo.../Sono...</i> <i>Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questa è mia sorella (mostrando la foto)/Questa è la mia famiglia.../Questo è il signor.../la signora...</i> <i>Di dove sei? / Sono di.../ Sono della Serbia.../ Quanti anni hai? / Ho 12 anni.</i> <i>Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/ Il mio indirizzo è.../Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../Quando sei nato/a? Sono nato/a il/...nel .../Quando è il tuo compleanno?/ Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra/...</i></p> <p>Презент индикатива (најфреквентнији правилни и неправилни глаголи): <i>essere, avere, abitare, vivere, stare, fare, chiamarsi, giocare...</i> Личне заменице Упитне речи: <i>come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi</i> Показна заменица (<i>questo</i>) Бројеви</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Sig.ra, Stg.</i>); формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи.</p>
<p>– разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;</p>	<p>Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радио емисија и слично).</p> <p>Садржаји <i>Questo/a è... Si chiama.../ Ha i capelli/ gli occhi/...È alto/a, magro/a... / Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa/ Ha i capelli corti/lunghi/ biondi... gli occhi azzurri/ Questa è la mia famiglia.../Questo è mio fratello (mostrando la foto)/ Lui ha ...anni e ama suonare/leggere.../ Giorgio è il mio fratello minore/ maggiore.</i> <i>Nella mia città c'è/ci sono...Dov'è il cinema?È lontano/vicino da qui? Il ghepardo è un animale molto veloce/ Roma è la capitale dell'Italia./L'Italia ha venti regioni/Roma è più grande di Firenze.</i></p> <p>Личне заменице Упитне речи (<i>quanto, dove, come/chi, che cosa</i>) Придеви. Род, број и слагање с именицама. Присвојни придеви (уз именице за означавање сродства) Одређени и неодређени члан Презент индикатива (најфреквентнији правилни и неправилни глаголи) поређење) (Интер)културни садржаји: географске карактеристике Италије; биљни и животињски свет.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставније предлоге и одговори на њих; – упути једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; 	Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.</p> <p>Садржаји <i>Ascoltiamo! Scriviamo! Leggiamo!Disegnamo!</i> <i>Cosa avete capito? Avete fatto il compito di casa?</i> <i>Tutto chiaro? /– Come si dice...? Cosa significa...?</i> <i>Vediamo cosa avete capito/ avete letto/abbiamo ascoltato...</i> <i>Andiamo al cinema domani? Perché no? È un'ottima idea! Dai, andiamo!/ Dove ci troviamo? A che ora? Alle sette, va bene? Va bene!</i> <i>Ti invito a venire alla mia festa di compleanno!</i> <i>Mi dispiace, ma non posso, devo fare i compiti/non mi sento bene...</i> <i>Facciamo un dolce italiano!</i></p> <p>Презент индикатива (најфреквентнији повратни и неправилни глаголи): <i>trovarsi, sentirsi, dire, andare, venire...</i>) Садашње време у значењу будућег Императив фреквентних глагола (<i>ascoltare, leggere, scrivere, parlare, ripetere, andare, fare, venire, organizzare...</i>) Интонација упитних исказа без упитне речи Прошло време (Passato prossimo) фреквентних глагола (<i>fare, ascoltare, leggere, finire...</i>) Модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>) (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упути једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали и извине се на једноставан начин; – саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује; 	Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји <i>Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie. / Posso fare una domanda? Prego./Vorrei un bicchiere di succo, pre favore. /Vuoi (Vorresti) una fetta di torta? Sì, grazie!/No, grazie./ Mi puoi prestare il tuo libro? Sì, certo. / Grazie./Mi dispiace, ma non posso./Pronto! Sono Anna, posso (vorrei) parlare con Luca, per favore?/A che ora comincia lo spettacolo? Alle 20.</i> Модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>) Кондиционал учтивости, прво и друго лице јединице (<i>volere</i>) (Интер)културни садржаји: правила учтине комуникације.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; – да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.); 	Разумевање и давање упутстава	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји <i>Abbina(te) le risposte alle domande. Collega(te) le parti di frasi! /Invia il messaggio./Premere il bottone./ Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle.</i></p> <p>Императив (друго лице јединице и множине) (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме честитку и одговори на њу; – упути пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја; 	Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.</p> <p>Садржаји <i>I ragazzi in Italia organizzano le feste di compleanno a casa loro. Tutti cantano la canzone "Tanti auguri a te". A Pasqua facciamo di solito una gita. Nel nostro Paese festeggiamo..., ma la mia festa preferita è.../ Grazie, sei molto gentile!/ Grazie, anche a te! /Forza, ragazzi! / Sono felice (contento/a) per te./ Bravo/a/i/e! Bravissimo/a/i/e! Ti voglio bene!</i></p> <p>Садашње време Придеви. Род, број и слагање с именицама. Прилози и прилошки изрази за време: <i>sempre, mai, ancora, di solito...</i> Присвојни придеви Везници (<i>e, o, ma</i>) (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.</p>

<p>– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности;</p> <p>– размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;</p> <p>– опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у садашњости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји <i>A che piano vivi? Vivo (abito) a Perugia in un palazzo, al secondo piano./ A che ora ti alzi di solito?/ Cosa prendi a colazione di solito?/Di solito vado a scuola a piedi, ma qualche volta prendo l'autobus./Lei non mette mai in ordine la sua camera./Posso aiutare mio padre in cucina./ Domani andiamo a fare una gita con la scuola./ Sono bravo/a in matematica.</i></p> <p>Садашње време Садашње време у значењу будућег Прилози и прилошки изрази за време: <i>oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito...</i> Редни бројеви (1-20) Предлози</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости;</p> <p>– размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости;</p> <p>– опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости;</p> <p>– опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји <i>Cosa hai fatto ieri? Sono stata a casa. Ho guardato la TV, ho letto un po', sono uscita con Maria...e tu?/L'anno scorso sono stata dai nonni in campagna./Leonardo da Vinci ha dipinto la Gioconda. Questo pittore è nato in Toscana.Le sue altre opere sono...</i></p> <p>Прошло време (Passato prossimo): помоћни глаголи <i>essere/avere</i> Прилози и прилошки изрази за време: <i>ieri, due settimane fa, un anno fa...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: историски догађаји и открића; важније личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевници, научници/е, уметници/е, и сл.).</p>
<p>– разуме жеље планове и намере и реагује на њих;</p> <p>– размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама;</p> <p>– саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Da grande vorrei diventare.../ Che bello!/Ti va di venire in piscina con me ? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu?/Stasera finisco il mio compito/Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano./ Beato/a te!</i></p> <p>Заменице за директни објекат (<i>Pronomi diretti</i>) Слагање придева и именица. Род и број. Употреба садашњег времена за будућу радњу (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>
<p>– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима;</p> <p>– изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Ho caldo/freddo/fame/sete.../ Vorrei prendere un bicchiere d'acqua./Ho mal di testa/gola/stomaco. /Prendi una medicina. Va' dal dottore. /Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!/ Perché non facciamo una pausa?/ Sono molto felice di vederti!</i></p> <p>Императив (друго лице једине) Прилози за начин (<i>molto, tanto</i>) Заменице за директни објекат (<i>Pronomi diretti</i>) (Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставнија питања и одговори на њих;</p> <p>– разуме обавештења о простору и величинама;</p> <p>– опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји <i>Di chi è questo libro? – È mio./È di Luigi./Dov'è la libreria? È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta./Dove sono i miei quaderni? Sono</i></p>

		<p><i>sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto. Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino. /Marta va a casa. Andiamo al cinema/in piscina/al mercato.../ Questa valigia è più grande di quella borsa. / Il ghepardo è un animale velocissimo./Il lago si trova a nord di Milano.</i></p> <p>Прилози за место (<i>qui, lì, là, davanti, dietro, accanto, giù, su, vicino</i>)</p> <p>Поређење придева (компаративна конструкција са <i>più/ meno</i> и предлогом <i>di</i>)</p> <p>Слагање придева с именицама</p> <p>Именице (једнина, множина)</p> <p>Апсолутни суперлатив (<i>superlativo assoluto</i>)</p> <p>Предлози</p> <p>Упитни прилог: <i>dove</i></p> <p><i>C'è/ci sono</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>
<p>– разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту;</p> <p>– опише дневни / недељни распоред активности;</p> <p>– опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.)</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Che ore sono? Che ora è? Sono le due e mezzo/a. Sono le sette meno un quarto./ A che ora comincia la lezione? Alle otto./ Quando hai il corso di danza? Il mercoledì e il venerdì./Quando sei stata a Padova? L'anno scorso./Sono nata il 6 giugno. È nata in marzo./Colombo ha scoperto l'America nel 1492./Che tempo fa? Fa caldo/freddo/. Domani piove/ nevicca. C'è vento/sole./ In primavera/estate/autunno/inverno di solito in Serbia fa... e in Italia...</i></p> <p>Предлози</p> <p>Основни бројеви до 1000</p> <p>Употреба садашњег времена за будућу радњу</p> <p>Одређени члан</p> <p>Прошло време (<i>Passato prossimo</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови у Италији.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе;</p> <p>– размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе;</p> <p>– представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;</p>	<p>Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Permesso, posso entrare? Posso uscire? Puoi/Può ripetere, per favore! Come scusi?/ È libero questo posto?/ Prego. Mi dispiace, è occupato./ Non dovete/dobbiamo.../ Ragazzi, fate silenzio!/ Tirare/ Spingere/ Entrata/ Uscita/ È vietato fumare! Vietato fotografare!//</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе.</p> <p>Императив</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>– разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност;</p> <p>– пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;</p>	<p>Изражавање припадања и поседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>È tuo questo libro? No, è di Marco./ Di chi è questa bici? È di Paola e Laura./Questo zaino è mio./Hai un dizionario?/ Luigi non ha il biglietto per il concerto.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности</p> <p>Присвојни придеви</p> <p>Показни придеви</p> <p>Одређени и неодређени члан</p> <p>Негација</p> <p>Упитна интонација</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања;</p> <p>– опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадања и недопадања уз једноставно образложење;</p>	<p>Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају;</p> <p>размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.);</p> <p>усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и</p>

		<p>недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p> <p>Садржаји <i>Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché.../ Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/ preferisco....perché.../ Il mio film preferito è.../</i></p> <p>Глагол <i>piacere</i> Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti, le/gli</i>) (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;	Изражавање мишљења (слагања и неслагања)	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>Secondo te/ Per te ...Luigi ha ragione? Perché? /Hai ragione. Secondo me sbagli. /Non è vero.È vero./Non sono sicuro/a./Non mi piace perché...Mi piace perché...</i></p> <p>Изражавање мишљења индикативом (<i>Secondo me/Per me...</i>) (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставна језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Изражавање количине, бројева и цена	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме порубине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кухињи ...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји <i>Quante persone ci sono al parco? Ci sono dieci persone./ Non c'è nessuno./Non prendo niente./Lista della spesa: due etti di prosciutto, un litro di latte, due chili di patate, un po' di mele.../Cosa c'è nel frigo? C'è solo un litro di latte nel frigo. / C'è del pane?/Studia poco./Quanto costa questo zaino? 50 euro/</i></p> <p>Упитни придев /прилог: <i>quanto</i> Партитиван члан Прилози. Прилози <i>poco/molto</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину (фунта); валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
– разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздравни и отпоздравни, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставна питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;	Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Das ist mein Vater/mein Bruder. Das ist meine Mutter/meine Schwester. Freut mich. Meine Eltern heißen Zorica und Drago. Sie ist Bäckerin. Er ist Verkäufer. Woher kommst du? Woher kommt ih? Woher kommen Sie? – Ich komme aus Serbien. Ich wohne in Smederevo. Wo wohnst du? Wie ist deine Adresse/Telefonnummer? Hast du eine E-Mail-Adresse? Wie ist deine E-Mail-Adresse? Kannst du Tennis spielen? Nein, leider nicht, aber ich kann sehr gut Fußball spielen. Könnt ihr schwimmen, Kinder? Ja klar. Wo bist du geboren? Ich bin in Wien geboren. Wie alt bist du? Ich bin 11. Wann hast du Geburtstag? Am Montag.</i></p>

		<p>Именице у номинативу уз одговарајући члан (одређен, неодређен, присвојни, нулти).</p> <p>Презент слабих, јаких и модалних глагола.</p> <p>Упитне заменице (<i>wer; was</i>) и упитни прилози (<i>wo, wann, wie, warum</i>). (<i>in, aus, an</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Frau, Herr; Doktor, Professor</i>); имена и надимци; начин писања адресе.</p>
<p>– разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места;</p> <p>– упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;</p>	<p>Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радио емисија и слично).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Meine Tante ist schlank.</i> <i>Mein Onkel ist fleißig.</i> <i>Was hast du an? Ich habe meinen blauen Regenschirm an.</i> <i>Peters Nase ist krumm.</i></p> <p>Придевска промена – рецептивно</p> <p><i>Kennst du den Mann mit langem Bart und einer modischen Brille?</i></p> <p>Придев у предикативној функцији – продуктивно</p> <p>Поређење придева</p> <p><i>Lina ist groß. Petra ist größer als Lina.</i> <i>Lina ist am größten.</i> <i>Serbien liegt auf dem Balkan.</i> <i>Die Schüler sind traurig.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: географске карактеристике и административне поделе земаља немачког говорног подручја.</p>
<p>– разуме једноставније предлоге и одговори на њих;</p> <p>– упуту једноставан предлог;</p> <p>– пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање / одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Wann fährst du ans Meer, in die Berge, aufs Land, nach Köln, nach Polen?</i> <i>Kommst du ins Kino (mit)?</i> <i>Leider nicht.</i> <i>Es tut mir leid, ich kann nicht (mitkommen).</i> <i>Ich glaube, der Film ist langweilig.</i> <i>Kaufen wir zwei Liter Milch und eine Flasche Öl?</i></p> <p>Употреба глагола кретања са акузативом.</p> <p>Употреба предлога (<i>an, in, auf, nach, für, aus, von</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање / одбијање позива.</p>
<p>– разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих;</p> <p>– упуту једноставне молбе и захтеве;</p> <p>– затражи и пружи кратко обавештење;</p> <p>– захвали и извине се на једноставан начин;</p> <p>– саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;</p>	<p>Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи / нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Kann ich dir/Ihnen helfen?</i> <i>Möchtest du eine Orange? Kannst du mir bitte eine Orange rüberreichen?</i> <i>Ich möchte eine Tasse Tee. Kannst du mir ein Stück Torte rüberreichen?</i> <i>Vielen Dank. Ich danke dir.</i></p> <p>Употреба неодређеног члана у номинативу и акузативу.</p> <p>Употреба модалних глагола у презенту.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<p>– разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње;</p> <p>– да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);</p>	<p>Разумевање и давање упутстава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Eier trennen und das Eiweiß schaumig schlagen. Mehl, Milch und Zucker in eine Schüssel geben und mit einem Mixer mischen, danach den Eischnee unterheben.</i> <i>Nun etwas Öl in einer Pfanne erhitzen und den Teig beidseitig ausbacken, bis der Pfannkuchen goldbraun ist</i></p> <p>Именице са нултим чланом.</p> <p>Употреба везника и прилога (<i>und, aber, oder; dann, danach</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.</p>

<p>– разуме честитку и одговори на њу; – упути пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;</p>	<p>Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Zum Geburtstag, viel Glück, zum Geburtsag viel Glück, zum Geburtstag, liebe Lina, zum Geburtstag Viel Glück ...</i> <i>Ich gratuiere dir. Ich bin stolz auf dich.</i></p> <p>Употреба личних заменица у номинативу, дативу и акузативу.</p> <p>(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.</p>
<p>– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у садашњости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Ich wohne ganz oben im Haus/im fünften Stock.</i> <i>Hast du eine Wohnung oder ein Haus? Wann gehst du schlafen? Hast du freitags immer Deutsch? Was machst du jetzt? Ich lese einen Krimiroman. Üblicherweise lese ich Romane.</i></p> <p>Употреба прилога (<i>donnerstags</i>).</p> <p>Ред речи у исказној, упитној и узвичној реченици</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; – размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Wo warst du gestern? Ich war zu Hause. Was hast du heute früh gefrühstückt? Wo hast du deine Ferien verbracht? Hast du mit Freunden gespielt? Wann bist du gestern ins Kino gegangen? Bist du heute früh aufgestanden?</i></p> <p>Употреба претерита помоћних глагола. Употреба перфекта слабих и најфреквентнијих јаких глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји и открића; важније личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевници, научници/е, уметници/е, и сл.).</p>
<p>– разуме жеље планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; – саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Ich möchte nach Wien fahren. Wir alle wollen mehr Freizeit haben. Ich mache meine Hausaufgaben morgen. Was machst du am Nachmittag? Was möchtet ihr werden, Kinder? Ich möchte Arzt/Ärztin werden.</i></p> <p>Употреба модалног глагола <i>wollen</i> и <i>möchte</i>.</p> <p>Презент и футур глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>
<p>– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; – изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Ich bin durstig. Ich habe Hunger. Mir ist kalt. Ich bin müde. Möchtest du schlafen? Einen Tee nehmen? Etwas Wasser trinken?</i></p> <p>Императив</p> <p>Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; употреба емотикона.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставнија питања и одговори на њих; – разуме обавештења о простору и величинама; – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима; 	<p align="center">Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размњивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји <i>Wo ist dein Sportzeug? Wo liegt die Schweiz auf der Landkarte? Wo ist die Bank?</i> <i>Ich bin vor /neben / hinter der Garage. Meine Mutter ist auf dem Wochenplatz / im Supermarkt / bei ihrer Frisörin. Die Bäckerei ist neben der Schule. Meine Stadt ist in Nordostserbien.</i> Употреба датива уз глаголе мировања у простору. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; – опише дневни / недељни распоред активности; – опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима; 	<p align="center">Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Wie spät ist es? Es ist Viertel nach neun. Es ist einundzwanzig Uhr fünfzehn. Wann beginnt die Schule? Am ersten September. Am Donnerstag. Um 8 Uhr. Wie war das Wetter gestern? Regnerisch und windig. Wann kommt ihr? Am 22. April.</i></p> <p>Употреба фраза за званично и незванично исказивање сатнице. Употреба предлога (<i>am, um, nach, vor</i>).</p> <p>Редни бројеви до 100. (Интер)културни садржаји: климатски услови у земљама немачког говорног подручја.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; – размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; – представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства; 	<p align="center">Изражавање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Du musst Hausaufgaben schreiben. Du darfst nicht zu viel Cola trinken. Du sollst mehr Sport machen. Du kannst nicht immer Freunde anrufen. Musik bitte nicht zu laut aufdrehen! Dreh bitte die Musik nicht so laut auf! Vorsicht! Aufgepasst!</i> Употреба модалних глагола са негацијом и без ње. Употреба императива и суплетивних облика императива.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто; 	<p align="center">Изражавање припадања и поседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих.</p> <p>Садржаји <i>Ist das deine Katze? Nein, das ist Marias Katze. Mein Hund ist nicht da. Das ist das Haus meiner Eltern. Hast du einen Kugelschreiber? Ich brauche einen Regenschirm.</i> Употреба присвојних чланова. Употреба посесивног генитива.– рецептивно (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; – опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење; 	<p align="center">Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p> <p>Садржаји <i>Ich mag Rockmusik. Ich liebe meine Familie und meine Freunde. Ich schwimme gern.</i> <i>Was ist dein Hobby?</i></p>

		<p><i>Meine Lieblingsaktivität ist Wandern. Mein Lieblingssport ist Volleyball. Skifahren finde ich doof. Глаги mögen, gefallen, etwas finden...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;	Изражавање мишљења (слагања и неслагања)	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>Wie findest du diesen Film? Ich finde ihn gut. Teilst du meine Meinung? Findest du ihn auch gut? Nein, den Film finde ich gar nicht interessant. Das stimmt! Das stimmt nicht!</i></p> <p>Употреба директног објекта у акузативу. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставна језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Изражавање количине, бројева и цена	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме поручбине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кући...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји <i>Wie viele Menschen stehen da? Wieviel Butter brauchst du für den Kuchen? Gibt es etwas Butter im Kühlschrank? Nein, es gibt nichts da. Ich kaufe eine Flasche Öl, eine Packung Salz, einen Beutel Reis, einen Becher Joghurt, eine Schachtel Pralinen. Was kostet das? Das macht 15,50 Euro. Meine Einkaufsliste: zwei Kilo Äpfel, drei Liter Milch, ein Pfund Kaffee.</i></p> <p>Употреба језичких средстава квантификације. Употреба лексике којом се именује амбалажа. Исказивање количине и цене. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; мерне јединице и валуте у земљама немачког говорног подручја.</p>

РУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ	
– разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставнија питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;	Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Привет! Меня зовут Мария. Как тебя зовут? Я – Ирина. Можно просто Ира. Мне 12 лет. Здравствуйте, Иван Владимирович. Добрый день, ребята! Как дела? Сколько тебе лет? Я из России, из Москвы. Ты откуда? Я живу в Воронеже. Я живу в городе Ниши. На какой улице ты живёшь? Я живу на улице Гагарина, дом 12, квартира 14. Это на каком этаже? На втором. Дай мне, пожалуйста, свой номер телефона. У тебя есть имейл (адрес электронной почты)? Это мои родители. Мою маму зовут Вера, папу – Николай. Я родился/родилась 15 мая. Когда у тебя день рождения? Я занимаюсь спортом, тренируюсь три раза в неделю.</i></p> <p>Презент повратних глагола: <i>заниматься, тренироваться.</i> Презент глагола <i>жить</i>. Конструкције за изражавање посесивности: <i>у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины).</i> (Интер)културни садржаји: устале правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова.</p>
– разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;	Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радио емисија и слично).</p> <p>Садржаји <i>Кто мальчик в чёрных джинсах и белой рубашке? Что надела Маша? Она надела зелёную юбку и зелёную футболку. Она высокая и стройная. У неё голубые глаза и длинные светлые волосы. Какие</i></p>

		<p>у тебе глаза? Какой у тебя рост? Какого цвета у тебя футболка? Посмотрите, я надел сегодня новые джинсы! Мой брат умный, но не очень трудолюбивый. На улице князя Михаила есть книжные магазины. В центре нашего города большой торговый центр недалеко от книжного магазина. Москва – столица России. Санкт-Петербург – северная столица России. Москва больше Санкт-Петербурга. Белград меньше Москвы. У меня есть кошка. Её зовут Мурка. Она маленькая, белая.</p> <p>Придеви. Род, број и слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). Присвојне заменице: мой, твой, наш, ваш, их. Слагање с именицама. Прошло време фреквентних глагола. Прост компаратив больше, меньше, лучше. (Интер)културни садржаји: Русија и Србија: градови; биљни и животињски свет.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставније предлоге и одговори на њих; – упуту једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; 	<p align="center">Позив и реаговање на позив за учење у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учења у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.</p> <p>Садржаји <i>Давай играть в футбол/баскетбол! Поиграем вместе? Пусть Витя играет в футбол. Приглашаю тебя ко мне на день рождения/вечеринку. Приходи ко мне на вечеринку! Ты сможешь прийти ко мне на день рождения завтра в семь? Вечеринка у меня дома/в кафе. Спасибо за приглашение, я обязательно приду. К сожалению, я не смогу прийти, я должен присмотреть за братом. Извини, но я не смогу прийти. Вечеринка /день рождения, к сожалению, без меня. Давай пойдём в кино завтра? Где встречаемся? Около метро. Во сколько? В пять. Заповедни начин; треће лице једине/множине: Пусть Саша играет!; прво лице множине (с речцом давай и без ње): Поиграем вместе! Давай поиграем вместе! Давай играть вместе!</i></p> <p>Предлошко-падежне конструкције (у, около, без + ген; к + дат; в, на + ак; с, за + инстр, в,на + лок). Интонација упитних исказа без упитне речи. Садашње време у значењу будућег. Модалне конструкције (личне и безличне): Мне надо; я должен/должна. (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали и извине се на једноставан начин; – саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује; 	<p align="center">Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји <i>Тебе помочь? Нет, спасибо. Да, пожалуйста. Что тебе нужно? Тебе нужна ручка? Ты хочешь апельсин? Передай, пожалуйста, соль. Конечно, вот она. Спасибо огромное. Не за что. Ничего. Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. К сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос?</i></p> <p>Заповедни начин. Садашње време глагола хотеть. Предикатив можно. Интонација упитних исказа без упитне речи.. (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; – да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.); 	<p align="center">Разумевање и давање упутстава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји <i>Закрой глаза. Угадай, кто говорит. Пропусти один ход. Иди два хода вперед/назад. Возьми яблоко, нарежь его на ломтики. Налей воду в кастрюлю. Свари пельмени.</i></p> <p>Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела (пельмени, блины, борщ...).</p>

<p>– разуме честитку и одговори на њу; – упути пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;</p>	<p>Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Поздрављаю тебя с днём рождения! Желаю всего самого лучшего! С Новым годом! С Рождеством С Днём Учителя! С Восьмым марта! Счастливо! Желаю тебе/вам всего хорошего: здоровья, счастья, успеха. Тебе/вам тоже всего хорошего. Поздравляю с успехом! С приездом! Добро пожаловать! С Днём ангела! Хочу пожелать тебе всего самого-самого лучшего!</i></p> <p>Садашње и прошло време. Глаголи <i>хотеть, желать/пожелать кому что, поздравить (кого с чем)</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.</p>
<p>– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у садашњости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Я живу на втором этаже. Ты живёшь в одноэтажном или многоэтажном доме. У меня брат и сестра. Они не ходят в школу. Что ты делаешь по воскресеньям? Во сколько ты ложишься спать вечером? У него в комнате беспорядок. Они сейчас завтракают. Что ты обычно ешь на завтрак?</i></p> <p><i>Обычно я в школу я езжу на автобусе. Каждый день я хожу на тренировки по баскетболу. После школы я гуляю с собакой. Я хорошо знаю математику. Папа стоит в пробке. Я хорошо плаваю. Моя маленькая сестрёнка ещё не ходит. Мы едем на экскурсию! Не могу дождаться! Я леплю снеговика!</i></p> <p>Глаголи кретања (садашње време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать</i>. Прилози за време: <i>утром, днём, вечером, весной, осенью</i>. Садашње време глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; – размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Где ты был в прошлую среду в пять часов? Я был дома. Ты смотрела вчера фильм? Во сколько начался фильм? Я не смотрел телевизор вчера. Как ты провёл свои летние каникулы? Ты ездил к бабушке? По телевизору показывали мой любимый сериал. В пять лет я умею плавать.</i></p> <p>Прошло време фреквентних повратних и неповратних глагола. Прилози за време: <i>вчера, сегодня, утром, вечером, ночью...</i> Глаголи кретања (прошло време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји и открића; важније личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевници, научници/е, уметници/е, и сл.).</p>
<p>– разуме жеље планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; – саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.)</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Кем ты станешь? Я стану лётчиком. А ты кем хочешь стать? Я хочу стать учительницей. Мой брат хочет быть программистом. Сегодня вечером мои родители идут в гости. После обеда я делаю домашнее задание. Завтра мы идём к бабушке в гости.</i></p> <p>Будуће време глагола <i>быть</i> и <i>стать</i>. Конструкције <i>стать, быть</i> + инстр. Садашње време у значењу будућег. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>

<p>– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима;</p> <p>– изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Мне холодно. Мне жарко. Мне хочется есть/пить. Надень куртку! Сними капюшон! У меня болит зуб. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется!</i></p> <p>Безличне реченице. Глагол <i>хотеть</i>. Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>). Заповедни начин глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставнија питања и одговори на њих;</p> <p>– разуме обавештења о простору и величинама;</p> <p>– опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичним просторним односима и величинама; усмено и писано размњивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји <i>Где книжный магазин? Рядом с нашей школой. Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где картина? Над доской. Слева от шкафа – доска. Мой дом двухэтажный. Моя квартира трехкомнатная. Моя комната небольшая. Слева от двери, у окна, стоит письменный стол. Посередине комнаты маленький диван со столиком. В углу стоит моя кровать. Под моим окном растёт большая липа. У моего дедушки в деревне красивая изба. Его изба больше избы его брата.</i></p> <p>Генитив, инструментал, локатив с предлозима. Компаративи <i>больше, меньше</i>. Слагање придева с именицама. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; руска сеоска кућа; природа.</p>
<p>– разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту;</p> <p>– опише дневни / недељни распоред активности;</p> <p>– опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Который час? Сколько времени? Когда начинается первый урок? В полдевятого. Когда у тебя тренировки по плаванию? По понедельникам и четвергам. Во сколько? В котором часу? В пять часов. Я родилась шестого февраля. Какая погода? Холодно. Снег идёт. Жарко и душно на улице. Какое сегодня число? Первое апреля. Какого числа начинается чемпионат по футболу? Двадцатого апреля.</i></p> <p>Основни бројеви до 1000. Облици <i>час, часа, часов</i> уз основне бројеве. Редни бројеви до 100. Слагање редног броја с именицом у роду, броју и падежу (<i>двадцатое апреля, двадцатого апреля</i>).</p> <p>Безличне реченице с предикативима (<i>мне жарко, на улице холодно</i>). Интонација упитних исказа без упитне речи. Упитне заменице и прилози. (Интер)културни садржаји: климатски услови; разлика у часовној зони.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе;</p> <p>– размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе;</p> <p>– представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;</p>	<p>Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји <i>На уроке нельзя разговаривать. На уроке можно задавать вопросы. Сегодня я должен/должна заниматься. Мне нужно прочитать книгу до четверга. Собаку надо кормить каждый день. Извините, можно войти? Да, можно. Нет, нельзя. Курить запрещено! Запрещено кормить животных!</i></p> <p>Безличне реченице с предикативима: <i>надо, нельзя, нужно, можно</i>. Датив личних заменица и именица. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

<p>– разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;</p>	<p>Изражавање припадања и поседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих.</p> <p>Садржаји <i>У меня есть собака. Мою собаку зовут Бобик. У меня нет мобильника. У кого есть сестра/брат? Это твоя собака? Нет, не моя. Это собака моего друга. Да, моя. У них в голове только компьютеры. Это дом бабушки.</i> Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у мамы); именица + именица у генитиву (дом папы). Општа негација (нет и не). Посебна негација (Не моя собака). Присвојне заменице. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; – опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;</p>	<p>Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p> <p>Садржаји <i>У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я интересуюсь моделированием. Делаю макеты ракет и космических кораблей. Я ращу кактусы. Я интересуюсь плаванием. Умею плавать брассом и на спине. Мне не нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Чем ты интересуешься? Дети, сколько вас любят играть в футбол? Сколько в баскетбол?</i></p> <p>Глаголи <i>заниматься, интересоваться</i> чем. Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;</p>	<p>Изражавање мишљења (слагања и неслагања)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>Что ты думаешь на эту тему? Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Да, мне книга очень понравилась. Нет, не интересная. Довольно скучная. Да, я согласен/согласна. Нет, не согласен/согласна.</i></p> <p>Интонација упитних исказа без упитне речи. Кратки облици придева <i>согласен/согласна/согласны</i>. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
<p>– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.</p>	<p>Изражавање количине, бројева и цена</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме поручбине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кућини ...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји <i>Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет. Который час? Пять часов две минуты. У нас в школе есть гардероб. У Виктора нет собаки. Есть молоко в холодильнике? Нет, молока нет, но кефир есть. Сколько стоит клубника? 150 рублей за килограмм. Список покупок продуктов: килограмм муки, два килограмма сахара, 300 грамм ветчины, 200 грамм сыра, 2 пакета молока. Мне, пожалуйста, борщ и котлету. А мне суп и макароны с сыром. Пожалуйста, я хочу заказать кофе и апельсиновый сок. А мне, пожалуйста, компот. Сколько с нас? С вас 300 рублей.</i></p> <p>Упитне заменице и прилози. Основни бројеви до 1000. Интонација упитних исказа без упитне речи. Императив фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локалне мерне јединице, намирнице и јела специфични за циљну культуру.</p>

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставнија питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима; 	<p align="center">Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.)</p> <p>Садржаји <i>Salut! Bonjour ! Bonsoir ! Bonne nuit ! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain. A bientôt. A tout à l'heure. A plus tard. Je m'appelle Milica. Moi, c'est Marko. Tu t'appelles comment ? Comment t'appelles-tu ? J'habite à Kragujevac, en Serbie. Tu habites où ? C'est quoi, ton nom/ ton adresse ? Comment allez-vous ? Comment vas-tu ? Je vais bien, et vous/ et toi ? Ça va, et toi ? Qui est-ce ? Comment s'appelle-t-elle ? J'ai onze ans. Et toi, tu as quel âge? Ça c'est mon frère. Tu connais ma cousine ? Non, je ne la connais pas.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства; 	<p align="center">Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радно емисија и слично).</p> <p>Садржаји <i>Ma meilleure amie s'appelle Ivana : elle est petite et blonde. Elle a les cheveux blonds et les yeux marron. Elle est sportive. Sylvie est plus grande que sa sœur. Nous sommes plus rapides que vous. Le chien de mon voisin est grand et noir. C'est un chien calme et gentil. J'ai un nouveau portable. C'est un appareil très moderne. C'est le modèle de la dernière génération. Paris est la plus grande ville de France. A Paris il y a beaucoup de monuments, célèbres dans le monde entier.</i></p> <p>Описни придеви: род, број и место. Поређење придева (<i>plus grand, meilleur</i>). Презентативи (<i>c'est /ce sont...</i>) Презент фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: градови, села, природна станишта; биљни и животињски свет.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставније предлоге и одговори на њих; – упуту једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; 	<p align="center">Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејл / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.</p> <p>Садржаји <i>Tu aimerais aller au cinéma avec moi ? Viens chez moi après l'école. On joue ensemble dans la cour de récré ? Oui, c'est une bonne idée ! Oui, avec plaisir. Désolée, je ne peux pas. Je suis occupée. Je t'invite à ma boum. C'est samedi soir à 20 heures, chez moi.</i></p> <p>Питање интонацијом. Императив. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Заменица <i>on</i>. Презентативи (<i>c'est /ce sont...</i>) Презент фреквентних неправилних глагола. (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали и извине се на једноставан начин; – саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује; 	<p align="center">Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји <i>Tu peux m'aider, s'il te plaît ? On met la table ensemble ? Madame, est-ce que je peux aller aux toilettes ? Pourriez-vous me dire où se trouve... ? Tu viens voir un film chez moi ? Voilà. Merci pour ton invitation ! Je t'en</i></p>

		<p><i>prie. Oui, pourquoi pas ? Le concours aura lieu dimanche à 15 heures. Ne partez pas sans moi ! Est-ce que tu pourrais me prêter ton portable ? Tu veux me donner ton numéro de téléphone ?</i></p> <p>Питање интонацијом. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Заменица <i>on</i>. Футур први. Презентативи (<i>voilà</i>) (Интер)културни садржаји: правила учтивне комуникације.</p>
<p>– разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; – да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);</p>	<p>Разумевање и давање упутстава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји <i>Il faut faire attention. Appuyez sur le bouton. Composez le numéro 16 et attendez le signal sonore. Cliquez sur l'émoticone ! Lancez le ballon et courez vite ! Comment ça marche ? Coupez les pommes en morceaux. Il faut mettre du beurre.</i></p> <p>Императив. Партитивни члан (<i>du / de la / de l' / des</i>). Питања са упитним речима (<i>comment</i>). Основни бројеви до 100, стотине до 1000. Конструкција <i>il faut</i> са инфинитивом. (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.</p>
<p>– разуме честитку и одговори на њу; – упуту пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;</p>	<p>Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.</p> <p>Садржаји <i>Pour Noël on décore le sapin et on offre des cadeaux. Nous mangeons de la bûche ed de la dinde aux marrons. On dit: Joyeux Noël ! Pour la fête du Nouvel An on fait des feux d'artifice dans toutes les villes de France. On dit: Bonne année ! Merci, à toi / à vous aussi ! A vous de même ! Dans mon pays on célèbre... Ma fête préférée est... Bon anniversaire ! Félicitations ! Je suis contente pour toi !</i> Заменица <i>on</i>. Узвичне реченице. Презент фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.</p>
<p>– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у садашњости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Tu habites dans un appartement ou dans une maison ? J'habite au premier étage, dans un petit appartement. Ma soeur ne va pas à l'école, elle a cinq ans. Qu'est-ce que tu fais le dimanche ? A quelle heure tu te lèves ? Elle ne fait jamais le ménage. J'aide mon grand-père à laver la voiture. Quand le Carnaval de Nice a-t-il lieu ? C'est moi qui donne à manger au chat. Ce matin, nous partons en vacances. Je fais mes devoirs maintenant, je ne peux pas sortir. Je prends toujours ma douche le soir. Je parle trois langues. Je suis bon/bonne en maths.</i></p> <p>Предлози. Сажети члан (<i>au, du</i>). Члан испред имена дана. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Питања са упитним речима (<i>que, quel, quand</i>). Редни бројеви до 20. Прилози за време (<i>maintenant, toujours</i>). Презент фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; – размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји</p>

		<p><i>Où étais-tu samedi dernier à huit heures ? J'étais chez moi. Tu as regardé la télé hier soir ? Oui, j'ai regardé un dessin animé. / Non, je n'aime pas beaucoup la télé. Je suis allée à la piscine lundi matin. Où as-tu passé tes vacances ? Comment avez-vous voyagé ? Nous avons visité Paris pendant les vacances d'été. Nous avons pris l'avion. Vous vous êtes bien amusés ? Oui, c'était super. Mon petit frère s'est ennuyé, il voulait visiter le Disneyland. Quand j'avais cinq ans, je savais déjà nager !</i></p> <p>Сложени перфект. Имперфект. Питање интонацијом. Питања са упитним речима (<i>où, comment</i>). Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). (Интер)културни садржаји: историски догађаји и открића; важније личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевници, научници/е, уметници/е, и сл.).</p>
<p>– разуме жеље планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; – саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Plus tard, j'aimerais devenir ingénieur. Il veut sortir avec ses copains. Je vais faire mes devoirs cet après-midi. Ou'est-ce que tu vas faire dimanche soir ? Mes parents vont voir leurs amis, alors je vais jouer à Pokémon sur mon ordinateur.</i> Блиски футур. Кондиционал глагола <i>aimer</i>. Питања са упитним речима (<i>que</i>). Присвојни придеви. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>
<p>– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; – изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>J'ai chaud / froid / faim / soif / sommeil. Enlève / Mets ton pull. Prends du pain et du fromage. Il y a des jus de fruits, sers-toi. Nous sommes tous fatigués. On pourrait se coucher. Je suis content/e de te voir. Oh, quel dommage ! Je suis désolée !</i></p> <p>Императив. Кондиционал глагола <i>pouvoir</i>. Партитивни члан (<i>du / de la / de l' / des</i>). Презентативи (<i>il y a</i>). Презент фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставнија питања и одговори на њих; – разуме обавештења о простору и величинама; – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размњивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји <i>Où se trouve la bibliothèque, s'il vous plaît ? Première rue à droite, puis deuxième à gauche. C'est la chambre de ton frère ? Non, sa chambre est à côté de la salle de bains. Ou'est-ce qu'il y a derrière le fauteuil ? Ton livre est sous la table. Où est-elle ? A l'école ? Non, au supermarché / parc / à la boulangerie. Combien mesure la Tour Eiffel ? Cette rivière est profonde ? Oui, elle a trois mètres de profondeur. L'éléphant est plus gros que l'hippopotame. La baleine bleue est le plus grand animal de la planète. Ma ville se trouve au sud de la Serbie.</i> Питање интонацијом. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>
<p>– разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; – опише дневни / недељни распоред активности; – опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Quelle heure est-il ? Il est cinq heures / il est midi. Il est deux heures et demie. Il est dix heures et quart. Il est onze heures moins le quart / dix. Je suis née le 12 janvier. Il est né le jour de Noël. Christophe Colomb a découvert l'Amérique en 1492 / au 15ème siècle. Quel temps fait-il ? Il fait froid / chaud / beau. Il a fait beau hier ? Non, il a plu. Il y avait du vent / des nuages / du brouillard. D'habitude, il fait chaud au mois de juin. Il pleut / neige beaucoup cet hiver.</i></p>

		<p>Основни бројеви до 100, стотине до 1000. Питање интонацијом. Питања са упитним речима (<i>quel</i>). Одређени члан испред датума (<i>le 12 janvier</i>). Униперсоналне конструкције (<i>il est, il fait...</i>). (Интер)културни садржаји: климатски услови.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; – размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; – представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;</p>	<p>Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји <i>N'oublie pas ton portable. Vous ne pouvez pas vous asseoir ici, cette place est occupée. On peut se servir de son portable en classe ? Non, c'est interdit ! Ecrivez au stylo. Les élèves de cette école portent l'uniforme. Je dois réviser mes cours d'histoire aujourd'hui. Il faut nourrir le chat deux fois par jour.</i></p> <p>Питање интонацијом. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Конструкција <i>il faut</i> са инфинитивом. Показни придеви (<i>ce / cet / cette / ces</i>). Презентативи (<i>c'est / ce sont...</i>). (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>– разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;</p>	<p>Изражавање припадања и поседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих.</p> <p>Садржаји <i>C'est ton chien ? Non, il est à Pierre. A qui est cette trousse ? A moi ! C'est la maison de Philippe et de Sara. Ce ballon est à ce petit garçon. C'est la voiture de mes parents. Ce n'est pas à toi. Ce n'est pas ta carte, c'est celle de Sophie. Mina n'a pas de parapluie.</i></p> <p>Питање интонацијом. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Присвојни придеви. Конструкције за изражавање припадања (<i>à moi, à toi, à Pierre, à qui</i>). Презентативи (<i>c'est / ce sont...</i>). (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; – опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;</p>	<p>Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p> <p>Садржаји <i>La natation ma plaît beaucoup. Quel est ton sport préféré ? Je ne suis pas très sportif. Ma soeur fait du tennis, elle est très douée. Tu as un hobby ? Oui, je collectionne les badges. Sophie adore danser. Tu aimes la danse, toi ? La plupart des garçons jouent au foot. Mais moi, je préfère lire / la lecture.</i></p> <p>Питање интонацијом. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Прилози за количину (<i>beaucoup, très</i>). Презентативи фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;</p>	<p>Изражавање мишљења (слагања и неслагања)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>Qu'est-ce que tu penses de... ? Tu aimes ce groupe ? S'il te plaît, dis-moi si... Tu es d'accord avec moi ? Pas tout à fait... Oui, je suis tout à fait d'accord. Tu as raison. Exactement ! C'est vrai / ce n'est pas vrai ! Ça ne me plaît pas, je trouve ça ennuyeux.</i></p> <p>Питање интонацијом. Презентативи (<i>c'est / ce sont...</i>). (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

<p>– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.</p>	<p>Изражавање количине, бројева и цена</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на тему порубине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кућињи ...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји <i>Combien y a-t-il d'élèves dans ta classe ? Nous, on est 25. Combien de lait faut-il pour ce gâteau ? Y a-t-il du beurre dans le frigo ? Non, il n'y en a plus. Il faut 200 g de sucre. Achète un kilo d'oranges. Il n'y a pas de sel. Je voudrais deux cents grammes de jambon, s'il vous plaît. Est-ce que je pourrais avoir un croissant, s'il vous plaît ? Voici votre jambon, cela fait cinq euros. Liste des courses : pain, sel, lait, beurre, chocolat. C'est un livre de cent pages. J'habite au sixième étage.</i></p> <p>Основни бројеви до 100, стотине до 1000. Редни бројеви до 20. Партитивно <i>de</i>. Презентативи (<i>c'est, voilà</i>). Кондиционал глагола <i>pouvoir</i> и <i>vouloir</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локалне мерне јединице, намирнице и јела специфични за циљну культуру.</p>
---	---	--

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ / ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<p>– разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставнија питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;</p>	<p>Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.).</p> <p>Садржаји <i>¡Hola! ¿Qué tal?</i> <i>¡Buenos días!</i> <i>¡Buenas tardes!</i> <i>¡Buenas noches!</i> <i>¡Adiós!</i> <i>¡Chao!</i> <i>¡Hasta luego!</i> – <i>¿Cómo estás? – Bien, gracias. ¿Y tú?</i> – <i>Hola, soy María. ¿Y tú?</i> – <i>Soy Rodrigo. Encantado. Este es mi amigo. Se llama Juan.</i> – <i>¿Cómo te llamas? – Me llamo... Soy...</i> – <i>¿De dónde eres? – Soy de...</i> <i>¿Cómo te llamas? ¿De dónde eres? ¿Qué idiomas hablas? ¿Dónde vives? Buenas tardes, me llamo María. Tengo once años. Estoy en quinto curso. Soy de Serbia. Hablo serbio e inglés. Aprendo español.</i> <i>-¿Quién es? (mostrando la foto) – Esta es mi hermana. Se llama Silvia. Éste es señor Rodríguez. Es profesor. Es español.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; формално и неформално представљање; титуле уз презимена особа (<i>señor, señora</i>); степени сродства и родбински односи; земље шпанског говорног подручја.</p>
<p>– разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;</p>	<p>Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радно емисија и слично).</p> <p>Садржаји <i>Este es... Se llama... Tiene pelo rubio y ojos oscuros. Es alto... Lleva pantalones negros y una camiseta blanca.</i> <i>(mostrando la foto) Esta es mi familia. Mi hermano se llama... Es mayor/ menor que yo. Tiene ... años.</i> <i>Pepe es de Madrid. Es la capital de España. Es una ciudad grande e interesante.</i></p> <p>Личне заменице Упитне речи (<i>qué, quién/es, cómo, de dónde</i>). Придеви. Род, број и слагање с именицама. Присвојни придеви (уз именице за означавање сродства). Одређени и неодређени члан. Презент индикатива (најфреквентнији правилни глаголи и неправилни глагол <i>tener</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: култура становања; географске карактеристике Шпаније; биљни и животињски свет.</p>

<p>– разуме једноставније предлоге и одговори на њих; – упуту једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање / одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.</p> <p>Садржаји <i>¡Adelante! Nos sentamos y trabajamos. ¡Sentaos! ¡Apagad los móviles! Pasamos al tema dos. Empezamos con la actividad uno. ¡Escuchad la canción! Más despacio / alto, por favor.</i> <i>¿Puedes repetir?</i> <i>Cantamos juntos. Lee, por favor.</i> – <i>¿Quieres salir?</i> – <i>Sí. / No puedo.</i> – <i>¿Jugamos a las cartas?</i> – <i>Vale.</i> – <i>¿Puedes venir a mi cumpleaños?</i> – <i>Sí.</i> – <i>¿Vamos al cine?</i> – <i>No puedo, lo siento. Tengo mucha tarea. / Voy al cumpleaños de mi primo.</i> <i>¡Miramos el partido!</i></p> <p>Презент индикатива (најфреквентнији правилни глаголи и неправилни глаголи <i>ir, querer, poder, deber</i>) Садашње време у значењу будућег Императив за друго лице најфреквентнијих правилних глагола Интонација упитних исказа без упитне речи (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива; типичне активности разоноде за узраст.</p>
<p>– разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали и извине се на једноставан начин; – саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује;</p>	<p>Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи / нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји – <i>¿Puedes repetir?</i> / <i>¿Puede repetir?</i> – <i>Sí. Claro. – Gracias. / Muchas gracias.</i> – <i>¿Me das un lápiz?</i> – <i>Sí, sí.</i> – <i>¿Me lees ese cuento?</i> – <i>Sí.</i> – <i>¿Me prestas el libro?</i> – <i>Sí, claro.</i> – <i>¿Quieres tomar algo?</i> – <i>Un zumo, por favor.</i> – <i>¿Puedo entrar?</i> – <i>Sí. / No, lo siento. / No. Perdón.</i> – <i>¿Puedo hablar con Silvia, por favor?</i> – <i>Sí, claro.</i></p> <p>Модални глаголи (<i>querer, poder, deber</i>) (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације, прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива; позајмљивање и враћање позајмљеног.</p>
<p>– разуме и следи једноставнија упутства у вези с обичајним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; – да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.);</p>	<p>Разумевање и давање упутстава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји <i>Escribir la tarea para el viernes.</i> <i>Abre la caja. Busca la instrucción. Lee el texto.</i> <i>Preparar la tortilla española. Pelar las patatas. Cortar las patatas en trozos finos. Freír las patatas en aceite de oliva. Romper los huevos. Mezclar los huevos con las patatas. Poner sal...</i></p> <p>Инфинитив у функцији заповедног начина. Императив за друго лице најфреквентнијих правилних глагола (рецептивно). (Интер)културни садржаји: традиционалне / омиљене врсте јела.</p>
<p>– разуме честитку и одговори на њу; – упуту пригодну честитку; – разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;</p>	<p>Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.</p> <p>Садржаји <i>¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias.</i> <i>¡Felices fiestas! A ti también.</i> <i>Te deseo feliz Navidad y próspero Año Nuevo.</i> <i>En México, el cumpleaños se celebra mediante una fiesta con amigos. En ella, es costumbre entregar regalos al anfitrión o a la anfitriona. Normalmente hay una tarta con velas, el mismo número como los años cumplidos. El cumpleaños o la cumpleañosera sopla las velas y los invitados cantan una canción de cumpleaños. Es típico romper una piñata llena de confites, dulces y pequeños juguetes.</i></p> <p>Садашње време фреквентних глагола. Безлично <i>se (se impersonal)</i> за опис општих радњи (рецептивно). Прилози и прилошки изрази за време: <i>siempre, a menudo, nunca...</i> (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.</p>

<p>– разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности;</p> <p>– размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;</p> <p>– опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у садашњости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји -¿Cómo es tu día típico? <i>Me despierto a las 7. Desayuno los churros con leche. Voy a escuela. Duermo la siesta después de las clases. Hago mis tareas y juego con mi hermana. Me acuesto a las 9. Practico fútbol los sábados. Tengo clases de español los lunes y miércoles / todos los lunes. Soy buena en matemáticas.</i></p> <p>Садашње време Прилози и прилошки изрази за време: <i>hoy, a menudo, a veces, rara vez, nunca, todos los días/miércoles...</i> Редни бројеви (1-20) Предлози (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>– разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости;</p> <p>– размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости;</p> <p>– опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости;</p> <p>– опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; изградња и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји -¿Qué has hecho hoy? – <i>Me he levantado a las 8. He trabajado en mi tarea. No he podido acabar con el proyecto del español. Tenemos que hacer una presentación sobre Cristóbal Colón. Cristóbal Colón descubre Américas en 1492. Es un evento muy importante porque los europeos se ponen en contacto con los indios.</i></p> <p>Прошло време глагола са правилним партиципом (<i>Preterito perfecto</i>) Прилози и прилошки изрази за време Индикатив презенте за изражавање прошлих догађаја (Интер)културни садржаји: историјски догађаји и открића; важности личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевници, научници/е, уметници/е, и сл.).</p>
<p>– разуме жеље планове и намере и реагује на њих;</p> <p>– размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама;</p> <p>– саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих исказа у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.).</p> <p>Садржаји – ¿Qué vas a hacer el próximo fin de semana? – <i>Voy a la piscina con mi hermana. ¿Quieres ir?</i> – <i>Sí, con mucho gusto. ¿Invitamos a Ana también?</i> – <i>Sí, claro. Lo vamos a pasar muy bien.</i></p> <p>Употреба садашњег времена за изражавање планова и намера Глаголска перифраза <i>ir a + infinitivo</i> за изражавање планова и намера (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>
<p>– разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима;</p> <p>– изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји -<i>Tengo mucha hambre / sed ... -Yo también. ¿Quieres comer / tomar algo?</i> -<i>No tengo hambre / sed ... -Yo tampoco. / Yo sí.</i> -<i>Tengo frío. -¿Cierro la ventana?</i> – <i>Tengo calor. – Abre la ventana.</i></p> <p>Императив (друго лице једнине) Прилози за начин (<i>mucho</i>) <i>También, tampoco</i> (Интер)културни садржаји: мимика и гестикација; употреба емотикона, невербално изражавање потреба, осета и осећања.</p>
<p>– разуме једноставнија питања и одговори на њих;</p> <p>– разуме обавештења о простору и величинама;</p> <p>– опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји – ¿Dónde está el supermercado? – <i>Está en la calle 50, al lado del teatro.</i> – ¿Sabe dónde se encuentra la librería? – <i>Sí, claro. Está en el segundo piso a la izquierda. Está entre el aula de biología y salón de profesores.</i></p>

		<p>– ¿Hay parques en tu barrio? – Sí, hay. / (No), no hay. Hay un libro en la mesa. Debajo de la mesa está una mochilla. Hay / no hay árboles en la plaza.</p> <p>Фреквентни предлози (нпр. <i>a, en, sobre, debajo de, al lado, a la izquierda...</i>) Hay / Está, están Ir a, estar en, venir de</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>
<p>– разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; – опише дневни / недељни распоред активности; – опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројекта (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Hoy es jueves, 13 de octubre de 2018.</i> <i>Mi cumpleaños es el 8 de julio.</i> <i>¿Qué tiempo hace hoy? Hace sol / frío / calor... Lluve. Nieva.</i> – <i>¿Cuándo vas a España? – En julio.</i> – <i>¿Qué hora es? – Son las dos. / Son las dos y media.</i> – <i>¿Cuándo empieza la clase? – A las 9 y cuarto.</i> <i>En mi ciudad, en verano hace calor. No llueve mucho...</i> <i>El clima de Cuba es tropical. La temperatura promedio es más alta que en Serbia... Hay más sol. Nunca nieva.</i></p> <p>Употреба садашњег времена за будућу радњу Одређени члан Придеви. Род, број, слагање и поређење. Предлози (Интер)културни садржаји: климатски услови у земљама шпанског говорног подручја.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; – размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; – представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства;</p>	<p>Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји <i>Se puede sentar? – No, lo siento. Está ocupado.</i> <i>Prohibido tomar fotos.</i> <i>Silencio</i> <i>Prohibido tirar basura</i> <i>Prohibido tomar fotos / fotografías</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>– разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;</p>	<p>Изражавање припадања и поседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих.</p> <p>Садржаји <i>Esta es mi familia. Mi hermano menor se llama Jorge. Mi hermana es mayor, tiene 16 años. Su nombre es Silvia. Es mi perro, Ringo...</i> – <i>¿De quién es este /aquel libro? – Es el libro de Juan. Es su libro. Juan no tiene la entrada. Ha perdido su entrada.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности Присвојни придеви Показни придеви Негација Упитна интонација (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>– разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; – опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;</p>	<p>Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p>

		<p>Садржаји <i>Me gusta bailar. Me gusta mucho pasear.</i> – ¿Te gusta el chocolate? – Sí. / No. <i>Me gusta la música.</i> <i>No me gustan las discotecas.</i> <i>Me gusta / me encanta...</i> <i>Mi película preferida es... porque</i></p> <p>Глагол <i>gustar</i> Лична заменица за индиректни објекат (COI <i>me, te, le</i>) (Интер) културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
– разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;	Изражавање мишљења (слагања и неслагања)	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>¿Te parece...? ¿En tu opinión...?</i> <i>En mi opinión... Para mí...</i> <i>Tienes razón... No estoy de acuerdo...</i></p> <p>Изражавање мишљења индикативом (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
– разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега; – пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства; – на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) – изрази количину у мерама – 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.	Изражавање количине, бројева и цена	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме порубине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кући...); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји <i>¿Cuántas personas hay? Hay cuatro personas en el aula. No hay nadie.</i> <i>¿Cuánto son los tomates? – Son doscientos dinares.</i> <i>¿Qué quiere? – Necesito un pan, 100 g de jamón, un litro de leche. – Aquí tiene. – Gracias.</i> <i>Tengo muchos amigos.</i> <i>Tienen bastantes problemas.</i> <i>Tiene pocas tareas.</i></p> <p>Бројеви 1-1000. Квантификатори <i>mucho, poco, bastante</i> <i>Hay/no hay.</i> Одричне заменице <i>nadie, nada.</i> Упитни придев <i>cuánto/a/os/as</i> (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локалне мерне јединице, намирнице и јела специфични за циљну культуру.</p>

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултуралност.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са интересовањима ученика и актуелним збивањима у свету.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Становање – форме, навике
- 5) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
- 6) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 7) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
- 8) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање
- 9) Млади – деца и омладина
- 10) Животни циклуси
- 12) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
- 12) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
- 13) Транспорт и превозна средства
- 14) Клима и временске прилике
- 15) Наука и истраживања
- 16) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика)

17) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме

18) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)

19) Слободно време – забава, разонода, хобији

20) Исхрана и гастрономске навике

21) Путовања

22) Мода и облачење

23) Спорт

24) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења

25) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже

26) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретне одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални)

план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упутује ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика; наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним **релативним** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

- комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

- препознавање везе између група слова и гласова;

- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;

- замењивање речи цртежом или сликом;

- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „улеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);

- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

- писање честитки и разгледница;

- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспонување у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да

разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),

- референцијалну (о темама о којима је реч) и

- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његово капацитет когнитивне обраде,

- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,

- од особина онога ко говори,

- од намера с којима говори,

- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,

- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредреди на друге појединости);

- дужина усменог текста;

- брзина говора;

- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;

- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;

- читање ради информисаности;

- читање ради праћења упутстава;

- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читам да бисмо разумели:

- глобалну информацију;

- посебну информацију;

- потпуну информацију;

- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично по-

нављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)

- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;

- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,

- спонтану конверзацију,

- неформалну или формалну дискусију, дебату,

- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоevalуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

Назив предмета

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ

Циљ учења *Ликовне културе* је да се ученик развијајући стваралачко и креативно мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и решавање проблема и да изграђује позитиван однос према уметничком наслеђу и културној баштини свог и других народа.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

72 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – опише ритам који уочава у природи, окружењу и уметничким делима; – пореди утисак који на њега/њу остављају различите врсте ритма; – гради правилан, неправилан и слободан визуелни ритам, спонтано или с одређеном намером; – користи, у сарадњи са другима, одабране садржаје као подстицај за стварање оригиналног визуелног ритма; – разматра, у групи, како је учио/ла о визуелном ритму и где та знања може применити; – направити, самостално, импровизовани прибор од одабраног материјала; – исказа своје мишљење о томе зашто људи стварају уметност; – опише линије које уочава у природи, окружењу и уметничким делима; – пореди утисак који на њега/њу остављају различите врсте линија; – гради линије различитих вредности комбинујући материјал, угао и притисак прибора/материјала; – користи одабране садржаје као подстицај за стварање оригиналних цртежа; – црта разноврсним прибором и материјалом изражавајући замисли, машту, утиске и памћење опаженог; – разматра, у групи, како је учио/ла о изражајним својствима линија и где се та знања примењују; – исказа своје мишљење о томе како је развој цивилизације утицао на развој уметности; – пореди облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима; – гради апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад; – наслика реалне облике у простору самостално мешајући боје да би добио/ла жељени тон; – обликује препознатљиве тродимензионалне облике одабраним материјалом и поступком; – преобликује предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност; – комбинује ритам, линије и облике стварајући оригиналан орнамент за одређену намену; – објасни зашто је дизајн важан и ко дизајнира одређене производе; – разматра, у групи, како је учио/ла о облицима и где та знања примењује; – исказа своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно; – изрази различите начине комуницирања од праисторије до данас; – обликује убедљиву поруку примењујући знања о ритму, линији, облику и материјалу; – изрази исту поруку писаном, вербалном, невербалном и визуелном комуникацијом; – тумачи једноставне визуелне информације; – објасни зашто је наслеђе културе важно. 	<p>РИТАМ</p>	<p>Поступци за безбедно и одговорно коришћење и одржавање прибора и радне површине.</p> <p>Материјал из природе, вештачки материјал, материјал за рециклажу, рециклирани материјал, импровизовани прибор, школски прибор и материјал, професионални прибор.</p> <p>Ритам у природи (смена дана и обданице, смена годишњих доба, таласи, падавине...). Ритам у простору (распоред тродимензионалних облика у природи, урбаним срединама и у близини окружењу ученика). Ритам у структури (грађи) облика. Ритам у текстури природних и вештачких материјала.</p> <p>Врсте ритма. Правилан и неправилан ритам. Слободан ритам. Спонтани ритам (ритам линија, облика, мрља). Функције ритма – понављање боја, линија и/или облика да би се постигла динамичност (живост) или ред. Утисак који различите врсте ритма остављају на посматрача. Субјективни утисак кретања и оптичка илузија кретања.</p> <p>Ритам као принцип компоновања у делима ликовних уметности.</p> <p>Ритам у другим врстама уметности. Примена визуелног ритма у свакодневном животу.</p> <p>Различити ритмови као подстицај за стваралачки рад – звуци из природе и окружења, музика, кретање у природи и окружењу, плес....</p> <p>Уметничко наслеђе – значај праисторијског наслеђа на простору Србије и у свету.</p>
	<p>ЛИНИЈА</p>	<p>Врсте линија и изражајна својства линија. Линије у природи и окружењу. Линија као ивица тродимензионалних облика.</p> <p>Изражајна својства линија у односу на прибор, материјал, притисак и угао под којим се држи прибор/материјал. Савремена средства за цртање – дигитална табла и оловка за цртање, 3Д оловка, апликативни програми за цртање...Својства линије у апликативном програму за цртање. Цртање светлом;</p> <p>Уметнички цртеж, аматерски цртеж, деџи цртеж, схематски цртеж, технички цртеж, научне илустрације... Врсте уметничког цртежа – скица, студија, илустрација, стрип, карикатура, графити... Занимања у којима је неопходна вештина слободоручног цртања.</p> <p>Поступци грађења цртежа додавањем и одузимањем линија. Лавирани цртеж. Линеарни цртеж. Цртеж у боји.</p> <p>Текстура (ликовни елемент). Поступци грађења текстуре линијама.</p> <p>Ритам линија.</p> <p>Различити садржаји као подстицај за стваралачки рад (облици из природе и окружења, звуци из природе и окружења, музика, кретање у природи и окружењу, текст, писмо...).</p> <p>Читање (декодирање) цртежа, стрипа, карикатуре, графита, рекламних порука...</p> <p>Уметничко наслеђе – значај наслеђа првих цивилизација.</p>
	<p>ОБЛИК</p>	<p>Дводимензионални и тродимензионални облици. Правилни геометријски облици (геометријске фигуре и тела). Правилни облици у природи и у ликовној уметности. Неправилни облици.</p> <p>Својства облика. Величина облика. Боја облика. Реална и имагинарна функција облика. Карактеристични детаљи и својства по којима је облик препознатљив. Светлост као услов за опажање облика. Изглед облика посматраног из различитих углова. Стилизовање облика.</p> <p>Статични облици. Кретање облика (кретање статичних облика помоћу ветра и воде, карактеристично кретање бића и машина).</p> <p>Распоред облика у простору и њихово дејство на посматрача. Положај облика у равни – линија хоризонта, планови и величина облика у односу на растојање од посматрача. Преклапање, прожимање, додиривање облика.</p> <p>Поступци грађења апстрактних и фантастичних облика (превођење реалних облика у апстрактне одузимањем карактеристичних детаља, превођење реалних облика у фантастичне додавањем неочекиваних детаља, грађење имагинарних и апстрактних облика на основу једне, две и три информације...).</p> <p>Луминообјекти. ЛЕД технологија у савременој уметности. Обликовање простора светлом.</p> <p>Обликовање (дизајн) употребних предмета. Преобликовање материјала и предмета за рециклажу.</p> <p>Различити садржаји као подстицај за стваралачки рад (облици из природе и окружења, кретање у природи и окружењу, уметничка дела, етно наслеђе, садржаји других наставних предмета...).</p> <p>Орнамент и орнаментика. Функција орнамента. Симетрија. Ритам линија, боја и облика у орнаменту.</p> <p>Уметничко наслеђе – наслеђе етно културе. Значајни римски споменици на тлу Србије.</p>
	<p>ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ</p>	<p>Различите врсте комуникације од праисторије до данас.</p> <p>Невербална комуникација – читање информација. израз лица и карактеристичан положај тела.</p> <p>Читање визуелних информација (декодирање). Визуелно изражавање.</p> <p>Уметничко наслеђе – значај наслеђа за туризам и за познавање сопственог порекла.</p>

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду специфичност наставног предмета *Ликовна култура*, програм је оријентисан на процес (учења) и на исходе. Под учењем се подразумевају сва дешавања на часу која воде ка стицању функционалних знања и умења и развијању способности, навика и вредносних ставова, а који омогућавају целовит развој ученика и припремају их за живот у савременом свету. Осим у наставном програму, очекивана знања, умења, навике и ставови одређени су и: стандардима постигнућа за крај основног образовања и васпитања; међупредметним компетенцијама; циљевима образовања и васпитања и општим исходима и стандардима образовања и васпитања (*Закон о основама система образовања и васпитања*).

Часови се одржавају у специјализованој учионици (кабинету намењеном настави предмета *ликовна култура, информатика и рачунарство, техника и технологија* или другог наставног предмета, а у зависности од опреме која је потребна за реализацију часа), учионици опште намене, простору школе, установама културе, локалном окружењу... Место реализације часова одређује се у складу са могућностима и потребама школе и локалне заједнице, као и са планираним начином реализације часа или наставне јединице.

Садржаји програма од петог до осмог разреда нису промењени, већ су организовани у четири тематске целине и допуњени. Груписање садржаја у четири тематске целине (по две за свако полугодиште) неопходно је да би сви ученици, у мањој или већој мери, достигли исходе теме. Четири тематске целине омогућавају и тимско планирање интегрисане тематске наставе. Оваква организација садржаја омогућава и коришћење постојећих уџбеника, без потребе за реорганизацијом или допуном њихових садржаја (кључни садржаји су обрађени у свим одобреним уџбеницима). Садржаји уџбеника не треба да буду водила за формирање месечног и индивидуалног плана рада наставника, већ неопходно средство и ослонац у раду (имајући у виду и то да су приступачан извор репродукција уметничких дела).

Исходи теме су искази о томе за шта је сваки ученик (у мањој или већој мери) оспособљен по завршетку учења теме. Исходе тема не треба изједначавати са исходима задатака, активности или наставне јединице, који се дефинишу прецизније (уобичајено их дефинише наставник како би могао лакше да процењује и прилагођава сопствену праксу). Један исход задатка достиже се по завршетку једног задатка/активности. Један исход теме достиже се по завршетку више разноврсних активности, односно тек по завршетку теме. Приликом планирања активности и задатака пожељно је да сваки води ка достизању више од једног исхода теме.

У моделу курикулума који је усмерен на процес, фокус није на садржајима, па су сви садржаји програма препоручени. Програм је осмишљен тако да уважава и образовање, искуство, креативност и интегритет наставника. Наставник, самостално или у тиму, планира наставне јединице и одређује број часова за њихову реализацију, место и начин реализације, односно бира наставне методе, технике и поступке. Приликом планирања наставних јединица, наставник прави избор и редослед садржаја водећи рачуна да се одабрани садржаји постепено и логично надовезују. Фокус је на процесу, односно наставним методама, техникама и поступцима који на најефикаснији начин воде ученике ка развоју индивидуалних способности и достизању исхода.

У колони *Садржаји* нема предложених задатака, активности, материјала, ликовних техника, наставних метода и поступака. Ова колона садржи само предложене теоријске садржаје које наставник може да одабере и објасни. На пример, ако је предложен садржај *материјал за рециклажу*, не ради се о препорученом материјалу за рад, већ о теми за разговор (коришћење материјала за рециклажу у практичном раду прописано је исходима, а у складу са *Националном стратегијом одрживог развоја*, тако да није потребно и у садржајима истицати материјал који ученици користе). Наставник може да одлучи да ученицима објасни значај рецикли-

рања у савременом свету или да говори о уметности рециклирања и доприносу уметника одрживом развоју или да говори о безбедности, хигијени и очувању здравља приликом обликовања употребљене амбалаже... Наставник није у обавези да поведе разговор о овој теми, могуће је да зада ученицима да преобликују материјал за рециклажу, без пратећег објашњења. Међутим, треба имати у виду да такав приступ не омогућава смислено учење и развој компетенција. Уколико ученици не знају због чега раде неки задатак, мало је вероватно да ће у овом узрасту сами закључити где све могу да примене стечено знање и искуство.

Наставник са положеном лиценцом зна да се теоријски садржаји могу обрадити кроз пар реченица (информативно), кроз дијалог (питања која наводе ученика на размисљање), кроз мотивациони разговор, кроз необавезан разговор током рада на задатку, кроз игру...; уме да испланира време за објашњења тако да се не губи драгоцено време за стваралачки рад и зна да процени важност садржаја. Наставници који немају потребно искуство пролазе кроз менторски рад са искусним колегама и могу да добију помоћ од колега и на обукама. Очекује се и да се наставник самостално усавршава, у установи и ван ње, да чита стручне текстове и литературу и са колегама размењује искуства из праксе.

Имајући у виду да садржаји нису прописани, садржаји програмских тема које су се до сада обрађивале допуњени су предлозима који треба да послуже као почетни подстицај, подршка наставнику да самостално обогати програм. Предложени садржаји нису организовани као предлог наставних јединица, нити по утврђеној структури (редоследу), јер се водило рачуна о томе да се избегне нуђење готовог решења које би усмерило фокус на садржаје. Овај приступ је проверен у пракси и искуство је показало да је наставницима потребно извесно време да се навикну на већу самосталност у креирању програма. Из тог разлога се наставницима препоручује да приликом планирања наставних јединица по новом програму у почетку не одступају значајно од досадашње праксе и да у наредним годинама постепено уводе само оне измене које су претходно испитали у пракси.

Програм садржи и две новине. Једна се односи на употребу савремене технологије, посебно апликативних програма. У петом разреду ова новина није видљива у исходима, јер се водило рачуна о томе да ученици претходно треба да савладају програм новог предмета *информатика и рачунарство*, али и основе ликовног језика у оквиру наставе предмета *ликовна култура*. Наставник може да потражи на интернету примере употребе савремене технологије у уметности и да о томе кратко информише ученике, како би ученици постепено развијали свест о томе да је напредак технологије утицао и на уметност (на пример, 3Д оловка, <https://www.youtube.com/watch?v=AQgI2-h7uUQ>, сликање помоћу Google's Tilt Brush, интелективне ЛЕД скулптуре, као што је Fish Bellies у кампусу Државног универзитета Тексас и сл.). Затим, може да планира виртуелну посету пећини Ласко (http://www.lascaux.culture.fr/?lng=en#/fr/02_00.xml) или неком музеју. Уколико жели, наставник може да планира и стваралачки рад (цртање, сликање) на рачунару, а у договору са наставником *информатике и рачунарства*. Друга новина је да програм не садржи препоручена уметничка дела и споменике културе. Приликом избора дела наставник може да се ослони на претходни програм, на уџбенике и на друге изворе.

Свака тематска целина садржи и посебан део, *Уметничко наслеђе*. Препоручени садржаји овог дела нису прецизирани, јер се водило рачуна о специфичностима наслеђа свих националних мањина. Садржаје овог дела одређује наставник, односно савети националних мањина.

Исходи тема су дефинисани уопштено како би наставник имао могућност да осмисли разноврсне задатке и активности. Од бројних могућих исхода теме одабрани су они које сваки ученик може да достигне. Уколико наставник жели да приликом планирања наставне јединице, активности или задатка дефинише прецизније исходе може да користи следећу схему: Уводни исказ (по завршетку задатка/наставне јединице ученик ће бити у стању да/умети да) + један глагол (наслика) + објекат (пејзаж) + критеријум (на основу имагинације). Исход задатка се формулише на основу

циљева задатка. У наведеном примеру циљ би био да ученици на основу сопствене имагинације креирају оригиналан ликовни рад. Један задатак по правилу има више циљева и исхода. На пример, наставник може да очекује од ученика и да по завршетку рада вербално опишу свој рад, да упореде радове осталих ученика (на пример, да анализирају композицију према задатим критеријумима).

Конечно, треба имати у виду да је програм, укључујући и упутство, само помоћ наставнику у процесу осамостаљивања. Већа количина информација у програму не подразумева и већу оптерећеност ученика и наставника. Напротив, наставник треба да испланира наставне јединице тако да предвиди довољно времена да ученици реализују своје идеје и уживају у раду, као и да рачуна на неочекиване прилике и могућности које се јављају у пракси.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм није организован по предметним областима, јер није пожељно, а често ни могуће, одвојено изучавати садржаје различитих предметних области (ни стандарди постигнућа за крај школовања нису организовани по предметним областима). Из тог разлога је на овом месту само дат опис предмета (без стриктне поделе на предметне области или области учења).

Развој ученика

Настава *ликовне културе* је индивидуализована и усмерена на целокупан развој ученика, а пре свега на развијање опажања и памћења, креативности, стваралачког мишљења, еманципације, емпатије, свести о општем и личном добру, толеранције, способности сарадње и разумевања различитости, естетичких критеријума, моторике и индивидуалних способности. Повезаност циља и садржаја наставе *ликовне културе* огледа се у повезаности опажања креативног изражавања и вредновања. Све почиње опажањем: креативно изражавање, посматрање уметничког дела и вредновање. Посматрање, истраживање и стварање изрази су надахнућа, али и примене знања о ликовним елементима, њиховим односима, како би се могле задовољити одговарајуће потребе ученика и развијати ликовни говор. Нужно је развијати и побуде као што су: знатижеља; мотивисаност; отвореност за стицање нових искустава; осетљивост за проблеме; преузимање ризика; толеранција према нејасноћама и самопоуздање, а од спознајних функција: флексибилност; оригиналност; спознају и памћење.

Креативност

Креативност се не везује само за уметност и даровите ученике. Сваки ученик има потенцијал који може да развије уколико му се пружи прилика. У складу са тим, све се чешће истиче потреба за учењем креативности и у настави се већ примењују неке технике за развој креативности (на пример, олуја идеја). Настава предмета *ликовна култура* има огроман потенцијал за развијање креативности сваког ученика (не само ученика који су даровити за уметност). Због тога је важно да ученици постепено стичу свест о томе на који начин су долазили до идеја за рад, шта их је мотивисало, као и да та искуства могу применити и у другим ситуацијама.

Основни услов за развој креативности су мотивациони садржаји који подстичу интересовање, одушевљење, имагинацију и позитивну емотивну реакцију, као и настава која ученику (али и наставнику) обезбеђује задовољство у раду. Уобичајени поступак је мотивациони разговор који омогућава да сваки ученик осмисли своју идеју (тему) за рад. Наставник може да испроба у пракси и следеће технике и поступке: постављање ликовног проблема (на пример, кретање облика) и нуђење више тема за рад од којих ученик треба да одабере ону која по његовом мишљењу одговара постављеном проблему (неке од тема треба да буду везане за појмове који нису у вези са кретањем, а може се десити да ученик пронађе неочекивану везу, односно оригинално решење); извлачење целула (2–3) на којима су исписани наизглед неспојиви појмови које треба повезати у смислену ликовну целину/ликовну причу; симулација ситуације у којој су ученици „дизајнери”, а наставник је „купац” који наручује продукт и поставља услове (на пример,

тражи комбинацију три боје или једну боју која доминира...); асоцијације (од ученика се тражи оригиналан рад мотивисан једним појмом или сликом, звуком, појавом, поруком, текстом...).

Опажање

Опажање се темељи на знању и осећајима ученика. Наглашава се ликовно-естетска перцепција, дакле ликовни и тактилни опажаји, спознаја и осећаји у којима ученици проналазе смисла у комуникацији с околином и уметничким ликовним делима. Задаци сваке наставне јединице развијају способност посматрања и уочавања карактеристика ликовних елемената. Треба увек осигурати пуно ликовних примера и подстицати ученике да изразе оно што су истраживали, подједнако речима као и ликовно-техничким средствима.

Ликовне технике и материјал

Ликовне технике и материјал обрађују се кроз кратко упутство и савете током рада, у оној мери која је неопходна, јер се учење заснива на самосталном (и у сарадњи са другима) истраживању изражајних могућности техника, прибора и материјала. Наставник указује ученицима и на основне карактеристике неког материјала или прибора. На пример, уколико ученик црта и боји фломастерима његов рад ће с временом бледети и нестати, а уколико користи перманентне маркере треба да их користи према инструкцијама, јер су поједини маркери токсични. Ученици могу да буду демотивисани уколико покушају да добију секундарне боје или жељени тон мешајући водене боје које садрже мању количину (неквалитетног) пигмента. Једно од решења је да заједно експериментирају позајмљујући једни другима материјал. Употребљена амбалажа, уколико није припремљена (опрана, термички обрађена и сл.) садржи штетне микроорганизме.

Теорија обликовања

Договорена теорија не постоји, већ се у литератури срећу различите поделе и тумачења. Од наставника се очекује да буде упознат са различитим тумачењима и да их критички процени и одабере. У програму је предвиђено тумачење простора и тумачење композиције (врсте композиција, ликовни елементи и принципи компоновања), међутим, свесно је избегнуто истицање једног од могућих тумачења. Теорија обликовања се може посматрати као отворени дијалог када је реч о уметничкој школи или факултету. Имајући у виду да би овакав приступ само збунио ученике основне школе најбоље је задржати се на једноставним, основним информацијама. Појмови из теорије обликовања објашњавају се на примерима уметничких дела и на примерима из природе и урбаног окружења. Знања из теорије обликовања нису примењива само у ликовном раду и настави других предмета, већ и у свакодневном животу ученика. На пример, распоред ствари према одређеном ритму у соби ученика може да омета или да подстиче концентрацију, одређене боје подстичу агресивност... Теорија обликовања се од петог до осмог разреда постепено учи и примењује, а предвиђено је да ученици буду упознати са могућом применом стечених знања у свакодневном животу, наставку школовања и у различитим занимањима.

Медијска писменост и комуникација

Као и до сада, садржаји који омогућавају стицање медијске писмености планирају се у корелацији са садржајима предмета *српски језик* и односе се на читање (разумевање) садржаја слике, текста и мултимедијалних садржаја. Имајући у виду да су ученици све раније изложени различитим садржајима на интернету, као и штетним (негативним) порукама које се провлаче кроз рекламе, игре, музичке спотове, мимове и др. потребно је успоставити и корелацију са садржајима предмета *информатика и рачунарство*, *техника и технологија*, *грађанско васпитање* или *веронаука*, као и са осталим предметима који предвиђају медијско описивање.

Медијска писменост подразумева и способност визуелног споразумевања, односно комуницирање медијумима ликовних

уметности. Осим слободног и спонтаног изражавања, које је заступљено у највећем проценту, ученици се оспособљавају и да изражавају своје идеје, замисли, поруке, ставове, емоције... различитим медијумима ликовних уметности.

Уметничко наслеђе

Садржаји уметничког наслеђа обухватају ликовна дела и споменике културе из прошлости и уметничка дела настала у 20. и 21. веку, епохе, стилове, правце, појаве, трендове, уметнике и уметничке групе, значајне споменике културе, манифестације, установе културе, установе за заштиту културне баштине... Приликом обраде ових садржаја фокус није на меморисању података, већ на развијању сензибилитета за доживљавање и разумевање дела, као и на сагледавању развоја уметности кроз историју и међусобног утицаја уметности и друштва. Неизоставни садржаји су најзначајнија дела из светске културне баштине, а посебна пажња се посвећује баштини на тлу Србије. Ови садржаји се планирају у корелацији са садржајима предмета *историја* и *музичка култура*, а могу да се обраде кроз интегрисану наставу, пројектне задатке, играње улога, *insitu*...

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање се врши према Правилнику о оцењивању.

Процењивање напредовања ученика и оствареност исхода врши се такозваном алтернативном (или аутентичном) методом, која се и до сада користила у пракси. Напредак ученика се прати да би наставник подржао развој потенцијала сваког ученика. Наставник може и да састави чек-листе за процену и самопроцену напретка. Међутим, ако се има у виду однос фонда часова и неопходног времена за неспутани развој ученика, као и искуство из света, пожељно је да се чек-листе не користе често. Уколико их наставник користи, препорука је да се користе на тромесечју и да садрже мањи број индикатора, кратко и јасно формулисаних (детаљнија објашњења могу се наћи у стручној литератури и на интернету). Треба имати у виду да су се до сада као најефикаснији вид подршке напредовању ученика показали савети које наставник даје у току практичног рада, као и питања која наводе ученике на промишљање и развијање идеја. Други вид ефикасне подршке је одељенска изложба (по завршетку задатка) на којој су заступљени сви радови ученика. Поређењем свих решења истог ликовног проблема ученици ефикасно уче на разликама и умеју да процене сопствени напредак. Коначно, ученички портфолио (мапа радова) омогућава ученику да и ван наставе самостално процењује сопствени напредак.

Програм подржава индивидуални развој ученика. По завршетку прве теме, *Ритам*, не завршава се учење о ритму. У наредним темама и разредима ученици ће примењивати стечено искуство и знања о ритму у различитим контекстима, прошириваће и продубљивати знања и искуства на различите начине. То значи да ће многи ученици по завршетку прве теме достићи исходе теме на основном нивоу, а да ће до краја године напредовати и исте исходе остварити на средњем или напредном нивоу. Због тога је за кључну процену најважније сагледати целокупни напредак и крајњи резултат, односно доказ о томе да је ученик напредовао.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ТЕМА: РИТАМ

САДРЖАЈ: Умјетничко наслеђе – значај праисторјског наслеђа на простору Хрватске

ТЕМА: ОБЛИК

САДРЖАЈ: Умјетничко наслеђе – наслеђе етнокултуре Хрвата у Србији. Значај античких споменика на тлу Хрватске.

ТЕМА: ВИЗУАЛНО СПОРАЗУМИЈЕВАЊЕ

САДРЖАЈ: Умјетничко наслеђе-значај наслеђа Хрвата у Србији за туризам и познавање сопственог порекла.

2. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ОРИЕНТАЦИОНИ ИЗБОР ЛИКОВНИХ ДЕЛА И СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

ОБЛИК

Народна архитектура Словака у Србији, најстарија кућа, 18. век, Бачки Петровац

Олтар у цркви Св. Јакуба у Левочи, Ликовна уметност у Словачкој републици, мајстор Павол из Левоче (1465/1470/1480–1537/1542)

ОРНАМЕНТ

Народна примењена уметност (ручни вез, осликан намештај)

Почеци ликовне уметности Словака у Србији, народна ликовна уметност

Девојка из Петровца у ношњи, уље на платну, Зуска Медвеђова (1897–1985)

Момак у ношњи, уље на платну, Зуска Медвеђова (1897–1985)

Жена у ношњи из Словачке, уље на платну, Зуска Медвеђова (1897–1985)

ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Игра на снегу, уље на платну, 1977, Зузана Халупова (1925–2001)

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ОБЛИК

Народна архитектура Румуна у Србији, најстарија кућа, XVIII век, Ритишево, Иконостас цркве у Ритишеву, Ликовна уметност у Банату – зограф Георгије Ђаконовић (друга половина XVIII века)

ОРНАМЕНТ

Народна примењена уметност (ручни вез, осликани делови намештај – сандук за мираз)

Почеци ликовне уметности Румуна у Србији,

Шербан Поповић – *Богородица са Христом* – Иконостас цркве у Вагину (друга половина XVIII века)

Георгије Ђаконовић – *Христ* – Збирка икона Банатске спархије у Вршцу (друга половина XVIII века)

ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Ливијус Балножан (1930-2005) *Бели медведи*, скулптура

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– Korniss Dezső: Tücsöklakodalom, 1948

– M.S. mester: Vízitáció, 1510 körül

– Csontváry Kosztka Tivadar: Magányos cédrus, 1907

– Kolozsvári testvérek: Szent György szobra, Prága, 1373

– Tarsoly László, Galgóczi lelet

– Komor Marcell, Jakab Dezső: A szabadkai zsinagóga, 1902

– Moholy-Nagy László: fény-tér-modulátor, 1931

– Szabadkai városháza foglalkozásokat ábrázoló eosin díszítései

Назив предмета

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ

Циљ учења *Музичке културе* је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, естетске критеријуме, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

72 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији и античком добу; – објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања; – искаже своје мишљење о значају и улози музике у животу човека; – реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног понашања и пантеизма; – идентификује утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ и сл.); – класификује инструменте по начину настанка звука; – опише основне карактеристике ударалки; – препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја, односно прилике када се музика изводи; – изражава се покретима за време слушања музике; – вербализује свој доживљај музике; – идентификује ефекте којима различити елементи музичке изражајности (мелодија, ритам, темпо, динамика) утичу на тело и осећања; – анализира слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте; – илуструје примере коришћења плесова и музике према намени у свакодневном животу (војна музика, обредна музика, музика за забаву...); – критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; – понаша се у складу са правилима музичког бонтона; – пева и свира самостално и у групи; – примењује правилну технику певања (правилно дисање, држање тела, артикулација); – кроз свирање и покрет развија сопствену координацију и моторику; – користи различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; – искаже своја осећања у току извођења музике; – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; – учествује у школским приредбама и манифестацијама; – користи могућности ИКТ-а за слушање музике и извођење; – користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; – изражава своје емоције осмишљавањем мањих музичких целина; – комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; – учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката. 	ЧОВЕК И МУЗИКА	<p>Човек у праисторији Улога музике у првобитном друштву. Човек и ритуал: улога музике у ритуалу (музичко-антрополошка истраживања). Магијска моћ музике. Елементи музичког тока: покрет, ритам (ритам као основа ритуала), коло/групни плес. Покрет: порекло плеса. Слушање/доживљај ритма телом. Најстарија фолклорна музичка традиција у Србији и светске баштине. Човек Антике Божанска природа музике: – митолошка свест античког човека; – музички атрибути богова; – музика и држава. Музика у храму и музика на двору; Примери различитих инструмената и музичких облика у античким цивилизацијама. Улога и место музике у античким цивилизацијама: Индија, Сумер/Вавилон, Кина, Египат, Грчка, Рим. Појава првих нотација, пентатоника.</p>
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	<p>Најстарији инструменти: тело, ударалке, дувачки, жичани. Ударалке – настанак, првобитни облик и развој. Ритмичке ударалке као најједноставнија група инструмената. Мелодијске ударалке.</p>
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	<p>Елементи музичке изражајности – темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање вокалних, вокално-инструменталних и кратких инструмен-талних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела најстарије фолклорне традиције српског и других народа. Слушање народних и уметничких дела инспирисаних фолклором народа и народности, различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича.</p>
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Певање песама по слуху самостално и у групи. Певање песама из нотног текста солистичкијом. Извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација певањем. Певање песама у комбинацији са покретом. Свирање песама и лакших инструменалних дела по слуху на инстру-ментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Свирање дечјих, народних и уметничких композиција из нотног текста. Извођење дечјих, народних и уметничких игара. Извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација на инструментима или покретом.</p>
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	<p>Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима, кори-стећи притом различите изворе звука. Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Осмишљавање музичких питања и одговора, ритмичка допуњака, мелодијска допуњака са потписаним текстом, састављање мелодије од понуђених мотива. Импровизација мелодије на задати текст; Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима. Израда једноставних музичких инструмената. Реконструкција музичких догађаја у стилу старих цивилизација.</p>

Кључни појмови садржаја: покрет, ритам, мелодија, темпо, динамика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тема које су предвиђене наставним програмом. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос

према музици а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. У том смислу основни методски приступ је *од звука ка теорији*.

Исходи по холистичком принципу обухватају различите сфере феномена музике и заједно рефлектују музичко биће у нама, те као такви јесу остварљиви за сваког ученика. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у под-

стицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник остварује наставу и учење користећи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационог технологија као и развијених модела мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникационе вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премощавања стидљивости или анксиозности.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи–глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика,
- Музички инструменти,
- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

ЧОВЕК И МУЗИКА

Знање о музици кроз различите епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву је данас познајемо или и нешто друго. Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за пети разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немужичким аспектима праисторије и антике на детаљнији и специфичнији начин.

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, једно од најстаријих средстава изражавања човека, информације о првим музичким инструментима треба да проистекну непосредно из

историјског контекста и свакодневног живота. У том смислу треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилике када се и на који начин музика изводи-ла некада и сада.

Инструменти Орфовог инструментаријума могу бити полазна тачка за класификацију инструмената у зависности од начина стварања звука (ударалке, дувачки и жичани). Посебан фокус је на инструментима из групе ударалки, као најједноставнијим и присутним од самог почетка музичког изражавања. Информације треба да буду сведене и усмерене на настанак, првобитан облик и развој, као и основне карактеристике, изражајне могућности и примену ритмичких и мелодијских ударалки.

У настави треба максимално тежити да се до знања о инструментима дође из непосредног искуства свирања, слушања и анализе, а не фактографским набрајањем података. У томе, као и у примени знања из ове области, могу помоћи и доступне ИКТ апликације.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа” у процесу ученичке а/перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту праисторије и антике, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичког дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав и изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања дела које су ученици слушали, подстичући креативност и критичко мишљење.

Препоручене композиције за слушање

Химне

Државна химна
Химна Светом Сави
Химна школе

Народне песме и игре

Ј. Јовичић – Војвођанска свита
С. Стевић – Бела вило (избор)
Коледарска песма
Играј, играј Лазаро – Лазаричка
Крстоноше крста носе – Крстоношке
Орач оре равно поње – Краљичка
Додолска песма

Човек и музика

Песме примитивних племена – Worldmusic
Афрички бубњевци
Pagandrumming: https://www.youtube.com/watch?v=63w_8KHrEZQ
Vanuatu Women's Water Music <https://www.youtube.com/watch?v=UUVVffzSI>
Ритуална игра северноамеричких Индијанаца
Композиције старог века: Byzantine Hymns Good Friday
Звуци реконструисаних старогрчких инструмената– лира, аулос

Грчка музика, Епитаф деи Секилоу (EpitaphedeiSeikilos)
 AtriummusicaeMadrid
 Кинеска музика, ZhengQu (Планине и воде)
 Кинеска мелодија заснована на пентатоници
 NamMyohoRengeKyo – TheLotusSutra, <https://www.youtube.com/watch?v=r364h19dXio>

Композиције инспирисане музиком старих епоха

Жан Филип Рамо, *LesIndesGalantes: LesSavages (балет опера)*
 Дворжак, *Симфонија из Новог света* 3. став
 А. Хачатурјан, *Игра сабљама* из балета „Гајана”
 Бела Барток, *Алегро Барбаро*
 Игор Стравински, *Посвећење пролећа*
 Рихард Штраус, опера *Саломе: Dance of the seven veils* <https://www.youtube.com/watch?v=bL2fGdfG3X0>
 Оливије Месијан, композиције инспирисане звуцима птица
 Клод Дебиси, *Danses sacree et profane* <https://www.youtube.com/watch?v=f51LBBLzS8M>

Домаћи композитори

С. Мокрањац – *II руковет*
 С. Мокрањац – *V руковет*
 П. Коњовић – *Велика чочечка игра* из опере „Коштана”
 М. Тајчевић – *Балканске игре* (избор)
 С. Христић – игра „Грица”, „Биљана платно белеше” из балета „Охридска легенда”
 Љубица Марић, *Бранково коло*
 Љубица Марић, *Праг сна*
 Вера Миланковић, *Сењачка рапсодија* <https://www.youtube.com/watch?v=bf1rvfmlNp0>
 Вера Миланковић *EinekleinePopmusic*, Трио
 Бора Дугић – *Чаробна фрула* (избор)
 Бора Дугић, *Игра скакаваца, Месечина*

Страни композитори

А. Вивалди – „Годишња доба” (*Пролеће, Лето, Јесен, Зима*)
 Жан Филип Рамо, *Hippolyte and Aricie: A la Chasse*
 Јозеф Хајдн, „Коњаник”, *Гудачки квартет*, г-мол, оп.74, бр. 3, III став
 Лудвиг ван Бетовен, *Шеста симфонија*
 Л. В. Бетовен – *Мењет* из II става Сонатине у Г-дуру оп. 49
 В. А. Моцарт – *Мала ноћна музика* I и III став
 МозАртквартет *Eine kleine World music*
 Јоханес Брамс, *Симфонија* бр. 3, трећи став
 Рихард Вагнер, *Танхојзер*: Први чин, друга сцена „*V Венерином брду*”
 Е. Григ – *Буђење пролећа*
 Едвард Григ, *Пер Гинт*, свита бр. 1
 А. Дворжак – *Хумореска*,
 Б. Сметана – *Влтава*
 М. Мусоргски – *Слике са изложбе* (избор)
 Арам Хачатурјан, „*Адађо*” из *Спартакуса*
 К. Орф – *4 кратка комада за ксилофон*
 Лирој Андерсон *Писаћа машина*
 Хауард Шор, *Господар прстенова (Isengard; UrukHai)*

Видео примери за композиције

П.И.Чајковски – *Игра малих лабудова* из балета *Лабудово језеро* <https://www.youtube.com/watch?v=oiMOinQU5AY>
https://www.youtube.com/watch?v=MDy_XrWfxHY
Pagan drumming: https://www.youtube.com/watch?v=63w_8KHrEZQ
 Vanuatu Women's Water Music <https://www.youtube.com/watch?v=vUUVEvffzSI>
 Nam Myoho Renge Kyo – *The Lotus Sutra*, <https://www.youtube.com/watch?v=r364h19dXio>
 Рихард Штраус, опера *Саломе: Dance of the seven veils* <https://www.youtube.com/watch?v=bL2fGdfG3X0>

Клод Дебиси, *Danses sacree et profane* <https://www.youtube.com/watch?v=f51LBBLzS8M>
 Вера Миланковић, *Сењачка рапсодија*, <https://www.youtube.com/watch?v=bf1rvfmlNp0>

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Научна истраживања указују да читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произилазити и из историјског контекста, важно је имати на уму да начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику (плес) и покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину (обред).

Кроз примену на одговарајућим примерима музичких вежби и композиција, обрадити елементе музичке писмености. То су разлике између дура и мола, а-мол лествица (природна и хармонска), појам предзнака – повисилица и разрешилица, прости и сложени тактови, шеснаестина ноте у групи и предтакт.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Ученике не треба потцењивати у смислу поједностављеног литерарног и музичког садржаја. Што је музичко дело квалитетније, то је већи потенцијал природне позваности ученика да учествује у музичком догађају.

Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за правилно дисање и распевавање. Посебно треба обратити пажњу на правилну дикцију. Рад на песми почиње фрагментима. У току рада треба указати на грешке, исправити их колико је то могуће, па тек на крају извести композицију у целини. Наставник треба да узме у обзир гласовне могућности ученика преодабира песама за певање.

Уколико је у питању извођење песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја. То се може подстакнути пратњом која укључује природни инструмент (нетемперовани инструмент, као и људски глас). Такође, одређене песме ће карактерисати специфичан стил извођења (нпр. грлено певање).

Свирање

Приликом инструменталног музицирања користити ритмичке и мелодијске инструменте (Орфов инструментаријум, као и друге доступне инструменте). Пошто су ученици описмењени, свирање на мелодијским инструментима биће олакшано јер се могу користити нотни примери појединих песама које су најпре солмизационо обрађене. Примењујући принцип активног учешћа ученика на часу, свирањем се, поред осталог, развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Препоручене композиције за певање и свирање

Химне

Државна химна
 Химна Светом Сави
 Химна школе

Народне песме и игре

Густа ми магла паднала (по слуху)
Ајде, Јано (по слуху)
Банатско коло
Повела је Јела

*Девојачко коло
Ти једина
У ливади под јасеном
Пред Сенкином кућом
Ми смо деца весела
Коларићу, панићу
Овим шором, јагодо
Девојчица платно бели овако
Шетња*

Дечје песме

Бајоне, *Срећна Нова свој деци света*
К. Орф, *Динг, донг*
Д. Деспић, *Шума на киши*
М. Милојевић, *На ливади*
Песма из Русије, *Нека увек буде сунце*
Песма из Финске, *Пролеће у шуми*
Песма из Белгије, *Нек свуд љубав сја*
Песма из Италије, *Сад зиме више нема*
Р. Роцерс, *Солмизација*
К. Бабић, *Веверица*
Стеван Шром, *Јагње моје*
М. М. Протић, *Циц*

Свирање на Орфовим инструментима

*Вишњичица род родила
Дивна, Дивна
Дед` поиграј, медо
Миодраг Илић Бели, Све је пошло наопачке*

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечије музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре,
- компоновање мелодије на задати текст,
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива,
- импровизација игре/покрета на одређену музику,
- илустрацију доживљаја музике,
- израду музичких инструмената (функционалних или нефункционалних),
- музичко-истраживачки рад,
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката,
- осмишљавање музичких квивова,
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са певањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација,
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда (племенска музика, музика на двору, у храму, пригодна музика...).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет *музичка култура* синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су ниво његових постигнућа у односу на дефинисане исходе као и рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност. Тако се у настави *музичке културе* за исте васпитно-образовне задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и уметничког и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

1. допринос ученика за време групног рада,
2. израда креативних задатака на одређену тему,
3. рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
4. специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене складбе за слушање у 5. разреду:

Химне

– Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске

Народне пјесме и игре

- Звони звонце, чобан тира овце – буњевачка писма
- Гајдаш – Аугустин Жигманов
- Моја мати ћилим тка – Краљице Бодрога
- Јабучка је моја – клапа Јелса
- Цроатиа – Чилипи Фолклоре Данце анд Мусиц
- Међимурска писана недеља – Ансамбл Ладо
- Деца, моја деца – Елизабета Топлек и Ладо
- Плесови из Славоније – ФА СКУД-а „Иван Горан Ковачић”

Домаћи композитори

- Сламарско коло – Пере Тумбас – Хајо
 - Чуј Буњевче вес'о глас – П. Тумбас-Хајо
 - Едит валцер – П. Тумбас-Хајо
 - Концерт у а-молу за брач и тамбурашки оркестар, оп. 259
- И. ставак – Др. Јосип Андрић
- Амелиа – Иван Жајц

Препоручене складбе за пјевање и свирање у 5. разреду:

Химне

- Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске

Народне пјесме и игре

- Сједи Ћиро на врх сламе
- Копа цура виноград
- Тихо ноћи моје злато спава
- Пред Сенкином кућом
- Болујем ја, болујеш ти
- Звони звонце, чобан тира овце
- Плови, плови – Далмација (по слуху)
- По Пригорју рожице цветеју – Пригорје (по слуху)

Дечје песме

- Ал' бих знао газда бити – В. Темуновић-С. Башић-Шкараба
- Мој је тата освануће – Б. Тимотијевић

Свирање на орфовим инструментима

- Солмизација – Р. Роџерс
- Сједи Ћиро на врх сламе – Славонија
- Полустепен
- Руке перем, брашно сејем – С. Коруновић-Ј. Шкарица

2. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Препоручене композиције за слушање (допуна)

Народне песме и игре

- Словачке народне песме у извођењу на фрули, фујари, гајдама, тамбури и у извођењу народног оркестра по слободном избору
- Словачки композитори
- В. Ф. Бистри: *Trávička zelená* (Зелена трава)
- Е. Сухоњ: *Ešte sa nevydám* (Још се нећу удавати)
- М. С. Трнавски: *Keby som bol vtáčkom* (Када бих био птица)

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ПЕТОМ РАЗРЕДУ

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Препоручене композиције за певање и свирање (допуна)

Народне песме и игре

- Spievajte si, spievajte* (Певај, певај) – словачка народна песма
- Na trenčianskom moste* (На тренчинском мосту) – словачка народна песма
- Hlboký jarček* (Дубок јарак) – словачка народна песма
- Dolina, dolina* (Долина, долина) – словачка народна песма
- Preberaj, preberaj* (Свирај, свирај) – словачка народна песма
- Дечје песме
- Марина Кања: *Škola volá* (Школа зове)
- Мариена Станковић-Кривак: *Tichne leto* (Лето је утихнуло)
- Свирање на Орфовим инструментима
- Limboğa, limboğa* – словачка народна песма
- И друге народне и дечје песме које одговарају захтевима методских јединица прописаних за пети разред основне школе.

Препоручене композиције за рад хорова

Канони:

- *Rokarala na salaši slanina* (Нестала је на салашу сланина) – словачка народна песма
- Песме домаћих аутора:
- Мартин Кмећ, *Išla sova na tanec* (Ишла је сова на плес)
- Словачки композитори:
- Мирослава Урбанекова, *Skôr, ako posledný strom padne* (Пре него што задње дрво падне).

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Теме за обраду

- Структура румунских народних песама;
- Хорска музика као вид музичког изражавања румуна у Војводини;
- Подела румунског фолклора на категорије:
- Успаванке;
- Дечији фолклор;
- Песма (дојна, балада, песма здравица, свечарска песма, романса итд.);
- Песма за игру;
- Игре (хора, арделеана, пошовајка, карлигул, де дој, инвартита итд.)
- Румунски традиционални инструменти (панова фрула, фрула, цимбал, гајде, кобза, виолина са левком, дромбуље, окарина, кавал, тарагот итд.) и специфични инструментални ансамбли (тараф);
- Обичаји, песме и игре из периода око Божића (на румунском језику користи се израз *Зимски обичаји*);
- Обичаји, песме и игре из периода пре и за време Ускреса (на румунском језику користи се израз *Пролећни обичаји*).

Композитори и знаменити извођачи

- George Enescu (Ђорђе Енеску)
- Dumitru G. Kiriac (Думитру Г. Кириак)
- Timotei Popovici (Тимотеј Поповић)
- Ioan D. Chirescu (Јоан Д. Киреску)
- Maria Tănase (Марија Танасе)
- Ioana Radu (Јоана Раду)
- Marija Lătărețu (Марија Лагарецу)
- Barbu Lăutaru (Барбу Лаутару)
- Vichentie Petrovici Bosăluț (Викентије Петровић Бокалуц)
- Traian Dehelean Glumă (Трајан Дехелеан Глума)
- Lucian Petrovici (Лучијан Петровић)

Препоручене песме за певање или свирање

- *Măi stejar (O, храсту)*, народна песма;
- *Ieruras, coconaș (Зечићу маленићу)*, песма из дечијег фолклора;
- *Toată lumea vrea să mor (Цео свет жели да умрем)*, румунска народна песма из Војводине.
- *Pe deal pe la Cornățel (На брегу изнад Корнацела)*, народна песма;
- *Cobzar bătrân (Стари кобзар, лутњар)* народна песма;
- *Pietro Mezetti, Bardul din Mircești* (Пјетро Мезети, Бард из Мирчештија);
- *Frate Iacob (Брате Јакоб)*, канон;
- *Foaie verde de sulfină*, народна песма;
- *Ploaia (Киша)*, канон;
- *Doruleț, dorulețule după I.D. Chirescu* (Чежњо, чежњице, по И.Д.Киреску), хорска песма;
- *Foicică de ciuper (Листић од бибера)*, хорска песма;
- *I.D. Chirescu, Mama*, (И.Д. Киреску Мама), хорска песма;
- *A. Pavelescu, Mama mea*, de (А. Павелеску Моја мама), хорска песма;
- *Măi ciobane, măi (Хеј, чобанине, хеј)*, народна песма;
- *G.Enescu, Foaie verde ghiocel*, (Ђ. Енеску, Зелени лист ви-сибабе);

– *Barbu Lăutarul* (Барбу виолиниста), народна песма
 – T. Popovici, *La oglindă*, (Т. Поповић Пред огледалом), хорска песма;
 – D.G. Kiriac, *A ruginit frunza din vii*, (Д.Г. Киријак, *Пожутело је лишће у винограду*);
 – D.D. Stancu, *Mai am un singur dor*, (Д.Д. Станку, *Имам још само једну жељу*);
 – R. Stein, *Sanie cu zurgălăi*, (Р. Стејн, *Саонице са прапорцима*);
 – *Șade rața pe gunoi* (Стоји патка на ђубрету), бројалица из Војводине;
 – *Hai, maica-l culcă* (Мајка га успављује), успаванка из Војводине;
 – *Trandafir crescut la poartă* (Ружа израсла поред капије), народна песма из Војводине;
 – *Hai, Leliço-n deal la vie* (Хајде, Лело, у виноград на брду), народна песма из Војводине;
 – *Măi, Jonele d-al tău drag* (Хеј, Јонеле због твоје љубави) народна песма из Војводине;
 – *Mărie, poale ciurate* (Марија, са извезеном кецељом) народна песма из Војводине;
 – *Mărie și Mărioară* (Марија и Мариоара), народна песма;
 – *Șapte săptămâni în post* (Седам недеља поста), шаллива народна песма;
 – *Mândră, toată lumea ne vorbește* (Драга, џео свет нас оговара), народна песма из Војводине;
 – *Turturea din valea seacă* (Грлица из суве долине), народна песма из Војводине;
 – *Bună seara dragii mei* (Добро вече, драги моји), народна песма из Војводине;
 – *Ciobănaș cu trei sute de oi* (Чобанин са триста оваца), народна песма.
 – *Drag mi-e jocul românesc* (Драга ми је румунска игра), дечија народна игра.
 – *O, ce veste minunată* (О каква дивна вест), традиционална коледа;
 – *Trei păstori* (Три пастира), традиционална звездарска песма;
 – *Sculați, sculați, boieri mari* (Устајте, устајте велики домаћини), звездарска песма из Војводине;
 – *Bună dimineața la Moș Ajun* (Добро јутро на Бадњи дан), звездарска песма;
 – *Steaua sus răsare* (Звезда горе осветљава), звездарска песма;
 – *Trei crai de la răsărit* (Три краља са истока), звездарска песма из Војводине;
 – *Sorkova* (Соркова), музички облик соркова;
 – *Plugușorul* (Плугушорул), музички облик плугушорул;
 – *La Pițârăi* (Ићу у пицарај), музички облик пицарај, записан у Војводини;
 – *Șiuralieșa* (Шјуралеџа), музички обичај из Војводине;
 – *Când Hristos cina la masă*, (Када је Христос вечерао за столом), ускршња коледа из Војводине;
 – *Troparul Floriilor* (Тропар за Цвети);
 – *Plângerea, starea I-a* (Статија прва);
 – *Plângerea starea a II-a* (Статија друга);
 – *Plângerea starea a III-a* (Статија трећа);
 – *Sfinte Dumnezeule* (Свјати Боже);
 – *Hristos a înviat* (Христос Воскресе).

Препоручене композиције за слушање музике:

– Anton Pann, *Deșteaptă-te, române* (Антон Пан, *Продуди се, румуне*);
 – Pietro Mezetti, *Bardul din Mircești* (Петро Мезети, *Бард из Мирчештија*);
 – Bela Bartok, *Dansuri românești* (Бела Барток, *Румунске игре*);
 – Anton Achitei, *Am un leu și vreu sa-l beu* (Антон Акитеј, *Имам један леј и желим да га потрошим*);
 – George Enescu, *Rapsodia română nr. 1*, (Ђорђе Енеску, *Румунска рапсодија бр.1*);
 – Melodie populară *Ciocârlia* (Народна мелодија *Шева*);
 – *Pe deal pe la Cornățel*, în interpretarea Mariei Tănase, (На брежу код Корнацела, у извођењу Марије Танасе);

– *Cobzar bătrân* (Народна песма *Стари виолиниста, кобзар*)
 – *Perinița* (Периница, народна игра);
 – *Toată lumea vrea să mor* (Џео свет жели да умрем, румунска народна песма из Војводине);
 – *Ieruraș, coconaș* (Зечићу маленићу, песма из дечијег фолклора);
 – I.D. Chirescu, *Dorulețule* (И.Д. Киреску, *Чежњице*, хорска песма);
 – I.D. Chirescu, *Mama*, (И.Д. Киреску *Мама*, хорска песма);
 – Tudor Jarda, *Foicică de ciuper*, (Тудор Жарда, *Биберов лист*, хорска песма);
 – A. Pavelescu, *Mama tea*, (А. Павелеску *Моја мама*, хорска песма);
 – *Ciuleandra*, cântec popular în interpretarea Mariei Tănase, (*Гиулеандра*, народна песма у извођењу Марије Танасе);
 – Timotei Popovici, *La oglindă*, (Тимотеј Поповић, *пред огледалом*, хорска песма);
 – *O, ce veste minunată* (О каква дивна вест, традиционална коледа);
 – *Trei păstori* (Три пастира, традиционална звездарска песма);
 – *Sculați, sculați, boieri mari* (Устајте, устајте велики домаћини, коледа);
 – *Bună dimineața la Moș Ajun* (Добро јутро на Бадњи дан, коледа);
 – *Steaua sus răsare* (Звезда горе осветљава, звездарска песма);
 – *Trei crai de la răsărit* (Три краља са истока, звездарска песма);
 – *Sorkova* (Соркова, музички облик соркова);
 – *Cine iubeste și lasă*, cântec popular în interpretarea Mariei Tănase, (*Ко воли и оставља*, народна песма у извођењу Марије Танасе);
 – *Bună seara dragii mei*, (Добро вече, драги моји, народна песма из Војводине);
 – *La birtuți din pădure*, (У механи у шумици, дојна);
 – *Sara bună bade Ioane*, (Лаку ноћ, драги Јоане, дојна);
 – *Miorița*, baladă în interpretarea lui Tudor Gheorghe, (*Овчица*, балада у извођењу Тудор Георгеа);
 – *Mă dusei să trec la Olt*, (*Кренуо сам да пређем Олт*, (реку), народна песма);
 – *Mărie și Mărioară*, cântec popular în interpretarea Mariei Tănase, (*Марија и Мариора*, народна песма у извођењу Марије Танасе);
 – *Căsuța noastră*, (Наша кућица, свечарска песма);
 – *Sănătate, sănătate*, (Здравље, здравље, свечарска песма);
 – *Sus paharul*, (Горе чашу, песма здравица);
 – Richard Stein, *Sanie cu zurgălăi*, în interpretarea Mariei Lătărețu, (Рихард Штајн, *Санке са прапорцима*, у извођењу Марије Танасе);
 – *Radu mamii, Radule*, (Раду мамин, Радуле, народна песма);
 – *Iedera*, (Једера, народна песма);
 – *Mărie, poale ciurate*, (Марија са извезеном кецељом, народна песма из Војводине);
 – *Bade, de dragostea noastră*, (Драги, због наше љубави, народна песма);
 – *Dragu mi mie la joc*, (Драго ми је да играм, народна песма);
 – *Sorocul*, (Сорокул, народна игра);
 – *Hora*, (Хора, народна игра);
 – *Ardeleana*, (Арделеана, народна игра);
 – *De doi*, (Де дој, народна игра);
 – *Învărtita*, (Инвартица, народна игра);
 – *Cârligul*, (Карлигул, народна игра);
 – *Poșovoaița*, (Пошовоајка, народна игра);
 – *Brău din Banat*, (Брау из Баната, народна игра);
 – *Sârba lui Pompiereu*, Gheorghe Zamfir – nai, (*Помпијерова сарба*, Георге Замфир –панова фрула);
 – *Suită din Oltenia*, Gheorghe Zamfir – nai, (*Свита из Олтеније* Георге Замфир –панова фрула);
 – *Văciut moldovean*, (Бућум из Молдавије, народна песма на алпском рогу);
 – *Brău și de doi la cobză*, Constantin Gaciu – cobză, (*Брау и де дој на кобзи*, Константин Гаћу – кобза);
 – *Hora lui Toni Iordache*, la țambal, (*Хора Тони Јордакеа*, на цимбалу);

- *Geamparalele*, Ion Lăceanu – cîmpoi, (*Гампаралеле*, народна игра, Јон Лаућану – гајде);
- *Joc din cîmpoi*, (*Игра на гајдама*, народна игра);
- *Foaie verde și-o crăiță*, variațiuni, Toni Iordache – țambal, (*Варијације народне песме*, Тони Јордаке – цимбал);
- *Sârba*, la caval, (*Сарба*, народна игра на кавалу);
- *Învărtita ca la Sibiu*, la drombă, (*Инвартита из Сибиуа*, на дромбуљама);
- *Ardeleana din Banat* în interpretarea orchestrei RTV Voivodina, (*Ардељана из Баната*, у извођењу оркестра РТВ Војводина);
- *Ardeleana-n patru părți* (*Ардељана из четири дела*, традиционална румунска игра из Војводине);
- *Banul mărăciine*, dans popular în interpretarea orchestrei RTV Voivodina, (*Трнов бан*, народна игра у извођењу оркестра РТВ Војводина);
- *Ca din buciur*, în interpretarea Orchestrei de muzică populară a Radio – dirijor Paraschiv Oprea (*Као на бућуму*, (*алпском рогу*), у извођењу Оркестра румунског радија – диригент Параскив Опреа);
- *Ca din caval și Hora bătrânească*, în interpretarea Orchestrei de muzică, populară a Radio – Paraschiv Oprea, (*Као на кавалу и стара хора*, у извођењу оркестра румунског радија – диригент Параскив Опреа);
- *Bade pâlărie nouă*, (*Нов шешир*, *драги*, народна песма);
- *Ciobănaș cu trei sute de oi*, în interpretarea Ioanei Radu, (*Пастир са триста оваца*, народна песма у извођењу Јоане Раду);
- *Călușarii*, (*Калушари*, традиционална игра);
- *Călușul* (*Калушул*), народна игра из Војводине;
- *Jocul cu capra*, (*Традиционална козија игра*);
- *Toaca* în mănăstirea Putna și mănăstirea Izvorul Mureșului, (*Клепала* у румунским манастирима Путна и Извор Муреша);
- *Troparul Floriilor* (*Тропар за Цвети*);
- *Plângerea, starea I-a* (*Статија прва*);
- *Plângerea starea a II-a* (*Статија друга*);
- *Plângerea starea a III-a* (*Статија трећа*);
- *Sfinte Dumnezeule* (*Свјату Боже*);
- *Hristos a înviat* (*Христос Воскресе*);
- G. Șorban, *Pe lângă plopii fără soț* (Г. Шорбан *Поред усамљених топола*, романса);
- *Barbu Lăutarul*, în interpretarea Orchestrei lui Gheorghe Zamfir, (*Барбу виолиниста*, народна песма у извођењу оркестра Георге Замфира);
- I. Ivanovici, *Valurile Dunării*, (И. Ивановић, *Дунавски валови*), валцер.

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЃИНА

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ПЕТОМ РАЗРЕДУ (допуна)

- Народне песме и игре
- 1. Zalogosdi – népdal
- 2. Erdő, erdő, de magas a teteje
- 3. Rengesd, uram – táncdallam
- 4. Megyen már a hajnalcsillag lefelé – népdal
- 5. Érik a szőlő – népdal
- 6. Béreslegény – népdal
- 7. Felülről fúj az őszi szél
- 8. Nem vagyok én
- 9. Aki dudás akar lenni – dudánóta
- 10. Sónyi: Sárga csikó
- 11. Nincs Szentesen olyan asszony
- 12. Sej, a szakcsi utca
- 13. A szennai lipisen-laposton
- 14. Megkötöm lovamat
- 15. Csillagok, csillagok
- 16. Kimegyek a doberdói hártérre
- 17. A karádi falu végen
- 18. A ratóti legények
- 19. A jó lovas katonának

- 20. Hopp ide, tisztán
- 21. Császárné pávája
- 22. Luca, Luca, Kitty-kotty
- 23. Ó, jöjj, ó, jöjj
- 24. A kis Jézus aranyalma
- 25. Az ünnep előtt zeng a dal
- 26. A, a, a, a farsangi napokban
- 27. Kit kéne elvenni?
- 28. Régi táncdal
- 29. Jajj, de sokat arattam a nyáron
- 30. Apámért s anyámért
- 31. Szárnya, szárnya
- 32. Jól van dolga
- 33. Erkel – Kölcsey: Himnusz
- 34. Krisztus feltámad
- 35. Ez ki háza, ki háza?
- 36. Este jó, szürkül bé
- 37. Kodály: Leveleken
- 38. A pünkösdek jeles napján
- 39. Szánt a babám
- 40. Már minálunk babám
- 41. resteknek nótája
- 42. Vettem majorannát

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ПЕТОМ РАЗРЕДУ (допуна)

- 1. Bartók: Cipósütés – gyermekkar
- 2. Bartók: Este a székelyeknél
- 3. Bartók: Gyermekeknek – Csillagok, csillagok /zongorán/
- 4. Kodály: Hány János
- 5. Bárdos: Régi táncdal /vegyeskar/
- 6. Liszt: Magyar rapszódia
- 7. Bakfark Bálint: Lantfantázia
- 8. Arany János – Amádé Zoltán: Toborzó
- 9. Magyar Köztársaság himnusza vegyeskar előadásában

ТЕМЕ ЗА ОБРАДУ

- 1. Kodály és Bartók jelentősége a magyar népzeneben – Значај Кодал-а и Барток-а у мађарској народној музици
- 2. A magyar népzene: népdalok stílusa, népi hangszerek, előadásmód, népi táncok – Мађарска народна музика: музичка структура мађарских народних песама, народни инструменти, народне игре
- 3. Népi húros-, népi fűvós hangszerek – кордофони и аерофони народни инструменти
- 4. Vajdasági népi hangszerek – народни инструменти у Војводини
- 5. Kórusfajták, hangfajok – Хорови – врсте
- 6. Kodály: Kállai kettős /vegyeskar és a népi zenekar fogalma/ – Појам мешовитог хора и народног оркестра
- 7. A verbunkos – Народна игра – вербунк
- 8. Régi magyar táncok /ungaresca, hajdútánc/ – Стари мађарски плесови
- 9. Bartók Béla: Este a székelyeknél – Бела Барток: Вече код секеља
- 10. Kodály: Hány János – далјатек
- 11. Jeles napok, ünnepi szokások /Luca napja, Advent, Karácsony, A regölés, Újév, farsang, Húsvét, Pünkösöd/ - Обичаји, песме и игре из периода око Божића и Ускрса
- 12. Liszt Ferenc élete és munkássága – Животно дело Лист-а
- 13. A lant és a lantosok: Tinódi Lantos Sebestyén és Bakfark Bálint – Лаута и познати лаутисти на тлу Мађарске
- 14. Király Ernő vajdasági zeneszerző és népdalgyűjtő – Ерне Кираљ композитор и истраживач мађарске народне музике у Војводини
- 15. Erkel Ferenc és Kölcsey Ferenc élete és munkássága – Животно дело Еркел-а и Келчеи-а

Назив предмета	ИСТОРИЈА
Циљ	Циљ учења <i>Историје</i> је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разликује основне временске одреднице (годину, деценију, век, миленијум, еру); – лоцира одређену временску одредницу на временској ленти; – разликује начине рачунања времена у прошлости и садашњости; – именује периоде прошлости и историјске периоде и наведе граничне догађаје; – разврста историјске изворе према њиховој основној подели; – повеже врсте историјских извора са установама у којима се чувају (архив, музеј, библиотека); – наведе главне проналаске и опише њихов утицај на начин живота људи у праисторији; – разликује основне одлике каменог и металног доба; – лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе Старог истока; – користећи историјску карту, доведе у везу особине рељефа и климе са настанком цивилизација Старог истока; – одреди место припадника друштвене групе на графичком приказу хијерархије заједнице; – пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева на Старом истоку; – наведе најважније одлике државног уређења цивилизација Старог истока; – идентификује основна обележја и значај религије у цивилизацијама Старог истока; – разликује врсте писама цивилизација Старог истока; – илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа народа Старог истока на савремени свет; – користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум или век; – изложи, у усменом или писаном облику, историјске догађаје исправним хронолошким редоследом; – прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних за одређену историјску тему; – визуелне и текстуалне информације повеже са одговарајућим историјским периодом или цивилизацијом; – опише особености природних услова и географског положаја античке Грчке; – лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе античке Грчке; – приказује друштвену структуру и државно уређење грчких полиса на примеру Спарте и Атине; – пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античкој Грчкој; – идентификује узроке и последице грчко-персијских ратова и Пелопонеског рата; – истражи основна обележја и значај религије старих Грка; – разликује легенде и митове од историјских чињеница; – наведе значај и последице освајања Александра Великог; – илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античке Грчке и хеленистичког доба на савремени свет; – користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античке Грчке и хеленизма у одговарајући миленијум, век или деценију; – израчуна временску удаљеност између појединих догађаја; – користи основне историјске појмове; – лоцира на историјској карти простор настанка и ширења Римске државе; – наведе основне разлике између античке римске републике и царства; – разликује узроке од последица најзначајнијих догађаја у историји античког Рима; – истражи основна обележја и значај религије античког Рима; – илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античког Рима на савремени свет; – пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античком Риму; – наведе најзначајније последице настанка и ширења хришћанства; – лоцира на карти најважније римске локалитете на територији Србије; 	<p>ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам прошлости и историја као наука о прошлости људског друштва.</p> <p>Хронологија – рачунање времена.</p> <p>Подела прошлости и периодизација историје.</p> <p>Историјски извори – дефиниција, основна подела и установе у којима се чувају.</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Сродне науке и помоћне историјске науке.</p> <p>Историја око нас.</p> <p>Историјско наслеђе – тековине.</p>
	<p>ПРАИСТОРИЈА</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Основне одлике праисторије (начин живота људи, проналасци).</p> <p>Подела праисторије (камено, метално доба).</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Најважнији праисторијски локалитети у Европи и Србији (Ласко, Алтамира, Лепенски Вир, Винча...).</p>
	<p>СТАРИ ИСТОК</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам Старог истока – географске одлике, најзначајније цивилизације (Месопотамија, Египат, Јудеја, Феникија).</p> <p>Друштвени односи (робовласничко и теократско друштво) и државно уређење (монархија – царства/краљевства) у цивилизацијама Старог истока.</p> <p>Основне одлике привреде и свакодневни живот – обичаји, занимања, култура исхране и становања.</p> <p>Култура и историјско наслеђе народа Старог истока – религија (монотеизам и политеизам), писмо, књижевност, уметност, наука, цивилизацијске тековине (математика, архитектура, календар, иригациони систем, саобраћајна средства, медицина, закони...).</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Специфичности египатске религије.</p> <p>Специфичности религија цивилизација Месопотамије.</p> <p>Основне одлике јудаизма.</p> <p>Најважније цивилизације Далеког истока (Индија, Кина).</p>
	<p>АНТИЧКА ГРЧКА</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам античке Грчке – географске одлике.</p> <p>Најстарији период грчке историје (Критска и Микенска цивилизација).</p> <p>Грчки митови (појам, примери) и хомерски епови.</p> <p>Колонизација и основне одлике привреде.</p> <p>Полиси – Спарта и Атина (појам полиса, структура друштва, државно уређење).</p> <p>Грчко-персијски ратови.</p> <p>Пелопонески рат – узроци и последице.</p> <p>Култура и свакодневни живот (религија, олимпијске игре, митологија, уметност, наука, обичаји, занимања).</p> <p>Хеленистичко доба и његова култура.</p> <p>Историјско наслеђе (институције, закони, књижевност, позориште, филозофија, демократија, медицина, уметност, архитектура, беседништво, олимпијске игре).</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Пелопонески рат (ток рата, најважнији догађаји и личности).</p> <p>Најистакнутије личности: Драконт, Перикле, Филип II, Аристотел, Архимед...</p> <p>Грчка митологија, пантеон.</p> <p>Седам светских чуда античког доба.</p>

<p>– користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античког Рима у одговарајући миленијум, век или деценију.</p>	АНТИЧКИ РИМ	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам античког Рима – географске одлике и периодизација. Оснивање Рима (легенда о Ромулу и Рему). Структура друштва и уређење Римске републике. Ширење Римске државе (освајања и провинције, привреда). Рим у доба царства – принципат и доминат. Култура и свакодневни живот (религија, уметност, наука, обичаји, занимања). Хришћанство – појава и ширење. Пад Западног римског царства (почетак Велике сеобе народа, подела царства и пад Западног царства). Историјско наслеђе (абеда, календар, медицина, уметност, архитектура, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, хришћанство, римско наслеђе на територији Србије).</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Етрурци. Римска војска. Римски градови на територији Србије. Најистакнутије личности: Ханибал, Цицерон, Јулије Цезар, Клеопатра, Октавијан Август, Константин Велики...) Римски пантеон. Гладијаторске борбе.</p>
--	--------------------	--

Кључни појмови садржаја: историјски извори, хронологија, друштво, држава, стари век.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења је конципиран тако да су за сваку од пет тематских целина (*Основи проучавања прошлости, Праисторија, Стари исток, Античка Грчка и Антички Рим*), дати исходи, основни и проширени садржаји.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи историју. Они омогућавају да се циљ наставе историје достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа.

Тако дефинисани исходи помажу наставнику у планирању и реализовању непосредног рада са ученицима, олакшавајући му одређивање обима и дубине обраде појединих наставних садржаја. Основне и проширене садржаје чине најважнији догађаји, појаве и процеси, као и знамените личности које су обележиле најстарији период историје. Обим проширених садржаја прилагођава се могућностима и интересовањима ученика. Програм се може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају (археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је та да је фокусирана на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из историје и других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; учбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке

услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Препорука је да планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима. У планирању и припремању наставе, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред учбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.

Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја. Примера ради, исход који гласи: *ученик ће бити у стању да прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних за одређену историјску тему*, важан је у реализацији сваке теме, како у петом, тако и у наредним разредима.

Битно је искористити велике могућности које историја као нарративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави *историје* имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која до-

лазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле.

Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење Powerpoint презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању научног, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Тема: Праисторија
 Садржај: Хрватски простори у каменом добу
 – Археолошки локалитети из каменог доба на тлу данашње Хрватске (Крапина, Вучедол)
 Тема: Антички Рим
 Садржај: Хрватски простори у староме вијеку
 – Римска управа на тлу данашње Хрватске (римске провинције, царски градови, колоније)

2. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- ПРАИСТОРИЈА Начин живота у каменом и металном добу на територији садашње Словачке републике (ловци, пољопривреда, занатство, сточарство, рударство)
 Народи који насељавају територију садашње Словачке републике – Келти, Квади
 Најважнији праисторијски локалитети на територији садашње Словачке републике
 АНТИЧКИ РИМ Римско царство у борби против германских племена, изградња утврђења Limes Romanorum, најзначајнија археолошка налазишта – Gerulata

3. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- О Дачанима или Гетима
 – Први подаци о Гетима
 – Религија Гета или Дачана
 – Уједињење Дачана под Бурбистом
 – Први и Други дачки рат и пад Дакије под римску власт
 – Римска провинција Дакија: привреда и друштво
 – Становништво провинције Дакије
 – Варварски напади и Аурелијаново повлачење из Дакије
 – Обнова римске власти у јужној Дакији
 – Дакија у доба Велике сеобе народа

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

- Праисторијска налазишта у Панонској низији (на територији данашње Мађарске)
 Панонска низија у антици – значајни остаци римске власти у Панонској низији

Назив предмета

ГЕОГРАФИЈА

Циљ Циљ учења *Географије* је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

36 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ	
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – повеже постојећа знања о природи и друштву са географијом као науком; – повеже географска знања о свету са историјским развојем људског друштва и научно-техничким прогресом; – на примерима покаже значај учења географије за свакодневни живот човека; – разликује одговорно од неодговорног понашања човека према природним ресурсима и опстанку живота на планети Земљи; – разликује појмове васиона, галаксија, Млечни пут, Сунчев систем, Земља; – објасни и прикаже структуру Сунчевог система и положај Земље у њему; – разликује небеска тела и наводи њихове карактеристике; – одреди положај Месеца у односу на Земљу и именује месечеве мене; – помоћу глобуса опише облик Земље и наведе доказе о њеном облику; – помоћу карте опише распоред копна и воде на Земљи и наведе називе континентата и океана; – примерима објасни деловање Земљине теже на географски омотач; – разликује и објасни Земљина кретања и њихове последице; – повеже смер ротације са сменом дана и ноћи; – повеже нагнутост земљине осе са различитом осветљеношћу површине Земље; – повеже револуцију Земље са сменом годишњих доба на северној и јужној полулопти и појавом топлотних појасева; – разликује деловање унутрашњих сила (сила Земљине теже, унутрашња топлота Земље); – разликује основне омотаче унутрашње грађе Земље; – наведе спољашње силе (ветар, вода) Земље; – помоћу карте и цртежа опише начине и последице кретања литосферних плоча (вуланизам, земљотреси, набирање и раседање); – разликује хипоцентар и епицентар и наведе турсне зоне у свету и у Србији; – наведе поступке које ће предузети за време земљотреса ; – опише процес вулканске ерупције и њене последице; – помоћу фотографија или узорка стена разликује основне врсте стена, описује њихов настанак и наводи примере за њихово коришћење; – помоћу карте, цртежа и мултимедија објашњава настанак планина и низија и разликује надморску и релативну висину; – разликује ерозивне и акумулативне процесе; – наведе примере деловања човека на промене у рељефу (броне, насипи, копови); – опише структуру атмосфере; – наведе временске промене које се дешавају у тропосфери (ветрови, падавине, облаци, загревање ваздуха...); – разликује појам времена од појма клима; – наведе климатске елементе и чиниоце и основне типове климе; – графички представи и чита климатске елементе (климадијаграм) користећи ИКТ; – користи дневне метеоролошке извештаје из медија и планира своје активности у складу са њима; – наводи примере утицаја човека на загађење атмосфере и предвиђа последице таквог понашања; – наводи примере о утицају атмосферских непогода на човека (екстремне температуре и падавине, град, гром, олуја); – уочава и разликује на географској карти океане, већа мора, заливе и мореузе; – наведе и опише својства морске воде; – помоћу карте прави разлику између речне мреже и речног слива; – наведе и опише елементе реке (извор, ушће, различити падови на речном току); – разликује типове језерских басена према начину постанка; – наведе узроке настанка поплава и бујица и објасни последице њиховог дејства; – наведе поступке које ће предузети за време поплаве и након ње; – наведе примере утицаја човека на загађивање вода и предвиђа последице таквог понашања; – помоћу карте повеже климатске услове са распрострањеношћу живог света на Земљи; – помоћу карте наведе природне зоне и карактеристичан живи свет у њима; – опише утицај човека на изумирање одређених биљних и животињских врста; – наведе примере за заштиту живог света на Земљи. 	ЧОВЕК И ГЕОГРАФИЈА	<p>Ширење географских хоризоната и велика географска открића.</p> <p>Одговорност човека према планети Земљи.</p>	
	ВАСИОНА	<p>Васиона, галаксија, Млечни пут, звезде, сазвежђа.</p> <p>Сунчев систем: Сунце, планете, сателити, Месец, месечеве мене, астероиди, комете, метеори.</p>	
	Облик Земље и структура њене површине	Облик и димензије Земље, распоред копна и воде на Земљи Сила Земљине теже, глобус, екватор, полови.	
	Земљина кретања	<p>Ротација Земље и последица ротације: смена обданице и ноћи, привидно кретање Сунца, локално време.</p> <p>Револуција Земље и последице револуције: неједнака дужина обданице и ноћи током године, смена годишњих доба, календар, топлотни појасеви.</p>	
	Унутрашња грађа и рељеф Земље	<p>Постанак и унутрашња грађа Земље, литосферне плоче: кретање плоча, промена положаја континентата.</p> <p>Вулканизам и земљотреси: елементи, настанак, зоне појава у свету и Србији, последице и шта радити у случају земљотреса.</p> <p>Стене: магматске, седиментне, метаморфне.</p> <p>Постанак рељефа процесима набирања и раседања, планине, низије, надморска и релативна висина.</p> <p>Обликовање рељефа дејством воде (радом река, таласа, леда, растварање стена) и ветра.</p> <p>Човек и рељеф (позитивни и негативни утицаји).</p>	
	Ваздушни омотач Земље	<p>Атмосфера (састав, структура и значај).</p> <p>Време и клима: климатски елементи и појаве (температура, притисак, влажност ваздуха, падавине, облачност, ветар).</p> <p>Климатски чиниоци, основни типови климе.</p> <p>Човек и клима (атмосферске непогоде, утицај човека на климу).</p>	
	Воде на Земљи	<p>Светско море и његова хоризонтална подела, својства морске воде (сланост, температура, боја, провидност), кретање морске воде (таласи, цунами, плима и осека, морске струје).</p> <p>Воде на копну: подземне воде и извори, реке, језера и ледници.</p> <p>Човек и вода – поплаве и бујице, заштита вода од загађења.</p>	
	Биљни и животињски свет на Земљи	<p>Распрострањање биљног и животињског света на Земљи.</p> <p>Угроженост и заштита живог света.</p>	
	ПЛАНЕТА ЗЕМЉА		

Кључни појмови садржаја: географија, васиона, Земља.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења географије који је пред вама представља програм оријентисан на исходе. Суштинска промена овог програма, у односу на претходни, је у томе да је он оријентисан на процес учења и ученичка постигнућа, а не на наставне садржаје. Исходи дефинисани програмом представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења је тематски конципиран. За сваку област/тему дати су садржаји. Како је сада у први план стављен исход, а не садржај предмета, наставни садржаји дати у програму представљају само препоручене садржаје наставнику. Наставник је креатор наставе и учења и он има пуну слободу у планирању, осмишљавању и коришћењу садржаја којима ће остварити дефинисане исходе.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи географију. Они омогућавају да се циљ наставе географије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа.

Тако дефинисани исходи помажу наставнику у планирању и реализовању непосредног рада са ученицима, олакшавајући му одређивање обима и дубине обраде појединих наставних садржаја. Сви препоручени садржаји су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је та да је фокусирана на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем онога што учи са оним што је већ учио из других предмета;

- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Јако је важно да при планирању за конкретан час наставник, поред својих, испланира и активности ученика.

У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Акцент наставе географије у петом разреду је да ученик увиди значај изучавања географије за њега лично и да изучавањем предвиђених наставних области, развије знања, вештине, ставове

и вредности за одговоран однос према себи, природи и будућности планете Земље. Програм се ослања на савремена достигнућа и перспективе развоја географске науке, корелативан је и примерен интересовањима и развојним способностима ученика. Он уважава дефинисане стандарде постигнућа за крај основног образовања и васпитања, као и међупредметне компетенције.

Програмску структуру чине три области:

1. Човек и географија
2. Васиона
3. Планета Земља

На првом наставном часу наставник уводи ученике у наставни предмет, односно, упознаје ученике са значајем географије, не улазећи у терминологију географских дисциплина. На овом часу је потребно помоћи ученицима да повежу постојећа знања о природи и друштву са географијом као науком. Заједно са ученицима навести примере и разлоге зашто се изучава географија. Такође је потребно упознати ученике са садржајем наставног програма и дати им јасна упутства за рад.

Програмску област *Васиона* чине најосновнија математичко-географска и астрономска знања о васиони, Сунчевом систему, облику и величини Земље, њеном положају у васиони и о небеским телима Сунчевог система. Кроз ову наставну област потребно је информисати ученике о основним карактеристикама осталих небеских тела, без фактографских података о планетама: величина, удаљеност до Земље и слично. Препоручује се наставнику, ако има могућности, да са ученицима посети Планетаријум и Народну опсерваторију у Београду и да за време ведрих ноћи у локалној средини покаже ученицима видљива сазвезђа и оријентацију помоћу звезде Северњаче.

Трећу програмску област *Планета Земља* чине садржаји физичке географије и разврстани су у шест тема.

Посебан значај имају исходи који се односе на облик и величину Земље и распоред континената и океана. За достизање исхода предвиђених овом темом најбоље је користити демонстративно-илустративне методе и методе експеримента уз употребу модела Земљеглобуса и географске карте. Имајући у виду оријентацију програма предмета и његов фокус на развијање функционалних знања ученика, географска карта и њено коришћење током просеца учења и подучавања је обавезна. Упознавање ученика са картом и са основним појмовима картографске писмености према програму наставе и учења започиње у првом циклусу основног образовања и васпитања и представља основу развијања функционалних знања. Зато треба радити на даљем унапређивању сналажења ученика на карти током петог разреда, што представља основу за касније изучавање картографског градива у шестом разреду.

За ученике овог узраста посебно може бити тешко разумевање Земљине ротације, револуције и последица ових кретања. Због тога је потребно посебну пажњу посветити обради и утврђивању ових садржаја. Наставнику се препоручује примена очигледних наставних средстава (глобус, батеријска лампа, телуријум, видео записи, анимације...) и демонстративно-илустративне методе и методе експеримента како би се могао постићи висок степен разумевања и достизања предвиђених исхода. То ће бити предуслов за касније усвајање низа других појмова који су у вези са сменом обданице и ноћи, сменом годишњих доба, формирањем климатских појасева, односно свих појмова који су у вези са временом и климом и уопште, појавама и процесима у атмосфери, као и у хидросфери и биосфери.

При обради наставних садржаја Револуција Земље и Топлотни појасеви треба објаснити термине, као што су екватор, Гринич, северни и јужни повратник и северни и јужни поларник. Не треба улазити у терминологију географске ширине, дужине и часовних зона, јер ће то бити предмет изучавања у шестом разреду.

Наставна област *Планета Земља* има посебан значај јер у оквиру ње ученици упознају објекте, појаве и процесе, гранске и међугранске везе, као и посебне физичко-географске законитости. Акцент треба ставити на достизање исхода који се односе на функционално знање ученика (како се понашати у случају земљотреса, екстремних температура, атмосферских непогода, бујица и поплава...) и треба навести примере позитивног и негативног деловања човека на природу.

Природна средина је у суштини сплет тесно повезаних и међусобно условљених компонената које представљају јединствену целину. Имајући у виду нарушавање равнотеже у природној средини, потребно је указивати на превенцију и на заштиту природе.

Потребно је код ученика развијати одговорност о очувању биљних и животињских врста и рационалном коришћењу природних ресурса као услову опстанка на Земљи. Један од значајних исхода петог разреда је да се од ученика очекује да опише одговорност коју човек има према планети Земљи, планети коју настањујемо. Препорука је да се прилом планирог излета ученици упознају са објектима геонаслеђа и развију правилне ставове о његовом значају и очувању.

Поједини препоручени садржаји могу бити тешки и апстрактни ученицима, па се зато препоручује задржавање на основним појмовима, појавама и процесима уз обилато коришћење дидактичког материјала, разноврсних метода и облика рада. Једна од основних вештина која се препоручује је правилно географско посматрање и уочавање природних објеката, појава и процеса у локалној средини чиме се подстиче природна радозналост деце, самостално истраживање и њихова правилна интерпретација. Садржаји физичке географије дају могућност стицања знања, вештина и навика коришћењем статистичког материјала који је систематизован у табелама, као и руковањем различитим мерним инструментима, регистровањем и обрадом података које они показују. Предлаже се, уколико за то има могућности да за обраду података ученици користе ИКТ. На овај начин повезују се и интерпретирају квантитативни показатељи и утврђују узрочно-последичне везе и односи. У оквиру ове теме сви физичко-географски објекти, појаве и процеси не могу се потпуно обрадити, што и није циљ овог програма наставе и учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања ученика је у функцији развоја ученика у достизању исхода. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на то ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. У ту сврху, сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстицање саморегулације процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања и планирања како да их остваре. Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Ученик се оцењује и на основу активности и његових резултата рада: писању и излагању презентација, различитим облицима групног рада, рад на пројектима и сл. Критеријуми бројчаног оцењивања (сумативно оцењивање) су дефинисани Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Од ученика не захтевати меморисање фактографског и статистичког материјала како би знања била применљива, а ученици оспособљени да сами истражују и анализирају одређене географске објекте, појаве и процесе.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

Назив предмета

МАТЕМАТИКА

Циљ

Циљ учења *Математике* је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

144 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – израчуна вредност једноставнијег бројевог израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) – примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама – разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце – одреди и примени НЗС и НЗД – изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке – правилно користи речи <i>и</i>, <i>или</i>, <i>не</i>, <i>сваки</i> у математичко-логичком смислу – анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом – опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг – нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор – упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски – преслика дати геометријски објекат централном симетријом и трансляцијом – правилно користи геометријски прибор – идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе – нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор – измери дати угао и нацрта угао задате мере – упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно – реши једноставан задатак применом основних својстава паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова) 	ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ	<p>Први део</p> <p>Својства операција сабирања, множења, одузимања и дељења у скупу N_0.</p> <p>Дељење са остатком у скупу N_0 (једнакост $a = bq + r$; $0 \leq r < b$).</p> <p>Својства дељивости; чиниоци и садржаоци природног броја.</p> <p>Дељивост са 2, 5 и декадним јединицама.</p> <p>Дељивост са 4 и 25.</p> <p>Дељивост са 3 и 9.</p> <p>Скупови и скуповне операције: унија, пресек и разлика.</p> <p>Други део</p> <p>Прости и сложени бројеви.</p> <p>Ератостеново сито.</p> <p>Растављање природних бројева на просте чиниоце.</p> <p>Заједнички делилац и највећи заједнички делилац. Еуклидов алгоритам за налажење НЗД.</p> <p>Заједнички садржалац и најмањи заједнички садржалац. Веза између НЗД и НЗС.</p>
	ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ	<p>Тачке и праве; односи припадања и распореда.</p> <p>Однос правих у равни; паралелност.</p> <p>Мерење дужине и једнакост дужи.</p> <p>Кружница и круг. Кружница и права.</p> <p>Преносење и надовезивање дужи.</p> <p>Централна симетрија.</p> <p>Вектор и трансляција.</p>
	УГАО	<p>Угао, централни угао; једнакост углова.</p> <p>Надовезивање углова (суседни углови, конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова).</p> <p>Упоредни углови; врсте углова.</p> <p>Мерење углова, сабирање и одузимање мере углова.</p> <p>Угао између две праве; нормалне праве; унакрсни углови.</p> <p>Углови на трансверзали.</p> <p>Транслација и углови.</p>

<p>– прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправи разломке у оба записа и преводи их из једног записа у други</p> <p>– одреди месну вредност цифре у запису децималног броја</p> <p>– заокружи број и процени грешку заокруживања;</p> <p>– израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину</p> <p>– реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину</p> <p>– одреди проценат дате величине</p> <p>– примени размеру у једноставним реалним ситуацијама</p> <p>– примени аритметичку средину датих бројева</p> <p>– сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер</p> <p>– идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије</p> <p>– симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор</p> <p>– конструише симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства</p> <p>– конструише праву која је нормална на дату праву или паралелна датој правој</p>	<p>РАЗЛОМЦИ</p>	<p>Први део Појам разломка облика a/b ($a, b \in \mathbb{N}$). Придруживање тачака бројевне полуправе разломцима. Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака. Децимални запис разломка и преводње у запис облика a/b ($b \neq 0$). Упоређивање бројева у децималном запису. Заокруживање бројева.</p> <p>Други део Основне рачунске операције с разломцима (у оба записа) и њихова својства. Изрази. Једначине и неједначине у скупу разломака.</p> <p>Трећи део Примене разломака (проценти, аритметичка средина, размера). Основна неједнакост $p < (p+q)/2 < q$.</p>
	<p>ОСНА СИМЕТРИЈА</p>	<p>Осна симетрија у равни и њене особине. Оса симетрије фигуре. Симетрала дужи и конструкција нормале. Симетрала угла.</p>

Кључни појмови садржаја: операције са природним бројевима, скуповне операције, НЗС и НЗД, врсте углова и операције са угловима, операције са разломцима, проценат, симетрије и транслација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основне карактеристике програма математике су: усклађеност са програмом математике за први циклус основног образовања и васпитања, логичка повезаност садржаја и настојање, где год је то могуће, да садржаји претходе садржајима других предмета у којима се примењују. При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Природни бројеви и дељивост (34; 16+18)

Основни појмови геометрије (17; 7+10)

Угао (17; 7+10)

Разломци (55; 23+32)

Осна симетрија (13; 5+8)

У програму су садржани поједини тема подељени на два или три дела, због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Предложени редослед реализације тема:

1. Природни бројеви и дељивост – први део;
2. Основни појмови геометрије;
3. Природни бројеви и дељивост – други део;

4. Разломци – први део;
5. Угао;
6. Разломци – други део;
7. Осна симетрија;
8. Разломци – трећи део.

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела.

Напомена: за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре планиране исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Природни бројеви и дељивост – Ова тема представља природну везу са градивом првог циклуса и у оквиру ње треба проширити и продубити знања која су ученици раније стекли. Обновити својства скупова N и N_0 (претходник и следбеник) и подсетити се придруживања бројева тачкама бројевне полуправе.

Кроз разноврсне задатке са изразима, једначинама и неједначинама из свакодневног живота, наставити са изграђивањем појмова бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање, користећи при томе и термине израз, формула, исказ. Код једначина и неједначина задржати се на једноставнијим облицима, у циљу усвајања концепта решавања датог проблема.

Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева – бројевима, бројева – дужима, бројева – површинама и др.). При томе је важно коришћење дијаграма и табела (дијаграм тока алгорита, табела резултата неког пребројавања или мерења и др). У овом делу треба користити и примере са геометријским облицима, у којима се појављује зависност међу величинама.

У делу који се односи на дељивост, подсетити ученике да дељење у скупу природних бројева без остатка није увек могуће. Увести дељење са остатком, једнакост $a=bq+r$, $0 \leq r < b$ и скуп могућих остатака. Истаћи својства дељивости и анализирати дељивост збира, разлике и производа.

Правила дељивости декадним јединицама и бројевима 2, 5, 4 и 25 увести тако да ученици сами откривају законитости и активно се укључују у процес истраживања и учења, док за правила дељивости са 3 и 9 треба ученике добро изабраним примерима водити до правила. Такође, ученици треба да уоче и везе између ових правила (нпр. ако је број дељив са 10, дељив је и са 2 и са 5). На овом узрасту, нагласак треба да буде на примени, а не на формалном начину излагања.

На конкретним примерима подскупа N_0 , увести различите начине записивања скупова уз увођење појма празног скупа и бесконачног скупа. Увести основне појмове о скуповима и математичком изражавању: скуп, елементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп, са одговарајућим знацима; скуповне операције: унија, пресек, разлика и одговарајуће ознаке. Коришћење примера из текућих садржаја, посебно аритметичких и касније геометријских, даље осмишљавати појам скупа, изграђивати математички језик и уносити прецизност у изражавању. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: *сваки*, *неки*, *или*, *и*, *не*, *следи* (ако...онда). Скуповне операције над два скупа треба илустровати разноврсним примерима са природним бројевима, уз коришћење Венових дијаграма и без њих. Поред тога, ученици треба да решавају задатке у којима се скуповне операције примењују на скупове делилаца, односно садржалаца бројева, што представља добар увод за увођење појмова највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац.

Увести појмове простог и сложеног броја, објаснити поступак Ератостеновог сита и поступак растављања природних бројева на просте чиниоце и одређивања највећег заједничког делиоца и најмањег заједничког садржаоца, Еуклидов алгоритам (на конкретним примерима) и везу између НЗД и НЗС, и оспособити ученике за њихову примену у проблемским задацима.

Основни појмови геометрије – Главни циљ теме јесте да успостави природни прелаз на више нивое разумевања геометрије, са нивоа *визуелизације* (на коме су базирани садржаји геометрије у првом циклусу), на нивое *анализирања* и *апстракције* (одн. *неформалне дедукције*). Нови ниво подразумева описивање и репрезентације геометријских објеката на природном и формалном језику, анализирање односа међу објектима. Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање твђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника и, или, а нарочито ако...онда). Садржаје треба да прате задаци у којима се истиче правилно изражавање, договорено означавање, коректно цртање, и којима се подстиче логичко-комбинаторно размишљање.

Полазећи од појмова *тачке* и *праве* и односа *припадања* и *распоред*а увести појам дужи и појам полуправе и начине њиховог обележавања. Неформално истаћи очигледне истине које се односе на наведене појмове и односе.

Разматрати однос две праве у равни; формулисати као очигледну истину да за сваку праву и тачку ван ње постоји јединствена права која пролази кроз дату тачку и паралелна је датој правој; заједно са овом чињеницом показати цртање (обичним и троуга-

оним лењиром) праве паралелне датој правој кроз тачку која јој не припада. Кроз задатке истаћи симетричност и транзитивност паралелности (без увођења тих појмова), као и области на које је подељена раван задатим правима. Као посебно важне области (заједно са границом) истаћи *троуглове* и *паралелограме* и начине њиховог означавања.

Објаснити практичан значај стандарних јединица мере и потребу за деловима јединице мере. Изражавати дужине вишеименованим бројевима и истаћи претварање у једноимене најнижих јединица. Једнакост дужи увести као једнакост њихових дужина (уз истацање да се једнакост не односи на једнакост дужи као скупова тачака).

Увести појмове: кружница, круг, центар, полупречник, пречник, лук, тетива и тангента. Однос две кружнице, односно два круга разматрати на конкретним примерима и задацима.

Користити шестар као геометријски инструмент за цртање кружница, упоређивање дужи и операције над њима.

Конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање дужи повезати са мерењем. У задацима користити изломљене линије (отворене и затворене) без експлицитне дефиниције и увести појам обима затворене изломљене линије.

Централном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике. Истаћи основне особине централне симетрије и повезати их са особинама паралелограма.

Увести појмове усмерених дужи и вектора (интензитет, правац, смер). Транслацијом („паралелним преношењем“) пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике и остале једноставне фигуре, користећи при томе геометријски прибор. Истаћи основне особине транслагације и повезати их са особинама паралелограма.

Угао – Угаону линију увести као унију две полуправе са заједничким почетком. Истаћи разлику између конвексне и неконвексне области. Угао увести као унију угаоне линије и једне од поменутих области, али даља разматрања ограничити само на конвексне углове. Увести и означавање углова малим словима грчког алфабета. Користећи се механичким моделима (кретање клатна, лезепа и сл.) мотивисати придруживање кружних лукова (и одговарајућих тетива) угловима. Једнаке углове увести као углове чије су одговарајуће тетиве у круговима једнаких полупречника једнаке. На ово објашњење надовезати конструктивно преношење угла помоћу шестара и лењира, а затим и конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова

Развити код ученика вештину мерења и цртања угла помоћу угломера. Повезати једнакост углова са једнакошћу њихових мера. Увести делове степена (минуте и секунде) и поступке сабирања и одузимања мера углова.

Објаснити једнакост унакрених углова и увести нормалност правих. Ученике треба оспособити да цртају нормалу на праву из дате тачке употребом троугаоног лењира, а након истацања нормалности тангенте и одговарајућег полупречника, и за цртање тангенте на кружницу у задатој тачки кружнице. Објаснити шта се подразумева под растојањем тачке од праве. Под углом између правих које нису међусобно нормалне подразумевати одговарајући оштар угао.

Истаћи углове које образује трансверзала две паралелне праве. Када трансверзала није нормална на паралелним правима, добијене углове поделити на оштре и тупе и истаћи да су сви углови исте врсте међусобно једнаки.

Обновити једнакост наспрамних страница паралелограма, и извести једнакост наспрамних углова паралелограма. Објаснити шта се подразумева под растојањем између две паралелне праве. Истаћи односе углова са паралелним крацима.

Разломци – Појам разломка, као дела целине, ученици су упознали у првом циклусу. На почетку увести појмове правога односно неправог разломка, као и мешовитог броја. Претварање мешовитог броја у неправи разломак и обрнуто, повезати са поступком дељења са остатком.

Геометријску интерпретацију ненегативних рационалних бројева уводимо помоћу бројевне полуправе. Примери за то тре-

ба да буду разноврсни, имениоци разломака не треба да буду већи од 10, а ученици треба да схвате важност избора јединичне дужи за прецизно приказивање датих разломака. Бројевна полуправа се може користити и за упоређивање разломака.

Проширивање и скраћивање разломака уводити на основу особине количника да се он не мења када се и дељеник и делилац помноже, односно поделе истим бројем различитим од нуле. Скраћивање разломка до несводљивог повезати са познатим поступком налажења највећег заједничког делиоца бројиоца и имениоца. На примерима показати да се скраћивање може извести и поступно, али да је претходни поступак ефикаснији.

Упознати ученике са различитим начинима упоређивања разломака. Примере који се користе треба илустровати помоћу кружних исечака или фигура у квадратној мрежи и на тај начин повезати овај део теме са темама из геометрије (нпр. угао и мерење угла).

Увођење децималног записа разломка и њихово приказивање на бројевној полуправи повезати са мерењем дужине, масе и запремине течности, коришћењем примера из свакодневног живота. Превођење разломака у децимални запис започети са разломцима који се могу свести на децималне разломке, а након тога увести и појам периодичног децималног записа.

Сабирање и одузимање разломака увести свођењем на заједнички именилац, с тим што на почетку не треба insistирати на најмањем заједничком садржаоцу. Множење разломака најлакше је илустровати у квадратној мрежи нпр. преко површине правоугаоника. Пре дељења разломака упознати ученике са појмом реципрочне вредности разломка и природног броја. Само дељење увести помоћу једноставних примера дељења разломка природним бројем и на крају уопштити да је дељење разломком исто што и множење његовом реципрочном вредношћу.

Код сабирања, одузимања и множења децималних бројева користити аналогију са извођењем истих операција са природним бројевима. Код дељења увести прво дељење децималног броја природним, а након тога, кроз добро одабране примере, показати како се дељење децималних бројева своди на претходни случај.

Упознати ученике са чињеницом да особине рачунских операција које су важиле у скупу природних бројева, важе и у скупу разломака. Код израза се треба задржати на примерима који нису сувише сложени, јер је циљ увежбавање извођења рачунских операција и примена њихових особина. Приликом обраде једначина и неједначина треба се задржати на једноставнијим примерима и користити аналогију са решавањем једначина и неједначина у скупу природних бројева. Треба имати у виду да су исходи који се одnose на изразе, једначине и неједначине развојног типа, односно исходи који се развијају и током наредних разреда.

Веома важан део ове теме су проблемски – текстуални задаци у којима се користе разломци и децимални запис разломака, помоћу којих се подстиче развој логичког начина мишљења. Могу се обрадити и разни проблеми из свакодневног живота, нпр. планирање кућног буџета којим се, поред увежбавања операција са децималним записом бројева, ствара и основа за развој финансијске писмености, а има и своју васпитну улогу.

У делу који се односи на примену, потребно је ученике оспособити да процентни запис разломка, аритметичку средину и размену повежу са проблемима из свакодневног живота (попусти, поскупљења, подела новца у одређеној размери, израчунавање просечне оцене, висине или примена аритметичке средине у спорту).

Увођење процентног записа разломка пожељно је обрадити кроз визуелне представе на дијаграмима (најпре квадрата подељеног на стотине, а затим произвољног правоугаоника, правилног многоугла или круга) и кроз ситуације у којима се проценат појављује, као што су израчунавања снижења или поскупљења неког производа, најпре за 25%, 50% и 75%, а након разумевања појма и концепта, и за било коју другу вредност. Кроз ове примере уједно се може увежбавати и превођење разломка у децимални и процентни запис, кроз примере који изискују овакву врсту записа броја.

Аритметичку средину је пожељно обрадити и вежбати на конкретним примерима (оцене у дневнику, спорт, кроз истраживачке задатке и сл.).

Важно је правилно формирање и разумевање појма размере. Оспособити ученике за њено коришћење у пракси: при цртању и читању разних планова и графикана; при одређивању растојања; при решавању проблема поделе у датој размери и при повећавању и смањивању слика. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање с већ упознатим садржајима математике и других предмета.

Ова област је погодна за развијање разних других компетенција, кроз задатке који би од ученика изискивали различите врсте истраживања. Резултате истраживања ученици треба да представљају графички и на тај начин стекну осећај за упоређивање разломака у различитим записима. За исход који се односи на прикупљање података и приказивање података у табели и кружном дијаграму не постоји одговарајући садржај, јер је предвиђено да се на остваривању овог исхода ради током реализације целе теме.

Осна симетрија – Код увођења појма осне симетрије од велике важности су: примери који се ученицима дају на непосредно посматрање и експериментисање и питања која ученицима постављамо како би дошли до њихових основних представа о најважнијим карактеристикама осне симетрије.

Примере са осном симетријом започети на квадратној мрежи са осам симетрије које су идентичне са линијама мреже, са циљем да ученици самостално дођу до основних особина осне симетрије, а затим прећи на примере без квадратне мреже. Осном симетријом пресликавати тачку, дуж, круг, троугао, квадрат и правоугаоник, а приликом цртања користити геометријски прибор.

Појам осносиметричне фигуре се такође усваја интуитивно, што значи да се низом примера указује да постоје фигуре које имају једну или више оса симетрија и фигуре које немају ту особину.

Ученике научити да користећи геометријски прибор, конструирају симетралу дужи, симетралу угла, нормалу из тачке на праву и примене њихове особине у проблемским задацима.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе треба да буде и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета.

Назив предмета

БИОЛОГИЈА

Циљ

Циљ учења *Биологије* је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
<ul style="list-style-type: none"> – истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада; – групише жива бића према њиховим заједничким особинама; – одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића; – идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење; – једноставним цртежом прикаже биолошке објекте које посматра и истражује и означи кључне детаље; – прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке; – разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота; – поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате; – користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; – доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи; – направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу; – предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликте на ненасиљан начин; – илуструје примерима деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава; – идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања. 	ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	Жива бића, нежива природа и биологија. Особине живих бића: ћелијска грађа, исхрана, дисање, излучивање, надражљивост, покретљивост, размножавање, раст и развиће. Једноћелијски и вишећелијски организми. Основе класификације: главни (морфолошки) карактери и особине важне за класификацију. Формирање скупова карактера који се уклапају једни у друге (груписање живих бића). Исхрана. Храна као извор енергије и градивних супстанци потребних за обављање свих животних процеса. Дисање као размена гасова у различитим срединама. Излучивање. Надражљивост. Покретљивост – кретање. Размножавање: бесполоно и полно. Раст и развиће. Дужина живота. Промене које човек пролази током развића; пубертет и полна зрелост.
	ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	Живот у воденој и копненој средини – изглед, прилагођености на начин живота Живот у води – изглед, прилагођености на начин живота. Живот на копну – изглед, прилагођености на начин живота. Живот под земљом – изглед, прилагођености на начин живота.
	НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	Преносење особина са родитеља на потомке. Разлике родитеља и потомака. Разлике полног и бесполог размножавања у настанку варијабилности. Јединке унутар једне врсте се међусобно разликују (варијабилност) – узроци варијабилности: наслеђивање и утицај средине на развиће сваке јединке. Варијабилност организама унутар врсте је предуслов за еволуцију.
	ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	Жива бића из непосредног окружења. Позитиван и негативан утицај људи на жива бића и животну средину. Заштита живих бића и животне средине. Пројекат очувања природе у мом крају. Дивље животиње као кућни љубимци – да или не. Значај врста за човека (самоникло јестиво, лековито, отровно биље; животиње као храна и могући преносиоци болести, отровне животиње).
	ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	Здрава исхрана и унос воде. Енергетски напци. Штетност дуванског дима и психоактивних супстанци. Физичка активност и здравље. Промене у пубертету и последице прераног ступања у сексуалне односе.

Кључни појмови садржаја: истраживање, разноврсност живих бића, прилагођеност на услове животне средине, варијабилност у оквиру врсте, наследне особине, брига о живим бићима и животној средини.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Биологије за пети разред је део спиралног програма Биологије за основну школу и оријентисан је на остваривање исхода.

Спирални програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација – знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: *порекло и разноврсност живота, јединство грађе и функције као основа живота, наслеђивање и еволуција, живот у екосистему и човек и здравље*. (Исходи за шесту област посматрање, мерење и експеримент у биологији су распоређени у прет-

ходних пет, сходно планираним активностима.) Исходи омогућавају да се циљ наставе биологије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и ревидираним стандардима. Они не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је ревидирана Блумова таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода Биологије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;

- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик стиче нове вредности јер наставник поставља другачије захтеве.

Новe вредности	Захтеви које наставник поставља ученику у настави
<ul style="list-style-type: none"> • Употреба знања • Анализа знања • Синтеза знања (стваралачко мишљење) • Вредновање знања (критичко мишљење) 	<ul style="list-style-type: none"> • Искористи у новој ситуацији • Уреди по задатом критеријуму • Планирај решење • Реши проблем • Сисли нову примену • Какав је твој став • Наведи аргументе за свој став

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Веновим дијаграмима, писање есеја на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред улазе са знањем основних биолошких појмова, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима, по томе се разликују и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Док се не појаве уџбеници који одговарају овом програму, препоручује се да наставници израђују материјале за учење.

Акцент наставе Биологије у петом разреду је на разумевању концепта разноврсности живог света и његовог значаја за природу и човека, значаја процеса који карактеришу живот и односа који се успостављају у природи. То би требало да буде добра основа за даље учење биологије и осталих предмета из природне групе и развој научног и критичког приступа биолошким феноменима.

Област: Порекло и разноврсност живог света

За достизање исхода: *истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада, групише жива бића према њиховим заједничким особинама и одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића*, у изучавању ћелије, акценат је на томе да је ћелија основна јединица грађе свих живих бића, да има своје основне делове (ћелијску мембрану, цитоплазму са органелами и једро са наследним материјалом, као и да постоје ћелије чији се наследни материјал налази слободан у цитоплазми, као у случају бактери-

ја) и да према броју ћелија разликујемо једноћелијска и вишећелијска жива бића. Није потребно детаљно изучавати грађу ћелије, нити помињати поједине органеле. Процедуре за истраживање и елементе безбедног рада одређује наставник и упознаје ученике. Препорука је да се микроскоп не користи, већ да ђаци током вежбе самостално користе лупу посматрајући крупне ћелије које су им доступне сходно окружењу у коме се школа налази, као нпр. ћелије паренхима поморанце, јаје птице, икра рибе, јаја водоземаца...

Изучавање заједничких особина живих бића треба обрадити кроз огледе (потребе за водом, одговарајућом температуром за раст, дисање, развој и размножавање и исхрана се могу пратити на кваццу; дисање, у смислу размене гасова, се може пратити огледом са свећом; кретање се може пратити огледом са кишном глистом на папиру итд.). Потребно је заједничке особине обрађивати упоредо, на представницима свих великих група, али би увек требало кренути од човека као бића које је овом узрасту најближе. Особине које се не могу обрадити огледом, могу се обрадити кроз истраживачки рад ученика. Препорука је да ученици овог узраста све задатке обављају у пару, чиме развијају способности сарадње и ненасилне комуникације, а наставник може да оствари много бољи увид у активности ученика. Све што ученици посматрају или истражују би требало да прикажу цртежом и на њему обележе кључне детаље.

После истраживања заједничких особина, ученици би требало самостално да изводе груписање организама, према задатом критеријуму. Наставник може самостално одабрати једну или више група (на примеру биљака и животиња) погодних за савладавање научног принципа класификације организама. Треба више пажње посветити карактеристичним особинама (морфологији), а не ономе што жива бића раде (нпр. расту целог живота, могу да пливају...), како изгледају (нпр. имају одређену боју), или зато што *a priori* знамо припадност групи (нпр. цветнице, бескичмењаци, сисари...). Овакав начин на који се жива бића класификују путем успостављања хијерархије главних „атрибута“ (карактера) које имају и уклапања у поједине скупове (групе), омогућује увођење научног приступа и разумевање биолошке еволуције. Не препоручује се увођење нижих систематских категорија, осим врсте због наслеђивања особина. Слично као и код обраде заједничких особина живих бића, све што ученици посматрају или истражују би требало да прикажу цртежом и на њему обележе кључне детаље, као и да направе речник основних појмова, при чему на овом узрасту не инсистирати на употреби појмова као што су морфологија, анатомија, хијерархија...

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 16 за обраду, 8 за утврђивање, 9 за вежбе и 1 час за систематизацију.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

За достизање исхода: *идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење и једноставним цртежом прикаже биолошке објекте које посматра и истражује и значи кључне детаље*, акценат је на ученичком истраживању спољашњих особина живих бића из непосредног окружења и њиховом односу са условима средине у којој живе (нпр. за *живот у воденој и копненој средини* жаба, комарац, вилин коњиц итд.; за *живот у води* речна шкољка, речни рак, шаран, штука, локвањ, дрезга, нека алга итд.; за *живот на копну* човек, срна, пас, мачка, жавац, слепи миш, сова ушара, кокошка, шумски мрав, стрижибуба, хрст, смрча, дивља ружа, љубичица, хајдучка трава, камилица, ливадарка итд.; за *живот под земљом* кртица, ровац, кишна глиста итд.) због чега у препорученим садржајима нема морских организама. Ако су ученици заинтересовани за њих, јер их срећу у нпр. географији или научно-популарним емисијама, наставник треба да одговори њиховим образовним потребама. Треба имати у виду да су примери дати у табели само препоручени садржаји, тј. наставник може користити све или само неке од примера, а може увести и нове адекватне примере, сходно окружењу у коме се школа налази, структури одељења и интересовању ученика. Резултате истраживања би требало искористити за генерализацију и увођење новог појма – прилагођеност (адаптација). Часови утврђивања и

часови вежбања могу се искористити за радионичарски рад описивања и цртања животних форми на карактеристичним примерима.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 5 часова за обраду, 4 за утврђивање, 1 за вежбу и 1 час за систематизацију.

Област: Наслеђивање и еволуција

Исходи ове области: *прикупља податке о варијабилности организма унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке, разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота, поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате и користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата*, доприноси промени концептуалне основе учења биологије јер уводи филогенетско-еволативни приступ који повезује све области знања у биологији. Такође, савремена сазнања из области наслеђивања и еволуције (генетика, молекуларна биологија, биотехнологија, медицина) су већ део опште (медијске) културе, што ове садржаје чини неопходним у свакодневном животу.

У овој области акценат је на преносу особина са родитеља на потомке размножавањем, разликама бесполог и полног размножавања у погледу наслеђивања особина и разликовању наследних и ненаследних утицаја у развићу особина јединки. Потребно је разјаснити да се особине једне јединке развијају под утицајем наследних фактора које је она добила од родитеља и, истовремено, под утицајем животних услова у којима се њено развиће одвија. Требао би нагласити да варијабилност (различитост јединки) унутар једне врсте настаје кроз садејство ових фактора. Наведене феномене би требало обрадити кроз ученичко истраживање варијабилности унутар једне врсте (нпр. разлике између деце у одељењу, у димензијама и боји плодова на пијаци, између говеда у истом домаћинству; уочавање разлика у висини стабла, броју листова и цветова биљака које расту у hladу и оних који расту на сунцу, или биљака које расту у близини саобраћајница и даље од њих) и кроз оглед са пелцерима или листовима афричке љубичице (биљке са истим наследним материјалом различито изгледају када расту под различитим условима). Огледу треба да претходи постављање хипотезе која ће бити огледом испитана (шта очекујем да ће се десити ако резнице исте биљке гајим у различитим условима осветљености и слично). Закључци о наслеђивању, утицају фактора животне средине и индивидуалној варијабилности могу бити генерализовани и повезани са питањима из свакодневног живота. На овај начин се постиже разумевање различитости између људи са акцентом на то да је свака особа јединствена и непоновљива (чиме се доприноси фундаменталној изградњи осећања прихватања и толеранције јер сви смо међусобно различити). Такође, на овај начин намеће се суштинско разумевање разлога због којих животни стил сваког од нас (исхрана, физичка активност, пушење, наркоманија и сл.) утиче на наше особине (нпр. раст и формирање тела током одрастања и касније) и на потенцијална обољевања.

Табеларно и графичко приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, би требало практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ опрема користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета *информатика и рачунарство* и *техника и технологија*.

У петом разреду, неопходно је увести само појам наследног материјала као узрока уочене различитости и појам врсте због варијабилности. Не препоручује се увођење појмова ген, хроматин, хромозом, Менделових правила наслеђивања и слично.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 3 часа за обраду, 1 за утврђивање, 2 за вежбе и 1 за систематизацију.

Област: Живот у екосистему

Исходи у овој области: *доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности*

живих бића на Земљи, направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу, предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликте на ненасилан начин и илуструје примерима деловања људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава, омогућавају да се жива бића проучавају у амбијенту у којем реално живе и да се код ученика развија осећање одговорности за заштиту природе и биолошке разноврсности, као и свест о властитом положају у природи и потреби одрживог развоја.

Препорука је да се часови намењени реализацији исхода из ове области изводе што чешће ван учионице у природном окружењу (школском дворишту или на неком другом терену), где би ђаци самостално или у групама проучавали жива бића, прикупљали податке, осмишљавали и реализовали еколошке пројекте. Пројекте могу да осмисле на почетку школске године, да их реализују током читаве године, а на часовима предвиђеним за ову област да представе резултате.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 4 часа за обраду, 3 за утврђивања, 4 за вежбе и 1 за систематизацију.

Област: Човек и здравље

За достизање исхода у овој области *идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања*, акценат је на основним чињеницама о здравој исхрани (ужина спремљена код куће), води као најздравијем пићу, штетности енергетских пића и дуванског дима. Промене у и на телу, као последице пубертета, требало би повезати са потребом одржавања личне хигијене и хигијене животног простора и опасностима од ступања у преране сексуалне односе. Препорука је да се за обраду ових појмова повремено доведу стручњаци или одведу ученици у одговарајуће установе. Свакако би требало обраду прераног ступања у сексуалне односе обрадити заједно са школским психологом. Препоручени број часова за реализацију ове области је: 4 часа за обраду, 2 за утврђивање (један је за дебатну), 1 за вежбу и 1 за систематизацију.

У настави оријентисаној на постизање исхода предност имају групни начин рада и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest, project-based learning, thematic units*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности. Проблеми су решиви уз сарадњу са стручним сарадницима и колегама из одељенских већа и стручног већа.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења	Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирати (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити табела у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености. Наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

Групи рад	Елементи процене задатка са показатељима		
Ниво постигнућа	1. рад у групи	2. познавање тематике	3. размена, повезивање и примена идеја
<i>комплетно</i>	Ученик сарађује са члановима групе, уважава њихове потребе како би се задатак што успешније обавио	Ученик поседује знања, активно подстиче размену идеја и знања са члановима групе и уважава њихове идеје.	Ученик размењује идеје са другима и примењује идеје за решавање задатка
<i>делмично</i>	Ученику је потребна помоћ како би сарађивао са члановима групе	Ученик поседује извесна знања и мало суделује у размени идеја	Ученику је потребна помоћ у примени идеја у решавању задатка
<i>ништа</i>	Ученик је неуспешан кад ради у групи	Ученик омаловажава мишљење осталих чланова у тиму	Ученик не доприноси заједничком раду

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана по наособ (тзв. вршњачко оцењивање).

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и производима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир производа учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, уз коришћење Блумове таксономије.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

Назив предмета	ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења <i>Технике и технологије</i> је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – описује улогу технике, технологије и иновација у развоју заједнице и њихово повезивање; – разликује основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју; – наводи занимања у области технике и технологије; – процењује сопствена интересовања у области технике и технологије; – организује радно окружење у кабинету; – правилно и безбедно користи техничке апарате и ИКТ уређаје у животном и радном окружењу; – процени како би изгледао живот људи без саобраћаја; – класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени; – наводи професије у подручју рада саобраћаја; – направи везу између савременог саобраћаја и коришћења информационих технологија; – разликује безбедно од небезбедног понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила; – правилно се понаша као пешак, возач бицикла и дечијих возила у саобраћају; – користи заштитну опрему за управљање бициклом и дечијим возилима; – аргументује неопходност коришћења сигурносних појасева на предњем и задњем седишту аутомобила и увек их користи као путник; – повеже место седења у аутомобилу са узрастом ученика; – одговорно се понаша као путник у возилу; – показује поштовање према другим учесницима у саобраћају; – анализира симулирану саобраћајну незгоду на рачунару и идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла; – самостално црта скицом и техничким цртежом једноставан предмет; – правилно чита технички цртеж; – преноси податке између ИКТ уређаја; – примењује основне поступке обраде дигиталне слике на рачунару; – користи програм за обраду текста за креирање документа са графичким елементима; – користи Интернет сервисе за претрагу и приступање online ресурсима; – преузима одговорност за рад; – представи идеје и планове за акције које предузима користећи савремену информационо-комуникациону технологију и софтвер; – повезује својства природних материјала са применом; – објасни технологије прераде и обраде дрвета, производње папира, текстила и коже; – сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже и дрвета; – правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега); – направи план израде једноставног производа и план управљања отпадом; – самостално израђује једноставан модел; – самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ и Интернет сервисе; – одабира материјале и алате за израду предмета/модела; – мери и обележава предмет/модел; – ручно израђује једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате; – користи програм за обраду текста за креирање документа реализованог решења; – самостално представља пројектну идеју, поступак израде и решење/производ; – показује иницијативу и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха; – планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошкова; – активно учествује у раду пара или мале групе у складу са улогом и показује поштовање према сарадницима; – пружи помоћ у раду другим ученицима; – процењује остварен резултат и развија предлог унапређења. 	<p>ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ</p> <p>САОБРАЋАЈ</p> <p>ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ</p> <p>РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА</p> <p>КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ</p>	<p>Појам, улога и значај технике и технологије на развој друштва и животног окружења.</p> <p>Подручја човековог рада и производње, занимања и послови у области технике и технологије.</p> <p>Правила понашања и рада у кабинету.</p> <p>Организација радног места у кабинету и примена мера заштите на раду.</p> <p>Коришћење техничких апарата и ИКТ уређаја у животном и радном окружењу.</p> <p>Улога, значај и историјски развој саобраћаја.</p> <p>Врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени.</p> <p>Професије у подручју рада саобраћаја.</p> <p>Употреба информационих технологија у савременом саобраћају</p> <p>Саобраћајна сигнализација – изглед и правила поступања.</p> <p>Правила и прописи кретања пешака, возача бицикла и дечијих возила (ролери, скејт, тротинет) у саобраћају – рачунарска симулација и саобраћајни полигон.</p> <p>Обавезе и одговорност деце као учесника у саобраћају.</p> <p>Заштитна опрема потребна за безбедно управљање бициклом и дечијим возилима.</p> <p>Прибор за техничко цртање (оловка, гумица, лењир, троугаоници, шестар). Формати цртежа (А3, А4). Размера.</p> <p>Типови и дебљине линија (пуна дебела линија; пуна танка линија; пуна танка линија извучена слободном руком; испрекидана танка линија; црта-тачка-црта танка линија).</p> <p>Геометријско цртање (цртање паралелних правих, цртање нормале на дату праву, цртање углова помоћу лењира и троугаоника).</p> <p>Елементи котирања (помоћна котна линија, котна линија, показна линија, котни завршетак, котни број – вредност).</p> <p>Цртање техничког цртежа са елементима (типови линија, размера и котирање).</p> <p>Пренос података између ИКТ уређаја (рачунар, таблет, smartphone, дигитални фотоапарат).</p> <p>Апликација за дигиталну обраду слике. Операције подешавања осветљености и контраста слике. Промена величине/резолуције слике, издвајање дела слике.</p> <p>Креирање документа у програму за обраду текста.</p> <p>Форматирање текста, уметање слике и графике.</p> <p>Интернет претрага и приступ online ресурсима.</p> <p>Природни ресурси на Земљи: енергија и материјали.</p> <p>Управљање отпадом (рециклажа; заштита животне средине).</p> <p>Врсте, својства и примена природних материјала.</p> <p>Технологија прераде и обраде дрвета.</p> <p>Технологија прераде и обраде коже.</p> <p>Текстилна технологија.</p> <p>Технологија производње папира.</p> <p>Поступци ручне обраде и спајања папира, текстила, коже и дрвета – сечење/резање, спајање (лепљење) и заштита (лакирање).</p> <p>Коришћење алата и прибора за ручну обраду и спајање наведених материјала – маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега.</p> <p>Израда предмета/модела ручном обрадом и спајањем папира и/или дрвета, текстила, коже коришћењем одговарајућих техника, поступака и алата.</p> <p>Приказивање идеје, поступка израде и решења/производа.</p> <p>Тимски рад и подела задужења у тиму.</p>

Кључни појмови садржаја: техничко цртање, технички апарати и ИКТ уређаји, природни ресурси на Земљи, безбедност у саобраћају, предузимљивост и иницијатива.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет *техника и технологија* намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Програм наставе и учења за пети разред оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет *техника и технологија*. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: *животно и радно окружење, саобраћај, техничка и дигитална писменост, ресурси и производња и конструкторско моделовање*.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Поред учбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

С обзиром да је настава теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе (одељења која имају до 30, а не мање од 25 ученика се деле на групе).

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у оквиру предмета *свет око нас и природа и друштво*, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Код ученика узраста 11, 12 година постоји природна радозналост за технику и технологију, као и потреба да нешто сами стварају својим рукама. То треба искористити на прави начин и учинити реализацију овог предмета што више повезаним са свакодневним животом ученика. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

Упознавање подручја човековог рада и производње, занимања и послова у области технике и технологије треба реализовати

уз активну улогу ученика и примену одговарајућих медија. Омогућити ученицима да идентификују одређена занимања којима се људи баве и послове који се обављају у оквиру тих занимања као и техничка средства која се при томе користе. Тако ће упознати основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју и развити критички однос који укључује разматрање ширег контекста технике и њеног утицаја на човека и планету Земљу с еколошког, економског, културолошког и социолошког аспекта.

Упознати ученике са техником, техничким достигнућима и значајем технике и технологије. Указати на значај наставе технике и технологије у циљу стицања техничке културе, тј. техничке писмености и неопходност усвајања одређених знања о техничким уређајима који нас окружују, добробитима која доносе, начину рада, могућим опасностима, развијањем вештина које омогућују креативност и иновативност у дизајнирању и изради техничких средстава као и сигурно и правилно њихово коришћење. Тако ученици стичу и одређена сазнања о разним професијама што ће им касније помоћи при професионалном усмеравању и опредељивању.

С обзиром да се кабинет за технику и технологију и рад у њему разликује од других кабинета у школи, ученици треба да упознају специфичност рада, распоред и организацију радних места као и правила понашања и рада у кабинету. Посебну пажњу треба посветити безбедности на раду приликом коришћења алата и прибора. Указати на ситуације које могу због непоштовања правила понашања или неправилне употребе алата и прибора бити потенцијалне опасности, као и на примену мера заштите на раду.

Коришћење техничких апарата и ИКТ уређаја у животном и радном окружењу, ученици углавном упознају скоро свакодневно у својим домовима. Уз активну улогу ученика и примену мултимедија указивати на правилну употребу и свентуалне последице у случају непридржавања упутстава за коришћење и неисправности техничких апарата у домаћинству (усисивач, миксер, разне грејалице и др).

Препоручени број часова за реализацију ове наставне теме је 6.

Саобраћај

Ова област је изузетно важна јер се ученици петог разреда осамостаљују и шире радијус свог кретања, а статистика говори да у нашој земљи још увек велики број деце страда у саобраћају. По природи њиховог узраста још увек нису довољно пажљиви у саобраћају где могу бити пешаци, путници, возачи бицикла и децијих возила. Зато је тежиште исхода на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају. Употреба заштитне опреме при вожњи бицикла и других децијих возила, као и коришћење сигурносних појасева у возилу је најважнији исход који треба постићи. Ученици треба да се на интересантан и очигледан начин упознају са правилима и прописима кретања пешака и бициклиста у саобраћају, начинима регулисања саобраћаја и безбедном кретању од школе до куће, да упознају хоризонталну, вертикалну и светлосну сигнализацију. За реализацију ових наставних садржаја треба користити одговарајуће мултимедије, а за практично увежбавање могу се користити полигоми у оквиру школе или саобраћајне макете које могу израдити и ученици на редовним часовима или у раду слободних активности, као и коришћењем рачунарске симулације.

Ученици имају прилику да упознају разне професије у области регулисања друмског саобраћаја и могућности и процене сопствених потенцијала и интересовања у вези са тим професијама.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 14.

Техничка и дигитална писменост

Циљ наставне теме је да ученици овладају вештинама употребе информационо-комуникационих технологија у техници и схвате њихову природну повезаност. У оквиру препорученог броја часова планирано је да се ученици упознају са техничким цртежом и обрадом дигиталне слике на рачунару.

Техничко цртање представља универзални језик и основу техничке писмености у графичким комуникацијама у свим подручјима технике и свакодневном животу. Технички цртеж је средство размене информација у техници, од његовог настанка до производње тј. од идеје до реализације. Ученици развијају вештине читања и израде једноставнијих техничких цртежа и израду техничке документације. Ученике треба научити како се скицом може изразити идеја и како се применом правила (стандарда) израђује технички цртеж. Ученици треба да упознају формате папира и основни прибор за техничко цртање. Инсистирати на правилном коришћењу прибора за техничко цртање увежбавањем приликом геометријског цртања (паралелне линије, нормалне линије, кружнице). Потребно је да сваки ученик самостално нацрта једноставан технички цртеж у одређеној размери користећи одговарајуће врсте линија као и елементе котирања.

Планирани исходи у области употребе и примене информационо-комуникационих технологија у техници у петом разреду се првенствено односе на правилно и безбедно коришћење дигиталних уређаја (рачунар, лаптоп, таблет, мобилни телефон, тв, дигитални фотоапарат, веб камера) а потом и на овладавање вештинама обраде дигиталне слике на рачунару у циљу стицања одговарајућих компетенција које се односе на документовање и дизајн. Ово је једна од основних вештина које су неопходне у стицању општих предузетничких компетенција. Препоручује се наставницима да са ученицима у пару вежбају пренос података између рачунара и екстерних уређаја (мобилни телефон, фотоапарат) а да сваки ученик самостално реализује процедуре током рада на рачунару. Такође је препорука да сваки ученик (користећи знања и вештине које је стекао на часовима информатике и рачунарства) реализује једноставну вежбу уметања фотографије у одговарајући програм за обраду текста и уређивање документа. Где год је то могуће, треба користити Интернет претрагу и приступ online ресурсима.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 16.

Ресурси и производња

Ученике треба упознати са појмом природних ресурса на Земљи и са значајем њиховог очувања. Тежиште ове теме је на енергији и материјалима. Назначити основне изворе енергије као важан ресурс за живот људи, технолошке процесе и производњу без улагања у детаље. Упознати ученике са начином коришћења и претварања у неке корисне облике њима већ познатих извора енергије воде, ветра и Сунца.

Други важан ресурс су материјали. Упознати ученике са појмом и поделом материјала (природни, вештачки). Врсте и својства материјала (физичка, хемијска и механичка): дрво, папир, текстил, кожа објаснити на елементарном нивоу. Начин обраде материјала (принципи деловања алата за механичку обраду материјала, испитивање материјала). Припрема за обраду. Приказати правилно коришћење алата за ручну обраду материјала, извођење операција и заштита на раду: обележавање, сечење, завршна обрада (бушење, равнање, брушење). Избор материјала, операција и алата и редоследа њихове примене. Рециклажа материјала и заштита животне средине. Поступно увођење ученика у рад са алатом при извођењу разних операција мења суштински карактер наставе технике и технологије – обрада материјала тако постаје средство креативног изражавања, а не циљ у настави технике и технологије. Програм се реализује у форми предавања (теоретска настава) и вежби.

Приликом вежбања са алатима и при обради материјала потребно је да ученици своје идеје исказују самостално. Препорука је да ученици, на крају ове области, направе план израде и самостално израде најмање три једноставна модела.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици реализују заједничке пројекте примењујући претходно стечена знања и вештине из области обликовања и обраде материјала, употребе ИКТ-а у техници и техничког цртања. Циљ наставне теме је постављање циљева и приоритета, планирање, доношење одлука, тимски рад, комуникацијске вештине, као и развијање упорности, позитивног односа према раду, способностима решавања проблема, самопроцењивања и критичког мишљења.

Препорука је да се пројекти реализују у паровима или малим групама.

Наставник упознаје ученике са правилима рада у групи, поделом посла и одговорностима, са динамиком и роковима за реализацију пројектних активности. Ученици се сами опредељују за одређену активност у оквиру групе. Пружа им се могућност да реализују своју идеју која је у складу са њиховим интересовањима и способностима при чему се постиже потпуна диференцијација и индивидуализација наставе. Ученици самостално истражују информације за пројектни задатак користећи информационо-комуникационе технологије, налазе решење, формирају идеју, израђују техничку документацију, планирају и реализују сопствени производ. Идентификација и избор материјала и алата за реализацију пројекта врше се уз подршку наставника. У том процесу, ученици усвајају и примењују знања, развијају вештине, ставове, одговорност и самосталност. Препорука је да се користе материјали и технологије које су ученици упознали у претходној области. Ученици самостално врше мерење и обележавање. Обрада материјала може се вршити индивидуално али је препорука да ученици раде у пару, чиме развијају способност сарадње и социјалних вештина. По завршетку, ученици самостално представљају производ/модел, усмено образлажући ток реализације, процењујући оствареност резултата и предлог унапређења. Тежиште оваквог рада није на квалитету коначног продукта већ на процесу који има своје кораке и на сарадничким односима у раду у групи. Наставник је ту пажљиви посматрач, помагач када је то потребно, давалац повратне информације и неко ко охрабрује. Ученицима јасно треба указати да се и на неуспелим производима може много научити ако се схвати где су грешке направљене. Дискутовати са ученицима и о цени понуђених решења. Нагласити важност доброг планирања буџета потребног за његову реализацију као и негативних последица лоших прорачуна. На тај начин ученике полако оспособљавати да размишљају предузетнички и развијати им основне компетенције везане за финансијску писменост.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 16.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.

У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др).

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Назив предмета **ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО**

Циљ **Циљ учења Информатике и рачунарства** је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.

Разред **Пети**Годишњи фонд часова **36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ	
<ul style="list-style-type: none"> – наведе примену информатике и рачунарства у савременом животу; – правилно користи ИКТ уређаје; – именује основне врсте и компоненте ИКТ уређаја; – прави разлику између хардвера, софтвера и сервиса; – прилагоди радно окружење кроз основна подешавања; – креира дигитални слику и примени основне акције едитовања и формирања (самостално и сараднички); – креира текстуални документ и примени основне акције едитовања и формирања (самостално и сараднички); – примени алате за снимање и репродукцију аудио и видео записа; – креира мултимедијалну презентацију и примени основне акције едитовања и формирања (самостално и сараднички); – сачува и организује податке; – разликује основне типове датотека; – реагује исправно када дође у потенцијално небезбедну ситуацију у коришћењу ИКТ уређаја; – доводи у везу значај правилног одлагања дигиталног отпада и заштити животне средине; – разликује безбедно од небезбедног, пожељно од непожељног понашања на Интернету; – реагује исправно када дођу у контакт са непримереним садржајем или са непознатим особама путем Интернета; – приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај; – информацијама на интернету приступи критички; – спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на Интернету; – разуме значај ауторских права; – препознаје ризик зависности од технологије и доводи га у везу са својим здрављем; – рационално управља временом које проводи у раду са технологијом и на Интернету; – изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке; – схвати математичко-логички смисао речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, израза „ако...онда”; – зна алгоритме аритметике (сабирања, множења, дељења с остатком, Еуклидов алгоритам) и интерпретира их алгоритамски; – наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема; – креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу; – сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби; – користи математичке операторе за израчунавања; – објасни сценарио и алгоритам пројекта; – анализира и дискутује програм; – проналази и отклања грешке у програму; – сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала у вези са темом, формулацији и представљању резултата и закључака; – одабира и примењује технике и алате у складу са фазама реализације пројекта; – наведе кораке и опише поступак решавања пројектног задатка; – вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен; – поставља резултат свог рада на Интернет, ради дељења са другима, уз помоћ наставника. 	ИКТ	Предмет изучавања информатике и рачунарства. ИКТ уређаји, јединство хардвера и софтвера. Подешавање радног окружења. Организација података. Рад са сликама. Рад са текстом. Рад са мултимедијом. Рад са презентацијама.	
		ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Употреба ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин. Правила безбедног рада на Интернету. Претраживање Интернета, одабир резултата и преузимање садржаја. Заштита приватности личних података. Заштита здравља, ризик зависности од технологије и управљање временом.
		РАЧУНАРСТВО	Увод у логику и скупове: унија, пресек, разлика; речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, „ако...онда” Увод у алгоритме аритметике: писмено сабирање, множење, дељење с остатком, Еуклидов алгоритам. Увод у тему програмирања. Радно окружење изабраног софтвера за визуелно програмирање. Алати за рад са графичким објектима, текстом, звуком и видеом. Програм – категорије, блокови наредби, инструкције. Програмске структуре (линијска, циклична, разграната).
			Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. Израда пројектног задатка у групи у корелацији са другим предметима. Представљање резултата пројектног задатка.

Кључни појмови садржаја: ИКТ, ИКТ уређаји, датотека, мултимедијална презентација, дигитална писменост, Интернет, рачунарство, алгоритам.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *Информатика и рачунарство*, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи говоре о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи овај предмет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три тематске целине: *ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство*.

У настави оријентисаној на постизање исхода потребно је уважити стечене дигиталне вештине ученика. У планирању и припремању наставе, наставник полази од исхода које треба остварити и планира, не само своје, већ, превасходно активности ученика на часу. Наставник треба да буде више оријентисан ка менторској улози, а мање ка предавачкој. Потребно је да наставник програмске исходе, који треба да се достигну до краја петог разреда, разложи на исходе – кораке за сваки час, било да се ради о часовима обраде или утврђивања, а које треба да оствари сваки ученик. Такође, треба да за сваки час планира и припреми средства и начине

провере остварености пројектованих исхода. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама из разредног већа због успостављања корелација међу предметима.

Потребно је радити на развоју алгоритамског начина мишљења у поступку решавања проблема и задатака, развоју логичког мишљења и изградњи личних стратегија за учење уз примену ИКТ-а.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је активности осмислити тако да укључују практичан рад, уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима. Пожељно је да планиране активности на часу прати сажето и јасно упутство ученику за реализацију задатка, уз демонстрацију поступка. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност, односно да се кроз дискусију са ученицима одаберу најадекватнији алати, концепти и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, истрајност, аналитичност, самосталност у раду и спремност на сарадњу.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету се могу се наћи примери добре праксе који се, уз прилагођавање условима рада и поштовањем ауторских права, могу користити.

С обзиром да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера изводи се са половином одељења (одељења која имају до 30, а не мање од 25 ученика се деле на групе). Школе које не поседују просторне и техничке могућности и чији је број ученика у одељењу мањи од 25, могу да изврше поделу одељења на групе уз сагласност Министарства, односно надлежне Школске управе.

Настава се реализује у рачунарском кабинету/дигиталној учионици.

Информационо-комуникационе технологије (9)

Реализацију ове тематске целине започети навођењем примера примене ИКТ-а. Мотивисати ученике да дискутују о могућности примене ИКТ-а из њихове перспективе, да опишу искуства у коришћењу дигиталних уређаја и наведу оно шта је њима важно код дигиталних уређаја: добар звук, боља фотографија, интернет, игрице, запажања како њихови родитељи користе ИКТ уређаје и слично.

Ученике информативно упознати са предметом изучавања информатике и рачунарства и то навођењем примера који би њима били познати. Објаснити појам *информационо-комуникационе технологије (ИКТ)*. Увести појмове хардвер и софтвер.

Навести врсте рачунара и дигиталних уређаја које ученици користе, делове из којих се састоје: тастатура, миш, екран, екран осетљив на додир, куишите, звучници и сл., наводећи њихову функцију. Дискутовати са ученицима о њиховом искуству са хардвером и ИКТ уређајима. Циљ је да ученици буду у стању да разумеју намену основних делова дигиталних уређаја које користе. Напоменути да у рачунару постоји меморија у којој се памте бројеви којима су описани текст, слика, звук... Показати на примеру како би се нека слика кодирала бројевима. Скренути пажњу на правилно руковање ИКТ уређајима.

Појам *оперативни систем* увести кроз повезивање претходног искуства ученика у коришћењу различитих дигиталних уређаја (кроз дискусију: нпр. који ОС користи мобилни телефон, навести примере: Android, Windows...). Нагласити који оперативни систем користе рачунари на којима ће радити у школи. Описати укратко улогу ОС, нагласити да препознаје и повезује делове рачунара и омогућава да користимо рачунар и друге дигиталне уређаје. На сличан начин увести и појам *кориснички програми*.

Кроз демонстрацију и личну активност ученика, скренути пажњу на правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара). Увести појам „радна површина“ оперативног система (направити паралелу код рачунара

и других дигиталних уређаја). Објаснити појмове икона, пречица, трака са задацима (навести елементе и њихову намену).

Увести појам „Контролна табла“, појаснити намену и начин покретања. Без улажења у све детаље контролне табле, са ученицима у овом разреду урадити само најосновнија подешавања уређаја (миша, монитора...) и радног окружења (регионална језичка подешавања ОС-а, језик тастатуре СР ћирилица и латиница, јачина звука...). Овде паралелно урадити све активности, према могућностима, и кроз основна подешавања на телефону јер су такви уређаји ученицима блиски.

Кроз конкретне примере објаснити појам датотеке и неопходност организације датотека у рачунару: чување и проналажење, премештање или брисање (поменути „Корпу за отпатке“). Дискутовати са ученицима о врстама датотека (текст, бројеви, слике, звук, видео и мултимедија).

За креирање, измене, чување и приказивање резултата рада у форми датотека, одабрати доступне корисничке програме (лиценциране или бесплатне), као што су програми за: цртање, обраду текста, израду мултимедијалних презентација, снимање звука и видео-записа помоћу других уређаја (мобилни телефон, камера, микрофон...), репродукцију звука и видео материјала који могу бити инсталирани у рачунару или на „облаку“. Наставник може по својој процени одабрати и друге програме који ће такође утицати на стицање жељеног, функционалног ИКТ знања и вештина у раду са наведени мултимедијалним елементима.

У петом разреду ученик треба да креира и уреди дигиталне слике/цртеже коришћењем расположивих алата изабраног програма (селектовање, копирање, лепљење, промену величине слике, додавање и брисање облика, одсецање дела слике, чување, затварање, проналажење, дораду и чување продукта, као и алате за зумирање, унос текста, употребу „четкице“, „гумице“ и сл.).

При раду са текстом применити основне алате за уређивање и обликовање текста (унос текста, додавање, брисање, копирање, селектовање, поравнање, промена фонта, боје, величине слова, уметање слика...). Наглашавати потребу одабира одговарајућег писма (кодног распореда: ћирилица, латиница...) и инсистирати на примени правописа. Увежбати чување и штампање документа. Рад са табелама и сложенијим алатима обрадити у старијим разредима.

Паралелно са српском терминологијом поменути и изворне енглеске термине.

Снимање звука и видео-записа, сходно могућностима, започети демонстрацијом употребе уређаја: камера, микрофон, звучници, мобилни телефони, итд. Обухватити најосновније технике у процесу снимања (покрени, заустави, сачувај, обриши) и репродукције (покрени, паузирај, заустави, пусти од почетка, подеси јачину звука). У вежби чувања аудио/видео записа скренути пажњу на различите типове датотека у конкретном програму (нпр. *mp3, mp4, avi, midi...*).

При изради мултимедијалних презентација применити основне алате за уређивање и обликовање садржаја. У програму за израду мултимедијалних презентација користити раније креиране звучне и видео записе. Прилагодити тип датотеке изабраном програму (користити неки од расположивих програма за конверзију података). Кроз разговор са ученицима и кроз примере развити појам добре презентације и начине представљања (колико је битан садржај а не само форма).

Дигитална писменост (5)

При реализацији тематске целине Дигитална писменост појаснити ученицима шта значи коришћење ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин, и нагласити да то није обавеза само ИТ стручњака већ свих корисника. Демонстрирати функције антивирусног програма и заштитног зида. Анализирати са ученицима од каквог су материјала направљени ИКТ уређаји, да ли се такви материјали могу рециклирати и на које све начине се могу одлагати дигитални уређаји који нису у употреби, у циљу заштите животне средине.

Проверити са ученицима њихова досадашња искуства у коришћењу веб-прегледача (читача, браузера). Разговарати о сајтовима претраживачима и начинима претраге, увести појмове аутор

и ауторска права и навести основне лиценце. Претрагу интернета и одабир релевантних страница из приказаних резултата претраге. (Како проналазимо, бирамо и преузимамо информације? Како стварамо (онлајн апликације)? Како размењујемо информације и сарађујемо на интернету?)

На унапред припремљеном скупу веб-страница кроз дискусију о процени информација пронађених на интернету (публика којој је сајт намењен, аутор, тачност/прецизност, објективност, актуелност и интернет адреса) подстицати развој критичког мишљења ученика.

Упознати ученике са правилима понашања на интернету (енг. *Netiquette*). За утврђивање и појашњавање ове теме, организовати квизове и радионице (на теме безбедно–небезбедно, пожељно – непожељно понашање на интернету) као и симулације небезбедних ситуација са акцентом на то како је пожељно реаговати у датим ситуацијама (кроз играње улога и сл.). Једна од активности за ученике, ради повезивања знања, може бити израда текстуалних докумената на тему: Моја правила понашања на интернету, Пет најважнијих правила за безбедан интернет, Како да интернет постане сигурнији за децу, и сл.

У корелацији са другим предметима (физичко и здравствено васпитање) велику пажњу посветити томе како уређаји које свакодневно користе (рачунар, телефон, таблет...) могу лоше да утичу на њихово здравље при чему их треба водити ка ситуацијама на које их родитељи свакодневно подсећају (лоше држање, дуго гледање у екран,.....). Посебну пажњу посветити развоју свести код ученика о времену у току дана, утрошеном на рад са технологијом и могућим развојем зависности од технологије.

Рачунарство (16)

Реализација теме може се започети приказивањем мотивационих филмова о програмирању. Увести појмове: програм и програмирање. Демонстрирати готове анимације и рачунарске игре ради развијања свести и побуђивања мотивације да ученици сами могу да креирају своје игре. Одабрати пример игре за анализу (на пример са портала www.code.org), као и друге мотивационе материјале из сличних образовних извора) са циљем упознавања ученика са корацима у решавању једноставних проблемских задатака. Увести појам алгоритма при решавању најједноставнијег проблема. Искористити искуство које ученици имају као корисници технологије (рачунара, паметних телефона...) да би се направила јасна веза између процеса програмирања и коначног производа, игрица или анимација. Поред тога, истицати да се кроз учење програмирања и алгоритама, развијају стратегије за решавања животних проблема, сваки задатак који себи постављамо у свакодневном животу се решава корак по корак, тј. алгоритамски.

У међупредметној координацији са предметом математика, увести математичко-логичке појмове које леже у основи информатике и рачунарства: скуп, елементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп (са одговарајућим знацима); Венови дијаграми; скуповне операције: унија, пресек, разлика и одговарајуће ознаке; речи: „и“, „или“, „не“, „сваки“, „неки“; одговарајуће логичке везнике и њихову интерпретацију скуповним операцијама и релацијама. Коришћењем примера из текућих садржаја, даље се осмишљава појам скупа, изграђује математичко-информатички језик и уноси прецизност у изражавању. Потребно је на разноврсним примерима користити одговарајуће симболе (знаке) и уочавати законитости скуповних и логичких операција. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: сваки, неки, или, и, не, следи (ако...онда). Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника „и“, „или“, а нарочито „ако...онда“). Наставити са даљим изграђивањем појмова: бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање, користећи при томе и термине израз, формула, исказ, алгоритам. Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева – бројевима, бројева – дужима, бројева – површинама и др.), као и једноставнијих алгоритамских процедура (основни алгоритми за извођење рачунских операција сабирања, множења, дељења

с остатком, Еуклидовога алгоритма). При томе је важно коришћење дијаграма и табела (дијаграм тока алгоритма, табела резултата неког пребројавања или мерења и др.).

Објаснити проблем речима, дефинисати сваку појединачну инструкцију (корак) и поступак ређања блокова, представити дејство наредбе „покрени“ и описати какво дејство има на понашање објекта. Напоменути да се једном поређани блокови инструкција могу више пута покренути. Преласком на наредне нивое сложености објаснити зашто је погодно заменити кораке који се понављају одговарајућом блок наредбом (петља–блок „понављај“) или ако проблемски задатак садржи неки задати услов, објаснити потребу раздвајања (гранчање–блок „ако је“) на наредбе које ће се извршити ако је испуњен услов.

Изабрати програмско окружење за визуелно програмирање (*Scratch, Stencyl, AppInventor, Alice, ...*) које треба да омогући алгоритамско решавање проблема и основе програмирања. Програмско окружење бирати тако да омогућава једноставну анимацију објеката, односно, да алати омогућавају ученицима да се одмах, без много теоријског увода и објашњења сложених програмерских концепата, активно укључе у програмирање.

У зависности од изабраног програмског окружења прилагодити сва следећа објашњења специфичностима тог алата.

Кроз активну наставу и укљученост у процес креирања програма од првих часова, ученици ће поступно усвојити потребне појмове, знања и вештине. Указати на сличности и разлике са примерима и радним окружењем приказаним на првом часу, као што су ограничења у избору објеката, ограничења у инструкцијама у задатку и навести које могућности нуди изабрано програмско окружење.

Погодан пример, приликом упознавања са радним окружењем, је да ученици за конкретан лик и конкретну сцену, поређају блокове наредби тако да се кликом на лик појави нека порука (нпр. „Здраво ја сам...“). Демонстрирати поступке: избор објеката (нагласак на библиотеке), слагање блокова по принципу „превучи–и–пусти“ и покретање програма. Указати ученицима на могућност измене појединачних особина објеката који су доступни у библиотецима и галеријама одабраног софтвера у форми 2Д односно 3Д модела. Упознати ученике кроз овај једноставни пример са појмом наредбе и концептом писања програма кроз ређање блок–наредби. Подизати ниво сложености у складу са појмовима који се уводе: пројекат и сценарио и направити везу са појмовима задатак и писање приче. Довести у везу поступак решавања задатка са писањем програма, и повезати појмове сценарио и алгоритам. Увести појмове: *Објекат–лик* (библиотека објеката, подешавање особина и својства за изабрани објекат), *Објекат–позорница* (библиотека позорница, подешавање позадине позорнице, координатни систем сцене), алати (умножи, исеци–обриши, увећај, умањи) и *датотека програма* (најчешће се користи термин – пројекат). За изабрано радно окружење за визуелно програмирање (за рад код куће) пожељно је припремити кратко писано упутство (проналажење, преузимање, инсталирање...), демонстрирати и појаснити (поступак: преузимања, чувања и инсталирања изабраног програмског окружења, напоменути могућност коришћења онлајн апликације, уколико таква могућност постоји). Сваки од објеката ученик може креирати самостално, уместо да користи предефинисане објекте из библиотеке.

Демонстрирати на сваком примеру следеће технике: *креирање пројекта* (нови пројекат, изабрати објекат чије се активности дефинишу, као и објекте који дефинишу његову околину, дефинисати почетни положај објекта и својства објекта – у неким окружењима информација о објекту), *једноставна подешавања* (употребу алата: увећај, умањи, умножи, исеци, окрени, промени боју...), *задавање изабраног кретања или понашања* (из палете блокова: управља догађајем, за задате акције одговарајући догађај...), *чување пројекта* (именовање, избор локације), *поновно отварање* (затварање, проналажење, покретање) и *модификацију пројекта* (измену неког елемента: оријентацију, боју, величину и сл., проналажење и исправљање грешака, чување измена у пројекту). Демонстрирати и указивати на разноврсне функционалности до-

ступне у палетама блокова, за: кретања, изглед и активности коју објекат треба да реализује (предвиђених сценаријом) преко примера као што су: кретање објеката да се избегну препреке, разговор два лика о појмовима које су учили у претходној лекцији и сл.

Упознати ученике са категоријама блокова и начином задавања параметара (трајање догађаја, број понављања, промену угла, промену положаја...). Унос података преко тастатуре користити за промену параметара у оквиру блок-наредбе. Применом различитих функционалности објеката ученици треба да уоче информације о близини објеката, њиховој величини и просторним односима. На конкретном примеру демонстрирати утицај промене параметара на извршавање програма. Демонстрирати функције едитовања објеката, едитовања и управљања програмом (измене у редоследу блокова, обједињавање блокова који се понављају у *петље* или *гранање*), тестирање и праћење сваког корака приликом извршавања програма.

Појам променљиве увести на конкретном примеру који једноставним рачунским операцијама и њиховим извршавањем доводи до решавања конкретне проблеме. Обухватити појмове и поступке за креирање променљивих, доделу вредности и коришћење оператора. Нпр. сходно узрасту и у корелацији са математиком за пети разред креирати програм за израчунавање обима и површине правоугаоника. При томе креирати променљиве: дужина, ширина, обим и површина и скренути пажњу да су оператори који се користе у овом примеру основне рачунске операције (сабирање, множење).

Поступно кроз примере увести појмове: линијска, циклична и разграната структура, као што су: промена позадине или лика у односу на догађај, креирање реченице од речи и слика, разврставање објеката у скупове (жива и нежива природа, планете, реке...), упоређивање вредности две променљиве, понављање кретања и мелодије док се не додирне други објекат, одређивање просечне температуре на основу пет бројева који представљају измерене температуре од понедељка до петка, налажење најлакшег ранца од дата три, одређивање просечне висине или тежине дечака и девојчица у групи (за напредније...) и слично.

Без обзира на примере који се одаберу требало би свакако обавезно обрадити мале серије од коначно много елемената и за њих израчунати: број, збир, просек, минимум, максимум.

Анализирати са ученицима карактеристике појединих структура и оправданост примене у појединим ситуацијама.

Поступак корак по корак до решења проблема, треба да послужи за систематизацију поступка израде пројекта. Она треба да обухвати разумевање појма пројекта, израду сценарија и алгоритма, ређање блок-наредби, проверу грешака, исправљање програма, дељење са другима преко Интернета. Нагласити да се алгоритми могу описати на разне начине: дијаграмом тока, псеудокодом, препричано обичним језиком, као и кроз програм креиран у једном од визуелно оријентисаних програмерских алата. Демонстрирати поступак постављања пројекта на Интернет. Указати на могућност преузимања готових пројеката са Интернета, ради проналажења најбољег решења за сопствени пројекат, учачавање туђих и својих грешака, као и за добијање идеја и развијања креативности.

Пројектна настава (6)

Наставницима се препоручује да у току петог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка. Време реализације пројектних задатака од којих је један из области *ИКТ* и *Дигитална писменост* и други из области *Рачунарство* одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који покривају област изабране теме. При избору тема, сходно интересовањима извршити поделу ученика на групе/парове.

При реализацији првог пројектног задатка ставити нагласак на разради пројектног задатка – од израде плана до представљања решења. Наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложености теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина ИКТ и Дигитална писменост, техничке опремљености школе

и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

При представљању фаза пројекта може послужити следећи пример: *Фаза 1*: представљање тема, формирање група и одабир теме; *Фаза 2*: Одабир материјала и средстава, разматрање додатне подршке предметног наставника у зависности од теме; *Фаза 3*: Планирање времена и избор стратегије за решавање задатка у складу са роком за предају рада; *Фаза 4*: Прикупљање и проучавање материјала, израда задатка и припрема за излагање; *Фаза 5*: Представљање резултата пројектног задатка, дискусија и процена/самопроцена урађеног (наставник обезбеђује услове за што успешније излагање, усмерава дискусију и врши евалуацију урађеног са прецизном повратном информацијом).

Пројектни задаци се баве реалним темама из школског или свакодневнег живота. За предвиђени број часова ове тематске целине и са добро испланираним активностима, може се очекивати да ученици успешно израде и представе решење пројектног задатка. Акцент је на подстицању иницијатива и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика. Циљ је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

– *израда интервју-а или чланака* (на теме: занимљивости из света спорта, уметности, науке, ...);

– *израда упутства или туторијала* (типа: „како да подесите“, „како да измените“, „како да решите овај задатак“, „како да користите програм ...“);

– *израда правилапонашања* (на теме: у спортској сали, у кабинету..., за безбеднији рад на интернету, за креирање сигурне лозинке, заштите рачунара од злонамерних програма, заштите здравља...).

Додатна мотивација за ученике може бити избор најбољих радова за: школски часопис, сајт школе, огласну таблу (одељење гласа – вредновање, самовредновање) а да остале радове постављају на пано у кабинету информатике и рачунарства...

Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл.

Други пројектни задатак се реализује по фазама које су већ описане.

За пример могу послужити следеће теме: Направи калкулатор или Креирај програм за израчунавање...(математика), Прича из космоса, Испричај причу о месту у коме живиш или Туристички водич кроз... (географија), Интервјуиши другаре о будућим занимањима (у форми стрипа), Замеси хлеб (од њиве до трпезе)... Ученици такође, могу позајмити већ урађени пројекат, презети га са интернета и прилагодити свом сценарију. Идеја за пројектни задатак може бити и израда квиза и теста за проверу знања, понављање, утврђивање, систематизацију градива из целог предмета.

Ученици пре прикупљања материјала израђују сценарио (причу или алгоритам за конкретан задатак), разрађују кораке и описују поступак решавања пројектног задатка. Део задатка је и чување материјала употребљеног за решавање пројектног задатка. Очекивани продукт пројектног задатка је мултимедијални садржај у форми: стрипа, анимације, игрице и сл., а напреднији ученици могу израдити алгоритам и програм за решавање конкретнег проблемског задатка.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, као и за формирање коначних оцена. Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи своје наставне праксе.

У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препусти ученицима и њиховим интересовањима. Теме као што су израда и одржавање школског сајта, блога или неке друге школске веб странице, креирање и израда школског електронског часописа или летописа школе могу бити добре почетне идеје које ће повезати знања и вештине стечене у овом предмету са другим знањима, уз активно учешће у животу школе.

Назив предмета

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ

Циљ учења *Физичког и здравственог васпитања* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

72 часа + 54 часа (обавезне физичке активности ученика)

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени једноставне комплексе простих и општеприпремних вежби; – изведе вежбе (разноврсна природна и изведена кретања) и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; – упореди резултате тестирања са вредностима за свој узраст и сагледа сопствени моторички напредак; – комбинује и користи достигнути ниво усвојене технике кретања у спорту и свакодневном животу; – доводи у везу развој физичких способности са атлетским дисциплинама; – одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела; – користи елементе гимнастике у свакодневним животним ситуацијама и игри; – процени сопствене могућности за вежбање у гимнастички; – користи елементе технике у игри; – примењује основна правила рукомета у игри; – учествује на унутародељенским такмичењима; – изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – игра народно коло; – изведе кретања у различитом ритму; – изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; – контролише и одржава тело у води; – преплива 25m слободном техником; – скочи у воду на ноге; – поштује правила понашања у и око водене средине; – објасни својим речима сврху и значај вежбања; – користи основну терминологију вежбања; – поштује правила понашања у и на просторима за вежбање у школи и ван ње, као и на спортским манифестацијама; – примени мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; – примени и поштује правила тимске и спортске игре у складу са етичким нормама; – навија и бодри учеснике на такмичењима и решава конфликте на социјално прихватљив начин; – користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности; – прихвати сопствену победу и пораз у складу са „ферплејом“; – примењује научно у физичком и здравственом васпитању у ванредним ситуацијама; – препозна лепоту покрета и кретања у физичком вежбању и спорту; – направи план дневних активности; – наведе примере утицаја физичког вежбања на здравље; – разликује здраве и нездраве начине исхране; – направи недељни јеловник уравнотежене исхране уз помоћ наставника; – примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; – препозна врсту повреде; – правилно реагује у случају повреде; – чува животну средину током вежбања. 	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	<p>Обавезни садржаји Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој покретљивости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности</p>
		Атлетика
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	
		<p>Препоручени садржаји Вежбе на тлу (напредне варијанте). Висока греда. Трамболина. Прескок. Коњ са хватаљкама. Вежбе у упору (сложенији састав). Вежбе у вису (сложенији састав).</p>

		Основе тимских и спортских игара	<p>Обавезни садржаји Рукомет/минирукомет: Основни елементи технике и правила; – вођење лопте, – хватања и додавања лопте, – шутирања на гол, – финтирање, – принципи индивидуалне одбране – основна правила рукомета/минирукомета Спортски полигон.</p> <p>Препоручени садржаји Напредни елементи технике, тактике и правила игре: – хватања котрљајућих лопти, – дриблинг, – шутирања на гол, – финтирање, – основни принципи колективне одбране.</p>
		Плес и ритмика	<p>Обавезни садржаји Покрети уз ритам и уз музичку пратњу. Ритмичка вежба без реквизита. Скокови кроз вијачу. Народно коло „Моравац“. Народно коло из краја у којем се школа налази. Основни кораци друштвених плесова.</p> <p>Препоручени садржаји Вежбе са обручем. Вежбе са лоптом. Сложенији скокови кроз вијачу.</p>
		Пливање	<p>Обавезни садржаји Предвежбе у обучавању пливања. Игре у води. Самопомоћ у води.</p> <p>Препоручени садржаји Плива једном техником. Роњење у дужину.</p>
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА (Реализује се кроз све наставне области и теме уз практичан рад)	Физичко вежбање и спорт	<p>Циљ и сврха вежбања у физичком и здравственом васпитању. Основна правила. Рукомета/минирукомета и Малог фудбала. Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у физичком и здравственом васпитању. Уредно постављање и склањање справа и реквизита неопходних за вежбање. Упознавање ученика са најчешћим облицима насиља у физичком васпитању и спорту. „Ферплеј“ (навијање, победа, пораз решавање конфликтних ситуација). Писани и електронски извори информација из области физичког васпитања и спорта. Значај развоја физичких способности за сналажење у ванредним ситуацијама (земљотрес, поплава, пожар...).</p> <p>Физичко вежбање и естетика (правилно обликовање тела). Планирање дневних активности.</p>
	Здравствено васпитање	<p>Физичка активност, вежбање и здравље. Основни принципи вежбања и врсте физичке активности. Одржавање личне опреме за вежбање и поштовање здравствено-хигијенских мера пре и после вежбања. Лична и колективна хигијена пре и после вежбања. Утицај правилне исхране на здравље и развој људи. Исхрана пре и после вежбања Прва помоћ: – значај прве помоћи, – врсте повреда. Вежбање и играње на чистом ваздуху – чување околине приликом вежбања.</p>	

Кључни појмови садржаја: физичко вежбање, рукомет, игра, здравље, васпитање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Достизање циља и исхода наставе и учења *физичког и здравственог васпитања* заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

Главна промена у савременој концепцији и пракси образовања и васпитања, па тако и у програму предмета *физичко и здравствено васпитање*, је померање тежишта са наставних садржаја

на јасно дефинисане исходе, односно са наставних садржаја на процес учења и његове резултате.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли у предмету *физичко и здравствено васпитање*, и учењем у *обавезним физичким активностима*. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три предметне области:

- физичке способности,
- моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине и
- физичка и здравствена култура.

Они омогућавају да се циљ учења овог предмета достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа.

Циљ и исходи предмета се остварују кроз наставу *физичког и здравственог васпитања* (у трајању од 2 школска часа недељно) и *обавезне физичке активности* сваког ученика (у трајању од 1,5 школски час недељно). Програм петог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из првог циклуса основног образовања и васпитања.

Настава *физичког и здравственог васпитања* усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада.

Где је неопходно, програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Обавезни организациони облици рада:

- А. часови физичког и здравственог васпитања;
- А₁. обавезне физичке активности ученика;

Остали облици рада (ванчасовне и ваншколске активности):

- Б. слободне активности – секције,
- В. недеља школског спорта,
- Г. активности у природи (кросеви, зимовање, летовање – камповање...),
- Д. школска и ваншколска такмичења
- Ђ. корективно-педагошки рад.

ОБАВЕЗНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

І. Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано развијају у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа може се користити за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- учвршћивање правилног држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања* (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

ІІ. Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену обавезних и препоручених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања, примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навике треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији и специфичним животним ситуацијама.

СТИЦАЊЕ ЗНАЊА, УМЕЊА И НАВИКА ЈЕ КОНТИНУИРАНИ ПРОЦЕС ИНДИВИДУАЛНОГ НАПРЕДОВАЊА УЧЕНИКА У СКЛАДУ СА ЊЕГОВИМ ПСИХО-ФИЗИЧКИМ СПОСОБНОСТИМА.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, за дају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се препоручени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

ІІІ. Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у *физичком и здравственом васпитању* и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

А₁. Обавезне физичке активности ученика

Физичке активности ученика доприносе остваривању постављеног циља и исхода *физичког и здравственог васпитања*. Ове активности организују се у оквиру редовног распореда или према посебном распореду у складу са просторним могућностима школе и потребама ученика у трајању од 1,5 часова недељно.

План рада ових активности је саставни је део планирања у *физичком и здравственом васпитању*.

Школа се може одредити за један од понуђених начина организације ових активности на предлог Стручног већа. Начин организације ових активности је саставни део Школског програма и Годишњег плана рада школе.

Начини организације рада обавезних физичких активности ученика:

– Реализују се у трајању од 45 минута, једном у току недеље. У школама које имају одговарајуће материјално-техничке и просторне услове, фонд од ½ школског часа односно 22,5 минута, на недељном нивоу, може се реализовати тако што ће ученици сваке друге недеље имати још један час ових активности, или на други начин који предложи Стручно веће физичког и здравственог васпитања. Ради ефикаснијег рада и обухваћености свих ученика дозвољено је спајање два одељења истог разреда. Два наставника раде истовремено са два одељења.

– Реализују се у трајању од 45 минута, једном у току недеље. Фонд од ½ школског часа односно 22,5 минута, на недељном нивоу, реализује се **кумулятивно**, једном у тромесечју, у укупном трајању од 6 школских часова односно 4,5 сата.

Стручно веће може предложити неки други начин организације ових активности, посебно уколико се школа определи да ове активности реализује изван школе (пливање, скијање, клизање, оријентиринг итд.).

Програмски садржаји обавезних физичких активности

Обавезни програмски садржаји ових активности су:

- Кондиционо вежбање ученика у трајању од најмање 20 минута;
- Мали фудбал;
- 1. Вођење и контрола лопте,

2. Примање лопте и додавање лопте различитим деловима стопала,
3. Шутирање на гол и основе игре у нападу (откривање),
4. Одузимање лопте и основе игре у одбрани (покривање),
5. Вежбе са два и три играча,
6. Игра са применом основних правила за мали фудбал.

Препоручени програмски садржаји ових активности:

– Обучавање и усавршавање елемената предвиђених препорученим наставним садржајима:

1. Атлетике;
2. Гимнастике;
3. Пlesa и ритмике;
4. Других активности предвиђених програмом школских такмичења.

– Мали фудбал:

1. колективна игра у одбрани и нападу,
2. техника игре голмана,
3. игра уз примену правила

– Пливање;

– Скијање;

– Клизање;

– Бадминтон;

– Стони тенис;

– Оријентиринг;

– Друге активности по избору Стручног већа школе.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности – секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрастне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може се укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке деликвенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);

– ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју”, последицама насиља у спорту, технолошким достигнућима у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће *физичког и здравственог васпитања* у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе *физичког и здравственог васпитања*, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

– пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);

– зимовање – организује се за време зимског распуста (обука скијања, клизања, краћи излети са пешачењем или на санкама, идр.);

– летовање – организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана (логоровање, камповање итд.).

Д. Школска и ваншколска такмичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа и то у:

- спортској гимнастике (у зимском периоду);
- атлетици (у пролећном периоду),
- најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и у корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу,
- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја,
- прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији наставних и ваннаставних активности.

Исходи за ученике ослобођене од практичног дела наставе

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- Наведе основна правила гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;
- Дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;
- Презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји спорта, актуелним спортским подацима итд.);
- Учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Планирање васпитно-образовног рада

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

- теоријска настава (до 4 часа);
- практична настава (68–72 часа).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима, и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темема Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

Максималан број часова без практичног рада не би требало да буде већи од четири (4) у току школске године.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: садржај програма, претходна искуства ученика, садржаје других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу, процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (16);
2. Гимнастика (16);
3. Основе тимских и спортских игара: Рукомет – минирукомет; (16)
4. Ритмика и плес (4);
5. Пливање (12);
6. Тестирање и мерење (6–8).

Програм *физичког и здравственог васпитања* остварује се реализацијом обавезних и препоручених садржаја.

Обавезни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Препоручени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутог исхода, потребе ученика и услове за рад.

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирајући вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада. Акцент се

ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге

- без и са реквизита,
- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости

- без и са реквизитима,
- уз коришћење справа,
- уз помоћ сувежбача.

3. Развој аеробне издржљивости

- истрајно и интервално трчање,
- вежбање уз музику – аеробик,
- тимске и спортске игре,
- други модели вежбања.

4. Развој координације

– извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у две равни).

5. Развој брзине и експлозивне снаге

– једноставне и сложене структуре кретања изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

- штафетне игре,
- извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

1. Атлетика

Садржаји атлетике се реализују у јесењем и пролећном периоду.

Обавезни садржаји

Истрајно трчање: вежбе технике; континуирано и интервално трчање;

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, гребајући корак, итд), ниски старт и фазе трчања;

Скок увис прекорачном техником; техника скока увис кроз фазе (залет, отскок, прелазак летвице и доскок). Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

Бацање лоптице у даљ: обучавање кроз фазе (залет и избачај) и усвајање вежбе у целини. Корелација са вежбама из рукомета (доножни корак, замах и техника избачаја дугим замахом).

Препоручени садржаји:

Ови садржаји се примењују у раду са ученицима који су савладали обавезне садржаје применом одговарајуће методике рада.

– Техника штафетног трчања (штафетне игре, начини измене палице и др.);

– Скок удаљ основни елементи згрчне технике – реализовати кроз фазе;

– Бацања кутле 2 kg – из места и бочна техника;

– Бацање „вортекс-а” у даљ;

– Тробој – кроз одељенско такмичење применити три дисциплине које су ученици савладали (трчање, бацања и скокови).

2. Спортска гимнастика

Садржаји се реализују у зимском периоду.

Обавезни садржаји

Ученике је неопходно поделити по полу и према способностима. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају обрађене садржаје. Промена радних места врши се након одређеног броја понављања. Нпр. група које није прошла неки задатак на часу исти ће реализовати на сле-

дећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се олакшани задатак. Након неколико обрађених наставних јединица ове наставне теме, планом предвидети садржаје других наставних тема (спортска или тимска игра и др) у циљу интензификације наставе. Гимнастички полигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходних знања.

– Вежбе на тлу: колут напред, колут назад, став о плећима – „свећа”, мост из лежања на леђима; вага претклоном и заножењем; став на шакама уз помоћ; прамет упором странце „звезда”.

– Прескок: разношка (до 110 цм);

– Вежбе у упору

паралелни разбој – наскок у упор, издржај, њих у упору, предњихом сед разножно пред рукама, приножити једном до седа ван, саскок;

– Вежбе у вису (доскочно вратило, кругови – њих и саскок у зањику; љуљање и саскоци);

– Пењања (шипка, канап, морнарске лестве – до 4 м висине);

– Ниска греда:

боком поред греде;

суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге);

различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем; скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока; вага претклоном и заножењем; саскок згрчено.

– гимнастички полигон састављен од обрађених програмских садржаја.

Препоручени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују обавезни садржаји, диференцирани облик рада са напредним ученицима који нпр. прескачу козлић по дужини уместо по ширини, раде летећи колут након колута напред. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике.

– Вежбе на тлу: колут напред и назад – варијанте (нпр: из става раскорачног колут напред до става раскорачног, из става раскорачног колут назад до става раскорачног); Колут летећи; Мост заклоном;

– Висока греда:

наскок у упор предњи, упор одножно десном (левом) окретом за 90 степени удесно и прехватом бочно (палчеви су окренути један према другом), упор клечећи на десној са заножењем леве (мала вага);

– основна кретања из претходних разреда на ниској греди извести на средњој или високој греди;

– Трамболина или одскачна даска: скокови – предњи пружени и згрчени;

– Прескок „разношка” – козлић постављен по дужини (110 цм);

– Коњ са хваталкама – упори и издржаји;

– Вежбе у упору

паралелни разбој – наскок у упор, њих и предњихом сед разножно пред рукама, саседом сножити, њих и предњихом саскок предношка;

– Коњ са хваталкама – упори и издржаји;

– Вежбе у вису:

дохватно вратило – вис завесом о потколелу, наупор јашући и саскок одношка.

3. Основе тимских и спортских игара

Садржаји рукомета реализују се на часовима *физичког и здравственог васпитања*, а малог фудбала на *обавезним физичким активностима ученика*.

3.1. Рукомет – минирукомет

Обавезни садржаји

– Обучавање елемената технике и тактике са лоптом:

држање лопте: једном и обема рукама, плитки и дубоки хват;

вођење лопте: у месту са променом висине вођења, променом руке, променом положаја; вођење лопте бочним и дубинским крета-

њем; праволинијски, са променом брзине и руке којом се води; променом правца кретања; вођење у кретању са заустављањем у два корака; дриблинг над пасивним и активним противником (игра „1 на 1”);

додавање лопте: једном руком „кракким замахом” (смер напред, укосно, у страну); „дугим замахом” уз примену неког од залета (бочни–доножни, бочни–заножни);

хватање лопте: у висини груди и главе; хватање непрецизно бачених лопти (бочних, изнад висине главе, у висини колена); хватање котрљајућих лопти; хватање и додавање лопте у кретању;

шутирање: чеони шут и скок шут у даљ и вис;

финтирање: (једнострука финта у јачу страну).

– Обучавање индивидуалних елемената технике и тактике без лопте:

у фази напада – позиционирање играча, утрчавање у празне просторе, промена смера кретања, откривање за пријем лопте;

у фази одбране – одбрамбени став и кретање у ставу; заустављање нападача, одузимање лопте од противничког нападача, пресецање путање лопте код додавања, блок;

елементи технике голмана – (основни став, кретање на голу, одбрана високих и ниских лопти, одбрана шутева са позиције крила, одбрана седмерца).

– Обучавање групних и колективних елемената тактике игре:

Игра уз индивидуалну одбрану „човек на човека” (пресинг); позиционирање играча у нападу и одбрани 6:0; игра на два гола (3 на 3, 4 на 4); игра уз примену основних правила уважавајући усвојени ниво претходно обучаваних елемената.

Препоручени садржаји

– Обучавање елемената технике и тактике играча са лоптом:

вођење лопте: вежбе вођења са радом ногу (кроз ноге, поред и испред тела); вођење две лопте;

додавање лопте: додавање „дугим замахом” – чеони залет; додавање лопте изведеним начинима; додавања са изменом места; хватање лопте: хватање једном руком;

шутирање: бочни шут са отклоном, шутирање пивотмена, шут са крилне позиције;

финтирање: једнострука финта у „слабију страну”.

– Обучавање групних и колективних елемената тактике игре:

извођење слободног ударца;

укрштања играча у фази напада, игра 5:1 и 5+1

4. Плес и ритмика

Обавезни садржаји

Планирати вежбе које је неоподно поновити из програма млађих разреда (докорак, галоп, дечији поскоци, полкин корак...). Дати могућност ученику или групи ученика да изабере музику и осмисли ритмичку вежбу на основу усвојених елемената. Са вијачом применити „скокове кроз вијачу”, прескакање вијаче галопом и суножним поскоцима. Обрадити прве две варијанте народног кола „Моравца”.

Препоручени садржаји

Вежбе са вијачом усложити наизменичним прескоцима на левој и десној ноzi и у кретању. Планирати вежбе са обручем које садрже окретања око разних делова тела, котрљања по тлу и провлачења. Вежбе са лоптом превасходно треба да обухвате манипулацију са њом, бацања. Основне варијанте народног кола из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставна тема Пливање, реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе или *обавезних физичких активности ученика*.

Школе које се одределе за реализацију програмских садржаја пливања на објектима изван школе, ове часове организују у оквиру обавезних физичких активности ученика.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама предвиђених програмом.

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

Обавезни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), скок на ноге и изрон, самопомоћ у води (окретањем на леђа).

Препоручени садржаји

Пливање техником краула или леђног краула;
Роњење по дужини.

6. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из простора кардиореспираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гipкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави *физичког и здравственог васпитања*, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Тестирање ученика могуће је спровести на часовима обавезних физичких активности.

Оквирни број часова по темама обавезних физичких активности

1. Основе тимских и спортских игара:
Мали фудбал; (18)
2. Друге активности предвиђене програмом стручног већа (36).

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

– јасноћа наставног садржаја;
– оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;

– избор рационалних облика и метода рада;
– избор вежби оптималне образовне вредности;
– функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Праћење и оцењивање

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Исходи помажу наставницима у праћењу, прикупљању и бележењу постигнућа ученика. Како ће у процесу вредновања искористити исходе наставник, сам осмишљава у односу на то који се начин праћења и процене њему чини најрационалнијим и најкориснијим. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напре-

довању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања*, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:
- вежбање у адекватној спортској опреми;
- редовно присуствовање на часовима *физичког и здравственог васпитања* и *обавезним физичким активностима*;
- учествовање у ванчасовним и ваншколским активностима и др.
- Приказ једног од усвојених комплекса општеприпремних вежби (вежби обликовања),
- Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике):

Атлетика:

Приказ технике спринтерског и истрајног трчања; приказ технике, скока увис прекорачна техника (маказе);

Спринтерско трчање 30–50 m на време, бацање лоптице до 200 g у даљ. Истрајно трчање у трајању од 6 минута.

Трчање школског кроса.

Спортска гимнастика:

Вежбе на тлу: колут у напред, колут у назад, став о шакама уз помоћ, мост из лежања, став на плећима „свећа“:

Прескок: разношка уз помоћ;

Вежбе у упору:

– паралелни разбој: наскок у упор са повишења (шведска клупа, сандук, столица...), предњихом сед разножно, приножити једном и саскок,

– ниско вратило: упор одскоком, издржај, саскок у почетни положај;

Вежбе у вису (вратило/кругови): њих и саскок предњихом.

Пењања: приказ технике пењања уз шипку и конопац.

Рукомет:

Контрола лопте у месту и кретању (вођење);

Вођење лопте прволинијски са променом правца кретања (левом и десном руком);

Хвата и додаје лопту у висини главе и рамена;

Шутира једном техником;

Мали фудбал:

Додавање унутрашњом страном стопала и примање лопте ђонном и унутрашњом страном стопала;

Вођење и шут на гол једном техником;

Додавање, примање лопте у и шут на гол у кретању.

Плес и ритмика:

Замаси, кружења, трчања, поскоци и скокови без реквизита. Поскоци и скокови кроз вијачу.

Народно „Моравац“ коло уз музику (прва и друга варијанта).

Пливање:

Контролише и одржава тело у води.

Самопомоћ у води.

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир индивидуални напредак његов индивидуални напредак у

односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

- ниво остварености исхода из области Физичка и здравствена култура;
- учешће у организацији ваннаставних активности.

Педагошка документација

- Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;
- Планови рада физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годи-

шњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ваннаставних активности и праћење њихове реализације.

– Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа;

– Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у писаној, а по могућности и електронској форми.

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив предмета

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ

Циљ наставе и учења програма *Грађанског васпитања* је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

Разред

Пети

Годишњи фонд часова

36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разликује жеље од потреба и наведе примере везе између потреба и људских права; – штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; – аргументује потребу посебне заштите права детета; – на примеру препозна уграђеност права детета у основним документима која уређују рад школе; – наведе чиниоце који утичу на остваривање дечијих права; – препозна ситуације кршења дечијих права у свакодневном животу и на примерима историјских догађаја; – исказе свој став о значају поштовања правила у функционисању заједнице; – учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; – понаша се у складу са правилима и дужностима у школи; – наведе начине демократског одлучивања; – објасни улогу појединца и група у заштити дечијих права; – реално процени сопствену одговорност у ситуацији кршења нечијих права и зна коме да се обрати за помоћ; – прихвата друге ученике и уважава њихову различитост; – у медијима и књигама које чита проналази примере предрасуда, стереотипа, дискриминације, нетолеранције по различитим основама као и примере поштовања различитости; – наведе врсте насиља; – анализира сукоб из различитих углова учесника и налази конструктивна решења прихватљива за све стране у сукобу; – аргументује предности конструктивног начина решавања сукоба; – учествује у идентификацији проблема у вези са оствареношћу права детета у својој школи; – учествује у осмишљавању акције, процењивању њене изводљивости и предвиђању могућих ефеката; – учествује у извођењу акције, прикупљању и обради података о изабраном проблему користећи различите изворе и технике; – презентује, образлаже и аргументује изабрану акцију и добијене резултате; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на неугрожавајући начин. 	<p>ЉУДСКА ПРАВА</p>	<p>Потребе и права Потребе и жеље. Потребе и права. Права и правила у учионици. Правила рада у учионици, доношење групних правила.</p> <p>Права детета у документима о заштити права Посебност права детета и људска права. Конвенција о правима детета. Врсте права. Показатељи остварености и кршења дечијих права . Конвенција о правима детета у документима која се односе на школу.</p>
	<p>ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО</p>	<p>Права и функционисање заједнице Моје заједнице. Школа као заједница. Одлучивање у учионици и школи. Гласање и консензус као демократски начини одлучивања.</p> <p>Одговорности и обавезе у заједници Одговорност деце. Одговорности одраслих (родитеља, наставника).</p> <p>Кршење и заштита права Понашање ученика у ситуацијама кршења права детета. Кома се могу обратити за помоћ.</p>
	<p>ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ</p>	<p>Наши идентитети Наше сличности и разлике (раса, пол, национална припадност, друштвено порекло, вероисповест, политичка или друга уверења, имовно стање, култура, језик, старост и инвалидитет). Стереотипи и предрасуде. Дискриминација. Толеранција.</p> <p>Сукоби и насиље Сукоби и начини решавања сукоба. Предности конструктивног решавања сукоба. Врсте насиља: физичко, активно и пасивно, емоционално, социјално, сексуално, дигитално. Реаговање на насиље. Начини заштите од насиља.</p>
	<p>ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ</p>	<p>Планирање и извођење акција у школи у корист права детета Избор проблема. Тражење решења проблема. Израда плана акције. Анализа могућих ефеката акције. Планирање и извођење акције. Завршна анализа акције и вредновање ефеката. Приказ и анализа групних радова.</p>

Кључни појмови садржаја: потребе и права, одговорности и обавезе, идентитет, сукоби и насиље, грађански активизам.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм *Грађанско васпитање*, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу онога што су стекли проучавајући овај програм. Они представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*) које се налазе у свим програмима другог циклуса. Теме по областима се спирално развијају што значи да се постојећи садржаји из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, унапређују. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију. Активно слушање и конструктивно реаговање су исходи који се постепено унапређују кроз бројне активности и садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације и многе друге исходе који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета и развој међупредметних компетенција, пре свега *одговорно учење у демократском друштву*. Између исхода, како у оквиру једне, тако и више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода. Посебност грађанског васпитања је у томе што је оно део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и уопште стосом школе.

По врсти, исходи могу бити:

- а) сазнајни (нпр. *објасни улогу појединца и група у заштити децијих права*);
- б) емоционални (нпр. *препозна туђе емоције*);
- в) вољни (нпр. *учествује у извођењу акције*).

Сазнајни исходи се најлакше остварују, али тек кад су исходи све три врсте остварени општи циљ предмета је достигнут у потпуности. Зато није довољно познавати принципе конструктивне комуникације већ и комуницирати на такав начин. У овом програму постоје многи исходи који су вољни и манифестују се у понашању ученика али треба имати у виду да је за њихово остварење потребно више времена и више прилика да се научно непосредно практикује. Образовање за демократију није исто што и образовање о демократији. Зато овај програм тежиште не ставља на знања, већ на вештине применљиве у свакодневном животу у демократској заједници, на демократске ставове и вредности о универзалности права, једнакости, слободи и одговорности, социјалној осетљивости и припадности заједници, уз спремност да се активно делује за сопствену добит као и добит других.

Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада са ученицима. Наставници су у прилици да користе: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције, покретање акција као и да сами осмисле неке друге активности. За ученике петог разреда неке од ових техника рада су новина те их треба постепено навикавати на начин рада где су и они активни креатори наставе.

Програм *Грађанског васпитања* има природну везу са другим наставним предметима. То се види у исходима који се односе на препознавање добрих примера, као и кршења људских права у

садржајима који се обрађују у оквиру предмета *Историја* или у књижевним делима која ученици читају у оквиру *Српског језика и књижевности*, односно *Матерњег језика*. Из тог разлога, међупредметно планирање је велика подршка остварењу циља овог програма.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве али да имају све неопходне кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да су и неуспеле акције такође добре, јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити акције у школи у корист права детета. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост младих људи у овај сегмент живота и рада школе веома зачајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

У програму *Грађанско васпитање* продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања, представе и друго. Они се могу користити при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе, у локалној заједници или локалним медијима.

За реализацију наставе овог програма и остваривање дефинисаних исхода, врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем даје пример и доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима; он је тај који даје повратне информације и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Битно је да наставник обезбеди равноправну укљученост сваког ученика (уважавајући различитост како у стилевима учења тако и у типу личности). Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима интерактивних односа (активне, проблемске и истраживачке наставе), са сталним рефлексјама на одговарајуће појаве из друштвеног контекста (прошлости и још више садашњости). Посебан захтев за наставнике представља потреба за припремом нових, актуелних материјала који најбоље одговарају садржају и исходима. Они се могу наћи у различитим изворима информација. За реализацију појединих тема могу се користити филмови јер активирају когнитивну и афективну страну личности и подстицају делују на ученике да искажу мисли, осећања и ставове. Не треба занемарити ни интернет и различите социјалне мреже јер су то облици комуникације који су блиски младима и на којима се могу препознати и анализирати многи проблеми живота у савременом свету, али и разговарати о говору мржње, нетолеранцији, другим облицима кршења права, као и дигиталном насиљу. Подразумева се да наставник има потпуни увид у материјале који се користе у раду са ученицима (филмови, видео клипови, текстови из новина и др.) како би се заштитили од неодговарајућих садржаја.

Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости, уз обавезу да поштује и уважи друге и другачије погледе и мишљења. Наставник треба да подстиче код ученика способност да разумеју сопствену одговорност у ситуацијама дискриминације и насиља, као и да бирају конструктивне начине реаговања на њих.

Због изборног статуса програма сасвим је извесно да ће група у петом разреду бити хетерогена по искуству у области грађанског васпитања (најчешће промене изборног програма дешавају се на преласку у други циклус). Зато је важно на почетку школске године пажљиво и уз поштовање процедура донети правила рада јер група без реда и основних правила не може бити демократска.

Битно је и да сви ученици учествују у доношењу правила како би свима била разумљива њихова функција. А да би се поштовала правила важно је да се договоре и прихвате начини њихове контроле (ученици одлучују о мерама за њихово непоштовање). Неколико првих часова су прилика да се ученици подсети шта су научили, да размене сопствена знања, ставове, вредности и вештине као и да се уведу у садржаје којима ће се бавити. Посебну пажњу треба обратити на ученике који се по први пут у петом разреду сусрећу са овим предметом. На основу утврђених потреба ученика, наставник ће планирати реализацију наставе за сваку конкретну групу. Таква ситуација неуједначеног предзнања је прилика за вршњачко учење јер током часа *Грађанског васпитања* ученици уче једни од других и доприносе активностима својим искуствима, знањима и способностима.

Значај програма налази се и у чињеници да исходи *Грађанског васпитања* у великој мери доприносе развоју неколико међупредметних компетенција и да се његови садржаји врло добро уклапају у различите ваннаставне активности. Посебно је значајан

допринос развоју међупредметне компетенције *комуникација* јер се при раду на свим садржајима инсистира на исказивању сопственог мишљења, осећања, ставова и то на начин који не угрожава друге, као и међупредметне компетенције *решавање проблема* јер се ученици у свакој тематској целини оснажују да препознају проблеме али и да активно траже решења.

Чињеница да се програм описно оцењује не умањује потребу да се континуирано прати напредовање ученика у достизању исхода које започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његово даље напредовање. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. *Грађанско васпитање* пружа изузетну могућност за неговање саморефлексије (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстицање саморегулације процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања и планирања како да се остваре.

Назив предмета

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Разред

Пет

Годишњи фонд часова

72 часа**ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;	Поздрављање	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакта (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у).</p> <p>Садржаји <i>Hi! Hello. Good morning / evening / afternoon. How are you? I'm fine thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later / tomorrow).</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.</p>
– представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;	Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читањескратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на дечји часопис, налепница за пртљаг, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји <i>My name's Maria / I'm Maria. What's your name? This is my friend. His name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara this is Maria. Nice / Pleased to meet you. How old are you? I'm 11. John isn't twelve. He's thirteen. Who's this? It's Carla. What's your phone number / address / mail address? Where are you from? I'm from (Spain). They're from Britain. What nationality are you / is she/he? I'm (Spanish). Who's this? It's my father. Who's that? It's my sister. Her name's Susan. These are my friends. Those are their dogs, Blacky and Spot.</i></p> <p>Личне заменице у функцији субјекта – <i>I, you ...</i> Присвојни придеви – <i>my, your ...</i> Показне заменице – <i>this/these, that/those</i> Глаголто <i>be</i> – <i>the Present Simple Tense</i> Питања са <i>Who/What/Where/How (old)</i> Основни бројеви (1–100)</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање, сличности и разлике у именовању сродства, земље енглеског говорног подручја.</p>

<p>– разуме упутства и налоге и реагује на њих;</p>	<p>Разумевање и давање једноставних упутстава и налога</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). Садржаји <i>Let's start. Quiet, please. Listen to me! Stand up. Sit down. Say hello / goodbye to your friend/him/her/them. Open / Close your books. Put down your pencils. Open the window, please. Come here / to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and sing / do / number / point / match / repeat... Read and say / write / complete the sentences / dialogue / chart. Move to the right / left. Go back to the start / number 1.</i> Императив Личне заменице у функцији објекта – <i>me, her, him...</i> (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
<p>– разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (сугестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;</p>	<p>Исказивање правила понашања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања. Садржаји <i>Can I sit here? Sorry, you can't. We cannot / can't talk in class. You must switch off your mobile phone. You must not / mustn't feed the animals. You mustn't take photos here.</i> Модални глаголи за изражавање дозволе и забране – <i>can/can't/cannot, must/mustn't/must not</i> (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>
<p>– разуме позив и реагује на њега, – упуту позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на рођендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најједноставније изразе молби, захвалности, извињења. Садржаји <i>Let's play football / the memory game / go to the cinema. Come and play with me! Can/Could you come over to my place / to my party tomorrow afternoon? OK. All right. Sure. Why not? Well, I'm not sure. Sorry, I can't. Thank you, but I can't.</i> Императив Модални глаголи за изражавање предлога – <i>can/could</i> (Интер)културни садржаји: прикладно прихватање и одбијање позива, рођендан и прослава рођендана, игре.</p>
<p>– разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту кратке и једноставне молбе и захтеве; – исказе и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику. Садржаји <i>Can I borrow your pencil, please? Yes, here you are. Thank you! You're welcome. No problem. It's alright. Okay. No, I'm sorry, I need it. Can you help me, please? Can / Could you open the door for me, please? Of course. Sure. Give me a glass of water, please. Can I have your phone number / address / mail address? May I ask a question? Could/May we go home now?</i> Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may</i> (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<p>– разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упуту једноставне честитке;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких и једноставних устаљених изрaza којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику. Садржаји <i>Happy birthday to you! Merry Christmas! Happy New Year! Happy Easter! Happy Valentine's Day! Same to you! Well done! Bravo! Congratulations!</i> (Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања / прославе.</p>
<p>– разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Описивање живих бића, предмета, места и појава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих једноставних описа живих бића, предмета, места и појава у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених и писаних описа живих бића, предмета, места и појава. Садржаји <i>I'm tall and thin. I've got long brown hair and blue eyes. What colour are your eyes? She's got a nice big present. She's a good teacher. He's a good friend. My dog Blacky is small and black. He's got a white tail. The garden is big and nice. My house is small, but nice. There isn't a hospital in my town. There are two cafes near my house. There's a pen on the table. The pen is black.</i> Глаголи <i>have got, to be</i> за давање описа Егзистенцијално <i>There is / are...</i> Чланови <i>a/an/the</i> (Интер)културни садржаји: култура становања, однос према живој и неживој природи, главни / већи градови земаља енглеског говорног подручја.</p>

<p>– разуме једноставне исказе о уобичајеним и тренутним активностима и способностима и реагује на њих; – опише и планира уобичајене и тренутне активности кратким једноставним језичким средствима; – опише шта уме/не уме да (у)ради;</p>	<p>Описивање уобичајених и тренутних активности, планова и способности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа у вези са уобичајеним и тренутним активно-стима, плановима и способностима у породичној и школској средини; састављање порука и спискова у вези са уобичајеним и тренутним активностима, плановима и способностима.</p> <p>Садржаји <i>Do you always walk to school? He never helps his mum. She sometimes does the washing up. What do you do on Sundays? I go to school in the morning.</i> <i>He doesn't collect badges. I feed my dog and take out the rubbish in the morning. I help my father in the garden on Saturdays. Mr / Mrs Atkin works in a bank. My cousins live in Canada. She's wearing blue jeans today. She's cleaning her teeth. What are they doing now? They're reading. What's he doing? Is he doing his homework? Yes, he is. / No, he isn't. He / She can jump. Can you sing? Who can swim? Can Beth climb a tree? Yes, she can. / No, she can't. He can run, but he can't swim.</i> <i>The Present Simple Tense</i> и <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање радњи у садашњости Прилози за учесталост – <i>usually, often...</i> Модални глагол <i>can</i> за изражавање способности</p> <p>(Интер)културни садржаји: радно време, разонода, живот породице.</p>
<p>– разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>I'm thirsty. I can bring you a glass of water. I am hungry. Can I make you a sandwich / Do you want a sandwich? Yes, please. / No, thanks, I want some salad. She is hot/cold. Alice is happy / sad / fine/ ill / tired...</i></p> <p><i>The Present Simple Tense (be, want)</i> Модални глагол <i>can</i> за изражавање предлога.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; – опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји <i>Where's the chair? It's in front of the whiteboard. There's a mirror on the wall. The desk is between the bed and the wardrobe. The kitchen is downstairs. In this picture, our parents are in the living room. Where's the toilet? It's on the left/right. It's here/over there. What's behind / opposite the school? There's a big beautiful park near here.</i> Егзистенцијално <i>There is / are...</i> Предлози за изражавање положаја и просторних односа – <i>here, there, in, on, under...</i> Чланови <i>a/an/the</i> Питања са <i>Where, What...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор, култура становања.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; – тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план вожње на аутобуској/железничкој станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји <i>What time is it? It is five o'clock. It's half past six. It's (a) quarter past / to twelve. When do you wake up? I wake up at seven. There's a good programme on TV at (a) quarter to seven. When does the film start? It starts at half past seven. The train leaves at half past two. What's the weather like today? It's (very) hot today. It's sunny /windy... It isn't (very) cold. It's snowing. It usually snows in winter. What day is it today? Is it Tuesday? I usually have my piano lesson on Thursday, but this week I'm having it on Wednesday. I don't watch TV in the morning / afternoon. My birthday is on 21st of May / May 21st.</i> <i>The Present Simple Tense</i> за изражавање утврђених програма, планова и распореда (ред вожње, ТВ / биоскопски програм и сл.) и уобичајених радњи. <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање тренутних и привремених радњи. Предлози <i>in/on/at</i> за изражавање времена. Питања са <i>When, What (time/day)...</i> Редни бројеви до 100.</p> <p>(Интер)културни садржаји: клима, разговор о времену, географске дестинације.</p>

<p>– разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања /неприпадања и поседовања/ непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано, исказивање припадања /неприпадања и поседовања/непоседовања.</p> <p>Садржаји <i>This is my ball. This isn't your card. Whose jacket is this? It's Jane's/my father's jacket. I've got a brother. He's got two sisters. I've got a bike. I haven't got rollerblades. Sam hasn't got a cat, he's got a dog. Is this your dog?</i></p> <p>Саксонски генитив са именицом у једнини – <i>my friend's / Milan's book</i> Присвојни придеви <i>my, your, his...Have got</i> за изражавање припадања/ поседовања. Питања са <i>Whose</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>
<p>– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања / недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања / неслагања, допадања / недопадања.</p> <p>Садржаји <i>Do you like it? Yes, it's very good/No, it's horrible. I'm sorry, but I don't. I don't know. I like apples. I don't like oranges. Peter loves English. He doesn't like Maths. My favourite school subject is P.E. What's your favourite school subject/book/film...? Who's your favourite singer/actor/sports star? Why?</i> <i>The Present Simple Tense (like, love...)</i> Питања са <i>What, Who, Why ...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, филм, музика...), храна, спорт.</p>
<p>– разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих; – тражи и пружи основне информације у вези са количинама и бројевима; – изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количиним и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји <i>There are six apples on the table. Are there any bananas? Yes, there are some. / no, there aren't any. How many people are there in the park? There are two women and three children. Is there any orange juice in the fridge? Yes, there is some. / No, there isn't any. How much is this T-shirt? It's £2.80.</i></p> <p>Основни бројеви до 100 Множина именица – правилна и најчешћи облици неправилне множине (<i>man – men, woman – women, child – children...</i>). Бројиве и небројиве именице. Неодређени детерминатори – <i>some, any</i>. Квантификатори – <i>much, many, a lot of</i>. Питања са <i>How much / many</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<p>– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;</p>	<p>Поздрављање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакта (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у).</p> <p>Садржаји <i>Ciao! Buongiorno. Buonasera.</i> <i>Come stai? Come va?</i> <i>Bene, grazie.</i> <i>Di dove sei?</i> <i>Sono di....</i> <i>A presto! A domani!</i> <i>Buona notte!</i> Глаголи: <i>essere, stare</i> Упитни прилози: <i>come, di dove</i> Личне заменице</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.</p>

<p>– представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;</p>	<p>Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читање кратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на дечји часопис, налепница за пртљак, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји <i>Come ti chiami?/Mi chiamo.../Sono... Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama... Questa è mia sorella (mostrando la foto) Questo è il signor.../la signora... Di dove sei? / Sono di.../ Sono della Serbia... Quanti anni hai? / Ho 12 anni. Dove abiti?/Dove vivi? Abito a ..., in Via ... Nome, cognome, indirizzo... Глаголи: essere, avere, abitare, vivere Личне заменице Упитне речи (quanto, dove, come/chi, che cosa) Бројеви</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање, именовање средстава, име и презиме, основни географски подаци о Италији.</p>
<p>– разуме упутства и налоге и реагује на њих;</p>	<p>Разумевање и давање једноставних упутстава и налога</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).</p> <p>Садржаји <i>Fare l'appello: Chi è assente? Sofia? –Presente! Cancella la lavagna, per favore! Ascoltiamo! Scriviamo! Leggiamo!Disegniamo! Tutto chiaro? Come si dice...? Cosa significa...? Vediamo cosa avete capito/ avete letto/abbiamo ascoltato... Ottimo! Bravo/a/i/e! Презент индикатива (најфреквентнији правилни глаголи) Императивфреквентнихглагола (ascoltare, leggere, scrivere, parlare, ripetere...) Прошловремефреквентнихглагола (рецептивно)</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
<p>– разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (сугестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;</p>	<p>Исказивање правила понашања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања</p> <p>Садржаји <i>Permesso, posso entrare? Posso uscire? Puoi/Può ripetere, per favore! Non dovete/dobbiamo... Ragazzi, fate silenzio! Tirare/ Spingere Entrata/ Uscita È vietato fumare! Vietato fotografare! Неправилни глаголи potere, dovere, fare Императив</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>
<p>– разуме позив и реагује на њега, – упути позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на ројендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најједноставније изразе молби, захвалности, извињења.</p> <p>Садржаји <i>Giochiamo a calcio? Andiamo al cinema? Vieni alla mia festa? Sì, grazie! Va bene. Mi dispiace, non posso. Dai, usciamo/andiamo a.../facciamo...</i></p> <p>Презент индикатива (најфреквентнији правилни глаголи). Неправилни глаголи andare, venire, fare, potere, uscire.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладноприхватањеиодбијањепозива, ројенданипрославаројендана, игре.</p>

<p>– разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту кратке и једноставне молбе и захтеве; – исказа и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Vorrei un panino. Un succo di frutta, per favore.</i> <i>Prego.</i> <i>Grazie!</i> <i>Buon appetito!</i> <i>Mi puoi prestare il tuo libro?</i> <i>Sì, certo. / Grazie.</i> <i>Mi presti una penna?</i></p> <p>Одређени и неодређени члан <i>volere</i> (кондиционално, 1.лице једине)</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивне комуникације.</p>
<p>– разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Buon compleanno!Tanti auguri!</i> <i>Bravo/a/i/e! Bravissimo/a/i/e!</i> <i>Buon Anno!Felice Anno Nuovo!</i> <i>Buon Natale!</i> <i>Forza!</i></p> <p>Узвичнереченице</p> <p>(Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања / прославе.</p>
<p>– разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Описивање живих бића, предмета, места и појава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање краћих једноставних описа живих бића, предмета, места и појава у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених и писаних описа живих бића, предмета, места и појава.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>La mia migliore amica si chiama Jasmina. È simpatica/alta. Ha i capelli castani/lunghi/corti. Le piace ascoltare la musica. Parla bene il francese.</i> <i>Luca è di Torino. Torino è una bella città.</i> <i>Questo è il mio cane. Si chiama...</i> <i>È grande/piccolo/bianco...</i> <i>Questo è uno zaino.</i> <i>È rosso/giallo...</i></p> <p>Придеви иименице (род, број и слагање). Показна заменица (<i>questo</i>). Прилози за начин (<i>bene, male</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји:култура становања, однос према живој и неживој природи.</p>
<p>– разуме једноставне исказе о уобичајеним и тренутним активностима и способностима и реагује на њих; – опише и планира уобичајене и тренутне активности кратким једноставним језичким средствима; – опише шта уме/не уме да (у)ради;</p>	<p>Описивање уобичајених и тренутних активности, планова и способности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање описа у вези са уобичајеним и тренутним активно-стима, плановима и способностима у породичној и школској средини; састављање порука и спискова у вези са уобичајеним и тренутним активностима, плановима и способностима.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Ogni giorno mi alzo alle...faccio colazione...vado a scuola...</i> <i>Ho lezioni di italiano il mercoledì e il venerdì.</i> <i>Il sabato vado in piscina.</i> <i>A che ora inizia la lezione?</i> <i>Domani devo: fare la spesa, comprare il latte, fare i compiti, chiamare la nonna...</i></p> <p>Презент индикатива (најфреквентнији повратни глаголи). Предлози. Прилози за време (<i>oggi, domani, dopo, sempre...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: радно време, разонода, живот породице.</p>
<p>– разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Ho fame/sete/caldo/freddo.</i> <i>Posso aprire la finestra?</i> <i>Chiudiamo la porta?</i> <i>Perché non vai a scuola?</i> <i>Perché mi sento male.</i></p>

		<p><i>Vuoi da bere?/da mangiare?</i> <i>No, grazie, non ho sete/fame.</i> <i>Vorrei un bicchiere d'acqua.</i> <i>Non bevo le bibite gassate.</i></p> <p>Презент индикатива (неправилни глаголи <i>bere, volere</i>). Кондиционал учтивости, прво лице једине (<i>volere</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; – опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји <i>Scusi/a, dove si trova farmacia?</i> <i>È in Via Garibaldi, dietro il bar.</i> <i>Dov'è la sedia?</i> <i>È accanto/dietro/davanti a/ sotto/sopra...</i> <i>Cosa c'è sul banco?</i> <i>C'è un libro e uno zaino.</i> <i>Nella mia camera c'è/ci sono...</i></p> <p>Фреквентни предлози (нпр. <i>dentro, fuori, sotto, sopra, davanti, dietro...</i>). Прилози (места) (<i>qui, qua, lì, là, giù</i>). Упитни прилози: <i>dove</i>. <i>C'è/cisono</i>. Именице (једнина, множина).</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор, култура становања.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; – тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план вожње на аутобуској/железничкој станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји <i>Che ore sono? Che ora è?</i> <i>Sono le cinque.</i> <i>Oggi è il 21 febbraio 2017.</i> <i>Il mio compleanno è il 6 giugno.</i> <i>Domani vado al cinema.</i> <i>A che ora comincia il film?</i> <i>Alle 18.00.</i> <i>Il treno parte per Firenze alle 10.</i> <i>Quando vai in Italia?</i> <i>Fra un mese. In giugno.</i> <i>Che tempo fa? Piove. Nevica.</i></p> <p>Упитни прилози: <i>quando</i>. Употреба садашњег времена за изражавање будућности. Прилози за време (<i>adesso, oggi, domani, mai, sempre...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: клима, разговор о времену, географске-дестинације.</p>
<p>– разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и разговарање на њих; усмено и писано, исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања.</p> <p>Садржаји <i>Questa è la mia famiglia. Ho due sorelle. Non ho fratelli.</i> <i>Questo è il tuo gatto?</i> <i>Queste sono le mie penne.</i> <i>Di chi è questo libro?</i> <i>Questi quaderni sono di Marco.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности. Присвојни придеви. Показни придеви. Одређени и неодређени члан. Негација. Упитна интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>

<p>– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања и реагује на њих;</p> <p>– тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Ti piace il gelato di cioccolato? -Sì, mi piace.</i> <i>Ti piacciono queste matite? -No, non mi piacciono molto.</i> <i>Non mi piace giocare a tennis.</i> <i>Il mio film preferito è...</i> <i>Ti va bene? - No, preferisco.</i> Глагол <i>piacere</i>. Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>mi, ti, le/gli</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, филм, музика...), храна, спорт.</p>
<p>– разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих;</p> <p>– тражи и пружи основне информације у вези са количинама и бројевима;</p> <p>– изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количином и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Quanti ragazzi ci sono in aula?</i> <i>Non c'è nessuno./Non prendo niente.</i> <i>Ci sono 26 ragazzi nella mia classe.</i> <i>Quanto costa questo astuccio?</i> <i>C'è del pane?</i> <i>C'è solo un litro di latte nel frigo.</i> <i>Studi poco.</i> Упитни придев /прилог: <i>quanto</i>. Партитиван члан. Основни бројеви (1–100). Прилози. Прилози <i>poco/molto</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<p>– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;</p>	<p>Поздрављање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакта (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Guten Morgen / Guten Tag / Guten Abend / Hallo!</i> <i>Gute Nacht / Auf Wiedersehen / Auf Wiedersehen/ Tschüs!</i> <i>Bis dann. Bis später.</i> <i>Wie geht's? Wie geht es Ihnen?</i> <i>Danke, gut. Und dir? / Und Ihnen? / Und selbst/selber?</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости, име и презиме, надимци.</p>
<p>– представи себе и другог;</p> <p>– разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;</p>	<p>Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и и тражење основних информација о другима</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читање кратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на дечји часопис, налепница за пртљаг, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Mein Name ist Petra Novak. Ich heiße Petra (Novak). Ich bin Petra (Novak).</i> <i>Wie heißt du? Wie heißen Sie? Wie heißt ihr? Wer ist das?</i> <i>Das ist Markus. Das ist meine Lehrerin, Frau Simin. /Freut mich.</i> <i>Meine Eltern heißen Zorica und Drago.</i> <i>Woher kommst du? Woher kommt ihr? Woher kommen Sie?</i> <i>Ich komme aus Serbien.</i> <i>Ich wohne in Smederevo. Wo wohnst du?</i> <i>Wie ist deine Adresse/Telefonnummer?</i></p> <p>Презент слабих глагола и најфреквентнијих јаких глагола (<i>schlafen, fahren, essen, lesen, geben, nehmen, sprechen</i>).</p> <p>Употреба одређеног, неодређеног, негационог, присвојног члана у номинативу и акузативу. Употреба нултог члана.</p> <p>Употреба упитних заменица и прилога (<i>wer, was; wo, wie, wann</i>).</p> <p>Употреба показне заменице <i>das</i>.</p> <p>Исказна и упитна реченица – положај глагола/ред речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање, именовање сродства, име и презиме, земље немачког говорног подручја.</p>

<p>– разуме упутства и налоге и реагује на њих;</p>	<p>Разумевање и давање једноставних упутстава и налога</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).</p> <p>Садржаји <i>Komm her! Kommt an die Tafel! Setz dich! Setzt euch! Mach(t) das Buch auf/zu! Lies/Lest vor! Hör(t) zu! Sing(t) mit! Sprich/Sprecht nach! Hör/Hört zu! Steh(t) auf! Pass(t) auf! Gib dein Buch an Petra! Gebt mir eure Hausaufgaben! Kannst du mir dein Heft geben? Kann ich dein Heft bekommen?</i></p> <p>Императив – потврдни и одрични облици 2. лица јединине и множине. Употреба негационе партикуле <i>nicht</i>. Императив глагола са наглашеним префиксом. (рецептивно) Модални глаголи у љубазно формулисаним молбама, упутствима и предлозима.(рецептивно) Ред речи у реченицама са императивом.</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
<p>– разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (сугестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;</p>	<p>Исказивање правила понашања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања.</p> <p>Садржаји <i>Kann ich mich hier hinsetzen? Leider nicht, es ist besetzt. Hier darf man nicht sprechen. Du musst dein Handy ausschalten. Die Tiere darf man nicht füttern.</i> Неодређена заменица <i>man</i> у номинативу и акузативу. Презент модалних глаголи у формулисаним молбама, упутствима и предлозима.(рецептивно) Ред речи у реченицама са императивом.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>
<p>– разуме позив и реагује на њега; – упуту позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на рођендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најједноставније изразе молби, захвалности, извињења.</p> <p>Садржаји <i>Spielen wir Fußball/Tischtennis/ Monopoly? Komm, wir spielen Schach! Wir spielen Basketball. Spielst du mit? Möchtest du zu meiner Party kommen? Komm zu mir! Gehen wir ins Kino? Ja, gerne. /Leider kann ich nicht. Ich muss lernen. /Nien, ich habe keine Lust.</i> Употреба глагола кретања са акузативом. Употреба предлога (<i>an, in, auf</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно прихватање и одбијање позива, рођендани, прослава рођендана, игре.</p>
<p>– разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту кратке и једноставне молбе и захтеве; – исказе и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Kann ich dir/Ihnen helfen?/ Ich habe eine Bitte. Möchtest du eine Orange? Kannst du mir bitte eine Orange geben? Ich möchte eine Tasse Tee.Kannst du mir ein Stück Torte geben?Danke. Vielen Dank. Ich danke dir. / Bitte. Nichts zu danken./Gern geschehen.</i></p> <p>Употреба неодређеног члана у номинативу и акузативу. Употреба модалних глагола у презенту.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<p>– разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упуту једноставне честитке;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких и једноставних устаљених изреча којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Alles Gute zum Geburtstag! Liebe Lina, zum Geburtstag Viel Glück ... Ich gratuiere dir/Ihnen zum Jubiläum. Frohe Weihnachten/Ostern.</i> Употреба личних заменица у номинативу, дативу и акузативу.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања / прославе.</p>

<p>– разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Описивање живих бића, предмета, места и појава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих једноставних описа живих бића, предмета, места и појава у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених и писаних описа живих бића, предмета, места и појава.</p> <p>Садржаји <i>Meine Schwester ist groß und schlank. Wie sind deine Augen? Blau oder grün Ihr Hund ist 2 Jahre alt, klein und schwarz. Er frisst gern Kekse. Das ist mein Zimmer. Es ist klein aber schön. Es gefällt mir sehr. Anna ist meine beste Freundin. Sie ist nett und freundlich. Sie hilft mir gern. Ich wohne in Bonn. Bonn ist eine schöne Stadt am Rhein.</i> Употреба придева и прилога као именског дела предиката уз глагол <i>sein</i>. Присвојни детерминативи у номинативу, дативу и акузативу. Ред речи у исказној упитној реченици. Предлози уз глаголе мировања.</p> <p>(Интер)културни садржаји: култура становања, однос према живој и неживој природи.</p>
<p>– разуме једноставне исказе о уобичајеним и тренутним активностима и способностима и реагује на њих; – опише и планира уобичајене и тренутне активности кратким једноставним језичким средствима; – опише шта уме/не уме да (у)ради;</p>	<p>Описивање уобичајених и тренутних активности, планова и способности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа у вези са уобичајеним и тренутним активно-стима, плановима и способностима у породичној и школској средини; састављање порука и спискова у вези са уобичајеним и тренутним активностима, плановима и способностима.</p> <p>Садржаји <i>Was machst du jetzt/heute Nachmittag? Ich mache meine Hausaufgaben. Ich wohne ganz oben im Haus/im fünften Stock. Hast du eine Wohnung oder ein Haus? Wann gehst du schlafen? Hast du freitags immer Deutsch. Ich gehe dreimal der Woche zum Training.</i> Употреба прилога за време и место (<i>donnerstags/da, dort, hier</i>). Ред речи у исказној, упитној и узвичној реченици.</p> <p>(Интер)културни садржаји: радно време, разонода, живот породице.</p>
<p>– разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговања на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Ich bin durstig. Ich habe Hunger. Mir ist kalt/heiß. Ich bin müde/taugig/froh. Möchtest du schlafen? Etwas Wasser trinken? Möchtest du ein Käsebrötchen?</i> Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; – опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји <i>Wo ist dein Sportzeug? Wo liegt die Schweiz auf der Landkarte? Wo ist die Bank? Ich bin vor /neben / hinter der Garage. Meine Mutter ist auf dem Markt/ im Supermarkt / bei ihrer Frisörin. Die Bäckerei ist neben der Schule. Meine Stadt ist in Nordserbien. Entschuldigung, wie kommen ich zum Theater? – Gehen Sie nur geradeaus, etwa 50m.</i></p> <p>Употреба датива и акузатива уз глаголе мировања и кретања у простору. Прилози за место: <i>geradeaus, links, rechts</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор, култура становања.</p>

<p>– разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; – тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком / метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план вожње на аутобуској/железничкој станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји <i>Wie spät ist es? Es ist Viertel nach neun. Es ist einundzwanzig Uhr fünfzehn. Wann beginnt die Schule? Am ersten September. Am Donnerstag. Um 8 Uhr.</i> <i>Wie ist das Wetter? Es regnet/scheit.</i> <i>Die Sonne scheint. Es ist kalt/warm/heiß.</i> Употреба фразе за званично и незванично исказивање сатнице. Употреба предлога (am, um, nach, vor). Безлични глаголи (рецептивно).</p> <p>(Интер)културни садржаји: клима, разговор о времену, географске дестинације.</p>
<p>– разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања и реаговања на њих; усмено и писано, исказивање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања.</p> <p>Садржаји <i>Ist das deine Katze? Nein, das ist Marias Katze. Mein Hund ist nicht da. Das ist das Haus von meinen Eltern.</i> <i>Mimi ist die Katze von Barbara. Hast du einen Kugelschreiber? Ich brauche einen Regenschirm. – Hier ist mein Kugelschreiber.</i> Употреба присвојних чланова. Изражавање припадности предлогом von + датив.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>
<p>– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања / недопадања и реаговања на њих; усмено и писано исказивање слагања / неслагања, допадања / недопадања.</p> <p>Садржаји <i>Ich mag Rockmusik. Ich liebe meine Familie und meine Freunde. Ich schwimme gern.</i> <i>Mein Lieblingssport ist Volleyball. Skifahren finde ich doof.</i> <i>Wie findest du die neue Mathelehrerin? Ich finde sie nett.</i> Презент модалног глагола mögen Сложенице – род и грађење: (рецептивно). Глагол finden за изражавање допадања/недопадања.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, филм, музика...), храна, спорт.</p>
<p>– разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих; – тражи и пружи основне информације у вези са количинама и бројевима; – изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количиним и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји <i>Wie viele Menschen stehen da? Wieviel Butter brauchst du für den Kuchen? 200 Gramm.</i> <i>Gibt es etwas Butter im Kühlschrank? Nein, wir brauchen Butter.</i> <i>Ich kaufe vier Flaschen Öl, eine Packung Salz, einen Becher Joghurt, zwei Schachteln Pralinen.</i> <i>Was kostet das? Das macht 15,50 Euro. Meine Einkaufsliste: zwei Kilo Apfel, drei Liter Milch, ein Pfund Kaffee.</i> Употреба језичких средстава квантификације. Употреба лексике којом се именује амбалажа. Исказивање количине и цене. Бројеви до 100.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>

РУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;	Поздрављање	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакта (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у).</p> <p>Садржаји <i>Привет, Ира! Здравствуй, Витя Здравствуйте, Анна Ивановна! Добрый день, Виктор Павлович! Доброе утро! Добрый вечер! До завтра! До свидания! Как дела? Хорошо, спасибо. Нормально. Так себе. Ничего. Пока! Пока-пока!</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости; лична имена и имена по оцу (патроними), надимци.</p>
– представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;	Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читањескратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на дечји часопис, налепница за пртљаг, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји <i>Как тебя зовут? Меня зовут Ирина. Я Ирина. Кто это? Это Марина? Я Ирина, привет! Его зовут Виктор. Сколько ему лет? Ему 12 лет. Её зовут Анна. Очень приятно. Мне тоже. Это мой друг. Это моя подруга Лена, одноклассница. А это Зина. Она соседка. Это Анна Ивановна Иванова, учительница. Это мой двоюродный брат. Он из Белграда. Он из Сербии. Наташа из Москвы.</i> Личне заменице: я, ты, он/она, они (номинатив, генитив и датив), Упитне заменице и прилози: кто, как, сколько. Показни прилог: это, Генитив именица с предлогом из.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање; имена; имена по оцу, презимена и надимци; именовање средстава; именовање градова, земаља.</p>
– разуме упутства и налоге и реагује на њих;	Разумевање и давање једноставних упутстава и налога	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).</p> <p>Садржаји <i>Кто дежурный? Кого нет на уроке? Кто отсутствует? Открой(те) учебник/ рабочую тетрадь / тетрадь. Слушай(те) и повторай(те)! Не кричите! Тихо! Выйди(те) к доске! Сотри(те) с доски! Открой(те) окно/дверь. Прослушай(те) песню! Прочитай(те) текст. Мы читали текст? Встань(те)! Садись! Садитесь! Мы на прошлом уроке прослушали песню?</i></p> <p>Заповедни начин фреквентних глагола (слушать/прослушать, читать/прочитать, писать/написать, повторять/повторить, встать, сесть...), Прошло време фреквентних глагола. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
– разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (сугестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;	Исказивање правила понашања	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања.</p> <p>Садржаји <i>Извините, можно сесть? Садитесь. Не шумите! Можно войти? Да, конечно. Нет. Можно взять твою ручку? Да, конечно. Нет, к сожалению. Она мне нужна. Извините за опоздание.</i> Заповедни начин фреквентних глагола. Предикатив можно. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>

<p>– разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на рођендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најједноставније изразе молби, захвалности, извињења.</p> <p>Садржаји <i>Давай играть в футбол/баскетбол! Поиграем вместе? Приглашаю тебя ко мне на день рождения/вечеринку. Приходи ко мне на вечеринку! Ты сможешь прийти ко мне на день рождения завтра в семью? Вечеринка у меня дома/в кафе. Спасибо за приглашение, я обязательно приду. К сожалению, я не смогу прийти. Извини, но я не смогу прийти. Вечеринка / день рождения, к сожалению, без меня.</i></p> <p>Садашње време фреквентних глагола. Прва и друга конјугација. Заповедни начин фреквентних глагола. Акузатив и локатив именица с предлозима <i>в/на</i>. Датив именица с предлогом <i>к</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно прихватање и одбијање позива, рођендани, прослава рођендана, игре.</p>
<p>– разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе и захтеве; – исказе и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. Спасибо! Не за что. Ничего. Нет, к сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос?</i></p> <p>Заповедни начин фреквентних глагола. Предикатив <i>можно</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације.</p>
<p>– разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких и једноставних устаљених изреча којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>С днём рождения! Поздравляю тебя с днём рождения! С Новым годом! С Рождеством! С Днём защитника Отечества! С Восемьмым марта! Счастливо! Желаю тебе/вам всего хорошего: здоровья, счастья, успеха. Тебе/вам тоже всего хорошего. Поздравляю с успехом! С приездом! Добро пожаловать!</i></p> <p>Садашње време фреквентних глагола. Инструментал именица с предлогом <i>с</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања / прославе.</p>
<p>– разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Описивање живих бића, предмета, места и појава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих једноставних описа живих бића, предмета, места и појава у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених и писаних описа живих бића, предмета, места и појава.</p> <p>Садржаји <i>Она высокая и стройная. У неё голубые глаза и длинные светлые волосы. Какие у тебя глаза? Какого цвета у тебя футболка? Она в красной рубашке. У меня есть кошка. Её зовут Мурка. Она маленькая, белая. На столе ручка. Она зелёная. У неё большой дом. Он красивый. На картинке – Москва, столица России. Это мой дом. Он большой и красивый.</i></p> <p>Придеви. Род, број и слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: <i>у+ ген. личних заменица и именица (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины)</i>. Присвојне заменице: <i>мой, твой, наш, ваш, их</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: култура становања, однос према живој и неживој природи.</p>

<p>– разуме једноставне исказе о уобичајеним и тренутним активностима и способностима и реагује на њих; – опише и планира уобичајене и тренутне активности кратким једноставним језичким средствима; – опише шта уме/не уме да (у)ради;</p>	<p>Описивање уобичајених и тренутних активности, планова и способности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа у вези са уобичајеним и тренутним активно-стима, плановима и способностима у породичној и школској средини; састављање порука и спискова у вези са уобичајеним и тренутним активностима, плановима и способностима.</p> <p>Садржаји <i>Что делает Витя? Он делает уроки. Ира читает газету/журнал. Сетрѣнка ходит в садик. Саша по понедельникам ездит на тренировки по футболу. Вика и Макс помогают маме по дому. Ира встает обычно в восемь утра. Уроки начинаются в девять. Каждый день Миша гуляет с собакой. Утром мы вместе завтракаем. Папа возвращается с работы. Он стоит в пробке.</i></p> <p>Глаголи кретања (садашње време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать.</i> Садашње време фреквентних глагола. Прилози за време: <i>утром, днём, вечером.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: радно време, разонода, живот породице.</p>
<p>– разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Мне хочется есть. Брату хочется пить. Мне холодно. Тебе сделать бутерброд? Налить сестре воды? У меня болит зуб. Хочешь кушать? Нет, спасибо, не хочу.</i></p> <p>Безличне реченице. Глагол <i>хотеть.</i> Датив личних заменица и именица. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; – опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји <i>Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где картина? Над доской. Скажите, пожалуйста, как дойти до Большого театра? Театр недалеко. Идите сначала прямо, а потом налево. Слева театр.</i></p> <p>Генитив, инструментал и локатив с предлозима. Прилози за правац и место: <i>прямо, налево, направо, слева, справа, недалеко, напротив.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор, култура становања.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; – тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком / метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план вожње на аутобуској/железничкој станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји <i>Который час? Пять часов. Когда ты встаёшь? Я встаю в восемь часов. Во сколько начинается первый урок? Первый урок начинается в девять. Какая погода сегодня? Идёт дождь. Какое сегодня число? Второе мая. Какая погода на улице? Холодно? Когда ты едешь в Россию?</i></p> <p>Садашње време најфреквентнијих глагола. Садашње време у значењу будућег. Глаголи кретања: <i>идти/ходить, ехать/ездить.</i> Бројеви 1–20. Облици <i>час, часа, часов</i> уз бројеве до 12. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: клима, разговорремену, географске-дестинације.</p>

<p>– разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано, исказивање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања.</p> <p>Садржаји <i>У мене есть собака. Мою собаку зовут Бобик. У мене нет мобильника. У кого есть сестра/брат? Это твоя собака? Нет. Да, моя. У них в голове только компьютеры. Это дом бабушки.</i></p> <p>Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (у мене, у мамы); именица + именица у генитиву (дом папы). Општа негација (нет). Присвојне заменице. Интонација упитних исказа без упитне речи. (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>
<p>– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања /неслагања, допадања/недопадања.</p> <p>Садржаји <i>Ира, ты любишь футбол? Нет, не люблю. Мне нравится баскетбол. Макс любит заниматься теннисом. Какой твой любимый спорт? Я люблю читать. Мне этот комикс не нравится. Петя любит музыку. Он гитарист. Виктору не нравится бутерброд.</i> Глагол любить. Безлична употреба глагола нравится. Општа негација (не). Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, филм, музика...), храна, спорт.</p>
<p>– разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих; – тражи и пружи основне информације у вези са количинама и бројевима; – изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количиним и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји <i>Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет. Который час? Пять часов две минуты У нас в школе есть гардероб. У Виктора нет собаки.</i> Упитне заменице. Основни бројеви (1–100).</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:	ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције	САДРЖАЈИ
<p>– поздрав и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;</p>	<p>Поздрављање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакта (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у)</p> <p>Садржаји <i>Salut ! Tu vas bien ? Bonjour, ça va ? Ça va, merci! Bonsoir ! Bonnenuit ! Bonjour, Monsieur. Aurevoir, Madame. A demain. A bientôt.</i> Питање интонацијом.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости; лична имена и надимци.</p>

<p>– представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;</p>	<p>Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читање кратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на дечји часопис, налепница за пртљаг, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји <i>Je m'appelle Milica. Je suis serbe.</i> <i>J'habite à Kragujevac.</i> <i>Tu t'appelles comment ? Comment allez-vous ?</i> <i>Tu habites où ?</i> <i>J'ai onze ans. Et toi, tu as quel âge.</i> <i>C'est mon copain /ma sœur / mon père. Il s'appelle Zoran.</i> Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта. Наглашене личне заменице (<i>moi, toi</i>) Присвојни придеви (<i>mon/ ma, ton/ ta, son/ sa</i>). Упитне речи (<i>comment, quel/ quelle</i>). Основни бројеви 1-100. Презент глагола <i>avoir être</i> и глагола прве групе.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање, име, име и презиме, именовање сродства, градова, земаља; земље француског говорног подручја.</p>
<p>– разуме упутства и налоге и реагује на њих;</p>	<p>Разумевање и давање једноставних упутстава и налога</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).</p> <p>Садржаји <i>Qui est absent ? Qui n'est pas là ?</i> <i>Vous comprenez ? C'est clair ? Je ne comprends pas. Vous pouvez répéter, s'il vous plaît ? Ecoutez ! Répondez !</i> <i>Lisez ! Regardez ! Dessinez ! Vous allez écouter un dialogue.</i> <i>Ouvrez / fermez vos livres. Levez la main. Prenez vos cahiers.</i> <i>Dépêchez-vous ! Très bien !</i> <i>C'est parfait ! Vous avez fini ?</i> <i>J'ai fini. J'ai fait mon devoir. Pardon, Madame, je suis en retard.</i> Императив фреквентних глагола. Блиско будуће време (у устаљеним изразима везаним за активности у учионици). Сложени перфект (у устаљеним изразима везаним за активности у учионици).</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
<p>– разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (сугестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;</p>	<p>Исказивање правила понашања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања.</p> <p>Садржаји <i>Silence. Il est interdit de faire du bruit.</i> <i>Entrée libre. Ne pas nourrir les animaux.</i></p> <p>Именице. Негацијане <i>pas</i> + инфинитив (рецептивно). Униперсоналне конструкције (<i>il est...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>
<p>– разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на ројендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најједноставније изразе молби, захвалности, извињења.</p> <p>Садржаји <i>On va au cinéma ? Viens chez moi après l'école. Tu veux jouer avec moi ?</i> <i>Oui, super !</i> <i>Désolé, je ne peux pas.</i> <i>Je t'invite à mon anniversaire.</i> Лична заменица <i>on</i>. Садашње време неправилних глагола (<i>aller, venir, pouvoir</i>). Заповедни начин. Питање интонацијом. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно прихватање и одбијање позива, ројендан и прослава ројендана, игре.</p>

<p>– разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту кратке и једноставне молбе и захтеве; – исказа и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Est-ce que je peux sortir ? Tu pourrais me prêter ton portable, s'il te plaît ? Tu me donnes ton numéro de téléphone ? Voilà. Merci ! Je t'en prie. Cher Pierre, peux-tu me rendre mon livre de français demain ?</i> Питање <i>est-ce que</i>. Инверзија (у устаљеним изразима). Кондиционалности (<i>tu pourrais...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<p>– разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упуту једноставне честитке;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Bon anniversaire ! Bonne année ! Bonne fête ! Joyeux Noël ! Bravo, très bien ! Merci, à toi / à vous aussi !</i> Придеви (<i>bon, bonne</i>). Узвичереченице. Предлози (<i>à</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања / прославе.</p>
<p>– разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Описивање живих бића, предмета, места и појава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих једноставних описа живих бића, предмета, места и појава у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених и писаних описа живих бића, предмета, места и појава.</p> <p>Садржаји <i>Ma meilleure amie s'appelle Ivana : Elle est petite et blonde. Elle aime le sport. Le chien de mon voisin est grand et noir. Mon école est grande. Ma classe est claire. Bruxelles est la capitale de la Belgique. C'est une belle ville.</i> Описни придеви. Родпридева (<i>petit/ petite, grand/grande, blond/ blonde ; beau/ bel/ belle</i>). Конструкција <i>за</i> изражавање припадања (<i>de + именица</i>). Присвојни придеви (<i>mon/ ma, ton/ ta</i>). Презентативи (<i>c'est/ ce sont...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: култура становања, однос према живој и неживој природи.</p>
<p>– разуме једноставне исказе о уобичајеним и тренутним активностима и способностима и реагује на њих; – опише и планира уобичајене и тренутне активности кратким једноставним језичким средствима; – опише шта уме/не уме да (у)ради;</p>	<p>Описивање уобичајених и тренутних активности, планова и способности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа у вези са уобичајеним и тренутним активно-стима, плановима и способностима у породичној и школској средини; састављање порука и спискова у вези са уобичајеним и тренутним активностима, плановима и способностима</p> <p>Садржаји <i>Je vais à l'école à huit heures. Il rentre de l'école à quatre heures. Je déjeune avec mes grands-parents le dimanche. Après l'école il joue au basket. Je sors toujours avec mes amis. A quelle heure commence le film ? Le mercredi je vais à la piscine.</i> Одређени члан (<i>le, la, l'les</i>). Садашње време <i>фреквентних</i> правилних глагола (<i>rentrer, déjeuner, jouer, commencer</i>) и неправилних глагола (<i>aller, sortir</i>). Презент глагола <i>être</i>. Предлози (<i>à, de, avec</i>). Прилози за време (<i>toujours, souvent</i>). (Интер)културни садржаји: радно време, разонода, живот породице.</p>

<p>– разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговања на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Je voudrais du jus d'orange.</i> <i>J'ai faim / soif / sommeil / chaud / froid.</i> <i>Brrrr !!!</i> <i>Non, merci, je n'ai pas faim.</i> <i>Je suis contente. J'ai peur.</i> <i>Il est malade.</i> <i>Pourquoi est-il triste ?</i> Кондиционал учтивости (<i>je voudrais</i>) Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Презент глагола <i>avoir</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; – опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји <i>Il y a un petit chat dans la rue.</i> <i>Il est sous la voiture. Je vais le mettre sur la fenêtre. La chaise est devant / derrière la table.</i> <i>Ma rue est longue. Cette place est grande.</i> <i>La pharmacie est à côté, première rue à gauche.</i> Неодређени члан (<i>un, une, des</i>). Предлози (<i>dans, sous, sur, devant, derrière</i>). Прилози за место (<i>ici, là, à côté</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор, култура становања.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; – тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком / метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план вожње на аутобуској/железничкој станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји <i>Quelle heure est-il ?</i> <i>Il est six heures.</i> <i>Hier, je suis allée à la bibliothèque.</i> <i>Demain, je vais aller au cirque.</i> <i>Quel temps fait-il chez toi ?</i> <i>Il pleut. Il fait beau. Il neige.</i> Униперсонални глаголи и конструкције (<i>ilest..., ilfait...</i>). Бројеви 1–20. Презент неправилних глагола (<i>être, aller, faire</i>). Сложени перфект фреквентних глагола. Блиско будуће време фреквентних глагола. Парцијално питање са упитним речима (<i>quel/ quelle</i>).</p> <p>(Интер)културнисадржаји: клима, разговор о времену, географске дестинације.</p>
<p>– разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања / непоседовања и реаговања на њих; усмено и писано, исказивање припадања /неприпадања и поседовања/непоседовања.</p> <p>Садржаји <i>C'est à moi. C'en est pas mon cartable. c'est le livre de Sophie.</i> <i>C'est ta robe ?</i> <i>A qui est ce stylo ?</i> <i>J'ai deux frères.</i> <i>Je n'ai pas de sœur.</i> Конструкција за исказивање припадања (<i>à moi, à toi, à qui</i>). Присвојни придеви (<i>mon/ ma, ton/ ta, son/ sa</i>). Негација (<i>ne/ n'... pas</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>

<p>– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања / недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања / неслагања, допадања / недопадања.</p> <p>Садржаји <i>D'accord. Je suis d'accord. Je ne suis pas d'accord. Vous êtes d'accord ? J'aime le chocolat / la musique / les voyages. J'aime dessiner / chanter / lire.</i> <i>Je n'aimepas ce sport. Ma matière préférée est le sport.</i> Именице. Одређени члан (<i>le, la, l', les</i>). Презент фреквентних глагола. Конструкција са инфинитивом (<i>j'aime dessiner</i>). Негација (<i>ne/ n'... pas</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, филм, музика...), храна, спорт.</p>
<p>– разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих; – тражи и пружи основне информације у вези са количинама и бројевима; – изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количном и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји <i>Dans ma classe il y a 25 élèves. Je voudrais un kilo de pommes, s'il vous plait.</i> <i>Combien coûte cette trousse ?</i> <i>Il y a beaucoup de chats dans ce jardin.</i> Основни бројеви 1–100. Прилози (<i>beaucoup, peu, moins, plus</i>). Временска одредница <i>ilya</i>. Упитне речи (<i>combien</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

<p>ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<p>– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;</p>	<p>Поздрављање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакта (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у).</p> <p>Садржаји <i>¡Hola! ¿Qué tal?</i> <i>¡Buenos días!</i> <i>¡Buenas tardes!</i> <i>¡Buenas noches!</i> <i>¡Adiós!</i> <i>¡Chao!</i> <i>¡Hasta luego!</i> Знаци интерпункције.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости; лична имена и надимци.</p>
<p>– представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;</p>	<p>Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читање кратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на дечји часопис, налепница за пртљаг, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји <i>Hola, soy María. ¿Y tú?</i> <i>Soy Rodrigo. Encantado.</i> <i>Buenas tardes, me llamo María. Tengo once años. Estoy en quinto curso. Soy de Serbia. Hablo serbio e inglés. Aprendo español.</i> <i>¿Cómo te llamas? ¿De dónde eres? ¿Qué idiomas hablas? ¿Dónde vives?</i> <i>¿Quién es? (mostrando la foto) – Esta es mi hermana. Se llama Silvia. Este es señor Rodríguez. Es profesor. Es español.</i> Глагол <i>ser</i>. Личне заменице. Упитне речи (<i>qué, quién, cómo, de dónde</i>). Бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање, име, име и презиме, именовање сродства, градова, земаља; земље шпанског говорног подручја.</p>

<p>– разуме упутства и налоге и реагује на њих;</p>	<p>Разумевање и давање једноставних упутстава и налога</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).</p> <p>Садржаји <i>¡Adelante! Nos sentamos y trabajamos. ¡Sentaos! ¡Apagad los móviles! ¿Quién falta? Estamos todos, ¡qué bien! Pasamos al tema dos. Empezamos con la actividad uno. ¡Escuchad la canción! Más despacio / alto, por favor. ¿Puedes repetir? Cantamos juntos. Lee, por favor. ¡Excelente! ¿Has terminado? ¡Listo? ¿Han entendido?</i> Презент индикатива (најфреквентнији правилни глаголи).</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
<p>– разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (сугестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;</p>	<p>Исказивање правила понашања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања.</p> <p>Садржаји <i>Se puede sentar? – No, lo siento. Prohibido tomar fotos. Silencio Prohibido tirar basura Prohibido tomar fotos / fotografías</i> Именице (једнина, множина).</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>
<p>– разуме позив и реагује на њега; – упутује позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на рођендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најједноставније изразе молби, захвалности, извињења.</p> <p>Садржаји <i>¿Quieres salir? – Sí. No puedo. ¿Jugamos a las cartas? – Vale. ¿Puedes venir a mi cumpleaños? –Sí. No, lo siento. Perdón. Vamos al cine. Miramos el partido.</i> Презент индикатива (најфреквентнији правилни глаголи). Неправилни глаголи <i>querer; poder</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно прихватање и одбијање позива, рођендани, прослава рођендана, игре.</p>
<p>– разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упутује кратке и једноставне молбе и захтеве; – исказе и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>¿Puedes repetir? / ¿Puede repetir? Sí. Claro. – Gracias. / Muchas gracias. ¿Me das un lápiz? – Sí. ¿Me lees ese cuento? – Sí. ¿Me prestas el libro? – Sí, claro. Un té, por favor. ¿Puedo entrar? – Sí. / No, lo siento. / No. Perdón.</i> Одређени и неодређени члан.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације.</p>
<p>– разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упутује једноставне честитке;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких и једноставних устаљених изреча којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>¡Enhorabuena! ¡Felicidades! ¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias. ¡Felices fiestas! A ti también. Te deseo feliz Navidad y próspero Año Nuevo.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања / прославе.</p>

<p>– разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; – опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;</p>	<p>Описивање живих бића, предмета, места и појава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих једноставних описа живих бића, предмета, места и појава у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених и писаних описа живих бића, предмета, места и појава.</p> <p>Садржаји <i>Mi mejor amiga se llama Cristina. Tiene pelo negro y largo. Es simpática y un poco ruidosa. Hace kárate. Le gusta escuchar música. Hace sol. Pepe es de Madrid. Es la capital de España. Es una ciudad grande e interesante.</i> Придеви (род, број и слагање).</p> <p>(Интер)културни садржаји: култура становања, однос према живој и неживој природи.</p>
<p>– разуме једноставне исказе о уобичајеним и тренутним активностима и способностима и реагује на њих; – опише и планира уобичајене и тренутне активности кратким једноставним језичким средствима; – опише шта уме/не уме да (у)ради;</p>	<p>Описивање уобичајених и тренутних активности, планова и способности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање описа у вези са уобичајеним и тренутним активно-стима, плановима и способностима у породичној и школској средини; састављање порука и спискова у вези са уобичајеним и тренутним активностима, плановима и способностима.</p> <p>Садржаји <i>Tengo clases de español los lunes y miércoles / todos los lunes. Me despierto a las 7. Desayuno los churros con leche. Voy a escuela. Duermo la siesta después de las clases. Hago mis tareas y juego con mi hermana. Me acuesto a las 9. Practico fútbol los sábados. Hacer tarea, comprar pan, pasear el perro... Habla bien el español.</i> Презент индикатива (најфреквентнији глаголи). <i>Bien, mal.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: радно време, разонода, живот породице.</p>
<p>– разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Tengo hambre / sed ... -Yo también. ¿Quieres comer / tomar algo? No tengo hambre / sed ... -Yo tampoco. / Yo sí. Tengo frío. -¿Cierro la ventana?</i> Презент индикатива (неправилни глаголи <i>estar, tener</i>). <i>También, tampoco</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; – опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји <i>¿Dónde está el supermercado? – Está en la calle 50, al lado del teatro. ¿Hay parques en tu barrio? – Sí, hay. / (No), no hay. Hay un libro en la mesa. Debajo de la mesa está una mochilla. Hay / no hay árboles en la plaza.</i> Фреквентни предлози (нпр. <i>a, en, sobre, debajo de, al lado, a la izquierda...</i>) <i>Hay / Está, están</i> <i>Ir a, estar en, venir de</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор, култура становања.</p>
<p>– разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; – тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком / метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план војње на аутобуској/железничкој станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји <i>Hoy es jueves, 13 de octubre de 2018. Mi cumpleaños es el 8 de julio. ¿Qué tiempo hace hoy? Hace sol / frío / calor... Lluve. Nieva. En mi ciudad, en verano hace calor. No llueve mucho... – ¿Cuándo vas a España? – En julio. – ¿Qué hora es? – Son las dos. / Son las dos y media.</i> Прилози за време (нпр. <i>ahora, hoy, ayer, mañana, por la mañana...</i>) Индикатив презенте за изражавање планиране радње (нафреквентнији глаголи).</p> <p>(Интер)културни садржаји: клима, разговор о времену, географске дестинације.</p>

<p>– разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано, исказивање припадања / неприпадања и поседовања / непоседовања.</p> <p>Садржаји <i>Esta es mi familia. Mi hermano menor se llama Jorge. Mi hermana es mayor, tiene 16 años. Su nombre es Silvia. Es mi perro, Ringo...</i> <i>¿De quién es este /aquel libro? – Es el libro de Juan. Es su libro.</i> Присвојни придеви (ненаглашени облици) Показнипридеви</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>
<p>– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања / недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања / неслагања, допадања / недопадања.</p> <p>Садржаји <i>Me gusta bailar. Me gusta mucho pasear.</i> <i>¿Te gusta el chocolate? – Sí. / No.</i> <i>Me gusta la música.</i> <i>No me gustan las discotecas.</i> <i>Gustar</i> Лична заменица за индиректни објекат (COI <i>me, te, le</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност (књижевност за младе, стрип, филм, музика...), храна, спорт.</p>
<p>– разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих; – тражи и пружи основне информације у вези са количинама и бројевима; – изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количиним и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји <i>¿Cuántas personas hay? Hay cuatro personas en el aula. No hay nadie.</i> <i>-¿Cuánto son los tomates? – Son doscientos dinares.</i> <i>Tengo muchos amigos.</i> <i>Tienen bastantes problemas.</i> <i>Tiene pocas tareas.</i> Бројеви 1–100 Квантификатори <i>mucho, poco, bastante.</i> <i>Hay/no hay.</i> Одричне заменице <i>nadie, nada.</i> Упитни придев <i>cuánto/a/os/as.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултуралност.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са интересовањима ученика и актуелним збивањима у свету.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Становање – форме, навике
- 5) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
- 6) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 7) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
- 8) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање
- 9) Млади – деца и омладина
- 10) Животни циклуси
- 11) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
- 12) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
- 13) Транспорт и превозна средства
- 14) Клима и временске прилике

- 15) Наука и истраживања
- 16) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика)
- 17) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
- 18) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
- 19) Слободно време – забава, разонода, хобији
- 20) Исхрана и гастрономске навике
- 21) Путовања
- 22) Мода и облачење
- 23) Спорт
- 24) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
- 25) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
- 26) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника

је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упуту ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати ислове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Преводоњење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

- препознавање везе између група слова и гласова;

- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;

- замењивање речи цртежом или сликом;

- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);

- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљак);

- писање честитки и разгледница;

- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоноване у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда једног писменог задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
 - референцијалну (о темама о којима је реч) и
 - социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).
- Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:
- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
 - од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
 - од особина онога ко говори,
 - од намера с којима говори,
 - од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
 - од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњу могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
 - излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
 - спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
 - реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура

заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационог технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходама наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке

структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИЦИ СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

БОСАНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta

BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj

Cilj učenja *bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture* je sticanje znanja o osobenostima bosanskoga jezika, književnosti i kulture Bošnjaka, kao i razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, te razvijanje svijesti o sopstvenom nacionalnom identitetu, vrednovanju vlastitog kulturnog stvaralaštva i stvaralaštva drugih naroda.

Razred

Peti

Godišnji fond časova

72 časa

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	OBLAST / TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – određuje književni rod i književnu vrstu; – uočava obilježja lirske narodne pjesme; – razlikuje epsku od lirske pjesme; – upoznaje se s usmenom književnom i historijskom baštinom; – razvija svijest o kulturnim i historijskim činjenicama opjevanim u usmenim; epskim i lirskim pjesmama – uočava lirske slike, motive i stalna izražajna sredstava u narodnoj književnosti; – prepoznaje osnovna; osjećanja izražena u pjesmi – analizira elemente; kompozicije lirske pjesme (strofa, stih); epskog djela u stihu i u prozi (djelovi fabule – poglavlje, epizoda; stih); dramskog djela (čin, scena, pojava); – otkriva lirske slike, motive, poentu pjesme, stilsko-izražajna sredstva u poeziji; – uočava likove i motive u bajci; – samostalno analizira basnu, njen preneseni smisao i pouke; – razlikuje pojmove: pjesnik, lirski subjekt, pripovjedač i pisac; – razlikuje oblike kazivanja; – određuje temu i ideju književnog djela; – uočava glavne i sporedne motive; – uočava osobine likova; – analizira likove koristeći se navodima iz teksta; – uspoređuje književna djela sa djelima koje obrađuje na času srpskog jezika; – upoznaje se sa kulturno-historijskim naslijeđem Bošnjaka; – upoznaje se sa značajnim ličnostima iz historije Bošnjaka; – prepoznaje elemente tradicije u književnim djelima i svakodnevnom životu; – upoznaje se sa životom i običajima Bošnjaka; – razlikuje riječi kao leksikološke jedinice; – razlikuje promjenjive od nepromjenjivih riječi; – razlikuje imenske riječi prema vrsti i značenju; – razlikuje kategorije roda, broja, padeža u vezi sa imenskim riječima; – prepoznaje padeže u njihovim osnovnim značenjskim ulogama; – zna pronaći padež u rečenici, pravilno upotrijebiti padežni oblik u pisanju; – razlikuje kategorije lica, roda, broja u vezi sa glagolima; – prepoznaje glagolske oblike u svom osnovnom značenju; – razlikuje glavne i zavisne rečenične članove (u tipičnim primjerima); – dosljedno primjenjuje pravopisnu normu u upotrebi velikog slova, sastavljenog i rastavljenog pisanja riječi, upravnog govora; – govori jasno poštujući književnojezičku normu; – tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove; – koristi različite oblike kazivanja; deskripciju (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog; – sastavlja govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnog djela i na teme iz svakodnevnog života i svijeta mašte izdvajajući glavne ideje i prateći njihov razvoj; – pronalazi eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu; – zna da razlikuje film od pozorišne predstave; radio od TV emisije. 	KNJIŽEVNOST	<p style="text-align: center;">LIRIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Pojam narodne književnosti. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme, uspavanke, sevdalinke, opisne (deskriptivne) pjesme. Vrste strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi: distih, katren. Pojam i vrste rime. Odlike lirske poezije: opisivanje, pejzaž. Pjesnik i lirski subjekt. Stilske figure: epitet, simbol, metafora, personifikacija, hiperbola.</p> <p>Lektira 1. <i>Đevojka je ružu brala</i>, narodna lirska pjesma 2. <i>Po Tasliđzi pala magla</i>, sevdalinka 3. <i>Bulbul mi pjeva</i>, sevdalinka 4. <i>Spavaj sine</i>, narodna uspavanka 5. <i>Prvi snijeg</i>, Osman Đikić 6. <i>Svici</i>, Kasim Deraković 7. <i>Kuću kućom čine djeca</i>, Muhidin Šarić 8. <i>Da ja mogu drvo biti</i>, Oton Župančić 9. <i>Šašava pesma</i>, Miroslav Antić 10. <i>Otac s kišobranom</i>, Ismet Bekrić 11. <i>Himna cvijeta</i>, Halil Džubran</p> <p style="text-align: center;">EPIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Vrste epskih djela u stihu i prozi: narodna epska pjesma, narodna bajka, narodna basna, šaljiva narodna priča, narodne umotvorine, pripovijetka, novela, autorska bajka, roman. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. Stilske figure: hiperbola, onomatopeja, metafora. Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, lirski opis, retrospekcija, pripovijedanje u prvom i trećem licu, dijalog. Fabula, epizode i poglavlja (glave).</p> <p>Lektira 1. <i>Mujo Hrnjica ženi brata Halila</i>, narodna epska pjesma 2. <i>Derzelez Alija i vila</i>, narodna epska pjesma 3. <i>Tale Ličanin odlazi u Liku</i>, narodna epska pjesma 4. <i>Bajka o prstenu</i>, narodna bajka 5. Narodne basne, izbor 6. <i>Putnik i gostioničar</i>, šaljiva narodna priča 7. Izbor kratkih narodnih umotvorina 8. <i>Vodeni cvjetovi</i>, Ahmet Hromadžić 9. <i>Majka</i>, Zija Dizdarević 10. <i>Hrt</i>, Camil Sijarić 11. <i>Sijelo mudraca</i>, Nedžad Ibrišimović 12. <i>Niko i ništa</i>, Alija Isaković 13. <i>Tri lica moga oca</i>, Rizo Džafić 14. <i>Veliki pljusak</i>, Hasan Kikić 15. <i>Majstorije</i>, Advan Hozić 16. <i>Pet zrelih krušaka</i>, Vilijam Sarojan 17. <i>Roman o novčiću</i>, Kemal Mahmutefendić (odlomak) 18. <i>Ulica divljih kestenova</i>, Danilo Kiš 19. <i>Vučja gora</i>, Safet Sijarić (odlomak) 20. <i>Hobit</i>, Dž.R.R. Tolkien (odlomak) 21. <i>Brod na vidiku</i>, Alija Dubočanić (izbor) 22. <i>Dug zavičaj</i>, Zaim Azemović</p> <p style="text-align: center;">DRAMA I FILM</p> <p>Književni termini i pojmovi Osnovne odlike drame. Dramske vrste, skeč, dokumentarni film.</p> <p>Lektira 1. <i>Dok se dvoje svadaju, treći se koristi</i>, Abdulah Sidran 2. <i>Daci pješaci</i>, Vefik Hadžisalihović</p> <p style="text-align: center;">NACIONALNA KULTURA</p> <p>Značajni bošnjački kulturno-historijski spomenici (osvrst na spomenike koji su učenicima poznati). Značajne ličnosti iz historije Bošnjaka (osvrst na historijske događaje koji su učenicima poznati). Život i običaji Bošnjaka. Elementi tradicije u književnim djelima. Geografski položaj nekadašnjeg Novopazarskog sandžaka.</p>

	JEZIK	Gramatika (morfologija, sintaksa)	Vrste riječi: promjenjive (imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli) i nepromjenjive (prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječice). (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.) Promjenjive vrste riječi (značenje i vrste), padeži, deklinacija i konjugacija. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.) Glagolski oblici – osnovno značenje i tvorba: infinitiv i infinitivna osnova; prezent i prezentska osnova, pomoćni glagoli u prezentu (naglašeni i nenaglašeni oblici), radni glagolski pridjev, perfekt, futur I. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.) Nepromjenjive riječi: prilozi, prijedlozi, uzvici, veznici i riječice. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.)
		Pravopis	Rečenica – prosta i složena. Glavni rečenični članovi: subjekt i predikat (glagolski i imenski). Zavisni rečenični članovi: pravi i nepravni objekt; adverbijalne odredbe za mjesto, vrijeme, uzrok, način i količinu; atribut i apozicija. (Usporedba sa nastavnim sadržajima srpskoga jezika i baziranje na razlikama.)
		Ortoepija	Veliko slovo u pisanju višestrukih geografskih naziva, u nazivima institucija, preduzeća, ustanova, organizacija. Pisanje riječice <i>ne</i> uz glagole, imenice i pridjeve; pisanje riječice <i>li</i> . Alternacija -je / -ije. Izgovaranje glasova Č i Ć. Izgovaranje glasova Dž i Đ. Izgovaranje glasa H. Glasno čitanje različitih vrsta tekstova. Intonacija i pauze vezane za interpunkcijske znake.
	JEZIČKA KULTURA	Prepričavanje, pričanje, opisivanje (opisivanje portreta i pejzaža). Razvijanje kulture slušanja različitih tekstova ili usmenog izlaganja. Izražajno čitanje, glasno čitanje, čitanje po ulogama, čitanje sa zadatkom.	
	MEDIJSKA KULTURA	Film i pozorište. Radio i TV emisije.	

Ključni pojmovi sadržaja: književne vrste, stilski izražajna sredstva, nacionalna kultura, čitanje, vrste riječi.

UPUTSTVO ZA METODIČKO-DIDAKTIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

U procesu nastave *Bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture* treba uzeti osnovnu pedagošku pretpostavku da je učenik u centru obrazovno radne kreacije, pa stoga nastavnik mora upoznati i uzeti u obzir intelektualno-mentalne i psihološke sposobnosti učenika, kako bi pronašao didaktičku formulu koja će garantirati da će učenici moći savladati nove sadržaje.

U procesu nastave i učenja treba na zanimljiv način prezentirati pažljivo odabrane jezičko-literarne vrijednosti koje će učenici bez teškoća usvojiti, jer će im biti potrebne za dalje školovanje, bogaćenje opće kulture i znanja o životu.

Pored općih metoda, u savremenoj nastavi jezika i književnosti treba primijeniti i:

- metodu čitanja i rada na tekstu
- metodu razgovora – dijalošku metodu
- metodu izlaganja i objašnjavanja (monološku metodu)
- metodu praktičnog rada – naučno-istraživačku metodu iz oblasti jezika, dijalektologije, uočavanje prozodijskih osobina lokalnoga govora, sakupljanja raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije.

Potrebno je primijeniti različite oblike rada kao što su: rad sa pojedincima – diferencirani rad, rad u parovima, rad u grupama, rad sa cijelim odjeljenjem – učenje kroz različite vrste igara, kao što su kvizovi, recitali, imitacije, skečevi i slično, kako bi se ponavljanjem i uvježbavanjem došlo do ciljanih rezultata.

Nastava bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture daje temeljna znanja iz jezika, književnosti i nacionalne kulture.

Kod učenika treba probuditi interesovanje da čitaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku svoga maternjeg jezika, da upoznaju, prihvate i afirmiraju osobenosti svoje kulture, običaja i načina života.

Nastava je koncipirana na upoznavanju, njegovanju i afirmiranju kulture Bošnjaka, ovladavanju bosanskim standardnim jezikom u usmenom i pismenom izražavanju, njegovanju i bogaćenju jezičkoga i stilskoga izraza, bogaćenju rječnika, upoznavanju učenika sa bogatom riznicom narodnoga stvaralaštva Bošnjaka, sticanju znanja iz historije i tradicije Bošnjaka.

I. PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Plan i program nastave i učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabrati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo)praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Što se tiče književnih tekstova, u petome razredu čitaju se lirske pjesme (pejzažne, ljubavne, sevdalinke), basne, bajke, šaljive narodne priče, igrokazi, odlomci iz romana.

Književni tekstovi su razvrstani po književnim rodovima – lirika, epika i drama. Izbor djela je zasnovan na principu prilagodjenosti uzrastu.

Pri realizaciji programa nastavnik treba da uspostavi korelaciju sa drugim nastavnim predmetima.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

Sadržaji iz jezika uglavnom su bazirani na usporedbi sa jezičnim sadržajima koji se obrađuju na časovima srpskoga jezika. Akcent je stavljen na razlikama u jezičnoj i pravopisnoj normi. Kroz nastavne sadržaje učenici ovladavaju standardnim bosanskim jezikom.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenici su već upoznati kroz nastavu srpskoga jezika. Potrebno je napraviti korelaciju da bi proširili znanja o pojmu dječijeg časopisa, radia, televizije i filma. Kroz ove pojmove učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti.

NACIONALNA KULTURA

Učenici se upoznaju sa nacionalnom kulturom kroz sadržaje iz književnosti, jezika i jezičke kulture, kao i kroz neke izdvojene sadržaje koji su usko povezani sa tradicijom i historijom Bošnjaka.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Plan i program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture* za peti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Предмет

Цел

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Целите на обучението по *Български език и литература* е ученикът да може да използва правилно българския език в различни комуникативни ситуации, в усна и писмена реч, така че ще овладее основните принципи на българския език, да придобие основни познания за ролята и значението на езика по националната култура и изграждане на национална идентичност; чрез четенето и тълкуването на литературни произведения както от български, така и от световни автори развива умения за четене, да изгражда емпатия към четенето на художествена литература; да притежава литературни умения, включително да изгради емоционално и отношение към литературата; да се научи изследователски да гледа на литературата; да стимулира въображението и артистична чувствителност, естетически опит и критично мислене, морална оценка и асоциативно свързване; да може да дава подходящи видове показания и да разкрива значения на художествено произведение; да придобие основни познания за мястото, ролята и значението на езика и литературата на българската и световната култура; да изгражда любов към българския език и литература; да придобие и изгради най-широки хуманистични познания и да се научите как да свързва функционално съдържанието на предметните теми

Клас

Пети

Годишен хорариум

180 часа

РЕЗУЛТАТНИ След завършване на класа ученикът ще може да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	СЪДЪРЖАНИЕ
<ul style="list-style-type: none"> – различава художествен от нехудожествен текст; сравнява; – характеристиките на измислената и реалистичната литература; – чете с разбиране и описва преживяванията си от различни видове; литературни произведения; – чете с разбиране различни типове текст; – определя вида и рода на литературно произведение; – отличава характеристиките на народната от характеристиките на художествената литература; – разграничава реалистична проза и проза, основаваща се на свръхестествена мотивация; – анализира съставните елементи на лирично произведение (куплет, стих); епично произведение в стих или проза (части от фабула – глава, епизод, стих); драма (действие, сцена); – разграничава понятието за поет и концепцията за лиричен субект; терминът разказвач в съотношение с писателя; – различава начините и видовете повествования; – реализира звуковите, визуалните, тактилните, обонятелните елементи на поетичния образ; – Определяне на стилистични фигури и разбиране на тяхната роля в литературно-художествения текст; – оценява основния тон на декламирање, разказване или драматизация (хумористичен, весел, тъжен и т.н.); – развива въображаеми богати асоциации въз основа на теми и мотиви от литературните произведения; – определя темата, основните и вторичните мотиви; – анализира последователността на мотивите вследствие на причината; 	ЛИТЕРАТУРА	<p>ЛИРИКА Литература термини и понятия</p> <ul style="list-style-type: none"> – Народна и авторска поезия. – Народна песен: <i>Орал дядо на ливадка</i>. – Народни лирични песни за труда и семейството (по избор). – Поет и лиричен субект. – Мотиви и поетични картини като елементи от състава на лиричната творб. – Картиност и ритмични в лиричните стихове. – Стилистични средства: епитети, сравнения, анафори, метафора, градация... – Видове лирични песни: додолски, календарски, любовни, патриотични, описателни / описателен – Видове строфи спрямо броя на стиховете в лиричната песен. <p>ЛИРИКА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Елисавета Багряна: <i>Първият учебен ден</i> 2) Асен Разцветников-<i>Зимен сън</i> 3) ХристоСмирненски– <i>Братчетата на Гаврош</i> 4) Стойне Янков <i>Завръщане</i> 5) Народна песен от Босилеградско: <i>Гугутка гука в осое</i> 6) Асен Босев: <i>Кирчо пред съда</i> 7) Народна песен: <i>Орал дядо на ливадк</i> 8) Любен Каравелов: <i>Хубава си моя гор</i> 9) Христо Ботев: <i>Обесването на Васил Левски</i> 10) Пею Яворов: <i>Пролет</i>

<ul style="list-style-type: none"> – илюстрира черти на герои с примери от текста; – оценява действията на героите и аргументира свое становище; – илюстрира вярата, обичаите, начина на живот и събитията в миналото, описани в литературните произведения; – оценява националните ценности, които съхраняват българското културно и историческо наследство; – изброява примери за лична полза от четенето; – напредва в придобиването на компетенции за четене; – сравнява литературното и филмовото изкуство, театрална постановка и драматичен текст; – разграничава изменяемите от неизменяемите думи; – разграничава категориите род, число, време; – разграничава основните функции и значения на наклонението на глагола; – използва подходящо време и наклонение на глаголите; – разграничава основните части на изречението; – правилно прилага правописната норма при използването на главни букви; слято, полуслято и разделно писане на думи; пунктуационни знаци; – използва учебници по граматика; – правилно произнася думи, като произношение на ударението и интонацията на изречението; – говори ясно, зачитайки литературния език; – чете ясно и разбираемо художествени и нехудожествени текстове; – използва различни форми на разказване: дескриптор (портрет и пейзаж), разказ в 1-во и 3-то лице, диалог – разделя текста на части (заглавие, пасаж) и го организира във смислови и логически свързани цялости (увод, разработка, заключение); – съчинява устен или писмен текст върху преживявания от литературно произведение и теми от ежедневието; – намира експлицитно и имплицитно съдържаща информация в по-прост, литературен и нелинеен текст; – говори наизуст избрани литературни текстове или пасаж. 		<p>11) Банчо Банов: <i>Работният кос / басня/</i> 12) Христо Ботев: <i>На прощаван</i> 13) Александар Данков: <i>На ваканция</i> 14) Милорад Геров: <i>Листопад</i> Сборник от народни песни от Димитровградско и Босилеградско: Марин Младенов: <i>Между Ера и Стара планина</i>, Александър Младенов: <i>Майчице ле, мила майчице</i>; Вукица Стоименова: <i>Гюл девойче</i></p> <p>Литературни термини и понятия Поет и лиричен субект Мотиви и поетични картини като елементи на композицията на лиричната творба. Видове строфи спрямо броя на стиховете в лирична творба. Видове стихове спрямо броя на сричките. Характеристики на лирическата поезия: картинност, ритмичност, емоционалност. Стилистични фигури: епитет, оноματοпея. Видове авторски и народни лирични стихотворения: описателни, патриотични ; митологични, трудови песни, семейни.</p> <p>ЕПОС 1) Народна приказка: <i>Дядото и тримата</i> 2) Бугарски народни поговорки, пословици, гатанки. 3) Митове и легенди 4) Народни 5) приказки, хумористични народни приказки – от събирачите Александър Младенов, Вукица Соименова</p> <p>6) Ангел Каралийчев – <i>Житената пилка, Дядовото Божилово имане</i> 7) Виктор Юго – <i>Гаврош /откъс/</i> 8) Български народни приказки – <i>Неволята и Отплата на Хитър Петър</i> 9) Зора Загорска – <i>Вълшебното изворче</i> 10) 8. Стоян Даскалов – <i>Първото упражнение</i> 11) Елин Пелин – <i>На браздата</i> 12) Йордан Йовков – <i>В ковачницата</i> 13) Елизабета Георгиева – <i>стихотворения и разкази за деца / по избор/</i> 14) Радомир Стефанович – <i>На планината Бесна кобила</i></p> <p>Литературни термини и понятия Писател и разказвач Начини на разказване: разказване в първото и третото лице Фабула: поредица от събития, епизоди, части Характеризиране на героите – начин на говорене, поведение, физически външен вид, начин на живот, етичност в постъпките Видове епични произведения в стихове и проза: епическа народна песен, приказка (народна и лична), романи (народни и авторски), хумористична народна приказка.</p> <p>ДРАМА Драматичен текст по избор на учителя Книжни термини и понятия Театрално представление и драма. Сцена, костюми, актьорско майсторство, режисура. Действие, външен вид, лица в драма, драматични действия. Драматични видове : радио-драма и др.</p> <p>НАУЧНОПОПУЛЯРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВЕ Подбор от енциклопедии и списания за деца</p> <p>ЧЕТИВА ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ Народни приказки, романи, хумористични национални приказки (подбор); кратки фолклорни форми (пословици, поговорки, гатанки) Елин Пелин: <i>На оня свят, Душата на учителя</i> Емилиян Станев – <i>Майчини тревоги</i> Български народни приказки /подбор/. Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/. Даниел Дефо: <i>Робинзон Крузо</i> (откъс по избор) Астрид Линдгрен – <i>Пипи-славното момиче</i> А. Пушкин – <i>Рибарят и златната рибка</i> Христо Смирненски – <i>Босоногите деца</i> Л. Толстой: <i>Най-малкото дяволче</i> Жул Верн – <i>Капитан Немо</i> / откъс/ Роман за деца от съвременната българска литература /подбор/ – Произведения от автори от българската народност в сърбия./ подбор/</p>
---	--	---

	ЕЗИК	<p>Произходът на българския език и неговото място в групата на словенските езици.</p> <p>Фонетика. Звукове и букви в българския език. ДЖ, ДЗ. Ъ, : букви: Щ, Ъ, Ю, Я; словосъчетания: ЙО, БО/ Разлики в правописа и правоговора. Делитбени основи на гласните: предни, задни; високи, ниски; тесни, широки; закръглени, незакръглени; твърди, меки. Делитбени основи на съгласните: по място на учленение; по начин на учленение; по звучност-беззвучност; по твърдост-мекост. Промениливо и непромениливо -Я. Подвижен и непостоянен – – Ъ Преглас на съгласните К, Г, Х в Ч, Ж, Ш; и в Ц, З, С /първа и втора палатализация/ Сричка. Видове срички: отворени, затворени; ударени, неударени. Разделяне думите на срички.</p> <p>Морфология: Части на речта:изменяеми и неизменяеми Съществително име: граматически особености: видове, род, число, членуване Прилагателно име: граматически особености: видове, род, число, членуване, степенуване Числително име: видове Местоимение: Разпознаване на видове местоимения. Грамматическо и функционално значение на местоименията. Глагол. Грамматически категории на глагола: лице, число, време спрежение и вид. Основни глаголни времена .</p> <p>Синтаксис. Видове изречения по цел на изказване – упражнения. Видове изречения по състав и граматически строеж – прости и сложни. Строеж на простото изречение – главни части: подлог и сказуемо. Преговор и затвърдяване на второстепенни части на изречението: пряко и непряко допълнение, определение, обстоятелствено пояснение (за място, време и начин).</p>
		<p>Писане с голяма буква на географски названия; институции, предприятия, учереждения, организации (типични примери); Учтивата форма <i>Vi и Vie</i>. Правопис на гласните под ударение и без ударение: правилно писане и изговаряне на краткия член при съществителни имена от м.р.: града /градъ/, часа /часъ/; Правопис на беззвучните и звучни съгласни: а) правопис и изговор на звучните съгласни в края на думите; б) правопис и изговор на беззвучните съгласни в началото и в средата на думите; в) писане на двойно ТТ при същ. имена от ж.р.; г) правопис на форми на съществителни имена в мн.ч.; д) писане на двойно НН при прилагателни имена. Употреба на пунктуационните знаци: точка, удивителен знак, въпросителен знак, многоточие, тире, две точки, кавички. Писане на отрещателната частица <i>не</i> и <i>по и най</i>.</p>
		<p>Мястото на ударението при сложни думи. Интонация и пауза при препинателните знаци в изреченията. Артикулация: гласно четене на скоропоторки, първо бавно и след това по-бързо (индивидуално или в група)</p>
	ЕЗИКОВА КУЛТУРА	<p>Преразказване на приказки, разлика между устната и писметната реч. Обогатяване на речника: синоними и антоними; нелитературни думи и тяхната замяна с езиковия стандарт; забелязване и премахване на незначителни подробности и излишни думи в текста и речта. Техника на изготвяне на писмено сачинение (фокусирано на тема, избор и оформление на материала, основни елементи на съчинението и групиране на материала според етапите на композицията); --тематична единица и функции на композиционния ѝ стила. Осем домашни работил Четири класни упражнения</p>

Ключови понятия в съдържанието: литература, елементи на националната култура, език и езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за преподаване и учене на *Български език с елементи на националната култура* за петия клас се състои от следните тематични области: език, литература, елементи на националната култура и езикова култура. Разделянето на учебните часове се извършва по тематични области: език – 15 часа, литература – 25 часа, елементи от националната култура – 18 часа и езикова култура – 14 часа. Въпреки това, по всяко време трябва да се обърща специално внимание на културната изява на учениците и на кул-

турата на България с акцент върху народните традиции и обичаи. Всички области на учебната програма са взаимнозависими и никога не може да бъде изучавана изолирано и без взаимодействие с друга област. Програмата дава възможност за корелация със: *сръбски език и литература, история, география, музикална култура, изобразително изкуство, религиозно образование и гражданско образование.*

Програмата за преподаване и изучаване на *български език с елементите на националната култура* се основава на резулта-

тите, т.е. на процеса на учене и постиженията на учениците. Постигането на резултати се основава на знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава във всички тематични области по български език. В процеса на преподаване е необходимо да се започне от факта, че ученикът е в центъра на образователната работа, а учението е насочено към ученика.

ЛИТЕРАТУРА

Програмата по литература включва текстове, които са разделена на литературни родове – *лирика, епос, драма* и е обогатена с подбор на научно– популярни и информативни текстове. Задължителна част от текстовете главно са от произведения, принадлежащи към българската литература, но са включени и автори от българската народност в Сърбия както и световно известни автори. Подборът на произведенията се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта на учениците. Реализирайки литературната програма трябва да се развива логическото мислене, интерпретацията на лирични, епични и драматични произведения, да подтикнат детското въображение към креативност и към самостоятелни творчески изяви. Корелацията *със сръбски език и литература* дава възможност за по-лесно преподаване на литературата, най-вече с литературните жанрове и видове, фигури на речта, структурата и композицията на литературатурните творби. .

Междупредметната корелация в рамките на програмата е фокусирана върху откриването и показване на географската карта на градовете, споменати в литературни произведения, а от историческа гледна точка, трябва да се обсъди за героите, които са описани в литературни произведения, а чрез музиката е необходимо да се направи връзка с някои теоретични понятия от литературата (песне на отделни стихотворения, като Хубава си моя горо, на народни песни и др.).

РАБОТА ВЪРХУ ТЕКСТА

Ученикът трябва да различава литературните жанрове: разказ, приказка (народна и авторска), басня, драма, стихотворение, пословици, поговорки, гатанки...

Трябва да чете и разбира текстове с различно съдържание, сложност и от различни източници.

Да познава основните характеристики на лиричните и епични произведения. Възприема основните понятия, характерни за драмата като литературен жанр. Прави анализ на народни и авторски творби , в съответствие с възрастта,, прилагайки основни теоретични понятия (тематика, стих, рима, фигура, стилистични изразителни средства, действие, разкаване в първо и третото лице). За това от особено значение е корелацията със сръбски език. От ученика на тази възраст се очаква да знае как да определи темата, мотивите, хода на събитията, да разграничи разказването в първо и трето лице, формата на разказа, да представя четения текст; да опише главните и второстепенните герои, определи времето и местоположението на действието, увода, конфликта, кулминацията, развързката, да опише средата и хората; поуците от басните да съпоставят със случки от живото.

Текстовете от допълнителната част в програмата трябва да служат на учителя както при обработката, така и за затвърждаване на уроците по граматика, както и при обработката и определяне на езиковата култура. Произведения, които не се обработват, учителят трябва да ги препоръча на учениците да ги четат в свободно време. Постепенно трябва да се развива любов към четенето.

Програмата се основава на по-голяма корелация между литературни и нелитературни текстове. Съответствието се осигурява чрез подходящо съчетание на задължителна и свободно избираема литература. Особено е важно методите, които се прилагат, да са интерактивни и да участват активно в учебния процес. Списания за деца и младежи, произведения от българската детска литература и произведения от народното творчество се препоръчват за четене по избор. В допълнение към корелацията между текстовете е необходимо учителят да установи вертикална корелация. Учи-

телят трябва да се запозне със съдържанието *на българския език с елементите на националната култура* от предишните класове, за да спазва принципите на постепенност и систематичност. Връзката се установява преди всичко с преподаването на *сръбски език и литература, изобразително изкуство, музикална култура, религиозно учение и гражданско образование*. Резултатите, свързани с литературата в областта на преподаването, се основават на четене. Различните форми на четене са полезни за учащите с цел придобиване на знания и умения за влизане в света на литературната дейност. В пети клас, преди всичко се тача четенето и учениците постепенно се въвеждат в изследвателското четене.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА

Запознаването на учениците с *историята* на българския народ има за цел запазване на идентичността, любовта и самооценка на своята история, традиции и култура, като спазва историята, културата и традициите на другите народи. Съобразявайки се с историята на предмета, ученикът трябва да: разбере общите опити за съпротива на балканските народи срещу римските власти, да се запознае с процеса на доселяването на славянските племена в България с нейното историческо минало, промените в топонимията. Да се запознаят с характерните български обичаи и традиции.

Корелацията с предмета *география* улеснява научаването на местоположението на Република България, за нейните съседни държави, транспортни връзки и туристически места.

ЕЗИК

По отношение на езика учениците се обучават за правилна устна и писмена комуникация, нужно е да се съглежда ежедневието и езиковите околности, които обуславят тяхното значение. Учениците трябва да се насочват към използване на изгодни текстове и речеви ситуации. Текстовете трябва да са познати на учениците, а доколкото не са трябва да се прочетат и да се разговаря върху тях. Затвърдяване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учебния материал (ползват се примери от учен текст). Използване на подходящ текст, върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно-популярни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

Упражненията трябва да бъдат неразделна част от обработката на учебните материали, прилагането, повторението и оценката на знанията. С упражненията чрез работилница учениците се насърчават да научат произхода на българския език; знаят славянските езици; отговарят на въпроси за нещо видяно, преживяно, прочетено; поставят въпроси. В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват мисловна инерция на ученика, а развиват интерес и самостоятелност при учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика.

Корелацията с предмета *сръбски език и литература*, както и чрез упражнения и работилници, при ученика се събужда любопитство и се дава възможност да: научи и определи видовете думи, разпознава видовете съществителни имена, прилагателни, числителни и местоимения; правилно членува съществителните – в сравнение със сръбската езикова система; раличава изменяемите части от неизменяемито; знае лицето, числото, времето, спрежението на глагола и ги правилно прилага.Чрез прилагане на различни методи и различни форми на работа учениците са в състояние да: разграничават изречения в зависимост от структурата; съставят различни видове изречения; видове изречения според комуникационната функция; да намерят в текста и използват различните времена на глагола.Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели дори формално да се преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна инерция.

Правопис

Правилата за правопис се приемот чрез систематични упражнения (правописни диктовки, корекција на грешки в дадения текст, тестове с въпроси от правопис и т.н.). Аналитично-синтетичните упражнения са подходящи за откриване и отхвърляне на често срещаните грешки при писането на думи. Учениците трябва да бъдат насърчавани да разпознават и коригират правописни грешки в SMS съобщенията, както и в различни видове комуникации по интернет. Учителите трябва да донасят на час наречници (правописни речници) на български език. Желателно е учителят да представи навреме копия от български текстове за правопис, особено когато се обработват уроци свързани с правописа и ги насърчава да използват систематично тези ръководства. Задължително е да се направят две класни упражнения през учебната година.

Правоговор

Учителят непрекъснато трябва да изтъква значението на правилното говорене /артикуляция/, което се подпомага от прилагането на определени упражнения. Правоговорните упражнения не трябва да се реализират като отделна учебна единица, а с подходящи граматически теми. Интонацията може да бъде свързана с културата на изразяването, като се практикува с декламирање на стихотворения, диалог, монолог, с използване на аудиозаписи учениците трябва да се упражняват да възпроизведат правилно произношението на думите.

Някои говорни упражнения могат да се провеждат и чрез използване на подходящи литературни теми. Артикуляцията може да се практикува чрез произношение на скоропоговорки, когато се обработват като част от народното творчество. Думата акцент, темпо, ритъм, интонация на изречението и пауза могат да се практикуват чрез гласно четене на извадки от подбрани лекции (по избор на учителя или ученика) и др. Правоговорните упражнения трябва да се практикуват, като се говорят запомнени уроци наизуст (стихове и проза), с помощта на слухови учебни помагала.

зуст (стихове и проза), с помощта на слухови учебни помагала.

ЗИКОВА КУЛТУРА

Развитието на езиковата култура е една от най-важните задачи за преподаване на *български език с елементи на националната култура*. Тази учебна област, въпреки че е програмирана като специална област, трябва да бъде свързана с обработката на литературни текстове с граматика и правописа. Също така, при обработка на литературни текстове и при граматика и правопис трябва да се включат и съдържанията, които допринасят за устната и писмената култура на изразяване. Винаги трябва да се има в предвид предварителните знания на учениците, за да се съчетае с онова, което е усвоено от новия материал. По всяко време учителят трябва да избира методи, за да постигне различни езикови компетенции. Най-важното и задължително е да се създаде приятна атмосфера, която изисква партньорска връзка. Това трябва да помогне да се преодолее психологическата бариера, да се активира способността да се изразяват и да се създават положителни навици в комуникацията и като цяло в една връзка. Всеки езиков инструмент се демонстрира в определен контекст, а не изолиран. Практикуването на говорни умения трябва да бъде доминирано от различни форми на диалог и взаимодействието на учител-ученик, ученик-учител и ученик-ученик. Експресията изисква простота, естественост, спонтанност и езикова коректност. От учениците се очаква да използват различни форми на разкази: описание на (портрет, интериор, екстериор, пейзаж), да участват в диалог, да благодарят, помолят за помощ, съставят устен или писмен текст за случките в литературни произведения по теми от ежедневието и в света на въображението; драматизират прочетен текст по избор, случки или събития от ежедневието. По този начин обогатяват собствения си речник с думи (успоредно със сръбския език и при преводи). Необходимо е да се обърне повече внимание на факта, че учениците се насърчават към творческа дейност.

БУЊЕВАЧКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta

BUNJEVAČKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj

Cilj učenja bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture u petom razredu osnovne škole je proširivanje znanja iz prithodni razreda o bunjevačkom govoru u okviru pridviđenih sadržaja; upoznavanje i nigovanje specifičnosti bunjevačkog govora; proučavanje književnosti na maternjem jeziku, osposobljavanje učenika za nove forme usmenog i pismenog izražavanja, stalno bogaćenje ričnika izvornim bunjevačkim ričima, ko i nigovanje i razvijanje multikulturalnosti u našoj multietničkoj sridini.

Razred

Peti razred

Godišnji fond časova

72 časa

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će bit u stanju da u usmenoj i pismenoj komunikaciji	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – primenjiva bunjevački govor u svakodnevnoj komunikaciji; – razlikuje i pripoznaje imenski i glagolski pridikat; – pripoznaje i imenuje subjekatski skup riči; – pripoznaje i imenuje pridikatski skup riči; – pripoznaje i imenuje prominljive vrste riči; – pripoznaje i imenuje neprominljive vrste riči; – uočava razliku u deklinaciji srpskog jezika i bunjevačkog govora (odstvo sibilizacije, instrumentalni nastavak -om); – pravilno izgovara bunjevačke riči; – pripoznaje razlike bunjevačkog govora u odnosu na standardni srpski jezik; – primenjiva tri modela upravnog govora; – primenjiva pravopisna pravila: upotreba velikog slova i osnovni interpunkcijski znakova; – tumači motive, pisničke slike i stilska izražajna sridstva u lirskoj pismici; – pripoznaje savremene dičije pisnike i njeva dila; – pripoznaje narodne lirske koledarske pisme i kroz nji upoznađe adete Bunjevaca; – pripoznaje strukturu epskog književnog dila, njegovu kompoziciju i likove; – tumači dramsko dilo, likove, obrte u radnji, elemente kompozicije; – bogaćenje leksičkog fonda (oko 50 novi punoznačnih riči); 	<p>BUNJEVAČKI GOVOR</p>	<p>Podila rečenica prema komunikativnoj funkciji Imenski i glagolski pridikat Subjekatski skup riči (subjekat, atribut, apozicija) Pridikatski skup riči (objekat i priloške odredbe) Prominljive vrste riči Neprominljive vrste riči Osnovna značenja padeža i specifičnosti bunjevačkog govora Vižbe pravilnog izgovora bunjevački riči kroz prozne i poetske tekstove Specifičnosti bunjevačkog govora Upravni govor (I, II i III model) Utvrđivanje pravopisni pravila</p>
	<p>KNJIŽEVNOST</p>	<p><i>Nediljom</i> – Ana Popov <i>Moja nana</i> – Alisa Prčić <i>Napušteni salaš</i> – Stipan Šarčević <i>Božić u jednom danu</i> – Gabrijela Diklić <i>Sriča</i> – Vinko Janković <i>Dužijanica</i> – Alisa Prčić <i>Deram</i> – Geza Babjanović Bunjevačke narodne pripovitke, bajke i basne (izbor) Epske narodne pisme – groktalice (izbor)</p>
	<p>JEZIČKA KULTURA</p>	<p>Prvi put na salašu</p>

<ul style="list-style-type: none"> – priča o događajima i osiđanjima izvornim bunjevačkim govorom; – priča na osnovu zadate teme izvornim bunjevačkim govorom; – pripričava pročitan tekst prema utvrđenom planu bunjevačkim govorom; – završava priču na osnovu zadatog početka; – opisiva portret, pejzaž, enterijer, eksterijer; – opisiva događaj; – poznaje osnovne elemente vezane za istoriju i poriklo Bunjevaca; – poznaje narodni adet vezan za Božić, Korizmu, Uskrs, Dove, dužijancu, svatove i prela; – imenuje i pripoznaje prvobitne nastambe Bunjevaca; – poznaje osnovne karakteristike bunjevačkih salaša; – piva preljsku pismu „Kolo igra, tamburica svira“; – pripoznaje slike bunjevačkih slikara; – zna predstaviti Ivana Sarića; – samostalno primjenjiva slamarsku tehniku; – zna napraviti cvit od ljuskure; – poznaje i imenuje bunjevačke nacionalne praznike; – poznaje osnovne karakteristike tradicionalne bunjevačke kujne; – predstavlja bunjevačko tradicionalno ilo– listiće; – igra bunjevačke narodne igre: Tandrcak i Cupanica; – pripoznaje i imenuje vrste bunjevačke narodne nošnje; – pripoznaje bunjevačku svatovsku narodnu nošnju. 	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Poriklo i istorija Bunjevaca Narodni adet za Božić, Korizmu, Uskrs, Dove, dužijancu, svatove i prela Bunjevačke nastambe u postojbini Bunjevački salaš „Kolo igra, tamburica svira“ -preljska pisma Bunjevački slikari Biografija Ivana Sarića Slamarstvo kod Bunjevaca Bunjevački nacionalni praznici Bunjevačka kujna Bunjevačke narodne igre Bunjevačka narodna nošnja
--	------------------------------------	---

Ključni pojmovi sadržaja: bunjevački govor, kultura izražavanja, leksika, književnost, etnologija.

UPUSTVO ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Plan i program nastave i učenja *Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture* ostvaruje se kroz jasno definisane etape.

U oblasti govora akcenat je na većem unosu izvorni bunjevački riči u svakodnevno izražavanje, njevo pravilno naglašavanje, ko i poseban oblik rečeničnog iskaza koji je karakterističan za bunjevački govor.

Kultura usmenog i pismenog izražavanja se nadoveziva na pravilan bunjevački govor i predstavlja osnovu za svaku dobru, bilo usmenu el pismenu, komunikaciju.

U oblasti književnosti proučavaju se dila savrimeni bunjevački autora ko i narodna književnost. Razvija se logičko mišljenje razumivanjom i tumačenjom poetski, prozni i dramski tekstova koji obogaćivaje dičiju maštu i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku.

Upoznavanje i nigovanje nacionalne kulture ostvariva se postupnim usvajanjem znanja o bunjevačkoj istoriji, kulturi i tradiciji. Narodni adeti se obrađuju svake godine kroz iste teme usvajanjem novi znanja. Posebna pažnja u ovom segmentu posvećiva se razvijanju kreativnosti učenika, ko i posita bunjevačkim institucijama koje su organizatori mnogobrojni kulturni manifestacija.

U nastavi bunjevačkog u petom razredu zastupljene su interaktivna metoda, radioničarska, ambijentalna i problemska metoda. Zastupljeni su svi oblici rada koji doprinose boljem usvajanju nastavnog sadržaja poštujuć ujedno individualne karakteristike učenika.

Praćenje i vridnovanje se obavlja kroz usmenu i pismenu proviru znanja, primenom formativnog i sumativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenici se ocinjuju na osnovu aktivnosti i učešća u različitim oblicima gupnog rada.

Nastavnu temu *bunjevački govor* pratimo i vridnujemo kroz četri dvadesetominutne provire, dvi u prvom i dvi u drugom polugodištu. Književnost pratimo i ocinjivamo kroz usmine provire, deklamovanjom, razumivanjom pročitanog teksta, el dramatizacijom obrađeni dramski tekstova. *Jezičku kulturu* pratimo i ocinjivamo kroz usmine i pismene vižbe. *Elementi nacionalne kulture* se prate i ocinjuju kroz praktične radove (likovne radove el rukotvorine). Na kraju svakog polugodišta znanje učenika se provirava polugodišnjim testom znanja.

ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs

Cilju

VUORBA ŠI KULTURA VLAHA

Cilju lu invacatu lu *Vuorba ši kultura Vlahi* je si sa intarjaskā pućearja di komunikacije a lu škuolarj atit si puoatā singurj si vorbaskā in situacije din tuoatādzī si in tjemurj din strukā (in rindu ku tjemurlji se is pušā prin vuorbā ši in fuoarmā di skris), si kaće aluor identjitet di etnicitjet ši di kulturā ši si sa kunuoaskā ku elementurlji di tradicije, kulturā ši adeturli Vlahilor.

Razu

Ašinilja

Fuondu di šasurj pra an

72 di šasur

AŽUNSU Dipa se ogoaje ku tjema škuolarju o sa puoatā si:	TJEMA	SUCĪNUTU
<ul style="list-style-type: none"> – spunā ruodu lu skrisuoarja di literature; – analizirjaskā elementurlji di kompozicije lu kinciku di lirjikā (struofa, vjersu); – aljagā aja pra še sa kunoašće literatura vlasaskā din lumnje din aja pra še sa kunuoašće literatura vlasaskā lu autoorj; – aljagā pruoza fundatā in elementurj di realizām din pruoza karje vorbjeašće di fantastikā si mistikā; – aljagā fuormilji di povastujit in literaturā; – cjeanuje tuonu lu interpretacije lu kincik, povastā or dramā (glumiac, vjeasāl, trist ši aša...); – spunā tjema, luoku ši vjeamja kin sa lukrā šuoa; rinditu lu potrivjelurj; – ilustruje kum is figurilji ku aja še a aljes din tjest; – ilustruje krederurlji, adeturli, kum sa trajeašće ši potrivjelurli dāskrisā in literature; – analizirjaskā elementurlji di kompozicije in tjestu lu dramā (činu, poivitu, scena); 	LITERATURA	LIRJIKA Terminurlji di literaturā Kintatuorju ši kinciku.. Struofa ši vjersu in kinciku di lirjikā. Suoarcilji lu kincise di lirjikā a lu autorj ša a lu lumnje: dāskrisā; di ajduš ši di adeturj. Lektjira Kincišilji vlasāšće a lu lumnje or a lu autorj ši poeci vlasāšće kum aljeaze nastavnjiku. EPIKA Terminurlji di literaturā Al še skrije ši al še povastuje. Fuorma lu spusu: dāskrisu, povastujitu; dijaluogu.

<ul style="list-style-type: none"> – kum trjabeje sī proskrije un tjekest skurt ku dačina še je datā (premenjitu lu ruod, numār, vrjeamja, sluogurj); – intilpinje šī skrije pozdravu šī čestitka; – kīnče kīnčiše vlasāšć dīn lumnje šī dī kopij karje īs īn rīndu ku aluor anj; – vadā prā še sā aljeaže vuorba Vlaha īn relacija ku vuorbilji/ljimbilji lu altā lumnje; – fakā komparacije īntrā ljimba vlasaskā šī ljimba sīrbaskā; – aljagā dijalekturilji vlasāšć; – aljagā šī sī vadā īn tjekest še suoartā je lu vuorbilji īnskimbatoarje; – vadā kategorija lu ruod šī numār īn relacija ku vuorbilji īnskimbatoarje; – aljagā frazilji skrisā šī vorbiće īn vrjeamja dī aku, še a trjekut, šī še o sī fije; – sā askulće ku skripsuoarja vlasaskā (ćirilica šī latinica) kīnd skrije la „vuorbje aljeasā”; – vobaskā kum trjabeje glasurilji ā,ī,dz,š,z; – vobaskā vuorbilji kum trjabeje šī ja sama dī intonacije; – vobaskā īncaljes īn rīnd ku aja kum sā vorbjeaše īn aluj luok; – šećaskā īncaljes tjekesturj ku tjematikā īn mulće fjealurj; – sā ažuće ku mājmulće fuorme dī povāstujit: deskripcija, enterijeru, eksterijeru, pojivitu īn prīruodā, dijaluogu; – dzikā fala, ruoze dī ažuamīnt, askulće suvorbituorju; – aljeaže djelurilji lu tjekest (naslou, pasusu); – intilpinā tjekestu vorbit or skris dī aja kum a vadzut šī a sīmeīt karća dīn literaturā or la tjemā dīn traju dī tuoatādzi šī dīn lumnja visatuoarje; – dramatizuje tjekestu še a šećit šī potrivjeala dīn traju dī tuoatādzi; – sā ažuće ku vuorbarju lu īngazdatu lu aluj fuond dī vuorbje (kīnd tulmašeasće faše paralelā ku ljimba sīrbaskā); – šećaskā ku īncaljesu tjekestu skurt šī ušur skris prā ljimba Vlaha; – ku vuorba šī īn skrisuoarje prā ljimba Vlaha povīastuje povješć šī kum sā pun nainća lumnji īn teatar; – ku vuorba šī īn skrisuoarje prā ljimba Vlaha povīastuje še vjeade prā sljikā/sljīs šī dī potrivjelurj; – recituje kīnčiše dī adeturj vlasāšć dīn lumnje ljegaće dī dīz marj or dī vrjeamja lu čīmp (primovara, vara, tuoamna šī jarna); – skrije pozdravurj šī kartučā prā ljimba Vlaha; – arīaće prā mapā arja unde trajesk Vlasi; – spunā prā še sā kunoasće arja unde īn marje procjent trajesk Vlasi; – spunā mujerj šī uoamjenj kunoskuc dīn istorija Vlahilor; – spunā aktivnosturj aljeasā dīn kulturā, īnvācamīnt, ekonomije šī kredearja Vlahilor īn vreamja še a trjekut; – spunā la numār kunoskuće organizācij šī institucije Vlahilor īn kulturā šī īnvācamīnt; – kunoasā numilji šī pronumilji vlasāšć; – kunoasā informaciilji pre karje je fundatā poljikra Vlahilor; – spunā īncaljes kīnčišilji vlasāšć; – žuoakā žukarij dī bātrīnjacā īn rīndu ku aluj anj; – kunoasā melodija lu muzika vlasaskā; – aljagā karakteritikurilji lu puortu lumnji vlasāsk dī la kraj la kraj; – sī īnsīamnje dziljilji marj dīn tradicija Vlahilor šī lje īnparjekjeasā ku alje sīrbješć; – aljagā adeturilji šī mīnkārurj Vlahilor dī tradicije. 		<p>Fabula: rīnditu lu potrivjelurj. Karakterizacija lu figurj – kum vorbjeašć, kum sā rīnduje. Suoarta lu povješć dī epikā: basnā, povješć dī lumnje, povješć skrisā dī autorj.</p> <p>Lektjira – Povjesticij dje kopij pīntru noartja bunā – Povješćilji dī kopij pīntru nuoarća bunā, Negotin 2017 Basnje šī povješć vlasāšć a lu lumnje šī/or a lu autorj kum aljeaže nastavnjiku.</p> <p>DRAMA Terminurilji dī literaturā Činu, poivitu, figurilji īn dramā. Sorćilji lu dramā.</p> <p>Lektjira 1. Teatru ku papušā dī kopij 2. Žukarijilji dī bātrīnjacā (prā aljes) TJEKSTURLJI DĪ BĀTRĪNJACĀ ŠĪ DĪ INFORMISĪT (aljeasā pīnā la duoa) 1. Kultura vlasaskā dīn lumnje 2. Dīn vijaca lu anooštri aj bātrīnj 3. Aljesu dīn kārć, enciklopedije, nuovinj dī kopij šī dī la Internet</p> <p>LEKTJIRA LA KASĀ: 1. Povješćilji šī basnilji vlasāšć dīn lumnje (aljes) Šīmāj lektjirā dī aljes 1. Am katat filmu dī kopij (aljesu sluobād) 2. Stripurj karje kum aljeaže 3. Am katat teatru dī kopij</p>
	<p>LJIMBA (VUORBA)</p> <p>Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoloogija, morfoloogija)</p> <p>Skrisu dirjept</p> <p>Ortoepija</p>	<p>Ljimba mumi šī ljimbilji lu alće lumnj. Ljimbilji īn kontakt: Ljimba vlasaskā šī ljimba sīrbaskā. Dijalekturilji. Vuorbilji īnskimbatoarje: numiturilji, adusaturilji, pronumiturilji, numārji, verburlji. Numiturilji – vrjedujala šī suorćilji Adusaturilji – komparacija lu adusaturj. Pronumiturilji – Pronumiturilji dī īnš. Numārji – vrjedujala šī suorćilji (fundatuoarj šī adunatuoarj). Verburlji – fuormilji lu verburj (vrjeamja dī aku, še a trjekut, šī še o sī fije).</p> <p>Skrisu lu glasurj ā,ī,dz,š,z(ā,ī,dz,š,z) Skripsuoarja Vlaha – ćirilica. Skripsuoarja Vlaha – latinica.</p> <p>Vuorbitu lu glasurj ā,ī,dz,š, z.</p> <p>Intonacija šī pauzilji īn rīndu ku siamnurilji dī interpunkcije; īntonacija lu spusurilji dī īntrabat.</p>
	<p>KULTURA LU LJIMBĀ/ VUORBĀ</p>	<p>Povīastujitu – dī aja še lji sa potrivit, dī aja še a vadzut, dī aja še je jej vrjeu, dī še lji duor. Intilpinatu lu grupj dī vuorbj lu vro tjemā šī intilpinat spusu dīn vuorbje še īs daće. Sīngurj sī povīastuje (duoa tri spusurj) dī aluor fraće or suorā, drugarj, drugarj dīn škuoalā, dī traju la škuoalā, dī aja še lji sa potrivit or dī vro potrivjealā īn karje šī jej a fuost. Dāskrisu – lu enterijer šī eksterijer, lu uoamenj, žuoavinje, poiviturj īn prīruodā. Bontuonu, rugatu dī ažuamīnt, dijaluogu. Še sīngur gindeasće dī tjekestu še a šećit (dī še ma fuost drag šī dī še). Naslou, autoru, junaku šī kum je jeal. Reprodukcija lu tjekestu/povastā askultatā or šećitā, ku ažuatu lu plan or sīngur reprodukuje. Dāskrisu lu sljikā īn mājmulće sljīs. Reprodukcija lu povastā vlasaskā šī/or predstāvā dī teatar dī kopij prā ilustracije lu plan. Dramatizacija lu vrun tjekest prā vuoje or potrivjealā dīn tuoatādzi. Askultatu ku vuorbarju dīsprā īngazdatu lu fuondu dī vuorbje, paralela ku ljimba sīrbaskā šī rāzložitu lu vuorbje īn kontekst. Askultatu ku vuorbarju kīn sā tulmašeasće. Šećitu la glas šī īn seat, dirjaptā dīkcija šī īntonacija lu spus. Proskrisu lu spusurj šī tjekesturj skurće, vuorbje šī frazā karje īs karakteristikā prā dačina še je datā (prīmenjitu lu ruod, numār, vrjeamja, sluogu...) Skrisu la pozdravurj šī la kartučā. Prezentacija lu lukru īn tim šī tjekestu skris dī jej sīngurj. Kārćilji: Golubović Slobodan, <i>Vuorbarju: vlaško-srpski rečnik</i>, Bgd, 2013. Golubović Slobodan, <i>Vuorbarju: srpsko-vlaški rečnik</i>, Beograd, 2016.</p>

	ELEMENTURLJI DĪ KULTURĀ ŠĪ TRADICIJE	Arja unde trajesk Vlasi. Istorija Vlahilor. Organizacijilji šĪ institucijilji vlasāšc dĪ kulturā šĪ ĩnvacamĭnt. Kultura lu lumnja vlasaskā dĪ tradicĭje. Kĭncĭšĭlji lu lumnja vlasaskā. Muzika šĪ Źuoku Vlahilor. Puortu lu lumnja vlasaskā. Adeturilji Vlahilor dĪ tradicĭje. DŹiljilji marj vlasāšc ĩn relacĭje ku dŹiljilji marj sĭrbješc. Mĭnkarja Vlahilor dĪ tradicĭje. Kārcĭlji dĪ aŹutat: – Проф др Петрĭ Миодраг, <i>Власи североисточне Србије</i> , Петровац на Млави 2014. – Голубовић Милена, У свету симбола: анализа ритуала „узимања” Ускрса у селу Дубока, <i>Митолошки зборник</i> 32, Раџа, 2014.
--	---	---

Terminurlji dĪ kjeaje lu sucĭnaturā: literatura, lĭimba (vuorba), kultura lu lĭimbā (vuorbā), elementurlji dĪ kulturā šĪ tradicĭje.

PROGRAMU DĪ EDUKACĭJE ŠĪ ĩNVACAT DĪ AŠĪNŠĭLJA RAZ DĪ ĩNVACAMĭNTU ŠĪ VĀSPITUJITU

INSTRUKCIJE DĪ REALIZACĭJA LU PROGRAM

Programu dĪ edukacĭje šĪ ĩnvacatu lu *Vuorba šĪ kultura Vlaha* are patru tjeme: literatura, lĭimba/vuorba, kultura lu lĭimbā/vuorbā šĪ elementurlji lu tradicĭje šĪ kulturā. Šasurlji nu ar trābuij sĭ sā ĩnpartā prā tjeme, ma la tuot Źasu trābje luvat sama dĪ kultura lu vuorbitu Źkuolarilor šĪ dĪ kultura Vlahilor ĩn Sĭrbije ku akcĭjentu la tradicĭje šĪ adeturilji lumnji. Tuoaĉe alje patru tjemj ĩs propljeĉĭce šĪ nĭjĭs una nu sā puoaĉe ĩnvaca Źingurā fĭrdā korelacĭje ku aljelalēe tjemj.

Programu dĪ edukacĭje šĪ ĩnvacatu lu *Vuorba šĪ kultura Vlaha* je fundat prā aŹunsurj, prā procesu dĪ ĩnvacat šĪ aja la Źe Źkuolarji aŹung. AŹunsurlji ĩs dāskrisu lu Źĉutu, lukru, stavurj šĪ vrjedujealje integrisĭĉe, karje Źkuolarju formirjeašĉe, larŹeašĉe šĪ adĭnkjeadzā prĭn aāašĉa tjemj.

I PLĀNIRJITU LU EDUKACĭJE ŠĪ ĩNVACAT

Programu dĪ edukacĭje šĪ ĩnvacat ku fokusu prā aŹunsurj lu nastavnik dĭa mājmarje slobuoadā, mājmultā puĉearje ĩn kreacĭje šĪ progĭndĭtu lu edukacĭje šĪ ĩnvacat. Nastavnjiku je ašĭ sĭ apruoapje programu Źe je dat lu aja Źe trābje lu aluj raz ĩn rĭndu ku: nivou kĭt sā Źĭcĭje vuorba Vlaha, Źkuolarji ĩn raz šĪ aluor karakteristikurj; kārcĭlji dĪ ĩnvacat šĪ alĉe materijalurj dĪ edukacĭje ku karje o sĭ sā askulĉe

Programu dĪ edukacĭje šĪ ĩnvacat ku fokusu prā aŹunsurj lu nastavnik dĭa mājmarje slobuoadā, mājmultā puĉearje ĩn kracĭje šĪ progĭndĭtu lu edukacĭje šĪ ĩnvacat. Nastavnjiku je ašĭ sĭ apruoapje programu Źe je dat lu aja Źe trābje lu aluj raz ĩn rĭndu ku: nivou kĭt sā Źĭcĭje vuorba Vlaha, Źkuolarji ĩn raz šĪ aluor karakteristikurj; kārcĭlji dĪ ĩnvacat šĪ alĉe materijalurj dĪ edukacĭje ku karje o sĭ sā askulĉe; tehnika, alat dĪ edukacĭje šĪ medij karje jeastā ĩn Źkuoalā; resursurlji, puoĉerilji, ka šĪ aja Źe trābuje lu luoku unde je Źkuoala. Pornjind dĪ la aŹunsurj šĪ sucĭnaturilji karje ĩs daĉe nastavniku mājĭntĭnj faše aluj planu dĪ an, un plan dĪ lukru ĩn global dĭn karje praurmā o sĭ fakā Źā planurlji dĪ operativā. AŹunsurlji definisĭc prā tjemj ušurjeadzā lu nastavnik operacionalizacĭja lu aŹunsurj la nivou lu tuoatā lekcĭja. Dĭ la nastavnik sā ašĉatā dĪ tuoatā lekcĭja, ĩn faza lu plānirjitu šĪ skrisu lu sprimiturā dĪ Źas, sĭ definisaskā diferencirjĭce rezultaturilji karje trābje sĭ fĭje šĪ aja ĩn tri nivuorj: aāalja la karje tuoc Źkuolarji trābje sĭ aŹungā, aāalja la karje trābje sĭ aŹungā mājdotuoc Źkuolarji šĪ aāalja la karje trābje sĭ aŹungā numa vrunjĭ. Aša ĩndirjekt sā faše o relacĭje ku standardurlji la tri nivuorj. La planirjit trābje sĭ sā ajbje ĩn gĭnd kā rezultaturilji karje sā ašĉatā nus tuotuna, unji sā mājūšur šĪ mājĭut realizuje, dar dĪ mājmulĉe (mĭjkusama dĪ tjema dĪ edukacĭje literatura) trābje mājmultā vrjeamje, mājmulĉe aktivnosturj šĪ lukru la mājmulĉe tĭeksturj. ĩn faza lu planirjitu lu edukacĭje šĪ ĩnvacat trābje sĭ sā ajbje ĩn gĭnd kā je karĉa dĪ ĩnvacat alat dĪ edukacĭje šĪ nu determinisĭašĉe aja Źe sucĭnje kursu. Dĭsprā aja trābje selektujit aja Źe sucĭnje karĉa dĪ ĩnvacat. Prĭnga karĉa dĪ ĩnvacat, ka izvuoaru lu Źĉutu, nastavniku trābje sĭ arĭaĉe lu Źkuolarj šĪ alĉe izvuoarā. Kĭnd sā planirjeašĉe procesu dĪ edukacĭje trābje purtat grĭŹa dĪ aja Źe Źkuolarji Źĉĭu, dĪ aluor iskustvā, puĉearja lu aluor intelekt šĪ dĭ Źe sā ĩnterjeasuje.

Akcĭjentu trābje pus la ĩngazdatu lu vuorbarj šĪ ku aŹutat lu potrivjelur dĪ kulturā šĪ dŹilje marj, karje sā fak ĩn vrun luok, ku cilju sĭ sā kunuoaskā ku traju Vlahilor dĪ vrodatā, aluor tradicĭje šĪ kulturā. Sā krišeašĉe sĭ sā fakā komparacĭje ĩntrā aja kum sā ĩnsamnā dŹiljilji marj la Vlasĭnj šĪ la Sĭrbj, or la alĉe etnicĭteturj ku karje Vlasi trajesk ĩn vrun luok.

II REALIZACĭJA LU EDUKACĭJE ŠĪ ĩNVACAT

LITERATURA

Programu dĪ literaturā je fakut dĭn tĭeksturj karje ĩs rĭndujic prĭn roduorj lu literaturā – *lirjika, epika, drama* ku dodatu lu tĭeksturj aljeasā fĭrdā fikĉje, karje popularizāšĉ nauka šĪ karje ĩnformisāšĉ. Aljesu lu tĭeksturj je lasat lu nastavnik, da trābje sĭ fĭje ĩn rĭndu ku anji lu Źkuolarj.

LUKRU KU TĖEKSTU

Sā aljeaze: povasta (dĭn lumnje, alu autor), basna, kĭncĭku, Źumjels.

Šĉĭtu – lu povješĉ vlasāšĉ skurĉe, tĭeksturj dĭn literatura frumuoašā, kĭncĭše, basne. VjeŹbujitu lu Źĉĭtu frumuos šĪ ĩncaljes, karje je apruoapje lu vuorba dĪ tuoatādzĭ. Kĭnd sā lukrā kĭncĭku trābje veŹbujit Źĉĭtu frumuos šĪ recitujitu.

Dĭ la Źkuolarj dĭn asta vrstā sā ašĉatā, sĭ Źĭcĭje sĭ vadā rĭndu lu potrivjelurj, junašĭ šĪ aj dĪ lāturj, vrjeamja šĪ luoku unde sā potrivješĉe, ĩnšĉĉĭtu, ĩnklĭšĭtu šĪ dĭsklĭšĭtu lu lukrarje, dāskrisu lu ĩnokuolu šĪ uoamenji; porĭnšĭlji lu Źumjels; krišĭtura lu basne sĭ sā adukā ĩn relacĭje ku potrivjelurj dĭn vĭjacā. Sĭ vadā elementurlji dĪ fantastikā ĩn povješĉ šĪ kum ĩn basne aja Źe sā povĭastuje ĩnsamnā altāše.

Sā prokrišeašĉe sĭ Źkuolarji prezentuje kĭncĭše dĪ kopij kunoskuĉe šĪ kĭncĭše dĪ kopij dĭn lumnje, sĭ skrije skripsuorj skurĉe dĪ konkursu lu Matka Vlahilor ku numilji „Źkuoala”, ĩntrāuna sĭ kaĉe, analizirjaskā šĪ vorbaskā dĪ mājpuĉĭn o predstavā or film dĪ kopij.

Tĭeksturilji karje ĩs dodac lu program trābje sĭ aŹuĉe lu nastavnik šĪ kĭnd lukrā lekcĭjilji dĭn gramatikā, ka šĪ kĭnd lukrā materjalu dĭn kultura lu lĭimbā/vuorbā. Tĭeksturilji karje nu lukrā, nastavniku trābje sĭ ĩnbije lu Źkuolarj šĪ Źĉĉaskā ĩn vrjeamja sluobĭdā.

Prĭnga korelacĭje ĩntrā tĭeksturj nastavniku trābje sĭ fakā šĪ korelacĭja ĩn vertikalā. Nastavnjiku trābje sĭ fĭje kunoskut ku sucĭnatura lu „Vuorba šĪ kultura Vlaha” dĭn razurlji dĭntĭnj dĭsprā principu lu gradacĭje šĪ sistematizacĭje.

Nastavnjiku trābje sĭ kunoaskā kultura dĪ tradicĭje šĪ sufljet alu Vlasi dĭn Sĭrbije.

Korelacĭja ĩn horizontalā nastavniku faše, mājĭntĭnj, ku kursu lu lĭimba šĪ literatura sĭrbaskā, ĩsturiĭja, likuovno, muzika, krjedearja šĪ građansko.

AŹunsurlji lĭjegac dĪ tjema lu literaturā ĩs fundac la Źĉĭt. Mulĉe fuoarmje dĪ Źĉĭt je aja Źe trābje lu Źkuolarj sĭ tunje ĩn lumnja lu kārcĭlji dĪ literaturā. ĩn ašĭnšĭlja raz sā katā Źĉĭtu ku potrivjelurj, da Źkuolarji merjekuĉĭal sā aprojje la Źĉĭtu ku Źerkat.

LJIMBA (VUORBA)

Њн едукације дѣ лѣмбѣ/вуорбѣ школарѣи сѣ спримѣск дѣ комуни-
кације бунѣ ѡн вуорбѣ шѣ скрис прѣ вуорба власаскѣ.

Кѣнд сѣ ѡн сучѣнату лу програм вѣрбѣаскѣ дѣ лекцијѣлу лу кракѣ ѡн
разурлѣи ај дѣнѣинкѣ сѣ чѣанује кѣ аја кѣт је ѡнвѣат шѣ кѣт пуѡакѣ сѣ сѣ
аскулкѣ ку аја се је ѡнвѣат нѣинкѣ, сѣ проѡнтрабѣ. Пѣнѣ ну сѣ порнѣаскѣ
ку лукру ла сучѣнату нѡу, је лѣсат луок дѣ пронојѣтѣ шѣ вѣжѣбѣјѣтѣ лу ал
батрѣн ѡн ситуѣциј нѡј, ку се сѣ сѣ фѣсе лунѣаскѣ лукру шѣ систѣмѣтикѣ ѡн
прѣнсу лу аја се сѣ ѡнвѣат нѡу ку аја се сѣ шѣције.

Њнтуѡтдѣнѣа настѣвнѣјѣку трѣабѣ сѣ ајбѣ ѡн гѣнд луоку лу вѣжѣбѣјѣтѣ
дѣн гурѣ шѣ ку систѣмѣтикѣ шѣ ку аја кѣ лекцијѣ ну је гѣтѣтѣ дѣкѣ нује шѣ
бун вѣжѣбѣјѣтѣ. Аја арѣтѣ кѣ вѣжѣбѣјѣтѣ трѣабѣ сѣ ајбѣ паркѣ шѣ кѣнд сѣ
лукрѣ лекцијѣ ѡн реализѣјѣтѣ, ѡн пронојѣтѣ шѣ ѡнтарѣтѣ лу аја се сѣ ѡнвѣат.

Ortografija

Regulativna dѣ ortografije sѣ ѡнвѣат прѣстѣ вѣжѣбѣјѣтѣ ку систѣм
(dѣktatu dѣ ortografije, ѡндѣрѣптѣтѣ лу сѣмѣнѣтурѣлу ѡн тѣкстѣ се је дат,
тѣстурѣ ку ѡнтрабѣрѣ дѣн ортографѣје шѣ аша). Њн вѣжѣбѣлу дѣ ортографѣје, ар
ѣ бун, врѣамѣ дѣ врѣамѣ сѣ фѣје шѣ ѡнтрабѣрѣ ку карѣ сѣ вѣадѣ кум
сѣ шѣције графѣја (кум сѣ скриу слѡвилѣлу прѣ ортографѣје).

Прѣнга аја, трѣабѣ ѡнвѣат школарѣи сѣнгу сѣ вѣадѣ шѣ сѣ ѡндѣр-
ѣапкѣ аја се а сѣмѣнѣт ѡн ортографѣје прѣн комуникације ку SMS, ка шѣ
прѣн алкѣ типурѣ дѣ комуникације прѣстѣ Internet.

Ortoepija

Nastavnjiku ѡнтуѡтдѣнѣа трѣабѣ сѣ арѣакѣ врѣѣдујѣла лу вуорбѣтѣ
дѣрѣпт, карѣ сѣ вѣжазѣбује ку вѣжѣбурлѣи дѣ ортоѣпѣје. Аѣашкѣ вѣжѣбѣ ну
сѣ реализѣје ка лекције алѣасѣ, ма прѣнга тѣмѣурлѣи дѣ грамѣтѣјѣкѣ; ѡн-
нѣацијѣ лу спус сѣ пуѡакѣ допаркѣ лѣга дѣ култура лу вуорбѣ, вѣжѣбѣјѣтѣ
лу рѣцитѣјѣтѣ лу кѣнѣисѣ шѣ аша. Аскулѣндѣу сѣ ку аудио сѣнѣмѣк, школарѣи
трѣабѣ сѣ сѣ доложѣскѣ сѣ репрѡдукује шѣ сѣ ја вуорбѣтѣ дѣрѣпт, мелѡдија,
дѣкѣцијѣ...

Њнѣшкѣ вѣжѣбѣ дѣ ортоѣпѣје сѣ пуѡт вѣжѣбѣјѣтѣ ку тѣмѣурѣ дѣн литерѣ-
урѣ: аша, артикулѣцијѣ пуѡакѣ сѣ сѣ вѣжазѣбује ку вѡрбѣтѣ лу спусурѣалѣје,
атунѣсѣ кѣнд сѣ лукрѣ; акѣнѣтѣ лу вуорбѣ, тѣмѣу, ритѣму, ѡнѣнѣацијѣ лу
спус шѣ паузурлѣи сѣ пуѡт вѣжѣбѣјѣтѣ ку шѣцитѣ лу глас лу тѣкстурѣ дѣн лектѣјѣ-
рѣ (прѣ алѣсу а лу настѣвнѣјѣкѣ ор а лу школарѣ, шѣ аша). Ка ѡ вѣжѣбѣ дѣ ор-
тоѣпѣје трѣабѣ лукрѣтѣ шѣ вѡрбѣтѣ дѣн гѣнд лу ѡнвѣаткѣ тѣкстурѣ дѣ вѣјсурѣ
ор прѡозѣ (ку аѣтѣмѣнтѣ лу аудио тѣхнѣкѣ).

KULTURA LU LJIMBѢ/VUORBѢ

Њнвалѣјѣтѣ лу култура лу лѣмбѣ/вуорбѣ је уна дѣн мѣјмарѣ дѣнѣнѣ
едукѣцијѣ дѣ лѣмба/вуорба ку елѣментурлѣи лу култура лумнѣи. Аста тѣ-
мѣ, макрѣ дѣкѣ је пусѣ ка ѡ тѣмѣ алѣасѣ, трѣабѣ сѣ сѣ лѣжаѣ дѣ лукрѣтѣ
лу тѣкстурѣ дѣ литерѣурѣ ка шѣ ку ѡнвѣатѣ лу грамѣтѣкѣ шѣ ортографѣје.
Туѡт аша, шѣ лукрѣтѣ лу тѣкстурѣ дѣ литерѣурѣ шѣ лукру ла грамѣтѣкѣ шѣ орто-
графѣје трѣабѣ сѣ сучѣнѣ пастрѣтѣ лу култура спусѣ шѣ скрисѣ.

Дѣ ла школарѣ ѡн аѣшкѣ анѣ трѣабѣ сѣ сѣ ашкѣсѣсѣ сѣ кунѡаскѣ аѣ-
шкѣ тѣмѣјѣ;

Propovѣstujitu – дѣ потрѣвѣлѣурѣ, дѣ аја се а вѣдзѣтѣ шѣ аја се јѣј
сѣнгурѣ врѣје. Дѣ лукру сѣ кришкѣ аѣашкѣ тѣмѣјѣ: Фѣмѣлѣјѣја. Рѣлѣцијѣлу ѡн
фѣмѣлѣјѣје. Фѣктурлѣи дѣ ауѡиѡграфѣје. Гуѡшкѣи. Мѣнѣју. Вѣзитурлѣи. Дрѣ-
гарѣју-дрѣгарѣа амѣја. Дѣживѣ дѣ лукру лу школарѣ. Врѣамѣја слѡбѣдѣ.
Њнтерѣсѣујѣла. Каркѣ. ТВ шѣ радио. Пѡвѣшкѣлѣлу лу бѣбѣ шѣ дѣдѣ. Елѣмѣн-
турлѣи лу снѣгѣ. Сѣ пѣзѣм прѣруѡда – ѣуѡавѣнѣлѣи шѣ бѣјѣдѣзѣлѣи. Врѣамѣја.
Сеѣуѡна лу кѣмп. Лукурлѣи шѣ занѣтурлѣи. Лѣмба мѣмѣи. Дрѣгу дѣ лѣмба
мѣмѣи. Мѣјкунѡскукѣ мѣнѣфѣстѣкѣ дѣ копѣ ѡн Сѣрбѣје – фѣстѣјѣвалѣурлѣи шѣ
ујѣтѣрилѣи. Дѣсу лу прѣѣаѣн ѡн орѣш. Вѡрбѣтѣ ку тѣлѣфѡну. Транспѡртѣ.
Спуѡртурлѣи. Кумпарѣм компѣјѣтерѣ. Дѣзѣлѣлѣи мѣрѣ шѣ датѣмѣурлѣи карѣ
ѡнсамнѣ ѡнпреѡнарѣја власаскѣ. Њнституѣцијѣлу Влѣхилѡр дѣ културѣ, ѡн-
формѣсѣтѣ шѣ крѣдѣарѣје. Плѣнѣјѣта Пѡмѣнтѣ. Кѡнтинѣнтурлѣи, пѣрѣлѣлѣи лу лумнѣе.
Унѣ аш врѣѣа сѣ дрѣмѣјѣ. Кѣнѣсѣлѣи, дѣјѣлуѡгурлѣи, сѣнѣарѣјѣ мѣс, радѣнѣ-
кѣ дѣ ѡнвѣат кѡнвѣрѣзѣцијѣ. Сѣрипу. Пѣзлѣ ку слѣјѣсѣ.

Дѣ ла школарѣ сѣ ашкѣтѣ сѣ пуѡатѣ сѣ ѡнѣлѣпѣнѣе грѣпѣ дѣ вуорбѣ дѣ
вѡ тѣмѣ шѣ спусурѣ дѣн вуорбѣ се ѡн дакѣ. Трѣабѣ сѣ шѣције сѣ спунѣ
се гѣндѣск дѣ тѣкстѣ се а шѣцитѣ (дѣ се ла фѡст дрѣг шѣ дѣ се), сѣ спунѣ
кум је нѣмѣт тѣкстѣ, кум кѣмѣ ауѡуѡу, јѣнаку шѣ алѣј врѣѣдујѣалѣје.
Трѣабѣ сѣ шѣције сѣ дѣкѣ фѣла шѣ сѣ какѣ аѣтѣмѣнтѣ. Сѣнгур трѣабѣ сѣ спѣ-

нѣ (дуѡа трѣ спусурѣ) дѣ алѡур фѣракѣ ор суѡрѣ, дѣ дрѣгарѣ дѣн шкоуѡлѣ, дѣ
вѣјѣа ла шкоуѡлѣ, дѣ вѡ суѡава се а петрѣкут, дѣ вѡ потрѣвѣјѣалѣ карѣ лѣи
са потрѣвѣјѣтѣ.

Reprѡdukцијѣ – лу тѣкст ор бѣжкѣ карѣ је аскулѣтѣтѣ ор шѣцитѣ ку
аѣтѣмѣнтѣ лу плѣн ор сѣнгур сѣ репрѡдукује. Дѣскрисѣ слѣјѣка ор лукру
прѣ рѣнд ку аѣтѣмѣнтѣ лу ѡнструѣцијѣ карѣ ѡн ѡнпѣрѣкѣје. Рѣпрѡдукујѣтѣ фѣл-
му се је кѣтѣт, вѡ бѣжкѣ ор прѣдѣстѣвѣ дѣ копѣ дѣн тѣатѣр.

Dѣskrisu – лу ентѣрѣјѣр шѣ екѣстѣрѣјѣр, уѡамѣнѣјѣ, ѣуѡавѣнѣје, пѡи-
турлѣи ѡн прѣруѡдѣ.

Dѣјaluѡgu – прѡспусу лу потрѣвѣјѣалѣје фѣрдѣ дѣскрисурѣ; вуорба дѣдѣр-
ѣпт шѣ дѣнѡкуѡл. Трѣабѣ сѣнгурѣ шѣ ку рѣзѣмѣнѣјѣтѣ сѣ ѡнѣлѣпѣнѣе мѣјпѣчѣн
8 спусурѣ дѣ слѣјѣкѣ, тѣмѣ се је вѣжѣбѣјѣтѣ шѣ сѣ пуѡаркѣ дѣјѣлуѡгу. Пѡш-
тѣјѣтѣ лу сѣамнурѣ дѣ ѡнтерпѣнкѣције (сѣамнѣ дѣ спус, кѡма, сѣамнѣ дѣ
ѡнтрабат, сѣамнѣ дѣ збѣјѣтѣ).

Dрѣmatizацијѣ – лу вѣрѣн тѣкст скурѣтѣсѣал прѣ алѡур вуѡје, се са
петрѣкут ор са потрѣвѣтѣ ѡн вѣјѣа дѣ туѡтѣдѣтѣ (сѣуѡацијѣ ѡн бѣлѡтѣјѣкѣ,
прѡдѣвнѣјѣкѣ, пуѡшкѣ, ла пѣдѣагуѡгу лу шкоуѡлѣ...); шѣцитѣ прѣ руѡлѣ шѣ ѡн-
кѣмѣтѣ лу руѡлѣ.

Tѣјnuјitu – ѡнѣзѣдѣтѣ лу вуорбарѣ дѣн вѣјѣа дѣ ѡнтуѡатѣдѣтѣ лу кѡн-
вѣрѣзѣције шѣ фѣраѣѡлуѡгије.

Спусурлѣи дѣн вѣјѣа дѣ ѡнтуѡатѣдѣтѣ карѣ ау мѣрѣ фрѣквѣнѣције.
Вѣжѣбѣлу дѣ ѡнскѣмѣтѣ шѣ доѡнплѣтѣ лу спусурѣ.

Vuorbarju – аскулѣтѣтѣ ку вуорбарѣ дѣспрѣ ѡнѣзѣдѣтѣ лу фуѡнду дѣ
вуорбѣ, паралѣла лу лѣмба сѣрбѣскѣ, ка шѣ ѡнѣмѣсѣтѣ лу вуорбѣ ѡн кѡн-
тѣкст. Њнѣлѣпѣнѣјѣтѣ лу вѡрбарѣ лу школарѣ ку аѣтѣмѣнтѣ ку ѣукарѣјѣ дѣ
дѣдѣкѣтѣкѣ дѣ лѣмбѣ, рѣјѣбусѣ, доѡнплѣтурѣ... Скрѣсу ла вуорбарѣ лу туѡт
школарѣ дѣ вуорбѣ шѣ фразѣ пуѣн кунѡскукѣ.

Шѣcitu – шѣцитѣ ла глас шѣ ѡн шѣат, дѣрѣјѣптѣ дѣкѣције шѣ ѡнѣнѣације лу
спусурѣ. Мелѡдија лу спусурѣ.

Прѡskrisu – ла спусурѣ шѣ тѣкстурѣ скурѣкѣ, скрѣсу ла вуорбѣ шѣ фразѣ
алѣасѣ, прѡskrisu ку даѣнѣ (ѡнскѣмѣтѣ лу руѡд, нѣмѣр, врѣамѣе, слѡгурѣ...). Скрѣсу ла тѣкст дѣ 6 – 8 спусурѣ ѡнѣлѣпѣнат ку аѣтѣмѣнтѣ лу
ѡнтрабѣрѣ; скрѣсурѣ лу поздрѣвурѣ шѣ картѣкѣ.

Школарѣи трѣабѣ ла аѣста нѣву сѣ шѣције 300 дѣ вуорбѣ шѣ фразѣ. Вуор-
барѣју ла туѡт нѣвуѡу трѣабѣ сѣ кѣпрѣндѣ мѣјмѣлѣкѣ вуорбѣ дѣкѣт се шко-
ларѣју шѣције.

Дѣ шѣцитѣ прѣ вуѡја лу школарѣ сѣ порѣнѣсѣаскѣ литерѣура власаскѣ
дѣ копѣ шѣ дѣн трѣдѣцијѣ лумнѣи.

Дѣ ла школарѣ сѣ ашкѣтѣ сѣ ѡнвѣѣаѣ ла пѣмѣјѣт бар 4-5 кѣнѣисѣ влѣ-
сѣшкѣ дѣ батрѣнѣјѣкѣ шѣ дѣн врѣамѣја дѣ аку кунѡскукѣ кѣнѣисѣ дѣ копѣ,
шѣмѣјѣлѣс, шѣ прѡвѡрбѣитурѣ. Прѣнга аја, сѣ ашкѣтѣ сѣ рѣцитѣје кѣнѣисѣ дѣн лумнѣ-
нѣе карѣ ѡн дѣ дѣзѣлѣ мѣрѣ ор сеѣуѡна лу кѣмп. Сѣ ѡнѣлѣпѣнѣе дуѡа скурѣ-
тѣсѣалѣје тѣкстурѣ ѡн прѡозѣ дѣн 6 – 8 рѣндурѣ шѣ патру дѣјѣлуѡгурѣ скурѣкѣ
ор сѣ ја паркѣ ѡн прѣдѣстѣвѣ дѣ копѣ дѣн тѣатѣр.

ELEMENTURLJI LU KULTURѢ ШѢ TRADICIJE

Kунѡскѣтѣ лу школарѣ ку елѣмѣјѣнтурѣ дѣ ѡнѣуѡрија лу етнѣцитѣјѣтѣ
Влѣхилѡр ѡн Сѣрбѣје (ку арѣја дѣ трај, ку активнѡстурлѣи ѡн културѣ, ѡнвѣ-
ѣамѣнт, крѣјѣдѣарѣје шѣ еконѡмѣје, ку мѣјмарѣ рѣзѣлтѣтурѣ ѡн културѣ, ма шѣ
ѡнѣституѣције шѣ ѡнѣзѣдѣтѣ...), спрѣмѣтѣ шѣ ѡнѣбѣјѣтѣ ла фѣктурѣ, ма шѣ
ѡнѣлѣпѣнѣјѣтѣ лу ѡ рѣлѣције ку емоѣције дѣспрѣ трѣдѣцијѣ, култура, адѣтурлѣи шѣ
ѡнвѣѣаѣурлѣи лу етнѣцитѣјѣтѣ Влѣхилѡр ѡн Сѣрбѣје (фѡлкѡуѡу, занѣтурлѣи, кул-
тура лумнѣи, тѣатру, литерѣура, музѣка, ѣукарѣје дѣ копѣ дѣн трѣдѣцијѣ, адѣ-
турлѣи...), ма ну ѡн рѣнду ку романтизмѣ дѣ романтикѣ, нѣма шѣшѣт кѣртѣ
врѣамѣја се вѣнѣје, ла прѡгрѣјѣс шѣ мѡдѣрнѣзѣције. Рѣдѣзѣмѣк дѣ врѣамѣја
се а тѣрѣкут кѣтѣмѣ ла врѣамѣја се вѣнѣје. Лу школарѣи трѣабѣ сѣ сѣ спрѣ-
мѣмѣскѣ фѣктурлѣи дѣ комуниѣјѣтѣ Влѣхилѡр ѡн Сѣрбѣје (луѡкурлѣи, ѡнѣституѣције
шѣ ѡнѣзѣдѣтѣ, лумнѣја кунѡскѣтѣ, нѣмѣлѣи, прѡнѣмѣлѣи, пѡлѣјѣкѣра...), да
шѣ дѣ лѣјѣгѣтурлѣи ку алкѣ етнѣцитѣјѣтѣ шѣ културѣ, дѣ аја се Влѣси а дат лу
аѣста ѡкуѡл (ѡн прѡсѣвѣтѣ, културѣ, архѣтѣктѣурѣ...). Њн рѣнду ку аја кѣт сѣ
пуѡакѣ сѣ сѣ школарѣи прѣндѣ ѡн ѣуѡкурѣ власѣшкѣ карѣ ѡн рѣнду ку алѡ-
ур анѣ, да сѣ шѣције шѣ прѣ се сѣ кунѡаскѣ пуѡртѣ власѣшкѣ, сѣ ѡнѣшѣмнѣје
ла дѣзѣлѣ мѣрѣ (сѣ лѣ бѣрѣбарѣјѣскѣ ку а лѣ сѣрбѣјѣшкѣ), сѣ кунѡаскѣ ѡнвѣѣаѣурлѣи
шѣ адѣтурлѣи Влѣхилѡр дѣ трѣдѣције, ка шѣ мѣнкѣрѣлѣи дѣн трѣдѣције.

Nastavnjiku трѣабѣ сѣ сѣ кѣнује сѣ сѣ ѡнѣдѣнтѣјѣтѣ шѣ пѡшѣѡјѣла лу ет-
нѣцитѣјѣтѣ власѣшкѣ пѣзѣскѣ ушѡур, ну ку вѡрбѣитурѣ шѣ фразурѣ, ма ѡн сѣуѡацијѣ
дѣн туѡтѣдѣтѣ сѣ ѡнпреѡнѣје фѣктурлѣи ку емоѣције, шѣ дѣја мѣрѣ луок лу
прѣва лу етнѣцитѣјѣтѣ шѣ прѣва лумнѣи, лу пѡшѣѡјѣлѣ ѡнтрѣ етнѣје, лу толѣ-
рѣнѣције шѣ ѡнѣрѣакѣције.

Kum sã realizujeaœe programu

Întuotdîuna trîabje sî sã ajbje în gînd adîntînje daçinã lu kurs: sî ñvjeacã ŝkuolarji frumuos sî vorbaskã vuorba vlasaskã, frumuos sî ŝeçaskã ŝi skrije. Mãjmult bagat dî sama ŝi la aja ŝe ŝkuolarju ŝçije ñntînj, dîsprã ljegat dî aja ŝe sã ŝçije. La tuot ŝasu nastavnjiku trîabje sî sã askulçe ñn edukacîje ku procedura diferencirjitã, kã ŝkuolarji nus dî o samã ŝi nau tuotuna kompetencîje dî ljmibã.

Atmosfera la ŝas trîabje sî fije relaksirjitã, sî kaçe o relacîje dî partnerj ñnrã oçitul/nastavnjik ŝi ŝkuolarj kum sar mãjuœur trjeœa barijera lu psihã la aktivizacîja lu puçearja lu vorbit ŝi ñvîacurj. Tuot ŝe sã lukrã dî ljmibã sã demonstrirjeaœe ñn kontjekst, nu sã skuoace dînlãturj. Kînd sã vjeažbuje puçearja dî vuorbã dominirjesk dijaluogurlji ñn mãjmulçe fuoarmje ñn interakçîja lu nastavnjik ku ŝkuolarju ŝi ŝkuolarju ku ŝkuolarj. La vuorbit sã katã sî nu fije komplikujit, sî fije njeñsîljit ŝi sî sã spune kum trîabje.

III PETRJEKUTU ŜI VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŜI ÎNVACAT

Petrjekutu ŝi vrjedujala lu progrjesu ŝkuolarilor sã lukrã dî sî sã puoatã ažuns la ažunsurj, da ñnsepje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je ŝkuolarju ŝi ñn relacîje ku karje sã ocjenjeaœe kît progrjes a avut ŝi

ŝe ocjenã o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mãrs nainçe ŝi dî sî sã kapiçe informacîje napuoj. Tuot ŝasu dî edukacîje ŝi aktivnuosturlji lu ŝkuolarj je ŝansa dî sî sã formirjaskã ocjenã, dî sî sã registruje kît ŝkuolarju a mãrs nainçe ŝi sîj sã spunã ŝe trîabje ŝimãj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenã je un nou princip ñn edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja ŝe sã ŝçije, ŝe sã puoace, cînutu ŝi rîndu la lukru, ka ŝi ñntarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje ŝi ñnvacat. Mãsuratu la formirjitu lu ocjenã sucînje astrîns la fakturj dî aja ŝe ŝkuolarji a lukrat, a mãjdeasã ñs aãaœa tjehnjike: realizacîja lu daçinj ñn praksã, petrekutu ŝi ñnsamnatu lu aja ŝe ŝkuolarji lukrã dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja ñnrã nastavnjik ŝi ŝkuolarj, registru dî tuot ŝkuolarju (mapa dî progrjes) ŝi aœa. Rjezultaturlji lu vrjedujalã ku formirjitu lu ocjenã la kãpatînju lu ciklusu dî edukacîje trîabje sî fije dat ñnruuna ñn ocjenã ku numãr.

Lukrã lu nastavnjik sã sucînje dîñ plãnirjit, realizujit, petrjekut ŝi vrjedujit. Nastavnjiku trîabje ñn kontinuitjet sî petrakã ŝi ocjenjaskã diferjencirjit prînga aja ŝe ŝkuolarji a fakut, ŝi procjesu lu edukacîje ŝi ñnvacat, ka ŝi prã jeal sîngur ŝi aluj lukru. Ku tuot ŝe sã aratã bun ŝi ŝe ažutã, nastavnjiku o sî sã ažuce ku aja ñn aluj praksã dî edukacîje, da tuot ŝe sã aratã ka njedastul bun ar trãbuji oçodit sî fije mãjbn.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve

Cél

Osztály

Évi óraszám

MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMÉVEL, ANYANYELVÁPOLÁS

A magyar nyelvoktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.

Ötödik

72 óra

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET / TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
<ul style="list-style-type: none"> – Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait; – Megismeri egyes magyar irodalmi szövegek szerb, illetve délszláv műfordításait és néhány délszláv alkotó művének magyar fordítását; – Megismeri néhány magyar író életrajzát; – Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat; – Megérti az irodalmi mű témáját, felismeri szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt; – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől; – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét; – Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét; – Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot; – Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákvaló illusztrálására: téma, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb.; – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, regény, levél, mesejáték; – Megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személynév-írás, tárgy-leírás, tájleírás; – Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál; – Képes vázlat készítésére, és a vázlat alapján beszélni a szövegről; – Nyelvtudásának szintje alapján eljut a rövidebb és/vagy hosszabb szövegek megértéséig; – A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója; – Képes esztétikai élmény átélésére; – Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. – Különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően képes egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kérni és adni; – Képes megérteni az alapvető információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzetekben hangzanak el; – Nyelvtudásának megfelelően képes a szituatív ködváltás alkalmazására; – Használja a megfelelő udvariassági formákat; – Megérti a hangzó, multimédiás anyagok lényeges információit; – Részt vesz szerepjátékokban. – Tudatosul benne, hogy a magyar nyelv agglutináló nyelv; – Képes alapszintű kontrasztív gondolkodásra, összevetésre; – Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka szerint; 	<p>IRODALMI ISMERETEK</p>	<p>Irodalmi alafogalmak A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma.</p> <p>LÍRA</p> <p>Feldolgozásra szánt szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tamkó Sirtó Károly: <i>Tengerecki Pál</i> 2. Fehér Ferenc: <i>Őszi vers és ősz-versek</i> a magyar irodalomban 3. Petőfi Sándor: <i>Szülőföldemen</i> és/vagy valamelyik szerelmes verse 4. Petőfi Sándor: <i>Arany Lacinak</i> 5. Kosztolányi Dezső: <i>A játék</i> 6. Kosztolányi Dezső: <i>A doktor bácsi</i> 7. József Attila: <i>Bettehemi királyok</i> (zenei feldolgozása is) 8. Tandori Dezső egy verse <p>Kiegészítő, választható szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ady Endre: <i>Balsam tündér postája</i> 2. Domonkos István: <i>Tessék engem megdicsérni; Béci</i> 3. Tolnai Ottó: <i>Puccs</i> 4. Varró Dániel: <i>Miért üres a postaláda mostanába?</i> <p>Irodalmi alafogalmak A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Stílusesszközök: hasonlat, megszemélyesítés, költői jelző.</p> <p>EPIKA</p> <p>Feldolgozásra szánt szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása pl. Tóth Krisztina novellája vagy tárcája, Darvasi László <i>Trapiti, avagy a nagy tökfőzelékháború</i> (részlet), Berg Judit egy meséje stb. 2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven pl. Exupéry: <i>A kis herceg</i>, J. K. Rowling: <i>Harry Potter és a bölcsék köve</i>, Pamela Lyndon Travers: <i>A csudálatos Mary</i> stb. 3. Egy kortárs vajdasági magyar novella feldolgozása 4. Tamási Áron: <i>Vándormadár lennék</i> 5. Janikovszky Éva: <i>Kire ütött ez a gyerek?</i> (részlet) 6. <i>Egyszer volt Budán kutyavásár</i> 7. <i>Mátyás és a bolond</i> (Mátyás-mesék a Vajdaságban; délszláv vonatkozás)

<p>– Felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, melléknév, személynév, birtokos, kérdő és mutató névmás);</p> <p>– Ismeri és alkalmazza az igeidőket és igemódokat;</p> <p>– Ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást;</p> <p>– Ismeri és alkalmazza a melléknévek fokozását;</p> <p>– Felismeri és a gyakorlatban alkalmazza a fő mondatrészeket, tárgyat, hely-, idő-, mód-, eszköz- és társhatározót, minőség-, mennyiség és birtokos jelzőt;</p> <p>– Megkülönbözteti az egyszerű és összetett szavakat;</p> <p>– Képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására.</p> <p>– Képes többszöri olvasás után megérteni az egyszerű és/vagy összetettbe szövegeket;</p> <p>– Tud rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket hangosan olvasni és reprodukálni, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra;</p> <p>– Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján képes összefoglalni a szöveg lényeges információit;</p> <p>– Képes megfogalmazni a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeket;</p> <p>– Képes a nem lineáris szövegek befogadására;</p> <p>– Megismeri a vajdasági magyar gyermeksjajtót.</p> <p>– Ismeri és alkalmazza a helyesírási alapelveket;</p> <p>– Képes rövid szövegek másolására;</p> <p>– Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.);</p> <p>– Ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait;</p> <p>– Képes 10-12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására;</p> <p>– Hangalak és jelentés alapján felismeri a rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavakat;</p> <p>– Felismeri a közmondásokat, szólásokat, jeles ünnepeket;</p> <p>– Szókincsét kb.250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja.</p>		<p>8. <i>Márkus szekrénye</i></p> <p>9. <i>A kis fánkocska</i> (láncmese)</p> <p>10. Nagy Lajos: <i>A macska</i> (részlet)</p> <p>11. <i>A csodaszarvas</i> (monda)</p> <p>12. Mikszáth Kálmán: <i>A bágyi csoda</i> vagy <i>Bede Anna tartozása</i> (részlet) – anyanyelvpolitói szinten</p> <p>13. Gárdonyi Géza: <i>Egri csillagok</i> (részlet) – anyanyelvpolitói szinten</p> <p>14. Lázár Ervin: <i>A Hétféjű Tündér</i> vagy <i>A kistű meg az oroslánok</i> (részlet)</p> <p>15. Néhány magyar író életrajzának és délszláv kapcsolatainak feldolgozása: Petőfi Sándor, Kosztolányi Dezső, József Attila stb.</p> <p>Kiegészítő, ismeretterjesztő választható szövegek</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Erdekességek a tűzhányókról 2. A rózsákról 3. Néhány szó Erdélyről 4. Minecraft 5. Mátyás király 6. Az udvari bolond 7. A farsangi fánk története 8. A macska mint szakács 9. A macskákról 10. A betlehemezés 11. Régi falusi lakodalmi szokások 12. A Nagy Könyv 13. Karinthy Frigyes: <i>Fejtörő</i> <p>Irodalmi alapfogalmak</p> <p>Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélés mód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és egyes szám első személyű elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, epikai művek szerkezeti egységei). A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás.</p> <p>Néhány magyar vers és/vagy szöveg megtanulása fejből.</p> <p>Projektmunka:</p> <ul style="list-style-type: none"> – faliújság, poszter készítése, – magyar és szerb műfordítások elemzése, összevetése az eredeti szöveggel, – évszak- és ős-versek a magyar irodalomban, – játékmotívumot középpontba állító szövegek a magyar és a délszláv irodalomban. <p>DRÁMA ÉS FILM</p> <p>Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok</p> <p>Választható filmek</p> <p>Lúdas Matyi, Vuk, Mindenki, A légy c. animációs film, Abigél (részlet) stb.</p>
<p>KOMMUNIKÁCIÓ</p> <p>NYELVI ISMERETEK</p>	<p>Egyirányú és kétirányú kommunikáció.</p> <p>Témakörök:</p> <p>család, iskola, környezet és lakóhely, szabadidő tevékenységek, bolt, kórház, vásárlás, tudomány és technika (magyar tudosok és találmányok) stb.</p> <p>A hallásértés kialakítása és fejlesztése.</p> <p>Udvariassági formák: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, telefonálás, útbaigazítás, értesítés, meghívó, születésnap gratuláció, jókívánság kifejezése stb.</p> <p>Részvétel rövid interakciókban, a beszédszándékok nonverbális elemekkel támogatott kifejezése.</p> <p>Kommunikáció begyakorolt beszédfordulatokkal.</p> <p>A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése.</p> <p>A hangzó és multimédiás anyagokban bizonyos információk lokalizálása.</p> <p>Szerepjátékok.</p>	<p>A mondatfajták és kifejezőeszközök; helyes használatuk.</p> <p>Alany, állítmány, tárgy, hely-, idő-, mód-, eszköz- és társhatározó, minőség-, mennyiség és birtokos jelző (csak alapszinten).</p> <p>Az irányhármasság: <i>a hol?, hová?, honnan?</i> kérdésre válaszoló helyhatározóragok, névutók, -kor időhatározórag).</p> <p>Ige. Igeragozás. Igeidők. Igemódok. Igekötők.</p> <p>Főnév, tulajdonnév, köznév, a főnév többes száma, a főnév tárgyesete.</p> <p>Melléknév.</p> <p>A melléknév fokozása.</p> <p>Személyes, birtokos, kérdő és mutató névmás (csak a legegyszerűbb alapesetek).</p> <p>A szavak szerkezete (egyszerű, összetett)</p>
<p>OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS</p>	<p>Tanári minta alapján a szavak, szó szerkezetek, mondatok helyes felolvasása.</p> <p>Az ismert szavak néma olvasása és megértése.</p> <p>Az új szövegben az ismeretlen elem azonosítása, jelentésük tisztázása.</p> <p>Szövegfeldolgozó feladatok megoldása.</p> <p>Nem lineáris szövegek feldolgozása (pl. állatkerti belépőjegyek, menetrendek, képregények, nyelvtani táblázatok, gondolatterképek, pókhálóábrák, diagramok, grafikonok stb.)</p> <p>Egy-egy cikk feldolgozása a vajdasági magyar gyermeksjajtóból (Mézeskalács, Jó Pajtás)</p>	

	<p>HELYESÍRÁS</p>	<p>Írott, majd nyomtatott minta alapján szavak, szókapcsolatok, később mondatok másolása. Rövid szavak leírása tollbamondás alapján. Rövid szavak, mondatok leírása emlékezetből (pl. képekhez kapcsolva). Rövid szövegek másolása. Mintaszöveg alapján egyszerű, rövid szövegek: pl. képeslap, meghívó, SMS írása. Helyesírási alapelvek. Tulajdonnevek helyesírása. Elválasztás szabályai. Magán- és mássalhangzók időtartama. J-hang kétféle jelölése. A múlt idő jele és a tárgyrag írása.</p>
	<p>SZÓKÉSZLET</p>	<p>Szóalkotás. Rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavak a választott szövegben. Állandósult szókapcsolatok. Jeles ünnepek. Megismerkedés az életkornak megfelelő szinten a magyar kultúra alapvető műveltségeivel (híres emberek, helyek, szokások, ünnepek stb.).</p>

Kulcsfogalmak: artikuláció, prozódia, interakció, kérdés-válasz, bemutatkozás, helyesírás, állandósult szókapcsolatok, ünnepek, szituációs szövegek, ismeretterjesztő szövegek, szépirodalmi szövegek, film.

Házi olvasmány

A tanulók tudásszintjéhez mérten válasszunk ki egy-egy szöveget házi olvasmányként, egyet-egyét mindkét félévben (pl. kortárs magyar szövegeket).

Iskolai dolgozat

A tanulók mindkét félévben egy-egy írásbeli dolgozatot írnak. Az első félévben a kezdő nyelvtanulókkal tollbamondást írássunk, az anyanyelvápolás képzésében részesülők pedig fogalmazást írnak megadott témára, a második félévben pedig megadott kulcsszavak, képek, vázlat stb. alapján írnak fogalmazást nyelvtudásuknak megfelelő szinten.

TANTERVI UTASÍTÁS

A tantárgy keretében a tanulók nyelvismerete alapján differenciáljuk a célokat és kimeneteket, valamint az oktatási feladatokat. Meg kell különböztetnünk az anyanyelvápolást a magyar nyelv idegenként való tanulásától. A kitűzött célok csakis a differenciált oktatás keretében valósítható meg. Javasoljuk a diákok nyelvismeretének felmérését az első órán, amely a nyelvismeret szerinti csoportok kialakításának alapját képezi.

A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédhelyzetekben valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszere és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Ebben a szakaszban is fontos célkitűzés, hogy a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése szoros összefonódásban és kölcsönhatásban történjen a fejlesztési szakaszra vonatkozó nevelési célokkal és más kulcskompetenciák fejlesztésével, így a szociális kompetenciával, az esztétikai-művészeti tudatossággal és kifejezőképességgel, valamint az önálló tanulóval. Fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a digitális kompetencia, hiszen az IKT-eszközök használata az információszerzés és az információcsere korszerű és hatékony eszköze.

A tanulók attól függően, hogy **anyanyelvápolásként** vagy **idegen nyelvként** tanulják a nyelvet:

- gyakorolják a mindennapi témáról szóló beszélgetésbe való bekapcsolódást,
- gyakorolják a kérdésmegértést és (rövid) – megválaszolást,
- gyakorolják az állítás, tagadás, tiltás, felszólítás, kérés, köszönet megértését és kifejezését,
- fejlesztik a tárgyleírásnak, a személyek, állatok bemutatásának/bemutatkozásának az eseménymondásnak és megértésnek a készségét,

- beszélgetnek az emberek közti különbségekről, más kultúrákról, nyelvekről,

- felfogják az irodalmi szöveg globális jelentését, az ismeretlen szavakra rákérdeznek, vagy megkeresik őket a szótárban,

- kérdések segítségével megállapítják a szereplőket, a helyet és az időt,

- verseket, dalokat, mondókákat, meséket (meserészleteket), történeteket hallgatnak meg,

- hallás és olvasás után megtanulnak rövidebb verseket, dalokat, mondókákat, összehasonlítják a magyar és a társadalmi környezet nyelvének mesehőseit, dalait, szokásait,

- alkalmazzák a szövegekben előforduló új lexikát,
- új szavak tanulásával gazdagítják szókincsüket, szókincsgyarapító gyakorlatokat végeznek, szóképességgel szavakat alkotnak (kb. 250–300 új szó),

- sajátítsák el a legalapvetőbb nyelvi-nyelvtani ismereteket: tudják kifejezni az egyes és többes számot, használják a tárgyragot, ragozzák jelen, múlt, jövő időben az igéket, gyakorolják az alanyi és tárgyragozást,

- fejlesztik helyesírási készségüket: szótagolnak, elsajátítják és gyakorolják az elválasztás szabályait, gyakorolják a tulajdonnevek helyesírását, a magán- és mássalhangzók időtartamának jelölését a begyakorolt szavakban, a j- hang kétféle jelölését, az egybe- és különírás egyszerűbb eseteit,

- begyakorolják az elsajátított nyelvi modelleket: meghatározott mondatfajták elsajátítása, mondatbeli kapcsolatok, szó szerkezetek elsajátítása, transzformálási gyakorlatok, mondatalkotási gyakorlatok megadott elemek és szavak felhasználásával, a nyelvtani egységek kontrasztív (szerb-magyar) módszerekkel történő összehasonlítása,

- alkalmazzák a helyesírási alapelveket,
- magyar filmeket, gyermekfilmeket és rajzfilmeket tekintenek meg, segítséggel megállapítják a témát, a szereplőket, a helyet, az időt,
- válaszolnak a szöveg (rajzfilm, film) cselekményére vonatkozó kérdésekre, maguk is tesznek fel kérdéseket,

- megkülönböztetik a köznevet és a tulajdonnevet, melléknevet,
- megismerik a tulajdonnév fajtáit (személynév, állatnév, földrajzi név, intézménynév, címek, márkanevek),

- megnevezik környezetük személyeinek, tárgyainak tulajdonságait, ki tudják fejteni a különbségeket a melléknév fokozásával,

- használják a személyes névmásokat és azok ragos alakjait (enem, téged, őt stb.)

- használják a birtokos névmásokat (enyém, tied...),
- használják a kérdő névmásokat és a mutató névmások tárgyragos és határozóragos alakjait (ki?, mi?, kik?, mik?, milyen?, mennyi? hány? hova?, mikor?, ez, az, ilyen, olyan, ennyi, annyi, ettől, attól, ezt, azt stb.)
- alkalmazzák az egyeztetés egyszerűbb eseteit,
- ápolják nemzeti hagyományokat, megismerkednek az ünnepi szokásokkal: Mikulás, karácsony, újév, farsang, húsvét, anyák napja, népi hagyományok, ünnepek – ezekhez kapcsolódó dramatikus játékokban vesznek részt,
- megismerkednek a magyar művészet és tudomány egyes képviselőinek nevével és képviselőivel, a műfordítások jelentőségével és a kulturális kapcsolatok egyéb vonatkozásaival.

МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив предметот

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Цел

Целта на наставата по *македонски јазик со елементи на национална култура* е да се прошират знаењата на учениците стекнати во претходните одделенија, да се постигне степен на развој на комуникативните способности и вештините за употреба на македонскиот литературен јазик во различни ситуации на комуникација, да се развива и негува љубовта кон литературата на македонски јазик, како и кон литературата воопшто; континуирано да се збогатува речникот на учениците со зборови од македонскиот јазик; да се оспособат учениците за употреба на нови облици на усно и писмено изразување; да се негуваат националниот и културниот идентитет и да се развива мултикултуралноста.

Одделение

Петто

Годишен фонд на часови

72 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	СОДРЖИНИ
По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:		
<ul style="list-style-type: none"> – го одреди родот на книжевното дело; – ги препознава разликите помеѓу литературните родови; – ги анализира елементите на композицијата на лирската песна (строфа, стих); – препознава видови на строфи според бројот на стиховите; – ги разликува карактеристиките на народната книжевност од карактеристиките на авторската книжевност; – ги разликува видовите на лирски песни според мотивите; – открива и анализира преплетување на мотиви во лирските песни; – препознава стилски фигури: епитет, компарација, анафора, епифора; – препознава и открива лирски и епски елементи; – илустрира верувања, обичаи, начин на живот и настани од минатото опишани во книжевните дела; – разликува реалистична проза и проза заснована на натприродна мотивација; – ги разликува обличите на кажување во книжевните дела: нарација, дијалог, опишување; – разликува кажување во прво и трето лице; – презентира фабула на прочитан текст; – одреди тема, место и време на вршење на дејство; речење на настани; – опишува ликови од книжевни дела; – кажува напамет кратки епски видови и го открива нивното значење; – ги анализира елементите на композиција на драмски текст (чин; појава, прозор, сцена,) – ја покаже Република Македонија на карта, да објасни кои се нејзини соседи и какви се сообраќајните врски; – ги разбира заедничките обиди на отпорот на поробените балкански народи против римската власт; – ги знае процесот на доселувањето на словенските племиња во Македонија и промените во топономијата; – ги познава традиционалните обичаи на Македонците за Божиќ, Велигден... – ги разликува традиционалните македонски обичаи поврзани со свадби, седенки и земјоделски работи; – знае да пее македонски народни песни; – ги познава карактеристиките на архитектурата на македонската куќа; – ги познава карактеристиките на македонските народни носии (поврзани со одредени локации); – ги знае националните празници; – препознава традиционални македонски специјалитети; – го знае потеклото на македонскиот јазик и групите на словенските јазици; – ги разликува променливите зборови од непроменливите; – го одредува видот на зборовите; – го препознава видот на именките, придавките, заменките; – го применува правилно членот кај именките; – ги разликува категориите кај променливите зборови; – знае да гради, пронаоѓа во текст и да употребува сегашно, минато неопределено време, глагослки прилог, глаголска придавка и идно време; – ги разликува речениците според структурата; – ги разликува реченичните членови; 	ЛИТЕРАТУРА	<p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Книжевни термини и поими Литературни родови: лирика, епика и драма.</p> <p>ШКОЛСКА ЛЕКТИРА</p> <p>ЛИРИКА</p> <p>Книжевни термини и поими – Народна и авторска поезија. – Поет и лирски субјект. – Мотиви и поетски слики како елементи на композицијата на лирската песна. – Сликвитост и ритмичност во лирските песни. Јазичко-стилски средства: епитет, компарација, анафора, епифора. – Видови на лирски песни: додолски, коледарски, љубовни, патриотски, описни/дескриптивни... Видови на строфи според бројот на стиховите во лирската песна.</p> <p>Лектира – Блаже Конески, <i>Дете заспано крај езеро</i> – Народна песма, <i>Жнала Мара жолто просо</i> – Константин Миладинов, <i>Шупека</i> – Петре М. Андреевски, <i>Таму е нашата река</i> – Народна песма, <i>Ој, луле</i> – Јован Котески, <i>Жетва</i> – В. Димитровски, <i>Ти ли беше пролет</i> – Живко Николовски, <i>Мојот роден крај</i></p> <p>ЕПИКА</p> <p>Книжевни термини и поими Писател и раскажувач. Фабула. Облици на кажување: опишување; кажување во прво и трето лице; дијалог. Карактеризација на ликовите – начин на говорење, однесување. – Видови на раскази: фантастичен, реалистичен и хумористичен. – Епска песна. – Кратки епски видови: поговорки, гатанки, брзозборки...</p> <p>Лектира – Народна приказна, <i>Три добри совети</i> – Народна песна, <i>Слушам кај шумат шумите</i> – Велко Неделковски, <i>Леб за тате</i> – Ристо Давчевски, <i>Средба со Аладин</i> – Бистрица Миркуловска, <i>Кога цутеа бадемите</i> – Бошко Смакоски, <i>Необрани јабола</i> – Бранко Кокиќ, <i>Поход на месецот</i> – Марк Твен, <i>Доживувањата на Том Соер</i> (извадок) – Кратки епске видови: поговорки, гатанки, брзозборки...</p> <p>ДРАМА</p> <p>Книжевни термини и поими</p>

<p>ги разликува видовите на реченици според комуникативната функција; – доследно да ја применува правописната норма при пишувањето на голема и мала буква; – правилно да препише кус текст со зададена задача (промена на род, број, време...); – состави и напише поздрав и честитка, СМС порака... – доследно ја применува правописната норма при употребата на интерпункцијата; ги користи правописните прирачници; – правилно да ги изговара зборовите водејќи сметка за интонацијата; – зборува јасно почитувајќи ги нормите на македонскиот литературен јазик; течно и разбирливо да чита наглас книжевни и неуметнички текстови; – користи различни облици на кажување: дескрипција (портрет, ентериер, екстериер, пејзаж), кажување во прво и трето лице, дијалог; – се заблагодари, замоли за помош, го слуша соговорникот; – одделува делови на текст (наслов, пасос); – составува говорен или пишуван текст за доживување од книжевни дела и на теми од секојдневниот живот и светот на мечтата; – драматизира прочитан текст по избор, доживување или случка од секојдневниот живот; – го користи речникот при збогатувањето на сопствениот фонд на зборови (паралела со српскиот јазик и при преведување); – чита кус едноставен текст со разбирање; – цитира народни обредне песни кои се однесуваат на празници или обичаи.</p>	<p>ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА</p>	<p>Чин, појава, ликови во драмата. Драмски видови.</p> <p>Лектира Александар Кујунџиски, <i>Весела вселена</i> (извадок) Душан Радовиќ, <i>Капетан Џон Пилфокс</i> (извадок) НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ Народно творештво Од животот на нашите предци Избор од книги, енциклопеди, списанија за деца и интернет</p> <p>ДОМАШНА ЛЕКТИРА: – Видое Подгорец, <i>Белото Циганче</i> – <i>Македонски раскази за деца</i> (избор) – Славо Јаневски, <i>Црни и жолти</i> Дополнителен избор на лектира</p> <p>Гледај македонски детски филм (слободен избор) Стрип по сопствен избор Гледај театарска претстава за деца</p>
<p>ЈАЗИК (граматика, правопис и ортографија)</p>	<p>Грамматика</p>	<p>– Географска положба на Република Македонија во Европа и на Балканскиот Полуостров; – Граници со соседните држави и големина на Република Македонија; – Сообраќајна поврзаност на Република Македонија со соседните држави и другите држави во Европа и во светот; – Македонија во античко доба; – Македонија во римско доба; – Верски обичаи кај Македонците – Божиќ, Свети Јован, Велигден; – Народни обичаи поврзани со свадби, седенки и земјоделски работи; – Архитектура – македонска куќа; – Домашни ракотворби; – Народни носии; – Национални празници; – Македонски јадења;</p> <p>– Потеклото на македонскиот јазик и неговото место во групите на словенските јазици; – Видови на зборови: именки, заменки, придавки, броеви, глаголи, прилози, предлози, сврзници, извици и честички – (повторување и проширување на стекнатите знаења); – Именки: поделба, категории кај именките, определеност; – Глаголи, граматички категории – вид, начин: исказен, заповеден и можен начин. – Глаголски облици (сегашно време, минато неопределено време, глаголски прилог, глаголска придавка, идно време). – Заменки – видови. – Синтакса, структура на реченицата (простопроширена и простоне-проширена реченица; сложена реченица); главни членови на реченицата: прирок, подмет; зборови во функција на подмет; – Прилошки одредбе за време, место и начин. – Поделба на речениците според комуникативната функција.</p>
<p>ЈАЗИЧНА КУЛТУРА</p>	<p>Правопис</p>	<p>– Правилно пишување на голема и мала буква; – Директен и индиректен говор; – Правописни и интерпункциски знаци (запирка, точка со запирка, три точки, цртичка).</p> <p>Ортографија</p> <p>– Акцентот во македонскиот јазик, местото на акцентот во македонскиот јазик (споредување со местото на акцентот во српскиот јазик); Интонација и паузи поврзани со интерпункциските знаци; интонација на реченицата.</p> <p>Зборување за доживувања, за тоа што виделе, за лични желби. Составување на групи на зборови на одредена тема и составување на реченици од зададени зборови. Самостојно зборување (неколку реченици) за својот брат или сестра, другар, школски другар, за животот во училиштето, за свое доживување, некој настан во кој учествувале. Опис на ентериер и екстериер, луѓе, животни, природни појави. Благодарност, молба за помош, учество во дијалог. Личен став за прочитан текст (што ми се допаднало и зошто). Наслов на текст, автор, главен лик и негови карактеристики. Репродукција на слушан или прочитан текст со помош на план или со самостојна репродукција. Опис на слика или вршење на работа со помош на илустрација со повеќе слики. Драматизација на текст по избор или врз основа на случка од секојдневниот живот. Користење на речник поради збогатување на фондот на зборови, паралела со српскиот јазик, објаснување на значења на зборовите во контекст. Користење на речник при преведување. Гласно и тивко читање, правилна дикција и интонација на речениците. Препишување на куси реченици и текстови, карактеристични зборови и изрази, препишување врз основа на дадена задача (промена на род, број, време...) Пишување на поздравни, честитки, СМС пораки... Јавен настап, презентација на сопствен текст и тимска работа. Традиционална народна култура. Две школски писмени задачи.</p>

Клучни поими во содржините: литература, елементи на национална култура, јазик и јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* за петто одделение ја чинат следните предметни области: јазик, литература, елементи на национална култура и јазична култура. Поделба на наставните часови направена е врз основа на предметните области: јазик – 15 часа, литература – 25 часа, елементи на национална култура – 18 часа и јазична култура – 14 часа. Меѓутоа, на секој час треба да се посвети особено внимание на културата на изразувањето на учениците и културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Сите области на програмата се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Програмата овозможува корелација со предметите: *српски јазик и литература, историја, географија, музичка култура, ликовна култура, верска настава и граѓанско воспитување*.

Програмата на настава и учење по предметот по *македонски јазик со елементи на национална култура* е заснована на исходи, односно на процесот на учењето и постигањата на учениците. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

ЛИТЕРАТУРА

Столбот на програмата по литература го чинат текстовите од лектирата. Лектирата е распределена по литературни родови – *лирика, епика, драма*, обогатена со избор на нефункционални, научнопопуларни и информативни текстови. Обврзателниот дел на лектирата се состои, во главно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, но обогатен е и со дела на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Со реализација на наставата по литература треба да се развива логичното размислување, со интерпретацијата на поетските, прозните и драмските дела да се развива и збогатува детската мечта и да се поттикне креативноста, творештвото кај учениците на македонски јазик. Корелацијата со *српски јазик и литература* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови, стилските фигури, структурата и композицијата на книжевните дела.

Меѓупредметното поврзување–интеграцијата во рамките на програмата е насочена кон откривање, покажување на географската карта на местата кои се споменати во книжевните дели, од историскиот аспект да се дискутира за ликовите кои се опишуваат во книжевните дела, преку музиката да се направи поврзување со некои теориски поими од книжевноста.

РАБОТА НА ТЕКСТ

Ученикот треба да ги разликува книжевните родови и книжевните видови: расказ, бајка (народна и авторска), басна, драма, песна, поговорка, гатанка, брзозборка.

Чита со разбирање текстови со различна содржина, сложеност и од различни извори.

Ги познава основните карактеристики на лирските и епските творби. Ги има усвоено основните поими кои ја карактеризираат драмата како книжевен род.

Анализира дела од народната и авторската книжевноста, соодветно на возраста применувајќи ги основните теоретски поими (тема, строфа, стих, рима, лик, стилски изразни средства, дејство, раскажување во прво и трето лице). За ова е од особена важност корелацијата со *српски јазик и литература*.

Од учениците на оваа возраст се очекува да знаат да ја одредат темата, мотивите, текот на дејството, да разликуваат кажување во прво и трето лице, облици на кажување, да презентираат про-

читан текст; опишуваат главни и споредни ликови, го одредуваат времето и местото на вршење на дејството, почетокот, заплетот и разрешувањето, текот на дејството, описот на средината и луѓето; пораките во расказите; поуките во басните да ги споредуваат со случки од животот; да ги воочуваат елементите на фантастично во бајките и пренесеното значење во басните.

Текстовите од дополнителниот дел на програмата треба да му послужат на наставникот и при обработката и утврдувањето на наставните единици од граматиката, како и за обработка и утврдување на содржините од јазичната култура. Делата што нема да ги обработува, наставникот треба да им ги препорача на учениците за читање во слободно време. Континуирано треба да се развива и негува љубовта кон читањето.

Програмата е заснована на поголема корелативност на книжевните и некнижевните текстови. Корелативноста е овозможена со соодветно комбинирање на обврзателните и изборните дела.

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. За читање по сопствен избор се препорачуваат списанија за деца и млади, дела од македонската детска книжевност и дела од народното творештво.

Покрај корелацијата помеѓу текстовите, неопходно е наставникот да воспостави вертикална корелација. Наставник мора да биде запознаен со содржините на *македонски јазик со елементи на национална култура* од претходните одделенија поради почитувањето на принципот на постапност и систематичност.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *српски јазик и литература, ликовна култура, музичка култура, верска настава и граѓанско воспитување*.

Исходите поврзани со наставната област литература засновани се на читање. Различни облици на читање се основен предуслов учениците во наставата да стекнуваат сознанија и успешно да се воведуваат во светот на книжевното дело. Во петто одделение се негува, пред сè, читање со доживување, а учениците постапно се воведуваат во истражувачко читање.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Запознавањето на учениците со основите на историјата на македонскиот народ има за цел да се зачува идентитетот, да се развива љубовта и да се вреднуваат сопствената историја, традиција и култура со почитување на историјата, културата и традицијата на другите народи.

Со корелација со предметот *историја*, ученикот треба да: ги разбира заедничките обиди на отпорот на балканските народи против римската власт, да се запознае со процесот на доселувањето на словенските племиња во Македонија и промените во топономијата. Корелацијата со *географија* овозможува полесно совладување на знаењата за местоположбата на Република Македонија, нејзините соседи и сообраќајните врски.

Предметите *граѓанско воспитување* и *верска настава* овозможуваат полесно запознавање традиционалните обичаи на Македонците за Божиќ, Велигден, запознавање со националните празници, обичаите поврзани со свадби, седенки и слично и правење на компарација со обичаите на другите народи. Корелација е потребна и со *ликовна и музичка култура* кај запознавањето со македонските народни песни, карактеристиките на архитектурата на македонската куќа и карактеристиките на македонските народни носии.

Наставникот, исто така, треба да ја познава традиционалната и духовната култура на Македонците.

ЈАЗИК

Во наставата од областа на *јазикот* учениците се оспособуваат да имаат правилна усна и пишана комуникација на македонски стандарден јазик.

Кога во содржините на програмата се наведуваат наставни единици кои учениците ги имаат обработувано во претходните одделенија, се подразбира да се провери степенот на усвоеноста

и способноста за примена на порано обработеното градиво. Повторувањето и вежбањето на нови примери треба да претходат на обработката на нови содржини, со што се обезбедува континуитет во работата и систематичност во поврзувањето на новото градиво со постоечките знаења.

Нужно е наставникот секогаш да ја има на ум пресудната улога на систематските вежбања, односно дека наставното градиво не е усвоено додека добро не се увежба. Тоа значи дека вежбањата мора да бидат составен чинител на часовите кога се обработува наставното градиво, применува наученото, повторуваат и утврдуваат знаењата.

Со вежби и работилнички активности кај учениците се поттикнуваат љубопитноста да научат за потеклото на македонскиот јазик; да ги знаат групите на словенските јазици; одговораат на прашања за видено, доживеано или прочитано; да поставуваат прашања.

Морфологија – во корелација со предметот *српски јазик и книжевност*, а со вежби и работилнички активности се поттикнува љубопитноста и се овозможува ученикот да: ги знае и одредува видовите на зборови, го препознава видот на именките, придавките, заменките; го применува правилно членот кај именките – споредувајќи со падежниот систем во српскиот јазик; ги разликува категориите кај променливите зборови; ги разликува променливите зборови од непроменливите; знае да гради сегашно, минато неопределено време, глаголски прилог, глаголска придавка и идно време.

Синтакса – во корелација со предметот *српски јазик и книжевност* со примена на различни методи и различни облици на работа учениците се оспособуваат да: ги разликуваат речениците според структурата; составуваат различни видови на реченици; ги разликуваат реченичните членови; ги разликуваат видовите на реченици според комуникативната функција; пронаоѓаат во текст и употребуваат сегашно, минато неопределено време, глаголски прилог, глаголска придавка и идно време.

Правопис

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања (правописни диктати, исправка на грешки во даден текст, тестови со прашања од правопис итн.). Аналитичко-синтетичките вежби се погодни за откривање и отфрлање на чести грешки во пишувањето на зборовите. Учениците треба да се поттикнуваат сами да ги воочуваат и исправуваат правописните грешки во СМС комуникацијата, како и во различни видови на комуникација преку интернет.

Учениците треба да се упатуваат на служење со прирачниците на македонскиот правопис. Пожелно е наставникот да носи на час примероци на прирачници на македонскиот правопис, особено кога се обработуваат правописни теми и да ги поттикнува да ги користат овие прирачници.

Обврзателно е да се изработат две школски писмени задачи.

Ортоепија

Наставникот постојано треба да укажува на важноста на правилниот говор, кој се негува со спроведување на одредени ортоепски вежби. Ортоепските вежби не треба да се реализираат како одделни наставни единици, туку со соодветни теми од граматика. Интонацијата на реченицата може да се поврзува со културата на изразување, со вежбавање на рецитирање на песни и сл. Со користење на аудио снимки, учениците треба да се навикнуваат да репродуцираат и да го усвојат правилниот изговор, мелодијата, дикцијата...

Некои ортоепски вежби можат да се спроведуваат и на соодветни книжевни текстови. Артикулацијата може да се вежба со изговарање на брзозборки кога тие се обработуваат како дел од народното творештво. Акцентот на зборовите, темпото, ритмот, интонацијата на реченицата и паузите можат да се вежбаат со гласно читање на извадоци од изборната лектира (по избор на наставникот или учениците). Ортоепски вежби треба да се спроведуваат и со говорење на напамет научени извадоци во стих и проза (со помош на аудитивни наставни средства).

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето на јазичната култура е една од најважните задачи на наставата по *македонски јазик со елементите на национална култура*. Оваа наставна област, иако е програмски конституирана како посебно подрачје, мора да се поврзува со наставата по литература како и со наставата по граматика и правопис. Исто така, при работата на книжевните текстови и работата на граматиката и правописот на литературниот јазик, мора да вклучуваат и содржини кои придонесуваат да се негува културата на усното и писменото изразување.

Постојано мора да се имаат во вид и предзнаењата на учениците, како би можело да се надоврзе на градивото што го имаат совладано. На секој час наставникот треба да бира методи и постапки како би се дошло до различни јазични компетенции.

Најважно и обврзателно е создавањето на пријатна атмосфера, која бара партнерски однос. Ова би требало да помогне да се совлада психичката бариера, да се активираат способностите за изразување и да се создаваат позитивни навики во комуникацијата и воопшто во меѓусебниот однос. Секое јазично средство се демонстрира во одреден контекст, не изолирано. При вежбањето на говорните вештини треба да доминираат различни облици на дијалог во интеракција наставник–ученик, ученик–наставник и ученик–ученик. При изразувањето се бара едноставност, природност, спонтаност и јазична правилност.

Од учениците се очекува да користат различни облици на кажување: дескрипција (портрет, енетриер, екстериер, пејзаж); да учествуваат во дијалог, да се заблагодарат, замолат за помош, составуваат устен и напишан текст за доживување на книжевно дело, на теми од секојдневниот живот и од светот на мечтата; да драматизираат прочитан текст по избор, за некое свое доживување или настан од секојдневниот живот; рецитираат песни; да го користат речникот при богатеењето на сопствениот фонд на зборови (паралела со српскиот јазик и при преведување).

Потребно е да се посвети поголемо внимание на поттикнувањето на креативноста на учениците.

Начин на реализација на програмата

Програмата на наставата и учењето ориентирана е кон исходите и на наставникот му дава поголема слобода, повеќе можности во креирањето и осмислувањето на наставата и учењето. Улогата на наставникот е да ја прилагоди програмата според потребите на конкретно одделение и на учениците имајќи ги во вид: нивото на знаењата на македонскиот јазик, знаењата стекнати во претходните години, составот на одделението и карактеристиките на учениците; учебниците и другите наставни материјали што ќе бидат користени; техничките услови, наставните средства и медиумите со кои училиштето располага; ресурсите, можности, како и потребите на локалната средина во која училиштето се наоѓа.

Тргувајќи од дадените исходи и содржини, наставникот најнапред го креира својот годишен глобален план на работа од кој подоцна ќе ги развива своите оперативни планови. Исходите дефинирани по областите му ги олеснуваат на наставникот планирањето и постигнувањето на исходите на ниво на одделна наставна единица. При планирањето треба, исто така, да се има во вид дека очекуваните резултати ќе се разликуваат, дека некои полесно и побрзо можат да се остварат, додека за други е потребно повеќе време, повеќе различни активности и работа на различни текстови. Освен учебникот, како еден од изворите на знаење, наставникот треба да ги упати учениците за користење и на други извори на сознавања (списанија, интернет...). При планирањето на процесот на наставата и учењето треба да се води сметка за стекнатите знаења во претходните одделенија, интелектуалните способности и интересирањата на учениците. Дефинираните исходи на наставата го олеснуваат изборот на наставните методи и постапките на креирањето на наставниот процес со вклучување и на активностите на учениците во наставата и учењето. Со нивна примена можат да се следат и вреднуваат постигањата на учениците.

Неопходно е да се даде нагласок на богатството на речникот и да се искористат одделни културни манифестации и празници, кои се одвиваат на одредени локации со цел на запознавање со животот на Македонците во минатото, нивната традиција и култура.

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: учениците да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во језичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминираат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, илустративна метода, текст метода, дијалогска, монолошка, компаративна, проблемска, истражувачка, интерактивна, аналитичко-синтетичка метода...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Наставникот го поттикнува читањето, а преку писменото изразување ги мотивира да се изразуваат јасно, течно и точно при што особено внимание треба да се посвети на правилната примена на правописните и правоговорните норми.

Се препорачува на учениците да им се презентираат популарни детски и народни песни, читање на детски списанија (пишување на кратки литературни творби за детски списанија), заедничко гледање, анализа и разговор за најмалку една театарска претстава и филм за деца на македонски јазик.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика во корелација со *ликовна култура*.

За успешна реализација на наставната програма, потребно е наставникот да користи функционални наставни средства како што се: учебник/прирачник, списанија за деца на македонски јазик, аудио-визуелни средства, интернет и сл.

СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Во севкупното планирање на содржините на предметот *македонски јазик со елементи на национална култура* треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на програмата на наставата и учењето и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да биде дел од дневните, месечните и глобалните планирања. Следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот е во функција на постигнувањето на исходите, а започнува со иницијална проценка на нивото на кое се наоѓа ученикот во однос на тоа ќе се проценува неговиот понатамошен тека на напредувањето.

Дијагностичкото проверување на почетокот на годината има за цел да се спознае состојбата поради квалитетно планирање и реализација на програмата. Дијагностичкото проверување може да се спроведе на различни начини: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување на кратки состави и сл. На овој начин се добива слика за предзнаењата на учениците.

Во текот на наставата се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на ученикот во определен временски период.

Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот (регистар за секој ученик, мапа на напредување), што подразбира:

- собирање и бележење на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, домашни задачи, писмени вежби, презентации, детски творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

- однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

- инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, стилски вежби, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; домашни задачи, истражувачки задачи, практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна проценка.

Портфолиото на ученикот, со прочистени и селектирани податоци, продолжува да се води во наредното одделение.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да ги следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Освен постигањата на ученикот, важно е наставникот континуирано да ги следи и вреднува процесот на наставата и учењето, себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko:

RROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA PALE NACIONALNO KULTURA

Res:

Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e elementjenca pale nacionalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.

Klaso:

pandžto

Beršesko fondo sikavimasko

72

REZULTATI Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:	UMAL/TEMA	MOTHOVDIPE
<ul style="list-style-type: none"> – pindžarel lilaripaske kotora – džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima – šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe – šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako – džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča – šaj te dikhel ververipe maškar e manuša ande paramiča – pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe) – Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi – Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa. – Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija. – Pindžarel pes e rromane sumnale djesenca 	LILARIPE	<p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Themutne rromane parimisja 2. A. Krasnici: <i>Devla ker ma kir</i>: losaripe 2. Tradicijake rromane gilja-losaripe 3. Kotor katar o dramsko lil-losarel o sikljarno 4. R. Đurić – Rromani lumija 5. K. Tajkon – Katici <p>Lila: Lil drabarimasko pale pandžto klaso E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe Bučarno lil</p> <p>E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto E strofa, stiho, e rima ande lirsko gili Lirikasko ulavipe -lirikaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne, pjerjasutne, bučarimaske, balade, romanse) paramiča – lilvarno, vakerutno manuš Motivo, e fabula, vrijmasko toko Tradicijaki thaj artistikani paramiča E drama Lilaripaske alava Čino, dikhipe, scena</p> <p>E nacionalno kultura</p> <p>Lil Historija rromengi I E sianne pindžaren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Rromenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo, bašalipe thaj aver. Sumnale djesa Erdelezi e Bibija</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja – Ververkerel standardno rromani čhib katar dijalekturja – Pindžarel ulavipe maškar e vokalurja thaj e konsonanturja – Ververkerel alava save šaj te aven averčhande – Varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna – Džanel te pindžarel lingo thaj djindo navnengo – Orta lekharel sar ramol sar trubul ande standardno lekharipe – Orta lekharel baro grafemo, e interpunkcija – Sikljol andar o <i>Lekharipe rromane čhibako</i> R. Djurić – Orta mothol digrafurja 	ČHIB (Lil drabarimasko pale pandžto, bučarno lil, E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	<ul style="list-style-type: none"> – Orta mothol grafemurja Rr, X – Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija – Ažutimasko kernavno –sem mothol ande vrijama savi nakhli, savi si thaj savi avela (perfekto, prezento, futuro) – Pindžaripe e modalne kernavnena šaj, kamav, tromav – Pindžaripe sikavnene e sarnavnena – Ramosaripe sar vorbis – Pindžaripe e alavnena trujal e intonacija (vakerimaske alava, pučimaske alava). – Drabaribe ando krlo e xarne lilaripaske forme – Vakerimaske vežbe– sa jekh sikljope andar o <i>Lil drabarimasko</i> – Te sikljon neve alava. Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len. Trubun te keren majbut pe intonacija. – Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 6 dži ke 10 alava.
<ul style="list-style-type: none"> – Šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo. – Džanel te losarel kotora andar o lil. – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. – Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. – Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučas len) džanen te ramon xarno lil. 	ČHIBAKI KULTURA	<p>E vežbe katar vakeripe Vorba– vorba varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe: Vakeripe šejengo (šejengo (sar xačarde e paramiča) ; Vakeripe sar e vežba. Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde Kana nakhaven trubun te len alavari Vakeripe angle amala Baxtaripe Baxtaripe pe sumnale thaj bare djesa (khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato nekasa, pakipe pale aver manuš).</p> <p>E vežbe pale ramosaripe Ramon vareso pale amala (sar anel? Sar si leske bal, jakha, kazom si vučo, sar si furjado thaj aver). Ramon xarno lil (keras thaj ramos baxtarimasko lil).</p>
<ul style="list-style-type: none"> – E filmske paramiča pale čhavorra. – TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. – Računari 	E MEDIJSKO KULTURA	<ul style="list-style-type: none"> – Pindžaren xarne filmske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. – Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. – Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).

– **Klidutne alava:** (lirsko gili, paramiča, dramsko lil, alav, ažutimaske kernavna, modalne kernavna, vakeripe)

MOTHOVDIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimasko centro, godolastar sikljarn trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sičona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

– e metoda drabarimaski

– e metoda vorbaki – vorbaki metoda

– e metoda haljarimaski (monološko metoda)

– e metoda praktikane bučako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bučake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato – pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mot-hovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xačarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, džilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipe andar e čhib, lilaripe thaj nacionalno kultura.

Ko sikamno trubun te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikammenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodorja. E sikamne rodona thaj sikljona neve džanglipe. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorrenge.

Neve vinajpake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačo ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodorja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te hačaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodorja sikavimaske šaj te ločaren sikamnenge ramosarimasko thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainčarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa. Lače ramosarde e ishodorja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodorja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodorja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile..

DIDAKTIČKO-METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, hačarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, hačaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrenge gindo, čhib, kulturake kotora, hačaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande pandžto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikammenca sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarno sa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj thaj aver. Šaj te ande sikljope mučen o audio snimko te sikamne šaj so majlače sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si: e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija; e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepske vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainčaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora. Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimasko vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale pandžto klaso. Kova so trubun te keren sikammenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe. Mungro amal – mungri amalni. Bučarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe. Lil. TV thaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhas o tujalipe-džuvdimata thaj čarja. Vrijama. Beršeke kotora. Buča. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane djesa. Čhavrikane lila. Dromaripe. Sporto. Kinas o računari. E planeta Phu. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlema te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo. E pinte kotorenca.

Katar o sikamno ažućaras te šaj korkoro te vakerele pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mot-hon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažuťipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenc a pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačhipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoportantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Obiectivul operațional

Obiectivul operațional predării și învățării *limbii române cu elemente ale culturii naționale* este dobândirea de cunoștințe funcționale despre sistemul limbii și despre cultură, să poată să utilizeze limba română la nivelul de bază în comunicare scrisă și orală și să-și formeze o atitudine pozitivă față de alte limbi și culturi, precum și față de propria lor limbă și patrimoniul cultural.

Clasa

a V-a

Fondul anual de ore

72 de ore

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

După terminarea domeniului/temei, elevul va fi capabil ca în comunicarea orală și scrisă:	DOMENIUL/ TEMA Funcții de comunicare	CONȚINUTURI
<ul style="list-style-type: none"> – să înțeleagă texte scurte care se referă la salutare, prezentare și cererea / oferirea informațiilor de natură personală; – să salute la sosire și la plecare, să se prezinte și să prezinte pe alții folosind mijloace lingvistice simple; – să pună întrebări și să dea răspunsuri simple de natură personală; – să expună în câteva enunțuri informații despre sine și despre ceilalți; – să înțeleagă o descriere mai simplă a persoanelor, plantelor, animalelor, obiectelor, fenomenelor sau locurilor; – să compare și să descrie caracteristicile ființelor, obiectelor, fenomenelor și locurilor, folosind limbaj mai simplu; – înțelege propunerile mai simple și răspunde la ele; – da o sugestie simplă; – exprima o scuză sau o justificare adecvată; – să salute personalul, să ceară produse în limba română; – să întrebe unde se găsește un produs și cât costă; – să înțeleagă și să urmeze instrucțiuni simple în legătură cu situații din viața cotidiană (reguli de joc, rețete pentru prepararea unei mâncări, etc.) cu suport vizual și fără el; – să dea instrucțiuni simple (de exemplu, poate să descrie modul în care se face / folosește ceva, scrie o rețetă etc.); – să înțeleagă o felicitare și să răspundă la ea; – să trimită o felicitare cu caracter ocazional; – să înțeleagă și, prin limbaj simplu, descrie cum se aniversează zilele de naștere, sărbătorile și evenimentele importante; – să înțeleagă texte simple, în care se descriu acțiuni, activități și interese actuale; – să facă schimbul de informații cu privire la o anumită situație de comunicare; – să descrie evenimente / activități și interese curente folosind mai multe enunțuri legate; – să înțeleagă texte scurte care descriu unele evenimente; – să descrie în câteva enunțuri scurte și să facă legătura între evenimente la timpul trecut; – să descrie un eveniment istoric, o personalitate istorică, ș.a.; – să înțeleagă și să întrebuințeze expresii uzuale raportate la necesități și sentimente concrete; – să exprime sentimentele necesitățile elementare prin limbaj simplu; – înțelege, se informează și informează despre timpul cronologic și condițiile meteorologice; – să descrie programul zilnic / săptămânal al activităților; – să înțeleagă și să reacționeze la enunțuri simple, care se referă la descrierea intereselor, hobby-urilor și să-și exprime plăcerea și aversiunea față de ceva; – să descrie interesele și hobby-urile proprii și ale altora și să-și exprime plăcerea și aversiunea față de ceva prin argumentări simple; – să cunoască melodii și texte din patrimoniul național; – să audieze și să facă lectură suplimentară din literatura populară și artistică; – să repovestească pe scurt textul citit; – să expună în public propria părere despre o operă citită sau despre scriitor. 	<p>Salutarea și prezentarea proprie și a altora și cererea / oferirea informațiilor de bază despre sine și despre alții în context social mai larg</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea textelor mai scurte și mai simple referitoare la situații de comunicare (dialoguri, texte narative, formulare, etc.); reacționarea la impulsurile orale sau scrise ale interlocutorilor (profesori, colegi, etc.) și inițierea comunicării; oferirea informațiilor orale și scrise despre sine și cererea respectiv oferirea informațiilor despre alte persoane (SMS, e-mail, formulare, carduri de membru, descrierea unei fotografii etc.)</p> <p>CONȚINUTURI</p> <p><i>Salut! Bună ziua! Bună seara! Noapte bună!</i> <i>Bună ziua, Doamnă. La revedere Doamnă.</i> <i>Pe mâine. Pe curând. Imediat. Mai târziu. Mă cheamă Ana. Eu sunt Petru. Pe tine cum te cheamă? Eu trăiesc la Novi Sad, în Serbia. Tu unde locuiești? Care este numele tău / adresa ta?</i> <i>Ce mai faceți? Cum o duci?</i> <i>Sunt bine, dar dumneavoastră? Bine, dumneata? Cine este ea (dumneaei, dânsa)? Cum o cheamă? Eu am unsprezece ani, tu câți ani ai? Acesta este fratele meu. Tu o cunoști pe verișoara mea? Nu, nu o cunosc.</i></p> <p>Conținuturi (inter)culturale: Formule uzuale de politețe; numele, prenumele și porecele; adresa; prezentare oficială și neformală; gradele de rudenie și relațiile de înrudire; numerotarea etajelor</p> <p><i>Prezentul și trecutul pentru exprimarea acțiunilor</i></p> <p>Verbul <i>a avea</i> pentru exprimarea posesiei. Pronumele personale cu funcția de subiect – <i>eu, tu, el / ea...</i> Întrebări cu: <i>cine? ce fel de? care? când? unde?</i> Forma afirmativă și negativă a propoziției Numerele cardinale și ordinale (1-1000) Utilizarea prepozițiilor (<i>la, în</i>) în fața numelui satelor, orașelor și țărilor. Utilizarea articolului hotărât și posesiv în construcții cu un adjectiv sau cu un pronume posesiv (al meu, frumoasa mea).</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: Întrebuințează corect noțiunile de <i>prenume și nume de familie</i> în completarea formularelor și scrierea adresei.</p>

	<p>Descrierea caracteristicilor ființelor, obiectelor, fenomenelor și locurilor</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea unor descrieri mai simple ale ființelor vii, animalelor de companie, obiectelor, fenomenelor și locurilor și compararea lor; descrierea / compararea orală și scrisă a ființelor, obiectelor, fenomenelor și locurilor; alcătuirea și prezentarea proiectelor postere, benzi desenate, PPT, audio / video prezentări scurte, etc.).</p> <p>Conținuturi <i>Prietenul meu cel mai apropiat este Matei. El este înalt, blond, cu ochi albaștri. Îi place sportul. Este fratele mai mare al lui Ionuț. Are și o soră mai mică. Ea are ochii castanii.</i> <i>Pisica vecinilor mei este cenușie. Eu am un câine mare și negru. Este cuminte și frumos.</i></p> <p>Texte literare și cântece pentru copii 11. : Când stăpânul nu-i acasă de Emil Gârleanu (fragment sau adaptarea textului) 12. Lupul și micii, Aurora Luchian 13. Vulpe tu mi-ai furat găscă (cântec pentru copii) <i>Matei are un telefon nou, de ultimă generație.</i> <i>Am vizitat un oraș frumos, cu muzee și clădiri pitorești.</i></p> <p>Adjective calificative: genul, numărul. Gradele de comparație ale adjectivelor (formele <i>mai mare, la fel de mare, cel mai mare</i>) Pezentul verbelor cel mai des utilizate, inclusiv al verbelor reflexive (mă, te, se,...) Plimb cătelul. Eu mă plimb.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: caracteristicile geografice ale orașelor, satelor, habitatelor naturale; plantelor și animalelor.</p>
	<p>Invitație și atitudinea față de invitație pentru participarea la o activitate comună</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea textelor simple care conțin sugestii; Oral și în scris negociază, stabilește și acceptă propunerile pentru participarea în activități comune; întocmirea invitațiilor pentru o aniversare/petrecere, scrierea e-mailurilor / SMS-urilor prin care stabilește o activitate comună; acceptarea / refuzarea propunerii, oral sau în scris, respectând normele de bază ale politetei și exprimarea adecvată a justificării / scuzei.</p> <p>Conținuturi <i>Ai vrea să mergi la cinema cu mine? Te invit să vii la mine după cursuri. Hai să mergem împreună în curtea școlii. Vrei să mergem cu prietenii la piscină? Da, este o idee bună. Da, cu plăcere.</i> <i>Din păcate, nu pot. Sunt ocupat,ă. Te invit la petrecerea mea. Va fi sămbătă seara, la mine, acasă, la ora 20.</i> Punerea întrebărilor prin intonație. Imperativul. Negare (<i>nu, nu pot</i>).</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: Redactarea unei invitații și acceptarea / refuzarea invitației.</p>
	<p>Participarea activă la viața publică, comportamentul în cofetărie, magazin, restaurant</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea textelor care conțin instrucțiuni mai simple despre modul de de comportare în viața publică în situațiile în care solicită produse alimentare.</p> <p>Conținuturi <i>Vă rog să îmi dați...</i> <i>Unde pot să găsec?</i> <i>Ce conține acest meniu?</i> <i>Cât costă?</i> <i>Poftiți! Mulțumesc!</i> Întrebare prin intonație. Exprimă recunoștința.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: Se comportă decent, salută, întreabă</p>
	<p>Înțelegerea și oferirea instrucțiunilor</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea textelor care conțin instrucțiuni mai simple (de exemplu, pentru jocul pe calculator sau jocul obișnuit, utilizarea aparatelor, rețete de gătit, etc.) cu suport vizual și fără el; oferirea instrucțiunilor orale și scrise.</p> <p>Conținuturi <i>Fiiți atenți. Să facem liniște.</i> <i>Apăsați butonul.</i> <i>Faceți numărul 334 și așteptați semnalul sonor: Apăsați pe emoticon!</i> <i>Aruncați mingea și fugiți repede!</i> <i>Cum vă descurcați? Este totul în regulă? Tăiați (mărul, morcovii, ceapa, carnea bucățele...). Adăugați ouă, unt, făină...</i></p> <p>Imperativul. Întrebări cu cuvinte interogative (<i>cum? cât?</i>). Numerale cardinale până la 100, sutele până la 1000.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: feluri de mâncăruri tradiționale / preferate</p>

<p>Descrierea și felicitarea sărbătorilor, zilei de naștere și a altor evenimente importante, felicitări pentru succes și exprimarea regretului</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare Audierea și citirea textelor simple în care se descriu și felicită sărbătorile, zilele de naștere și evenimentele importante; descrierea sărbătorilor, zilelor de naștere și a evenimentelor importante; reacția la felicitarea transmisă în formă orală și scrisă; transmiterea felicitărilor cu caracter ocazional în formă orală și scrisă; alcătuirea și prezentarea proiectelor legate de aniversarea sărbătorilor, zilelor de naștere și evenimentelor importante.</p> <p>Conținuturi Importanța colindării și a colindelor la români, și a altor obiceiuri tradiționale</p> <p>Texte literare: 14. La Paști, George Topârceanu 15. De Anul Nou, Constantin Chelaru 16. Colind, Costel Ionescu</p> <p>Садржаји <i>Pregătiri de Sfântul Nicolae, de Crăciun și Anul Nou. Ce punem pe masă și cum salutăm: Hristos s-a născut! / Adevărat s-a născut! Pregătiri de Revelion – Anul Nou fericit! Vă dorim sărbători fericite! Sărbătoarea mea preferată este...</i> Propoziții exclamative Prezentul verbelor mai frecvente Conținuturi (inter)culturale: sărbători și evenimente importante și modul în care se aniversază o sărbătoare; urarea</p>
<p>Descrierea evenimentelor și a intereselor curente</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea descrierii și schimbul de enunțuri privind evenimentele / activitățile și interese permanente, obișnuite și actuale; descrierea orală și scrisă a evenimentelor / activităților și intereselor permanente, obișnuite și actuale (discuție directă sau telefonică, carte poștală, mesaj SMS, e-mail, etc.).</p> <p>Conținuturi <i>Locuiești la sat, sau la oraș? Stai la casă, ori într-un apartament la bloc? Cu cine locuiești? Sora ta merge la școală? Câți ani are? Unde locuiesc bunicii tăi? Eu îi ajut pe părinții și bunicii mei să spele mașina, să culeagă în grădină... la alte treburi... Când îți faci temele? Care sunt obligațiile tale?</i></p> <p>Utilizarea numeralelor. Întrebări cu cuvinte interogative (<i>unde?, care?, când? câți? ce?</i>). Numerele ordinale până la 20. Adverbe de timp (<i>acum, atunci deseori, de fiecare dată, întotdeauna</i>). Prezentul verbelor mai frecvente. Conținuturi (inter)culturale: viața de familie; viața în școală -activități școlare și extrașcolare; vacanțe și călătorii.</p>
<p>Descrierea evenimentele la timpul trecut</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea descrierilor la timpul trecut, iar în formă orală și scrisă explică enunțurile referitoare la evenimentele și activitățile din trecut; descrierea orală și scrisă a evenimentelor / activităților din trecut; alcătuirea și prezentarea proiectelor despre evenimente istorice, personalități, etc</p> <p>Conținuturi <i>Ai vizionat marți seara filmul istoric cu haiduci? Nu, nu-mi place să urmăresc programele tv, dar am citit un articol despre sculptorul Constantin Brâncuși și scriitorul Ion Luca Caragiale.</i> <i>Fragment din opera literară:</i> 17. D-I Goe, Ion Luca Caragiale 18. Legendă istorică, Vlad Țepeș și solii turci</p> <p>Perfectul compus. Întrebarea prin intonație.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: personalități istorice importante din trecut, personalitate importantă – scriitor.</p>
<p>Exprimarea necesităților și a sentimentelor</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea enunțurilor referitoare la necesități și sentimente; discuția orală și scrisă în legătură cu exprimarea necesităților proprii și ale altora</p> <p>Conținuturi <i>Îmi este cald / frig / foame / sete / somn. Scoate-ți haina! / ciorapii / căciula / puloverul. Ia-ți ciorapii!... Mănâncă pâine! / brânză / unt... Avem suc / apă rece...</i> <i>Sunt obosit,ă. Aș vrea să mă culc.</i> <i>Ești trist / fericit / supărat?</i> <i>Da,sunt... / Nu, nu sunt</i></p> <p>Propoziții negative, interogative și enunțiative. Condiționalul verbului <i>a vrea</i>. Prezentul verbelor mai frecvente, inclusiv verbele la diateza reflexivă Conținuturi (inter)culturale: mimica și gesticularea, utilizarea emoțiilor</p>

	<p>Exprimarea timpului cronologic și a prognozei meteo</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea textelor mai simple legate de cronologia timpului, condițiile meteorologice și climatice; cererea și oferirea informațiilor despre vreme, oral și în scris.</p> <p>Conținuturi <i>Cât este ora?</i> <i>Este ora patru/ este amiază. Este ora cinci și jumătate/ este șase fără un sfert.</i> <i>Sunt născut în 15 ianuarie. Îmi plac operele literare din secolul al XIX-lea.</i> <i>Cum este vremea? (ce timp este?) Este frig(rece) / cald / frumos? Măine va fi timp frumos? Nu, mâine va ploua / va ninge. De obicei în iulie este cald. În ianuarie este foarte rece.</i></p> <p>De ascultat: Bim-bam – cântecul ceasului (cântec pentru copii) Numerele cardinale până la 100, sutele până la 1000 Întrebarea prin intonație. Întrebări cu cuvinte interogative (<i>ce?</i>). Adverbe de loc, mod și timp (<i>în, când? cum?</i>) Construcții impersonale (<i>este ...</i>). Numerele ordinale până la 100.</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: condițiile climatice din mediul înconjurător</p>
	<p>Exprimarea intereselor, plăcerea și aversiunea</p>	<p>Activități lingvistice în situații de comunicare</p> <p>Audierea și citirea textelor simple despre interesele, hobby-urile cuiva și lucrurile care îi plac / nu-i plac, le preferă / nu le preferă; schimbul de informații despre propriile interese și interesele altora, hobby-uri, plăceri și aversiuni (conversație telefonică, interviu, conversație obișnuită cu prietenii la școală, etc.); descrierea orală și scrisă a intereselor, a plăcerilor și aversiunilor (scrierea SMS-urilor despre interesele personale, a hobby-urilor, a plăcerilor și a aversiunilor, alcătuirea listei cu ceva ce prezintă plăcere / aversiune;</p> <p>Conținuturi <i>Îmi place foarte mult inotul. Care este sportul tău preferat? Nu prea mă preocupă sportul. Îmi place dansul și muzica. Ce gen de muzică ascuți? Verișoara mea face balet, iar verișorului îi place fotbalul. Sunt pasionat de lectură, îmi plac cărțile.</i></p> <p>Întrebare prin intonație. Adverbe de cantitate (<i>foarte mult, extrem</i>). Prezentul verbelor mai frecvente, inclusiv a celor la diateza reflexivă</p> <p>Conținuturi (inter)culturale: Interese, hobby-uri, distracție, divertisment, sport și recreație; artă (literatură pentru tineri, benzi desenate, muzică, film).</p>
	<p>dezvoltarea conștiinței privind patrimoniul cultural</p>	<p>Literatura suplimentară propusă (fragmente):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>Cinci pâini</i>, Ion Creangă ● <i>Ciocărlia</i>, Ion Agârbiceanu ● <i>Iarna pe uliță</i>, George Coșbuc ● <i>Nenea directorul</i>, adaptare după George Șovu ● <i>Povești populare din literatura română</i> ● <i>Poezii de Ana Niculina Ursulescu și Felicia Marina Munteanu</i>

Cuvintele cheie ale conținutului: explicarea orală și scrisă, audierea și citirea cu înțelegere, scrierea, descrierea.

INSTRUCȚIUNI PENTRU REALIZAREA PROGRAMEI

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa de învățământ și învățarea limbii române cu elemente ale culturii naționale axată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și conceperea predării și învățării. Rolul profesorului este de a conforma această programă cu necesitățile elevilor dintr-un despărțământ, ținând cont de: componența despărțământului și caracteristicile elevilor; manuale și alte materiale didactice pe care le va utiliza; condițiile tehnice, resursele didactice și alte mijloace disponibile în școală; resursele, posibilitățile și necesitățile comunității locale în care se află școala. Pornind de la finalitățile date, conținutul și activitățile lingvistice recomandate în situațiile de comunicare, profesorul își alcătuiește mai întâi planul de lucru anual și global, de unde își va dezvolta ulterior planurile operaționale. Finalitățile definite pe domenii, de exemplu, funcțiile de comunicare, îndeamnă profesorii să-și operaționalizeze finalitățile la nivelul uneia sau a mai multor unități didactice. Acum, profesorul pentru fiecare domeniu are definite finalitățile și de la el se așteaptă ca pentru fiecare unitate didactică, în faza planificării și a scrierii proiectului de lecție, să definească finalitățile ținând cont de nivelul de cunoștințe al elevilor. Aceasta înseamnă că finalitățile trebuie clasificate în cele pe care toți elevii ar trebui să le atingă, cele care pot fi obținute de la majoritatea elevilor și cele realizate de elevii mai buni.

Când se planifică, trebuie de asemenea ținut cont de faptul că finalitățile diferă, că unele pot fi atinse mai ușor și mai rapid, dar pentru majoritatea finalităților este nevoie de mai mult timp, mai multe activități și angajament în împrejurări diferite. În faza de planificare a predării și învățării, este important să se aibă în vedere că manualul este un instrument didactic și că el nu determină conținutul disciplinei. De aceea este necesar ca să se abordeze selectiv conținutul prezentat în manual și în raport cu finalitățile care trebuie realizate. Pe lângă manual, ca unul din sursă de cunoștințe, profesorul trebuie să ofere elevilor posibilitatea de a avea acces și la utilizarea altor surse de cunoștințe.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Predarea comunicativă consideră **limba** drept mijloc de comunicare. De aceea, programa este îndreptată spre finalitățile care indică ce poate un elev să înțeleagă și să redea prin comunicare. Reprezentarea tabelară ghidează treptat profesorul de la funcțiile de comunicare concepute pe domenii, prin intermediul activităților care în predare, oferă elevilor abilitatea de a comunica și folosi limba zi de zi, în viața particulară, publică sau educațională.

- limbajul dorit este utilizat în clasă în contexte bine concepute de interese pentru elevi, într-o atmosferă plăcută și relaxantă;
- limbajul profesorului este adaptat vârstei și cunoștințelor elevului;

– profesorul trebuie să fie sigur că a fost înțeles sensul mesajului, încadrând elementele culturologice, educaționale și de socializare ale mesajului;

– este importantă semnificația mesajului lingvistic;

– cunoștințele elevilor sunt evaluate prin criterii *relativ* precise și de aceea un vorbitor nativ nu poate servi drept model;

– pentru a îmbunătăți calitatea materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacțiunea socială; munca în clasă și în afara acesteia se efectuează prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, căutând informații din diferite surse (Internet, reviste pentru copii, broșuri și materiale audio), precum și prin abordarea sarcinilor mai mult sau mai puțin complexe, în condiții reale și virtuale, cu context, procedee și obiective clar definite;

– începând cu clasa a cincea, profesorul instruește elevii în legile bunelor maniere ale exprimării orale și în scris și a raportului reciproc dintre ele.

– toate conținuturile gramaticale se introduc prin metoda inductivă, prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoștințe al elevilor și fără explicații gramaticale mai detaliate, cu excepția situației în care elevii insistă asupra lor, iar cunoștințele lor sunt evaluate și apreciate pe baza utilizării lor într-un context comunicativ adecvat.

Abordarea comunicativ-interactivă cuprinde, de asemenea, următoarele categorii:

– însușirea conținutului lingvistic prin participarea orientată și gândită la activitatea socială;

– conceperea programei școlare ca listă dinamică, pregătită în comun și adaptată pentru sarcini și activități;

– elevii sunt considerați participanți responsabili, creativi și activi în viața socială;

– manualele devin surse de activitate și trebuie să fie însoțite de materiale autentice suplimentare;

– realizarea unui proiect ca o sarcină pusă în corelație cu alte discipline, încurajându-i pe elevi să depună o muncă studioasă și de investigație;

– pentru introducerea noilor materiale lexicale, se folosesc structuri gramaticale cunoscute și invers.

Tehnici (activități)

În timp orei, se recomandă succesiunea dinamică a tehnicilor / activităților care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea și reacționarea la comanda profesorului, sau la înregistrarea audio (ascultă, scrie, unește, stabilește, dar și activitățile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul, etc.).

Lucrul în perechi, grupuri mici și mari (mini-dialoguri, jocul pe roluri, simulări etc.)

Activități manuale (întocmirea panourilor, prezentări, ziare, postere, etc.)

Exerciții de audiere (sub îndrumarea profesorului sau a înregistrărilor audio leagă noțiunile, adaugă imagini, completează informațiile, selectează enunțurile adevărate și false, stabilește cronologia și altele.)

Jocuri potrivite vârstei

Clasificare și comparare (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparații ...)

Rezolvarea „problemelor actuale” într-o clasă, prin înțelegere și mini-proiecte

„Traducerea” enunțului în gest și a gestului în enunț

Face legătura între materialul sonor cu ilustrațiile și textul dat, unește titlul cu textul sau denuște titlul.

Crearea în comun a materialelor ilustrative și scrise (planificarea activităților, raportul / jurnalul de călătorie, afiș publicitar, programul serbării sau al altei manifestații).

Înțelegerea limbii scrise:

– identificarea trăsăturilor distinctive care indică particularitățile gramaticale (gen, număr, timp verbal, persoană ...);

– identificarea legăturii dintre grupurile de litere și sunete;

– răspunsul la întrebări simple referitoare la text, corect / incorect, alegeri multiple;

– executarea instrucțiunilor și comenzilor citite

Exprimarea în scris:

– legarea sunetelor și grupului de litere;

– găsirea cuvintelor omise (completarea unui șir, găsirea „intrușilor”, careuri în opt direcții, cuvinte încrucișate, etc.);

– legarea textului mai scurt și a propoziției cu imagini / ilustrații;

– completarea formularului (anunțul la un curs, abonarea la o revistă pentru copii, etc.);

– scrierea felicitărilor și a cărților poștale;

– scrierea textelor mai scurte;

Introducerea în literatură pentru copii și transpunerea în alte medii: joc, cântec, dramă, arte plastice.

STRATEGII DE AVANSAREA ȘI EXERSAREA A COMPETENȚELOR DE LIMBĂ

Deoarece finalitățile sunt operaționalizate prin abilități lingvistice, este important ca la orele de limbă, acestea să se exerseze permanent și simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competențe lingvistice care sunt în concordanță cu scopul dat.

De aceea este important să se dezvolte strategii de avansare și de exersare a competențelor lingvistice.

Citirea

Citirea sau înțelegerea textului scris aparține așa-numitei abilități lingvistice receptive vizuale. Astfel, cititorul primește și explorează, adică decodează textul scris de unul sau mai mulți autori și îi găsește semnificația. În timpul cititului este necesar să se ia în considerare anumiți factori care influențează asupra procesului de citire, cum ar fi: caracteristicile cititorilor, interesele, motivațiile și intențiile, caracteristicile textului care se citește, strategii pe care cititorii le utilizează, precum și cerințele impuse de situația în care se citește.

Pe baza intenției cititorului, distingem următoarele tipuri de recepție vizuală:

– citirea cu scopul îndrumării;

– citirea cu scopul informării;

– citirea pentru a urma instrucțiunile;

– citirea pentru plăcere.

În timpul citirii, distingem și nivelul de înțelegere, astfel că citim pentru a înțelege:

– informații globale

– informații speciale,

– informații complete;

– sensul ascuns al unui anumit mesaj.

Scrierea

Prin producția scrisă se subînțelege abilitatea elevului ca în formă scrisă să descrie evenimente, sentimente și reacții, să transmită mesaje și să-și exprime opiniile, să facă rezumatul conținutului diferitor mesaje (din mass-media, texte literare și artistice, etc.), să ia notițe, să pregătească prezentări și altele.

Greutatea exercițiilor referitoare la de producția scrisă depinde de următorii factori: nivelul de cunoaștere a lexicului și a competenței de comunicare, capacitatea de prelucrare cognitivă, motivație, capacitatea de a transmite mesajul în unități coerente și legate din text

Progresiunea marchează un proces care presupune adoptarea strategiilor și structurilor lingvistice de la ușor la greu și de la simplu la complex. Fiecare nivel lingvistic mai avansat presupune repetarea ciclică a elementelor însușite anterior, prin aprofundarea mai complexă a structurilor lingvistice, lexicale și abilităților de comunicare. Pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei școlare este prevăzută o progresiune pe mai multe planuri. Sunt deosebit de relevante următoarele:

– teme (viața de zi cu zi a elevilor și mediul, interes personal, evenimente actuale și diverse aspecte ale contextului socio-cultural, precum și teme legate de diverse discipline școlare);

– formele și lungimea textului (texte formale și neformale, rezumate, notițe personale);

– лексич и функције комуникативне (абилитате елевилор де а реализа диверсе аспекте функционале, cum ar fi descrierea oamenilor și evenimentelor în diferite contexte temporale, exprimarea presupunerilor, îndoielii, recunoștinței, etc. în domenii cum ar fi cel particular, public, educațional și profesional).

Vorbirea

Vorbirea ca o abilitate productivă este privită din două aspecte, și anume, în dependență de faptul dacă este în funcția prezentării *monologice* a textului, prin care vorbitorul anunță, informează, prezintă sau ține o prelegere unei sau mai multor persoane, sau dacă este în funcția *interacției*, când se face schimbul de informații dintre doi sau mai mulți interlocutori cu un anumit scop, respectând principiul colaborării în timpul dialogului.

Activitățile de producție ale vorbirii monologice sunt:

7. adresarea în public (comunicări, oferirea de instrucțiuni și informații);

8. expunerea în fața publicului (prelegeri, prezentări, reportaje, rapoarte și comentarii asupra unor evenimente etc.)

Aceste activități pot fi realizate în diferite moduri:

prin citirea textului scris în fața publicului;

prin expunerea spontană sau expunerea cu ajutorul suportului vizual sub formă de tabele, diagrame, desene, ș. a.

prin interpretarea unui rol sau al unui cântec.

Interacțiunea subînțelege aplicarea continuă și succesiunea strategiilor receptive și productive, precum și a strategiilor cognitive și discursive (luarea și darea cuvântului, negociere, conformare, propunerea soluțiilor, rezumarea, atenuarea sau evitarea neînțelegerilor sau medierea într-o neînțelegere) care sunt în funcția realizării cât mai reușite a unei interacțiuni.

Interacțiunea poate fi realizată printr-o serie de activități, de exemplu:

– schimbul de informații,

– conversația spontană,

– discuții neformale sau formale, dezbateri,

– interviewarea sau negocierea, planificarea și cooperarea în comun.

Un aspect special al competenței socio-culturale îl constituie *competența interculturală*, care include dezvoltarea conștiinței despre altceva și altcumva, cunoaștere și înțelegerea asemănarilor și diferențelor dintre lumi, respectiv comunități lingvistice, în care trăiește elevul. Prin competența interculturală se subînțelege, de asemenea, dezvoltarea toleranței și atitudinii pozitive față de caracteristicile individuale și colective ale vorbitorilor de alte limbi, apartenențelor altor culturi, care sunt mai mult sau mai puțin diferite de ale elevului, adică, dezvoltarea unor personalități interculturale, prin ridicarea gradului de conștientizare cu privire la valorile diferitelor culturi și dezvoltarea abilității de integrare a experiențelor interculturale în propriul model cultural de comportament și credință.

Instrucțiuni pentru interpretarea conținutului gramatical

Predarea gramaticii, laolaltă cu predarea și însușirea lexicului și a altor aspecte ale limbii, este una dintre premisele învățării limbii. Însușirea gramaticii implică formarea noțiunilor gramaticale și a structurii gramaticale în vorbirea elevilor, înțelegerea fenomenelor gramaticale, formarea deprinderilor și abilităților în domeniul analizei gramaticale și aplicarea cunoștințelor gramaticale, ca supliment la formarea și îmbunătățirea culturii vorbirii.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету

РУСКИ ЈАЗИК З ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕЈ КУЛТУРИ

Циљ

Циљ настави и учења *руског јазика з елементима националнеј културе* то посцигнуц таки ступень розвоју комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применывовал схопносци висловљованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацијоох (у складу зоз тематичним минимумом и у писанеј форми), пестовал национални и културни идентитет, етничне самопочитоване и упознаване школярох зоз елементима традициј, културе и обичајоох Руснацох.

Класа

Пяята

Рочни фонд годзинох

72 годзини

ИСХОДИ По законченој теми/обласци школяр годзен:	ОБЛАСЦ/ ТЕМА	ЗМИСТИ
<ul style="list-style-type: none"> – одредзиц род литературного діла; – анализовац елементи композициј лирскеј писні (строфа, стих); – розликовац характеристики народней литературы од характеристикох уметничкеј литературы; – розликовац реалистичну од фантастичнеј прози; – розликовац литературни форми приповеданя; – одредзиц основни тон интерпретациј писні, приповеданя або драмскеј події (франтовљиви, весели, смутни и под.); – одредзиц тему, место и час збуваня події; шоровац події; – илюстровац прикмети подобох зоз прикладах з текста; – описац вереня, звичај, способ живота и події у прешлосци котри описани у литературних ділох; – одшпиновац руски народни и популарни дзевински писні хтори прилагозени гу його возрасту; – мац правилне одношене гу мацеринскому јазуку и гу јазуком других народоох; – препознац заеднички јазични зјавеня у руским и сербским јазуку; – розликовац подзелене консонантох на тварди и мегки; – розликовац файти прменљивих словох; – розликовац припадки и припадково форми у корелациј зоз сербским јазуком; – одредзиц категориј роду и числа прменљивих словох; – правилно преписац кратши текст спрам задатку (применка роду, числа, часу, складоох...) – розликовац прменљиви од непрменљивих словох; – дошлїдно хасновац йотовани вокали як двозначни букви и у позициј по мегких консонантох; 	<p>ЛИТЕРАТУРА</p>	<p>ЛИРИКА</p> <p>Литературни термини и понятия Поета и стих. Строфа и стих у писні/шпиванки. Файти авторских и народних писньоох: описово и обрядово.</p> <p>Школска лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Михал Ковач <i>Наша хижочка</i> 2. Мелания Горняк <i>Руска дзивка</i> 3. Јаким Опеяр <i>Коминяр</i> 4. Ирина Гарди Ковачевич <i>Нешор</i> 5. Гаврил Костельник <i>Идилски венец</i> (виривки зоз шицких рочник часцох, опис Крачуна) 6. Василь Мудри <i>Децембер</i> 7. Серафина Макаї <i>Амрели</i> 8. Гаврил Надь <i>Глоса</i> (або даедна друга родолубива писня) 9. Народни шпиванки <i>Зламала ше кормань деска</i> (або друга по вибору) 10. Крачунска писня: <i>Ноц над Вифлєем</i> (або даедна друга по вибору) 11. Народни колядки и крачунски винчованки: (вибор) <p>ЭПИКА</p> <p>Литературни термини и понятия Писатель и приповедач. Форми приповеданя: описоване, приповедане у першей и трецей особи; дијалог. Фабула: шороване подіїоох.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – дошлїдно хасновац мегки знак; – дошлїдно применювац правописну норму у хаснованю велькей букви; – дошлїдно применювац правописну норму у хаснованю интерпункций; – хасновац словнїк; – правилно вигварац руски мегки консонанти <i>đ</i> и <i>m</i>'; – правилно вигварац слова водзаци рахунку о интонаций; – бешедовац ясно почитуюци литературноязичну норму; – чечно и розумлїво читац наглас литературни и неуметнїчки тексти; – хасновац розлични форми приповеданя: дескрипцию (портрет, нукашнї и вонкашнї простор, природни зявєня), приповеданє у 1. и 3. особи, диялог; – составиц бешедовани або писани текст о дожицу литературного дїла и на теми з каждодньового живота и зоз швета фантазий; – подзєковац, замодлїц за помоц, слушац собешеднїка; – одредзиц часци текста (наслов, пасуси); – составиц и написац винчованку и поволанку; – хасновац словнїк за збогацованє власного фонду словох (паралелох зоз сербским язиком и у прекладаню); – читац кратши єдноставни текст зоз розуменьом; – рецитовац народни обрядово писанї хтори ше одноша на швета лебо рочни часци; – розликовац характеристики руского народного облєчива; – знац начишлїц швета и поровнац их зоз сербским; – розликовац традицийни руски обичаї (<i>Кирбай</i>, <i>Миколай</i>), шпиванє колядох на Крачун, облївачка на Вельку ноц) и познац традицийни народни єдзєня. 		<p>Характеризованє подобох – способ виражованя, справованє, физични випатрунок. Файти єпских дїлох: басна, народна и авторска приповедка. Народни присловки, загадки, анегдоти.</p> <p>Школска лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Михал Ковач (приповедка по вибору) 2. Мирон Будински <i>Сон</i> (або по вибору) 3. Мелания Павлович <i>Шестра</i> 4. Янко Рац <i>Мудра мачка</i> 5. В. Реймонд <i>Ярне рано</i> 6. Дюра Папгаргаї <i>Хто розоял Христа</i> 7. Басни <i>Лєв и лїшка</i>, <i>Хори лєв и лїшка</i>, <i>Вовк и лїшка</i>, <i>Млади и стари вовк</i> (або по вибору) 8. Руски народни приповедки <i>Як цар подаровал богачови бундаву за воли</i>, <i>Гуска на єдней ноги</i>, <i>Чий сон краши</i>, <i>Знаходлїви и скупи кум</i>, <i>Треба у младосци робити</i> (або по вибору) <p style="text-align: center;">ДРАМА</p> <p>Литературни термини и понятия Дїя, подоби у драми.</p> <p>Лектира Бабкарски театр за дзеци або дзєцинска театрална представа за дзеци (вибор)</p> <p style="text-align: center;">НАУКОВОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТИ (виберац до 2 дїлох)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народна творчосц 2. Зоз живота наших предкох 3. Вибор зоз кнїжкох, єнциклопедийох, часописох за дзеци и зоз Интернета <p style="text-align: center;">ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Єдна руска народна приповедка по вибору. 2. Єдна авторска приповедка по вибору або виривок з романа або длугшей приповедки. <p style="text-align: center;">додатна лектира Патрел/а сом театралну представу за дзеци</p>
	ЯЗИК	<p>Граматика (язик, фонетика, лексикология, морфология) Мацерински язык и язики других народох. Язики у контакту: руски и сербски язык. Тварди и мегки консонанти. Премєнлїви файти словох: мєновнїки, прикметнїки, заменовнїки, числовнїки, дїєслова (розликовац и одредзиц у тексту). Мєновнїки – значенє и файти (засднїчки и власни). Прикметнїки – компарация прикметнїкох. Заменовнїки – особни заменовнїки. Числовнїки – значенє и файти (основни и порядково). Дїєслова – дїєсловни форми (терашнї, прєшли и будуци час).</p> <p>Правопис Писанє є, ї, ю, я. Хаснованє мєгкого знака. Велька буква у вєцєйчлєних географских назвох; у назвох кнїжкох, литературних дїлох, театралних представох, филмох. Знаки интерпункций: запятя (при начишльованю и ословйованю); наводнїки (директна бєшеда); смуга (мєсто наводнїкох у директней бєшеди). Фонетични и морфологийни елементи правописа. Словнїки Руско-сербски и Сербско-руски</p> <p>Ортопєия Вигварацє руских мєгких консонанти <i>đ</i> и <i>m</i>' и їх розликованє од сербских африкатах <i>ђ</i> и <i>ћ</i>. Интонация и павзи хтори у зависносци зоз знаками интерпункций; интонация упитних вирєчєньох. Артикуляция: гласнє читанє язиколамкох, перше помали, вєц швидше (индивидуално або у групи).</p>
	КУЛТУРА ВИСЛОВИОВАНЯ	<p>Приповеданє – о дожицох, о тим цо видзєли, о особних жаданьох, о правдивих и задуманих зявєньох. Составянє групи словох на одредзєну тему и составянє вирєчєнчох од задатих словох. Самостойнє приповеданє (даскєлїх вирєчєньох) о свойому братови лебо шєстри, товаришови, школскому товаришови, о живоцє у школи, о свойм дожицу, о даякей подїї у хторєй участвовали. Описованє – пейзажу, нукашнього и вонкашнього простору, людзох, животиньох, природних зявєньох. Рєпродукция слуханого лебо прєчитаного текста з помоцу плану лебо самостойно. Прєприповедованє – збуваньох у трох часових димєнзийох зоз правдивим або задуманим закончєньом, правдиву або задуману фабулу, моделованє фабули спрам своєй идєї. Директна и индиректна бєшеда. Описованє слики або цєку подїї з помоцу илустраций подзелєней на вєцєй слички. Рєпродукция представи на основи направєного плану. Особнє становиско о прєчитаним тексту (цо ше ми попачєло и чом). Назлов текста, автор, главна подоба и його прикметнї.</p>

	<p>Хасноване словника за збогацоване фонда словох, паралелох зоз сербским языком, толковане значеньох словох у контексту. Хасноване словника при прекладаню. Лексика – гледане, обачоване, хасноване лексика за рижни подруча работи, дожицох, чувствох. Комуникация – препознавац, хасновац и вежбац релаций часу, простору, количества, родзинства, зменшованя. Подзековносц, молба за помоц, участвоване у диялогу. Привитоване/одпитоване, поставяне питаня, гледане информации, потвердзуюци и одрекаюци форми; бонтон, винчованки, виражоване добрих жаданьох и дзеки, процивене, протест, сочувствие.</p> <p>Читане наглас и у себе, правилна дикция и интонация виреченя. Преписоване кратших виреченьох и текстох, характеристичних словох и виразох, преписоване на основи датого задатку (пременка роду, числа, часу, складох...) Писане поволанки и винчованки. Явни наступ, презентация власного текста и тимскей работи. Традицийна народна культура. Обрачане уваги на характеристични часци о прешлосци и сучасни живот Руснацох, опис обичаюх и историйних подійох.</p>
--	--

Ключни понятия змистох: кнїжовносц, язык, культура висловйованя, традиция, швета.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЕ ПРОГРАМИ

Наставна програма *рускогo языка зоз елементами националней култури* состої ше з трох предметних обласцох: литератури, языка и култури висловйованя. Розподзельоване наставних годзиных би не требало буц зробена на основи предметних обласцох, а на каждей години треба окрему увагу пошвецци култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербїї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Шицки три обласци медзисобно попрепштани и ані єдну не мож виучовац изоловано и без учасци других обласцох.

Наставна програма *рускогo языка зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходах, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представляю опис интегрирваних знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглбює през три предметни обласци того предмета.

I ПЛАНОВАНЕ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма ориєтована на исходи дава наставнїкови векшу шлебоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставнїка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзеленя беруци до уваги шлїдующе: уровень знаня руского языка, состав оддзеленя и характеристики школярох; учебнїк и други наставни материял хтори буду хасновац; технични условия, наставни средства и медиї зоз хтори-ма школа розполага; ресурси, можлївосци, як и потреби локального стредку у хторим ше школа находзи. Рушаюци од датих исходах и змистох наставнїк перше креирує свой рочни, глобални план работи зоз хторого познейше розвїє свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олегчю наставнїкови дальшу операционализацию исходах на уровню конкретней наставней единици. Од наставнїка ше обчекує же би за каждую наставну єдинку, у фази планованя и писаня пририхтованя за годину, дефиновал диференцийовани обчекивани резултати на трох уровньох: гевти хтори би шицки школяре требали досцигнуц, гевти хтори би векшина школярох требала досцигнуц и гевти хтори би лем даєдни школяре требали досцигнуц. На тот способ посцигує ше индиректна вяза зоз стандардами на трох уровньох посцигнуцох школяра. При планованю треба тиж мац на розуме же ше обчєковани резултати розлику, же ше даєдни легчейше и швидше можу витвориц, але за векшину обчєкованого (окреме за предметну обласц литерату-ра) треба вельо вецей часу, вецей розлични активности и работа на рижних текстох. У фази планованя настави и ученя барз важне мац на розуме же учебнїк наставне средство и же вон не одредзує змисти предмета. Прето треба змистом датим у учебнїку присту-пиц селективно. Попри учебнїка, як єдного зоз жридлох знаньох, на наставнїкови остава же би школяром обезпечел увид и власне

искуство за хасноване других жридлох спознаня. При планованю наставного процесу треба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуальных схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацоване словнїка. Тиж так, треба вихасновац швета и културни подїї хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци, їх традициї и култури хтори руску меншину характеризую на тих просторох. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербским шветами, як и шветами других националних заєднїцох хтори жию у Войводини.

II ВИТВОРЙОВАНЕ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Основу програми литератури творя тексти зоз лектири. Лектира подзелена по литературних родох – *лирика, етика, драма* и збогацена є з вибором неуметнїцких, науковопопуларних и информативних текстох. Обовязна часц лектири состої ше, углавним, зоз дїлох хтори спадаю до основного национального корпусу. Выбор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци гу возрасту.

РОБОТА НА ТЕКСТУ

Розликує: приповедку (народну и авторску), басну, писню, присловки, загадки, языколамки.

Читане – кратших руских народних приповедкох, текстох зоз уметнїцкей творчосци, писньох, баснох, сказкох. Вежбане чечного читаня зоз розуменьом хторе ше приближує гу природней бешеди. При обробку писньох треба вежбац красне читане и рецитоване.

Од школярох того возрасту обчекує ше же би знали одредзиц цєк подїйох, главни и побочни подоби, час и место збуваня подїї, початок, заплет и розплет, цєк подїї, опис стредку и людзох; порученя у присловкох; поуки у баснох поровновац зоз подїями зоз живота. Замерковйоване елементох фантастичного у сказкох и пренешеного значеня у баснох.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популярни дзєцински и народни дзєцински писнї, же би ше провадзел дзєцински часопис (писане кратших литературних роботох за дзєцински часопис), заєднїцке патрене, анализа и бешеди о найменей єдней театралней представи за дзєци по руски.

Тексти зоз додатней часци програми треба же би наставнїкови послужели и при обробку наставних єдинкох зоз граматики, як и за обробку и утвєрдзоване змистох зоз култури висловйованя. Дїла хтори ше не буду обрабляц, наставнїк би требал препоручиц школяром за читане у шлебодним чаше.

Нова програма фундаментує ше на векшей корелативносци литературних и нелитературних дїлох. Корелативносц оможлївує адекватне комбиноване обовязних и виборних дїлох.

Попри корелацији медзи текстами, необходимо же би наставник успоставел вертикалну корелацију. Наставник муши буц упознати зоз змістами руского языка предходних класох же би ше могол почитовац принцип поступности и систематичности.

Наставник, тиж так, треба же би познал змісти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицију и культуру Руснацох, треба же би сам познал традицијну и духовну культуру Руснацох зоз наглашку на обичај Руснацох у Србији.

Горизонталну корелацију наставник, у першим шоре, успоставя зоз наставу сербского языка и литератури, историј, ликовней култури, музичней култури, вирскеј настави и гражданского воспитаня.

Исходи вязани за наставну област литературу засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловие же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного діла. У пиятей класи ше, у першим шоре, пестуе емотивне читане, а школяре ше поступне уводза до вгледовацког читаня.

ЯЗИК

У настави языка школяре ше оспособую за правилну усну и писану комуникацију на руским литературним языку.

Кед ше у змістох програми наводза наставни єдинки хтори школяре уж обрабляли у нїзших класох, подрозуміе ше же ше ступень усвоєности и схопносц применёваня скорей обробеней матерії проверює, а повторёванє и увежбованє на нових прикладох предходзи обробку нових змістох, зоз чим ше обезпечує континуитет роботи и систематичносц у повязованю новей матерії зоз иснуюцим знаньом.

Нужне же би наставник вше мал на розуме пресудну улогу прилагодзених и систематичних вежбох, односно же наставна материя не усвоєна док ше добре не увежба. То значи же вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней матерії, применёваня, обновёваня и утверждованя знаня.

Правопис

Правописни правила ше усвоюю з помощью систематичного вежбаня (правописни диктати, виправяне гришкох у датим тексту, тести зоз питаннями з правопису итд.). У рамикун правописних вежбох требало би з часу на час уключиц и питаня зоз хторима ше проверює графия (правилне писанє буквох).

Тиж так, школяром треба давац порив же би сами замерковёвали и виправляли правописни гришки у СМС комуникацији, як и у розличних типах комуникацији прејг интернету.

Попри того, школярох треба упутёвац на хаснованє *Сербско-руского* и *Руско-сербского словника*, як и других словниках и приручникх. Наставник би требал на godzину приносиц прикладни спомнутих словниках, поготов кед ше обрабляю правописни теми, же би школяром давал порив за порядне и систематичне хаснованє приручней литератури.

Ортоепия

Наставник стално треба же би указовал на важносц правилней бешеди хтора ше пестує зоз запровадзованьом одредзених ортоепских вежбох. Ортоепски вежби не треба реализовац як окремини наставни єдинки, але у рамикун одвитующих темох зоз граматики; интонация виреченя може ше з єдного боку повязац зоз культуру висловёваня, вежбаньом рецитованя писных и под. Прејг хаснованя аудио знімкох школярох треба учиц же би репродуковали и усвоёвали правилне вигваряне, мелодију, дикцију...

Дасдни ортоепски вежби могу ше витворёвац и з одвитующими темами з литератури: напр. артикуляция мож вежбац з вигварьяном языколамкох, теди кед ше вони обрабляю як часц народней творчосци; акцент слова, темпо, ритм, интонация виреченя и павзи могу ше вежбац з гласним читаньом виривка зоз текста (по вибору наставника лебо школяра) итд. Рецитованє напамят научених виривкох у стиху и прози (з помощью аудитивних наставних средств) треба тиж же би ше реализовало як ортоепска вежба.

КУЛТУРА ВИСЛОВЁВАНЯ

Розвиванє култури висловёваня єден з найважнейших задаткох настави мацеринского языка з елементами националней култури. Тота наставна област, гоч є програмски конституована як окремене подручє, муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох, як и зоз наставу граматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и работа на граматике и правопису литературного языка муши уключовац и змісти хтори доприноша пестованю култури усного и писаного висловёваня.

Од школярох того возросту треба обчековац же би знали шлїдууюци области:

Преприповедованє – о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох. Препоручени теми за обробок: Шириша фамелия. Родзински одношеня. Автобиографски податки. Госци. Костиранє. Нашиви. Мой товариш – моя товаришка. Роботни дзень школяра. Шлєбодни час. Интересованя. Книжка. ТВ и радио. Бабово и дідово сказки. Часци цела – детальнейше. Чувайме природу – животињи и рошлїни. Час. Рочни циклус у природи. Занїманя и ремесла. Мацерински язык. Любов гу мацеринскому языку. Найзначнейши руски манифестацији за дзеци – фестивали и смотри. Часопис за дзеци *Заградка*. Нашива товариша. Телефонска бешєда. Транспорт. Спорт. Купуєме компютер. Швета и датуми визначни за руску заєднїцу. Руски културни, информацийни и вирски институцији. Планета Жем. Континенти, боки швета. Кадзи бим любел/а путовац. Писнї, диалоги, усовершованє конверзацији. Илустрация подзелена на слички.

Од школяра ше далєй обчекує же би знал составиц групу словох на одредзєну тему, а тиж и зложиц виреченя зоз датих словох. Школяре треба же би знали висловиц свою думку и особне становиско о пречитанім тексту (цо ше ми попачело и чом), навєсц наслов текста, автора, главну подобу и його прикмети. Треба же би знали подзековац и замодлїц за помоц. Самостойно треба же би приповедали (даскельо виреченя) о својою братови чи шестри, товаришови, школскому пайташови, о живоце у школи, о своім дожицу, даякеј подїи у хторей участвовали.

Репродукция – слуханого лебо пречитаного текста з помощью составеного плану або без нього. Описац слику або цєк подїи з помощью илустрацији подзелєней на слички. Репродуковац одпатрену дзєцинску театралну представу або прєславу.

Опис – пейзажу, нукашнього и вонкашнього простору, людзох, животиных, природних зявєньох.

Диалог – директна и индиректна бешєда. Школяре треба же би знали самостойно составиц найменей осем виреченя хтори маю смисла о слики лебо увежбаней теми, и же би водзели диалог. Почитованє интерпункцији (точка, запята, знак питаня, викричник).

Драматизация – читанє по улогах и замена улогах.

Розгварка – збогацованє словника з каждодньового живота у узвичасней конверзацији, фразеология. Фреквентни виреченя з каждодньового живота. Вежби зоз пременку и дополньованьом виреченьох.

Словник – хаснованє словника за збогацованє фонду словох, паралєли зоз сербским языком, толкованє значеня слова у контексту. Розвой словника школяра з помощью дидактичних язичних бавискох, ребусох, з дополньованьом, главоламками... Писанє својого власного словника меней познатих словох и виразох.

Читанє – читанє гласно и у себе, правилна дикция и интонация виреченьох. Мелодия виреченя.

Прєписованє – кратших виреченьох и текстох, записованє характеристикних словох и виразох, прєписованє зоз задатком (замена роду, числа, часу, складох...). Писанє краткого составу з помощью питаньох, хтори ма од 6 – 8 виреченя; писанє винчованки и поволанки.

Школяре треба же би активно усвоєли 300 слова и фразеологийни єдинки. Пасивни словник треба же би на каждим уровню бул обсяжнейши од активного.

За читанє по власним вибору препоручую ше часописи за дзеци, руска дзєцинска литература и народна творчосц.

Од школярох ше обчекує же би напамят научели голєм 2 писнї, 4 руски народни писнї и сучасни популярни дзєцински писнї,

загадки, дасдни присловки, рецитовац народни писни хтори ше одноша на вирски швета або часци року, два кратши прозни тексти у обсягу 6 – 8 шорики и 4 кратки диялоги або учествоване у дзецинскей театралней представи. Требали би познац характеристики руского народного облечива, познац руски вирски швета, традицийни обичаї (*Кирбай, Миколай*, колядоване на Вилію, *обліване*) и традицийни едзена.

Елементи националней култури и традиції

Упознаване школярох з основами историї рускей меншинскей заедніци у Сербії (присельоване, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвисши посцигнуца у културни, релевантни организациї и институциї...). Пестоване емотивного одношеня гу традициї, култури, звичайом рускей меншинскей заедніци у Сербії (фолклор, ремесла, народна творчосц, театар, литература, музика, звичаї...). Обезпечиц школяром податки о рускей заедніци у Сербії (населеня, институциї и организациї, познати особи, мена, презвиска, походзене...), але и о вязыо зоз другима етнічними заедніцами. Намагац ше же би ше руски идентитет и самопочитоване пестовало суптилно, не з помоцу висловох и фразох, але на конкретних прикладах, при тим злучовац спознаня з емоцийним унапрямовањом, даваюци значене меншинским и людским правом, интеретничному почитованю, толеранциї и интеракциї.

Способ витворїюваня програми

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашне бешедовац на руским литературним язике, же би крашне читали, писали и же би здобули схопносц у язичней правилносци. Стално ше муша мац на розуме и пред'знаня школярох, же би ше могло надовязац на матерію хтору школяре уж звладали. На каждой годзини наставник треба же би виберал диференцијни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличними язичними компетенциями.

Граматику треба викладац у имплицитней форми, место виправляня гришкох хаснуе ше формоване правилней бешедней варианты. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора

оможливиое партнерске одношене медзи наставником и школярам и помага же би ше звладала психична барьера при активизациї схопносцох висловїюваня. Кажде язичне средство ше демонструе у одредзеним контексту, не изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялогох у интеракциї наставник – школяр и школяр – школяр. При висловїюваню ше гледа едноставносц, природносц и спонтаносц и язична правилносц.

III ПРОВАДЗЕНЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзене и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходов, а почина з иницијалним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьоване напредованя и даване повратней информации. Кажда наставна годзина и каждая активносц школяра нагода за формативне оценьоване, односно регистроване прогресу школярох и унапрямовање на дальши активносци.

Формативне вредноване состоїна часц сучасного приступу гу настави и подроумное преценьоване знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитующей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подроумное ше зазбероване податкох о школярових посцигнуцох, а најчастейши техніки то: реализация практичних задаткох, провадзене и зазначоване школярових активносцох под час настави, непосредна комуникация медзи школяром и наставником, регистер за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражени и сумативно – зоз числову оцелу.

Робота каждого наставника состої ше од планованя, реализациї и провадзения и вреднованя. Важне же би наставник континуовано диференцијно провадзел и вредновал, попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и себе и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставник вихаснуе и позейше у своей наставней пракси, а шицко цо ше укаже як недосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Нázov predmetu

Cieľ

Ročník

Ročný fond hodín

SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY

Cieľ učenja *slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry* je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných a odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.

Piaty

72 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/ TÉMA	OBSAH
<ul style="list-style-type: none"> – určiť literárny druh literárneho diela; – analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); – odlišiť charakteristické vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry; – rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu; – rozlíšiť literárne postupy; – hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.); – určiť tému, miesto a čas konania deja; dejovú postupnosť; – ilustrovať vlastnosti postáv na príkladoch z textu; – ilustrovať povery, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach; – analyzovať prvky kompozície dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup); – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou; – odlišiť spisovný jazyk od nářečia; – rozlíšiť podelenie spoluhlások na tvrdé, mäkké a obojaké; – rozlíšiť ohybné slovné druhy; 	LITERATÚRA	<p>LYRIKA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Básnik a básneň. Strofa a verš v lyrickej básni/piesni. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básni: opisné, zbojnícke a obradné.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Juraj Tušiak: <i>Keď moja mama nie je doma</i> 2. Milan Rúfus: <i>Chlieb náš každodenný</i> 3. Elena Čepčková: <i>Púpavy</i> 4. Daniel Hevier (výber z diela) 5. Jozef Pavlovič (výber z diela) 6. Rudolf Dobiáš: <i>Domov</i> 7. Dragan Lukić: <i>Učiteľ</i> 8. Ľudové piesne: (výber) 9. Vianočná pieseň: <i>Tichá noc</i> 10. Ľudové koledy a vinše: (výber)

<ul style="list-style-type: none"> – poznať pády a pádové koncovky v korelácii so srbsčinou; – určiť kategóriu rodu, čísla, pri ohybných slovách; – uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov (typické príklady); – dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena; – uplatňovať interpunkčné znamienka; – používať <i>Pravidlá slovenského pravopisu</i> a iné pravopisné príručky; – správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky <i>d, t, l, n</i> pred <i>i, e</i>; – správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu; – rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu; – plynulo a zreteľne čítať nahlas literárne a vecné texty; – využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét, interiér, exteriér, prírodné javy), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg; – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; – určiť časti textu (názov, odseky); – utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti; – urobiť a predniesť dramtizáciu prečítaného textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života; – používať slovník pri obohacovaní slovnej zásoby (paralela so srbským jazykom, a pri preklade); – čítať kratší jednoduchý text s porozumením; – správne odpísať – kratší text so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabik...); – zostaviť a napísať pozdrav a blahoželenie; – zaspievať priliehavé slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky; – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; – zapojiť sa do vekuprimovaných detských ľudových hier a tancov – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (s regionálnym zameraním); – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými); – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabijačka, Mikuláš, Lucka, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá. 		<p style="text-align: center;">EPIKA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí. Charakteristika postáv – spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad. Druhy epických diel: bájka, ľudová a autorská rozprávka.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Slovenská ľudová bájka: <i>Lišiak a žaba</i> 2. Ladislav Kuchta: <i>Martin na bielom koni</i> 3. Slovenská ľudová rozprávka: <i>Kapsa, potras sa</i> 4. Pavel Grňa: <i>Stred sveta</i> 5. Klára Jarunková: <i>O škole, do ktorej sa nedalo prísť načas</i> 6. Mária Ďuričková: <i>Ako sa Jožko rozhodol, že bude mať dobré vysvedčenie</i> 7. Zoroslav Spevák Jesenský: (výber z diela)</p> <p style="text-align: center;">DRÁMA</p> <p>Literárne termíny a pojmy Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra.</p> <p>ŠKOLSKÁ LEKTÚRA 1. Bábkové divadlo pre deti: (výber) 2. Detské ľudové hry: (výber)</p> <p style="text-align: center;">VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY</p> <ol style="list-style-type: none"> Malé formy ľudovej slovesnosti Zo života našich predkov Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu. <p style="text-align: center;">DOMÁCA LEKTÚRA</p> <ol style="list-style-type: none"> Slovenské ľudové rozprávky a bájky: (výber) Výber z antológie: <i>Postavím si palác z palacíniek</i> <p style="text-align: center;">Doplňková lektúra (výber z 3 diel)</p> <ol style="list-style-type: none"> Pozeral/a som detský slovenský film: (voľný výber) Komiks podľa výberu Pozeral/a som divadelné predstavenie pre deti
	JAZYK	<p>Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)</p> <p>Materinský jazyk a jazyky iných národov. Kontaktové jazyky: slovenčina a srbsčina. Spisovný jazyk a nárečia. Tvrdé, mäkké a obojaké spoluhlásky. Ohybné slovné druhy: podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá (vymenovať a poznať v texte). Podstatné mená – pojem a členenie (všeobecné a vlastné) Prídavné mená – stupňovanie prídavných mien. Zámená – osobné zámená. Číslovky – pojem a členenie (základné a radové). Slovesá – slovesné tvary (prítomný, minulý a budúci čas).</p> <p>Pravopis</p> <p>Písanie <i>í/y, i/ý</i>. Veľké písmeno v geografických názvoch, názvoch inštitúcií, ustanovizní, organizácií (typické príklady). Interpunkčné znamienka: čiarka (pri vymenovávaní a oslovení); úvodzovky (priama reč); pomlčka (namiesto úvodzoviek v priamej reči). Pravopisné príručky.</p> <p>Ortoepia</p> <p>Výslovnosť tvrdých spoluhlások <i>d, t, l, n</i> pred <i>i, e</i>. Intonácia a prestávky v spojení s interpunkčnými znamienkami; intonácia opytovacích viet. Artikulácia: hlasné čítanie textov (individuálne alebo v skupine).</p>
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	<p>Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Samostatné rozprávanie (niekoľko viet) o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, o svojom zážitku, o nejakej udalosti, v ktorej brali účasť. Opis – interiériu a exteriériu, ľudí, zvierat, prírodných javov. Poďakovanie, žiadosť o pomoc, účasť v dialógu. Vyjadrenie svojho názoru o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo). Názov textu, autor, ústredná postava a jej vlastnosti. Reprodukcia počutého a prečítaného textu alebo rozprávky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opis obrázka alebo dejovej postupnosti pomocou členenej ilustrácie. Reprodukcia slovenského filmu, rozprávky, detského divadelného predstavenia podľa zostavenej osnovy. Dramatizácia textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života. Používanie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Používanie slovníka pri preklade. Hlasné a tiché čítanie, správna dĺžka a intonácia vety. Odpisovanie kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabik...) Písanie pozdravu a blahoželenia. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. Tradičná slovenská ľudová kultúra.</p>

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehľbuje prostredníctvom troch vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúcej na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť, a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardmi na troch úrovniach žiackych výkonov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebnice treba pristúpiť selektívne. Prítom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na rozširovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákami v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko-poulných a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie – kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bajok. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní treba nacvičovať umelecký prednes.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, hlavnú a vedľajšie postavy, čas a miesto konania deja, začiatok, zauzlenie a rozuzlenie, dejovú postupnosť, opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; ponaučenie bajok porovnávať s udalosťami zo života. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach a prenesený význam v bajkách.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy (písanie krátkych literárnych prác do časopisov), spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči.

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a neliterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodržiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu z prírody a spoločnosti pre 3. a 4. ročník (príklad: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem...*), tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. V piatom ročníku pestuje sa predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v nižších ročníkoch, stupeň osvojenosti a uplatnenosti spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen).

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, SMS komunikácií, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy, najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenia treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahrňovať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. *Odprúčané témy na spracovanie*: Širšia rodina. Príbuzenské vzťahy. Životopisné údaje. Hostia. Jedálny lístok. Návštevy. Môj priateľ – moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Záluby. Kniha. TV a rozhlas. *Rozprávky starej matere a starého otca*. Časti tela – podrobnejšie. *Chráňme prírodu* – zvieratá a rastliny. Počasie. Ročný kolobeh v prírode. *Povolania a remeslá*. *Rodná reč*. *Láska k rodnej reči*. *Najdôležitejšie slovenské vojvodinské manifestácie pre deti* – festivaly a prehliadky. *Časopis Zornička*. *Návšteva priateľa v Novom Sade*. *Telefonická konverzácia*. *Doprava*. *Športy*. *Kupujeme počítač*. *Významné sviatky a dátumy pre slovenskú menšinu*. *Slovenské kultúrne, informačné a náboženské inštitúcie*. *Planéta Zem*. *Kontinenty, strany sveta*. *Kam by som chcel(a) cestovať*. *Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie*. *Komiks*. *Pexeso*.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov pre určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť svoj názor o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo), jeho názov, autora, ústrednú postavu a jej vlastnosti. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, porozprávať svoj zážitok, nejakú udalosť, v ktorej brali účasť...

Reprodukcia – počutého a prečítaného textu alebo rozprávky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénu alebo oslavu.

Opis – enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov.

Dialóg – rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8 viet o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg.

Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik).

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (situáciu v knižnici, v obchode, na pošte, u školského pedagóga...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventné vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Slovník – použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, dopĺňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov,... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie – Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Odpisovanie – kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok v rozsahu 6 – 8 viet; písanie pozdravu a blahoželania.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 300 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Ako mimovyučovacie čítanie sa odporúčajú časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní a súčasne populárne detské pesničky, hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia, dve krátke prózy v rozsahu 6 – 8 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, mali by poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (s regionálnym zameraním), zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny v Srbsku (presídľovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie...), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklor, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia...), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerieť. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod...), ale i o stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre...). Snažiť sa slovenskú identitu i sebaúctu pestovať subtilne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavné nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiaduca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formativne hodnotenje je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formativne hodnotenie sa chápe zberanie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama

komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkomou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaľiť.

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Predmet **SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE**

Cilj Cilj pouka in učenja *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je usposabljanje učencev, da uporabljajo slovenski jezik na osnovni ravni v ustni in pisni komunikaciji, razvijajo zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se usposobijo za razumevanje izbranih knjižnih in drugih umetniških del iz slovenskega kulturnega izročila, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda in razvijanja interkulturalnosti kot temeljne vrednote demokratične družbe.

Razred **Peti**
Letno število ur **72 ur**

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	PODROČJE/TEMA	VSEBINE
<ul style="list-style-type: none"> – razlikuje materni jezik in jezike drugih narodov; – razlikuje standardni slovenski jezik in dialekt; – razlikuje črke in glasove v slovenskem jeziku; – prepozna in pravilno izgovori mehke, dolge in zmechane soglasnike; – razume in uporablja predvideni besedni zaklad; – razume in uporablja slovnične konstrukcije, ki jih je obvladal v prejšnjih razredih in jih razširi z novimi jezikovnimi vsebinami; – spoštuje osnovna pravila smiselnega povezovanja stavkov v širše celote; – pravilno sklada osebke in glagolski povedek – opaža spol in število samostalnika, kongruenco atributa s samostalnikom v tipičnih primerih; – uporablja stopnjevanje pridevnikov; – uporablja osnovna in redna števila – uporablja glagole v sedanjiku, pretekliku in prihodnjiku – uporablja nove modele prislovov za čas, način, mesto in količino – uporablja nove modele veznikov 	JEZIK	<ul style="list-style-type: none"> – okoli 100 novih polnopomenskih in pomožnih besed; – slovnične vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vadba na znani in novi leksiki); – materni jezik in jeziki drugih narodov – jezici v stiku: slovenski in srbski jezik – standardni jezik in dialekti – relacija črka – glas, razlikovanje glasov in črk v slovenskem jeziku; osnovne značilnosti soglasniškega in samoglasniškega sistema slovenskega jezika – izgovor soglasnikov l, lj, nj, odprtih in zaprtih vokalov, – osnovni tipi izjavne in vprašalne intonacijske konstrukcije – ujemanje osebka (samostalnik) in glagolskega povedka (osebna glagolska oblika) – sklonljive besede: samostalniki, pridevniki, zaimki, števnik, glagoli (razlikuje in jih določi v besedilu) – samostalniki – pomen in vrste (splošni in lastni) – pridevniki – stopnjevanje pridevnikov – ujemanje samostalnika in pridevniške besede – zaimki – osebni zaimki – števniki – pomen in vrste (osnovni in vrstilni) – glagoli – glagolske oblike (sedanjik, preteklik in prihodnjik) – prislovi za čas, način, kraj, količino – vezniki
<ul style="list-style-type: none"> – obvladane (že sprejete) vsebine iz književnosti povezuje z novimi književno umetniškimi besedili; – razume vsebino kratkega književnega in po potrebi adaptiranega besedila; – reproducira odlomke iz izbranih književno-umetniških in drugih besedil; – sledi časovnem poteku dogajanj v knjižnem besedilu in določi mesto dogajanja; opiše glavnega junaka; – opaža izobraževalne in vzgojne vrednosti poljudnoznanstvenega besedila – ponazori verovanja, običaje, način življenja in dogodke v preteklosti, opisane v knjižnih delih – zna geografske pojme, ki so povezani s Slovenijo; – pozna osnovne podatke o zgodovini in formiranju slovenskega naroda; – pozna specifično lokalno slovensko arhitekturo; – pozna slovenske folklorne in popularne pesmi in ples – razlikuje značilnosti slovenske narodne noše (ki so v zvezi z določeno lokacijo) – pozna osnovne slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v življenju posameznika in skupnosti, ter običaje, ki so v zvezi s temi prazniki, – primerja slovenske praznike in običaje, ki so v zvezi z njimi in običaje pri večinskemu ljudstvu, ter pri drugih narodnih skupnostih, ki živijo na določenem področju – ustvarja sliko o lastni kulturni identiteti 	KNJIŽEVNOST	<ul style="list-style-type: none"> – avtorske lirске pesmi slovenskih avtorjev – slovenske ljudske lirске pesmi – slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice – umetniške zgodbe in pravljice v slovenščini – gledališke drame za otroke v slovenščini; televizijske in radijske-drame – slovenske risanke – stripi in otroški časopisi v slovenščini – otroške narodne igre – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe – seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbami – seznanjanje s slovenskimi ljudskimi plesi – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, predstavitev lastnega in timskega dela. – pomembna mesta in turistični centri v Sloveniji – pomembni datumi iz zgodovine Slovencev, – razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila in potrebe, da se le-ta ohranja in razvija: specifične hiše na slovenskem podeželju, specifična noša in hrana pri Slovencih – vzgoja v duhu miru, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi; <p>Učitelj izbere 6 besedil iz priporočenega čtiva:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Antologije: Sončnica na rami, Primi pesmico za rep N. Grafenauer: Kokosenzacija, pravljica S. Kosovel: Večer, Otrok s sončnico, Sonček boža tačice K. Kovič: Zlata ladja, Zdravilo Ljudska; Kaj sem prislužil F. Milčinski: Kekčeva pesem

		<p>B. A. Novak: Ljubezenska za dečke, Ljubezenska za deklice K. Brenk: Deklica Delfina in lisica zvitorepka L. Kovačič: Zgodbe iz mesta Rič-rač Ljudske: Dvanajst ujev, Tri botre lisičice S. Makarovič: Pekarna Mišmaš E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon J. Vandot: Kekec in Bedanec V. Zupan: Plašček za Barbaro B. A. Novak: Mala in velika Luna D. Poniž: Najlepša beseda</p>
<p>– razume krajše dialoge (do 7 replik – vprašanja in odgovore), zgodbe in pesmi predvidene z učnim programom, katere sliši v živo ali z avdio-vizualnih zapisov; – razume splošno vsebino in povzame ključne informacije iz krajših in prilagojenih besedil po 2-3 poslušanjih; – razume ustna sporočila v zvezi s osebnimi izkušnjami in z dejavnostmi pri pouku (vabilo na igro ali neko skupinsko dejavnost, zapoved, navodilo, dogodek iz neposredne preteklosti, načrti za bližnjo prihodnost, vsakdanje dejavnosti, želje in izbire itn.). – razume krajša besedila (do 80 besed), ki vsebujejo velik odstotek znanih jezikovnih elementov, strukturalnih in besedilnih, katerih vsebina pa je v skladu z razvojnimi in spoznavnimi značilnostmi, izkušnjami in zanimanj učenca; – razume in ustrezno interpretira vsebino ilustriranih besedil (stripe, TV program, šolski urnik, kino-program, vozni red, informacije na javnih mestih itn.) z uporabo jezikovnih elementov predvidenih z učnim programom; – lahko izrazi vtise in občutke o kratkem prilagojenem knjižnem besedilu (pesem, skrajšana verzija zgodbe, glasbena pesem) z uporabo verbalnih in neverbalnih sredstev izražanja (risbe, modeliranje, igra). – piše stavke in krajša besedila (do 50 besed) katerih koherentnost in kohezijo doseže z uporabo znanih jezikovnih elementov v zvezi z znanim pisanim tekstom ali vizualno spodbudo; – izloči ključne informacije in povzame, to kar je videl, doživel, slišal ali prebral; – uporablja pisno kodo za izražanje lastnih potreb in zanimanj (pošilja osebna sporočila, čestitke, uporablja elektronsko pošto itn.). – uskladi intonacijo, ritem in višino glasu z lastnim komunikativnim name- nom in s stopnjo formalnosti govorne situacije; – poleg informacij o sebi in svojem okolju, opisuje v nekaj stvkih znano dejavnost ali situacijo v sedanjosti, preteklosti in prihodnosti, z uporabo znanih jezikovnih elementov (besedišča in morfo-sintaktične strukture); – povzema in interpretira v nekaj stvkih vsebino pisnih, ilustriranih in ustnih besedil, na teme, predvidene z učnim načrtom, uporabljajoč znane jezikovne elemente (besedje in morfo-sintaktične strukture); – v nekaj stvkih poda svoje mnenje in izraža stališča (kaj mu je všeč in kaj ne, itn.), uporabljajoč znane jezikovne elemente (besedje in morfo-sintaktične strukture). – v resničnih in simuliranih govornih situacijah s sogovorniki izmenjuje izkaze v zvezi s kontekstom učilnice; – sodeluje v komunikaciji in spoštuje sociokulturne norme komunikacije (prosi za besedo, ne prekine sogovorca, pozorno poslušča druge in dr.).</p>	<p>JEZIKOVNA KULTURA</p>	<p>Vsebine so enake, kot v prejšnjem razredu, le da so bolj zapletene: – pozdravljanje; – predstavljanje sebe in drugih; – identifikacija in poimenovanje oseb, objektov, delov teles, živali, barv, števil itn. (v zvezi s temami); – razumevanje in dajanje enostavnih navodil in zapovedi; – zastavljanje in odgovarjanje na vprašanja; – prošnje in izražanje zahvalnosti; – sprejemanje in vabljenje k sodelovanju v igri / skupinski dejavnosti; – izražanje občutkov prijetnosti / neprijetnosti; – izražanje fizičnih senzacij in potreb; – poimenovanje dejavnosti (v zvezi s temami); – izražanje prostornih odnosov in velikosti; – dajanje in iskanje informacij o sebi in drugih; – iskanje in dajanje obvestil; opisovanje oseb in predmetov; – izražanje prepovedi in reagiranje na prepoved; – izražanje pripadanja in lastnine; – iskanje in dajanje obvestil o času/uri; – iskanje pozornosti; iskanje mnenja in izražanje strinjanja/ nestrinjanja; – izražanje opravičila.</p> <p>Tematika: – šola: skupne dejavnosti in zanimanja v šoli in zunaj nje (prosti čas, dogovori, prevzemanje odgovornosti v dogovorjeni situaciji); novi učni predmeti; delo učenca v okviru izbirnih dejavnosti; uporaba knjižnice in mediateke; uporaba informacij iz medijev; uporaba orodja v šolski delavnici; izleti; časopisi za otroke; – družina in bližnje okolje: dogovor in medsebojno spoštovanje med družinskimi člani, privatne proslave (rojstni dnevi, obletnice, god ipd.); – moj dom: priprava, organizacija, delitev poslov; obveznosti doma; urejanje prostora, jer se živi, spremembe v lastnem kotičku (posterji, nove barve...); – okolje – mesto in vas: razvijanje pozitivnega odnosa do življenjskega okolja in drugih živih bitij; vzdrževanje čistoče; naselja, kako stanujemo (hiša, blok, naselje in dr.); tipični deli v velikih mestih (v Sloveniji); stavbe, v katerih se opravlja določena funkcija: občina/ upravna enota, gledališče, muzej; tovarna, specializirana trgovina; poljedelstvo; kulturni spomeniki b bližji okolici; vsakdanje življenje: potovanje, kino predstava; živalski vrt; osebna zanimanja učenca; – prehrana: podobnosti in razlike med prehrano v Sloveniji in Srbiji; – obleka, obutev: nakup obleke in obutve (velikost, barve, moda, trendi, stili); – tradicija in običaji v slovenski kulturi; razvijanje kritičnega stališča do negativnih elementov vrstniške kulture (netolerantnost, agresivno vedenje ipd.); aktualne teme iz kulturne zgodovine Slovencev.</p>

Ključni pojmi vsebine: jezik, književnost, tradicija, poslušanje, razumevanje, govor, branje, pisanje.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO UDEJANJANJE PROGRAMA

JEZIK

Učni program *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je naravnan tako, da pozitivno odgovori na različne kriterije in potrebe, sestavljajo ga predmetna področja: *jezik, književnost, jezikova kultura*, ki so osnova za uresničevanje več izhodišč udejanjanja tega programa. Po eni strani, vsebina programa zajema navedene celote, ki se ne morejo preučevati ločeno in brez prepletanja z drugimi deli programa, po drugi strani pa se program fleksibilen v meri, ki omogoča prilaganje različnim pogojem, dodelavo in razširitev, odvisno od povratnih informacij iz prakse. V skladu s tem se priporoča, da se delitev učnih ur opravi tako, da se na vsaki uri istočasno posebna pozornost posveti pouku jezika, bogatjenju jezikovne kulture ter slovenski književnosti in kulturi Slovencev v Srbiji, s poudarkom na ljudskem izročilu, navadam in običajem. V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in starosti učenca. Učitelj mora biti prepričan, da je učenec razumel pomen sporočila, skupaj z njegovimi kulturološkimi, vzgojnimi in socializirajoči elementi, in zato je občasna raba srbskega/ drugega jezika opravičena.

Področje *Jezik* zajema leksiko in slovnične modele slovenskega jezika. V vsebinah in izhodiščih tega področja se nahaja okvirno število besed in slovničnih elementov, ki naj bi jih učenec obvladal v petem razredu. Na tem področju programa je poudarek na postopnem usvajanju sistema slovenskega jezika v komunikativnem sobesedilu od 1. razreda, ko je le-to večinoma nezavedno. Od petega razreda naprej, vzporedno z usvajanjem jezika, se prične tudi učenje tujega jezika – gre za zavedni proces, v katerem učitelj pomaga učencem, da z opazovanjem ustreznih jezikovnih in nejezikovnih pojavov ter premišljevanjem o njih, opazijo jezikovna pravila in jih začnejo uporabljati.

Da bi učenec obvladal določeno število besed in slovničnih elementov, je nujno, da jih razume in dolgotrajno vadi. Na ta način se ustvarijo predpogoji, da jih uporabi v ustrezni komunikativni situaciji. Formalno poznavanje slovničnih pravil ne zajema tudi sposobnost njihove uporabe, in zato je takšno znanje koristno samo, če prispeva k boljšem razumevanju določenih pravilnosti sistema. Oziroma, obvladavanje slovničnih pravil ni samo sebi cilj. Pojasnitev slovničnih pravil, v kolikor učitelj oceni, da je koristno, mora biti usklajeno s starostjo učenca, njegovimi kognitivnimi sposobnostmi, predznanji v maternem

jeziku in zoženo na ključne informacije, ki so nujne za uporabo. Učenčevo poznavanje slovničnih pravil se ocenjuje in vrednoti na podlagi uporabe v sobesedilu, brez vztrajanja na njihovem eksplicitnem opisu.

Učenec spoštuje princip individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, vaje pa zastavi tako, da vsakemu učencu omogoči kar se da pogostejše verbalne dejavnosti. Pri učencih, ki so se začeli učiti slovenščine v prvem razredu osnovne šole, brez predznanja, je pomembno, da se razvije sposobnost razumevanja in ustvarjanja izkazov, ki vsebujejo elemente, določene s programom. V produkciji (sestavljanju in govorjenju izkazov) na tej ravni, je pomembno, da je pomen sporočila razumljiv, slovnična pravilnost pa se doseže postopoma. Na tej ravni se pričakujejo tipične napake, nastale zaradi interference in nezadostnega obvladanja gradiva. Napake niso samo znak nepoznavanja gradiva, nasprotno, kažejo, da je učenec pripravjen za začetek komunikacije, kar naj bi učitelj podprl. To ne pomeni, da napak sploh ni treba popravljati. Učitelj odloča o tem, kdaj bo, kako in katere napake popravljati, istočasno pa mora učenca motivirati za komunikacijo ter skrbeti za to, da se napake postopoma reducirajo. V primeru, da so v razredu tudi učenci, ki so že znali slovenski jezik na določeni ravni pred začetkom šolanja, je treba pričakovati možnost hitrejšega napredovanja med šolanjem. V takšnih okoliščinah se domneva, da bodo napake manj zastopane, njihovo popravljanje pa hitrejše.

Ravno ure s področja *Jezika* so primerne za usmerjeno, namenisko usvajanje posameznih segmentov slovničnih elementov slovenskega jezika. Na teh urah se priporoča dinamična izmenjava različnih dejavnosti: različne oblike vaj poslušanja, preverjanje razumevanja poslušane, ponavljanje, slovnično in besedilno variiranje modela, dopolnjevanje, preoblikovanje trdilih v vprašalne in negirane oblike ipd. Jezikovno oblikovanje besedila zajema tudi spoštovanje pravopisnih pravil, pravilno rabo oblikoslovnih oblik besed, spoštovanje skladenskih pravil, vzpostavljanje koherentnosti in kohezije v besedilu, ter rabo ustreznih besedilnih in stilnih sredstev.

Zaželeno je, da se pri pouku *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* v ustreznih priložnostih uporabi prenos znanj pridobljenih na urah srbskega jezika, in o srbskem jeziku, ter na urah tujega jezika. Pouk *Slovenskega jezika z elementi nacionalne kulture* naj bo v korelaciji s poukom navedenih predmetov.

KNJIŽEVNOST

Področje *Književnost* v okviru predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture*, po povratnih informacijah iz prakse, je predvsem namenjen učencem, ki pred vpisom v šolo niso znali slovenski jezik in katerih poznavanje jezika je v petem razredu na osnovni (elementarni) ravni. Komunikacija se zato še vedno težko udejanja v slovenščini, slovnični modeli niso obvladani, saj učenci nimajo priložnosti uporabljati slovenski jezik, njihovo besedišče ne vsebuje veliko število besed, besede zelo enostavno iz aktivnega fonda preidejo v pasivnega in se hitro pozabijo, besedišče pa se usvaja počasneje, kot pa pri učencih, ki so obvladali slovenščino na določeni ravni tudi pred šolo, interferenčne napake pa se pogosto pojavijo v tolikšni meri, da motijo razumevanje stavkov; zaradi tega razloga, naj bi naglas bil na besedišču in jezikovnih obrazcih (modelih), ki jim bodo zagotovili temelj za enostavno komunikacijo v slovenščini.

V vsakem razredu je učencem ponujenih več besedil, kot je predvideno z obvezujočim številom. Osnovni kriterij za izbor besedil je raven poznavanja jezika. Poleg izbranih besedil se obdelujejo tudi besedila po prosti izbiri, pri čemer se upošteva raven poznavanja jezika in zanimanje učencev. Poleg izvornih knjižnih besedil je načrtovana tudi obdelava konstruiranih besedil, ki naj bi bili v funkciji bogatenja leksike, ki je potrebna za vsakdanjo komunikacijo na osnovni ravni. Predlaga se, da učitelj načrtuje najmanj tri ure za obdelavo enega besedila skozi teme. Pesmi, ki se pojejo, ne zahtevajo obvezne obravnave, slovničnih in besedilnih pojasnil jezikovnih pojavov.

Področje učnega programa *Književnost* prispeva k doseganju naslednjih komunikativnih funkcij jezika pri obdelavi adaptiranega teksta:

– usvajanje leksike določenega tematskega kroga, potrebne za vsakdanjo komunikacijo;

– branje, oziroma poslušanje besedila v funkciji vadbe razumevanja pisnega in govornega jezika – vadi se tiho branje in branje z razumevanjem;

– naloge v zvezi z besedilom razvijajo sposobnost razumevanja besedila, vadi se večina pisanja, sestavljanje in pisanje stavkov, ki vsebujejo znano leksiko, ob vadbi osnovnih jezikovnih obrazcev, ter razvijanje sposobnosti sestavljanja stavkov govornega jezika (ob pisnih in govornih vaj se tolerirajo interferenčne napake, ki ne motijo razumevanja stavkov);

– odgovori na vprašanja (ustni in pisni) pomagajo učencu, da razvije mehanizme sestavljanja stavkov v slovenščini, oziroma predstavitev v slovenščini, ob jasni prisotnosti interferenčnih napak – dobro je, da učitelj popravlja napake, kažoč na pravilne oblike;

– reprodukcija teksta ali povzemanje razvija sposobnost uporabe jezika – učenec naj bi se izražal z uporabo več stavkov, naj bi oblikoval in razvijal govorne sposobnosti.

Književno-umetniški, adaptirani in konstruirani teksti so primerni za tolmačenje, pri čemer se izhaja iz starosti in predznanja učenca. Besedila so istočasno izhodišče za vadbo novih besed in izrazov, jezikovnih modelov, branja, pisanja, govora; zato so tri ure namenjene enemu besedilu in istočasno zajemajo obdelavo in vadbo učne snovi.

Delo z besedilom zajema:

1. Semantizacija novih besed: semantizacija se lahko opravi s pomočjo sopomenk, ki so znane učencem, z vizualno predstavitvijo besed, s postavitvijo besed v kontrastne pare, z opisovanjem besed z enostavnimi stavki. Učitelj mora paziti, da stavek, s katerim opisuje neznano besedo, vsebuje učencem znane besede. Prevod je opravičen le v primeru, ko ni drugih sredstev za pojasnitev pomena besed. Priporoča se uporaba slovarja pri pouku.

2. Poslušanje ali branje besedila: svetuje se, da učitelj najprej prebere besedilo – na ta način učenci slišijo pravičen izgovor besede. Priporoča se uporaba audio-vizualnih sredstev. Zahteve, ki se v programu tičejo učenja odlomkov iz poezije in proze na pamet, spodbujajo usvajanje modela govorjenja, ter intonacijo besed in stavkov.

Dramatizacija besedil se povezuje tudi z javnim nastopom, pa tudi s pogovorom o literarnem delu, saj gre za obliko njegove interpretacije. Skozi življenje z osebnostmi dela, učenci lahko pokažejo čustva, ki jih prepoznajo v obnašanju junakov in o katerih sklepajo.

1. Kontekstualizacija nove leksike: nujno je, da učitelj nove besede postavi v stavčni kontekst, da bi vadili besedišče vzporedno s konstruiranjem stavkov. Stavki naj bodo enostavni, da bi se izognili velikemu številu napak, do katerih nujno pride v zapletenih konstrukcijah. Če stavek vsebuje preveč napak, postane nerazumljiv za slušatelja. Kontekstualizacija novih besed je pomemben element funkcionalne uporabe jezika, saj navaja učenca, da sestavlja stavke in aktivira besedišče ter jezikovne modele.

2. Vprašanja v vezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): proces razumevanja teksta se sestoji iz več delov. Šele, ko se novo besedišče usvoji in uporabi v stavkih, se lahko preide na raven razumevanja besedila. Raven, na kateri je učenec razumel besedilo, se lahko določi z zastavljanjem vprašanj v zvezi z besedilom. Vprašanja naj temeljijo na besedišču, ki so ga prej usvojili z rabo novih besed, obdelanih v besedilu. Vprašanja naj bodo kratka. Koristno je, da je del vprašanj v pisni, del pa v govorni obliki. Pomembno je, da se najprej vadi govor, potem pa tudi pisanje.

3. Vprašanja v zvezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): učenci vadijo in ustvarjajo komunikacijo v slovenščini, ki temelji na znanem besedišču, ob toleriranju napak, ki ne motijo razumevanja. Vprašanja naj bodo v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago. To je naslednja raven v procesu usvajanja jezikovnih veščin, katerih cilj je usmerjanje učenca, da ustvari komunikacijo v slovenščini. Ta cilj se pogosto zelo težko doseže, toda potrebno je usmeriti učenca, da ustno, potem pa tudi v pisni obliki uporabi določene besede ali izraze v slovenščini.

4. Pogovor o besedilu: v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago, pogovor temelji na prepoznavanju glavnih osebnosti, dejavnosti, ki se nanje navežejo, na poudarjanju značilnosti osebnosti iz besedila. Kot del procesa uvajanja učenca v uporabo jezika, se priporoča, da se učenci, po modelih iz besedil spodbudijo, da tvorijo stavke, potrebne v govornih situacijah. Ob obdelavi poezije se ne vztraja na literarni teoriji, temveč na doživljanju lirске pesmi. Spodbujanje učenca, da razume motive, pesniške slike in jezikovno-stilna izrazna sredstva, se poveže z ilustriranjem pomembnih posameznosti, ter z vadbo intonacije verza in opažanjem rime v pesmi.

5. Komparativni pristop: učitelj načrtuje vključevanje besedil iz srbske književnosti, ki se primerjajo s predlaganimi deli slovenske književnosti (v kolikor je to mogoče) ter s primeri, ki so navezani na film, gledališko predstavo, različne avdio-vizualne zapise; v obdelavo knjižnega dela se vključijo tudi vsebine iz likovne in glasbene kulture, strip in različne vrste iger (rebusi, križanke, asociacije...). Ob opažanju pomembnih poetskih elementov v strukturi književno-umetniškega besedila, z uporabo znanja pridobljenega pri pouku srbskega/glavnega jezika, si učitelj prizadeva, da bi učencem (v skladu z njihovimi zmožnostmi) razložil osnovne oblike pripovedovanja (naracija, deskripcija, dialog); pojem sižeja in fabule, funkcijo pesniške slike; vlogo jezikovno-stilnih sredstev in druge osnovne poetične značilnosti besedila.

6. Oblikovanje kratkega besedila v pisni obliki ali ustno na podlagi adaptiranega knjižnega besedila: ta raven rabe slovenskega jezika v govorni ali pisni obliki je glavni cilj področja Književnost. Poskus samostojnega oblikovanja krajšega besedila iz pet ali šest stavkov (v paru ali v skupini) predstavlja višjo raven v uresničevanju komunikativne funkcije jezika. Učenci razvijajo mehanizem uporabe jezikovnega gradiva in jezikovnih modelov; tvorijo stavke iz besed, upoštevajo slovnične strukture, potem pa iz stavkov sestavijo krajše besedilo. Proces se nanaša tako na govorjeni kot na pisni tekst.

Osnovna funkcija književno-umetniških besedil, oziroma adaptacij, je, poleg usposabljanja učencev za komunikativno rabo jezika, tudi seznanjanje učencev s književnimi deli, ki so pomembna za slovensko književnost, s kulturo, zgodovino in tradicijo slovenskega naroda. To področje zajema tudi seznanjanje z drugimi vidiki slovenske kulture, npr. praznovanje pomembnih praznikov v lokalni in narodni kulturi Slovencev. Priporoča se komparativni pristop in opažanje podobnosti in razlik s praznovanjem danih praznikov (če obstajajo) pri večinskem ljudstvu in drugih narodnih skupnostih, ki živijo skupaj v določenih mestih.

JEZIKOVNA KULTURA

Realizacija učnih vsebin *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* zajema kontinuiteto v bogatjenju jezikovne kulture učenca. Gre za eno primarnih metodičnih obveznosti učitelja. Učitelj mora oceniti sposobnosti vsakega učenca za ustrezno raven komunikativne kompetence in v skladu s tem prilagoditi jezikovno gradivo. Le-to naj bi pripeljalo do funkcionalne uporabe jezika v pouku, in v vseh ostalih življenjskih okoliščinah, v šoli in zunaj nje, kjer je kakovostno jezikovno komuniciranje pogoj za popolno sporazumevanje.

Jezikovna komunikacija zajema obvladanje receptivnih in produktivnih jezikovnih veščin, in sicer: poslušanje, branje, pisanje in govorjenje. Osnovna značilnost sodobnega metodičnega pristopa k pouku jezika in jezikovne kulture, je razvijanje sposobnosti učenca v vseh štirih dejavnostih, vzporedno z njihovim prilagajanjem kognitivnim sposobnostim in jezikovnemu okolju učenca. Izhodišča na področju *Jezikovna kultura* so koncipirana tako, da po eni strani omogočijo uresničevanje minimuma jezikovnih kompetenc, toda po drugi strani, ne smejo omejiti učence, ki so zmožni ustvariti večji napredek. Zaradi specifičnosti tega pouka, je predvidena izhodišča treba uresničiti skozi jezikovne dejavnosti, ki so, z metodičnega vidika, bolj podobni pouku tujega jezika, kot materne.

Poslušanje je prva jezikovna dejavnost, s katero se učenci srečajo pri pouku *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture*. Omogoča učencu, da spozna melodijo jezika, potem pa tudi njegov glasoslovni sistem, intonacijo besede in stavka. Končni cilj poslušanja je razumevanje, kot predpogoj za verbalno produkcijo, oziroma – komunikacijo. Dejavnost poslušanja zajema vaje, kot so: reagiranje na zapovedi učitelja ali z avdio-zapisov, povezovanje zvočnega materiala z ilustracijo, povezovanje pojmov v priročniku, selekcija točnih in napačnih izrazov, določanje kronologije ipd.

Govorjenje je najbolj zapletena jezikovna veščina, ki zajema obvladanje vseh elementov jezika (fonetično-fonoloških, oblikoslovnih, skladajenskih in besedilnih). Govorjenje se najpogosteje realizira v dialoški obliki, in zato zajema razumevanje (sogovorca). Poleg tega, je govorjenje veščina, ki zahteva določeno hitrost in pravočasno reakcijo. Kot produktivna veščina, skupaj s pisanjem, omogoča učencu, da se izrazi v slovenščini, zastavi vprašanje, interpretira neko vsebino in so-

deluje v komunikaciji z drugimi. Dejavnost govora lahko zajema vaje, kot so: petje in plesi v skupini, klasificiranje in primerjanja (po velikosti, obliki, barvi in dr.); ugibanje predmeta ali osebe; «prevajanje» gest v izkaz in dr. Dejavnosti govorjene in pisne interakcije zajemajo na pr. tudi: reševanje «tekočih problemov» v razredu, tj. dogovore v zvezi z dejavnostmi; skupno oblikovanje ilustriranih gradiv (albuma fotografij z izleta ali proslav, načrta tedenskih dejavnosti z izleta ali druženja ipd.); interaktivno učenje, spontani pogovor; delo v parih, majhnih in velikih skupinah (mini dialogi, igra vlog ipd.).

Branje je jezikovna dejavnost, ki zajema poznavanje grafičnega sistema jezika (črke), njihove glasovne realizacije, povezovanje glasov v besede in sestavljanje besed v stavke, spoštujče ustrezna ritmična in prozodična pravila. Cilj branja mora biti razumevanje prebranega, saj samo tako le-to predstavlja jezikovno kompetenco, in ne samo ubeseditvev črk. Dejavnost branja zajema vaje, kot je povezovanje glasov in črk, odgovarjanja na enostavna vprašanja v zvezi z besedilom, točno – netočno, izvršitev prebranih navodil in zapovedi; opažanje distinktivnih značilnosti, ki kažejo na slovnične specifičnosti (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.).

Pisanje je produktivna jezikovna veščina, ki zajema izražanje jezikovne vsebine po pisni poti, z uporabo ustreznih črk in ob spoštovanju pravopisnih pravil. Posebno pozornost je treba posvetiti grafičnemu, za katere ne obstajajo ustreznice v maternih jezikih učencev, če jim slovenski jezik ni materni. Cilj pisanja je jezikovno izražanje po pisni poti, torej zajema tudi razumevanje. Dejavnost pisanja zajema, med drugim, tudi vaje kot so: povezovanje glasov in črk; zamenjava in iskanje manjkajoče besede (dopolnitev naštevanja, križanke ipd.); povezovanje krajšega besedila in stavkov s slikami / ilustracijami; izpolnjevanje formularjev (prijava na tečaj, naročnina na otroški časopis, nalepke za potovalko ipd.); pisanje voščil in razglednic; pisanje krajših besedil in dr.

Jezikovna kultura zajema tudi razvijanje splošnih strategij za jezikovno produkcijo (govorjenje in pisanje), in sicer z naslednjimi postopki: oblikovanje teme, iskanje gradiva, zavzemanje stališča, določevanje cilja govora/pisnega besedila, strukturiranje govora / teksta v skladu s temo, koncepcijo in ciljem. Strategije, ki so specifične za govorno produkcijo zajemajo tudi: stil govora (ustrezen izbor besed), memoriranje govora (pomnjenje skice), priprava za predstavitev (dihanje, modulacija glasu in dikcija), izraz obraza, gestikulacija, telesna drža.

V petem razredu osnovne šole učenci delajo z več vrstami in tipi govorjenih in pisnih besedil, in sicer na: deskriptivnem besedilu, narativnem in informativnem, argumentativnem in regulativnem besedilu.

Navedene štiri veščine so skozi izhodišča dveh programov vertikalno povezane tako, da jasno opisujejo stopnjevanje dosežkov učenca na področju *Jezikovna kultura*. Vsebine po temah predstavljajo leksično-semantični okvir, znotraj katerega se funkcionalno realizirajo jezikovne vsebine. Tematske enote predstavljajo realne, vsakdanje okoliščine, v katerih se uresničuje komunikacija. Za vsako tematsko enoto so predlagane tematske skupine, ki jih je treba dopolniti z ustreznimi leksiki, v okviru priporočenega števila novih besed. Tematske enote se ponavljajo tudi v vsakem naslednjem razredu, s širjenjem nove leksike in v novih komunikativnih situacijah; takšna horizontalna vrsta gradacije je uporabljena v vseh tematskih enotah.

Izbor besedišča je delno pogojen z vsebinami s področij *Jezik in Književnost*, odvisen pa je tudi od ocene učitelja o potrebi za ustreznimi leksemi in njihovi frekventnosti, zaradi doseganja informativnosti in naravnosti v komunikaciji. Mnoge besede niso povezane samo z eno tematsko enoto, temveč se preklapljajo in povezujejo v nova semantična zaporedja, kar naj bi učitelj spodbujal z dobro osmišljenimi govornimi in pisnimi vaji. Poleg selektivnega pristopa k leksiki, je treba paziti tudi na število leksemov, ki se usvajajo v eni učni enoti. Na eni uri ne bi bilo treba uvesti več kot pet novih besed, čigar pomen se bo pojasnil in vadal v tipičnih realizacijah znotraj stavka. Najbolj učinkovito bi bilo, da za novo besedo vsak učenec oblikuje (minimalni) kontekst, oziroma stavek. Na ta način ima učitelj vpogled v učenčevo razumevanje pomena besed, poleg novih vsebin pa tudi spodbuja rabo prej pridobljenih znanj iz leksike in slovnice, učenci pa pridobijo samozavest, saj lahko izgovorijo ali zapišejo stavke v slovenščini.

Funkcionalno in ekonomično povezovanje pod-področij predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* (Jezik, Književnost, Jezikovna kultura) omogoča obvladovanje z njihovimi vsebinami in uresničevanje predvidenih izhodišč na naraven in spontan način, tako da ene vsebine izhajajo iz drugih, se dopolnjujejo in preklapljajo. Na izbranih delih književno-umetniških, neumetniških in konstruiranih tekstov se lahko razvijajo različne komunikativne veščine; z govornimi vajami se definirajo smernice za izdelavo pisnih sestavkov; kreativne dejavnosti v pouku pripomorejo k razvoju ustnega in pisnega izražanja, branje z razumevanjem vpliva na bogatenje leksike in fluentnost govora itn. Usklajenost izhodišč z jezikovnimi kompetencami omogoča učencu ne samo kumulativno spremljanje napredovanja vsakega učenca, temveč tudi opažanje problemov v razvijanju posameznih kompetenc, kar v marsičem olajša proces pouka in učenja jezika.

Opomba:

Premet *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

Назва предмета

УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета

Метою навчання *української мови з елементами національної культури* є досягати учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити учнів з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси української громади в Сербії.

Клас

П'ятий

Річна кількість годин

72 години

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	ОБЛАСТЬ/ТЕМА	ЗМІСТ
<ul style="list-style-type: none"> – може визначити рід художнього твору; – аналізує композицію ліричного вірша (строфа, рядок); – відрізняє жанрові особливості народної творчості від особливостей художньої літератури; 	ЛІТЕРАТУРА	<p>ЛІРИКА</p> <p>Літературні терміни та поняття Поет і вірш. Строфа і рядок у ліричному вірші. Жанри авторської та народної лірики: описовий (deskриптивний); календарно-обрядовий і героїчний епос.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – відрізняє реалістичну прозу від міфопоетичної прози; – розрізняє види художнього стилю мовлення; – визначає основний настрій інтерпретації вірша; – оповідання або драми (гумористична, весела, сумна тощо); – визначає тему, місце та час відбування події; послідовність подій; – характеризує образи героїв, наводячи приклади з тексту; – наводить приклади вірувань, звичаїв, способу життя та подій в минулому, що описані в літературних творах; – аналізує елементи драматичного твору (дія, сцени, зображення подій, персонажі); – правильно переписує короткий текст за заданим завданням (зі зміною роду, числа, часу, складів ...); – складе та напише привітання та вітання; – виконує українські народні та популярні дитячі пісні, відповідно до віку; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – відрізняє літературну мову від діалекту; – розрізняє поділ приголосного на тверді та м'які; – розрізняє змінні частини мови; – розрізняє відмінки і відмінкові форми у співвідношенні з сербською мовою; – визначає категорії роду та числа змінних частин мови; – правильно застосовує правописні норми у написанні „вибраних слів” (типові приклади); – правильно застосовує правописні норми у написанні великої літери; – правильно застосовує правописні норми у пунктуації; – використовує „Правила українського правопису” – та інші довідники з українського правопису; – правильно позначає м'якість приголосних за допомогою я, ю, є, ь, і; – правильно вимовляє ненаголошені голосні звуки; – правильно вимовляє тверді приголосні <i>д, т, л, н</i> перед <i>и, і</i>; – правильно вимовляє закінчення зворотніх дієслів –ся, –тсья; – правильно наголошує слова; – в розмові дотримується норм літературної мови; – виразно читає вголос літературні та нелітературні твори; – використовує різні форми оповіді: deskрипцію (портрет, інтер'єр, зовнішній вигляд, природні явища), розповідь від 1-ї та 3-ї особи, діалог; 	<p>ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Максим Рильський: <i>Солов'ям України</i>. 2. Андрій Малишко: <i>Пісня про рушину</i>. 3. Борис Олійник: <i>Сива ластівка</i>. 4. Дмитро Павличко: <i>Два кольори</i> 5. Олена Пчілка: (на вибір) 6. Грицько Бойко: (на вибір) 7. Ліна Костенко: <i>Праля</i> 8. Народні вірші (на вибір) 9. Колядки на Різдво: <i>Колядки</i> 10. Народні обрядові вірші (на вибір) <p>ЕПІКА</p> <p>Літературні терміни та поняття</p> <p>Письменник і оповідач. форми оповіді: опис, розповідь від першої та третьої особи; діалог. Фабула: послідовність подій. Характеристика персонажів – особливості мови, поведінка. Види епічних творів: байки, народні та літературні казки.</p> <p>ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Українські народні байки: <i>Мурашка і голуб</i>. 2. Іван Франко: <i>Грицева шкільна наука</i>. 3. Українські народні казки: (на вибір). 4. Галина Демченко: <i>Сонцевик-Чарівник і Холодний Вітер</i>. 5. Василь Сухомлинський: <i>Весняний вітер</i>. 6. Сергій Носань: <i>День блакитної весни</i>. 7. Ірина Прокопенко; <i>Сонце, Сонечко та Сонячник</i>. <p>ДРАМА</p> <p>Літературні терміни та поняття Дія, сцени, персонажі п'єси. Види драматургії та радіо вистава.</p> <p>ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ляльковий театр для дітей 2. Дитячі народні ігри (на вибір) 	

<p>– уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника;</p> <p>– виділяє частини твору (назву твору, уривки);</p> <p>– складає усний або письмовий твір про свої враження від літературного твору, на теми з повсякденного життя та світу уяви;</p> <p>– переказує прочитаний твір за вибором, розповідає подію з власного досвіду або подію з повсякденного життя;</p> <p>– використовує словник, збагачуючи свій словниковий запас (паралелі з сербською мовою та при перекладах)</p> <p>– читає короткий простий текст з розумінням;</p> <p>– декламує народні обрядові вірші, пов'язані з святами або порами року;</p> <p>– бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку;</p> <p>– розрізняє характерні особливості українських народних костюмів (свого краю);</p> <p>– святкує свята (і порівнює їх з сербськими);</p> <p>– відрізняє традиційні українські звичаї (<i>святий Миколай, Коляда, Івана Купала</i>), а також традиційні народні страви;</p>			<p>НАУКОВОПОПУЛЯРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ (на вибір до 2 твори)</p> <p>1. Народна творчість. 2. З життя наших предків. 3. На вибір з видань, енциклопедій, журналів для дітей та Інтернету</p> <p>ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ:</p> <p>1. Українські народні байки та казки (на вибір). 2. Вибір з антології української дитячої літератури.</p> <p>Література для додаткового читання</p> <p>1. Я дивився/лась дитячий український фільм (вільний вибір). 2. Комікс на власний вибір. 3. Я дивився/лась дитячу виставу.</p>
	МОВА	Грамматика (мова, фонетика, лексикологія, морфологія)	<p>Рідна мова та мови інших народів. Співвідношення мов: української та сербської. Літературна мова та діалекти. Тверді і м'які приголосні. Змінні слова: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслова (виділяє і визначає в тексті). Іменники – значення та поділ іменників на загальні та власні. Прикметники – порівняння прикметників. Займенники – особисті займенники. Числівники – значення і граматичні ознаки (кількісні та збірні). Дієслова – дієслівні форми (теперішній, минулий та майбутній час).</p>
		Правопис	<p>Написання „i/u, i/u” після приголосних б, п, м, в, р, з, с, ф. Велика літера в складових частинах географічних назв; в назвах інституцій, підприємств, установ, організацій (типові приклади). Пунктуація: кома (при переліку); лапки (пряма мова); тире (замість лапок в прямій мові). Посібники з українського правопису.</p>
		Орфоепія	<p>Вимова „твердих приголосних д, т, л, н перед і, у, е” Вживання розділових знаків для відтворення інтонації та паузи; інтонація питальних речень. Артикуляція: голосне читання скоромовок, спочатку повільно, а потім швидше (індивідуально або групо).</p>
МОВНА КУЛЬТУРА	<p>Спілкування – про події з власного досвіду, про те, що вони бачили, про особисті уподобання. Групування слів, що належать до певної теми та складання речень з даних слів. Самостійна розповідь (кілька речень) про свого брата або сестру, друга, однокласника, про життя в школі, про подію з власного досвіду, про подію, в якій брали участь. Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ. Подяка, прохання про допомогу, участь у діалозі. Особисте ставлення до прочитаного тексту (що мені сподобалося і чому). Назва тексту, автор, головні герої та їхні особливості. Переказ почутого чи прочитаного твору / казки за допомогою плану або самостійний переказ. Опис зображення або виконання дії на малюнку з використанням декількох ілюстрацій. Переказ українських фільмів, казок, дитячих театральних вистав, на основі розробленого плану. Драматизація твору на вибір або події з повсякденного життя. Використання словників для збагачення словникового запасу, паралелі з сербською мовою, пояснення значення слова в контексті. Використання словника при перекладі. Голосне й тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Переписування коротких речень і текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...) Написати привітання та вітання. Публічний виступ, презентація власного твору та групової роботи. Традиційна народна культура.</p>		

Ключові поняття змісту: література (лірика, епіка, драма), мова (мова, фонетика, лексикологія, морфологія, орфографія, орфоепія), мовна культура.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з трьох предметних областей: літератури, мови та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при

цьому до народних традицій та звичаїв. Ці три області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

I ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає викладачеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль викладача полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з заданих навчальних досягнень та змісту, викладач спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують викладачеві подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності: ті, яких повинні досягти усі учні, ті, яких повинна досягти більшість учнів, і ті, яких повинні досягти лише деякі учні. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, викладач повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Основу програми з літератури складають твори для літературного читання. Список творів для літературного читання поділений на літературні роди – лірику, епос, драму, та доповнений вибором непрофесійних, науково популярних та інформативних текстів. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки (народні та авторські), байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки.

Читання – виразне читання коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток техніки виразного читання з розумінням, яке є найближче природній мові. Під час роботи над віршами слід тренувати правильну вимову і виразне декламування.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних і другорядних героїв, час і місце розгортання подій, хід подій, описати оточення та людей; визначити народну мудрість в прислів'ях; порівняти повчання в байках з життєвими подіями. Визначити елементи фантастики в казках та переносне значення в байках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, (писати короткі літературні твори для дитячих журналів), подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу та фільм для дітей українською мовою.

Тексти для позакласного читання повинні допомогти викладачеві в опрацюванні граматичних одиниць, а також в опрацюванні та визначенні змісту творів з культури мовлення. Твори, які не будуть опрацьовуватись на уроці, викладач повинен запропонувати учням для читання у вільний час.

Нова програма заснована на більшому взаємозв'язку літературних та нелітературних творів. Кореляційний зв'язок виражається у адекватному поєднанні обов'язкових та вибіркових творів.

Разом із кореляцією між художніми творами, викладачеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Викладач повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Українська мова* з попередніх класів для дотримання принципу поступовості та систематичності. Викладач повинен бути також ознайомлений зі змістом предмету *Навоколишній світ для 3 і 4 класу*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію викладач встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Навчальні досягнення з літератури базуються на читанні. Різні форми читання є основною передумовою того, щоб учні на уроках набували знань і успішно входили у світ літературного твору. У п'ятому класі, в першу чергу потрібно плекати, читання з розумінням, завдяки якому учні поступово відкривають для себе світ читання.

МОВА

На уроках мови учні готуються до правильного усного та письмового спілкування стандартною українською мовою.

Коли у змісті програми наводяться уроки, які учні вже опрацювали в молодших класах, слід розуміти, що цим перевіряється рівень засвоєння і здатність застосовувати уже пройдений навчальний матеріал, а після повторення і перевірки знань на нових прикладах йде опрацювання нового матеріалу, забезпечуючи тим самим безперервність навчання, систематично пов'язуючи новий матеріал із уже закріпленими знаннями.

Дуже важливо, щоб викладач завжди мав на увазі вирішальну роль систематичного виконання вправ, тобто навчальний матеріал не є засвоєним, якщо його добре не закріпити. Це означає, що робота повинна бути невід'ємним фактором при опрацюванні навчального матеріалу, застосування, повторення і закріплення знань.

Правопис

Правила правопису засвоюються систематичним виконанням вправ (написання диктантів, виправлення помилок у даному тексті, відповідні тести з правопису, тощо). В межах орфографічних вправ також бажано періодично включати вправи для перевірки графіки (правильне написання букв).

Також слід заохочувати учнів, щоб вони самі знаходили та виправляли орфографічні помилки в SMS-повідомленнях, а також у різних видах Інтернет-зв'язку.

Крім того, учнів потрібно скеровувати на використання *Правил українських правопису* та посібників з українського правопису. Бажано, щоб викладач завжди мав з собою примірник *Правил українських правопису* та посібник з українського правопису, особливо коли учнів проходять теми з правопису та заохочувати їх до систематичного використання цих посібників.

Ортопедія

Викладач повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується виконанням певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; ін-

тонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи також можуть виконуватись при засвоєнні відповідних тем з літератури: наприклад, артикуляцію можна тренувати, вимовляючи скоромовки, вивчаючи їх при опрацюванні народної творчості; наголос в словах, темп, ритм, інтонацію в реченні та паузу можна тренувати шляхом читання вголос уривків з творів для читання (за вибором викладача або учня) і т. д. Як ортотерапевтичну вправу, потрібно практикувати декламування уривків з віршів та творів напам'ять (за допомогою аудіо матеріалів).

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область, хоч за програмою і виділена як окрема область, повинна бути пов'язана не лише з роботою над літературними творами, але й з граматикую та орфографією. В свою чергу, робота над літературними творами та робота над граматикую й правописом літературної мови, повинні сприяти плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Переказування – пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: Родина. Родинні відносини. Автобіографічні дані. Гості. Меню. Відвідування. Мій друг – моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Інтереси. Книга. Телебачення та радіо. Бабусини та дідусеві казки. Частини тіла. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Погода. Пори року. Професії та ремесла. Рідна мова. Любов до рідної мови. Найважливіші українські події в Сербії для дітей – фестивалі та огляди творчих колективів. Дитячий журнал *Соловейко*. В гостях у друзів в Новому Саді. Телефонна розмова. Транспорт. Спорт. Ми купуємо комп'ютер. Важливі для української громади свята та дати. Українські культурні, інформаційні та релігійні інституції. Планета Земля. Континенти, країни світу. Де я хочу подорожувати? Пісні, діалоги, невеликі сценарії, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Комікси. Головоломки з малюнками.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Їм потрібно знати, як висловити свою думку та особисті переконання про прочитаний текст (те, що мені сподобалося і чому), сказати назву текст, назвати автора, головних героїв та їхні характеристики. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга, про однокласників, про життя в школі, про те, що з ними трапилось, про якусь подію, в якій вони брали участь.

Відтворення – почутого чи прочитаного тексту чи казки за допомогою складеного плану чи самостійного переказу. Описати зображення або зображену дію, на основі отриманої ілюстрації. Вміти переказати (використовуючи свої знання) український дитячий фільм, казку або дитячу виставу чи свято.

Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ.

Діалог – це переказ подій за відсутності опису подій; пряма і непряма мова. Потрібно самостійно і за темою скласти принаймні 8 речень про зображення, засвоєну тему та вести діалог. Повага до пунктуації (крапа, кома, знак питання, знак оклику).

Драматизація – короткий текст за вибором, за подією з власного досвіду або за подією з повсякденного життя (ситуація в бібліотеці, в магазині, у пошті, у шкільного педагога ...); читання по ролях і рольові ігри.

Спілкування – збагачення словникового запасу словами з повсякденного життя загальної розмовної мови, фразеологія. Часті речення з повсякденного життя. Вправи на редагування та закінчення незавершених речень.

Словник – використання словника для збагачення словникового запасу, паралельно з сербською мовою, кальки, тлумачення значення

слова в контексті. Збагачення словникового запасу учня з використанням дидактичних мовних ігор, ребусів, вставних слів, кросвордів ... Ведення словника з мало відомими словами та виразами.

Читання – голосне і тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Мелодія речення. Слова, у яких відбувається оглушення дзвінків приголосних.

Переписування – коротких речень та текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...). Написання короткого твору за допомогою питань від 6 до 8 речень; написання привітань та вітань.

Учні повинні активно засвоїти 300 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Для читання на власний вибір рекомендуються газети для дітей та молоді, українська дитяча література та народне мистецтво.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських народних віршів і сучасних популярних дитячих віршів, загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 6 – 8 речень та 4 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербськими), знати традиційні українські традиції та звичаї (*святий Миколай, Коляда, Івана Купала*) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...). Прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувались витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Граматику потрібно викладати імпліцитно, замість виправлення помилок, працювати над формуванням правильного мовлення. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уро-

ку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного викладача полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб викладач постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, викладач буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

ХРВАТСКИ JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta

HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj

Cilj učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* je njegovanje hrvatskoga jezika čitanjem književnih djela, upoznavanjem i razumijevanjem povijesne i kulturne baštine Hrvatske i Hrvata te razvijanjem višejezičnosti i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.

Razred

Peti

Godišnji fond sati

72 sata

ISHODI Pri završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
1. Hrvatski jezik i književnost		
<ul style="list-style-type: none"> – pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju; – govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika; – razgovijetno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove; – koristiti različite oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog; – sastavljati govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnog djela i na temu iz svakodnevnoga života i svijeta mašte; – istražiti zajednički i razlikovni leksik hrvatskoga i srpskoga književnog jezika; – pravilno pisati refleks jata (učestali primjeri); – razlikovati i koristiti hrvatski standardni jezik i zavičajni govor; – čitati s razumijevanjem, analizirati i interpretirati književne i neknjiževne tekstove; – prepoznati obilježja različitih vrsta književnih i neknjiževnih tekstova; – razlikovati obilježja lirike, epike i drame; – prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz lingvometodičkoga predloška; – vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima; – ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima; – navesti primjere osobne koristi od čitanja; – izražajno kazivati pjesme. 	Jezik	<p>Pravogovor</p> <p>Mjesto naglaska u višesložnim riječima (učestali primjeri). Intonacija i stanke koje se odnose na interpunkcijske znakove; intonacija upitnih rečenica. Artikulacija: glasno čitanje brzalica uz izmjenu ritma (individualno ili u grupi).</p> <p>Jezično izražavanje – pismeno – usmeno</p> <p>Prepričavanje, pripovijedanje, opisivanje – uočavanje razlika između govorenoga i pisanoga jezika; razlike između hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika; razlike između hrvatskoga standardnog jezika i dijalekata i mjesnih govora. Bogaćenje rječnika: sinonimi i antonimi; dijalektizmi, posuđenice, tuđice – njihova zamjena jezičnim standardom; Pravopisni znakovi. Veliko početno slovo u pisanju imena: mjesta, krajeva, zemalja i naroda, višečlanim imenima, blagdana i praznika. Izbor tekstova iz dječjih časopisa.</p>
	Književnost – hrvatska – zavičajna	<p>LIRIKA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grigor Vitez, <i>Kad bi drveće hodalo</i> 2. Ljubica Kolarić-Dumić: <i>Igrajmo se radosti</i> (izbor) 3. Dobriša Cesarić, <i>Slavonija</i> 4. <i>Obredne narodne pjesme – kraljičke</i> (izbor) 5. Pajo Kanižaj, <i>Moja domovina</i> 6. Antun Mihanović, <i>Hrvatska domovina</i> 7. Josip Dumendžić, <i>Čudan ovaj bili svit</i> 8. Zvonimir Balog, <i>Izbor iz poezije</i> 9. Miroslav Slavko Mader, <i>Izbor iz poezije</i> 10. Gustav Krklec, <i>Val</i> 11. Luko Paljetak, <i>Stonoga u trgovini</i> <p>EPIKA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče</i> (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova) 2. Miro Gavran, <i>Kako je tata osvojio mamu</i> 3. Dinko Šimunović, <i>Duga</i> 4. Pavao Pavličić, <i>Dunav</i> 5. Sanja Pilić, <i>Mrvice iz dnevnog boravka</i> (ulomak) 6. <i>Zapisane avanture za male i velike</i> (izbor), NIU Hrvatska riječ 7. Ivana Brlić Mažuranić, <i>Šuma Striborova</i> 8. Ivan Kušan, <i>Koko u Parizu</i> <p style="text-align: center;">DRAMA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Radiodramska serija <i>Bajke i priče za djecu</i> (izbor iz 10 igranih radiodrama) 2. <i>Mali diplomat i drugi igrokazi</i>, Hrvatska čitaonica Subotica

2. Elementi nacionalne kulture		
<p>– razumjeti pojam prošlosti i odrediti prostor hrvatskih zemalja u starom vijeku;</p> <p>– odrediti položaj Republike Hrvatske, granice, glavni grad i susjedne države;</p> <p>– poznavati i aktivno sudjelovati u obilježavanju četiriju praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji;</p> <p>– objasniti značaj položaja te geografske i društvene posebnosti Republike Hrvatske;</p> <p>– prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine;</p> <p>– poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih;</p> <p>– poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije;</p> <p>– otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše;</p> <p>– poznavati filmsko ostvarenje barem jednoga hrvatskog redatelja u zavičaju i u Republici Hrvatskoj;</p> <p>– navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela;</p> <p>– pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi;</p> <p>– svirati narodne i dječje pjesme primjerene dobi;</p> <p>– navesti imena značajnih glazbenika i njihova djela te znati njihov značaj za očuvanje tradicije i nacionalnog identiteta;</p> <p>– poznavati tradicijske instrumente (tambura, gajde);</p> <p>– poznavati djela hrvatskih likovnih umjetnika u zavičaju i u Republici Hrvatskoj;</p> <p>– prepoznati liniju, oblik i prostor u umjetnosti;</p> <p>– iskazati svoj estetski doživljaj</p> <p>– promatrati, uočavati i vrednovati djela likovne baštine i suvremenog likovnog izričaja;</p> <p>– likovno se izraziti na zadanu temu.</p>	<p>Povijest i zemljopis</p> <p>Prostori današnje Hrvatske prije doseljenja Hrvata (prapovijest i hrvatske zemlje u starom vijeku).</p> <p>Položaj Republike Hrvatske, njezine granice, glavni grad i susjedne države.</p> <p>Zagreb, glavni grad Republike Hrvatske.</p> <p>Praznici hrvatske zajednice u Republici Srbiji: Sv. Josip (19. ožujka), Dan rođenja Ivana Antunovića (15. kolovoza – obilježava se u lipnju), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan prvog saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća (15. prosinca).</p>	
	<p>Tradicijska kultura i baština</p> <p>– blagdani i običaji</p> <p>– zanati/obrti</p> <p>– folklor i nošnja</p> <p>– kazalište, film nacionalna jela</p>	<p>Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ova dva najveća kršćanska blagdana.</p> <p>Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posude itd (jedan po izboru).</p> <p>Narodni ples <i>Jelica kolce vodila</i> (Hrvatsko zagorje) i tradicijska nošnja <i>Hrvatskog zagorja</i></p> <p>Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (B. Ištvančić, <i>Duh u močvari</i>, O. Gluščević, <i>Kapetan Mikula mali</i>, D. Kušan, <i>Koko i duhovi</i>, D. Žarković, <i>Zagonetni dječak</i>).</p> <p>Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama.</p> <p>Izbor prigodnih tekstova iz časopisa <i>Modra lasta</i>, <i>Hrvatska riječ</i> – podlistak <i>Hrcko</i>.</p>
	<p>Glazbena kultura</p> <p>– pjevanje</p> <p>– sviranje</p> <p>– slušanje</p>	<p>Sviranje i pjevanje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Sjedi Ciro</i> – narodna iz Slavonije 2. <i>Kopa cura vinograd</i> – narodna iz Srijema 3. <i>Divan je kičeni Srem</i> – narodna iz Srijema 4. <i>Zvoni zvonce</i> – bunjevačka narodna <p>Slušanje i pjevanje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Lijepa naša domovino</i> – himna Republike Hrvatske (A. Mihanović) 2. <i>Kad zapjevam ovako malena</i> – narodna iz Zadra 3. <i>Moja mama čilim tka</i> – šokačka iz Bačkog Monoštora 4. <i>Al' bi znao gazda biti</i> – (Glazba: V. Temunović, tekst: S. Bašić Škaraba) 5. Božićna pjesma po izboru <p>Slušanje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kolo kraj bunara</i>, <i>Kolo na ledini</i>, <i>Učiteljsko kolo</i> – dr. J. Andrić (u izvedbi tamburaškog orkestra) 2. <i>Izbor glazbe u izvedbi dalmatinskih klapa</i> 3. Gajde s tamburaškim orkestrom 4. Pjevačka skupina – Kraljice Bodroga
<p>Likovna kultura</p>	<p>Linija (paška čipka, golubica iz Vučedola).</p> <p>Oblik (ritam: J. Knifer, <i>Meandar u kutu</i>, Katedrala Sv. Stošije u Zadru; ornament: pleterna ornamentika starohrvatske umjetnosti i u tradicijskoj kulturi).</p> <p>Prostor – kompozicija u umjetnosti (Sv. Donat u Zadru, F. Kovačević, <i>Zimsko sunce</i>, S. Kopilović, <i>Brod na Seini</i>).</p>	

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski standardni jezik, dijalekt, blagdani, narodne pjesme, plesovi i nošnja.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* čine dvije velike predmetne cjeline: *Hrvatski jezik i književnost* i *Nacionalna kultura*. Preporučena distribucija sati po predmetnim cjelinama je sljedeća: Hrvatski jezik – 30 sati, Nacionalna kultura – 42 sata. Cjeline su kompatibilne i prožimaju se te se ne mogu proučavati izolirano.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima književnosti, povijesti, zemljopisa, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporučuje se nastavu Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, kako bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati. Na taj način moguće je pratiti smjenu godišnjih doba (ljetno, jesen, zima, proljeće) ili geografsku podjelu na regije Hrvatske i dio Srbije gdje žive Hrvati (Vojvodina, Slavonija, Baranja i Srijem, Međimurje i Podravina, središnja i sjeverozapadna Hrvatska, Istra i Kvarner, Gorska Hrvatska, Dalmacija). Nakon odabira okosnice sata/ teme potrebno je povezati sve elemente programa: književni sadržaj, sadržaje iz jezika i sadržaje iz nacionalne kulture. Program je ponudio sadržaje uz uvažavanje dobnih karakteristika učenika i oslanja se na njihova prethodna znanja i iskustva. Ukoliko je skupina učenika mješovita po uzrastu program je potrebno diferencirati uz uvažavanje karakteristika (dob, predznanje, motiviranost, interese) skupine s kojom se realizira. Stoga nastavnik ima mogućnost kombinirati sadržaje iz

programa za peti razred sa sadržajima iz razreda koji prethode petome razredu, kao i onih koji slijede u narednim razredima.

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz dvije velike predmetne cjeline unutar ovoga predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga razrednog odjela ili skupine učenika imajući u vidu: sastav i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima udžbenika pristupiti

selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti увид i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobavezno čitanje u skladu s dobi i interesima te, u skladu s tehničkim uvjetima, i vrijedni elektronički sadržaji.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta. Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se analizom pisanih vježbi. U okviru pravopisnih vježbi vježba se pravilno pisanje refleksa **jata** u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije **ije/je**, kraćenje **ije** u **je**, duljenje **je** u **ije**. **Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka** u komunikaciji putem SMS-a, kao i u različitim načinima komunikacije putem interneta.

Osim toga učenici se upućuju i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnom rječniku).

Pravogovor

Potrebno je konstantno ukazivati na važnost pravilnoga govora koji se njeguje provođenjem ortoepških vježbi. Ortoepške vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglasaka povezuje se s padežima (imenice *vrijeme, rame, tjeme* i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istome slogu itd.), rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Preporučuje se stvaranje navike prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočavanje odstupanja i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepške vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepška vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi.

Obvezno je povezivanje jezične kulture s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a i s nastavom gramatike i pravopisa. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježbi koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježbi.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima (lirika, epika, drama). Program

je moguće obogatiti izborom znanstvenopopularnih i informativnih tekstova prilagođenih dobi učenika.

Uz obvezni popis tekstova za obradu program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) tekstovima po vlastitom izboru. Ovako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima određene skupine učenika. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagodavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične kulture i sl.).

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježbi, učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova. U skladu s ishodima učenici se potiču na potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnom djelu dokazima iz samoga teksta čime se osposobljavaju za samostalno iskazivanje vlastitih misli i stavova, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkoga stava.

Osim korelacije među tekstovima i sadržajima iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture nižih i viših razreda radi poštovanja principa postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom povijesti, geografije, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitom izboru u skladu s interesima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, povijesti, geografije, glazbene i likovne te tradicijske kulture su sljedeći:

- narodni običaji i vjerovanja: izbor „kraljičkih” pjesama – *Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova)* – nošnja i običaj koji se odnosi na blagdan Duhova – elementi i vrijednosti tradicijske kulture i baštine
- domoljublje: Antun Mihanović, *Hrvatska domovina* – Lijepa naša domovino, himna Republike Hrvatske – Pajo Kanižaj, *Moja domovina* – Divan je kičeni Srem – narodna iz Srijema
- godišnje doba – ljetno: Balint Vujkov, *Bogatašovo maslo* – obilježja narodne i umjetničke književnosti – Josip Dumendžić, *Čudan ovaj bili svit* – pjesme dalmatinskih klapa o moru – sjećanje na ljetno kroz likovni izraz – geografska obilježja primorske Hrvatske
- godišnje doba – zima: Ljubica Kolarić Dumić, *Igrajmo se radosti* – Katarina Firanj, *Jedan davni Božić* – Katarina Čeliković, *Slatki magneti* – razlikovanje i korištenje hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pisanje velikog početnog slova u nazivima blagdana i običaja – slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih pjesama – izrada božićnih ukrasa – božićni običaji u zavičaju i u Hrvatskoj
- geografska podjela – Slavonija: Dobriša Cesarić, *Slavonija* – izražajno kazivanje pjesme – Pavao Pavličić, *Dunav* – geografska obilježja – svakodnevni život – običaji, nošnja, tradicijske pjesme i plesovi – tradicijska kuhinja – tambura.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenog pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, mapa osobnog razvoja s najuspješnijim uradcima učenika itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnom ciklusa iskazuju se i sumativno – brojanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив предмета

ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY

Циљ

Циљем výuky и учени Českého jazyka s prvky národní kultury je vyškolení žáků, používat český jazyk na základní úrovni v ústní а písemné komunikaci, podporující vědomí о významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolení žáků pochopit výbrané literární а jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice а kultury českého národu а rozvoji interkulturality jako základní hodnoty demokratické společnosti.

Трида

Ратá

Роћни фонд часу

72 hodiny

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	OBLAST/TÉMA	OBSAHY
<ul style="list-style-type: none"> – rozlišovat svůj mateřský jazyk od jazyků jiných národů; – rozlišovat standardní český jazyk od dialektu; – rozlišovat písmena а hlasy v českém jazyce; – rozpoznat а správně vyslovit měkké, dlouhé а změkčené souhlásky; – rozumět а používat předpokládaný lexikální fond; – rozumět а používat gramatické konstrukci přijímané v předchozích třídách а rozlišovat je novými jazykovými obsahy; – dodržovat základní pravidla smysplného spojení věty do širšího celku; – splňovat základní pravidla; – správně spojit předmět s jednoduchým přísudkem slovesným; – všimnout si řo а číslo podstatných jmen, schodu atributu s podstatným jménem v typických příkladech; – používat stupňování přídavných jmen; – používat základní а souborové číslovky; – používat slovesa v přítomném, minulém а budoucím času; – používat nové modely příslovci času, způsobu, místa а míry; – používat nové modely spojek. – spojovat známé (už přijaté) obsahy z literatury s novými literárními texty; – rozumět obsah krátkého literárního а v případě potřeby upraveného textu; – reprodukovat výpisy z vybraných literárních а jiných textů; – sledovat časový sled událostí v literárním textu а určovat místo událostí; popsat hlavního hrdinu; – všimnout výchovné а vzdělávací hodnoty vědecky populárního textu; – ilustrovat víru, mravy, způsob života а události v minulosti popsané v literárních dílech; – vědět zeměpisné pojmy; – poznávat základní informace о historii а formování českého národu; – poznávat specifickou místní českou architekturu; – poznávat české lidové а populární písně а tance; – rozlišovat charakteristiky slovenského lidového kroje (které se vztahují s určitým místům); – poznávat základní české svátky (národní а místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce а kolektivů, jakož i mravy související s těmito svátky; – porovnat české svátky а mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti; – pochopí význam českého jazyka jako prvku své národní identity; – porozumí krátkým dialogům (do 7 replik, otázky а odpovědi), povídky а básničky, předepsané učebním plánem, reprodukuje obsah slyšeného projevu; – porozumí obsahu slyšeného projevu а vybere z něj podstatné informace po 2-3 následcích; – porozumí jazykové sdělení v souvislosti s osobní zkušeností а činností ve třídě (výzva ke hře nebo skupinové činnosti, příkaz, návod, údlost z blízké minulosti, plány do budoucna, každodenní činnost, přání, volby atd.); – porozumí kratšímu textu (do 80 slov), který obsahuje velké procento známých jazykových prvků, strukturálních а lexikálních, jejichž obsah je v souladu se stupněm rozvoje, zkušeností а zájmu žáka; – správně interpretuje obsah ilustrovaných textů (komiks, televizní program, rozvrh hodin, program kina, kizdní řád, informace na veřejných místech atd.) za pomoci jazykových prvků předepsaných učebním plánem; – při četbě literárního textu vyjadřují své pocity а dojmy (báseň, kratší verze povídky, hudební skladba), за pomoci verbálních а neverbálních prostředků (kresby, modelování, hra); – píše věty а kratší texty (do 50 slov) jejich soudržnosti dosáhne s použitím známých jazykových prvků; – vyčlení základní informace а převypráví co viděl, zažil slyšel nebo četl; – používá lexikální а jiné jazykové prostředky (posílá zprávy, blahopřání, jak v tištěné tak v elektronické formě); – správně dýchá а volí vhodné tempo řeči, v připravených i nepřipravených školních projevech; – kromě informací о sobě а svém okolí, stručně popíše situaci v čase minulém, přítomném а budoucím, а při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově (slovní zásoba а morfosyntaktická struktura); 	<p style="text-align: center;">JAZYK</p>	<ul style="list-style-type: none"> – asi 100 nových plnovýznamových а pomocných slov; – gramatické obsahy z předchozích tříd (opakování а cvičení na známém а novém lexiku); – mateřský jazyk а jazyky jiných národů; – jazyky v kontaktu: český а srbský jazyk; – standardní jazyk а dialekty; – vztah písmeno – hlas; – rozlišení hlasů а písmen v českém jazyce; – základní označení systému souhlásek а samohlásek; – výslovnost měkkých, dlouhých а změkčených souhlásek – základní typy oznamovacích а tázacích intonačních konstrukcí; – stohování předmětu (podstatné jméno) а jednoduchého slovesného přísudku (osobný slovesný tvar); – variabilní slova: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa (rozlišuje а určuje v textu); – podstatná jména – význam а druhy (obecná а vlastní); – přídavná jména – stpňování přídavných jmen; – stohování podstatných jmen а přídavných slov; – zájmena – osobní zájmena; – číslovky – význam а druhy (základní а souborové); – slovesa – tvary slovesa (přítomný, minulý а budoucí čas); – příslovce času, způsobu, místa а míry; – spojky.

<p>– stručně interpretuje obsah psaných a ilustrovaných textů, podle učebních osnov, a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově (slovní zásoba a morfosyntaktická struktura);</p> <p>– stručně vyjádří svůj názor (líbí se, nelíbí se, atd.), a při tom aplikuje znalosti osvojené v jazykové výchově (slovní zásoba a morfosyntaktická struktura);</p> <p>– vyjadřuje se o současné a hypotetické situaci v minulosti, aktivně diskutuje na známé téma a vyjadřuje svůj názor (s použitím známé slovní zásoby a morfosyntaktické struktury);</p> <p>– během rozhovoru respektuje společenské normy komunikace (hlásí se o slovo, neskáče druhému do řeči, pozorně naslouchá ostatním apod.)</p>	LITERATURA	<p>– autorské lyrické písně českých autorů;</p> <p>– české národní lyrické písně;</p> <p>– české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině;</p> <p>– umělecké příběhy a pohádky v českém jazyce;</p> <p>– divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata;</p> <p>– české kreslené filmy;</p> <p>– komiksy a děcké časopisy v češtině;</p> <p>– děcké lidové hry;</p> <p>– poslouchání českých písní a hudby;</p> <p>– seznámení s specifickými českými nástroji;</p> <p>– seznámení s českými národními tanci;</p> <p>– tradiční národní kultura;</p> <p>– veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce;</p> <p>– významná místa a turistická centra v České republice;</p> <p>– významné data z historie Čech a jejich formování;</p> <p>– rozvoj úcty k českému kulturnímu dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech;</p> <p>– vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi.</p> <p>Učitel si vybírá ž textů z doporučené literatury:</p> <p>– Zpívanky – filmy, texty, noty (S Pájou, Komáři se ženili, Holka Modrooká, Travička zelená);</p> <p>– Renata Frančíková – Říkadla pro nejmenší (Kolo, kolo mlýnský, Skákal pes přes oves, Á, BĚ, CĚ, DĚ kočka přede, Tiše děti, ježek spí);</p> <p>– Helena Zmatlíková – Dětem (v první části jsou verše pro nejmenší, ve druhé klasické pohádky K. J. Erbena i B. Němcové, ve třetí moderní pohádky českých autorů – Edvarda Petišly, Hany Doskočilové či Miloše Macourka);</p> <p>– Iva Maráková – Pranostiky a hry na celý rok;</p> <p>– Josef Václav Sládek – Dětem (Dětská poezie);</p> <p>– Časopisy – Sluníčko, Materídouška.</p>
	JAZYKOVÁ KULTURA	<p>Obsahy jsou stejné jako v předchozí třídě, jen komplexnější:</p> <p>– pozdrav;</p> <p>– představení sebe a druhých;</p> <p>– pojmenování a popis lidí, objektů, částí těla, zvířata, barvy, čísla atd. (ve vztahu s temy);</p> <p>– ptát se a dávat informace o jiné osobě nebo předmětu; popsat polohu a místo kde se nachází osoba nebo objekt;</p> <p>– vyžádat si a dávat informace;</p> <p>– vyžádat si a dávat povolení, poděkovat, omluvit se, přimout omluvu;</p> <p>– dát jednoduché pokyny a příkazy, poprosit, zdvořile požádat, zakázat, vyjádřit své pocity a potřeby;</p> <p>– vyjádřit souměřitost, čísla a číslovky, zeptát se kolik je hodin;</p> <p>– dát návrh ke spolupráci, přijmout nabízené;</p> <p>– popsat počasí spojené s ročním obdobím; vyjádřit schopnost/neschopnost;</p> <p>– vyjádřit odpor, poblahopřát.</p> <p>Tematika:</p> <p>– škola: společné aktivity a zájmy ve škole a mimo ni (vycházky přejímání odpovědnosti v dané situaci); nověučební předměty; mimoškolní aktivity; knihovna; informace z médií; nářadí ve školní dílně, výlety, dětské časopisy;</p> <p>– rodina a okolí: domluva a vzájemný respekt mezi členy rodiny, vzájemná úcta v rodině, rodině oslavy (narozeniny, výročí apd.);</p> <p>– můj domov: příprava, organizace a dělba práce; domácí povinnosti; uspořádání životního prostoru, změny ve vlastním pokoji (plakaty, nové barvy...);</p> <p>– okolí – město a venkov: pozitivní vztah k životnímu prostředí a jiným živým bytostem; čištění; obytné prostory, jak bydlíme (byt, dům, sídliště, část města atd.); typické městské čtvrti ve velkých městech (v Česku); veřejné budovy: magistrát, divadlo, muzeum, továrna, specializovaná prodejna; zemědělské práce; kulturní památky v okolí; každodenní život: cestování, kino; zoologická zahrada; osobní zájmy žáka;</p> <p>– výživa: stravovací návyky v Česku a Srbsku;</p> <p>– oděvy a obuv: nakupování oděvů a obuvi (velikost, moda, barvy, trendy, styl);</p> <p>– tradice a zvyky v české kultuře (oslavy, karnevaly, manifestace...);</p> <p>– rozvoj kritického postoje vůči negativním jevům (nesnášenlivost, agresivní chování); aktuální temata z oblasti kulturních dějin Čechů;</p>

Klíčové pojmy obsahu: jazyk, kultura, literatura, tradice, poslouchání, porozumění, mluvení, čtení, psaní.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO–METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Kurikulum *Českého jazyka s prvky národní kultury* je navrženo tak, aby kladně reagovalo na různé kritérií a potřeby a skládá se z několika předmětů: *jazyk, literatura, jazyková kultura*, které jsou základem pro dosažení více výsledků z účasti na tomto programu. Na jedné straně, obsah programu zahrnuje výše uvedený celky, který nelze

studovat samostatně a bez průniku s jinými částmi programu, zatímco na druhé straně je program flexibilní, pokud umnožuje přízpůsobení se různým podmínkám, vývoji a expanzi v závislosti na zpětné vazbě z praxe. V souladu s tím, doporučuje se rozdělení hodin výuky probíhat tak, aby současně byla věnována zvláštní pozornost jazykovému učení, obohacení jazykové kultury i časté literatury a kultury Čechu v Srbsii s důrazem na lidovou tradici, návyky a zvyky. Ve třídě se používá cílový jazyk, a hovor učitelé musí být přispůsoben znalosti a věku žáků. Uči-

tel misí mít jistotu, že žáci jeho výklad správně pochopili a to včetně jeho kulturních a socializačních prvků, a někdy může být použití srbského/jiného jazyka oprávněné.

JAZYK

V oblasti *Jazyk* jsou zahrnuty lexikonové a gramatické modely českého jazyka. V obsahu a výsledcích této oblasti existuje orientační počet slov a gramatických prvků, které by měl student zvládnout v pátém ročníku. V této oblasti programu orientuje se na postupném přijetí českého jazykového systému v komunikativním kontextu 1. třídy, když je bezvědomí.

Počínajíc od páté třídy, souběžně s přijetím jazyka, začíná učení cizího jazyka – je to vědomý proces, ve kterém učitel pomáhá žákům, aby viděli jazyková pravidla tím, že sledují příslušné jazykové a ne lingvistické jevy a o nich myslí a začínou je používat.

Abý žák mohl zvládnout určitý fond a gramatické prvky, je nutné, pochopit a učinit je dlouhotrvajícími. Tímto způsobem jsou vytvořeny předpoklady pro jejich uplatnění ve vhodné komunikační situaci. Formální znalost gramatických pravidel neznamena i jejich aplikaci, a takové znalostnější užitečné pouze tehdy, pokud pomáhají lépe pochopit některé systémové nesrovnalosti. Tj. překračování gramatických pravidel není pouze cílem samo o sobě. Vysvětlení gramatických pravidel, pokud učitel odhaduje, že je užitečné, by mělo být v souladu s věkem žáka, jeho poznávacími schopnostmi, znalostmi v mateřském jazyce a omezena na klíčové informace. Žáková znalost gramatických pravidel je vyhodnocovaná a hodnocena na použití v kontextu bez trvání na její výslovném popisu.

Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáka není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky jednotlivě. Pro žáky, kteří se začali učit český jazyk v prvním ročníku základní školy, bez znalosti, je důležité rozvíjet schopnost porozumět a psát příkazy, které obsahují prvky definované programem. Ve výrobě (montáž a vyjádření důkazů) na této úrovni je důležité, aby význam zprávy byl srozumitelný, zatímco gramatická správnost je postupně dosažena. Na této úrovni se očekávají typické chyby, způsobené rušením a nedostatečným přetížováním materiálů. Chyby nejsou jen znamením neznámého materiálu, chyby naznačují, že je žák připraven komunikovat, což by měl učitel povzbudit (podporovat). Učitel rozhoduje o tom, kdy, jakým způsobem a jakým chybám se opraví, uchovává současně účet k motivování žáků a že chyby se postupně snižují. V případě, že ve třídě existují i žáci, kteří již na začátku školy ovládli českým jazykem na určité úrovni, je třeba očekávat mpžnost rychlého pokroku během školní docházky. Za takových okolností se předpokládá, že chyby budou menší a jejich korekce bude rychlá.

Právě, *jazykové* hodiny jsou vhodné pro přímé a cílené přijetí jednotlivých segmentů, gramatických prvků českého jazyka. Během těchto hodin se doporučuje dynamická změna různých činností: různé typy poslechových cvičení, kontrola porozumění, opakování, gramatika a lexikální variace modelu, dopln'ování, přeměn'ující afirmativu na pochybné a negativní formy a podobně. Jazykové formátování textu zahrnuje dodržování předepsaných konvencí, správné použití morfologických forem slov, respektovat syntaktická pravidla, stanovení soudržnosti v textu, stejně jako používání vhodných lexikálních a stylistických prostředků.

Je žádoucí v hodinách *Českého jazyka s prvky národní kultury* využít poznatků srbstiny ve výuce za vhodných okolností a v srbsém jazyce, stejně jako v hodinách cizích jazyků. Výuka *Českého jazyka s prvky národní kultury* by měla být v korelaci s výukou těchto předmětů.

LITERATURA

Oblast *Literatura* předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* má na mysli, podle zpětné vazby z praxe, žáky kteří dosud nepoznali češtinu a jejichž jazykové dovednosti se nacházejí v pátém ročníku na elementární úrovni. Komunikace v češtině je těžké dosahout, gramatické modely jsou nepovinné, protože žáci nemají možnost používat český jazyk, jejich slovník neobsahuje velké množství slov, slova z aktivní slovní zásoby velice snadno přechází do pasivní slovní zásoby a jsou zapomenuta, lexikum si osvojují pomaleji než žáci, kteří česky na určité úrovni uměli již před začátkem školy. Interferenční chyby se čas-

to vyskytují v takovém množství, že brání porozumění věty. Kvůli výše uvedeným důvodům by se důraz měl klást na lexikum a jazykové vzorce (modely), které žákům zajistí základ snadné komunikace v češtině.

V každé třídě se žákům zadává více textů, než kolik je povinných. Základním kritériem pro výběr textů je úroveň znalosti jazyka žáků. Kromě textů vybraných rozebírají žáci i texty dle výběru vlastního, přičemž se dbá na úroveň znalosti jazyka žáků i na to, co je zajímavé. Kromě originálních literárních textů se budou rozebírat i texty vytvořené, které mají obohacovat lexikum, jež je považované za nezbytné v běžné každodenní komunikaci. Navrhuje se, aby učitel stanovil minimálně tři hodiny na rozbor jednoho textu/tématu. Básně určené k recitaci nutně vyžadují rozbor, ani gramatické a lexikální vysvětlení jazykových jevů.

učební osnova programu *Literatura* se skládá z následujících funkcí jazyka:

- osvojení lexika určitého tematického okruhu, jež je potřebné pro každodenní komunikaci;

- čtení, popř. poslechu textu s cílem procvičování porozumění psaného a mluveného jazyka – procvičuje se čtení potichu a čtení s porozuměním;

- textových úkolů, které rozvíjejí schopnost text pochopit, procvičuje se psaní, sestavování a tvorba vět, jež obsahují známé lexikum a s ním spojené procvičování základních jazykových vzorců, stejně jako rozvíjení schopností sestavování vět mluveného jazyka (v psaných a mluvených cvičeních se tolerují interferenční chyby, které nebrání porozumění věty);

- odpovědi na otázky (ústní a písemné) pomáhajících žákovi zdokonalit sestavování vět v češtině, resp. jeho mluvení s očividnými interferenčními chybami – doporučuje se, aby učitel chyby opravoval odkazováním na správné tvary;

- reprodukce textu nebo jeho převyprávění, které rozvíjejí schopnost užití jazyka – žák by měl použít několik vět, aby utvářel a rozvíjel řečové dovednosti.

Literárně – umělecké, přizpůsobené a vytvořené texty jsou vhodné k interpretaci, přičemž se přihlíží k věku a předběžným znalostem žáka. Texty jsou zároveň východiskem pro procvičování nových slov a frází, jazykových vzorců, čtení, psaní, mluvení. Z výše uvedeného vyplývá, že tři hodiny určená jeden text slouží jak k rozboru, tak i k procvičování učiva.

Práce s textem se skládá z:

1. Sémantizace neznámých slov: sémantizaci je možné odvodit pomocí synonym, která žáci znají, vizuálním zobrazením slov, vytvářením kontrastních dvojic, popisováním slov jednoduchými větami. Učitel si musí dávat pozor, aby věta, pomocí níž vysvětluje neznámé slovo, obsahovala slova, která žáci znají. Učitel může slovo přeložit pouze v případě, že pro jeho vysvětlení neexistují jiné prostředky. Žákům se doporučuje, aby v hodině používali slovník.

2. Poslech nebo čtení textu: doporučuje se, aby učitel nejdřív text přečetl – tímto způsobem žáci slyší správnou výslovnost. Je vhodné používat audiovizuální prostředky. Úryvky prózy nebo poezie, které se žáci naučí nazpaměť, jim pomáhají osvojit si řečové modely a správnou intonaci.

Dramatizace textů se vztahuje nejen k veřejnému vystupování, ale i k mluvení o literárním díle, neboť představuje aspekt interpretace literárního díla. Pokud se žáci ztotožní s hrdiny literárního díla, mohou prožívat stejné pocity jako oni a vytvořit si na ně vlastní názor.

1. Kontextualizace nového lexika: žáci musí začlenit nová slova do větného kontextu, aby zároveň s tvořením vět procvičovali lexikum. Jejich věty by měly být jednoduché, aby se vyhnuli velkému počtu chyb, které nezbytně vznikají ve složitějších konstrukcích. Věta obsahující příliš mnoho chyb je pro posluchače nesrozumitelná. Kontextualizace nového lexika je důležitým prvkem funkčního užívání jazyka, neboť žákovi pomáhá při tvoření vět, rozvíjí jeho slovní zásobu a jazykové modely.

2. Otázky vztahující se k textu (v psané a ústní formě): proces porozumění textu se skládá z více etap, nejprve si však žáci musí nové lexikum osvojit a naučit se ho používat ve větách. Pomocí otázek vztahujících se k textu lze zjistit, jak moc žák textu porozuměl. Otázky mají být založeny na lexiku, které si žáci už dříve osvojili s využitím lexika, jež se objevuje v textu. Otázky by měly být krátké. Část otázek by měla být položena psanou formou, část formou ústní. Primárně by se mělo procvičovat mluvení, a potom psaní.

3. **Отазке к тексту (в псанé а úстní formě):** žáci се на základě známého lexika snaží komunicovat в češtině, tolerují се chyby, které nebrání porozumění. Отазке by měly být в souladu с slovní zásobou žáků. Отазке jsou další úrovní в procesu osvojování jazykových dovedností majících за cíl pomoci žákovу komunicovat в češtině. Komunikovat в češtině je pro žáka často obtížné, je potřeba mu pomoci, aby při ústním, а následně i в psaném projevu použil konkrétní česká slova či výrazy.

4. **Rozhovor о тексту:** в souladu с lexikem, kterým žáci disponují, je rozhovor založen на rozpoznávání hlavních hrdinů, jejich činnostech а zdůraznění jejich vlastností. Při procesu seznamování žáků с používáním jazyka by bylo vhodné, aby на základě textových modelů žáci sestavovali věty, bez kterýchse při mluveném projevu neobejdou. Při rozboru poezie se neklade důraz на literární teorii, ale на dojem, jenž lyrická báseň zanechává. Podporování žáků в porozumění motivům, básnickým obrazům а stylistickým prostředkům, souvisí jak с иллюстрированием důležitých detailů, tak с procvičováním intonace verše а všímáním si рýmu в básni.

5. **Srovnávací přístup:** učitel využívá texty ze srbské literatury, které žáci budou srovnávat с конкретními texty з české literatury (pokud je то možné). Také uvádí příklady з filmové а divadelní produkce, nebo různé audiovizuální záznamy. Při rozboru literárního díla využívá výtvarné umění, hudební kulturu, komiks а různé druhy her (osmisměrky, rébusy, křížovky, asociace...). Když ve struktuře literárně-uměleckého dílanarazi на důležitý poetický prvek, učitel се snaží žákům vysvětlit základní pojmy týkající се vyprávění (narace, deskripce, dialog), а to с použitím znalostí získaných в hodinách srbského/hlavního jazyka: termíny syžet а fabule, funkce básnického obrazu, role stylistických prostředků а jiné základní poetické rysy textu.

6. **Vytvoření krátkého textu в psané nebo в ústní formě на základě přizpůsobeného literárního textu:** výše uvedená úroveň použití českého jazyka в ústní nebo в psané formě představuje hlavní cíl programu *Literatura*. Snaha о samostatné vytvoření kratšího textu в rozsahu pěti nebo šesti stránek (ve dvojicích nebo ve skupině) představuje vyšší úroveň naplnění komunikační funkce jazyka. Žáci rozvíjí mechanismus použití jazykové struktury а modelů, spojují slova до vět, při dodržování gramatických struktur, а potom spojují věty до kratšího textu. Proces се týká jak mluveného, tak i psaného textu.

Základní funkci literárně-uměleckých а přizpůsobených textů je nejen příprava žáků на komunikaci, ale i seznámení je с významnými literárními díly, kulturou, dějinami а tradicemi českého národa. Tato oblast zapojuje rovněž seznamování се с jinými aspekty materiální а duchovní kultury Čechů, např. с oslavami důležitých svátků в jejich místní, ale i в národní kultuře. Co се týče všímání si podobností а rozdílů mezi oslavami určitých svátků (pokud existují) u většiny národa а u ostatních nacionálních komunit, které spolu žijí на konkrétních místech, doporučuje се využití srovnávacího přístupu.

JAZYKOVÁ KULTURA

Учебні основа предмѣту *Český jazyk с prvky národní kultury* slouží к обогачování jazykové kultury žáků, což je jednou з hlavních metodických povinností učitele. Учитель by měl vyhodnotit komunikační schopnosti každého žáka а на základě toho přizpůsobit jazykový materiál, což by mělo přispět к funkčnímu využití jazyka nejen ve výuce, ale i в všech dalších životních situacích, ve škole а mimo ni, kde je správná jazyková komunikace podmínkou к úplnému dorozumění.

Jazyková komunikace slouží к ovládnutí pasivních а aktivních řečových dovedností, jako jsou např. poslech, čtení, psaní а mluvení. Základním rysem kulturního metodického přístupu к výuce jazyka а jazykové kultury je současné rozvíjení schopností žáků ve všech čtyřech dovednostech, jež by měly být přizpůsobené kognitivním schopnostem а jazykovému prostředí žáků. Výsledky в обору *Jazyková kultura* jsou koncipovány tak, aby на jedné straně zajistily dosažení minima jazykových dovedností, на druhé straně neomezily žáky, kteří jsou schopni většího pokroku. Kvůli specifčnosti výuky by се očekávané výsledky měly zrealizovat pomocí jazykových aktivit, které jsou з metodického aspektu podobnější výuce cizího jazyka, než jazyka mateřského.

Poslech je první jazykovou dovedností, се kterou се žáci setkávají ve výuce *Českého jazyka с prvky národní kultury*. Tato dovednost

umožňuje žákovу seznámit се: с melodii jazyka, jeho hláskovým systémem, intonací slov а vět. Cílem poslechu má být jak porozumění, tak i předpoklad про verbální produkci, resp. komunikaci. Dovednost poslechu се skládá ze cvičení, jako jsou např. reagování на instrukce učitele nebo на instrukce prostřednictvím audio-záznamu, spojení zvukového materiálu с ilustrací, propojení pojmů ve cvičebnici, označování správných а nesprávných výrazů, určení chronologie apod.

Mluvení je nejsložitější jazykovou dovedností, neboť obsahuje ovládnutí všech elementů jazyka (foneticko-fonologických, morfologických, syntaktických а lexikálních). Mluvení се nejčastěji uskutečňuje ve formě dialogu, tedy vyžaduje porozumění (mluvčího). Kromě toho mluvení představuje dovednost, která vyžaduje určitou rychlost а včasnou reakci. Stejně jako у psaní jde о produktivní dovednost umožňující žákovу vyjádřit се в češtině, položit otázku, interpretovat určitý obsah а zúčastnit се komunikace с dalšími lidmi. До procvičování mluveného projevu lze zapojit následující aktivity: zpívání а hraní si ve skupině, rozřazování objektů до skupin а jejich srovnávání (podle velikostí, tvaru, barvy atd.), hádání předmětů nebo obličejů, výklad gest atd. Aktivitu ústní а psané interakce obsahují např. řešení aktuálních problémů ve třídě, resp. domlouvání се на činnostech, společné vytváření ilustrativních materiálů (alb с fotografiemi з výletů nebo oslav, týdenních plánů з výletů nebo setkání apod.), interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce во dvojicích, в malých nebo ve větších skupinách (mini-dialogy, hra в roli aj.).

Čtení je jazykovou dovedností, ve které се předpokládá porozumění grafickému systému jazyka (písmen), jejich hlasové realizaci, vytvoření slov з hlasů а vět ze slov při dodržování určitých rytmických а prozodických pravidel. Cílem čtení musí být porozumění přečteného textu, neboť jedině в том případě čtení představuje jazykovou kompetenci. Dovednost čtení с porozuměním се skládá ze cvičení, jako jsou např. spojování hlasů а písmen, odpovídání на jednoduché otázky vztahující се к тексту, pravdivá – nepravdivá tvrzení, výběr з variant, splnění přečtených návodů а rozkazů, všímání si rozlišujících znaků ukazujících на gramatické specifčnosti (rod, číslo, slovesný čas, osoba apod.).

Psaní je produktivní jazykovou dovedností, ve které je vyjadřování jazykového obsahu požadované в psané formě с použitím vhodných písmen а dodržováním pravopisných pravidel. Pokud mateřský jazyk žáků není češtiná, zvláštní pozornost by měla být věnována písmenům, про která в jejich jazycích neexistuje ekvivalent. Cílem psaní je jazykové vyjadřování psanou formou, tedy vyžaduje porozumění. Dovednost psaní předpokládá i cvičení, jako jsou např. spojení hlasů а písmen, nahrazování а hledání chybějících slov (dokončení řady slov, vyškrtnutí slova, které до řady nepatří, osmisměrky, křížovky apod.), spojení kratšího textu а vět с obrázky/ilustracemi, vyplnění formuláře (příhláška до kurzu, předplatné dětského časopisu, nálepky на cestovní tašku apod.), psaní přání а pohledů, psaní kratších textů aj.

Jazyková kultura také předpokládá rozvoj běžných postupů к jazykové produkci (mluvení а psaní), а to с použitím následujících metod: vymyšlení tématu, hledání struktury, zaujetí postojů, stanovení cíle mluveného/psaného textu, uspořádání mluvení/textu во skladu с tématem, strukturou а cílem. Postupy specifické про mluvenou produkci obsahují: hovorový styl (vhodný výběr slov), memorování řeči, přípravu к projevu (dýchání, hlasová modulace а dikce), výraz obličeje, gestikulaci а držení těla.

Žáci в пáté třídě základní školy pracují на více druhů а typů mluvených а psaných textů, jako jsou např. deskriptivní text, narativní, informativní, argumentační а regulační text.

Výše uvedené čtyři dovednosti jsou в učebních osnovách dvou programů vzájemně propojené, tedy jasně popisují, jak žáci získávají předstih в обору *Jazyková kultura*. Tematické obsahy představují lexikálně-sémantickou rovinu, ve které се procvičují jazykové obsahy. Tematické jednotky předkládají reálné, každodenní situace, ve kterých komunikace probíhá. Про každou tematickou jednotku jsou navrženy tematické skupiny, které mají být doplněny příslušným lexikem, jež odpovídá doporučenému počtu nových slov. Tematické jednotky се opakují, обогачují се novým lexikem а novými komunikačními situacemi, což се používá у všech tematických jednotek.

Výběr lexika je částečně podmíněný obsahem programů *Jazyk а Literatura*, ale záleží i на odhadu učitele, zda nějaké lexikum а jeho

frekvenci pokládá za potřebné, aby se dosáhlo informativnosti a přirozenosti v komunikaci. Hodně slov se nevztahuje pouze k jednomu tématu, prolínají se a spojují se do nových sémantických řad, což vychází z dobře vymyšlených mluvených a psaných cvičení učitele. Důraz se klade jak na výběrový přístup k lexiku, tak i na počet lexémů, jenž se osvojuje během jedné vyučovací hodiny. Jedna vyučovací hodina by se neměla skládat z více než pěti nových slov, která budou vysvětlena a procvičována pomocí větného kontextu. Neefektivnější by bylo, kdyby žák za každé nové slovo vymyslel (minimální) kontext, tedy větu. Učitel zjišťuje, jestli žák novému slovu porozuměl, podporuje ho, aby používal již osvojené znalosti z lexika a gramatiky. Žáci získávají sebevědomí, neboť mohou vyslovit nebo napsat věty v češtině.

Funkční a úspěšné spojování podoblasti předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* (Jazyk, Literatura, Jazyková kultura) umožňují osvojení si jejich obsahů a uskutečnění předpokládaných výsledků přirozeným a spontánním způsobem. Jedny obsahy vyplývají z druhých, mezi sebou se doplňují a prolínají. Na vybraných úryvcích literárně-uměleckých, neuměleckých a přizpůsobených textů lze rozvíjet různé komunikační dovednosti. Procvičováním mluvení se vymezují směrnice pro psaní esejů. Kreativní aktivity ve výuce pomáhají žákům v jejich ústním a písemném vyjadřování. Čtení s porozuměním má vliv na obohacování lexika a plynulost procesu mluvení atd. Sladěnost výsledků s jazykovými kompetencemi učitelovi umožňuje nejen sledování pokroku každého žáka, ale i povšimnutí si problémů ve vývoji jednotlivých dovedností, což velice usnadňuje proces výuky a učení se jazyka.

4. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ И НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су у програмима за сваки обавезни предмет и изборни програм у делу *Упутство за остваривање програма*

5. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

5.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује изразу, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

6. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

6.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (историја, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

6.2. Начин прилагођавања програма за двојезично образовање

Школа, у складу са неопходним условима за рад у двојезичној настави и квалификованим стручним кадром, одређује предмете, фонд часова који ће се реализовати на страном језику као и начин остваривања наставе која се одвија на страном језику.

7. ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

7.1. Упутство за остваривање слободних наставних активности

Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Оне могу бити из природних или друштвених наука, уметности и културе, технике, као и других области у складу са интересовањима ученика, просторним

и људским ресурсима. Школа је у обавези да ученицима понуди листу од три слободне наставне активности, а ученик обавезно бира једну од њих и похађа током целе школске године. Слободне наставне активности реализују се по програму који припрема школа или по програмима који су претходно донети као изборни (нпр. Свакодневни живот у прошлости, Цртање, сликање, вајање, Чуvari природе, Хор и оркестар, Шах и сл.). Сврха ових активности је оснаживање ученика да препознају своја интересовања и способности које су важне за професионални развој и доношење одлука за наставак школовања и зато ученици могу сваке године бирати различите слободне наставне активности. Наставу треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учење, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија.

7.2. Упутство за остваривање ваннаставних активности

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите програме ваннаставних активности у складу са интересовањима ученика, ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, екскурзије, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Наставници, одељенске старешине и стручни сарадници кроз свој непосредни рад са ученицима упознају их са понудом ваннаставних активности, њиховим садржајем, начином рада и сврхом. Такође, потребно је да и родитељи буду упознати са понудом школе и мотивисани да њихова деца изаберу оне активности које им највише одговарају.

План и програм ваннаставних активности школа сама припрема у складу са исказаним интересовањима ученика и својим могућностима. Избор начина рада треба да буде у функцији подстицања активног учешћа ученика и њихове самосталности. Неке активности могу бити тако организоване да их заједнички воде два и више наставника (на пример: драма, покрет, музика).

Учешће ученика у друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним активностима доприноси многим важним исходама образовања и васпитања, као што су:

- задовољење различитих образовних потреба и интересовања ученика;
- препознавање професионалних способности и интересовања, упознавање са светом рада;
- надоградња исхода који се остварују у оквиру редовне наставе и доприносе развоју међупредметних исхода;
- унапређивање различитих способности (интелектуалне, физичке, креативне, радне...);
- јачање капацитета ученика за разликовање безбедног од небезбедног понашања и заштиту од ризичног понашања;
- подстицање хуманог и одговорног односа према себи, другима и окружењу, јачање осетљивости за оне којима је потребна помоћ (нпр. стари и болесни);
- унапређивање различитих врста писмености (језичке, медијске, културне, научне...);
- култивисање коришћења слободног времена;
- подстицање интеркултуралног дијалога;
- разумевање концепта инклузије и јачање осетљивости за различитост;
- јачање генерацијских веза између ученика различитих одељења без компетитивности;
- релаксација, растерећење напетости ученика, самоисказивање;
- јачање везе са локалном заједницом;
- развој осећања припадности својој школској заједници;
- подстицање самосталности, проактивности и предузимљивост;
- припрема за решавање различитих животних ситуација;
- промоција школе и њеног идентитета.
- Школа треба да настоји да резултати рада ученика у оквиру ваннаставних активности постану видљиви како у оквиру школе тако и шире као што су организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту, смотре стваралаштва, спортски сусрети и др.

ХОР

Свака основна школа је обавезна да организује рад хорова.

Хорови могу бити организовани као: хор млађих разреда, хор старијих разреда или хор на нивоу школе, од 1. до 8. разреда. Певање у хору има свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...), упознавање страних језика, литерарних текстова, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање тreme и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Значајан је утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој), тако да и певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља опште.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечијих композитора и композиције са фестивала дечијег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а саррелла или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности, и примереног литералног садржаја.

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега следи класификовање певача по гласовима.

Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

Садржај рада:

1. одабир и разврставање гласова;
2. вежбе дисања, дикције и интонације;
3. хорско распевавање и техничке вежбе;
4. интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски);
5. музичка и психолошка обрада композиције;
6. увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
7. остваривање програма и наступа према Школском и Годишњем програму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да укаже на грађу и важност механизма који учествује у формирању тона у оквиру певачког апарата. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања и правилно држање тела. Препоручује се комбиновано дисање, нос и уста истовремено, и то трбушно, дијафрагматично дисање. Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговестан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове песме или композиције прво се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици морају научити правилно да читају текст, изговарају нове, непознате гласове који не постоје у матерњем језику и упознају се са значењем текста. У оквиру анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова у зависности од дела такта у коме се налазе и мелодијског тока. Следи анализа тогнот текста и усвајање мелодије у фрагментима. Ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Обрађене композиције изводити на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана послава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова, како у земљи, тако и ван ње.

Препоручене композиције за рад хорова

Химне:

- Државна химна
- Химна Светом Сави
- Химна школе
- **Канони:**
- Непознат аутор, *Dona nobis pacem*
- Луиђи Керубини, *На часу певања*
- Волфганг Амадеус Моцарт, *Ноћ је мирна*
- Ј. Г. Ферари, *Кукавица*
- Јозеф Хајдн, *Мир је свуда*
- Војислав Илић, *Sine musica*
- **Песме домаћих аутора:**
- Константин Бабић, *Балада о два акрепа*
- Исидор Бајић, *Српски звуци*
- Златан Вауда, *Мрави*
- Златан Вауда, *Пахуљице*
- Славко Гајић, *Тужнамуха*
- Дејан Деспих, *Киша*
- Дејан Деспих, *Огласи*
- Дејан Деспих, *Смејалица*
- Владимир Ђорђевић, *Веће врана*
- Војислав Илић, *Воденица*
- Даворин Јенко, *Боже правде*
- Даворин Јенко, *песме из Ђида*
- Петар Коњовић, *Враголан*
- Јосиф Маринковић, *Љубимце пролећа*
- Милоје Милојевић, *Ветар*
- Милоје Милојевић, *Младост*
- Милоје Милојевић, *Муха и комарац*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Друга руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Десета руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Једанаеста руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *На ранилу*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Ал` је леп овај свет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Пазар живине*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Славска*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебепојем*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Химна Вуку*
- Војислав Симић, *Пошла ми мома на вода*
- Тодор Скаловски, *Македонска хумореска*
- Марко Тајчевић, *Додолске песме*
- Марко Тајчевић, *Прва свита из Србије*
- Шистек-Бабић, *Ој, Србијо*
- Миодраг Говедарица, *Сугуба јектениј*
- **Страни композитори:**
- Аутор непознат, *La Violetta*
- Палестрина, *Benedictus*
- Орландо ди Ласо, *Ехо*
- Лука Маренцио, *Ad una fresca riva*
- Ђовани да Нола, *Chi la gagliarda*
- Палестрина, *Vigilate*
- Карл Марија фон Вебер, *Јека*
- Волфганг Амадеус Моцарт, *Успаванка*
- Беджих Сметана, *Долетеле ласте*
- Франц Супе, *Проба за концерт*
- Јоханес Брамс, *Успаванка*
- Фредерик Шопен, *Жеља*
- Фредерик Шуберт, *Пастрмка*
- Гамбар Гусејнли, *Моји пилићи*
- Георги Димитров, *Ана мрзелана*

- Светослав Обретенов, *Гајдар*
- Золтан Кодаљ, *Каталинка*
- Золтан Кодаљ, *Хидло Веген*
- Јосип Каплан, *Жуна*

ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Садржај рада:

1. избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
2. избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;
3. техничке и интонативне вежбе;
4. расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);
5. спајање по групама (I-II; II-III; I-III);
6. заједничко свирање целог оркестра, ритмичко-интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана водити рачуна о врсти ансамбла, узрасту ученика и њиховим извођачким способностима. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има деце чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити само оним што им пружа редовна настава. За такву децу може се организовати додатна настава или секције где се могу укључити у разне групе.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање,
- групе певача,
- „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...),
- групе инструмената,
- млади композитори,
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе),
- музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје, ажурирање школског сајта, креирање, организација и реализација музичких догађаја...),
- ритмичке радионице (модерни и традиционални плес, ритмичке игре, „бит боксинг” – вокалне перкусије, игре чашама, штаповима...),
- посете концертима у школи и ван ње (концерти еминентних уметника, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, пројекције музичких филмова...).

Програм рада треба прилагодити индивидуалним могућностима, зрелости и нивоу претходног знања сваког ученика.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- 1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
- 2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- 3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних stilova, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним знањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која

следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај шестог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључни појмови садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика шестог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе учбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета

Циљ

Разред

Годишњи фонд часова

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Шести**144 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима са новим делима која чита; – чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова; – одреди род књижевног дела и књижевну врсту; – прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера; – разликује ауторску приповетку од романа; – анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима); – уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње; – разликује заплет и расплет као етапе драмске радње; – разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; – разликује облике казивања; – увиђа звучне, визуелне, тактилне, ольфакторне елементе песничке слике; – одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту; – анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди; – анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста; – уочава хумор у књижевном делу; – разликује хумористички и дитирамбски тон од елегичног тона; – илустрира веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; – уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину; – препоручи књижевно дело уз кратко образложење; – упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; – повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; – препозна делове речи у вези са њиховим грађењем; – разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора; – разликује врсте гласовних промена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму; – одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик; – препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом; – разликује реченице по комуникативној функцији; – доследно примењује правописну норму; – користи правопис (школско издање); разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи; – употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање; – разликује и гради аугментативе и деминутиве; – саставља обавештење, вест и кратак извештај; – разуме основна значења књижевног и неуметничког текста; – проналази, повезује и тумачи експлицитно и имплицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту; – драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста; – говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму; – изражајно чита обрађене књижевне текстове. 	КЊИЖЕВНОСТ	<p style="text-align: center;">ЛИРИКА</p> <p>Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 9. Обредне лирске народне песме (избор) 10. Ђура Јакшић: <i>Вече</i> 11. Јован Дучић: <i>Село</i> 12. Мирослав Антић: <i>Плава звезда</i> 13. Вељко Петровић: <i>Ратар</i> / Алекса Шантић: <i>О, класје моје</i> 14. Десанка Максимовић: <i>Граница</i> / Војислав Илић: <i>Свети Сава</i> 15. Стеван Раичковић: <i>Хвала сунцу, земљи, трави</i> 16. Милован Данојлић: <i>Овај дечак зове се Пено Крста</i> 17. Сергеј Јесењин: <i>Песма о керуши</i> <p>Књижевни термини и појмови</p> <p>Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих; терцет; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац). Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха. Стилске фигуре: контраст, хипербола. Врсте ауторске и народне лирске песме: социјалне песме, дитирамб, елегичја; обредне песме (коледарске, краљичке, додолске, божићне).</p> <p style="text-align: center;">ЕПИКА</p> <p>Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 12. Народна песма: <i>Смрт Мајке Југовића</i> 13. Народна песма: <i>Марко Краљевић укида свадбарину</i> 14. Петар Кочић: <i>Јаблан</i> 15. Исидора Секулић: <i>Буре</i> (одломак)/Бранко Ћопић: <i>Чудесна справа</i> 16. Иво Андрић: <i>Аска и вул</i> 17. Антон Павлович Чехов: <i>Вања/Италио Калвино: Шума на ауто-путу</i> (из збирке прича <i>Марковало или годишња доба у граду</i>) 18. Светлана Велмар Јанковић: <i>Сирото ждрече</i> (из <i>Књиге за Марка</i>) <p>Књижевни термини и појмови</p> <p>Основна тема и кључни мотиви. Облици казивања: нарација (хронолошко приповедање), описивање, дијалог, монолог. Фабула/радња, редослед догађаја. Врсте епских дела: приповетка, роман. Културно-историјско предање (нпр. <i>Смрт Марка Краљевића</i>)</p> <p style="text-align: center;">ДРАМА</p> <p>Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Коста Трифковић: <i>Избирачица</i> (одломак) 7. Миодраг Станисављевић: <i>И ми трку за коња имамо</i> (одломак) 8. Бранислав Нушић: <i>Аналфабета</i> (одломак) <p>Књижевни термини и појмови</p> <p>Драмске врсте: комедија – основне одлике. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалије, реплика. Етапе драмске радње (заплет и расплет).</p> <p style="text-align: center;">НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирати 2 дела)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вук Караџић: <i>Живот и обичаји народа српскога: Божић</i> (одломак); <i>Ђурђевдан</i> (одломак); <i>Додоле, прпоруше и чарошце</i> (одломци) 2. Владимир Хулпах: <i>Легенде о европским градовима</i> (избор) 3. Никола Тесла: <i>Моји изуми</i> (поглавље по избору) 4. Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: <i>Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца</i> (избор) 5. Гроздана Олујић: <i>Били су деца као и ти</i> (избор)

		<p align="center">ДОМАЋА ЛЕКТИРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Епске народне песме о Косовском боју (избор) 2. Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор) 3. Бранислав Нушић: <i>Аутобиографија</i> 4. Анђела Нанети: <i>Мој дека је био трећиња</i> 5. Весна Алексић: <i>Каљави коњ (Прича о богињи Лади – Звездана вода; Прича о богу Сварогу – Небески ковач и Прича о богу Стрибору – Сеченско светло)</i> 6. Бранко Ћопић: <i>Орлови рано лете</i> 7. Ференц Молнар: <i>Дечаци Павлове улице</i> <p align="center">Допунски избор лектире (бирати 3 дела)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Добрица Ерић: <i>Месечеви миљеници (песме о свицима)</i> (избор) 2. Бранислав Петровић: избор из антологија песама за децу (<i>Морава, Влашићи, Дунав, Говор дрвећа, Грађење куће, Па шта, па шта и друге</i>) 3. Владимир Стојиљковић: <i>Писмописац (Писмо Бранку Ћопићу)</i> 4. Владимир Андрић: <i>Пустолов</i> 5. Тиодор Росић: <i>Приче старог чаробњака</i> (једна прича по избору) 6. Борислав Пекић: <i>Сентиментална повест Британског царства („Велика повеља слободе у земљи без устава“ – одломци)</i> 7. Вилијем Саројан: <i>Зовем се Арам</i> 8. Хенрик Сјенкијевич: <i>Кроз пустињу и праишуму</i> 9. Џејмс Крис: <i>Тим Талир или Продати смех</i> 10. Џек Лондон: <i>Зов дивљине! Бели очњак</i> 11. Реј Бредбери: <i>Маслачково вино</i> (избор) 12. Ивана Брилић Мажуранић: <i>Приче из давнина</i> (избор) 13. Владислава Војновић: <i>Приче из главе</i> (прича <i>Позориште</i> – одломци) 14. Јасминка Петровић: <i>Ово је најстрашнији дан у мом животу</i> 15. Александар Поповић: <i>Снежана и седам патуљака</i>, драмска бајка
	<p align="center">ЈЕЗИК</p>	<p>Подела речи по настанку: просте речи и творенице; породица речи, уочавање корена речи. Саставни делови твореница (творбене основе, префикси и суфикси). Граматичка основа и граматички наставци у поређењу са творбеном основном и суфиксима.</p> <p>Настанак гласова и говорни органи; подела гласова: самогласници и сугласници (прави сугласници и сонанти); Подела сугласника по звучности и по месту изговора.</p> <p>Подела речи на слоге; слоготворно <i>p</i>. Гласовне промене – уочавање у грађењу и промени речи: непостојано <i>a</i>; промена <i>л</i> у <i>o</i>; палатализација; сибиларизација; јотовање; једначење сугласника по звучности; једначење сугласника по месту изговора; губљење сугласника.</p> <p>Заменице: неличне именичке заменице (односно-упитне, неодређене, опште, одричне); придевске заменице: присвојне (с нагласком на употребу заменице <i>свој</i>, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне). Граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице.</p> <p>Грађење и основна значења глаголских времена: аорист, имперфекат (само на нивоу препознавања; имперфекат глагола <i>бити</i>); плусквам-перфекат.</p> <p>Независне предикатске реченице – појам комуникативне функције; подела на обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице.</p>
	<p align="center">ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p>	<p>Писање имена васионских тела.</p> <p>Растављање речи на крају реда (основна правила).</p> <p>Правописна решења у вези са гласовним променама.</p> <p>Писање именичких и придевских одричних заменица са предлозима.</p> <p>Писање заменице <i>Ваи</i> великим почетним словом.</p> <p>Правописна решења у вези са писањем обрађених глаголских облика.</p> <p>Правила изговора гласова <i>ч, њ, џ, њ, ч, р</i>.</p> <p>Дуги и кратки акценти.</p> <p>Текстови у функцији унапређивања језичке културе.</p> <p>Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка).</p> <p>Говорне вежбе на унапред одређену тему.</p> <p>Учтивне форме обраћања.</p> <p>Лексикологија: аугментативи (са пејоративима), деминутиви (са хипокористичима).</p> <p>Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту.</p> <p>Богаћење речника: <i>лексичко-семантичке вежбе</i> (нпр. избегавање сувишних речи и туђица; фигуративна значења речи; проналажење изостављених реченичних делова); <i>стилске вежбе</i>: (нпр. текст као подстицај за сликовито казивање; ситуациони предлоказ за тражење погодног израза).</p> <p>Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу.</p> <p>Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодшту (један час за израду задатка и два за анализу и писање унапређене верзије састава).</p>

Кључни појмови садржаја: књижевност, језик, језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 54 часа, Језик – 52 часа и Језичка култура – 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144 часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упутује у начине и облике употребе других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обogaћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али је обogaћен актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу, дат је и списак домаће лектире. Циљ увођења домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распушта, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету, у избору лектире и допунском избору дата је могућност наставницима да одаберу и изванредан број књижевних дела савремених писаца, чиме се ученици упознају са репрезентативним примерима савремене књижевности и у прилици су да критички самерава-

ју поезику њихових дела са канонским вредностима. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се обогатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременили приступ настави.

Овакав избор дела омогућава већу могућност примене компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати, наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини):

Словенска митологија: обредне народне лирске песме; Вук Стефановић Караџић: *Живот и обичаји народа српскога* (Божић, Ђурђевдан, Додоле, прпоруше и чаролице); Весна Алексић: *Каљави коњ*; песма *Влашћини* Бранислава Петровића; Тиодор Росић: *Приче старог чаробњака* (избор); Миодраг Станисављевић: *И ми трку за коња имамо*; Ивана Брлић Мажуранић: *Приче из давнина* (избор), у корелацији нпр. са филмом *Чудотворни мач* Војислава Нановића.

Марко Краљевић: народне епске песме о Марку Краљевићу (*Марко Краљевић укида свадбарину*); предање *Смрт Марка Краљевића*; Светлана Велмар Јанковић: *Књига за Марка* (прича *Сирото ждрече*); Владислава Војновић: *Приче из главе* (одломци приче *Позориште*).

Авантуре и дружине: Хенрик Сјенкијевич: *Кроз пустињу и праиуму* (одломци); Џек Лондон: *Зов дивљине* или *Бели очњак*; Ференц Молнар: *Дечац Павлове улице*; Бранко Ћопић: *Орлови рано лете*; Владимир Андрић: *Пустолов*; Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: *Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца* – одломак о Џеку Лондону, прича о Џеку Лондону из *Били су деца као и ти* Гроздана Олујић.

Дела заснована на хумору и животном оптимизму: Коста Трифковић: *Избирачица*; Бранислав Нушић: *Аутобиографија*; Владимир Андрић: *Пустолов*; Влада Стојиљковић: *Писмо Бранку Ћопићу* (из *Писмописца*); Стеван Раичковић: *Хвала сунцу, земљи, трави*; Добрица Ерић *Месечеви мињеници* (избор); Александар Поповић: *Снежана и седам патуљака*.

Слике детињства у различитим епохама и срединама: Исидора Секулић: *Буре*; Бранко Ћопић: *Чудесна справа*; Влада Стојиљковић: *Писмо Бранку Ћопићу* (из збирке *Писмописца*); Милован Данојлић: *Овај дечак зове се Пено Крста*; Сергеј Јесењин: *Песма о керуши*; Ференц Молнар: *Дечац Павлове улице*; Гроздана Олујић: *Били су деца као и ти* (одабране приче); Јасминка Петровић:

Ово је најстрашнији дан у мом животу; Реј Бредбери: *Маслачково вино* (избор); Џејмс Крис: *Тим Талир или Продати смех*; Анђела Нанети: *Мој дека је био трешња*; Никола Тесла: *Моји изуми* (одломци о детињству) уз приче о Тесли, Топићу и Исидори Секулић из *Били су деца као и ти*.

Социјална тематика: Алекса Шантић: *О, класје моје*; Вељко Петровић: *Ратар*; Петар Кочић: *Јаблан*; Антон Павлович Чехов: *Вањка*; Итало Калвино: *Шума на ауто-путу* (из збирке прича *Марковалдо или годишња доба у граду*); Вилијем Саројан: *Зовем се Арам*; уз приче о Петру Кочићу и Чехову из *Били су деца као и ти* Г. Олујић.

Родољубива тематика: Ђура Јакшић: *Вече*; народне епске песме о Косовском боју; *Смрт Мајке Југовића*; народне епске песме о Марку Краљевићу; Десанка Максимовић: *Грачаница*; Војислав Илић: *Свети Сава*; песме *Морава*, *Дунав* Бранислава Петровића.

Лепота маштања, певања и приповедања: Добрица Ерић: *Месечеви мињеници* (избор); Мирослав Антић: *Плава звезда*; Иво Андрић: *Аска и вук*; песме *Па шта*, *на шта*, *Говор дрвећа* Бранислава Петровића; Владимир Андрић: *Пустолов*; Анђела Нанети: *Мој дека је био трешња*; Владимир Хулпах: *Легенде о европским градовима* (избор); Тиодор Росић: *Приче старог чаробњака* (избор).

Животиње и људи: Петар Кочић: *Јаблан*; Вилијем Саројан: *Зовем се Арам*; Сергеј Јесењин: *Песма о керуши*; Иво Андрић: *Аска и вук*; Добрица Ерић: *Месечеви мињеници* (избор); Џек Лондон: *Бели очњак* или *Зов дивљине*.

Међупредметне корелације – наставу историје могуће је допунити одломцима: Борислав Пекић: *Сентиментална повест Британског царства* („Велика повеља слободе у земљи без устава”).

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (рецимо, на примеру Поповићеве сценске бајке може се закључити како драмски писац мења познату причу и смешта је у савремено доба), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Препоручује се читање бар једног целовитог драмског текста (од три одређена Програмом). Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима (дечје авантуре или авантуре у фантастичном свету, одрастање усамљеног детета и сл.) и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: појам дечји часопис или енциклопедија за децу упознати на конкретном тексту из часописа/енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром).

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета обрађиваних у млађим разредима и у петом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Увођење ученика у свет књижевности, али и осталих, тзв. не-књижевних текстова (популарних, информативних), представља изузетно сложен наставни задатак. Управо на овом степену школовања стичу се основна и врло значајна знања, умења и навике од којих ће зависити ученичка књижевна култура, али и естетске компетенције. Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности.

При обради текста, примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробије доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем *проблемских питања* која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну *локализацију*, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом тумачења текста ученици треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробије доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, уз уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста и исказивање различитих ставова.

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела, обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наслонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Такав случај је са стилским фигурама (поређењем/компарацијом и персонификацијом) које се усвајају у трећем и четвртном разреду, а потом им се додају епитет, ономотопеја, контраст и хипербола; са појмом приповедања и облицима казивања у епском књижевном делу (дијалог, монолог, описивање: портрет и пејзаж); са појмовима везаним за драмско дело којима се додају заплет и расplet, као елементи драмске радње. Обнављање и повезивање знања из првог циклуса образовања и петог разреда основне школе је обавезно.

Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, као и да изражавају своје ставове о поступцима ликова.

Ученике се подстиче да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире, као и да разликује хумористички или оптимистички, дитирамбски тон у певању/приповедању/драмској радњи од елегичног тона. Теоријско савладавање појма културноисторијско предање није обавезно. Предање *Смрт Марка Краљевића* уводи се као пример, уз описно образлагање ове врсте предања у оквиру категорије народне прозе. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се појава и смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, уче се дитирамб и елегија као врсте лирске поезије.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија

читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. И у шестом разреду негује се, пре свега, доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додаток уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу уменских и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодной прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност.

Настава творбе речи подразумева пре свега поделу речи по настанку на прсте и творенице (у оквиру твореница уочавају се речи настале суфиксацијом, префиксацијом и слагањем). На школским примерима (нпр. *певач, школски, школовати се, праунук, превелик, научити, Београд, пароброд*) ученици треба да уоче саставне делове твореница: творбене основе, префиксе и суфиксе. На примерима породице речи, ученици треба да уочавају корен речи. Тиме се поставља основ за проширивање знања из творбе речи у старијим разредима. На часовима утврђивања градива треба нагласити разлику између граматичке основе и граматичких наставака у поређењу са творбеном основном и суфиксима (нпр. *школ-а, школ-ар-иц* и сл.).

Ученици су се већ раније срили са појмом гласа, а сада проширују своја знања из фонетике основним информацијама о настанку гласова и говорним органима који у овом процесу учествују. На основу изговора гласови се деле на самогласнике и сугласнике (а сугласници на праве сугласнике и сонанте). Сугласници се деле по звучности и по месту изговора (овде је пожељно направити корелацију са наставом страних језика – нпр. различито место изговора неких гласова у српском и енглеском језику и сл.). Подела речи на слоге подразумева проширивање знања у односу на млађе разреде: треба увести и примере слога који се завршавају на сонант, с

посебним нагласком на позицију слоготворног *р*. Ово градиво треба повезати са основним правописним правилима за растављање речи на крају реда. Пошто се ученици у шестом разреду први пут срећу са термином гласовне промене, није потребно правити разлику у односу на гласовне алтернације. Ову разлику ће усвојити у градиву за средњу школу. Препорука је да се, ради лакшег анализирања примера, гласовне промене предају следећим редоследом: непостојано *а*, промена *л* у *о*, палатализација, сибиларизација, јотовање, једначење сугласника по звучности, једначење сугласника по месту изговора, губљење сугласника. Гласовне промене треба уочавати у грађењу и промени речи (а на одступања указати у примерима).

Настава морфологије подразумева проширивање знања о заменицама (у петом разреду су биле обрађене само личне заменице). Сада се уводи подела заменица на именичке и придевске. У оквиру именичких обрађују се: односно-упитне, неодређене, опште и одричне; у оквиру придевских: присвојне (с нагласком на употребу заменице *свој*), показне, односно-упитне, неодређене, опште и одричне. Такође, треба указати и на граматичке категорије заменица: род, број, падеж и лице. Знања о глаголским облицима ученици проширују тако што усвајају грађење осталих глаголских времена изузев презенте, перфекта и футура I, с тим што се имперфекат обрађује само на нивоу препознавања, а посебно се наводи имперфекат помоћног глагола *бити*. Препорука је да се глаголска времена уводе овим редоследом: аорист, имперфекат, плусквалпекат. Посебно треба нагласити правописна решења у вези са писањем глаголских облика.

Знања из синтаксе ученици проширују поделом независних предикатских реченица према комуникативној функцији. Потребно је посебно скренути пажњу на употребу знака узвика, као и на остале интерпункцијске знаке.

Правопис

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графика (писана слова: велико и мало ћирилично Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ћ, велико Г, С, Ш итд.).

Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.

Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак *Правописа* на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање дужине акцента у речи може се повезати са обрадом и утврђивањем знања о врстама речи (именица *скуп* има кратак акценат, а придев *скуп* има дуг акценат итд.). На овом нивоу ученици треба само да уоче разлику у дужини акцента, без разликовања интонације и без употребе акценатских знакова. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акценатан говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акценатуације.

Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Српског језика. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Српски језик, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста и рад на граматици морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.

Настава ће бити очигледнија и ефикаснија ако се анализирају снимљена казивања и читања. Приликом реализације наставних садржаја пожељно је користити и савремене информационо-комуникационе технологије (нпр. паметну таблу, рачунар и видео-бим и сл.).

Свака од програмских вежби (говорне, правописне, лексичко-семантичке, стилске вежбе) планира се и реализује у наставном контексту у коме постоји потреба за функционалним усвајањем и функционалном применом датих језичких законитости и појава у новим комуникативним ситуацијама, као и потреба за утврђивањем, обнављањем или систематизовањем знања стеченог током наставе језика и наставе књижевности. Све врсте вежби, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или током говорних вежби.

Циљ говорних вежби јесте унапређивање културе усменог изражавања. Детаљна организација, вешто осмишљене садржајне структуре и мотивисање ученика за разговор водиће ка правилности, лакоћи, јасности, једноставности, прецизности и флуентности у усменом излагању ученика. Ове вежбе би требало да приближе учеников говор стандарднојезичком изговору.

Форме учтивости, односно посебна језичка средства којима се исказује учтивост представљају важан сегмент у реализацији наставе језичке културе. Потребно је код ученика развијати свест о неопходности и значају језичке учтивости, тј. учтивног комуникативног понашања, односно истакнути значај неговања правилног и учтивног говора и писања. Ученицима треба указати на то да су у домену конвенција учтивости најтипичније форме усмене и писмене етикеције: употреба заменице *Ви*, стикете за исказивање уважавања приликом ословљавања у јавном и службеном комуницирању (*господине, госпођо/госпођице, Ваша екселенцијо, Ваша светости...*), као и говорни чиновни експресивног типа (формуле учтивости): извињавање, захваљивање, честитање, молба. Лингвометодички текстови који садрже дијалогску форму у којој се испољава језичка учтивост могу послужити за уочавање форми учтивости. Такође, требало би подстицати ученике да изнесе своје мишљење и сопствена запажања о (не)учтивом комуникативном понашању.

Велики део лексике српског језика сачињавају лексеме настале творбом речи. Она представља продуктиван процес којим се свакодневно богати наш лексички фонд. Стога, у настави језичке културе би лексикологија, односно творби речи требало приступити, најпре, као начину за настајање нових речи, како би ученици схватили њен практични значај. Потребно је оспособити ученике да граде и разликују аугментативе (са пејоративима) и деминутиве (са хипокористивима), тако што обрада теме неће бити само описана, тј. требало би се задржати што краће на формалном приступу теми. Стваралачки и истраживачки приступ може позитивно утицати на мотивацију ученика да упознају ову тематику. Пожељно је навести само најчешће суфиксе и за један и за други творбени модел. Требало би подстицати ученике да објасне значење датих изведеница и указати им на њихову улогу у свакодневном језичком изражавању (нпр. експресивно значење и стилска обојеност изведеница, попут *мајчица, сестрица, људица* и сл.).

Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обратe пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Системска примена адекватних правописних вежби омогућава да теоријско правописно знање благовремено пређе у умење, као и да се стечена навика примене правописних правила испољи у практич-

ној и спонтаној намени. Правописне вежбе представљају најпогоднији начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Правописне вежбе је потребно најпре припремити. Притом је пожељно поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: *диктат, самостално писање, допуњавање текста*. Може бити подстицајно и организовање квиза на часовима посвећеним систематизовању градива из правописа (нпр. *препознај правописну област, пронађи грешку, да ли су тврдње о употреби, нпр. великог слова, тачне и сл.*), а требало би и проверавати да ли су ученици у стању да објасне научена правописна правила у одређеном тексту.

Циљ примењивања лексичко-семантичких вежби јесте богаћење речника ученика и упућивање на различите могућности приликом избора речи и израза и указивање на њихову сврсисходнију употребу. Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Врсте ових вежби треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Развијању смисла за прецизно изражавање и подстицању ученика да размишљају о речима и о њиховим значењима доприносе вежбе којима се ученици упућују на избегавање сувишних речи, поштапалица и туђица. Подстицајне су и вежбе које се односе на фигуративна значења речи, као и вежба *проналажење изостављених реченичних делова* која подстиче ученике да пронађу адекватну реч, али и да у складу са контекстом прошире скалу дозвољених значењских и лексичких могућности.

Применом стилских вежби, ученици се упућују на то да на другачији начин од уобичајеног повезују речи и изразе и да истражују њихове семантичке потенцијале. Њихов циљ није да се само отклоне учињене грешке, већ да ученици стекну адекватне навике да говоре и пишу ваљано, односно да примењују стваралачке поступке у језику. Знања о стилу и изражајним могућностима језика ученици углавном стичу увидом у књижевноуметничке текстове, због чега је неспорна повезаност са наставом књижевности, али се не сме поистоветити са језичко-стилском анализом ових текстова. Стилске вежбе је потребно што непосредније повезивати и са наставом граматике. Може се креирати ситуациони предлогак за развијање и унапређивање језичко-стилског знања ученика у складу са узрастом и начелом систематичности и условности. Стваралачки облик рада на развијању стилског умења ученика може се, на пример, заснивати на тексту као подстицају за сликовито казивање, с обзиром на то да се на различитим књижевноуметничким текстовима лако увиђа изражајност стилског поступка који може да буде примењен приликом уобичавања језичке грађе у новим комуникативним ситуацијама.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистравање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

ПРОГРАМ А

Назив предмета **СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК**
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА НЕСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ
У ХОМОГЕНИМ СРЕДИНАМА
(основни ниво стандарда)

Циљ **Циљ** учења Српског као нематерњег језика јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавање српске културе и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.

Разред **Шести**
 Годишњи фонд часова **108 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – примени у говору и писању правила: род и број именица у одговарајућем падежу, конгруенцију атрибута с именицом у типичним примерима; – састави реченице са одредбом за средство и друштво; – исказа особине појма и начин вршења радње у различитом степену; 	ЈЕЗИК	<p>Око 100 пунозначних и помоћних речи.</p> <p>Грамматички садржаји из претходних разреда (повнављање и увежбавање на познатој и новој лексици).</p> <p>Именице у генитиву с предлозима <i>од</i> и <i>до</i> у функцији одредби за место и време.</p> <p>Прилози <i>рано, касно, увек, никад, често, ретко, дуго, зими, лети</i>.</p> <p>Конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу.</p> <p>Именица у инструменталу са значењем средства и друштва.</p> <p>Компаратив и суперлатив придева и прилога.</p> <p>Називи земаља и регија изведени суфиксима <i>-ија, -ска</i>.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – савладане (већ усвојене) садржаје из књижевности повезује са новим књижевноуметничким текстовима и користи их у њиховом тумачењу; – исказа сопствени доживљај књижевног дела; – одреди тему, главни мотив и ликове; – преприча (уз помоћ наставника и постављених питања) кратак наративни текст; – препозна и именује осећања лирског јунака; – драматизује (уз помоћ наставника) одломак прозног текста у кратким дијалозима; – препозна сличне мотиве у књижевним делима на матерњем језику; 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>Милан Шипка: „Речи којима се поздрављамо“ (из књиге „Приче о речима“)</p> <p>Народна басна: „Бик и зец“</p> <p>Народна лирска песма: „Мајка Јову у ружи родила“</p> <p>Владимир Андрић: „Кошаркаш“, „Дај ми крила један круг“</p> <p>Народна прича: „Свијету се не може угодити“</p> <p>Народна бајка: „Биберче“ (или стрип Ђ. Лобачева)</p> <p>Драган Лукић: „Где је торба“, „Шапутање“</p> <p>Никола Тесла: „Прича о детињству“ (одломак)</p> <p>Гвидо Тартаља: „Микица иде на излет“</p> <p>Војислав Донић: „Школске речи“</p> <p>Игор Коларов: „СМС приче: упутство за употребу књиге“</p> <p>Избор из часописа за децу</p> <p>По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи.</p> <p>Наставник бира 8 текстова за обраду.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме питања, налоге и информације у вези са свакодневним активностима, људским особинама и поступцима; – исприча догађај у којем је учествовао у неколико реченица – преприча кратак једноставан наративни текст; – учествује у кратком дијалогу о темама из свакодневног живота, поштујући основна начела вођења разговора; – исказа молбу, извињење, честитање, захвалност, користећи форме учтивог обраћања; – чита краће текстове са познатом граматиком и углавном познатом лексиком, а значење непознатих речи одређује на основу контекста; – пише кратак једноставан наративни и експозиторни текст; – пише кратку поруку, честитку, позивницу, обавештење, поштујући језичку и ортографску норму. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>I. Лично представљање: основне информације о себи – омиљене личне активности</p> <p>II. Породица и људи у окружењу: опис чланова породице и људи у окружењу (физичке и психичке карактеристике)</p> <p>III. Живот у кући: покућство (постељина, посуђе, кућни апарати); уобичајене дневне активности током радне недеље и викенда; празници и прославе у породици</p> <p>IV. Храна и пиће: омиљена храна и пиће; зачини; врсте меса</p> <p>V. Одећа и обућа: опис одеће и обуће; одржавање одеће и обуће</p> <p>VI. Здравље: активности за очување здравља</p> <p>VII. Образовање: омиљени школски предмети; дан школе; активности на часу и на одмору; основни појмови из биологије</p> <p>VIII. Природа: чување природе; географски појмови и називи држава</p> <p>IX. Спорт и игре: спортски реkvизити и основна спортска терминологија</p> <p>X. Куповина: цене; место куповине; плаћање</p> <p>XI. Насеља, саобраћај и јавни објекти: оријентација у простору, начин кретања; делови града; циљ путовања; болница, библиотека</p> <p>XII. Време: исказивање времена устајања, одласка у кревет и узимања основних obroка</p> <p>XIII. Комуникативни модели: расположење; предлагање; прихватање/неприхватање предлога</p>

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање.

ПРОГРАМ Б

Назив предмета **СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК**
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ
У ВИШЕНАЦИОНАЛНИМ СРЕДИНАМА
(средњи–напредни ниво стандарда)

Циљ **Циљ** учења Српског као нематерњег језика јесте оспособљавање ученика да води усмену и писану комуникацију са говорницима српског као матерњег језика ради каснијег пуног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и упознавање српске културне баштине и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.

Разред **Шести**
 Годишњи фонд часова **108 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – користи конструкције са значењем количине; – исказе жељу, намеру и могућност; 	ЈЕЗИК	<p>Око 100–150 нових пунозначних и помоћних речи.</p> <p>Грамматички садржаји из претходних разреда (повлањање и увежбавање на познатој и новој лексици).</p> <p>Именичке, бројне и прилошке синтагме са значењем количине.</p> <p>Именице у генитиву с предлозима <i>са, из, око, између</i> у функцији одредбе за место.</p> <p>Именице у генитиву с предлозима <i>пре</i> и <i>после</i> у функцији одредбе за време.</p> <p>Локатив у функцији неправог објекта (уз глаголе <i>говорити</i> и <i>размишљати</i>).</p> <p>Потенцијал.</p> <p>Називи земаља и регија изведени суфиксима <i>-ија, -ска</i>;</p>
<ul style="list-style-type: none"> – савладане (већ усвојене) садржаје из књижевности повезује са новим књижевноуметничким текстовима и користи их у њиховом тумачењу; – објасни/каже зашто му се неко књижевно дело свиђа или не; – одреди тему, главни мотив и ликове; – разуме односе међу ликовима у тексту; – уочи основне песничке слике; – препозна и именује осећања и расположења лирског јунака; – драматизује (уз помоћ наставника) одломак прозног текста у кратким дијалозима; – препозна сличне мотиве у књижевним делима на матерњем језику; 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>Милан Шипка: одломак по избору из књиге „Приче о речима”</p> <p>Народна басна: „Бик и зећ”</p> <p>Народна лирска песма: „Мајка Јову у ружи родила”</p> <p>Владимир Андрић: „Дај ми крила један круг”</p> <p>Народна прича: „Свијету се не може угодити”</p> <p>Народна бајка: „Биберче” (или стрип Ђ. Лобачева)</p> <p>Десанка Максимовић: „Штампарске грешке”</p> <p>Драган Лукић: „Где је торба”, „Шапутање”</p> <p>Никола Тесла: „Прича о детињству” (одломак)</p> <p>Гвидо Тартаља: „Микица иде на излет”</p> <p>Стеван Раичковић: „Кућа крај Тисе” (одломак)</p> <p>Војислав Донић: „Школске речи”</p> <p>Бранислав Нушић: „Аутобиографија” (одломак: „Прва љубав”)</p> <p>Гвидо Тартаља: „Поделе улога”</p> <p>Љубивоје Ршумовић: „Шта је лепо да се ради лети”</p> <p>Драган Лукић: „Шуге”</p> <p>Избор из часописа за децу</p> <p>По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још два текста која нису на овој листи.</p> <p>Наставник бира 10 текстова за обраду.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разуме питања, налоге и информације у вези са свакодневним активностима, људским особинама и поступцима; – исприча догађај у којем је учествовао; – преприча кратак текст; – исказе молбу, извињење, честитање, захвалност, користећи форме учтивог обраћања; – чита краће текстове, а значење непознатих речи одређује на основу контекста; – пише кратак једноставан наративан и експозиторни текст; – пише кратку поруку, честитку, позивницу, обавештење, поштујући језичку и ортографску норму. 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>I. Лично представљање: основне информације о себи – омиљене личне активности</p> <p>II. Породица и људи у окружењу: опис чланова породице (физичке и карактерне особине); породични статус чланова породице</p> <p>III. Живот у кући: култура становања – одржавање стамбеног простора (чистоћа); уобичајене дневне активности током радне недеље и викенда, празници и прославе у породици</p> <p>IV. Храна и пиће: храна биљног и животињског порекла; основни укуси</p> <p>V. Одећа и обућа: материјали од којих се прави одећа и обућа</p> <p>VI. Здравље: активности за очување здравља</p> <p>VII. Образовање: омиљени школски предмети; дан школе; активности на часу и на одмору</p> <p>VIII. Природа: чување природе; географски појмови и називи држава</p> <p>IX. Спорт и игре: спортски реквизити и основна спортска терминологија</p> <p>X. Куповина: цене; место куповине; плаћање; цепарац</p> <p>XI. Насеља, саобраћај и јавни објекти: значајни грађевински објекти – путеви, мостови, споменици; болница, библиотека</p> <p>XII. Време: исказивање времена вршења дневних активности</p> <p>XIII. Култура, уметност, медији: филм, телевизијска и радио емисија за децу; основни музички инструменти, концерт</p> <p>XIII. Комуникативни модели: осећања и расположења</p>

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Српски као нематерњи језик похађају ученици који наставу слушају на неком од језика националних мањина. Међу тим ученицима постоје изразите разлике у степену овладаности српским језиком приликом поласка у школу и у темпу и обиму којим могу напредовати током школовања. Ова разлика условљена је различитим матерњим језицима од којих су једни блиски српском језику (разлике међу њима су такве да не морају ометати комуникацију), док су други структурно толико различити да, без елементарног познавања једног од њих, комуникација међу говорницима није остварива. Осим тога, на нивоу којим ученици реално могу овладати српским језиком утиче и средина у којој живе (претежно хомогена или хетерогена средина).

Имајући ово у виду, за предмет Српски као нематерњи језик сачињена су два програма.

Према постављеном циљу, очекиваним исходима и датим садржајима, први програм (А) примерен је ученицима чији се матерњи језици изразито разликују од српског, који живе у претежно језички хомогеним срединама и имају мало контаката са српским језиком, а у школу полазе готово без икаквог предзнања српског језика.

Други програм (Б) предвиђен је за ученике који живе у језички мешовитим срединама, који могу брже и у већем обиму да савладавају српски језик, односно да, у складу с узрастом, достигну виши ниво владања српским језиком.

Оба програма за предмет Српски као нематерњи језик садрже три области: Језик, Књижевност и Језичку културу. Оне су функционално повезане, прожимају се и међусобно допуњују. Стога их треба разумети као делове комплексне целине који доприносе остваривању исхода овог предмета, сваки са својим специфичностима.

Наставник је обавезан да се упозна са исходима и програмским садржајима првог циклуса образовања или претходних разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретне одељења имајући у виду: састав одељења и могућности ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој глобални план рада, на основу кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. На овај начин, постиже се индиректна веза са стандардима. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно да наставник приступи уџбенику као једном од наставних средстава које је пожељно богатити и проширивати додатним, самостално израђеним наставним материјалима. Поред уџбеника, као једног од извора информација, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Језик

Област **Језик** обухвата лексику и граматичке моделе српског језика. У садржајима и исходима ове области налазе се оквирни број речи и граматички елементи којима ученик треба да овлада у сваком разреду. У овој области програма тежиште је на постепеном усвајању система српског језика почев од 1. разреда. Језик почиње да се усваја помоћу минималног броја речи употребљених у основним реченичним моделима с јасним комуникативним кон-

текстом. Односно, речи и њихови облици не усвајају се изоловано, већ у реченичном, односно комуникативном контексту. За продуктивну употребу језика нефункционално је ванконтекстуално учење парадигми (учење самих облика речи).

Усвајање граматике српског језика у почетним фазама на млађем узрасту претежно је несвесно – у разноврсним активностима ученици слушају исказе на српском језику, понављају их и комбинују у одговарајућим познатим и блиским контекстима. У наредним фазама наставник помаже ученицима да уоче језичка правила и почну да их примењују.

Да би ученик овладао одређеним фондом речи и граматичким елементима, неопходно је да их разуме и дуготрајно увежбава. На тај начин стварају се предуслови да их примени у одговарајућој комуникативној ситуацији. Формално познавање граматичких правила не подразумева и способност њихове примене, те је такво знање корисно само уколико помаже бољем разумевању неких правилности система. Односно, савладавање граматичких правила није само себи циљ. Објашњење граматичких правила, уколико наставник процени да је корисно, треба да буде усклађено с узрастом ученика, његовим когнитивним способностима, предзнањима у матерњем језику и сведено на кључне информације неопходне за примену. Учениково познавање граматичких правила процењује се и оцењује на основу употребе у контексту, без инсистирања на њиховом експлицитном опису.

На нижем нивоу владања језиком (средине у којима се реализује А програм) важно је да се код ученика развије способност разумевања и конструисања исказа који садрже елементе одређене програмом. Притом је у продукцији (састављању и казивању исказа) на овом нивоу битно да значење поруке буде разумљиво, док се граматичка исправност постиже постепено. На том нивоу очекују се типичне грешке изазване интерференцијом и недовољном савладаношћу материје. Грешке нису само знак непознавања градива, већ су управо показатељ да је ученик спреман да се упусти у комуникацију, што наставник треба да подстиче. То не значи да грешке уопште не треба исправљати. Наставник одлучује о томе када ће, на који начин и које грешке исправљати, водећи рачуна истовремено и о томе да ученика мотивише за комуникацију и о томе да се грешке постепено редукују.

Управо су часови из области Језик погодни за усмерено, циљано усвајање појединих сегмената, граматичких елемената српског језика. Током ових часова, препоручује се динамичко смењивање различитих активности: различити типови вежби слушања, провера разумевања слушаног, понављање, граматичко и лексичко варирање модела, допуњавање, преобликовање потврђених у упитне и негиране форме и сл.

Реализација наставе Српског као нематерњег језика према Б програму подразумева одређено владање српским језиком од почетка школовања, односно могућност бржег напредовања у току школовања. У таквим околностима очекује се мања заступљеност грешака и њихово брже исправљање. Примена Б програма подразумева овладаност садржајима А програма и подизање језичке компетенције на виши ниво, те је настава језика у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим стандардним српским језиком у складу с језичким и ванјезичким контекстом.

Будући да ученици који похађају наставу Српског као нематерњег језика, похађају и наставу Матерњег језика, сврсисходно је у одговарајућим приликама користити трансфер знања стечених на матерњем језику и о матерњем језику. Настава Српског као нематерњег језика треба да буде у корелацији с наставом Матерњег језика.

Језичка грађа се из разреда у разред постепено проширује и усложњава, она је кумулативна и надовезује се на претходну. Увођење новог елемента подразумева овладаност претходним, што значи да се нова грађа ослања на претходну која се континуирано увежбава. Следећи примери краћих текстова илустрју примену језичке материје поштујући поступност и увођење нових језичких садржаја у сваком разреду у А програму.¹

1 У загради су наведени садржаји области Језик за сваки разред.

1. разред (презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једине (потврди и одрични облик); проста реченица с именским делом предиката; личне заменице 1, 2. и 3. лица једине у функцији субјекта; проста реченица с глаголским предикатом; именице у локативу једине с предлозима у и на уз глагол *јесам*): *Здраво! Ја се зovem Марија. Ја сам у школи. Ово је учионица. Ученик је у учионици. Он црта. То је учитељица. Она седи на столицу.*

2. разред (проста реченица с придевом у именском делу предиката; акузатив именица без предлога; локатив с предлозима у и на; акузатив с предлозима у и на са глаголом *ићи*; презент глагола за сва три лица и оба броја; личне заменице 1, 2. и 3. лица множине у функцији субјекта; присвојне заменице за 1. и 2. лице једине сва три рода у функцији атрибута и именског дела предиката): *Ово је моја школа. Ми смо ученици. Идемо у школу. Имамо торбе. Торбе су велике. Дечаџи се играју у дворшћу. Они имају лопту. Они воле фудбал.*

3. разред (перфекат глагола (сва три лица и оба броја); присвојне заменице за треће лице једине сва три рода; прилози *сада, данас и јуче*): *Марија данас слави рођендан. Ово је њена мама. Она је јуче правила торту. Ово је њен тата. Тата је правео сендвиче. Дошли су гости. Марија је весела.*

4. разред (футур I глагола (сва три лица и оба броја); императив (2. лице једине и множине најфреквентнијих глагола); именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; присвојне заменице за сва три лица једине и множине –слагање с именицом у једнини; прилози *сутра, ујутру, увече*; узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; фреквентни прилози за начин (*брзо, полако, лепо*); творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведених суфиксима: *-ар, -ац, -ач*; именице које означавају женску особу изведене суфиксима: *-ица; -ка*): *Мој разред ће сутра ујутру ићи на излет. Ја ћу устати у седам сати. Направићу сендвич. Учитељица је рекла ученицима: „Понесите воду јер ће бити топло”. Брзо ћу се спаковати. Возач Иван ће возити аутобус.*

5. разред (узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; одредбе за начин исказане фреквентним начинским прилозима; сложени глаголски предикат с модалним глаголима: *требати, морати, моћи, смети, желети*; именице у генитиву с предлозима *испред, иза, изнад, испод, поред* у функцији одредбе за место; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; творба именица којима се означавају називи спортиста; творба прилога од придева): *Ја желим да играм кошарку. Треба много тренирати. Једног дана бићу кошаркаш. Поред моје куће је кошаркашки клуб. Уписују нове чланове. Моја старија сестра тренира пливање. Она је добра пливачица и вредно тренира.*

6. разред (именице у генитиву с предлозима *од* и *до* у функцији одредби за место и време; прилози *рано, касно, увек, никад, понекад, често, ретко, цео* (дан), *дуго, зими, лети*; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; именица у инструменталу са значењем средства и друштва; компаратив и суперлатив придева и прилога; присвојни придеви на *-ов/ев, -ин* (у номинативу); називи земаља и регија изведени суфиксима: *-ија, -ска*): *Имам дванаест година и идем у шести разред. Волим модерну музику. Свирам гитару од четвртог разреда. У јуну ћу ићи на такмичење у Италију. Имам добре другове и другарице. С њима идем у школу аутобусом јер је школа далеко. Увек се добро забављам. Лети често идемо на базен бициклима. Мој најбољи друг се зове Марко. Он је нижи од мене и бољи је ученик јер више учи. Маркова сестра се зове Мирјана.*

7. разред (именице у генитиву с предлозима *са, из, око, између* у функцији одредбе за место; именице у генитиву с предлозима *пре* и *после* у функцији одредбе за време; локатив у функцији неправог објекта уз глаголе говорења и мишљења; именичке, бројне и приложке синтагме са значењем количине; конгруенција атрибута и именице у дативу, инструменталу и локативу; најфреквентније збирне именице са суфиксом *-је*; творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња: *-иште/-лиште, -оница*); творба именица са значењем етника (примери из окружења): *Моја породица живи у кући. Око куће имамо*

цвеће. Наш сусед је Мађар. Између наше и његове куће налази се мало игралиште. С друговима често идем тамо после школе. Понекад купимо флашу сока и неколико кесица семенки, седимо на дрвеним клупама и разговарамо о новим филмовима, строгим наставницима, музици и разним другим стварима. Прошле недеље смо помагали нашем старом суседу да поправи љубашке и клацкалице. Тако ће и млађој деци бити лепше.

8. разред (зависне реченице: временска (с везником *кад*), намерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником *да*) и односна (са заменицом *који* у функцији субјекта); творба придева суфиксима *-ски* и *-(и)ји*): *Јуче сам имала много домаћих задатака. Кад сам их завршила, укључила сам телевизор. После пола сата у собу је ушао мој брат и променио канал. Хтео је да гледа утакмицу. Рекла сам му да ја желим да гледам омиљену серију која почиње за пет минута. Он је рекао да је утакмица веома важна, јер играју српска и мађарска репрезентација. Нисмо хтели да се свађамо. Договорили смо се да он иде у дневну собу и тамо гледа утакмицу.*

Књижевност

Програм А предмета Српски као нематерњи језик намењен је хомогеној средини, ученицима који веома ретко имају контаката са говорницима чији је матерњи језик српски. Познавање језика је на основном (елементарном) нивоу, комуникација на српском језику се тешко остварује, граматички модели су неувежбани пошто ученици немају прилике да користе српски језик, њихов речник не садржи велики број речи, речи веома лако из активног фонда прелазе у пасивни и буду заборављене, лексика се усваја спорије него код ученика хетерогене средине, интерференцијске грешке се често појављују у толиком обиму да ометају разумевање реченице; из ових разлога би акценат требало да буде на лексци и језичким обрасцима (моделима) који ће им обезбедити темељ за једноставну комуникацију на српском језику.

У сваком разреду ученицима је понуђено више текстова од броја који је обавезујући. Основни критеријум за избор текстова је ниво познавања језика. Поред одабраних текстова, обрађују се и текстови по слободном избору, при чему се води рачуна о нивоу познавања језика и интересовањима ученика. Уз оригиналне књижевне текстове планирана је и обрада конструисаних текстова који треба да буду у функцији обogaћивања лексике неопходне за свакодневну комуникацију на основном нивоу. Предлаже се да наставник планира најмање три часа за обраду једног текста кроз теме. Песме које се певају не захтевају обавезно обраду, граматичка и лексичка објашњења језичких појава.

Област програма Књижевност доприноси постизању комуникативне функције језика. Основна функција књижевноуметничких текстова, односно адаптација, поред оспособљавања ученика за комуникативну употребу језика, јесте и упознавање ученика са културом, историјом и традицијом српског народа, као и с књижевним делима значајним за српску књижевност.

Функције адаптираног књижевног текста у А програму:

– усвајање лексике одређеног тематског круга потребне за свакодневну комуникацију;

– читање, односно слушање текста у функцији увежбавања разумевања писаног и говорног језика – увежбава се читање у себи и читање са разумевањем;

– задаци у вези са текстом развијају умење разумевања текста, увежбава се вештина писања, састављање и писање реченица које садрже познату лексику уз увежбавање основних језичких образаца, као и развијање способности састављања реченица говорног језика (приликом писаних и говорних вежби толеришу се интерференцијске грешке које не ометају разумевање реченице);

– одговори на питања (усмено и писмено) помажу ученику да развије механизме састављања реченица на српском језику, односно излагање на српском језику уз видно присуство интерференцијских грешака – упутно је да наставник врши корекције указујући на правилне облике;

– репродукција текста или препричавање развијају способност употребе језика – ученик треба да се изрази користећи више реченица, да формира и развија говорне способности.

Књижевноуметнички, адаптирани и конструисани текстови погодни су за тумачење, при чему се узимају у обзир узраст и предзнања ученика. Текстови су уједно и полазна основа за увежбавање нових речи и израза, језичких модела, читања, писања, говора; стога три часа намењена једном тексту представљају истовремено и обраду и увежбавање градива.

Рад на тексту обухвата:

1. Семантизацију непознатих речи: семантизација може да се изведе помоћу синонима који су познати ученицима, визуелним приказивањем речи, постављањем речи у контрастне парове (*мали-велики*), описивањем речи једноставним реченицама. Наставник мора да води рачуна да реченица којом описује непознату реч садржи ученицима познате речи. Превод је оправдан само у случају када не постоје друга средства за објашњење значења речи. Препоручује се употреба речника на часу.

2. Слушање или читање текста: саветује се да наставник први пут прочита текст – на овај начин ученици чују правилан изговор речи, пошто ученици хомогене средине ретко имају прилике да чују српски језик, наставничко гласно читање је од изузетне важности. Препоручује се употреба аудио-визуелних средстава. Захтеви који се у програму тичу учења одломака из поезије и прозе напамет подстичу усвајање модела говорења, као и интонацију речи и реченица.

Драматизација текстова везује се и за јавни наступ, али и за разговор о књижевном делу пошто представља вид његове интерпретације. Саживљавањем са ликовима дела, ученици могу испољити осећања која препознају у понашању јунака и о којима закључују.

3. Контекстуализација нове лексике: неопходно је да ученици нове речи поставе у реченични контекст како би се лексика увежбавала паралелно са конструисањем реченица. Реченице треба да буду једноставне да би се избегао велики број грешака које неминовно настају у сложенијим конструкцијама. Уколико реченица садржи превише грешака, постаје неразумљива слушаоцу. Контекстуализација нових речи је битан елемент функционалне употребе језика пошто наводи ученика да саставља реченице и активира речнички фонд и језичке моделе.

4. Питања у вези с текстом (у писаној форми и усмено): процес разумевања текста има више етапа. Тек када се нова лексика усвоји и примени у реченицама, може да се пређе на ниво разумевања текста. Ниво на којем је ученик разумео текст може да се утврди постављањем питања у вези с текстом. Питања треба да се заснивају на лексички коју су раније усвојили уз употребу нових речи обрађених у тексту. Упутно је да питања буду кратка (*Шта је у Весниној торби?* – текст *Весна и торба*). Корисно је да део питања буде у писаној, а део у говорној форми. Значајно је да се примарно увежбава говор, а затим и писање.

5. Питања поводом текста (у писаној форми и усмено): ученици увежбавају и остварују комуникацију на српском језику засновану на познатој лексички, уз толерисање грешака које не ометају разумевање. Питања треба да буду у складу с лексичким фондом којим ученици располажу (на пример: *Ко је јунак приче?*; *Где се одиграва радња?*; *Како изгледа јунак приче?*; *Шта осећа девојчица у песми?*). Ово је следећи ниво у процесу усвајања језичких вештина чији је циљ навођење ученика да остваре комуникацију на српском језику. Овај циљ је често веома тешко постићи код ученика хомогене средине, али је неопходно навести ученика да усмено, а потом и у писаној форми употреби одређене речи или изразе на српском језику.

6. Разговор о тексту: у складу са лексиком којом ученици располажу, разговор се заснива на препознавању главних ликова, активностима које се везују уз њих, на истицању особина ликова из текста. Као део процеса увођења ученика у употребу језика упутно је да се ученици, према моделима из текстова подстичу да састављају реченице потребне у говорним ситуацијама. На пример, драматизација текста *Весна и торба* – *Весна*: Моја торба је стара. *Оловка*: Шта радиш, Весна? Зашто стављаш пуно ствари у торбу? У торби нема места. *Тата*: Весна, треба да купиш нову торбу. *Весна*: Тага, молим те, купи ми нову торбу. Ученици се подстичу да поводом текста закључују о идејама препознатим у тексту (Шта текст казује о Весниним особинама?).

Приликом обраде поезије не инсистира се на књижевној теорији, већ на доживљају лирске песме. Подстицање ученика да разуме мотиве, песничке слике и језичко-стилска изражајна сред-

ства, доводи се у везу са илустровањем значајних појединости, као и с увежбавањем интонације стиха и уочавањем риме у песми.

7. Компаративни приступ: наставник планира укључивање текстова матерњег језика који се пореде са предложеним делима српске књижевности (уколико је то могуће) и са примерима везаним за филм, позоришну представу, различите аудио-визуелне записе; у обраду књижевног дела укључује и садржаје из ликовне и музичке културе, стрип и различите врсте игара (осмосмерке, ребуси, укрштене речи, асоцијације...).

Приликом уочавања битних поетских елемената у структури књижевноуметничког текста, користећи знање стечено на часовима матерњег језика, наставник се труди да код ученика (у складу са њиховим могућностима) објасни основне облике приповедања (нарација, дескрипција, дијалог); појам сижеа и фабуле, функцију песничке слике; улогу језичкостилских средстава и друге основне поетичке одлике текста.

8. Обликовање кратког текста у писменој форми или усмено на основу адаптираног књижевног текста: овај ниво употребе српског језика у говорној или писаној форми представља главни циљ области Књижевност у А програму. Покушај самосталног састављања краћег текста од пет или шест реченица (у пару или у групи) представља виши ниво у остваривању комуникативне функције језика. Ученици развијају механизам употребе језичке грађе и језичких модела; спајају речи у реченице уз поштовање граматичких структура, затим спајају више реченица у краћи текст. Процес се односи и на говорени и на писани текст.

Програм Б: Књижевноуметнички текстови у настави Српског као нематерњег језика имају вишеструку функцију. Читајући и тумачећи књижевноуметничка дела и изабране одломке најзначајнијих дела српских писаца, ученици ће имати прилику да се упознају са српском културном баштином и тако боље разумеју сличности и разлике које постоје између културе народа којем припадају и културе народа чији језик уче. Текстови истовремено представљају извор нове лексике и полазну основу за даљи рад – разговоре, читање, интерпретацију, различите врсте говорних и писмених вежби и друге активности.

У области програма Књижевност наведени текстови усклађени су с узрасним карактеристикама и језичким могућностима ученика. Дати предлог дела наставник ће прилагођавати потребама својих ученика. Од предложених дела, наставник самостално бира она која ће обрађивати, као и дела којима ће проширити списак. За сваки текст је предвиђено по три часа.

За ученике који Српски као нематерњи језик буду савлађивали по програму који је намењен онима који уче и живе у хетерогеним језичким срединама или им је матерњи језик један од словенских језика, предложени су аутентични књижевноуметнички текстови или одломци из њих. Ипак, постоје значајне разлике између ученика који живе у хетерогеној средини, а чији је матерњи језик несловенски, и ученика чији је матерњи језик словенски. Ове разлике је неопходно узети у обзир приликом избора текстова за обраду и при изради уџбеника. Стога се препоручује ауторима уџбеника и наставницима да нека од предложених дела адаптирају, скрате и прилагоде језичком знању и могућностима ученика чији је матерњи језик несловенски. Наставници који раде с ученицима чији матерњи језик припада групи словенских језика, могу се опредељивати за аутентична дела.

Бављење књижевноуметничким текстом подразумева различите методичке поступке који ће бити усмерени на његово што боље разумевање и тумачење. Рад на тексту састоји се из неколико етапа: уводног разговора са семантизацијом мање познатих речи и израза (ова етапа је посебно важна за ученике чији језик није словенски); просторне и временске локализације текста; изражајног читања; кратке провере уметничког доживљаја и разумевања текста; разговора о тексту и његовог тумачења (различитих аналитичко-синтетичких поступака којима ће се откривати естетске вредности дела, важне појединости у њему и места с посебном експресивношћу); повезивања дела с личним доживљајима и искуствима ученика. Свака од наведених етапа зависи од природе текста као и од предзнања и могућности ученика.

Уводни разговор и семантизација мање познатих речи и израза биће за неке ученике од изузетне важности за разумевање дела и стога им је потребно посветити посебну пажњу. О избору речи за семантизацију одлучује наставник уважавајући предзнања својих ученика. Лексику је најбоље семантизовати током уводног разговора и пре првог читања текста како би се обезбедило разумевање садржаја текста након првог читања. Речи се могу семантизовати на различите начине – визуелним наставним средствима, демонстрацијом, посредством синонима и антонима, различитим описним дефиницијима и, уколико је то неопходно, реч се може и превести на матерњи језик ученика. Није потребно да све речи које се семантизују уђу у активан лексички фонд ученика, поједине могу остати у пасивном фонду. Лексика за коју се процени да треба да уђе у активан лексички фонд ученика, треба да буде заступљена током разговора о тексту и његове интерпретације, а корисно је осмислити и различите лексичке вежбе које ће допринети остваривању овог циља. Ученике овог узраста треба увести и у коришћење речника јер је оно саставни део читања. Важно је да се служе и двојезичним и једнојезичним речницима и да овладају техником проналажења речи и значења које реч остварује у датом контексту. Речници представљају велику помоћ за читање и разумевање текстова различитих жанрова, нарочито су корисни приликом самосталног читања.

Многи текстови, посебно одломци из обимнијих књижевних дела, захтеваће и локализацију како би били правилно схваћени и доживљени. Локализација ће у неким случајевима подразумевати препричавање садржаја који претходе одломку који се обрађује или, на пример, давање података о аутору. Некад ће бити неопходно дело сместити у просторне и временске оквире и протумачити друштвене, историјске и друге околности у којима се радња одвија.

Читање текста је од велике важности за његово разумевање и доживљавање. У настави књижевности јављају се различити облици читања. Разумевање, доживљавање и тумачење текста условљено је квалитетом читања. Важно је да прво интерпретативно читање текста обави наставник или да ученици послушају квалитетан звучни запис. Овако ће се обезбедити правилно разумевање и бољи уметнички доживљај текста. Многа дела захтеваће једно или више поновљених читања наглас или у себи, усмерених ка одређеном циљу. Потребно је да ученици овладају техникама гласног читања и читања у себи. Читање у себи може бити у функцији бољег разумевања текста и оно увек треба да буде усмерено од стране наставника, истраживачко. Ученици ће, читајући у себи, пронаћи информације којима ће поткрепљивати и своје мишљење и ставове, увежбаваће брзо читање и оспособљавање се за самостално учење. Циљ читања наглас јесте овладање техником читања и савлађивање важних чинилаца гласног читања (изговора и интонације речи и реченице, јачине гласа, пауза). Овим путем ученици се постепено уводе у изражајно читање. Оно се увежбава на пажљиво одабраним епским, лирским и драмским текстовима. Изражајно читање увежбава се на претходно обрађеним текстовима, плански и уз добру припрему. Наставник треба да оспособи ученике да усладе јачину гласа, интонацију, ритам, темпо, паузе са природом и садржином текста како би изражајно читање било што успешније.

Један од важних облика рада јесте учење напамет и изражајно казивање кратких одломака из одабраних књижевноуметничких текстова у стиху и прози (лирских песама, одломака из прозних и драмских текстова). Ученике треба постепено водити од гласног читања ка изражајном читању и казивању напамет научених одломака.

Тумачење текста у многоме ће зависити од средине у којој се настава реализује, предзнања ученика и њиховог матерњег језика. С ученицима који савлађују програм за средњи ниво, тумачење текста имаће више обележја разговора о важним појединостима у њему – догађајима, ликовима, месту и времену одвијања радње. Разговори о тексту треба да обезбеде правилно разумевање догађаја, уочавање веза између догађаја и ликова, тумачење поступака главних јунака и њихових особина. Без обзира на то што за ове разговоре није нужно да ученици знају стручну терминологију (основни мотив, епитет, описна лирска песма), они се не смеју свести на пуко препричавање садржаја текста. Разговор о тексту наставник треба да води тако да омогући ученицима да у њему испоље што већу креативност, да

им поставља проблемске задатке, наводи их да размишљају о узрочно-последичним везама у делу, подстиче их да слободно маштају и износе своје утиске о уметничким сликама у делу.

С напреднијим ученицима наставник може остварити комплекснију анализу и интерпретацију дела током које ће ученици изводити сложеније закључке о догађајима и ликовима, откривати експресивна места у делу и износити своје утиске о њима служећи се основном терминологијом теорије књижевности. У настави Српског као нематерњег језика наставник треба да се ослања на књижевнотеоријска знања које су ученици стекли на свом матерњем језику и да их активира кад год је то могуће. Тако, на пример, приликом обраде књижевних дела и одломака, треба рачунати на то да су ученици у матерњем језику усвојили основне књижевнотеоријске појмове: тема, мотив, главни лик и др. У складу са Општим стандардима постигнућа за Српски као нематерњи језик; познавање терминологије из теорије књижевности очекује се само од ученика напредног нивоа. Они ће, на примерима изабраних дела и одломака из српске књижевности, проширивати сазнања која су стекли на свом матерњем језику и обогатити их новим примерима.

Након разговора о садржају дела и његове интерпретације, потребно је с ученицима разговарати и о личним доживљајима који су изазвани делом – подстицати их да доводе у везу дело са својим личним искуствима, допустити им да постављају питања, створити у учионици услове у којима ће се развијати дијалог и дискусија.

Веома је важно да ученици активно учествују у свим етапама рада, да износе своја осећања, запажања, мишљења, закључке и да их образлажу. Ученичке активности не смеју бити ограничене само на рад на часу. У обраду текста ученике треба увести за давањем различитих припремних задатка, које ће они решавати код куће. Након обраде текста важно је да ученици стечена знања функционално примењују у даљем раду – приликом израде домаћих задатака, самосталног читања и усвајања знања из других наставних предмета. Наставнику и ученицима ће стечена знања и вештине бити драгоцене за интерпретацију нових књижевних дела.

Кад год је то могуће, наставу књижевности потребно је повезивати с наставом језика, успостављати унутарпредметну и међупредметну корелацију. Она ће допринети свестранијем сагледавању садржаја, а ученици ће стећи квалитетнија и трајнија знања.

Језичка култура

Реализација наставних садржаја Српског као нематерњег језика подразумева континуитет у богаћењу ученичке језичке културе. То је једна од примарних методичких обавеза наставника. Наставник треба да процени способности сваког ученика за одговарајући ниво комуникативне компетенције и, у складу са тим, прилагоди језички материјал. Ово треба да доведе до функционалне употребе језика у настави, али и у свим осталим животним околностима, у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Језичка комуникација подразумева владање рецептивним и продуктивним језичким вештинама, а то су: слушање, читање, писање и говорење. Основно обележје савременог методичког приступа настави језика и језичке културе јесте развијање ученичких способности у све четири активности упоредо и њихово прилагођавање когнитивним способностима и језичком окружењу ученика. Исходи у области Језичка култура конципирани су тако да, с једне стране, обезбеде остваривање минимума језичких компетенција, али и да, с друге стране, не ограниче ученике који су у могућности да остваре већи напредак. Због специфичности ове наставе, предвиђене исходе (пре свега када су у питању хомогене језичке средине) потребно је остваривати кроз језичке активности (компетенције) које су, с методичког аспекта, сличније настави страног него матерњег језика.

Слушање је прва језичка активност с којом се ученици сусрећу у настави Српског као нематерњег језика. Она омогућава ученику да упозна мелодију језика, а затим и његов гласовни систем, интонацију речи и реченице. Коначни циљ слушања треба да буде разумевање, као предуслов за вербалну продукцију, односно – комуникацију.

Говорење је најсложенија језичка вештина, која подразумева владање свим елементима језика (фонетско-фонолошким, морфо-

лошким, синтаксичким и лексичким). Говорење се најчешће реализује у дијалашкој форми, те према томе подразумева разумевање (саговорника). Поред тога, говорење је вештина која захтева одређену брзину и правовремену реакцију. Као продуктивна вештина, заједно са писањем, омогућава ученику да се изрази на српском језику, постави питање, интерпретира неки садржај и учествује у комуникацији са другима.

Читање је језичка активност која подразумева познавање графичког система језика (слова), њихове гласовне реализације, повезивање гласова у речи и спајање речи у реченицу, уз поштовање одговарајућих ритмичких и прозодијских правила. Циљ читања мора да буде разумевање прочитаног јер само тако оно представља језичку компетенцију, а не пуку вербализацију словних карактера.

Писање је продуктивна језичка вештина која подразумева исказивање језичког садржаја писаним путем, употребом одговарајућих словних карактера и поштовањем правописних правила. Посебну пажњу потребно је посветити графемама за које не постоје еквиваленти у матерњим језицима ученика. Такође је важно обратити пажњу на правила фонетског правописа (писање личних имена страног порекла итд.). Поред тога, српски језик има два писма – ћирилицу и латиницу, а ученик, још у првом циклусу образовања, треба да усвоји оба. Циљ писања је језичко изражавање писаним путем, те, према томе, подразумева разумевање.

Ове четири вештине су кроз исходе два програма вертикално повезане тако да јасно описују градицију постигнућа ученика у области Језичка култура.

Садржаји по темама представљају лексичко-семантички оквир унутар кога се функционално реализују језички садржаји. Тематске јединице презентују реалне, свакодневне околности у којима се остварује комуникација. За сваку тематску јединицу предложене су тематске групе које треба да се попуне одговарајућом лексиком, у оквиру препорученог броја нових речи.

На пример у другој тематској јединици, *Породица и људи у окружењу*, у садржају А програма предвиђено је да ученици у првом разреду овладају речима којима се именују чланови уже породице и употребе их у одговарајућој комуникативној ситуацији. У сваком следећем разреду ова тематска јединица се проширује новом лексиком и новим комуникативним ситуацијама. Тако у следећим разредима ученици овладавају називима за чланове шире породице, дају основне информације о њима, њиховим физичким и карактерним особинама, занимањима, међусобним односима итд.

Оваква хоризонтална врста градиције примењена је у свим тематским јединицама.

Избор лексике је делимично условљен садржајем из области Језик и Књижевност, али зависи и од процене наставника о неопходности одговарајућих лексема и њихове фреквенности, ради постизања информативности и природности у комуникацији. Многе речи нису везане само за једну тематску јединицу већ се преклапају и повезују у нове семантичке низове, што наставник треба да подстиче добро осмишљеним говорним и писменим вежбама.

Тематске јединице се углавном понављају у свим разредима, али се у сваком следећем разреду број лексема у оквиру тематских група понавља и проширује. Поред селективног приступа лексици, треба водити рачуна и о броју лексема које се усвајају у једној наставној јединици. На једном часу не би требало уводити више од пет нових речи, чије значење ће се објаснити и провежбати у типичним реализацијама унутар реченице (контекстуализација лексике). Најефикасније би било да за нову реч сваки ученик осмисли (минимални) контекст, односно реченицу. На овај начин, наставник има увид у учениково разумевање значења речи, поред нових садржаја подстиче употребу и раније стечених знања из лексике и граматике, а ученици стичу самопоуздање јер могу да изговоре или напишу реченице на српском језику.

Поред датих тематских јединица, у прва четири разреда основне школе наводи се и нетематизована лексика која је потребна за комуникацију, независно од теме. У свакодневној комуникацији велики значај имају устаљене комуникативне форме којима ученици постепено и континуирано треба да овладавају од првог разреда основне школе. Оне су издвојене у посебну област језич-

ке културе и усклађене су потребама и узрастом ученика. Тако у првом разреду ученици усвајају моделе за поздрављање и представљање, затим се даље усвајају модели за честитање, захваљивање, исказивање жеље, молбе, итд. до најсложенијих модела као што су исказивање психолошког стања и расположења и давање савета.

Функционално и економично повезивање подобласти предмета Српски као нематерњи језик (Језик, Књижевност и Језичка култура) омогућава савладавање њихових садржаја и остваривање предвиђених исхода на природан и спонтан начин, чинећи да једни садржаји произлазе из других, допуњују се и преклапају. На одабраним деловима књижевноуметничких, неуметничких и конструисаних текстова могу се развијати различите комуникативне вештине; говорним вежбама се дефинишу смернице за израду писмених састава; креативне активности у настави доприносе развоју усменог и писменог изражавања, читање с разумевањем утиче на богаћење лексике и флуентност говора, итд. Усклађеност исхода с језичким компетенцијама омогућава наставнику не само кумулативно праћење напретка сваког ученика него и уочавање проблема у развијању појединих компетенција, што умногоме олакшава процес наставе и учења језика.

Обавезна су два писмена задатка у току школске године (у другом и у четвртном класификационом периоду).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку процеса учења, односно на почетку школске године, неопходно је спровести дијагностичко вредновање компетенција ученика. Ово је изузетно важан задатак наставника, будући да постоје велике разлике у владању српским језиком ученика једног одељења. Дијагностичко оцењивање се може реализовати помоћу иницијалног тестирања које служи да се установе вештине, способности, интересовања, искуства, ниво постигнућа или потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. Иницијално тестирање осмишљава наставник на основу исхода и садржаја програма из претходних разреда. На основу тога, могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу.

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не (нпр. ученик задовољавајуће разуме прочитани текст, али слабо разуме говорени текст; задовољавајуће пише у складу с правилима, али у говору не поштује правила конгруенције итд.), као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно и ефективно, требало би унапредити.

При вредновању ученичких постигнућа наставник се руководи исходима дефинисаним за сваки разред водећи рачуна о индивидуалном напредовању ученика у складу са њиховим могућностима и способностима. При оцењивању, пажња треба да буде усмерена на ниво развоја репродуктивних способности ученика, обим проширивања лексичког фонда, ниво смањивања различитих типова грешака.

Треба имати у виду ниво познавања језика: ученици хомогене средине спорадично остварују директан контакт с говорницима којима је српски матерњи језик, са српским језиком се срећу само на часовима српског као нематерњег језика. Резултат је да ученици српски језик користе на елементарном нивоу. Језичке моделе усвајају спорије, граматичке категорије користе уз много грешака, имају проблема при слушању, односно разумевању српског језика чак и онда када су им све речи говорног текста познате.

Назив предмета

СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ

Циљ учења Страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ	ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ (у комуникативним функцијама)
<ul style="list-style-type: none"> – разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; – поздравља и отпоздравља, представи себе и другог користећи једноставнија језичка средства; – размени једноставније информације личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима; – разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; – опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; – разуме једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности и одговори на њих уз одговарајуће образложење; – упуту предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; – затражи и пружи додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности; – разуме уобичајене молбе и захтеве и реагује на њих; – упуту уобичајене молбе и захтеве; – честита, захвали се и извини се користећи једноставнија језичка средства; – разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; – пружи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; – разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости; – разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа; – размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; – опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа; – разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаја и способности у прошлости; – размени појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости; – опише неки историјски догађај, историјску личност и сл. – разуме једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагује на њих; – размени једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; – саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа; – разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставним језичким средствима; – разуме једноставнија питања која се односе на оријентацију/положај предмета и бића у простору и правац кретања и одговори на њих; – затражи и разуме обавештења о оријентацији/положају предмета и бића у простору и правцу кретања; – опише правац кретања и просторне односе једноставним, везаним исказима; – разуме једноставније забране, правила понашања, своје и туђе обавезе и реагује на њих; – размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту, као и на своје и туђе обавезе; – саопшти правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства; – разуме једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; – формулише једноставније исказе који се односе на поседовање и припадност; 	<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p> <p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p> <p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p> <p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЉБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p> <p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p> <p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p> <p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p> <p>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</p> <p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p> <p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p> <p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p> <p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p> <p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p> <p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на поздрављање и представљање (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на опис бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; усмено и писано описивање/поређење бића, предмета, појава и места.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу/журку или имејла/СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања/зговора.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нешто честита, тражи/нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава извињење, захвалност; усмено и писано честитање, тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ/услугу и реаговање на њу, изражавање извињења и захвалности.</p> <p>Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за израду задатака, пројеката и сл.) с визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима/активностима и способностима; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја/активности и способности.</p> <p>Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са искуствима, догађајима/активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја/активности и способности; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Слушање и читање краћих текстова у вези са одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; усмено и писано договарање/извештавање о одлукама, плановима, намерама и предвиђањима.</p> <p>Слушање и читање исказа у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем жеља и потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са смером кретања и специфичнијим просторним односима; усмено и писано размењивање информација у вези са смером кретања и просторним односима; усмено и писано описивање смера кретања и просторних односа.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са припадањем и одговарање на њих.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на изражавање допадања/непопадања; усмено и писано изражавање допадања/непопадања.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p>

<p>– пита и каже шта неко има/нема и чије је нешто; – разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих; – изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење; – разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих; – изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење; – разуме једноставније изразе који се односе на количину и цену; – пита и саопшти колико нечега има/нема, користећи једноставнија језичка средства; – пита/каже/израчуна колико нешто кошта.</p>	ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини и цени; постављање питања у вези с количином и ценом и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме поруџбине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у кухињи ...); записивање и рачунање цена.</p>
--	--	--

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ – ДРУГИ ЦИКЛУС

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

- 1) Лични идентитет
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
- 3) Географске особености
- 4) Србија – моја домовина
- 5) Становање – форме, навике
- 6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
- 7) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
- 8) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
- 9) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање
- 10) Млади – деца и омладина
- 11) Животни циклуси
- 12) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
- 13) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
- 14) Транспорт и превозна средства
- 15) Клима и временске прилике
- 16) Наука и истраживања
- 17) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика)
- 18) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
- 19) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
- 20) Слободно време – забава, разонода, хобији
- 21) Исхрана и гастрономске навике
- 22) Путовања
- 23) Мода и облачење
- 24) Спорт
- 25) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
- 26) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
- 27) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>What's your first/last name/surname?</i> <i>Jack, this is Andrew. He's the new boy in our class. Hi Andrew. Nice to meet you. I'm glad to meet you too. What's your nickname? It's Andy. Where do you live? I live in Sunny Street. How do you go to school? I walk there/take the bus...</i> <i>What does your father do? He's a science teacher. Have you got/Do you have any brothers or sisters? No, I'm an only child, but my mum's got two sisters, Sophia and Lily. Aunt Lily is the eldest. She says I am her favourite nephew.</i> <i>This is my cousin, Bob. Where does he come from? He lives in Brisbane now, but he was born in London. Where were you born? When did you move there? We moved there when I was four.</i> <i>Where were you living when you started school?</i> <i>Who do you usually go out with? How long have you known Susan? For one year. Since last year.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних и уобичајених радњи. <i>The Past Simple Tense</i> глагола <i>to be</i> и осталих глагола (правилних и неправилних). <i>The Past Continuous Tense.</i> <i>The Present Perfect Tense</i> учесталијих глагола (правилних и неправилних). Питања са <i>Who/What/Where/When/Why...</i> Питања са препозиционим глаголима. Употреба и изостављање чланова при ближе одређивању лица, у фиксним изразима (<i>go to school/by car/on foot...</i>), са основним географским појмовима (називима улица, градова, држава...)</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе; већи градови у земљама циљне културе.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</p>	<p><i>What does Emma look like? She looks gorgeous. She's the prettiest girl in our class.</i> <i>What's he like? He's smart and hard-working.</i> <i>Noah doesn't care about anyone. He's is selfish. My friend is sporty and good-looking, but he is very shy.</i> <i>Her clothes are cool!</i> <i>Samuel is as tall as his brother/not as(so) tall as his father.</i> <i>This laptop is less expensive than that one. It's the least expensive laptop in the shop.</i> <i>Jacob's room is usually tidy; but Michael's is often untidy/messy. You can find his clothes everywhere.</i> <i>Why is he exhausted? Because the trip was exhausting.</i> <i>The party was really exciting. Everybody was excited.</i> <i>She looks really unhappy.</i> <i>How does he swim? He swims well.</i> <i>We worked hard. He was running fast.</i> <i>It is raining heavily.</i> <i>Are they listening carefully?</i> <i>Ten minutes from here is the biggest wheel of its kind in the world – the London Eye.</i> <i>The buildings are amazing /fantastic.</i> <i>That's the cafe where my sister works.</i> <i>Is that the message which/that Tom sent?</i> <i>There's somebody/nobody/no one in the street.</i> <i>There was nothing strange in his voice. Everything was OK.</i> <i>This chair's uncomfortable. That's impossible!</i></p> <p><i>The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости, The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости.</i> Поређење придева по једнакости <i>as ...as, not so/as ...as.</i> Поређење придева са <i>less и the least.</i> Придеви са наставцима <i>-ed и -ing.</i> Творба и употреба прилога за начин (<i>beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...</i>) Употреба одређеног члана уз суперлатив придева. Употреба/изостављање одређеног члана уз називе места. (споменици, музеји, улице, паркови...) Релативне заменице <i>who, which, that, whose, where...</i> Неодређене заменице (<i>somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything...</i>). Питања са <i>What...like, How, Why...</i> Негативни префикси <i>un-, im-...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p><i>I'm going to the swimming pool. Would you like to come? Yes, please. I like swimming.</i> <i>Would you like a cup of tea? No, thank you/thanks.</i> <i>What are you doing next weekend? Do you want to come to my party? Yes, I'd love to. When is it? At 7.30 on Saturday.</i> <i>Do you fancy/How about a game of tennis this afternoon? Sorry. I can't. I've got a dance class.</i> <i>Shall we go to the sports centre today? Good idea. See you there at 6.00 pm. That's no good for me. What about 5.30? Yes, sure. How about trying my new computer game this morning? I'm afraid I can't. I'm looking after my little sister.</i> <i>Why don't we go to the park?</i> <i>Let's get out of here. That sounds good. The music is too loud.</i> <i>We could/ may/might stay here and watch DVDs. That's boring.</i> <i>If it is cold, put on your jacket. If you hurry, you won't miss the bus.</i> <i>If you don't feel well, you should see a doctor.</i> <i>I've got the flu. You must stay in bed and drink lots of hot drinks.</i> <i>If you don't stay up late, you won't feel tired.</i> <i>You shouldn't eat too much chocolate.</i> <i>Don't give your real name on the Internet.</i></p> <p><i>The Present Continuous Tense за унапред договорене радње.</i> Заповедни начин. Изрази: <i>How about...? What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's...</i> Модални глаголи за изражавање предлога – <i>can/could/may/might.</i> Модални глаголи <i>should</i> за давање савета. Први кондиционал.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Can/Could you help me with these bags, please? They're too heavy.</i> <i>Could I have a glass of water, please?</i> <i>Could I see your exercise book, please? Yes, just a minute. Oh, no. I can't find it.</i> <i>May I see your tickets, please? Here you are, sir. Thank you.</i> <i>Will you open the door for me? Sure.</i> <i>I'm so sorry for... It's all my fault. Sorry, it was an accident. I didn't mean to (break your skateboard). That's all right/OK. Never mind. It doesn't matter.</i> <i>Thank you for (your help). Thank you from the bottom of my heart. That's very kind of you.</i> <i>That means a lot to me. Don't mention it. It's nothing. You're welcome.</i> <i>Well done. Congratulations! Happy (festival).</i> <i>When does the train for Glasgow leave? It leaves at 7.38. School starts at 8.45.</i> <i>Which book do you want? The red one. Can I try on those trousers, please? Which ones? The blue ones.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may.</i> <i>Would you like...?</i> <i>Will</i> за изражавање молби. <i>The Present Simple Tense</i> за изражавање утврђених програма, реда вожње, распореда и сл. Заменице <i>one, ones.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>

РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<p>Read the explanation and circle the correct words. State your problem and describe how you feel about it. Use the expressions below. Make a project about an important city in your town. Make a map and label the important places. To end the call, tap the „end call” button (typically a red button on the left side of your cell phone) or close your phone. Do not touch the adapter with wet hands.</p> <p>Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p>She rarely takes the bus to school. They usually play games in their free time. Does James play any musical instruments? Yes, he does. No, he doesn't. How many languages do you speak? What time do you usually wake up on school days? My sister doesn't eat fish. Water freezes at zero degrees Celsius. If/When you heat ice, it melts. What are you looking for? I am looking for my glasses. I can't find them. Shhh! I am trying to concentrate. What are you thinking about? Who are you talking to? Sorry, she can't come to the phone right now. She's having a shower. She is studying French in Paris. We are very busy these days. We are decorating the school hall. Look! It's raining. It doesn't usually rain here in summer. Does it rain a lot in your hometown? We normally grow vegetables, but this year we aren't growing any. I can't see anybody/anyone. How long has he played the guitar? For five years./Since last summer.</p> <p>The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи. The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи. Разлике у употреби глаголских облика The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense. The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају. Нулти кондиционал. Питања са препозиционим глаголима. Модални глагол can за изражавање способности.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p>When did Columbus discover America? Who invented the telephone? People lived in caves a long time ago. We saw a good film last week. She used to wear glasses. Did he use to drink tea every morning? No, he didn't. What did you do when you heard the noise? First, I called the police. What were you doing when you heard the noise? I was watching TV. At ten o'clock yesterday morning, I was cycling to school. I fell off my bike and hurt my knee. I couldn't stand up. Was there anyone to help? No, there wasn't. I was walking down the lane when I saw a beautiful lady. She was wearing a red dress and a big red hat. While I was sleeping, my brother was helping our father in the garden. She was sleeping when we came in. As soon as I saw them, I started to run. They have finished their project. They finished it yesterday. Who did you get the letter from? Have you ever been to London? Yes, I have. I was there last year./ No, I haven't. I have never been to London. He has just arrived. I've already learnt to use that program. Have they arrived yet? They haven't finished their dinner yet.</p> <p>The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола, све употребе. The Past Continuous Tense, све употребе Used to. Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense. The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и са ever, never, just, already, yet... Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Present Perfect Simple Tense. Модални глагол could за изражавање способности у прошлости Linking words and phrases (first, then, next, as soon as, after that, finally...). Питања са Who/What/Where/When/Why... Питања са препозиционим глаголима.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p>When I grow up, I would like/I'm going to be a web designer. What about you? I really want to be a programmer. I can't find my keys anywhere. I'll/I will help you look for them. I'll take it, please. I'll leave it, thanks. I promise I won't be late. I believe he will be a great pianist. I don't think he will make it. It will be rainy tomorrow. Why are you putting on your coat? I'm going to take my dog for a walk. It's my birthday next Saturday. I'm going to have a big party. Look at those cars! They're going to crash! What are you doing tonight? We're playing football with friends.</p> <p>Would like + именица/инфинитив глагола. Stative verbs (want, promise, believe, think...) The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања. Going to за изражавање планова, намера и предвиђања на основу чулних опажања. The Present Continuous Tense за изражавање унапред договорених/испланираних радњи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>I'd like to try bungee jumping. I'm interested in swimming. What sports are you interested in? My hobby is collecting badges. What's your hobby? I'm starving. Shall I make a sandwich for you? Yes, please. I'm thirsty. Would you like some lemonade? What's wrong/the matter? I'm tired of/sick of/fed up with/bored with playing this game. Are you tired? I'm exhausted. I'm cold/hot. I don't feel well. I feel sick. Why don't you go to bed? I'm nervous / frightened /upset /scared... Don't worry. Everything will be all right/just fine. It's going to be all right. Are you happy with your new friends? Oh, yes. I am so glad/happy to hear that. I've got/ I have a terrible headache. Take a painkiller. My ear hurts. I'm sorry to hear that. Oh dear! My finger is bleeding. Why don't you put a plaster on it? I've sprained my ankle. Put some ice on it. I'm in trouble. I don't know what to do. Stative verbs (be, want, hurt, have, feel, know...) Заповедни начин. Why don't we/you + инфинитивна основа глагола. Would like + именица/инфинитив глагола. Употреба придевско-предлошких израза tired of / sick of / fed up with / bored with. The Present Perfect Simple Tense</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Excuse me. How do I get to...? What's the best way to...? Could you tell me the way to...? Go straight on until you get to (a bridge). Cross (the bridge). Turn back. Go back. Turn left/right into... Take the first/second turning on the right/left. Go along... It's on the left/right. It's opposite/behind/between/in front of/near/next to/at the corner/just around the corner...</i></p> <p>Заповедни начин. Предлози за изражавање положаја и просторних односа – <i>in front of, behind, between, opposite...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>Don't throw litter around. Save energy. Turn off lights when not in use. You can/can't sit here. The seat is/isn't free. Can I use your mobile phone? Sure. You mustn't use calculators during the exam. Students must turn off their phones in the classroom. Do you have to wear a uniform at your school? John can't come because he has to work. I must get up early tomorrow morning. I don't have to take my dog for a walk every day/tomorrow. My parents let me go out at weekends. They won't let us feed the animals. Our head teacher made us clean our classroom last Friday. John couldn't come because he had to work. He didn't have to come early yesterday. You should slow down, you shouldn't run down the corridor.</i></p> <p>Заповедни начин. Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе – <i>can/can't, must/mustn't, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, should/shouldn't</i>. <i>Let/Make</i> + инфинитивна основа глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Is this your dog? No, it's Steve's dog. Whose house is this? It's Jane and Sally's house. They're Jane's and Sally's bags. These are the children's toys. That's my parents' car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn't your card. It's hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella.</i></p> <p>Саксонски генитив са именицом у јединици и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/ friends' / children's books</i>. Присвојне заменице <i>mine, yours...</i> Питања са <i>Whose</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>I love working with people. I don't like skiing. I'm bad at it. What do/don't you like doing? Peter hates watching horror films. He enjoys playing video games. I can't/couldn't stand the heat. My favourite sport is tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis – eight boys and seven girls.</i></p> <p>Придевско-предлошке фразе – <i>interested in, good/bad at, crazy about...</i> Глаголи <i>like/love/hate/enjoy/can't stand</i> + глаголска именица Питања са <i>What, Who, Why ...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</p>	<p><i>Tea is better than coffee. Of course. That's true. You are right. The food was great! I disagree/don't agree with you. It was awful. I think we should help him. Yes, I agree with you. He always helps his friends. I enjoy skiing. Me too. I don't think he will win the race. Well, I do. No chance! I don't believe it! That's right! That's wrong!</i></p> <p>Stative verbs (<i>think, like, agree, believe...</i>) Питања са <i>What, Why, How ...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ И БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p><i>How many people are there (in the park)? There are two men/women and three children (in the park).</i> <i>How much fruit do we have? There isn't much fruit in the bowl. There aren't many books on the shelves.</i> <i>A lot of/Lots of people went to the match.</i> <i>A lot of/Lots of snow falls in winter.</i> <i>There were loads of apples on the table.</i> <i>There is a little lemonade in the bottle. There are a few apples. How much is this? It's € 2,365 (two thousand, three hundred and sixty-five euros). That's £ 245 (two hundred and forty-five pounds)/ \$300 (three hundred dollars).</i> <i>In my school, 60% of children eat junk food.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Правилна множина именица. Множина именица које се завршавају на -y, -f/fe: <i>strawberries, shelves, knives...</i> Множина именица које се завршавају на -o: <i>kilos, potatoes...</i> Синкретизам једине и множине: <i>sheep, fish...</i> Најчешћи облици неправилне множине (<i>men, women, children, people, feet, teeth, mice...</i>). Бројиве и небројиве именице – <i>rounds, money...</i> Квантификатори – <i>much, many, a lot of, lots of, loads of, a few, a little.</i> Питања са <i>How much/many</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>
---	--

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie./ A presto!/ A domani!/ Buona notte!</i> <i>Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/Come si chiama?/Mi chiamo.../Sono...Piacere. Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora...Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino./ Questa è mia cugina Marta.</i> <i>Lei vive in Italia. Suo padre è ingegnere e lavora in Fiat.</i> <i>Io sono figlia unica, e tu?/ Hai fratelli o sorelle?/Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto).</i> <i>Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/Il mio indirizzo è.../Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../Quando sei nato/a? Sono nato/a il/...nel .../Quando è il tuo compleanno?</i> <i>Cosa fai nel tempo libero? Nel tempo libero gioco a pallavolo/ suono la chitarra.</i> <i>Che lavoro fa tua madre? Lei è commessa.</i> <i>Cosa hai fatto ieri dopo la scuola? Sono andata al cinema con mio fratello maggiore, e tu?</i> <i>Perché non sei venuto alla festa di Mirko?</i></p> <p>Презент индикатива. Прошло време (Passato prossimo): најфреквентнији правилни и неправилни глаголи. Личне заменице. Упитне речи: <i>come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi, perché.</i> Показна заменица (<i>questo/a/e/i</i>). Бројеви. (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина породични односи и родбинске везе; већи градови у земљама циљне културе.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri / È più alto di Luigi./ I capelli di Anna sono più corti dei miei.</i> <i>La bici è meno costosa della macchina.</i> <i>Lei è la mia migliore amica. È generosa, simpatica, sincera, buona, ma un po' timida. / Perché sei triste?</i> <i>Per me questa è la più buona pizza di Napoli./ Questa rosa è la più bella del nostro giardino.</i> <i>Siamo felici perché andiamo insieme in gita.</i> <i>Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è/Ci sono...</i> <i>Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa.</i> <i>Questa è la mia famiglia.../ Nikola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene.</i> <i>Non ti capisco, parla piano, per favore.</i> <i>Oggi mi sento male./ Paolo è stanco perché non ha dormito bene.</i> <i>Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo</i> <i>Roma è più grande di Firenze./ Napoli è meno tranquilla di Macerata. /Il nostro albero è alto come il vostro.</i></p> <p>Личне заменице. Упитне речи (<i>quanto, dove, come/chi, che cosa</i>). Придеви. Род, број и слагање с именицама. Одређени и неодређени члан. Прилози за начин. Поређење придева са <i>più/meno</i>. Апсолутни суперлатив. Релативни суперлатив. Поређење придева по једнакости.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	<p><i>Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco? Dove ci troviamo? Dai, andiamo! A che ora partiamo? Alle sette, va bene? Prendiamo il treno alle otto. Perfetto! Portiamo anche i panini? Ci sentiamo stasera.</i> <i>Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. /Grazie, ci vengo volentieri! / Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene...</i> <i>Va' dal medico! Perché non vai dal medico? Dovresti andare dal medico! / Sta' tranquillo!</i> <i>Se fa freddo, non uscire! Se piove, portiamo l'ombrello!</i> <i>Non mangiare troppi dolci! / Bevi tanta acqua!</i> <i>Facciamo i compiti insieme!</i></p> <p>Презент индикатива повратних глагола Садашње време у значењу будућег Императив фреквентних глагола (<i>andare, prendere, fare, venire, stare ...</i>) Кондиционал садашњи-модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>) (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ МОЉБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<p><i>Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego.</i> <i>Posso aiutarti (darti una mano)? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie./Posso fare una domanda? / Prego.</i> <i>Vorrei un bicchiere di acqua, pre favore.</i> <i>Mi dispiace, ma non posso.</i> <i>Permesso, posso entrare? / Scusa! Scusi! / Un momento/un attimo, per favore.</i> <i>Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti?</i> <i>Quale libro ti piace? Questo qui? Quello lì?</i> <i>Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore.</i> <i>Grazie del regalo! È bellissimo!</i> <i>/A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71?</i> Модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>). Кондиционал учтивости. Упитни придеви: <i>quale/i; che</i>; Показне заменице: <i>quello/a/i/e; questo/a/i/e</i> (Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<p><i>Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Sottolinea le parole che non capisci. Presentate in classe il vostro progetto. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./ Vietato l'accesso! Vietato fumare! Divieto di pesca.</i> <i>La scuola è vicino. Deve prendere il tram numero 7./ Va' dritto! Vada dritto! Il centro è un po' lontano. / Mi dispiace, ma non lo so.</i> <i>Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento.</i> Императив. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p><i>Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo.</i> <i>La mattina si alza presto e fa colazione al bar. / Di solito pranziamo verso le due./ Non va a letto mai prima delle dieci. / Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola.</i> <i>Cosa stai facendo? Sto guardando la TV.</i> <i>Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare.</i> Садашње време. Повратни и прелазни глаголи. Глагол <i>sapere</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, ancora, di solito...</i> Предлози. <i>Stare + gerundio</i> (најфреквентнији глаголи). (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>A che ora ti sei alzata stamattina? Mi sono alzata presto. / Ci siamo vestite in fretta. Prima siamo andate da Lusia e poi siamo andate insieme in piscina.</i> <i>Da piccola andavo spesso dai nonni in campagna. Di solito andavamo con i nostri cugini al mare.</i> <i>Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi? Abbiamo fatto un giro in centro./ L'anno scorso non siamo andati in vacanza. Siamo rimasti a Belgrado.</i> <i>Galileo Galilei ha scoperto il cannocchiale. Antonio Vivaldi è nato a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.</i> Прошло време (<i>Passato prossimo</i>): помоћни глаголи <i>essere/avere</i>; повратни глаголи. Прошло време (<i>Imperfetto</i>): најфреквентнији глаголи за исказивање учестале радње у прошлости. Прилози и прилошки изрази за време: <i>prima, poi, dopo, ieri, due settimane fa, un anno fa; di solito, ogni settimana/mese/ anno...</i> (Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>Da grande vorrei diventare...</i> <i>Cosa farai domani?/Ti va di venire in piscina con me? Certo! Chiediamo anche a Paolo? Lo chiami tu?</i> <i>Quando sarà la tua festa di compleanno?/ Domani avrò lezione di ballo.</i> <i>Stasera finisco il mio compito./Devo studiare molto perché domani abbiamo il test di italiano.</i> Заменице за директни објекат (<i>Pronomi diretti</i>). Будуће време (<i>Futuro semplice</i>): најфреквентнији глаголи. Употреба садашњег времена за будућу радњу. Прилози и прилошки изрази за време: <i>domani, sabato prossimo, la settimana prossima...</i> (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua?</i> <i>Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco./ Sono molto stanca. Ho paura. Sono nervoso</i> <i>Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati! / Alzati! / Fa' un po' di sport! Sta' all'aria aperta! / Non ti preoccupare! Tutto andrà bene!</i> <i>Andiamo al cinema! / Perché non facciamo una pausa? /</i> <i>State attenti! Non parlate! Fate i compiti!</i> <i>Che peccato! Che bello! Mi dispiace tanto!</i> Императив (друго лице једине и множине). Повратни глаголи у императиву (најфреквентнији). Прилози за начин (<i>molto, tanto, bene, male</i>). (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo. / È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta.</i> <i>Attraversa la piazza e vedrai la libreria. / Gira a destra e va' sempre dritto.</i> <i>Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria? È di fronte al cinema.</i> <i>Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto. Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino.</i> <i>Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo.</i> Императив. Прилози за место (<i>qui, lì, là, giù, su</i>). Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...</i>). Упитни прилог: <i>dove</i>. <i>C'è/ci sono.</i> (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.</p>
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<p><i>Spingere. Tirare. / Spegner il cellulare. È vietato parcheggiare! Si prega di non buttare carte e rifiuti per terra!</i> <i>Dovresti studiare di più!</i> <i>Permesso, posso entrare? / Posso uscire? / Potresti chiudere la porta, per favore? / Puoi/Può ripetere, per favore! / Come, scusi? / È libero questo posto? / Mi dispiace, è occupato.</i> <i>Ragazzi, fate silenzio!</i> <i>Non posso uscire perché devo finire il compito di casa. / Gino non può venire perché non si sente bene.</i> Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе. Императив Кондиционал модалних глагола за изражавање дозволе, забране, правила понашања и сл. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>Di chi è questa bici? È di Laura./ È tuo questo libro? No, è di Marco./ Questo zaino è mio.</i> <i>Hai un dizionario? Sì, ce l'ho. No, non ce l'ho.</i> <i>Luigi non ha il biglietto per il concerto.</i> Конструкција за исказивање припадности Питања са <i>di chi</i> Речца <i>ci</i> у изразима <i>ce l'ho, ce l'abbiamo...</i> Присвојни придеви и заменице Показни придеви Одређени и неодређени члан Негација Упитна интонација (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché..../Il mio film preferito è.../ Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/ Mi piacciono i libri gialli perché....</i> <i>Non mi piace/piacciono... perché...</i> <i>A chi piace/piacciono...</i> Глагол <i>piacere</i>. Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti, ci, vi, le/gli</i>). (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>Secondo me/Per me/ è importante avere un animale a casa. Secondo me/Per me/dobbiamo aiutare Marco</i> <i>È vero. / È sbagliato.</i> <i>Hai ragione./Non è vero. Sbagli. (Non) sono d'accordo con te. Non ci credo.</i> <i>Mi piace la pizza Margherita. Anche a me. A me invece no.</i> Изражавање мишљења индикативом (<i>Secondo me/Per me...</i>). Глагол <i>piacere</i>. Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti: mi, ti, ci, vi, le/gli</i>). (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ И БРОЈЕВА	<p><i>Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio...</i> <i>Quanto costa un chilo di mele?</i> <i>Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie./Vorrei un po' di pane, grazie.</i> <i>Compriamo del pane, delle patate e dell'uva.</i> <i>Scusi? Possiamo ordinare?</i> <i>Questa macchina costa 6000 euro.</i></p> <p>Упитни придев /прилог: <i>quanto/i/a/e</i>. Партитиван члан. Прилози за количину <i>poco/molto/tanto; un po'</i>. Основни бројеви преко 1000. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Wie ist dein/Ihr Name/Vorname/Nachname? Das ist Herr/Frau...</i> <i>Ich möchte dir/Ihnen meine Mutter vorstellen. Darf ich vorstellen? Das ist Robert, der neue Schüler in unserer Klasse. – Willkommen.</i> <i>Wo wohnst du? Ich wohne in der Goethestraße 34. Ist das ein Einfamilienhaus oder ein Mehrfamilienhaus? – Eigentlich ein Reihenhaus./ Was ist deine Mutter von Beruf? Sie ist Ärztin.</i> <i>Hast du Geschwister? Ja, einen älteren Bruder. Er heißt Martin und ist verheiratet/ studiert Geografie.</i></p> <p>Презент јаких и слабих, помоћних и модалних глагола. Упитне реченице. Личне заменице. Присвојни придеви. Бројеви (основни и редни).</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости комуникације; имена, презимена и надимци; родбина и родбинске везе; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; већи градови у земљама циљне културе.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Freiburg ist eine wunderschöne Stadt in Baden-Württemberg. Es liegt in der Nähe Frankreich. Freiburg ist eine Studentenstadt, weil dort sehr viele Studenten aus der ganzen Welt studieren.</i> <i>Wie sieht deine Schwester aus? Sie ist ein hübsches Mädchen mit grünen Augen und roten, lockigen Haaren. Sie sieht wie eine Irin aus. Elefanten sind die größten Tiere der Welt. Die können mehrere Tonnen wiegen, obwohl sie nur Pflanzen fressen.</i></p> <p>Описни придеви. Поређење придева. Придевска деκлинација. Презент.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	<p><i>Möchtest du mit mir morgen ins Konzert gehen? Es beginnt um 20 Uhr. Ich weiß, dass du diese Sängerin magst. Komm zu mir und bring deine CDs mit.</i> <i>Du solltest mehr Obst und Gemüse essen, wenn du fit bleiben möchtest. Sport ist wichtig.</i> <i>Ich gehe morgen einkaufen. Kommst du mit? – Ja, gerne./Einverstanden./ Abgemacht. Leider kann ich nicht. Ich muss meiner Mutter helfen.</i> <i>Kommst du nicht mit? – Doch, das habe ich dir schon gesagt.</i></p> <p>Питање са негацијом и афирмативан одговор <i>Doch</i>. Императив. Облик <i>sollte</i> за давање савета и препорука. Презент.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ МОЉБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<p><i>Guten Tag, kann ich Ihnen helfen? – Ja, ich suche ein T-Shirt aus Baumwolle in Größe XL./</i> <i>Entschuldigung, wann fährt der ICE nach Hamburg ab? Um 23.45 vom Gleis 5. – Danke schön. Wie komme ich zum Gleis 5? – Gehen Sie</i> <i>drüben und dann etwa 50 Meter geradeaus, da ist der Gleis 5.</i> <i>Liebe Fahrgäste, wir machen eine Pause an der Tankstelle, steigen Sie bitte wieder in 15 Minuten in den Bus ein.</i> <i>Ich habe gehört, dass du an der Deutscholympiade den ersten Preis gewonnen hast. Ich gratuliere dir zum Erfolg. – Danke schön. Ich</i> <i>bedanke mich.</i></p> <p>Упитне реченице. Прилози за место. Предлози за правац. Основни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивне комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<p><i>Lest den Text und macht dann die Übung 3!</i> <i>Während der Klassenarbeit darf man kein Wörterbuch benutzen. Wähle die richtige Antwort aus und kreuze sie an.</i> <i>Du sollst alle Geräte vor der Reise ausschalten.</i> <i>Glasmüll kommt hier rein, in den Glascontainer. In Deutschland trennt man den Müll.</i></p> <p>Императив. Презент.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p><i>Ich trainiere Basketball seit 5 Jahren. Ich gehe zum Training jeden Abend von 20 bis 22 Uhr.</i> <i>Ich sehe jeden Morgen fern und zwar nur den Wetterbericht.</i> <i>Maria schwimmt gern, deshalb geht sie freitags ins Schwimmbad.</i> <i>Er fastet mittwochs und freitags.</i></p> <p>Предлози за време. Прилози за време. Презент.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распуст и путовања.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>Wie hast du deine Ferien verbracht? Wohin bist du gereist?</i> <i>Als ich klein war, hatte ich Angst vor Hunden, aber vor zwei Monaten habe ich einen Hund zum Geburtstag bekommen.</i> <i>Habt ihr eure Hausaufgaben gemacht?</i> <i>Ich wollte mit Sophie telefonieren, aber niemand hat auf meinen Anruf geantwortet.</i></p> <p>Перфект. Претерит помоћних и модалних глагола. Временске реченице са везником <i>als/wenn</i>. Прилози за време.</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>Was möchtest du werden?</i> <i>Heute Nachmittag gehe ich mit Anna aus.</i> <i>Nächste Woche werde ich nach Berlin fahren.</i> <i>Am Sonntag werde ich 15. Dann organisiere/mache ich eine Party.</i></p> <p>Презент. Футур. Упитне реченице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>Ich habe starke Halsschmerzen. – Schade. Tut mir leid.</i> <i>Bist du müde? – Ja, ich muss jetzt ins Bett gehen.</i> <i>Meine Schwester interessiert sich für Musik/hat Interesse an Musik.</i> <i>Sei/Seid vorsichtig.</i> <i>Das macht mir Spaß.</i></p> <p>Императив. Презент.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Ich bin bei Marcus.</i> <i>Peter wohnt direkt gegenüber meinem Haus.</i> <i>Wenn du zu mir kommen willst, musst du die U-Bahn nehmen. Die U-Bahn Station heißt „Tiergarten“ und ist nicht weit von meinem Haus</i> <i>(entfernt). Da gehst du nur geradeaus und nach der Ampel die dritte Straße links.</i> <i>Wo ist sie? – Ich denke, sie ist in der Apotheke. – In welcher? – In der Apotheke zwischen der Post und dem Museum.</i></p> <p>Упитне реченице. Употреба придева и предлога који описују просторне односе. Презент.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.</p>
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<p><i>Ist der Platz hier frei? Ja, nehmen Sie Platz bitte.</i> <i>Diese Strasse ist gesperrt. Sie müssen einen Umweg machen.</i> <i>Darf ich denn meinen Koffer bis zur Abreise an der Rezeption stehen/liegen lassen?</i> <i>In der Klinik muss man das Handy ausmachen.</i> <i>Wenn du in die Kirche gehst, musst du eine lange Hose anziehen.</i></p> <p>Упитне реченице. Презент модалних глагола. Модални глаголи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>Unsere Nachbarn leben in der Schweiz. Wir haben viele Poster in unserem Klassenzimmer. Susis Hund ist ein Rottweiler. Wessen Regenschirm ist das, deiner oder von deiner Mutter?</i></p> <p>Присвојни придеви. Присвојни детерминативи. Конструкције за изражавање припадања (ein Freund von mir).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>Was ist deine Lieblingsfreizeitbeschäftigung? Was machst du in deiner Freizeit am liebsten? Was trinkst du lieber, Apfelsaft oder Orangensaft? – Orangensaft trinke ich am liebsten. London gefällt mir nicht, weil es zu viele Menschen auf den Straßen gibt. Ich finde das Leben in Wien sehr sicher. Ich verbringe meinen Urlaub am liebsten am Meer, denn ich mag Wasser und Schwimmen.</i></p> <p>Компарација придева. Деклинација именица.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>Ich denke, wir müssen ihm helfen. – Du hast recht. Natürlich. Selbstverständlich. Meiner Meinung nach ist diese Reise zu teuer. Bist du auch dieser Meinung? Denkst du auch so? Was denkst du darüber? Was hältst du davon? Bist du damit einverstanden? – Ich denke/meine, ...</i></p> <p>Презент. Предложни глаголи (најфреквентнији за ову комуникативну функцију). Зависно-сложене реченице (dass, ob, w-?, weil).</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p><i>Wieviele Schüler sind in deiner Klasse? Es gibt 12 Schülerinnen und 15 Schüler. Diese Jacke kostet jetzt 45 Euro, aber ihr Preis war 98,50 Euro. Jetzt ist sie stark reduziert, mehr als 50%. Er wohnt im dritten Stock. Sein Gebäude hat 12 Stockwerke. Columbus hat 1492 Amerika entdeckt. Mein Vater ist 1978 geboren und ich 2009. Für diese Torte brauche ich 5 Eier und 250 Gramm Butter.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Редни бројеви до 100. Изражавање година до 2000 и касније. Употреба члана.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>

РУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Как вас/тебя зовут? Как ваша/твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов. Это Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться. Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться. Где ты живёшь? На улице Гагарина, дом 5, квартира 10. Второй этаж. Кем твой папа / твоя мама работает? Папа – учитель. Моя мама – медсестра. У тебя есть братья/сёстры? Да, у меня есть брат. Нет, у меня нет сестры. Ты интересуешься музыкой? Нет, не очень, я люблю спорт. У моего папы есть сестра, её зовут Марина. Марина – моя тётя. Её муж, дядя Стефан – немец. У них есть сын, мой двоюродный брат Иван. Ему три года. Он родился в Германии, но сейчас живёт в России, в Москве. Как дела? Нормально.</i></p> <p>Питања с упитним речима (кто, где, куда, как...).</p> <p>Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одрчне): у+ ген. личних заменица и именица (у меня есть, у меня нет).</p> <p>Присвојне заменице (мой, твой, его, её, их).</p> <p>Глагол интересоваться (чем) с инструменталом.</p> <p>Кратак облик придева рад/рада.</p> <p>Именице на -ия (Сербия, Россия, Германия).</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова, називи већих градова и познатијих држава и њихових становника, родно место.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Какой Миша? Как Миша выглядит? Я в первый раз с ним встречаюсь, опиши его. Миша невысокий, стройный. Какая Машиа? Машиа высокая, полная. Какой у него рост? Какие у неё глаза? Глаза – карие, волосы – каштановые. В чём она? На ней блузка в полоску. Миша хорошо знает математику и помогает Маше. Машиа очень хорошо плавает. Идёт дождь, дует ветер, холодно очень. Завтра будет солнечная погода, без дождя. Мы очень плохо себя чувствуем сегодня. Мы жили в спортивном лагере прошлым летом. Он спал в большой палатке. Это – памятник Петру Первому. Какой большой и красивый! Тебе нравится больше памятник Пушкину или Петру Первому? Слева от моего дома находится супермаркет.</i></p> <p>Придеви. Промена придева. Слагање с именицама у роду, броју и падежу.</p> <p>Прилози за начин, место, време.</p> <p>Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году)</p> <p>Садашње време фреквентних глагола.</p> <p>Прошло време фреквентних глагола.</p> <p>Будуће време (просто и сложено).</p> <p>Неконгруентни атрибут у акузативу с предлогом в (блузка в полоску).</p> <p>Прости облици компаратива придева/прилога больше, меньше, лучше.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>

ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	<p><i>Я иду в бассейн. Петья, пойдёшь со мной? Я обожаю плавать. Чем тебя угостить? Ты будешь чай? Нет, спасибо. Что ты будешь делать на следующей неделе? Придешь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Будем в воскресенье играть в футбол? Когда? В пять. Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке. Пойдём в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро. Маша, давай пойдём к Лене вечером, она болеет вторую неделю. Вечером мне надо на тренировку, не смогу. Может, пойдём завтра вечером? Хорошо. завтра пойдём. Мне нужно сейчас присмотреть за братом, только вечером буду свободен.</i></p> <p>Заповедни начин (позив на заједничку активност) . Безличне модалне конструкције с предикативима (<i>мне нужно, мне надо, мне необходимо</i>). Упитни искази без упитне речи. Интонација. Садашње време у значењу будућег. Просто и сложено будуће време.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<p><i>Вы не могли бы помочь мне, пожалуйста? Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо. Благодарю вас. Не за что. Ничего. Дай мне, пожалуйста, тетрадь. Минуточку. Вот она. Можно я подойду? Можно. Извините, можно вопрос? Можно. Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу. Простите за беспокойство. Извините за опоздание.</i></p> <p>Заповедни начин. Садашње време глагола. Предикатив можно. Упитни искази без упитне речи. Интонација. Глагол мочь у прошлом времену. (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације, значајни празници и догађаји, честитања.</p>
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<p><i>Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа. Отметь правильный ответ. Сделай проект-плакат (проект-альбом), презентацию на тему „Мой любимый город“. Нарезь картошку кубиками, положи в салатницу. Обрати внимание! Составь предложения! Старайтесь угадать! Закрой глаза!</i></p> <p>Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p><i>Мой дедушка живёт в деревне. Я живу в Белграде. В школу я езжу на автобусе. В свободное время я играю в футбол, люблю играть в компьютерные игры. Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я пою в хоре. Когда ты обычно просыпаешься? Что ты делаешь? Пишу задание. Она учится на филологическом факультете. Она интересуется иностранными языками. Он занимается баскетболом. В каком классе учишься? Обычно я получаю хорошие отметки по математике.</i></p> <p>Глаголи кретања: <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать</i>. Прилози за време, начин Садашње време глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>. Употреба глагола <i>играть</i> (<i>во что, на чём</i>). Садашње време глагола <i>петь</i> и <i>танцевать</i>. Употреба глагола <i>интересоваться, заниматься</i> (<i>чем</i>). Садашње и прошло време глагола са суфиксима <i>-ова/-ева-</i>. Неконгруентни атрибут у дативу с предлогом <i>по</i>: <i>контрольная по математике</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>Где он родился? На прошлой неделе мы посмотрели хороший фильм. Что ты делал/делала вчера вечером? Мама нашла свой мобильник. Он помог мне выучить урок. Мы в прошлом году ездили на машине на море.</i></p> <p>Прошло време фреквентних глагола. Прошло време повратних глагола. Прошло време глагола с суфиксима <i>-чь</i> (<i>мочь</i>), <i>-ти</i> (<i>идти</i>). Употреба глагола кретања у прошлом времену. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: историски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>Когда вырасту я стану врачом. Кем ты будешь, когда вырастешь? Он напишет тебе эсэмэску, когда приедет. Я пойду погулять с собакой. Ты не прочитал книгу, а завтра у тебя будет контрольная? Я буду весь день завтра читать. У меня на следующей неделе день рождения. У меня будет вечеринка, придут мои друзья.</i></p> <p>Употреба глагола <i>стать</i> и <i>быть</i> (<i>кем</i>). Просто и сложено будуће време. Прилози и прилошке одредбе за време. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом</p>

ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>Мне холодно/жарко. Надень куртку!</i> <i>Мне хочется есть/пить. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется!</i> <i>У меня голова болит. Возьми лекарство!</i> <i>Я не хочу больше играть! Скучно!</i> <i>Мне плохо! Мне нужно выйти!</i> <i>Я должен писать домашнее задание.</i> <i>Можно я выйду, мне плохо?</i> <i>Как ты себя чувствуешь? Всё в порядке?</i></p> <p>Безличне реченице. Глагол <i>хотеть</i>. Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>). Глагол <i>чувствовать себя</i>. Модалне конструкције (личне и безличне) с <i>нужно</i> и <i>должен</i> Заповедни начин. Упитни искази без упитне речи. Интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација, интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Извините, как дойти до книжного магазина? Идите прямо, потом поверните налево. С правой стороны – книжный магазин.</i> <i>Простите, где находится библиотека? Идите прямо до театра, напротив находится библиотека.</i> <i>За углом мой дом.</i></p> <p>Заповедни начин. Промена именица прве и друге дефлекције. Прилози за место и правац. Префиксални глаголи кретања. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.</p>
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<p><i>По газонам ходить нельзя!</i> <i>Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению.</i> <i>Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста?</i> <i>Вы должны отключить свои мобильники на уроке.</i> <i>Мы должны носить школьную форму.</i> <i>Он не может прийти, потому что у него много работы.</i> <i>В обуви не ходить!</i> <i>Осторожно! Двери закрываются!</i></p> <p>Заповедни начин. Безличне модалне реченице с предикативима <i>можно</i>, <i>нельзя</i>, <i>надо</i>, <i>нужно</i>. Модална конструкција <i>должен/должна/должны</i>. (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>Это твоя собака? Нет, не моя.</i> <i>Чья это собака? Моего друга Саши.</i> <i>У тебя есть красная ручка? Да, у меня есть. Нет, у меня нет книги.</i> <i>У тебя есть фотография Красной площади? У меня нет, но у Иры есть.</i> <i>У неё нет чемодана, потеряла. Это твой пенал? Нет, не мой.</i></p> <p>Питања с присвојном упитном заменицом <i>Чей</i>. Конструкције за изражавање посесивности. Општа и посебна негација. Присвојне заменице. Упитни искази без упитне речи. Интонација. (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я собираю куклы. Я ращу кактусы.</i> <i>Я интересуюсь плаванием. Мне нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис.</i> <i>Чем ты интересуешься? Тебе нравится играть в волейбол?</i> <i>Ты любишь смотреть фильмы?</i> <i>Обожаю читать! Вчера я читал „Столичную штучку“ Галины Гордиенко. Отличная книга!</i></p> <p>Глаголи <i>заниматься</i>, <i>интересоваться</i> (чем). Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм). (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>Что ты думаешь на эту тему?</i> <i>Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Как тебе кажется, он завтра приедет? Мне кажется, что не приедет.</i> <i>Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны.</i></p> <p>Кратки облици придева <i>согласен</i>. Безлична употреба глагола <i>казаться</i>. <i>Мне кажется</i>. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p><i>Сколько людей видишь на этой картинке? Сколько мальчиков? Сколько девочек?</i> <i>На полке мало книг. Сколько стоит эта книга? Она очень дорогая, 2350 рублей (две тысячи триста пятьдесят). Пожалуйста, я хочу заказать спагетти и пиво. Мне, пожалуйста, блины с икрой. Сколько с нас? С вас 1326 рублей.</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000. Употреба прилога за количину <i>много</i>, <i>мало</i>, <i>несколько</i> уз генитив множине именица. Питања са <i>Сколько</i>. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Quel est ton nom/ prénom/ surnom ?</i> <i>Quel est votre nom, Madame/ Monsieur ?</i> <i>Je te/ vous présente Julie.</i> <i>C'est Robert, il est nouveau dans notre classe.</i> <i>Bienvenu !</i> <i>Où habites-tu/habitez-vous ? J'habite 72, rue François Mauriac. Tu habites à quel étage ? Au troisième étage.</i> <i>Je fais du football/ de la natation.</i> <i>Comment vas-tu à l'école. J'y vais à pieds. Je prends le bus.</i> <i>Quelle est la profession de ton père. Il est ingénieur.</i> <i>Tu as des frères et des sœurs ? Oui, j'ai une petite sœur.</i> <i>C'est mon oncle, il habite à Poitiers, mais il est né à Marseille.</i> <i>Mes cousines s'appellent Pauline et Brigitte.</i> Садашње време фреквентних глагола. Питања с упитним речима (<i>comment, quel, où...</i>). Личне заменице. Присвојни придеви. Бројеви (основни и редни). (Интер)културни садржаји: устаљена правила учтиве комуникације; имена, презимена и надимци; родбина и родбинске везе; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; већи градови у земљама циљне културе.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Comment est Pierre ? Il est plus petit que Paul, il a les yeux marron et les cheveux noirs. Et il est très sympathique, généreux et un peu timide. Il porte un jean bleu et un t-shirt jaune.</i> <i>L'éléphant est un des plus grands animaux sur terre. La tortue est plus lente que le lapin.</i> <i>La moto est moins économique que le vélo. La voiture de mon père est plus rapide que celle de notre voisin.</i> <i>Besançon est une ville plus tranquille que Marseille.</i> Описни придеви: род, број и место. Поређење придева (<i>plus grand, meilleur</i>). Садашње време фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	<p><i>Et si on allait ensemble au concert ? Il commence à 20 heures. Je sais que tu aimes ce chanteur.</i> <i>Viens chez moi après l'école et porte tes CD.</i> <i>On pourrait se promener un peu. Oui, pourquoi pas ! Volontiers. Désolée, je ne peux pas. Je ne me sens pas bien.</i> <i>Tu devrais manger plus de fruits et de légumes. Si tu ne te sens pas bien, tu dois aller chez le médecin.</i> Питање интонацијом. Заповедни начин. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Заменица <i>on</i>. Садашње време фреквентних неправилних глагола. (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЉБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<p><i>Je peux t'aider si tu veux. Oui, merci, c'est très gentil.</i> <i>Bonjour Madame, je cherche une jupe en coton. Quelle est votre taille, mademoiselle ?</i> <i>A quelle heure part le TGV pour Lyon ? A 9h05.</i> <i>Excusez-moi Monsieur, vous pourriez me dire comment venir à la gare ? Oui, vous continuez tout droit, elle est au fond de cette rue. Merci Monsieur. Je vous en prie.</i> <i>Où se trouve l'arrêt de bus 23 ? Il n'est pas loin d'ici.</i> Питање интонацијом. Питања са упитним речима. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Основни бројеви. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<p><i>Lis le texte et fais l'activité numéro 2 !</i> <i>Il faut lire la consigne avant de faire l'exercice.</i> <i>Vous allez faire un projet sur votre ville/ quartier/ animal préféré. Réfléchis bien et réponds !</i> <i>Vérifiez vos réponses !</i> <i>Vous allez réécouter le dialogue, mais n'ouvrez pas encore vos livres !</i> Заповедни начин. Конструкција <i>il faut</i> са инфинитивом. Блиско будуће време (<i>futur proche</i>). (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p><i>J'habite dans une maison au centre de la ville.</i> <i>A quelle heure tu te lèves ? Tous les matins je me lève à 8 heures.</i> <i>D'habitude, nous mangeons à 14 heures.</i> <i>Qu'est-ce que tu fais ? Je regarde la télé.</i> <i>Mon frère va à la piscine tous les jours, il adore nager.</i> <i>Elle est forte en biologie, mais très faible en allemand.</i> Предлози. Питања са упитним речима (<i>que, quel, quand</i>). Редни бројеви до 20. Прилози за време (<i>maintenant, toujours</i>). Садашње време фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>Au Moyen Âge les chevaliers vivaient au château.</i> <i>Les frères Lumière ont inventé le cinéma.</i> <i>Comment as-tu passé le week-end ?</i> <i>Avez-vous déjà visité la France ?</i> <i>Quand ma mère était jeune, elle faisait du basket.</i> <i>Tu as fait ton travail de géographie ?</i> <i>J'ai appelé Sophie, mais elle n'a pas répondu.</i> Сложени перфект. Заповедни начин. Питања интонацијом и инверзијом. Питања са упитним речима (<i>où, comment</i>). Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). (Интер)културни садржаји: историски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости.</p>

ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>Qu'est-ce que tu aimerais faire quand tu seras grand?</i> <i>Cet après-midi je vais sortir avec mes cousins.</i> <i>La semaine prochaine j'aurai 13 ans.</i> <i>Samedi soir j'organiserai une boum, j'inviterai mes copains.</i> <i>Je t'aiderai à faire ton devoir de biologie.</i> <i>Cette BD, je vais la lire pendant les vacances.</i></p> <p>Блиски футур (<i>futur proche</i>) Футур први (<i>futur simple</i>) Кондиционал глагола <i>aimer</i>. Питања са упитним речима (<i>que</i>). Присвојни придеви. (Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>J'ai mal à la tête/ à la gorge/ au pied.</i> <i>Tu es fatigué ?</i> <i>La musique classique m'intéresse beaucoup.</i> <i>J'ai envie de sortir /de me reposer.</i> <i>J'ai besoin de dormir/ de manger.</i> <i>Je vais me coucher maintenant.</i> <i>Faites attention !</i> <i>Ne parlez pas !</i> <i>Oh, quel dommage ! Je suis désolée !</i></p> <p>Заповедни начин. Изрази са глаголима <i>avoir</i> и <i>être</i>. Садашње време фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Je suis chez Michel. Il habite près de chez moi.</i> <i>Pour venir chez nous, prenez la première rue à droite, puis la deuxième à gauche.</i> <i>Vous devez tourner à gauche au deuxième feu.</i> <i>Le cinéma se trouve à côté du supermarché.</i> <i>Où est-elle ? Je pense qu'elle est restée chez elle.</i> <i>Je vais à la bibliothèque. Elle se trouve entre le musée et le collège.</i></p> <p>Питање интонацијом. Презент фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.</p>
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<p><i>Est-ce que il y a des places libres dans la salle ? Oui, vous pouvez entrer.</i> <i>Vous ne pouvez pas passer par ici. Ce n'est pas possible.</i> <i>Vous devez déposer votre sac à la réception.</i> <i>Il est interdit de fumer dans la salle.</i> <i>Je ne peux pas sortir, je dois me préparer pour le test d'anglais.</i> <i>Il faut promener son chien chaque jour.</i></p> <p>Питање интонацијом и упитном конструкцијом <i>est-ce que</i>. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Конструкција <i>il faut</i> са инфинитивом. Модални глаголи (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>Nous avons des amis en France.</i> <i>Ils ont des jeux de société.</i> <i>Ils n'ont pas de lecteur DVD dans leur classe.</i> <i>Ces deux filles sont ses soeurs.</i> <i>J'ai un petit chien blanc. Ma cousine a aussi un chien, mais le sien est gris.</i> <i>A qui est ce parapluie, à toi ou à Pierre ?</i></p> <p>Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Присвојни придеви. Присвојне заменице. Конструкције за изражавање припадања (<i>à moi, à toi, à Pierre, à qui</i>). Презентативи (<i>c'est / ce sont...</i>) (Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>Quelles sont tes loisirs préférés ? J'adore les jeux vidéo.</i> <i>Tu l'aimes beaucoup? Oui, je l'adore.</i> <i>La Suisse, c'est un très beau pays.</i> <i>Je n'aime pas la poésie, mais j'aime beaucoup les romans policiers.</i> <i>Tu préfères regarder les films à la télé ou à l'ordinateur ?</i> <i>Cette BD ne me plaît.</i></p> <p>Питање интонацијом. Личне заменице у служби директног и индиректног објекта. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Прилози за количину (<i>beaucoup, très</i>). Садашње време фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>Je pense qu'il faut l'aider. Moi aussi.</i> <i>Oui, tu as raison.</i> <i>Bien sûr, je suis d'accord avec lui.</i> <i>Non, je ne suis pas tout à fait d'accord.</i> <i>C'est bien/ ce n'est pas bien.</i> <i>Qu'est-ce que vous pensez de... ?</i></p> <p>Наглашене личне заменице. Негација. Садашње време фреквентних глагола. (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p><i>Combien d'enfants y a-t-il dans le parc ? Il y a quatre garçons et cinq filles.</i> <i>Cette guitare coûte 150 euros.</i> <i>Je voudrais encore un peu de jus de fruits, s'il vous plaît. Il n'y en a plus.</i> <i>Qui est arrivé le premier ?</i> <i>Il habite dans le dixième arrondissement.</i> Основни бројеви до 1000. Редни бројеви до 20. Партитивно <i>de</i>. Кондиционал глагола <i>pouvoir</i> и <i>vouloir</i>. (Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>
--	---

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p>Hola Hola + nombre Señor / Señora + apellido Por favor Saludo + soy / me llamo <i>Hola, soy Pedro, ¿qué tal?</i> <i>Buenos días, me llamo Dani Rovira; soy actor.</i> <i>Hola, ¿eres Rosa? Sí, soy yo.</i> Encantado/a – <i>Hola, soy María. ¿Y tú?</i> – <i>Soy Rodrigo. Encantado. Este es mi amigo. Se llama Juan.</i> <i>¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años...? ¿Dónde...? ¿De dónde eres? ¿Qué haces? ¿A qué te dedicas?</i> <i>Hola, soy Juan. Tengo doce años. Soy de Madrid pero vivo en Granada. Tengo dos hermanas mayores. Practico tenis y natación. A veces hago montañismo con mi mejor amigo.</i> <i>Esta es mi prima Elena. Vive en Serbia. Su madre es profesora de español.</i> <i>Este es señor Rodríguez. Es de España. Se dedica al diseño.</i></p> <p>Поздрави (¡<i>Hola!</i>; <i>¿Qué tal?</i>; ¡<i>Buenos días!</i>; ¡<i>Buenas tardes!</i>; ¡<i>Buenas noches!</i>; ¡<i>Hasta luego!</i>; ¡<i>Adiós!</i>; ¡<i>Chao!</i>) Индикатив презента фреквентних глагола. Упитне речи (<i>qué, quién/es, cómo, dónde, de dónde, cuánto, cómo</i>). Личне заменице. Показне заменице (<i>este/a/os/as</i>). Присвојни придеви. Бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивне комуникације; имена, презимена и надимци; родбина и родбинске везе; титуле уз презимена особа; већи градови у земљама шпанског говорног подручја.</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>Me llamo Carolina, soy francesa. Ahora vivo en Salamanca, en España. Soy alta, morena y un poco tímida. Siempre llevo pulseras, son regalos de mis amigas. Me parezco a mi hermana mayor.</i> <i>Serbia se encuentra en el sureste de Europa, en los Balcánes. La capital es Belgrado, una ciudad con larga historia. Serbia tiene más de siete millones de habitantes. Su naturaleza es preciosa. Sobre todo es famosa por sus ríos y bosques...</i></p> <p>Придеви – род, број и слагање са именицама. Положај придева. Компаратив придева (<i>más...que, menos...que</i>); компаратив најчешћих неправилних придева (<i>mejor, peor, mayor, menor</i>). Апсолутни суперлатив с прилогом <i>muy</i>. Прилози за количину <i>poco, mucho, bastante</i>; разликовање <i>mucho/muy</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: особености неких земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл.)</p>
ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ	<p><i>Vamos al cine mañana. –¿Por qué no? Es una buena idea. –¿Qué ponen? –Es una comedia; dicen que es buena. ¿Cuándo nos encontramos? –A las seis, ¿te parece bien? –Sí, perfecto.</i> <i>quieres + infinitivo</i> <i>¿Quieres venir a mi casa esta tarde? –No puedo, tengo mucho trabajo.</i> <i>Te invito a +</i> <i>Marcos te invita a su concierto de guitarra. Es el 13 de junio a las 6 de la tarde en la sala de ceremonias.</i></p> <p>Презент индикатива (фреквентни глаголи) <i>querer</i> + инфинитив глагола <i>poder</i> + инфинитив глагола Потврдни и одрични облик.</p> <p>(Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ	<p><i>poder + infinitivo</i> <i>¿Te puedo ayudar? Está bien, gracias. / Sí, gracias.</i> <i>¿Me puedes ayudar? –Sí, claro. –Muchas gracias. /</i> <i>–No, lo siento. – No pasa nada.</i> <i>querer + un/una...</i> <i>Quiero un vaso de agua. Aquí tienes.</i> <i>Quiero empezar otro libro. –Debes leer Manolito Gafotas, es muy divertido.</i></p> <p>Модални глаголи <i>querer, poder, deber</i>. Личне заменице – COID (<i>me, te, le, nos, os, les</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА	<p><i>Lee estas instrucciones antes de continuar. Escribe su nombre y continúa. Piensa bien sobre cada pregunta. Haz apuntes antes de marcar la respuesta con un bolígrafo. Revisa el trabajo antes de entregarlo.</i></p> <p>Императив за друго лице јединице и мношине фреквентних глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ	<p><i>Los días de la semana me despierto a las siete. Desayuno y voy a escuela. Después de las clases suelo hacer mis tareas. Por la tarde suelo quedar con mi mejor amigo. Nos encanta jugar el fútbol.</i> <i>¿Quieres venir a mi casa? –No puedo, estoy trabajando; tenemos una prueba de matemáticas mañana.</i> <i>Puedo nadar, pero todavía no sé bucear.</i> <i>Sabe español.</i></p> <p>Индикатив презенте за изражавање радње у садашњости (догађаји, активности, способности). Повратни глаголи. Глагол <i>saber, poder</i> за изражавање способности. <i>saber + *el/la.</i> Глаголске перифразе <i>estar + gerundio, soler + gerundio</i> (најфреквентнији глаголи). Прилози за време (<i>ahora, siempre, a veces, nunca...</i>). Саставне реченице са везником <i>y</i>. Супротне реченице са везником <i>pero</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>Cuando mis padres eran jóvenes, la comunicación era muy diferente. No tenían los móviles. Si querían salir, podían acordar dos o tres días antes. Tampoco había redes sociales. ¿Qué hacían en su tiempo libre?</i> <i>Cuando era pequeño, no podía quedarme solo en casa.</i> <i>¿Cuándo tenemos la prueba de español? –La profesora ha dicho que no tenemos más pruebas.</i></p> <p>Имперфекат за описивање прошлих радњи. Временска реченица <i>cuando era...</i> Сложени перфекат (<i>pretérito perfecto</i>): партицип правилних глагола и најчешћих неправилних глагола (<i>participios fuertes: hecho, dicho, escrito, visto</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>¿Qué vas a hacer mañana? –Voy a montar bici. ¿Quieres ir conmigo? –Sí, voy a llamarte por la mañana.</i></p> <p>Глаголска перифраза <i>ir a + infinitivo</i>. Прилози и прилошки изрази за време (<i>mañana, el sábado siguiente, la semana que viene...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	<p><i>Tengo hambre/ sed/ calor/ frío.</i> <i>Tengo hambre. –¿Quieres un bocadillo? –Sí, gracias.</i> <i>Tengo sed. –Toma agua. / ¿Por qué no tomas agua?</i> <i>¿Cómo estás? ¿Estás bien? –¡Muy bien! Estoy triste. Estoy cansado/cansada.</i></p> <p><i>tener + hambre, sed, sueño, calor, frío.</i> <i>estar + bien, mal, alegre, triste, cansado/a.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ	<p><i>Disculpe, ¿sabe dónde está el museo? –Debes ir todo recto y girar a la izquierda después del semáforo. Cruza la calle y continúa hacia el parque. Ahí hay una fuente. El museo está a la derecha.</i></p> <p>Императив за друго лице јединице и множине фреквентних глагола. Прилози <i>aquí, ahí, allí</i>. Прилошке одредбе <i>muy cerca, muy lejos</i>. Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>a, en, sobre, debajo de, al lado de, enfrente, a la derecha...</i>). <i>Hay / Está, están.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед места.</p>
ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА	<p><i>Disculpa / disculpe, ¿puedo entrar? ¿se puede entrar?</i> <i>Apagar los móviles. Se deben apagar los móviles.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање дозволе, забране, правила понашања и обавезе.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>¿De quién es este libro? –Es mi libro. / (Es) mío.</i> <i>¿Es el gato de María? –No, es de Juan.</i> <i>¿Hay una parada de autobuses? –Sí, hay. / No hay.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности. Питања са <i>de quién</i>. Присвојни придеви и заменице. Показни придеви. Одређени и неодређени члан. <i>hay + неодређени члан/одсуство члана.</i> Негација. Упитна интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>¿Qué te gusta hacer en tu tiempo libre? –Me gusta... Prefiero...</i> <i>Me gustan/me encantan las películas de suspense porque...</i> <i>¿A quién le gusta...?</i></p> <p>Глаголи <i>gustar, encantar</i>. Глагол <i>preferir</i>. Одређени члан са глаголом <i>gustar</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм.</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>¿Te parece...? ¿En tu opinión...?</i> <i>En mi opinión... Para mí...</i> <i>Tienes razón... No estoy de acuerdo...</i></p> <p>(no) estar de acuerdo, (no) tener razón Изражавање мишљења индикативом Наглашене личне заменице после предлога (<i>mí, tu, él, ella, nosotros, vosotros, ellos, ellas</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p><i>¿Cuántos estudiantes sois en la clase? –Somos 21.</i> <i>¿Quiénes son las tres personas delante de la clase?</i> <i>¿Alguien ha visitado el museo de Salvador Dalí? –Nadie. Sí, una persona.</i> <i>¿Cuánto vale el jamón serrano? –Es a dos euros 100 gramos. –¿Me puede dar 200 gramos, por favor?</i></p> <p>Бројеви 1–1000. Квантификатори <i>mucho, poco, bastante.</i> <i>Hay/no hay.</i> Заменице <i>alguien, algo; nadie, nada.</i> Упитни придев <i>cuánto/a/os/as.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валуте циљних култура.</p>

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултуралност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе, наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења, имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Структуриран је тако да наставника постепено води од исхода, преко комуникативне функције као области, до **препоручених** језичких активности и садржаја у комуникативним функцијама. Применом оваквог приступа у настави страних језика, ученик се оспособљава да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Овај приступ подразумева уважавање следећих ставова:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

– настава се заснива и на социјалној интеракцији с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

– поимање програма наставе и учења као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дужи од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Преводјење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

– уочавање дистинктивних обележја која указују на грама-тичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

– препознавање везе између група слова и гласова;

– одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

– извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

– повезивање гласова и групе слова;

– замењивање речи цртежом или сликом;

– проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „улеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);

– повезивање краћег текста и реченица са сликама/илу-страцијама;

– попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

– писање честитки и разгледница;

– писање краћих текстова.

Увођење децје књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи остварују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем. Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

– дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),

– референцијалну (о темама о којима је реч) и

– социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

– од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,

– од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,

– од особина онога ко говори,

– од намера с којима говори,

– од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,

– од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праће-

ни визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући могућност да се пажња усредсреди на друге појединости);

– дужина усменог текста;

– брзина говора;

– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

– познавање теме;

– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања, неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалача, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

– читање ради усмеравања;

– читање ради информисаности;

– читање ради праћења упутстава;

– читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

– глобалну информацију;

– посебну информацију,

– потпуну информацију;

– скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова, итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

– степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање давањем конкретних задатака и упутстава, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:
 – јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.;

– реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

– размену информација,

– спонтану конверзацију,

– неформалну или формалну дискусију, дебату,

– интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационог технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, наредом с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предусло-

ва овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Улога граматике у процесу овладавања језиком је пре свега практична и састоји се у постављању основе за развијање комуникативне компетенције. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената напредују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и

залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вред-

новања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

Назив предмета

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад; – прави разноврсне текстуре на подлогама, облицима или у апликативном програму; – користи изражајна својства боја у ликовном раду и свакодневном животу; – обликује, самостално, или у сарадњи са другима, употребне предмете од материјала за рециклажу; – изрази своје замисли и позитивне поруке одабраном ликовном техником; – опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела; – идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука; – повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј; – разматра са другима шта и како је учио и где та знања може применити. 	БОЈА	<p>Пигментне боје (хроматске и ахроматске боје; основне и изведене боје).</p> <p>Дејство боја (утисак који боја оставља на посматрача; топле и хладне боје; комплементарне боје).</p> <p>Светлост и боја (светлост као услов за опажање боје, разлике у опажању боја; валер; градијација и контраст).</p> <p>Примена боја (технике и средства: акварел, темпера, мозаик, витраж, апликативни програми...; изражајна својства боја у керамици, скулптури, графици, таписерији, дизајну одеће и обуће, индустријском дизајну...; примена у свакодневном животу ученика).</p> <p>Уметничко наслеђе (музеји и експонати).</p>
	КОМУНИКАЦИЈА	<p>Комуникативна улога уметности (теме, мотиви и поруке у визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу).</p> <p>Уметничко наслеђе (уметност некад и сад).</p>
	ТЕКСТУРЕ	<p>Текстура (врсте текстура – тактилна и визуелна; текстуре у природи и уметничким делима, материјали и текстура, облик и текстура, линија и текстура, ритам и текстура).</p> <p>Уметничко наслеђе (грађевине, скулптуре и паркови).</p>
	УОБРАЗИЉА	<p>Стваралачка уобразиља (стварност и машта, значај маште; разноврсне информације као подстицај за стварање – снови, бајке, митови, легенде...).</p> <p>Уметничко наслеђе (необична уметничка остварења).</p>
	ПРОСТОР	<p>Амбијент (елементи који чине амбијент – дизајн ентеријера, атмосфера, корисници; утицај амбијента на расположење, активност и учење; обликовање школског простора; поставка изложбе).</p>

Кључни појмови садржаја: простор, боја, текстура

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор – облик, линија; у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор – облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина.

Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима. У програму су назначени кључни појмови који се нарочито надограђују у датом разреду (испод табеле).

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује

из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају задаци (ликовни, пројектни, истраживачки), који циљају више исхода и међупредметних компетенција.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није усмерен на садржаје, па структура програма није прописана. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Боја

У овој целини предложени су појмови, подпојмови и теме за разговор, а које су везане за изражајне могућности материјала и техника које ученик користи. Наставник нуди само основне информације и корисне савете. Ученици треба да знају да понекад не могу да добију жељени тон зато што сликарске боје које се производе као школски прибор садрже мање пигмента. Ако ученици не могу да набаве квалитетан школски прибор, решење може да буде додавање течних тонера за фасадне боје, који се набављају у фарбари. Тонери и паковање беле сколошке боје за зидове довољни су за одељење. Цртеже и слике које сматрају неуспелим могу да искористе за колаж. У шестом разреду раде и једноставне пројекте. Наставник може да понуди две или више техника, а да ученици гласају коју ће учити или да се поделе на групе према одабраној техници. Скице се раде и бирају у школи, а пројекти могу да се доврше код куће. Уколико ученици желе да раде чворовану таписерију не морају да користе вуну, могу да исеку траке од пластичних кеса. Витраж могу да праве од папира и фолија у боји, а могу и да сликају на пластичним флашама. Најједноставније је да код куће, уз помоћ одраслих, одесеку дно и део флаше тако да добију посуду за оловке. Пластика се лако осликава акварел бојама. Ако желе да имитирају витраж могу да користе и црни перманентни маркер. За мозаик могу да користе пластичне чепове...

Наставник може да подстакне ученике на размишљање и истраживање питањима и одабраним информацијама. На пример, причом о томе шта значе боје у неким културама, да ли животиње умеју да сликају, да ли постоји веза између тонова у музици и тонова у визуелној уметности, које две боје би употребили да изразе одређену емоцију, како су боје добиле своје називе...

Није пожељно оптерећивати ученике проширеним информацијама (о валерским кључевима, адитивном мешању боја...); боље је да се о томе разговара у следећим разредима, када буду имали више предзнања и када буду више користили савремену технологију. Ученици треба да добију само елементарне информације о утицају светлости на опажање боја. Важније је да знају да је нормално да постоје разлике у опажању тонова – постоје незнатне разлике у грађи ока, на опажање утичу и околне боје, на различитим мониторима иста слика има другачије тонове (остало ће учити касније). Ако желе да одштапају на мајици слику коју су урадили у апликативном програму потребно је да слику из RGB система (црвена, зелена, плава) пребаце у CMYK систем (цијан, магента, жута и кључ, односно катран/црна), који се користи у штампи (остале информације могу да добију од наставника Информатике).

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Музеји и експонати”, везана за музеје и карактеристичне експонате који се у њима чувају. Пожељно је да се ученици прво упознају са музејима у Србији, а ученици који наставу слушају на матерњем језику треба да добију основне информације о најзначајнијим музејима у матичној држави. Разговор прате одговарајући визуелни садржаји, а заинтересовани ученици могу да раде и истраживачке задатке.

Комуникација

У овој целини су предложене теме за разговор о садржају уметничких дела и рекламних (визуелних и аудиовизуелних) порука. Наставник не нуди анализу дела коју ученици записују и меморишу без разумевања. Смисао учења је да ученици доживе уметничко дело, да размишљају о њему и слободно изражавају своје мишљење. Наставник их само подстиче питањима. Ученици треба да разговарају и о томе колико су рекламе на телевизији и интернету ефикасне, колико могу да их заинтересују, а на који начин их одбијају... Наставник може да подстакне ученике да самостално истражују тако што ће поставити одговарајуће питање. На пример: да ли има скривених порука у уметничким делима? У ликовном раду ученици бирају материјал и технику којом ће најефикасније изразити неки садржај (идеју, поруку, став...).

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Уметност некад и сад”, односно поређење неке теме (садржаја ликовног дела) кроз епохе.

Текстуре

У овој целини су груписани предлози везани за истраживање изражајних могућности традиционалних цртачких, вајарских и сликарских техника. Уколико ученици желе да цртају или сликају текстуру у апликативном програму, то могу да раде као пројекат.

У додатној теми за разговор, „Грађевине, скулптуре и паркови”, фокус није на текстури, већ на значајним грађевинама, скулптурама у пленери и парковима у нашој земљи. Наставник може да прикаже презентацију и да упореди наше наслеђе са светским, нарочито значај за културни туризам и идентитет краја или земље.

Уобразиља

У овој целини су груписани предлози везани за разговор о значају маште (уобразиље, имагинације) у уметности, науци и свакодневним ситуацијама када је потребно пронаћи решење за неки проблем. И у шестом разреду ученици уче о томе како да пронађу подстицај за развијање креативних идеја. Наставник прво показује репрезентативна остварења светских и домаћих уметника заснована на сновима, бајкама, митовима и легендама. Ученици треба самостално да одаберу податке (снове, бајке, митове или легенде) који их подстичу на рад.

Додатну тему, „Необична уметничка остварења”, потребно је везати за самостално истраживање и формирање дигиталне збирке „необичних” савремених остварења. Збирка може да буде индивидуална или одељенска. Наставник може да подстакне ученике приказивањем неколико визуелних примера (хидропонична лампа дизајнера Марка Вучковића, радови Сесилије Вебер из серије Natural Humans, уличне слике Џулијана Бивера, подводни музеј у Канкуну, хотел од леда у Шведској...). Ученици бирају врсту уметничких радова које ће истраживати (куће за становање, ципеле, одећа, накит, скулптуре, аутомобили...).

Простор

У овој целини су груписани предлози везани за пројектну наставу и обликовање простора у школи. Уколико школа има могућности, ученици могу да обликују башту у школском дворишту. Идеје се могу пронаћи на интернету ако се у претраживач унесе: „bottle tower gardening”, „plastic bottles art”, „school garden projects”, „recycled garden ornaments” или „garden ornaments for schoolyard”. Уколико школа нема таквих могућности, могу да обликују део учионице или хола. Сврха ових активности је да ученици науче како да од доступних материјала направе нешто што ће им користити у свакодневном животу. На пример, од пластичних флаша се могу направити фотеле, клупе, сточићи, полице, жардињере, вазе, лампе, лустери... Употребни предмети које ученици праве самостално или у заједничком раду не треба да имају само употребну, већ и естетичку вредност. Други предлог је симулација музејске поставке или изложбе. Ученици треба да осмисле поставку, да сами распоређују експонате, дизајнирају позивнице за родитеље... Сврха ових активности је да се оспособљавају за презентовање радова.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Исходи су формулисани тако да до краја разреда сви ученици могу да их достигну (у мањој или већој мери) уколико су радили разноврсне задатке од којих сваки циља више исхода и међупредметних компетенција.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);
- Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...)
- Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...)
- Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...; раздваја битно од небитног...)

– Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...)

– Оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...)

– Организација композиције (примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о перспективи, правцу, смеру...)

– Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...)

– Употреба техника (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана, а захтеви се уводе постепено. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илустрју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу,

1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Листићи се предају наставнику, да би имао потпунији увид у напредовање ученика, а наставник их враћа ученику следећег часа. Листићи могу да се лепе у свеску (ликовни дневник) или чувају у блоку. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Листићи се лепе на полеђину рада, а садрже и назив рада. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издавање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно наговикати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се прво сете.

Вербална самопроцена подразумева излагање свих радова и поређење ликовних решења.

Назив предмета

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ

Циљ учења Музичке културе је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

36

ИСХОДИ У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; – наведе изражајна средстава музичке уметности карактеристична за период средњег века и ренесансе; – уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у средњем веку и ренесанси; – опише улогу музике у средњовековној Србији; – уочи разлике између духовних и световних вокалних композиција средњег века и ренесансе; – издвоји начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима; – објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената); – одреди врсту музичког инструмента са диркама по изгледу и звуку; – опише разлику у начину добијања звука код инструмената са диркама; – препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике средњег века и ренесансе; – коментарише слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте; – идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника средњег века и ренесансе; – уочи сличности и разлике између православне и (римо)католичке духовне музике; – идентификује елементе средњовековне музике као инспирацију у музици савременог доба; – изводи музичке примере користећи глас, покрет и традиционалне и/или електронске инструменте, самостално и у групи; – примењује правилну технику певања; – примењује различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; – развије координацију и моторику кроз свирање и покрет; – примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; – користи музичке образце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; – комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; – учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; – изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); – учествује у школским приредбама и манифестацијама; – понаша се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама; – критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво. 	<p>ЧОВЕК И МУЗИКА</p>	<p>Средњи век: Ранохришћанска музика. Византијско певање. Грегоријански корал. Рани облици вишегласја – мотет. Световна музика средњег века: трубадури, трувери минезенгери. Духовна и световна музика у средњовековној Европи и Србији. Музика средњег века као инспирација за уметничку и популарну музику. Ренесанса Развој духовног и световног вишегласја. Мотет, миса, мадригал. Највећи представници ренесансне вокалне музике: Ђ. П. да Палестрина, О. ди Ласо. Инструментална музика ренесансе.</p>
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Инструменти са диркама: оргуље, чембало, клавир, хармоника, челеста. Народни инструменти.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне средњовековне и ренесансне музике. Слушање вокалних, вокално-инструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних омпозитора. Слушање дела традиционалне народне музике. Слушање дела инспирисаних фолклором.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Певање песама по слуху самостално и у групи. Певање песама из нотног текста солмизацијом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских мотива у стилу музике средњег века и ренесансе. Певање песама у комбинацији са покретом. Свирање по слуху дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Свирање из нотног текста дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима, користећи притом различите изворе звука. Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Стварање мелодије на задати текст. Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима. Реконструкција музичких догађаја у стилу средњег века и ренесансе.

Кључни појмови садржаја: световна музика, духовна музика, вишегласје, народна музичка традиција, музички инструменти.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, и представља одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање (певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. Основни методски приступ се темељи на звучном утиску, по принципу *од звука ка нотној слици и тумачењу*.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учења у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава Музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика,
- Музички инструменти,
- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе наставе и учења, наставник користи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационо-технолошка као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преноса и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премощавања стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музике и извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има у обликовању опште културе понашања. Овај модел понашања ученик треба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је

да контекстуализује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, уџбенике и остали дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Стицање знања о музици у различитим епохама има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или нешто друго.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за шести разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немурским аспектима средњег века и ренесансе на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког контекста. У том смислу, треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, инструменте са диркама треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о инструментима са диркама (клавијатуром) треба да буду сведене и усмерене на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примену.

Инструменте средњег века и ренесансе потребно је аудитивно и визуелно приказати кроз најосновније информације у оквиру предвиђеног наставног садржаја. Народне инструменте појединих крајева треба слушно представити и повезати са обрадом народне песме одређеног краја.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из непосредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података. У томе, као и у примени знања из ове области, могу помоћи и доступне ИКТ апликације.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа“ у процесу ученичке перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту средњег века и ренесансе, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичког дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав и изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстицајући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна
 Химна Светом Сави
 Химна школе

Народне песме и игре

Ансамбл Ренесанс: избор (*Скомрашка игра, Ситан бибер*)

Човек и музика

Средњи век:

Византијско певање
 Дивна Љубојевић: *Тебе појем*
 Грегоријански корал

Кир Стефан Србин: *Ниња сили*

Кир Стефан Србин: *Ниње сили*, Д. П. Аксентијевић

Никола Србин: *Херувимска песма*, глас други, Д. П. Аксентијевић

Осмогласник: Бог Господ, глас четврти; *Алилуја*, глас шести;

Д. П. Аксентијевић

Исаија Србин: *Agios o teos (Свети Боже)*

Исаија Србин, *Алилуја*

Божјињи тропар Рождество твоје

Тропар Светом Сави

Адам де ла Ал: *Игра о Робену и Мариони*

Ренесанса:

В. Бирд, *The Bells*. FVB I/69. Роберт Хил, *Чембало*

П. Пасеро, *Мадригал Il est bel et bon, commere, mon mari*.

Непознати аутор, *Greensleeves*

О. ди Ласо, *Ехо*

М. Преториус, *Кокочију* плес (Ballet des coqs)

Ђ. П. да Палестрина, *Муса пале* Марчела (Кирие), *Муса Бревис* (Глориа)

К. Жанекен, *Певање птица*

Композиције инспирисане музиком средњег века и ренесансе

Ера, *Амено*

Никло Винсент и хор Црвене армије, *Амено*

К. Орф, *Кармина Бурана (O Fortuna; Veni, veni, venias)*

Музички инструменти

Оргуље:

Ј. С. Бах, *Токата и Фуга де-мол*

Чембало:

Ј. С. Бах, *Добро темперовани клавир, Прелудијум и фуга Це-дур*

Ј. Пахелбел: *Канон* (верзија на чембалу)

Клавир:

Д. Деспих, *Музички речник*

В. Миланковић, *Концертно на српске теме*

О. Месијан, *Petites esquisses d'oiseaux* (композиције инспирисане звуцима птица)

Ф. Лашини, *Клавирске композиције инспирисане звуцима природе*

Е. Сати, *Gymnopédie No.1* (клавир)

Ф. Лист, *Мађарска рапсодија бр. 5*

М. Мусоргски, *Стари замак*

К. Дебиси, *Дечју кутак, Арабеска бр. 1*

Н. Паганини, *Ла кампанела*

Л. ван Бетовен, *За Елизу*

Хармоника:

В. А. Моцарт, *Турски марш (Соната за клавир а-мол)*, *аранжман за хармонику, гитару и контрабас (Золтан Орос трио)*

Љ. Павковић, *Народна песма и народно оро* (хармоника), *у извођењу Љубише Павковића*

Ј. Дербенко, *Рок Токата*

Челеста:

П. И. Чајковски, *Игра шећерне виле*

Елементи музичке писмености

6/8 такт: Градска песма: Бледи месец загрио

Н. Грбић: *Ово је Србија*

Ге-дур: В. А. Моцарт: Мала ноћна музика, I став

Ђ. Верди: *Корачница* (из опере *Аида*), С. Ст. Мокрањац: *Цанум насред села, Осма руковет*

де-мол: С. Ст. Мокрањац: Текла вода текелија, Трећа руковет

Канон

Видео примери

Sumer is icumen in (1260) <https://www.youtube.com/watch?v=B2Tk1JseYkU>

Ансамбл Ренесанс: *Гаета*, <https://www.youtube.com/watch?v=Pb7yByKAICw>

Алфонсо X: *Cantigas De Santa Maria – Rosa Das Rosas, CSM 10* <https://www.youtube.com/watch?v=Z7y-s8yG6oI>

Традиционална песма из Енглеске: *Scarborough Fair* <https://www.youtube.com/watch?v=M8kX3rWvBmQ>

Грегоријански корал, *Хвалите Господа (Alleluia)* https://www.youtube.com/watch?v=WacH0_3rt-c

FAUN <https://www.youtube.com/watch?v=zOvsyamoEDg>

Средњовековни плес: <https://www.youtube.com/watch?v=3DIA-3krzbE>

Hymn of Axiom – Coastal Sound Youth Choir https://www.youtube.com/watch?v=4H_HOw4sBeM

Ренесансни плес: *Recercada Primera* <https://www.youtube.com/watch?v=q2lobVuxjAU&t=40s>

Анонимус: *La Folia di Rodrigo Martinez* https://www.youtube.com/watch?v=AUXAvwJ_bnE

К. Жанекен: *Le chant des oiseaux* <https://www.youtube.com/watch?v=XoTfSQOqOis>

Tsung Tsung: <https://www.youtube.com/watch?v=e3oNVmSaMsE>

Ј. С. Бах: *Токата и фуга, де-мол, BWV 565* <https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA>

Ц. Бери: Тема из филма Џејмс Бонд: <https://www.youtube.com/watch?v=fQfZj4c75uo>

Д. П. Аксентијевић и група Запис, *Невен вене* <https://www.youtube.com/watch?v=i8ue-FpR1eI>

Ступови: *Лазу, Лазо, Лазаре* <https://www.youtube.com/watch?v=bYH42oeD11M>

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произлазити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст. Посебну пажњу треба усмеравати на спонтане покрете као одговор на музику (игра) и покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на крају певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

Свирање

Узвођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описмењени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализирани и солмизационо обрађени. Свирањем се поред осталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од звука ка нотној слици и тумачењу. То су:

- обрада осминске триоле и синкопе;
- пунктирани ритам;
- такт 6/8;
- Г-дур, Ф-дур, Г-мол лествица (природна и хармонска);
- канон (основне карактеристике).

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна
Химна Светом Сави
Химна школе

Човек и музика:

А. де ла Ал: *Игра Робина и Марион*
Д. Љубојевић: Црквена химна *Статије, Божићни тропар*
Ђакон Петар Којић: *Молитва Господња Оче наши,*
Ј. Преторијус: Канон *Живела музика*
В. Ђорђевић: Канон *Сви петлићи лепо поје*

Елементи музичке писмености:

Такт 6/8: Б. Тудић: *На студенцу*; М. Ђурђевић: *Анђели певају*.

Пунктирани ритам: В. А. Моцарт: *Гле, игре ли красне*; К. Станковић: *Сећаш ли се оног сата*; Ђорђевић/Милосављевић: *Примли смо вести тазе*.

Шеснаестине: Б. Станчић: *Вејавица вејала*

Синкопа: Д. Краљић: *Чамац на Тиси*

Лествица Ге-дур: А. Моцарт: *Мала ноћна музика, I став*; Р. Роцсер: *Рунолист*; Дечја песма из Италије: *Сад зиме више нема*; *Ја посејох лубенице* (двоглас).

Лествица де-мол: Источнице живоносни; *Тавна ноћи*; *Све птичице зајевале*; *Расту, расту мој зелени боре*; *Небо је тако ведро*; Ђ. Б. Перголези: *Где је онај цветак жути*; Ж. Ф. Рамо: *Тамбурин*; *Заспо Јанко* (двоглас); *Растко* (двоглас), аранжман Предраг Миодраг.

Лествица Еф-дур: Шкрипи ћерам; Л. ван Бетовен: *Ода радости*; Ј. С. Бах: *Ах што волим*; С. Ст. Мокрањец: *Ал је леп овај свет*.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре
- компоновање мелодије на задати текст
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива
- импровизација игре/покрета на одређену музику
- илустрацију доживљаја музике
- израду музичких инструмената (функционалних или нефункционалних)
- музичко-истраживачки рад
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката
- осмишљавање музичких квизова
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са певањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава Музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет Музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави Музичке културе за исте васпитно-образовне задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања.

Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- допринос ученика за време групног рада,
- израда креативних задатака на одређену тему,
- рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења, наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, из ученикове перспективе, оне могу

пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, њу треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткорочно и дугорочно, треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

Назив предмета

ИСТОРИЈА

Циљ

Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима; – пореди историјске појаве; – наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку; – на основу датих примера, изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава); – сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; – приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена; – на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку; – идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века; – изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице; – пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животних доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем и раном новом веку; – разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у средњем и раном новом веку; – на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; – образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; – идентификује основне одлике и промене у начину производње у средњем и раном новом веку; – илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; – разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на оне у локалној средини; – илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; – користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); – учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања. 	<p>ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ</p>	<p>Основне одлике периода средњег века и новог века (појмови <i>средњи век</i>, <i>нови век</i>, <i>прединдустријско доба</i>, хронолошки и просторни оквири).</p> <p>Историјски извори за историју средњег века и раног новог века и њихова сазнајна вредност (писани и материјални).</p>
	<p>ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ</p>	<p>Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи (германска и словенска племена, Бугари, Мађари, Викинзи).</p> <p>Најзначајније државе раног средњег века (Франачка држава, Византијско царство, Арабљани).</p> <p>Религија у раном средњем веку (христијанизација и хришћанска црква, Велики раскол, ислам).</p> <p>Феудално друштво (структура, друштвене категорије, вазални односи).</p> <p>Српске земље и Балканско полуострво (досељавање Срба и Хрвата, односи са староседеоцима и суседима, формирање српских земаља, христијанизација, ширење писмености).</p> <p>Истакнуте личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, Јован Владимир, Василије II, краљ Михаило, Ђирило и Методије.</p>
	<p>ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ</p>	<p>Државно уређење (типови европских монархија; република).</p> <p>Сусрети и прожимања цивилизација и народа (хришћанство, ислам, јуданизам, Крсташки ратови, најзначајнији путописци и њихова путовања – Марко Поло, Ибн Батута и др).</p> <p>Српске земље и суседи (краљевина и царство, деспотовина, аутокефална црква, односи са Византијом, Угарском, Бугарском, Венецијом, османска освајања у југоисточној Европи).</p> <p>Свакодневни живот у Европи и српским земљама (двор и дворски живот, живот на селу и граду – занимања, родни односи, правоверје и јереси, куга).</p> <p>Опште одлике средњовековне културе (верски карактер културе, витешка култура, културне области, школе и универзитети, проналасци; писана и визуелна култура код Срба, легенде – Косовска, о краљу Артуру...).</p> <p>Истакнуте личности: Фридрих Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин, Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Балшићи, Црнојевићи, Мехмед II Освајач.</p>

	<p align="center">ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ (Прединдустријско доба)</p>	<p>Прединдустријско доба (хронолошки оквири, научна и техничка открића, штампа, промене у начину производње, банкарство, успон градова – примери Фиренце, Венеције, Антверпена...).</p> <p>Велика географска открића и колонизација (истакнути морепловци и њихова путовања, сусрет са ваневропским цивилизацијама – Северна и Јужна Америка, Индија, Африка, Кина, Јапан, Аустралија; последице).</p> <p>Опште одлике културе раног новог века (основна обележја хуманизма и ренесансе; књижевност, политичка мисао, промене у свакодневном животу, обичаји и веровања – прогон „вештица“...).</p> <p>Реформација и противреформација (узроци, протестантизам, католичка реакција – улога језуита; верски сукоби и ратови).</p> <p>Појава апсолутистичких монархија (промене у државном уређењу, централизација државе, положај владара).</p> <p>Врхунац моћи Османског царства (освајања, држава и друштво).</p> <p>Живот Срба под османском, хабзбуршком и млетачком влашћу (обнова Пећке патријаршије; мењање верског и културног идентитета – исламизација, покатоличавање, унијаћење; учешће у ратовима, отпори и сеобе, положај и привилегије, Војна крајина).</p> <p>Истакнуте личности: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки, Елизабета I, Вилијам Шекспир, Луј XIV, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић.</p>
--	---	--

Кључни појмови садржаја: феудализам, прединдустријско доба, монархија, градска комуна, Црква, религија, хуманизам и ренесанса, географска открића, научна открића и технички проналасци, сеобе, прожимање цивилизација, индивидуални и колективни идентитети.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од четири тематске целине (*Основи проучавања прошлости; Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку; Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку и Европа, свет и српске земље у раном новом веку – прединдустријско доба*), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења подразумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Наставник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Важна карактеристика наставе и учења усмерених на остваривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи. Ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;

- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретне одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду

представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.

Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности

и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању научног, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Назив предмета

ГЕОГРАФИЈА

Циљ
Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – успоставља везе између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса; – одређује математичко географски положај на Земљи; – анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте; – оријентисе се у простору користећи компас, географску карту и сателитске навигационе системе; – доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора; – анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света; – анализира различита обележја светског становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група; – анализира географски положај насеља; – објашњава континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету; – доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структуром становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима; – уз помоћ географске карте анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности; – доводи у везу размештај привредних објеката и квалитет животне средине; – вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету; – објасни политичко-географску структуру државе; – представи процесе који су довели до формирања савремене политичко-географске карте света; – објасни како се издвајају географске регије; – илуструје уз помоћ карте најважније географске објекте, појаве и процесе на простору Европе. 	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	Друштвена географија, предмет проучавања и подела.
	ГЕОГРАФСКА КАРТА	Географска/картографска мрежа. Географска ширина и географска дужина, часовне зоне. Појам карте и њен развој кроз историју. Елементи карте (математички, географски и допунски). Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти. Подела карата према садржају и величини размера. Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони системи.
	СТАНОВНИШТВО	Основни појмови о становништву: демографски развој и извори података о становништву. Број и распоред становништва на Земљи. Природно кретање становништва. Миграције становништва. Структуре становништва: биолошке и друштвено-економске. Савремени демографски процеси у Србији, Европи и свету.
	НАСЕЉА	Појам и настанак првих насеља. Положај и географски размештај насеља. Величина и функције насеља. Типови насеља. Урбанизација. Град – унутрашња структура и односи са околним простором. Село и рурални процеси.
	ПРИВРЕДА	Привреда, привредне делатности и сектори привреде. Пољопривреда и географски простор. Индустрија и географски простор. Саобраћај, туризам и географски простор. Ванпривредне делатности. Развијени и неразвијени региони и државе и савремени геоекономски односи у свету. Концепт одрживог развоја.

	<p align="center">ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ</p>	<p>Појам и настанак првих држава. Географски положај државе. Величина и компактност територије државе. Појам и функција државних граница. Главни град. Облик владавине. Политичко-географска карта Европе после Другог светског рата. Политичко-географска карта света после Другог светског рата. Територијални интегритет и спорови. Интеграциони процеси.</p>
	<p align="center">ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ</p>	<p>Географске регије и регионална географија. Положај и границе Европе. Природне карактеристике Европе. Становништво Европе. Насеља Европе. Привреда Европе. Географске регије Европе.</p>

Кључни појмови садржаја: географска карта, становништво, насеља, привреда, држава, регије, Европа.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и препоручених садржаја, образовних стандарда за крај обавезног образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међупредметних компетенција наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за дате теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у седам тематских целина: *Друштво и географија*, *Географска карта*, *Становништво*, *Насеља*, *Привреда*, *Држава и интеграциони процеси* и *Географија Европе*.

У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упуту ученике на самостални рад тако што ће сваки ученик добити задатак да обради по једну европску државу. Кроз све теме друштвене географије које изучавају у шестом разреду, самостално, у паровима или у групама, ученици ће уз помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографске грађе и средстава ИКТ-а (интернет извори, презентације: Power Point, Prezi, Edmodo, Kahoot квизове, и др.) обрађивати појединачне државе Европе (нпр. природни прираштај, миграције, велики градови, рударство, пољопривреда Русије, Немачке, Словеније, итд.). До краја школске године, ученици ће имати детаљан преглед друштвених одлика по одабраним државама, а онда ће добијене материјале удруживати како би добили регионално-географске приказе. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтетички карактер регионалне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

У обради прве теме *Друштво и географија*, ученици треба да се упознају са општим предметом проучавања ове, веома широке области географије. Друштвена географија представља систем географских дисциплина, које се, свака из свог угла, баве односом човека (друштва) и географског простора (географске средине) у најширем смислу. С тим у вези, треба да се упознају са друштвено-географским дисциплинама и њиховим предметима проучавања (нпр. географија становништва, географија насеља – у оквиру ње урбана и рурална географија, економска, политичка географија итд.), као и са њиховим везама са другим географским дисциплинама и другим наукама. На реализацији првог исхода, који се односи на успостављање веза између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса, ради се током читаве године, а исход се остварује на крају шестог разреда.

ГЕОГРАФСКА КАРТА

Тема *Географска карта* чини скуп знања и вештина којима ученици треба да овладају у настави географије, а односе се на познавање географске карте, њено практично коришћење и начине оријентисања у простору.

На првим часовима потребно је објаснити и усвојити појмове меридијани (подневци), паралеле (упоредници), екватор и гринич. При обради садржаја о картографској/географској мрежи неопходно је користити глобус, индукциони глобус и карту света. Након усвајања ових појмова и демонстрације на глобусу и географској карти света акценат се ставља на одређивање географске ширине и географске дужине, односно угаоно растојање неке тачке на Земљиној површини у односу на екватор и гринички меридијан. Од изузетног је значаја оспособити ученике да самостално одређују географску ширину и дужину задатих тачака на глобусу, географској карти света и Србије. При обради ових садржаја логична је корелација са математиком, посебно када одређујемо угаоно растојање тачке на Земљиној површини у односу на почетни меридијан и почетну паралелу.

На наредним часовима потребно је да ученици усвоје и разумеју појам географске карте, а затим истаћи да свака географска карта мора да садржи математичке, географске и допунске елементе. Када је реч о математичким елементима карте посебно је важно објаснити како се помоћу размера карте и размерника одређује однос растојања на карти и стварних растојања у природи, како се врше различита мерења на карти и како се деле карте према величини размера. Треба истаћи да се у обради ових садржаја успоставља корелација са математиком.

При обради препоручених садржаја о географским елементима карте неопходно је објаснити да се они на географској карти представљају картографским знацима (линијским, контурним и ванразмерним) и да се њихово објашњење налази у легенди карте. Треба оспособити ученике да тумаче различите картографске знаке.

Нарочито је битно објаснити како се представља рељеф на географским картама, применом различитих метода (изохипси, боја, сенчења и шрафирања). Потребно је научити шта су изохипсе, како се нагиб терена доводи у везу са растојањем међу изохипсама, шта су изобате, који облици рељефа се представљају различитим нијансама зелене, браон и плаве боје, чему служи висинско-дубинска скала у легенди карте. Комбинацијом различитих метода за представљање рељефа ученици стичу представу о његовој конфигурацији, а истиче се трећа димензија у простору.

Од изузетног је значаја оспособити ученике да читају, тумаче и анализирају општегеографске и тематске карте. На тај начин долази до изражаја самосталност у раду ученика и усавршава се вештина практичне примене географске карте.

При обради садржаја везаних за оријентацију у простору неопходно је повезати већ постојеће знање о начинима оријентације помоћу Сунца, звезде Северњаче, маховине на дрвету, година итд., и усвојити нова знања о оријентацији помоћу компаса, географске карте и компаса, Глобалних сателитских система (*GPS* и *Галилео*).

СТАНОВНИШТВО

Тему *Становништво* чине садржаји који третирају основне појаве и процесе у развоју становништва и њихове просторне карактеристике. Ученике треба упознати са одликама и факторима демографског развоја, распоредом становништва на Земљи, као и његовим структурним обележјима.

На уводном часу посвећеном овој теми препоручује се да нагласак буде на обради основних појмова о становништву, значају његовог проучавања, као и основним изворима података. У наставној јединици која обрађује број становника на Земљи неопходно је указати на основне карактеристике популационе динамике у прошлости и данас, уз издвајање карактеристичних простора са популационим порастом и падом. Приликом обраде теме која се односи на распоред становништва на Земљи ученике је потребно упознати са појмовима екумена и анекумена, као и са појмом густина насељености, уз издвајање области велике и мале густине насељености у свету, Европи и Србији. Како је распоред становништва условљен различитим физичко-географским карактеристикама средине, код ученика треба развијати свест о значају улоге човека у простору у којем живи, али и обратно.

Када је реч о садржајима који се односе на компоненте популационе динамике (природно и миграционо кретање) препоручује се да се поред основних термина и процеса, ученици упознају и са одређеним показатељима. Наиме, неопходно им је представити начине израчунавања стопа наталитета, морталитета и природног прираштаја, али на један једноставан, њима прихватљив и разумљив начин, кроз примере из света и Србије. Обрадом садржаја о миграцијама становништва препоручује се да се нагласак стави на појам, врсте, узроке и последице ових кретања, као и на значај ових процеса за савремени демографски развој.

На наредним часовима ученике треба упознати са поделом становништва према одређеним карактеристикама, односно основним структурним обележјима. Препоручује се да се ова обимна целина о структурама становништва подели на две подцеле ради лакше обраде и разумевања и то на биолошке и на друштвено-економске структуре. Приликом обраде садржаја који се односи на биолошке структуре, неопходно је објаснити старосно-полну (бројчани однос мушкараца и жена у свету, старост становништва, као и њен графички приказ – старосно-полну пирамиду) и расну структуру становништва (основне и мешовите типове раса и њихово географско распрострањење). Приликом обраде садржаја који се односи на друштвено-економске структуре неопходно је ученике упознати са економском структуром, затим образовном структуром (писменост, завршени степен формалног образовања), етничком структуром (најбројнији народи света и њихово географско распрострањење), верском структуром (највеће светске религије, њихова основна обележја и географско распрострањење религија), језичком структуром (најзаступљенији језици света, географско распрострањење језика у свету). Кроз обраду садржаја

о структурама становништва ученицима се указује на различитости социјалних, етничких и културних група што је важан корак у подстицању толеранције и солидарности.

При обради садржаја о становништву ученике не треба оптерећивати квантитативним вредностима и фактографским материјалом, већ више инсистирати на појавама и процесима који утичу на демографски развој света уз адекватне примере из Србије. С обзиром на комплексност проблематике, наставницима се препоручује да уз помоћ географске карте, различитих тематских карата, дијаграма, графичких приказа, објасне основне демографске процесе, издвоје карактеристичне регионе и укажу на позитивне и негативне трендове у развоју становништва у свету и у Србији. Неопходно је да ученици усвоје и правилно одреде појмове као што су *популациона експлозија*, *неравномеран размештај становништва*, *пренасељеност*, *недовољно рађање*, *депопулација*, *бела куга*, *имиграционе* и *емиграционе области*, процес *старења становништва*, а све у циљу разумевања савремених популационих процеса. Обрадом садржаја о демографским карактеристикама потребно је допринети да ученици правилно разумеју односе становништва и географског простора, уз коришћење адекватних примера у локалној средини. Значајно је указати ученицима на постојање публикације Републичког завода за статистику: Попис и основци (<http://popis2011.stat.rs/?p=3397>), чији је циљ да на сликовит начин прикаже историјат, процес припреме и спровођења пописа становништва, као најзначајнијег и најобимнијег статистичког истраживања.

Предлог пројектног задатка за ученике: *Израда постера о одређеним демографским карактеристикама становништва Србије, Европе и света*. Ученици у паровима израђују постере на којима су приказане одређене демографске карактеристике (нпр. области високе и ниске густине насељености, простори или државе са порастом и падом броја становника, простори са позитивним и негативним природним прираштајем, имиграциони и емиграциони простори), односно структурна обележја (најбројнији народи света, распоред језика, распоред светских религија, распоред раса на Земљи). За поједине задатке се могу користити неке карте, на којима се могу издвојити методом боја карактеристични простори и државе. Ако постоје техничке могућности, ученици могу припремити и Power Point презентацију. На тај начин ученици ће бити у стању да кроз визуелизацију садржаја самостално анализирају и доносе закључке о одређеним демографским питањима и проблемима савременог света и Србије.

НАСЕЉА

У оквиру ове теме предвиђено је да се ученици упознају са основним појавама и процесима (законитостима) у развоју насеља у Србији, Европи и свету. У првим наставним јединицама потребно је *дефинисати појам насеља*, а затим и направити *преглед најстаријих насеља* на свету, али и на тлу Србије. У обради ових садржаја логична је корелација са историјом, посебно када се помињу најстарија насеља у свету (нпр. градови у долинама река, у Палестини, Месопотамији, Египту и сл.), али и на територији Србије (нпр. Лепенски вир, Винча и винчанска култура). Проблема *географског положаја насеља* неодвојива је од њиховог *постанка*, јер на положај и генезу насеља утичу пре свега природни услови и фактори (вода, земљиште и сл.), али и историјске околности, као и функције.

У наставним јединицама које се баве *величином насеља* најважније је скренути пажњу на популационе величине. Такође је смислено број становника повезати са површинама које различита насеља заузимају, са густином насељености, те направити разлике (нпр. разбијена села наспрам милионских градова). Иако ученике не треба оптерећивати фактографским подацима, потребно је да они стекну представе о основним квантитативним показатељима, као што је популациона величина градова. Тако нпр. Дивчибаре (141 становник), Куршумлијска бања (106) и Алексиначки рудник (1.300) су градска насеља у Србији (око 9 мил. ст.), а градско насеље је и Град Мексико (око 9 мил. ст.), чије шире градско подручје има преко 20 милиона становника.

Када је реч о *функцијама насеља* потребно је разликовати пољопривредну, индустријску, административну, културну, туристичку итд. Ове разлике могу се представити и као један од критеријума за разликовање *типова насеља*. У обради типова насеља важно је објаснити најосновнију поделу на села и градове. Кроз ову поделу акценат треба да буде на критеријумима разликовања села и градова: популациона величина, густина насељености, структуре становништва – старосна, образовна, социо-економска, изграђеност и физички изглед насеља, веза са природном средином, начин живота, административни значај, доминантне функције насеља. Подједнако је важно и указати им на то да постоје и прелазне форме насеља која су између ове две основне категорије (приградска насеља или општински центри или насеља са специфичним функцијама, нпр. туристичком и сл.).

Акцент треба ставити на *процесе у развоју насеља* (урбанизација уз паралелне процесе депопулације и деаграризације села). Препоручује се упознавање ученика са појмовима *урбанизације* и *депопулације*, док се појам деаграризације може обрадити само као *напуштање пољопривреде*. Кроз читаву тему важно је нагласити да се сва насеља мењају временом – развијају се, нестају (гасе се) или мењају своје функције.

Процес *урбанизације* потребно је сагледати кроз његове елементе – демографске, функционалне и сл., а посебно довести у везу са миграцијама из руралних насеља и напуштањем пољопривреде у њима. У склопу процеса урбанизације треба поменути и *мегаполисе* и *конурбације*.

У вези са овим процесима јесу и *унутарградске просторне* и *социо-економске разлике*, које су последица урбанизације. Ове разлике односе се на издвајање *централне пословне зоне* (*центра града, урбаног језгра*) и слабије урбанизоване *периферије*, која личи на село. У великим градовима посебно на западу постоје сламови – сиротињске четврти, наспрам богатих делова града, који су често у непосредном суседству. Ово је последица стихијског развоја.

Под појмом *односа града са околним простором* мисли се на утицај града на окружење. Он опслужује окружење разним функцијама (нпр. административна, здравствена, културна итд.), али истовремено и привлачи елементе окружења – радну снагу – сталне или дневне миграције, сировине, шири изграђене просторе...). Мањи градови утичу на мањи околини простор. За разлику од њих, светски (глобални) градови утичу на регије, континенте, свет (нпр. Њујорк и Лондон у којима су светске берзе на којима се одређују цене пољопривредних производа у читавом свету).

Важно је нагласити да су *процеси урбанизације у вези са руралним процесима*. Под руралним процесима мисли се на процесе *напуштања (депопулације) руралних насеља, напуштања пољопривреде у њима (деаграризације)*, као и на *преображај руралних насеља* у близини градова, тако да све више добијају одлике града.

За ученике шестог разреда може бити тешко разумевање појмова „критеријума за поделу насеља” и „функција” насеља, али им се они могу приближити различитим примерима – у традиционалном српском селу већина становника се бавила земљорадњом и сточарством, а данас више не, већ се становници руралних насеља или пресељавају у град, где раде друге послове (најчешће услужне делатности), или свакодневно путују на посао из села у суседни град. Пример могу бити и индустријски градови, где велики део становника ради у доминантној производњи (нпр. у аутомобилској индустрији у Крагујевцу), док су Београд и Нови Сад градови услуга (терцијарног и квартарног сектора). У том смислу, могу се поменути и туристички градови или рударски и слично.

Акцент ове наставне теме треба да буде на *законитости процеса који мењају насеља*. Овим процесима требало би да се обједине сви елементи ове наставне теме. Такође, корелације са претходном темом – Становништво, као и са осталим темама које следе (Привреда, Држава и интеграциони процеси, Географија Европе) су незаобилазне. Након што усвоје основне појмове и законитости, од ученика се очекује да препознају и описују појаве и процесе у развоју насеља кроз примере из локалне средине, Србије, Европе и света.

1. предлог пројектног задатка: *Проучимо насеље*

Ученици раде у групама, а свакој групи се задаје по једно насеље из Србије или света. Задатак групе је да открије и објасни: положај насеља, његову величину, значај, функције, изглед (физиономију простора), начин живота, као и ком типу припада.

2. предлог пројектног задатка: *Пресељавање из села у град*

Ученици раде у групама (на часу или као домаћи задатак), тако да свака група тражи одговоре на по једно питање:

1. група: Који су узроци ових миграција?
2. Које су последице ових миграција у селу?
3. Које су последице овог процеса у граду?
4. Какве су структуре становништва које учествују (старосно-полне, образовне, економске и сл.)?
5. Какве су функције села, а какве града?
6. Какав је начин живота у селу и у граду?

Радећи овај задатак, ученици примењују знања о узрочно-последичним везама у процесу миграција становништва из села у градове, а тиме уче и о законитостима процеса урбанизације и депопулације села.

ПРИВРЕДА

Тему *Привреда* чине садржаји из области економске географије у оквиру којих ученици треба да се упознају са основним појмовима о привреди, факторима развоја привреде и појединих привредних делатности, утицајем привреде на географски простор, концептом одрживог развоја и да се уведу у регионалне разлике у развоју светске привреде.

На уводном часу посвећеном овој теми препоручује се обрада појмова привреде, привредних делатности и сектора привреде као и појмова природна и географска средина. На наредним часовима ученици ће се упознати са структуром привредних сектора, природним и друштвеним факторима њиховог развоја и утицајима на географски простор (животну средину) најважнијих привредних грана у склопу сваког сектора (пољопривреде у склопу примарног сектора, индустрије у склопу секундарног, саобраћаја и туризма у склопу терцијарног сектора). У обради непривредних делатности (квартарни сектор) ученицима треба истаћи да услед развоја информационо-комуникационих технологија и аутоматизације индустријских процеса све већи број људи у свету прелази да ради у овом сектору и да је број запослених у њему показатељ економске развијености државе.

У обради економско-географских садржаја, осим разјашњења природних и друштвених фактора развоја привреде, важно је да ученици разумеју да су велике разлике у степену економске развијености држава и појединих регија у оквиру једне државе узроци просторне покретљивости (миграција) становништва.

Настава географије треба да допринесе да ученици правилно разумеју односе привреде и географског простора. У том смислу треба избећи погрешно разумевање привреде као фактора нужне деградације природе. Где год постоје могућности, треба искористити поучне примере у локалној средини (нпр. испуштање у реке загађујућих материја из фабричких постројења, пречишћавање воде, површински копови угља, рекултивација, ветропаркови, дивље депоније, адекватно збрињавање комуналног отпада – постројења за сепарацију, рециклажу, итд.). У светлу концепције одрживог развоја треба показати да се правилним односом према географској средини постиже и економска развијеност уз истовремено побољшање стања квалитета животне средине и смањење социјалних разлика у друштву и тај став илустровати примерима из развијених европских земаља.

У обради привредно развијених и неразвијених региона и држава у свету ученицима треба разјаснити услове природне средине (географски положај, постојање привредних ресурса, итд.) и друштвено-историјске и савремене узроке ових (политичких и економских) односа.

Предлог пројектног задатка: Применом групног облика рада ученици уз помоћ наставника могу да прикажу како се збрињава комунални отпад у њиховој средини, да ли је реч о санитарној депонији или о сметлишту, где се она налази, ко и како живи на њеном ободу, да ли је то (еколошки) прихватљив начин решавања проблема отпада и како се он исправно решава (на неком примеру у Европи).

ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ

Тема *Држава* треба ученика да упозна са политичко-географским карактеристикама државе, дефинише појам државе, њене елементе и укаже на време и место настанка првих држава у свету. Приликом проучавања државне границе, као линије која раздваја суверене државе, треба указати на ефекте које оне остварују у простору у зависности од функције (баријерна, филтрирајућа, контактна, интеграциона). Анализа територије државе треба да се заснива на посматрању њене површине и компактности као и ефектима који произилазе из тих карактеристика. Према површини територије треба извршити класификацију држава од оних највећих (гигантских), до најмањих (микро државе). Битна напомена је да не постоји опште прихваћена класификација, тако да је на наставнику да сам изабере. У случају компактности треба да се узме у обзир да ли су у питању државе које имају компактну или фрагментирану (издељену) територију. У оквиру садржаја који говори о државама са фрагментираним територијом треба дефинисати појмове *енклава* и *ексклава* и навести примере. Свака држава има своју престоницу (главни град). За ученика је важно да се упозна са појмом и функцијама главног града, разлосима зашто се премештају као и типовима престоница (европски и амерички). Када се говори о географском положају државе, важно је да се дефинише појам географског положаја, наведу његове компоненте (математичко-географски положај, физичко-географски положај, економско-географски положај, саобраћајно-географски положај, друштвено-географски положај). Важна карактеристика државе, са којом би требало упознати ученика, је и начин на који она бира свог председника као и који облици владавине постоје (монархије, републике). Посредством географских карата ученик би требало да се упозна са настанком нових самосталних држава након Другог светског рата као и процесима који су довели до тога. На нивоу од неколико примера упознати ученика са примерима нарушавања територијалног интегритета државе где треба поред изабраних примера из света (Тајван, Арапско-израелски спор, Кашмир, итд.) навести и пример Косова и Метохије. Интеграциони процеси издвојени су као посебан појам с обзиром на њихов значај који имају за државу. У склопу ове јединице, важно је ставити акценат на мотиве (интересе) интеграционих процеса – економске, политичке, војно-стратегијске итд. Указати на значајне међународне организације које су пример интеграционих процеса (ЕУ, УН, НАТО пакта и сл.).

ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ

Након обраде друштвено-географских појава и процеса, ученици се уводе у садржаје регионале географије као трећег субсистема географских наука. На првом часу у склопу ове наставне теме ученици уче шта је предмет проучавања регионалне географије и које је њено место у систему географских наука. Ученици треба да увиде да знања која су стицали из опште (физичке и друштвене) географије сада налазе примену у регионалној географији будући да су географске регије јединствене (непоновљиве), континуиране (непрекинуте) и ограничене просторне целине које су одређене (детерминисане) склопом природних и друштвених објеката, појава и процеса.

У програму наставе и учења за шести разред основне школе планирано је да се направи увод у регионалну географију Европе. Наставна тема *Географија Европе* обухвата основне појмове о континенту: географски положај, границе и величину, природне одлике и друштвене одлике и то према шеми како су проучаване друштвено-

но-географске теме: Становништво, Насеља, Привреда и Географске регије Европе. Географске регије Европе појединачно, карактеристичне државе Европе и Европска Унија обрађиваће се током седмог разреда који је цео посвећен регионалној географији света.

Будући да су ученици још на почетку школске године добили задатак да самостално, у пару или групама обрађују друштвено-географске појаве и процесе, крај школске године, односно време када се обрађује наставна тема *Географија Европе* је право време када ће они да презентују резултате свога рада (нпр. у виду реферата, мини енциклопедијских чланака, тематских атласа, статистичких / табеларних приказа, фото-албума, постер презентација, видео-клипова са својих путовања,...). Врло је важно да наставник током целе школске године прати рад ученика на њиховим истраживачким задацима, усмерава их на релевантне изворе и литературу, како би током обраде наставне теме *Географија Европе* могли да се презентују кључни подаци (закључци), изведу најбоља поређења држава (нпр. у величини природног прираштаја или производњи угља или стању загађености и заштите животне средине у изабраним географским регијама) и издвоје географске регије. Ученицима треба указати да је могуће да се географски простор Европе подели на различите начине према различитим географским критеријумима те да географске регије нису некакве објективне датости где једна географска подела простора Европе искључује било коју другу.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и процењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

На почетку школске године наставници географије треба да направе план временске динамике и садржаја оцењивања знања и умења (процењивања постигнућа) ученика водећи рачуна о адекватној заступљености сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници на почетку школске године добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати формативно оцењивање. Оно за циљ има да укаже ученику на чему треба и колико додатно да ради, као и да развија мотивацију код ученика. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе формативног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте,...).

Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

Назив предмета

ФИЗИКА

Циљ

Циљ учења Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Разред

шести

Годишњи фонд часова

72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разликује врсте кретања према облику путање и према промени брзине и одређује средњу брзину; – објашњава узајамно деловање тела у непосредном додиру (промена брзине, правац и смер кретања, деформација тела) и узајамно деловање тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично и магнетно деловање); – разликује деловање силе Земљине теже од тежине тела; – повезује масу и инерцију, разликује масу и тежину тела, препознаје их у свакодневном животу и решава различите проблемске задатке (проблем ситуације); – демонстрира утицај трења и отпора средине на кретање тела и примењује добре и лоше стране ових појава у свакодневном животу; – демонстрира појаву инерције тела, деформације тела под дејством силе, узајамно деловање наелектрисаних тела и узајамно деловање магнета, притисак чврстих тела и течности; – разликује преношење силе притиска кроз чврста тела и течности и наводи примере примене (хидраулична преса, кочнице аутомобила, ходање по снегу...); – познаје примену хидростатичког притиска (принцип рада водовода, фонтане); – изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система (SI) и разликује основне и изведене физичке величине, претвара веће јединице у мање и обрнуто (користи префиксе микро, мили, кило, мега); – процењује вредност најмањег подеока код мерних инструмената (односно, тачност мерења); – мери тежину, дужину, време, запремину и масу и на основу мерених вредности одређује густину и притисак; – одређује средњу вредност мерене величине и грешку мерења; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (брзина, тежина, густина, притисак чврстих тела и течности...). 	УВОД У ФИЗИКУ	<p>Физика као природна наука. Физика и математика. Физика и техника. Физика и медицина.</p> <p>Методе истраживања у физици (посматрање, мерење, оглед...).</p> <p>Огледи који илуструју различите физичке појаве (из свакодневног живота).</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Како савити млаз воде? – Мехури од сапунице имају облик сфере, зашто? – Када настаје електрично пражњење? – Направи дугу. – Опширо лик предмета у равном и сферном огледалу. <p>Улога мерења у физици и у свакодневном животу (мерење времена, дужине, површине и запремине...).</p>
	КРЕТАЊЕ	<p>Кретање у свакодневном животу. Релативност кретања.</p> <p>Појмови и величине којима се описује кретање (путања, пут, време, брзина, правац и смер кретања). Векторски карактер брзине.</p> <p>Подела кретања према облику путање и брзини тела. Зависност пређеног пута и брзине од времена код равномерног праволинијског кретања.</p> <p>Променљиво праволинијско кретање. Средња брзина.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Кретање куглице по Галилејевом жљебу. – Кретање мехура ваздуха (или куглице) кроз вертикално постављену дугу провидну цев са течношћу. <p><i>Лабораторијска вежба</i></p> <p>1. Одређивање средње брзине променљивог кретања тела и сталне брзине равномерног кретања помоћу стаклене цеви са мехуром (или куглицом).</p>
	СИЛА	<p>Узајамно деловање два тела у непосредном додиру и последице таквог деловања: покретање, заустављање и промена брзине тела, деформација тела (истезање, сабијање, савијање), трење при кретању тела по хоризонталној подлози и отпор при кретању тела кроз воду и ваздух.</p> <p>Узајамно деловање два тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично, магнетно). Сила као мера узајамног деловања два тела, правац и смер деловања. Векторски карактер силе. Слагање сила истог правца.</p> <p>Процена интензитета силе демонстрационим динамометром.</p> <p>Сила Земљине теже. Тежина тела као последица деловања силе Земљине теже.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Истезање и сабијање еластичне опруге. Трење при клизању и котрљању. Слободно падање. – Привлачење и одбијање наелектрисаних тела. – Привлачење и одбијање магнета.
	МЕРЕЊЕ	<p>Основне и изведене физичке величине и њихове јединице (префикси микро, мили, кило, мега). Међународни систем мера.</p> <p>Мерила и мерни инструменти (опсег и тачност). Директно и индиректно мерење.</p> <p>Појам средње вредности мерене величине и грешке мерења при директним мерењима.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Мерење дужине (метарска трака, леђир), запремине (мензура) и времена (часовник, хронометар). – Приказивање неких мерних инструмената (вага, термометри, електрични инструменти). <p><i>Лабораторијске вежбе</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мерење димензија тела леђиром са милиметарском поделом. 2. Мерење запремине чврстих тела неправилног облика помоћу мензуре. 3. Мерење еластичне силе при истезању и сабијању опруге. 4. Мерење силе трења при клизању или котрљању тела по равnoj подлози.

	МАСА И ГУСТИНА	<p>Инертност тела. Закон инерције (Први Њутнов закон механике). Маса тела на основу појма о инертности и о узајамном деловању тела.</p> <p>Маса и тежина као различити појмови.</p> <p>Мерење масе тела вагом.</p> <p>Густина тела. Средња густина тела.</p> <p>Одређивање густине чврстих тела.</p> <p>Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Илустровање инертности тела. – Судари двеју кугли (а) исте величине, истог материјала, (б) различите величине, истог материјала, (в) исте величине, различитог материјала. – Мерење масе вагом. – Течности различитих густина у истом суду – „течни сендвич” – Суво грозђе у газираној води. – Мандарина са кором и без коре у води. <p>Лабораторијске вежбе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Одређивање густине чврстих тела правилног и неправилног облика. 2. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. 3. Калибрисање еластичне опруге и мерење тежине тела динамометром.
	ПРИТИСАК	<p>Притисак чврстих тела.</p> <p>Притисак у мирној течности. Хидростатички притисак. Спојени судови.</p> <p>Атмосферски притисак. Торичелијев оглед. Зависност атмосферског притиска од надморске висине. Барометри.</p> <p>Преношење спољњег притиска кроз течности и гасове у затвореним судовима. Паскалов закон и његова примена.</p> <p><i>Демонстрациони огледи.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Зависност притиска чврстих тела од величине додирне површине и од тежине тела. – Сталена цев са покретним дном за демонстрацију хидростатичког притиска. – Преношење притиска кроз течност (сталена цев с мембраном, Херонова боца, спојени судови). – Хидраулична преса (нпр. два медицинска инјекциона шприца различитих попречних пресека спојена силиконским цревом). – Огледи који илуструју разлику притисака ваздуха (како се ваздух може „видети”, како свећа може да гори под водом). – Огледи који илуструју деловање атмосферског притиска. <p>Лабораторијска вежба</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Одређивање зависности хидростатичког притиска од дубине воде

Кључни појмови садржаја: кретање, мерење, сила, маса, густина, притисак

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма наставе и учења Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у основној школи.

Ученици шестог разреда треба да науче основне појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај Физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма Физике у следећим разредима.

Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе.

Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици шестог разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења Физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за Физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи/глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji, итд.), ученицима шестог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Препоручени садржаји наставе оријентисане на исходе за шести разред доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе Физике:

– *Поступност* (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– *Очигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и симулације).

– *Повезаност наставних садржаја* са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем-ситуација;

3. лабораторијским вежбама;

4. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, пројекти, допунска настава, додатни рад...);

5. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе Физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога, наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

Методска упутства за решавање рачунских задатака

При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица).

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за сваку лабораторијску вежбу умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради два до три ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерења, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

– обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

– обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе,

– упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром,

– указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине (дужину, време,...), а не и за величине које се посредно одређују (нпр. притисак чврстог тела). Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

Методска упутства за друге облике рада

При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вежби. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вежбама непримерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини. Неопходно је да наставник од ученика, који се први пут среће са физиком, не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно и течно формулише.

Будући да је програм оријентисан на исходе, по садржају и обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика шестог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечена знања, вештине и ставови буду трајнији и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

Допунска настава и додатни рад

Додатна настава из Физике организује се у шестом разреду са по једним часом недељно. Ова врста наставе обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослед тематских садржаја у додатној настави прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање.

Допунска настава се такође организује са по једним часом недељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм Физике у шестом разреду.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику и друге природне науке, могу се организовати кроз разне секције.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у основној школи из 2013. године).

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних, квалитативних и графичких задатака, лабораторијских вежби, пројеката...

У сваком разреду треба континуирано пратити и вредновати знања, вештине и ставове ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује.

На почетку школске године, потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

ФИЗИКА

VI разред

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Редни број теме	Наслов теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1.	Увод у физику	4	-	4
2.	Кретање	13	1	14
3.	Сила	14	-	14
4.	Мерење	8	5	13
5.	Маса и густина	11	4	15
6.	Притисак	11	1	12
Укупно		61	11	72

Назив предмета

МАТЕМАТИКА

Циљ

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

144 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	Скуп целих бројева (Z). Супротан број. Апсолутна вредност целог броја. Приказ целих бројева на бројевној правој. Упоредивање целих бројева. Основне рачунске операције у скупу Z и њихова својства. Изрази са целим бројевима.
<ul style="list-style-type: none"> – прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве (записане у облику разломка или у децималном запису); – одреди супротан број, апсолутну вредност и реципрочну вредност рационалног броја; – израчуна вредност једноставнијег бројевог израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину; – примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; – прикаже податке и зависност између две величине у координатном систему (стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм); – тумачи податке приказане табелом и графички; – класификује троуглове односно четвороуглове на основу њихових својстава; – конструише углове од 90° и 60° и користи њихове делове за конструкције других углова; – уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; – утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности; – конструише троугао, паралелограм и трапез на основу задатих елемената (странице и углови троуглова и четвороуглова и дијагонала четвороугла); – примени својства троуглова и четвороуглова у једноставнијим проблемским задацима; – сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама; – одреди центар описане и уписане кружнице троугла; – примењује особине централне и осне симетрије и трансляције у једноставнијим задацима; – израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или разложиву једнакост. 	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	<p>Први део</p> <p>Скуп рационалних бројева. Супротан број. Апсолутна вредност рационалног броја.</p> <p>Приказ рационалних бројева на бројевној правој. Упоредивање рационалних бројева.</p> <p>Основне рачунске операције у скупу Q и њихова својства. Изрази са рационалним бројевима.</p> <p>Једначине и неједначине: $ax + b = c$; $ax + b \leq c$; $ax + b < c$; $ax + b \geq c$; $ax + b > c$ ($a, b, c \in Q, a \neq 0$).</p> <p>Други део</p> <p>Координатни систем. Приказ података у координатном систему. Приказ зависности међу величинама.</p> <p>Размере, пропорције и проценти.</p> <p>Директна пропорционалност.</p> <p>Обрнута пропорционалност.</p>
	ТРОУГАО	<p>Први део</p> <p>Појам троугла. Обим троугла.</p> <p>Једнакокраки и једнакостранични троуглови. Висина троугла. Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова према угловима.</p> <p>Однос између страница и углова троугла. Неједнакост троугла. Конструкције неких углова ($60^\circ, 120^\circ, 30^\circ, 45^\circ, 75^\circ, 135^\circ$)</p> <p>Други део</p> <p>Основне конструкције троуглова.</p> <p>Појам подударности и ставови подударности.</p> <p>Централна симетрија и подударност.</p> <p>Осна симетрија и подударност.</p> <p>Центар описане и уписане кружнице троугла.</p>
	ЧЕТВОРУГАО	<p>Четвороугао. Углови четвороугла. Збир углова четвороугла.</p> <p>Паралелограм. Особине паралелограма. Услови да четвороугао буде паралелограм.</p> <p>Ромб, правоугаоник и квадрат.</p> <p>Конструкција паралелограма.</p> <p>Сабирање и одузимање вектора. Множење вектора бројем.</p> <p>Трапез. Особине трапеца.</p> <p>Средња линија троугла и трапеца.</p> <p>Конструкције трапеца.</p> <p>Делтоид.</p>

	<p style="text-align: center;">ПОВРШИНА ЧЕТВОРОУГЛА И ТРОУГЛА</p>	<p>Појам површине фигуре, површина правоугаоника и квадрата. Једнакост површина подударних фигура. Површина паралелограма, троугла, трапеза. Површина четвороугла са нормалним дијагоналама.</p>
--	--	--

Кључни појмови садржаја: цео број, апсолутна вредност, рационалан број, изрази, једначине и неједначине, координатни систем, пропорција, конструкције углова, троуглова и четвороуглова, паралелограм, ромб, трапез, делтоид, центар описаног и уписаног круга, површине троуглова и четвороуглова.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

При избору садржаја и писању исхода за предмет Математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневной наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Цели бројеви (24; 9 + 15)

Рационални бројеви (50; 18 + 32)

Троугао (24; 9 + 15)

Четвороугао (22; 8 + 14)

Површине фигура (16; 6 + 10)

У програму су садржаји појединих тема подељени на два дела, због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Предложени редослед реализације тема:

1. Цели бројеви;
2. Троугао – први део;
3. Рационални бројеви – први део;
4. Троугао – други део;
5. Рационални бројеви – други део;
6. Четвороугао;
7. Површина четвороугла.

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ представљају само један од могућих модела.

Напомена: за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су

ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја, треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Цели бројеви

Проширивањем система N_0 , природних бројева са нулом, настаје систем целих бројева Z , као скуп који је допуњен негативним целим бројевима и на који се, са N_0 , такође проширује значење операција и релација..

Први корак у овом проширењу чини додавање негативних целих бројева скупу N_0 , а природни бројеви у том ширем скупу слове као позитивни цели бројеви. Уз то треба истаћи значење тих бројева које они имају на разним скалама (термометарској, табли лифта, приказивању прихода и расхода...). Указати на температуре -5°C , тастер лифта који носи ознаку -1 , стање на личном рачуну које има ознаку 40 000 динара и $-40\ 000$ динара. У том смислу, пожељно је, на конкретним примерима, на разним скалама приказати неке позитивне и негативне температуре, нека позитивна и негативна финансијска стања, надморску висину...

Ако је n ознака за природне бројеве, онда ће $-n$ бити ознака за негативне целе бројеве и при том:

- n и $-n$ чине пар супротних бројева,
- n је апсолутна вредност за оба броја: n и $-n$.
- броју $-n$ супротан је број n , тј. $-(-n) = n$.

Поређење целих бројева ослања се интуитивно на њиховом представљању тачкама на бројевној правој и прати представу о распореду тих тачака. Уз ту представу иде и она о усмереној дужи као „ходу” од тачке нула до тачке која представља тај број. Треба нагласити да, када се бројевна права позитивно оријентише, кретање у супротном правцу генерише негативне бројеве. У том контексту треба указати и на геометријско тумачење апсолутне вредности целог броја и потенцирати апсолутну вредност целог броја као одстојање тачке од (координатне) нуле, истичући да цео број и њему супротан број имају једнаке апсолутне вредности, тј. једнака одстојања од (координатне) нуле.

Сабирање у скупу Z интерпретира се као настављање „ходова“ тј. надовезивање усмерених дужи, у смислу да $3 + 5$ представљање наставак „кретања“ у истом смеру, а да $3 + (-5)$ представља кретање за 3 јединице у позитивном смеру и потом 5 јединица у негативном смеру. После рада са конкретним примерима (који би били систематски груписани и записивани, као на пример, $7 + 5$, $7 + (-5)$, $(-7) + 5$, $(-7) + (-5)$) треба прећи на формалну дефиницију збира целих бројева. Та формализација може уследити и касније, када ученици у потпуности овладају сабирањем целих бројева. Много је важније да ученици суштински схвате алгоритам сабирања и да тачно извршавају сабирање, него да знају да исказу дефиницију, а не знају да је примене.

Особине сабирања целих бројева (комутативност и асоцијативност) такође треба приказати кроз конкретне примере. Једноставно треба показати да $7 + (-5)$ има једнаку вредност као и $(-5) + 7$, тј. да је потпуно свеједно да ли се „крећемо“ прво у позитивном смеру за 7 јединичних дужи или у негативном смеру за 5 јединичних дужи.

Одузимање у скупу Z дефинише се као сабирање са супротним бројем, па је потребно истаћи да је у скупу Z та операција увек изводљива, тј. да више није неопходно да умањеник буде већи или једнак од умањеноца.

Приликом увођења множења у скупу Z , први корак је опет интуитиван. То, на пример, значи да проблем множења 3×2 поново сводимо на продужено сабирање, тј. на релацију $3 \times 2 = 2 + 2 + 2$. Аналогно и проблем $3 \times (-2)$ сводимо на релацију $3 \times (-2) = (-2) + (-2) + (-2)$ и кроз низ сличних примера долазимо до правила за множење позитивног и негативног целог броја.

Али и до важних последица, а то је да је $n \times (-1) = (-1) \times n = 1 \times (-n) = (-n) \times 1 = -n$. тј. да је $n \times (-m) = n \times (-1) \times m = -n \times m$.

Остаје да се објасни случај множења два негативна цела броја па производ $(-3) \times (-2)$ записујемо као $(-3) \times (-2) = -3 \times (-2) = -(-6) = 6$ (на основу већ познате једнакости $-(-n) = n$). Уопштеније $(-n) \times (-m) = -n \times (-m) = -(-n \times m) = n \times m$.

Свуда прво долазе конкретни примери множења, па се после њих дају опште формулације. Својства комутативности и асоцијативности множења илуструју се прво на конкретним примерима, а тек потом се и формално изводе на основу дефиниције множења. На сличан начин, преко примера и кроз задатке, треба илустрирати и својство дистрибутивности. Кроз примере треба и показати да скуп Z није затворен за дељење, тј. да количник два цела броја није увек цео број.

Уврстимо и ову важну напомену: наративно изражавање дефиниција и својстава је дидактички врло оправдано, али тек када ученици стекну искуство кроз примере и задатке треба дати прецизну математичку формулацију (а не да се прво исказу правила, а потом да се на основу датих правила решавају задаци).

На крају ове теме треба дати преглед основних својстава операција у скупу Z користећи a , b , c итд. као ознаке за променљиве (а не оне којима се истиче знак целог броја).

Рационални бројеви

Проширивање скупа ненегативних рационалних бројева тече на потпуно аналоган начин као и проширивање скупа N_0 , при чему се треба позивати на одговарајуће поступке примењене у случају конструкције система Z и тиме скраћивати излагање. Када је $r \in Q^+$, негативне рационалне бројеве треба означавати пишући $-r$ и избегавати непотребно нагомилана заграда. Дељење у систему рационалних бројева Q осмишљава се као множење реципрочним бројем, па треба истаћи да је сад та операција увек изводљива (сем дељења нулом, кад треба рећи да такво дељење нема смисла). На крају, систематизују се основна својства операција у скупу Q .

Решавање линеарних једначина и неједначина обрађивати после проширења бројевних система до скупа Q рационалних бројева. Тек у овом скупу је то решавање изводљиво без познатих ограничења. Позната правила решавања једначина и неједначина наведеног облика треба повезати и објаснити одговарајућим особинама операција у скупу Q : ако је $a = b$, онда је $a + c = b + c$, ако је $a < b$ онда је $a + c < b + c$ итд. На пример, неједначина $5 - 3x < 6$

се може решавати следећим корацима: $5 < 6 + 3x$ (обема странама додато $3x$), $-1 < 3x$ (обема странама додато -6), $3x > -1$, $x > -\frac{1}{3}$ (обе стране помножене са $\frac{1}{3}$). Пожељно је приликом објашњавања користити модел терезија. Кад се бирају нешто сложенији примери једначина и неједначина, непозната треба да фигурише само једанпут (на пример, $3 \cdot (7x - 4) = 25$). Решавајући текстуалне проблеме састављањем и решавањем одговарајућих једначина и неједначина, утврђују се научени поступци и сагледава њихова примена.

У делу који се односи на примену, најпре увести појам координатног система (апсцисна и ординатна оса, јединична дуж, квадранти), као и појам координата као уређеног пара који одређује положај тачке у координатној равни. У овом делу постоји могућност за понављање појмова из претходне године, одређивање осно и централно симетричних тачака и објеката у координатном систему у односу на координатне осе и координатни почетак, као и translације тачака или познатих геометријских објеката за задати вектор. Обрадити одређивање растојања између две тачке само када оне имају једнаке вредности апсциса или ордината, а одређивање средишта дате дужи у координатном систему повезати са појмом аритметичке средине из петог разреда.

Након усвајања основних појмова, ученици могу да прошире знања из петог разреда и приказују податке о зависним величинама табелама, тачкастим, линијским или стубичастим дијаграмима (и са вишеструким стубићима). Важно је да се ученици оспособе да „читају“ графиконе и уочавају зависности међу величинама и у случајевима када оне нису приказане директно на графикону или табели (пређени пут – брзина, број килограма – цена и сл.). У овом делу ученици би на једном делу часова, када савладају основне појмове, могли да се оспособе за елементарно коришћење неког од бесплатних динамичких софтвера за приказивање објеката у координатном систему и за цртање дијаграма.

Након понављања о појму разреда, увести појам директне и обрнуте пропорционалности уз приказ зависности директне пропорционалности у координатном систему. Директну пропорционалност приказивати графички у координатном систему и условом $y = kx$, при чему се не уводи општи појам функције, а може се поменути назив график линеарне функције. График линеарне функције повезати са практичним примерима из свакодневног живота и других предмета.

Кроз практичне примере, увести појам директне и обрнуте пропорционалности уз приказ зависности директне пропорционалности у координатном систему. Директну пропорционалност приказивати графички у координатном систему и условом $y = kx$, при чему се не уводи општи појам функције, а може се поменути назив график линеарне функције. График линеарне функције повезати са практичним примерима из свакодневног живота и других предмета.

Троугао

Основни циљ наставе геометрије је да се настави прелаз, започет у петом разреду, са нивоа визуелизације на ниво анализирања и апстракције са првим корацима према дедукцији. Због тога треба инсистирати на правилним формулацијама, закључивању, коришћењу логичких везника (и, или, ако...онда), али не треба претеривати у строгости код појединих дефиниција и доказа. Изузетно је значајно да се садржаји повезују са познатим појмовима и тврђењима из претходних разреда. У неким једноставнијим ситуацијама дати потпуне доказе тврђења.

Појам троугла повезати са познатим појмом затворене изломљене линије, а обим троугла повезати са збиром дужина дужи.

Повезати тврђење о збиру унутрашњих углова троугла са познатим својствима трансверзалних углова и анализирати својства спољашњих углова троугла. Ученике навикавати да систематски и прецизно користе одговарајуће ознаке при обележавању страница, темена и углова троугла. Инсистирати да класификацију троуглова на оштроугле, правоугле и тупоугле усвоје сви ученици.

Појмове једнакокраког и једнакостраничног троугла повезати са осном симетријом и инсистирати да ученици прихвате да се наспрам једнаких углова у троуглу налазе једнаке странице и обрнуто.

Објаснити чињеницу да се наспрам дуге странице у троуглу налази већи угао и обрнуто, као и теорему о неједнакости троугла.

Увести висину троугла као дуж која садржи теме троугла и нормална је на праву одређену наспрамном страницом, али не помињати ортоцентар, који је предвиђен за седми разред. Конструкције висине лењиром и шестаром повезати са знањима из петог разреда – конструкцијом нормале из тачке на праву.

Објаснити најпре конструкције углова од 90° и 60° , а затим увежбати конструкцију симетрале угла лењиром и шестаром и подсетити ученике на конструктивно сабирање и одузимање углова. На овај начин конструисати углове од 30° , 15° , $7^\circ 30'$, 75° , $22^\circ 30'$, $52^\circ 30'$ и друге углове. Указати на разлику између конструкције неког угла и цртања помоћу угломера.

Јасно истаћи да је у (геометријским) конструкцијама дозвољена употреба само обичног лењира и шестара. Важно је са ученицима поновити конструкције нормале на праву из дате тачке и паралеле дате праве кроз тачку која не припада тој правој.

Након претходних уводних садржаја о троуглу, обрадити основне конструкције троуглова: (СУС) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла између њих; (УСУ) конструкција троугла када је дата дужина једне странице и мера угла који на њу належу; (ССС) конструкција троугла када су дате дужине све три странице; (ССУ) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла наспрам веће од њих. Сваку од основних конструкција треба да прати одговарајуће тврђење о одређености страница и углова троугла. Нпр. тврђење за СУС конструкцију треба да гласи: ако су дате две странице троугла и угао између њих, онда су одређене величине свих углова и свих страница тог троугла. На примерима илустровати ситуације када није могуће конструисати одговарајући троугао: у случају УСУ ако је збир датих углова већи од 180° ; у случају ССС ако дате дужи не задовољавају неједнакости троугла. На примерима показати да у случају када су задате две странице и угао наспрам краће од њих постоје три могућности (задатак има два решења, једно решење или нема решења), али не инсистирати на оваквим задацима. На часовима вежбања, кроз задатке истицати специфичности у вези са конструкцијама једнакокраних, једнакостраничних и правоуглих троуглова. (Сложеније конструкције троуглова планиране су за седми разред.)

Обрада појма подударности међу троугловима природно се дели на три фазе. У првој фази увести појам подударности ослањајући се на визуелну перцепцију и геометријску интуицију ученика. Два троугла сматрамо подударним ако се један од њих може пренети тако да потпуно поклопи други, односно ако се ти троуглови разликују само по свом положају (у равни) и осим тога не постоји било каква друга разлика међу њима (по облику и димензијама). У овој фази, најважније је да ученици уочавају парове одговарајућих страница и парове одговарајућих углова два подударна троугла. Друга фаза је упознавање са ставовима подударности. Тврђења СУС, УСУ, ССС, ССУ, раније формулисана у вези са основним конструкцијама, треба да послуже за формулацију одговарајућих ставова. Нпр. тврђење СУС треба да буде преформулисано у став СУС: Ако су две странице и њима захваћени угао једнаки двема страницима и њима захваћеним углом другог троугла, онда су ти троуглови подударни. У другој фази од ученика захтевати примену ставова само у најједноставнијим случајевима. Прецизније, треба се ограничити искључиво на задатке:

– у којима су дата (нацртана или описана) два троугла за које се непосредно (са слике или из текста) могу уочити једнакости из услова неког става;

– у којима се захтева од ученика да уочи који став се може применити и да одреди једнакост осталих парова одговарајућих страница, односно углова.

Кроз задатке наведеног типа истицати специфичности у случајевима када треба утврдити подударност једнакокраних, једнакостраничних, односно правоуглих троуглова. У трећој фази обраде подударности, применом ставова треба извести особине централне и осне симетрије које су ученицима познате из петог разреда. Оваква примена ставова подударности пре свега се односи на детаљна објашњења наставника, кроз која ће ученици постепено усвајати дедуктивни начин закључивања. Доказати најважнија тврђења о

симетрали дужи и симетрали угла и из њих касније извести одговарајуће закључке о центру описане и уписане кружнице троугла. (У седмом разреду биће обрађени појмови *ортоцентар*, *тежишна дуж* и *тежиште*, особине у вези са њима, као и сложеније примене ставова подударности.)

Четвороугао

У овој области треба обрадити дефиниције и основна својства четвороуглова: паралелограма, квадрата, правоугаоника, ромба, трапеза и делтоида. Истицати и логичку повезаност ових фигура (квадрат је правоугаоник, правоугаоник је паралелограм, ромб је паралелограм). Посебно је важно нагласити да све особине паралелограма задовољавају и квадрат, правоугаоник и ромб, али да и сваки од њих има своје специфичне особине. Велики број особина троуглова треба поновити и искористити приликом откривања особина четвороуглова.

Запазити да се четвороугао разлаже на два троугла (дијагоналном), ослањајући се на теореме о угловима троуглова доћи до одговарајуће теореме о угловима четвороуглова. Паралелограму посветити највећу пажњу и пре свега обновити научено о паралелограму у петом разреду. На основу наученог о паралелограму у петом разреду као и наученог о подударности троуглова и централној симетрији, осној симетрији и транслацији у шестом разреду, изводе се особине паралелограма и услови да четвороугао буде паралелограм. Важно је доказати својства паралелограма. Нагласити да су тачни и обрати неких теорема у вези са паралелограмом.

Треба се ослањати на карактеристична (и изведена) својства при извођењу једноставнијих конструкција поменутих геометријских фигура и конструкције са њима повезаним елементима (дужима, угловима и дијагоналама). Сваки задатак са конструкцијом искористити за обнављање основних особина четвороугла који се конструираше.

Обновити појам усмерених дужи и вектора (интезитет, правац, смер, једнакост вектора). Увести појам супротног вектора и множења вектора бројем. Објаснити поступак сабирања вектора надовезивањем вектора. Повезати сабирање вектора са паралелограмом, дијагоналом паралелограма. Одузимање вектора увести као сабирање вектора при чему се један вектор сабира са супротним вектором другог вектора.

Трапез дефинисати као четвороугао који има тачно један пар паралелних страница. Разлагањем трапеза на паралелограм и троугао или паралелограм и два троугла проучити његова својства. Такође, иста разлагања применити приликом конструкције трапеза и тако извођење конструкције трапеза свести на оне конструкције које су ученицима већ познате. Код увођења појма средње линије троугла и трапеза и њихових својстава треба се ослонити на знања о векторима.

Увести појам и особине делтоида. Није предвиђена конструкција делтоида.

Површина четвороугла и троугла

Појам површине, којој је посвећено доста пажње, ученици су упознали у првом циклусу. Важно је обновити јединице које се користе за мерење површине. Показати и израчунавање површине неких једноставнијих фигура нацртаних у квадратној мрежи, при чему је један квадрат те мреже изабран за јединицу мере. Једначење површина геометријских фигура осмишљава се на класични начин, ослањајући се на појмове разложиве једнакости. При томе се узима да су површине подударних троуглова једнаке.

Полазећи од формуле за површину правоугаоника, допуњавањем и разлагањем, изводе се формуле за површину паралелограма, троугла и трапеза. Обрадити израчунавање површине четвороуглова са нормалним дијагоналама: квадрат, ромб, делтоид, као и израчунавање површине произвољног четвороугла разлагањем на познате геометријске фигуре. Укључити практичне примене рачунања површина реалних објеката, и кроз ту примену константно обнављати јединице за мерење дужине и површине. Осим тога, важно је обрадити и ситуације у којима се рачуна површина фигура задатих у координатном систему.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из

различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да примењују сопствени напредак у учењу.

Назив предмета

БИОЛОГИЈА

Циљ

Циљ учења Биологије је да ученик, изучавањем биолошких процеса и живих бића у интеракцији са животном средином, развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
<ul style="list-style-type: none"> – упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелија и нивоу организма; – повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; – одреди положај органа човека и њихову улогу; – цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; – користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата; – хумано поступа према организмима које истражује; – направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; – размотри односе међу члановима једне популације, као и односе између различитих популација на конкретним примерима; – илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином; – истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; – идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; – повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом; – групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; – одреди положај непознате врсте на „дрвету живота”, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама; – прикупи податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њихових истраживања; – одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција; – доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; – збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекареску помоћ кад процени да је потребна; – повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по животну средину и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине; – користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата. – табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; – разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени. 	<p>ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА</p>	<p>Грађа живих бића – спољашња и унутрашња. Грађа људског тела: хијерархијски низ од организма до ћелије. Једноћелијски организми – бактерија, амеба, ћелија квасца. Удруживање ћелија у колоније. Вишећелијски организми – одабрани примери гљива, биљака и животиња. Основне животне функције на нивоу организма: исхрана, дисање, транспорт и елиминација штетних супстанци, размножавање. Разлике у грађи биљака, гљива и животиња и начину функционисања, као и сличности и разлике у обављању основних животних процеса. Откриће ћелије и микроскопа. Основна грађа ћелије (мембрана, цитоплазма, једро, митохондрије, хлоропласти). Разлика између бактеријске, и биљне и животињске ћелије. Ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези.</p>
	<p>ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ</p>	<p>Популација, станиште, екосистем, еколошке нише, адаптације, животне форме, трофички односи – ланци исхране. Абиотички и биотички фактори. Значај абиотичких и биотичких фактора. Антропогени фактор и облици загађења. Угрожавање живих бића и њихова заштита.</p>
	<p>НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА</p>	<p>Наследни материјал (ДНК, гени). Телесне и полне ћелије. Пренос наследног материјала. Наследне особине (веза између гена и особина, утицај спољашње средине). Индивидуална варијабилност. Природна селекција на одабраним примерима. Вештачка селекција. Значај гајених биљака и припитомљених животиња за човека.</p>
	<p>ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА</p>	<p>Постанак живота на Земљи (прве ћелије без једра, постанак ћелија са једром и појава вишећелијности). „Дрво живота” (заједничко порекло и основни принципи филогеније, сродност и сличност). Организми без једра. Организми са једром. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота”.</p>
	<p>ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ</p>	<p>Обољења која изазивају, односно преносе бактерије и животиње. Бактерије и антибиотици. Путеви преношења заразних болести. Повреде и прва помоћ: повреде коже, убоди инсеката и других бескичмењака, тровање храном, сунчаница, топлотни удар. Превенција и понашање у складу са климатским параметрима. Последице болести зависности – алкохолизам.</p>

Кључни појмови садржаја: научни метод, грађа живих бића, животне функције, популација, екосистем, еколошки фактори, еколошка ниша, наследни материјал, селекција, „дрво живота”, хигијена, болести зависности, здравље, заштита животне средине.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм Биологије за шести разред је део спиралног програма Биологије за основну школу и оријентисан је на достизање исхода.

Спирални програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација – знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претход-

ном разреду, уз постепено појачавање захтева. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи Биологију и друге предмете. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: *Јединство грађе и функције као основа живота, Живот у екосистему, Наслеђивање и еволуција, Порекло и разноврсност живота и човек и здравље.* (Исходи за шесту област *Посматрање, мерење и експеримент у биологији* су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.)

Достизање исхода води развоју предметних, свих кључних, општих међупредметних компетенција и остваривању образовних стандарда. Исходи не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је ревидирана Блумова таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене као минимуму.

Важна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је да је настава усмерена на учење у школи. Ученик треба да учи:

– *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Биологије и других предмета;

– *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

– *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

– *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретних одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литературу, мапе, шеме, енциклопедије... Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Венелом дијаграмима, одређивање климатских услова у зависности од географског положаја, писање есеја, тј. приказ података /малих истраживања на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“ као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације као нпр. <https://phet.colorado.edu/sr/> и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали, нпр. www.cpn.rs, www.scientix.eu, www.go-lab-project.eu, www.scienceinschool.org, www.science-on-stage.eu и други).

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

За достизање исхода: *упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелија и нивоу организма; повеже грађу и живот-*

не процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; одреди положај органа човека и њихову улогу, цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата; хумано поступа према организмима које истражује, акценат треба ставити на ученичко истраживање основних сличности и разлика спољашње и унутрашње грађе и функционисања различитих живих бића. Препоручује се да се хијерархијски низ сложености обради од нивоа организма ка ћелији, на примеру грађе човека, с обзиром да је грађа људског тела најпогоднија за разумевање на овом узрасту. Ученици треба да разумеју да се наше тело састоји од органа, међусобно повезаних у системе, да системи обављају животне функције, да се органи састоје од група повезаних ткива, а ткива од група ћелија. Дакле, у објашњавањима грађе живих бића требало би се кренути од макронивоа, тј. видљивог (уз опис функције органа), ка саставним деловима (до ћелије). При обради хијерархијског низа не препоручује се обрада типова ћелија и подела ткива на типове. Потребно је само да се разуме хијерархија грађе вишећелијског организма и да ученици схвате разлику између ћелије и ткива, и органа и система органа, и то на блиским примерима (на пример, систем органа за дисање, варење, итд. – код човека).

За упоредни преглед спољашње грађе човека и других животиња и биљака, кад год је могуће треба обрађивати примере из непосредног окружења (парк, школско двориште, место становања...). Потребно је водити рачуна да се ученици хумано опходе према живим бићима које истражују. Уколико се ради о животињама, треба поступати у складу са Законом о добробити животиња (Закон о добробити животиња, Службени гласник Републике Србије, члан 44. „Огледи на животињама у образовне сврхе могу се спроводити само ако не проузрокују бол, патњу, страх, стрес, повреду или смрт животиња. У основним и средњим школама дозвољено је обављати вежбе на живим животињама које су опсервативног карактера“).

Разлике у грађи и начину функционисања и сличности и разлике у обављању основних животних функција вишећелијских организама требало би обрадити упоредно на одабраним представницима биљака, гљива и животиња. Приликом обраде биљних органа потребно је посветити пажњу улогама, а грађом и типовима органа (листова, стабала...) не треба се бавити детаљно. Тади, кроз вежбе, могу да уочавају разлике између тих органа на примерцима биљака различитих врста. Важно је да ученик што више самостално „открива“, на пример успостави везу између грађе и облика зуба са начином исхране, установи путеве тока воде кроз биљку кроз извођење огледа (биљка у обојеној води) итд. Израдом упоредног прегледа грађе различитих организама ученици ће моћи лакше да уоче сличности и разлике спољашње грађе. На сличан начин се могу поредити и основне животне функције биљака, животиња и гљива.

Потребно је пажљиво описати вишећелијност, тј. направити разлику између „удруживања ћелија у колоније“ (присутна и код појединих прокариотских ћелија и код неких примарно једноћелијских еукариота) и правих вишећелијских организама код којих постоје ткива (и органи). Најбољи начин да се ова разлика подвуче јесте објашњење да код примарно једноћелијских облика, свака ћелија може самостално да обавља све животне функције, као и да самостално опстане у животној средини, док код вишећелијских организама постоји „подела посла“ међу ћелијама, па стога појединачне ћелије, изван целог организма, не могу опстати. Појавом епитела, спољашњег слоја ћелија, у еволуцији вишећелијности, успоставља се разлика између организма (индивидуе) и колоније, и јасно разграничава унутрашњост тела од околне средине. Препорука је да се уместо термина „колонијални организми“, користити термин „удруживање ћелија у колоније“.

За изучавање грађе ћелија и ткива треба користити школски микроскоп. У складу са могућностима, потребно је фаворизовати индивидуални ангажман ученика у изради микроскопских препарата и микроскопирању. Препорука је да се грађа ћелије обрађује путем самостално израђених, као и виртуелних модела ћелије (коришћењем ИКТ-а, разних едукативних платформи на интернету, youtube...). Потребно је нагласити улогу и значај мембрана у ће-

лији, као и да вакуоле постоје и у биљној и у животињској ћелији. Осим тога, треба обрадити и цитоплазму, једру, митохондрије и хлоропласте. При обради једра, требало би, као наследни материјал, поменути ДНК и гене (без залажења у детаље), да би се у оквиру области *Наслеђивање и еволуција* довели у везу са наслеђивањем особина током размножавања. При обради хлоропласта, треба поменути зелени пигмент хлорофил и његову основну улогу. Након обраде грађе ћелије треба обрадити основне процесе који се одвијају у ћелији: ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези. Фотосинтезу треба обрадити на примеру биљака, док организме, као нпр. алге и модро-зелене бактерије, треба само поменути као фотосинтетичке организме. При обради ћелијског дисања и фотосинтезе треба имати у виду да ученици овог узраста нису још учили хемију, па у том смислу треба прилагодити и ниво обраде ових садржаја.

Организми који су задржали једноћелијски облик организације могу се обрадити на примерима: модрозелена бактерија, амеба и ћелија квасца.

Достизање исхода је могуће кроз различите вежбе и практичне активности ученика као нпр. израда плаката (људско тело, упоредни преглед спољашње грађе: човек, један кичмењак, један бескичмењак, биљка, гљива), квиз (нпр. Чији су зуби?), мерење pulsa при мировању и физичкој активности, испитивање тока воде кроз биљку, дисековање цвета, размножавање биљака семеном и пелцером, микроскопирање ћелија квасца/инфузоријума/самостално направљених препарата, употреба едукативних филмова (нпр. Живот у капи воде) итд.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 36 (15 часова за обраду, 9 за вежбе, 12 за утврђивање и систематизацију).

Област: Живот у екосистему

У достизање исхода у овој области: *направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; размотри односе међу члановима једне популације, као и односе између различитих популација на конкретним примерима; илустрира примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средину*, знања и искуства ученика стечена у првом циклусу и претходном разреду, треба проширити и надоградити појмовима: животна средина, популација, екосистем и еколошка ниша. Ученици треба да их јасно разликују. Не препоручује се обрада особина популације (бројност, густина...) и подела екосистема на типове. Обрада може да буде праћена радионичарским, односно групним радом. Ученицима се могу понудити велики цртежи различитих и репрезентативних екосистема попут језера, ливаде и шуме и мале слике карактеристичних врста и њихових адаптација на одређена станишта које су истражили у петом разреду, са задатком да мале слике залепе на велике, како би се дочарале еколошке нише. Простор који те врсте насељавају у екосистему се може обележити и бојама (слично немим картама у географији). На истом материјалу стрелицама могу да дочарају и ланце исхране. Може се обрадити и спратовност (вертикална и хоризонтална) са узроцима распоређивања по спратовима. Препорука је да се теме обрађују уз више вежби теренског типа (школско двориште, оближњи парк...). На пример: ученици у школском дворишту, на скици површине дворишта, обележавају договореним симболима уочене организме, животне форме и/или адаптације, а на следећем часу раде на приказивању резултата. Сумирањем резултата свих парова/група стичу целовиту слику о значењу еколошких појмова које изучавају. Задаци за ученике/парове/групе типа *Истражи и прикажи* могу да буду добар показатељ у којој мери су ученици разумели основне еколошке појмове. Истраживање може да подразумева неким ученицима познат терен, научно популарну литературу, интернет. Начин приказа резултата може бити задат или по слободном избору. Важно је да се обезбеди час за презентовање резултата истраживања, као и да ученици сами процене квалитет и добију повратну информацију од наставника. Акцент треба ставити на односе размножавања када су у питању јединке исте популације и трофичке односе када су у питању јединке различитих популација.

Приликом обраде абиотичких фактора, не треба insistирати на груписању у едафске, орографске и климатске, већ пажњу треба усмерити на њихов утицај на раст и развиће. Ученици би могли да гаје биљке под одређеним условима, нпр. засеју зрна пшенице на различите подлоге (песак, црница – земља за цвеће), па једну биљку заливају превише, другу премало, једну изложу расту без светла, друга расте на светлу, итд. Резултати огледа представљају очигледан утицај абиотичких фактора. Значај абиотичких и биотичких фактора се може обрадити и кроз истраживање адаптација животиња, сличних оним који су обрађивани у петом разреду, а кроз примере односа исхране и конкуренције.

Антропогени фактор треба обрадити кроз различите облике загађења, без улагања у хемијске процесе јер ученици немају потребна знања из ове области. Као један од биотичких фактора, антропогени фактор може имати негативан и позитиван ефекат. Негативан ефекат би се могао проучити на пшеници израслој у оптималним условима, коју би заливали нпр. сирћетом, раствором детерџента, уљем, посипали лишће песком (или пудером), са задатком да посматрају последице таквог третмана, упоређују са контролом и изведу закључак. Негативан антропогени ефекат би се могао обрадити и у саставу области *Човек и здравље* кроз оглед „прављење вештачког смога у тегли“. Уз помоћ батеријске лампе лако може да се дочара загађење ваздуха, које се може понекад видети у сумрак испод сијалице бандере, а може се повезати са утицајем на здравље органа за дисање. Позитиван антропогени ефекат се може повезати, између осталог, и са вештачком селекцијом.

Требало би укључивати ученике у активности за заштиту животне средине, мотивисати их да предлажу акције и да на своје вршњаке делују личним примером.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 16 (8 часова за обраду, 4 за вежбе и 4 за утврђивање и систематизацију).

Област: Наслеђивање и еволуција

Исходи ове области: *истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом*, доприноси надограђивању претходног стечених знања о узроцима различитости јединки у једној популацији. Додатно, у шестом разреду ће ова знања бити употребљена за разумевање улоге индивидуалне варијабилности у адаптирању организама на услове животне средине и, последично, еволуцији живог света.

Будући да је у петом разреду започета тема о наслеђивању, тј. о томе да потомци личе на своје родитеље, као и да је у шестом разреду планирано да се обрађује грађа ћелија, требало би увести појмове ген и ДНК (у једру или ван једра код прокариота). Осим појмова ДНК, ген и наследна особина, не препоручује се увођење појмова као што су хромозом, нуклеотид, генотип, фенотип. Гени се могу представити као делови ДНК који носе информације о особинама, а деоба ћелија, без било каквих детаља о митози и мезози, као начин преноса и расподеле наследног материјала оличног у ДНК и генима. Довољно је нагласити да у деобама телесних ћелија настају „ћерке“ ћелије које су идентичне ћелији од које су настале (по садржају наследног материјала) и да је деоба телесних ћелија нужна за развиће вишећелијског организма. С друге стране, ћелијска деоба при којој настају гамети (специјализоване ћелије у вишећелијском организму), подразумева да се количина наследног материјала преполови. Спајањем два гамета, поново се успоставља дупла количина наследног материјала који ће имати телесне ћелије потомачког организма. С обзиром да родитељи имају различите варијанте гена, потомак ће имати нову комбинацију гена и другачије особине. За размножавање једноћелијских организама, у поређењу са вишећелијским, треба поменути само сличност са деобом телесних ћелија вишећелијских организама.

Комбиновање различитих гена родитеља у потомству треба повезати са индивидуалном варијабилношћу, која је обрађена и у петом разреду. У овом контексту поменути да особине јединке зависе и од наслеђених гена и од животне средине (примери су већ

дати и у петом разреду, а овде их треба проширити – нпр. већа количина хране коју узима нека јединка доводи до веће телесне масе и димензија, без обзира на наслеђене гене).

Индивидуалну варијабилност организама у популацији (појам популације је обрађен у области *Живот у екосистему*) овде треба повезати са механизмом природне селекције, као еволуционим механизмом који доводи до адаптирања организама на услове животне средине (повезати са темама у области *Живот у екосистему*). С обзиром да у једној популацији постоје разлике између јединки у бројним особинама, оне јединке са особинама које им омогућавају да у датим условима животне средине боље преживљавају и, самим тим, више се репродукују, више ће својих гена пренети у наредну генерацију (имаће више потомака) у односу на јединке које имају другачије особине. Примери се могу односити на дебљину крзна код организама у хладним пределима (јединке у популацији са дебљим крзном боље преживљавају од оних са танким крзном) или еволуцију мимикрије (јединке са обојеношћу тела која их боље камуфлира у животnoj средини, биће мање уочљиве за предаторе). Потребно је подстицати ученике да сами пронађу примере о деловању природне селекције.

У оквиру обраде вештачке селекције, препорука је да ученици сами истраже које су биљке и животиње људи почели припитомљавати у прошлости и због чега. Овим се ученицима скреће пажња да је вештачка селекција пре свега занимљив биолошки феномен, али да је такође имала и историјски, социолошки и културолошки значај важан за развој људске заједнице. Обрада теме на овај начин допринеће не само повећању знања из биологије, већ и подизању нивоа опште културе и информисаности ученика. При обради ове теме, посебно нагласити користи праксе вештачке селекције за данашње људе и животну средину.

Препорука је да природну и вештачку селекцију треба реализовати кроз обраду и табеларно и графичко приказивање неколико различитих примера, са обавезним извођењем закључака. Потребно је ученике подстицати да истражују нове примере индивидуалне варијабилности и резултате прикажу одељењу.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 6 (3 часа за обраду, 1 за вежбу и 2 за утврђивање).

Област: Порекло и разноврсност живог света

У достизању исхода: *групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; одреди положај непознате врсте на „дрвету живота” на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама*, основна идеја коју ученици треба да усвоје је да су сви организми који данас живе на Земљи потомци заједничког претка, који је био једноћелијски организам без формираног једра (нагласити чињеницу да и данас постоје слични организми). Требало би поменути само оквирни период за који се везује постанак живота на Земљи (од пре 3,8 до 4,5 милијарди година), без помињања назива геолошких доба, јер ће се она обрађивати у старијим разредима.

Користећи већ усвојена знања ученика о грађи једноћелијских организама (у области *Јединство грађе и функције као основа живота*), требало би обрадити улогу ћелија без једра и ћелија са једром у појави вишећелијности (и појаву биоенергетских органа, митохондрија и хлоропласта, у ћелијама). Пажљиво би требало описати вишећелијност, јер се она односи на ткива, али и на удруживање појединих прокариотских ћелија (не треба помињати термине биофилмови и плаке) и удруживање еукариотских ћелија у колоније, често са поделом рада међу ћелијама, или у једноставне организме на ћелијском нивоу организације (нпр. сунђери). Потребно је нагласити да се важним догађајем у еволуцији вишећелијности сматра појава епитела, који прави разлику између организма (индивидуе) и колоније.

При разврставању и групирању живог света, треба користити филогенетски приступ, односно заједничко порекло, принцип сродности и сличности. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота” треба да има логички след, који произилази из знања о грађи ћелија. Полазећи од заједничког претка у основи дрвета, треба издвојити грану која

води ка данашњим организмима без једра (нпр. бактерије и модрозелене бактерије из домена Bacteria) и грану која представља организме са једром (домен Eucaria). У оквиру организама са једром, треба издвојити гране једноћелијских (са хлорофилом – нпр. алга хлорела и без хлорофила – нпр. амеба), као и вишећелијских организама. Како се вишећелијност у току еволуције појавила у оквиру неколико посебних група, неке групе организама имају хлорофил (биљке, вишећелијске алге), а друге су без хлорофила (гљиве и животиње). Не треба улазити у детаљнија гранања која постоје у оквиру сваке од поменутих главних група на „дрвету живота”. Алге треба третирати као несистематску групу и не представљати их као посебну таксономску категорију.

На овај начин, упућивањем да се организми класификују на основу јасно дефинисаних критеријума, одн. биолошких одлика, ученик ће бити у стању да одреди положај било које врсте на „дрвету живота”, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама. Не треба улазити у детаљну грађу организама, већ само искористити сличности и разлике (једноћелијски или вишећелијски, имају хлоропласте или не, сличности/разлике у хабитусу...). Само на нивоу информације, може се поменути да постоји и трећа велика група организама (Archaea) слична бактеријама, која ће се обрађивати у старијим разредима.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 6 (3 часа за обраду, 1 за вежбу и 2 часа за утврђивање).

Област: Човек и здравље

За достизање исхода у овој области *прикупе податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њихових истраживања; одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција; доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна; повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по животну средину и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине*, акценат је на превенцији и заштити од, пре свега, бактеријских инфекција.

Препоручује се да ученици прикупе податке о радовима истакнутих научника који су се бавили истраживањем здравља човека (како су дошли до идеје, на који начин су радили истраживања и друге занимљивости), како би разумели пут ка великим открићима.

Требало би обрадити начине на које се људи могу заразити бактеријама изазивачима болести: директним контактом (додиривањем или коришћењем истог прибора за хигијену и одеће) или индиректно (ваздухом, преко хране или воде, или преко инсеката и других животиња) и које су мере превенције које треба предузети (општењења коже и ране су улаз за бактерије). Добра лична хигијена, хигијенско спремање хране, коришћење воде из проверених извора, су мере превенције које ученици треба да примењују свакодневно, како би смањили могућност инфекције (редовно прање руку, заштиту хране од контакта са животињама, остављање хране на ниској температури...).

Посебно треба обратити пажњу на антибиотике: откриће антибиотика, улога организама у њиховој производњи, зашто их је потребно узимати искључиво уз савет лекара и зашто је потребно довршити комплетну терапију антибиотикима. Ова тема се може повезати са селекцијом и резистенцијом бактерија на антибиотике.

Ученици би требало да препознају ситуације када треба да се обрате лекару (односно старијој особи), а када могу и сами да реагују и пруже помоћ (збрину површинску озледу коже и укажу прву помоћ у случају блаже сунчанице и топлотног удара). Не препоручује се увежбавање имобилизације и коришћења завоја.

Потребно је да ученик зна да је алкохолизам најчешћа болест зависности, колико алкохол штети организму, функционисању породице и друштву, како да препозна знаке зависности код људи у непосредном окружењу (породици) и коме се обратити за помоћ. Ову тему треба обрадити неутрално и пажљиво

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 8 (4 часа за обраду, 2 за вежбе и 2 за утврђивање и систематизацију).

Исходи *користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени, су развојни и међупредметни и треба их планирати и радити на њиховом достизању уз остале исходе.*

Током рада, ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капалке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити предметима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице од капи за нос...). Табеларно и графичко приказивање резултата са обавезним извођењем закључака би требало практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета *информатика и рачунарство и техника и технологија.*

У настави оријентисаној на постизање исхода, предност имају групни начин рада, рад у пару и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest, project-based learning, thematic units*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања,

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

као и оцењивање са његовом сврхом:

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив предмета

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ

Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – образложи везу права и одговорности на примеру; – наведе примере за групу права <i>слобода да и заштита од</i>; – аргументује значај инклузивног образовања, права и потребе за образовањем свих ученика; – штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; – идентификује показатеље кршења права детета у свакодневном животу, примерима из прошлости, литературе; – сврсисходно користи кључне појмове савременог демократског друштва: демократија, грађанин, власт; – образложи улогу грађана у друштвеном систему и систему власти на примеру; – разликује стварну партиципацију ученика у одељењу и школи од симболичке и декоративне; – позитивно користи интернет и мобилни телефон за учење, информисање, дружење, покретање акција; – образложи могући утицај друштвених мрежа на ставове и деловање појединца; – примени 7 правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука; – препознаје ситуације дигиталног насиља и зна како да реагује и коме да се обрати за помоћ; – учествује у избору теме, узорка и инструмента истраживања; – учествује у спровођењу истраживања, прикупљању и обради добијених података и извођењу закључака; – презентује спроведено истраживање и добијене резултате; – процењује ефекте спроведеног истраживања и идентификује пропусте и грешке; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; – проналази, критички разматра и користи информације из различитих извора. 	ЉУДСКА ПРАВА	<p>Права и одговорности Моја и твоја права – наша су права. Права и одговорности. Посебна група права: <i>слобода да</i> и припадајуће одговорности. Посебна група права: <i>заштита од</i> и припадајуће одговорности. Право на очување личног, породичног, националног, културног и верског идентитета и припадајуће одговорности. Право на квалитетно образовање и једнаке могућности за све и припадајуће одговорности. Инклузивно образовање – квалитетно образовање за све.</p>
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	<p>Демократско друштво и партиципација грађана Демократско друштво – појам, карактеристике. Грађанин. Дете као грађанин. Процедуре којима се регулише живот у заједници: ко је овлашћен да доноси колективне одлуке и на основу којих процедура. Власт. Нивои и гране власти. Лествица партиципације ученика у школи: манипулација, декоративна употреба, симболичка употреба, стварна партиципација. Партиципација ученика на нивоу одељења и школе.</p>
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	<p>Употреба и злоупотреба интернета и мобилних телефона Позитивно коришћење интернета и мобилног телефона. Шта је дозвољено, а шта није на интернету. Утицај друштвених мрежа на мишљење и деловање појединца. Опасности у коришћењу интернета и мобилног телефона. Дигитално насиље и веза са Конвенцијом о правима детета. Карактеристике и последице дигиталног насиља. Седам правила за сигурно четовање и коришћење СМС порука. Реаговање у ситуацијама дигиталног насиља. Одговорности ученика и школе.</p>
ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	<p>Планирање и извођење истраживања о понашању ученика у школи и њиховим ставовима о употреби/злоупотреби интернета и мобилних телефона. Шта су ставови, на чему се заснивају и каква је њихова веза са понашањем. Избор теме, узорка и инструмента истраживања. Спровођење истраживања. Обрада података. Тумачење резултата. Припрема и презентација добијених резултата. Евалуација истраживања.</p>	

Кључни појмови садржаја: права и одговорности, демократско друштво, партиципација, дигитално насиље, ставови.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за шести разред основног образовања и васпитања организован је, као и програм за претходни разред, по моделу спирале, што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*), али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише, јер између њих постоји природна веза.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика, мерљиви су, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, да лако утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене, што значи да се знање

и разумевање подразумевају као предуслови примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија вољну компоненту која долази до изражаја на нивоу понашања. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер сви они доприносе постизању општег циља овог програма и развоју међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за пети и за шести разред.

Посебноћ Грађанског васпитања је у томе што је оно део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и, уопште, етосом школе.

У процесу планирања наставе и учења, наставник се руководи, преваходно, исходима које ученици треба да остваре. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика,

треба имати у виду да свака од њих може да се вишеструко искористи. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност и др. То значи да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

У оквиру прве области ученици проширују своја знања у вези са правима али је фокус на одговорности. Постепено се, из разреда у разред, додају нова права како би ученици имали целовиту слику. У овом програму посебно је важно право на квалитетно образовање за све и инклузивни приступ образовању који се базирају на поштовању људских права. Ученике треба тако водити да разликују инклузију од ексклузије, поштовање и прихватање наспрам стигматизације и сепарације и да у свом понашању према ученицима који похађају школу по индивидуалном образовном плану исказују разумевање, толеранцију и спремност да пруже помоћ и подршку.

Друга област има за циљ да уведе ученике у основне појмове демократског друштва са фокусом на партиципацији. То никако не би требало претворити у сувопарна предавања и теорију која се учи. Из исхода се види ниво захтева у овој области, а то је, у шестом разреду, само сврсисходна употреба кључних појмова као основ за активности у следећем разреду. Од ученика се очекује да својим речима и на примерима могу објаснити кључне појмове демократије. О партиципацији ученика у одељењу и школи треба говорити и у контексту ученичког парламента који ће бити актуелан у следећем разреду. У програму се налази озбиљан захтев да ученици разликују стварну партиципацију ученика у школи од оне која је декоративна, што захтева од наставника да осмишљавају активности које подстичу критичко мишљење. До таквих исхода може се доћи само коришћењем бројних примера и подстицањем дискусије где ће ученици морати да аргументују своје мишљење.

Трећа област односи се на употребу и злоупотребу интернета и мобилних телефона. Сва истраживања показују да дванаестогодишњаци имају велико интересовање за те видове комуникације, али и да нису свесни великих могућности које оне пружају и, још више, нису свесни ризика који постоје. Савремене технологије су неопходне за приватни и професионални живот и зато ученике треба охрабривати да их користе на позитиван начин (за едукацију, информисање, дружење, пружање помоћи и подршке, покретање акција и др.). У оквиру свих наставних предмета предвиђени су исходи који се односе на овај циљ, а у оквиру Грађанског васпитања фокус је на злоупотреби интернета и мобилних телефона када они постају средство насиља (директног или преко посредника), чиме се крше права детета. Ученици треба да знају шта је на интернету дозвољено, а шта није, шта се све подразумева под дигиталним насиљем и како се заштитити. Када се говори о заштити, ученицима треба да буде јасно које су њихове одговорности (*7 златних правила за сигурно четовање и СМС поруке* и како се понашати у ситуацији дигиталног насиља), као и коме се обратити за помоћ у школи. За активности у овој области може се користити материјал који је припремљен у оквиру пројекта Школа без насиља коју подржава УНИЦЕФ, јер одговара садржају овог програма и узрасту ученика шестог разреда.

У оквиру четврте области програма ученици треба да припреме и спроведу мање истраживање ставова и/или понашања ученика, а које је у вези са садржајима треће области. Овај захтев уводи ученике у процедуре истраживања као што су: избор конкретне теме истраживања у оквиру задате области, дефинисање узорка истраживања, одабир инструмента који ће се користити и извођење закључака на основу добијених резултата. Циљ ових активности је да ученици изграде правилан однос према грађанском активизму, где акције, кад год је то могуће, треба заснивати на чињеницама добијеним на основу конкретних истраживања. Да би ученици били успешни у овом захтеву, неопходне су извесне предактивности у којима наставник појашњава шта су ставови, указује на њихову сазнајну, емоционалну и конативну (вољну, делатну)

компоненту, што их чини „одговорним” за понашање појединаца, јер се људи понашају у складу са својим ставовима. Ученицима треба указати на везу ставова са знањима и повезати са појмовима предрасуде и стереотипи који се односе на неосноване ставове јер се не базирају на тачним и провереним чињеницама, о чему су учили у оквиру програма Грађанског васпитања у петом разреду. Подсетити ученике да предрасуде и стереотипи показују велику отпорност на промену и зато је важно учинити све да се не формирају. У ту сврху треба користити што више различитих примера који су ученицима блиски и који показују везу између ставова и понашања. Нпр., ако особа има став да су газирана пића јако штетна, да су препуна шећера и вештачких боја, велика је вероватноћа да ће таква пића ретко пити. Осим тога, потребно је представити неколико једноставних истраживања ставова и/или понашања људи како би ученици имали јасну слику о значају инструмента којим се оно спроводи и на основу ког се изводе закључци. Ученицима треба дати слободу да сами осмисле све кључне елементе истраживања (тему, узорак, инструмент), уз свесрдну помоћ и подршку наставника, која ће им у шестом разреду свакако бити потребна. Подразумева се да истраживање треба да буде што једноставније, на мањем узорку, са инструментом (најчешће упитником) који може бити преузет из неког спроведеног истраживања или које ће ученици сами направити. Ученицима се може предочити могућност да се поделе у мање групе које ће спровести истраживање на различитим узорцима (нпр. ученици 4, 6. и 8. разреда), што ће им обезбедити да изводе сложеније закључке, односно да констатују промене у ставовима и понашању у односу на узраст ученика. Изабрана тема истраживања може бити у вези са злоупотребом интернета и мобилних телефона, али и позитивних примера као што су покретање хуманитарних акција, учење, информисање, дружење и сл., у којима се могу истраживати мотиви таквих активности, ставови учесника, њихова осећања... У сваком случају, независно од изабране теме, за свако истраживање треба предвидети довољно времена како оно не би остало незавршено и то је одговорност наставника. Изузетно је важно да ученици обраде добијене податке, да изведу закључке, припреме њихову презентацију и направе критички осврт на урађено. Све тешкоће и грешке које се десе у току истраживања, добра су прилика да ученици унапреде своје компетенције за рад са подацима, закључивање, предвиђање, као и непосредну комуникацију и сарадњу. Највећи домет у овој области био би да ученици, уз помоћ наставника, успеју да осмисле акцију (само на нивоу разрађене идеје), као одговор на добијене резултате истраживања.

Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника рада са ученицима. Наставници су у прилици да користе: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције, као и да сами осмисле неке друге активности.

У остваривању програма Грађанског васпитања, продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања, представе и друго. Они се могу користити при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе, у локалној заједници или локалним медијима.

За реализацију наставе овог програма и остваривање дефинисаних исхода, врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем даје пример и доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима; он је тај који даје повратне информације и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Битно је да наставник обезбеди равноправну укљученост сваког ученика (уважавајући различитост како у стилевима учења тако и у типу личности). Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима

интерактивних односа (активне, проблемске и истраживачке наставе), са сталним рефлексијама на одговарајуће појаве из друштвеног контекста (прошлости и још више садашњости). Посебан захтев за наставнике представља потреба за припремом нових, актуелних материјала који најбоље одговарају садржају и исходима. Они се могу наћи у различитим изворима информација. За реализацију појединих тема могу се користити филмови јер активирају когнитивну и афективну страну личности и подстицајно делују на ученике да искажу мисли, осећања и ставове. Не треба занемарити ни интернет и различите социјалне мреже јер су то облици комуникације који су блиски младима и на којима се могу препознати и анализирати многи проблеми живота у савременом свету, али и разговарати о говору мржње, нетолеранцији, другим облицима кршења права, као и интернет насиљу. Подразумева се да наставник има потпуни увид у материјале који се користе у раду са ученицима (филмови, видео-клипови, текстови из новина и сл.) како би се заштитили од неодговарајућих садржаја.

Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости, уз обавезу да поштује и уважи друге и другачије погледе и мишљења.

Наставник треба да подстиче код ученика способност да разумеју сопствену одговорност у ситуацијама дискриминације и насиља, као и да бирају конструктивне начине реаговања на њих.

Чињеница да се програм описно оцењује, не умањује потребу да се континуирано прати напредовање ученика у достизању исхода које започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његово даље напредовање. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Грађанско васпитање пружа изузетну могућност за неговање саморефлексије (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстицање саморегулације процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања и планирања како да се остваре. Кључни показатељи напредовања у овом изборном програму, из разреда у разред, јесу све правилнија употреба термина који се односе на демократске појаве и процесе, исказивање ставова аргументацијом, ненасилна комуникација, прихватање различитости, показивање емпатије, све чешће испољавање иницијативе, већи степен сарадљивости.

Назив предмета

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ

Циљ учења Страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Разред

Шести

Годишњи фонд часова

72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ	ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ (у комуникативним функцијама)
<ul style="list-style-type: none"> – разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/ давање информација личне природе; – поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; – постави и одговори на једноставна питања личне природе; – у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима; – разуме једноставан опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места; – опише карактеристике бића, предмета, појава и места користећи једноставна језичка средства; – разуме једноставне предлоге и одговори на њих; – упути једноставан предлог; – пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; – разуме једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; – упути једноставне молбе и захтеве; – затражи и пружи кратко обавештење; – захвали се и извини се користећи једноставна језичка средства; – саопшти кратку поруку којом се захваљује; – разуме и следи једноставна упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; – даје једноставна упутства из домена свакодневног живота и личних интересовања; – разуме честитку и одговори на њу; – упути пригодну честитку; – разуме једноставне текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње; – размени информације које се односе на опис догађаја и радњи у садашњости; – опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје/ активности користећи неколико везаних исказа; – разуме краће текстове у којима се описују догађаји у прошлости; – размени информације у вези са догађајима у прошлости; – опише у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; – разуме планове и намере и реагује на њих; – размени једноставне исказе у вези са својим и туђим плановима и намерама; – саопшти шта он/она или неко други планира, намерава; – разуме свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним жељама, потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне жеље, потребе, осете и осећања користећи једноставна језичка средства; – разуме једноставна питања која се односе на положај предмета и бића у простору и правац кретања, и одговори на њих; – разуме обавештења о положају предмета и бића у простору и правцу кретања; 	<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p> <p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА</p> <p>ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p> <p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЉБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p> <p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p> <p>УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ</p> <p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p> <p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p> <p>ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p>Слушање и читање краћих, једноставних текстова који се односе на поздрављање, представљање и тражење/ давање информација личне природе; реаговање на усмени или писани импулс саговорника и иницирање комуникације; усмено и писано давање информације о себи и другима; усмено и писано тражење информације о другима.</p> <p>Слушање и читање једноставних описа бића, предмета, појава и места; усмено и писано описивање бића, предмета, појава и места.</p> <p>Слушање и читање једноставних текстова који садрже предлоге; усмено и писано договарање око предлога за учешће у заједничкој активности; писање позива за заједничку активност (нпр. прославу рођендана, спортску активност и сл.); прихватање/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања.</p> <p>Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нуди/тражи помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења; усмено и писано упућивање молбе за помоћ/услугу и реаговање на њу; усмено и писано изражавање захвалности и извињења.</p> <p>Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за наставну активност, за компјутерску или обичну игру, за употребу апарата/апликација, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном поддршком и без ње; усмено давање једноставних упутстава уз адекватну гестикулацију или без ње; писано давање једноставних упутстава.</p> <p>Слушање и читање једноставних текстова у којима се честитају празници, рођендани и значајни догађаји или се изражава жаљење; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Слушање и читање описа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима; тражење и давање информација о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима, усменом и писаном облику; усмено и писано давање краћих описа о сталним, уобичајеним и тренутним догађајима, активностима и способностима.</p> <p>Слушање и читање једноставних текстова у којима се описују догађаји и активности у прошлости; усмено и писано описивање догађаја и активности у прошлости.</p> <p>Слушање и читање краћих, једноставних текстова у вези са плановима и намерама; усмено и писано договарање о планираним активностима.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима; – разуме једноставна обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама; – тражи и даје информације о хронолошком времену и метеоролошким приликама користећи једноставна језичка средства; – опише дневни/недељни распоред активности; – разуме једноставне изразе који се односе на поседовање и припадност; – формулише једноставне исказе који се односе на поседовање и припадност; – пита и каже шта неко има/нема и чије је нешто; – разуме једноставне исказе који се односе на описивање интересовања, изражавања допадања и недопадања и реагује на њих; – опише своја и туђа интересовања и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење; – разуме једноставне изразе који се односе на количину нечега; – пита и саопшти колико нечега има/нема, користећи једноставна језичка средства; – пита/каже/израчуна колико нешто кошта; – састави списак за куповину; – на једноставан начин затражи артикле у продавници и наручи јело и/или пиће у ресторану; – изрази количину у најшире заступљеним мерама (грами, килограми...). 	<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p>Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; усмено и писано исказивање интересовања за туђа осећања; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа.</p>
	<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА</p>	<p>Слушање и читање краћих и једноставних текстова у вези са просторним односима и величинама уз визуелну подршку или без ње; усмено и писано размешивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p>
	<p>ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА</p>	<p>Слушање и читање једноставних текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима.</p>
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p>Слушање и читање једноставних текстова у којима се саопштава шта неко има/нема или чије је нешто; тражење и давање информација у вези са поседовањем и припадањем.</p>
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p>Слушање и читање једноставних текстова у вези с нечијим интересовањима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се свиђају/не свиђају; размена информација у вези са својим и туђим интересовањима, хобијима, активностима и стварима које му/јој се допадају/не допадају; усмено и писано описивање интересовања, хобија, активности и ствари које му/јој се допадају/не допадају.</p>
	<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p>Слушање и читање једноставних текстова који говоре о количини нечега; усмено и писано постављање питања и давање одговора у вези са количином; слушање и читање текстова на теме куповине и порубине у ресторану; играње улога ради симулације ситуација у којима се нешто купује, наручује, писање списка за куповину; размена информација о ценама производа и рачунање цена; изражавање количине у мерама.</p>

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ – ДРУГИ ЦИКЛУС

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници бирају и обрађују теме у складу са узрастом и интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

- 1) Лични идентитет.
- 2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.).
- 3) Географске особености.
- 4) Србија – моја домовина.
- 5) Становање – форме, навике.
- 6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест.
- 7) Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност).
- 8) Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање.
- 9) Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање.
- 10) Млади – деца и омладина.
- 11) Животни циклуси.
- 12) Здравље, хигијена, превентива болести, лечење.
- 13) Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи.
- 14) Транспорт и превозна средства.
- 15) Клима и временске прилике.
- 16) Наука и истраживања.
- 17) Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика).
- 18) Духовни живот; норме и вредности (етички и верски принципи); ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме.
- 19) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници).
- 20) Слободно време – забава, разонода, хобији.
- 21) Исхрана и гастрономске навике.
- 22) Путовања.
- 23) Мода и облачење.
- 24) Спорт.
- 25) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења.
- 26) Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже.
- 27) Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комунитативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Hello. Hi. I'm Maria. What's your name? I'm / My name is... Tony is 11. How old are you? I live in (town, city, village). Where do you live? I live at number 46 Black Street. My best friend lives next door. What's your address? What's your phone number? Have you got/Do you have an email address? These are my parents. Their names are ... I can't play tennis, but I can do karate. Can you play the guitar? My birthday is on the 21st of May. When is your birthday? This is Miss May. She's my teacher. This is Mr Crisp. He's my tennis coach.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних радњи. <i>Have got/Have</i> за изражавање поседовања. Показне заменице – <i>this/these, that/those</i>. Питања са <i>Who/What/Where/When/How(old) ...</i> Основни бројеви (1-1000). Предлози за изражавање положаја у простору – <i>in, at...</i> Предлози за изражавање времена – <i>in, on, at...</i> Употреба неодређеног члана са бројним именицама у једнини. Изостављање члана испред назива спортова. Употреба одређеног члана уз називе музичких инструмената.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Mr, Miss, Mrs, Ms, Sir</i>); имена и надимци; начин писања адресе.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА</p>	<p><i>Who's the boy with short fair hair and a black jacket? What's Maria wearing? She's wearing a plain white T-shirt and dark blue jeans. My brother is clever, but lazy. My best friend is kind and friendly. There is / isn't a cinema / hospital in my town. There are two big bookshops in my town. What's this / that over there? It's a sports centre. How far is it? Zebras are white wild animals with black and white stripes. A cheetah is a fast, dangerous animal. How deep is the Adriatic Sea/the Pacific Ocean? How long is the Danube/the Thames River? London is larger than Belgrade. About eight million people live there. Layla is prettier than Susan. Who's the best student in your class? This car is more expensive than that one.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> и <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање радњи и стања у садашњости. Глаголи <i>have got, to be</i> за давање описа. Питања са <i>Who/What/Where/When/Which/How (old, far, deep, long...)</i> Егзистенцијално <i>There is / are...</i> Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са суперлативом придева, са именицама које означавају лица и предмете који су познати саговорнику, као и уз имена река, мора и океана. Употреба/изостављање одређеног члана уз имена градова и држава.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике неких земаља у којима се говори енглески језик као матерњи; биљни и животињски свет.</p>
<p>ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p>	<p><i>I think we can go out this afternoon. Why not? Let's do it. Sorry. I can't. I must do my homework. Sorry, I think that's boring. Let's do something else. How about going to the cinema? Great. Why don't we meet at the sports centre? What time? Half past two. Fine. I'll see you at the sports centre at half past two. Would you like to come to my birthday party on Sunday? I'm sorry, but I can't make it. I'd love to, thanks. What shall we do? Let's make pancakes. That's a good idea.</i></p> <p>Заповедни начин. <i>How about</i> + глаголска именица. <i>Why don't we</i> + инфинитивна основа глагола. <i>Would you like</i> + инфинитив глагола. Модални глаголи за изражавање предлога – <i>can/could/shall</i>. Глагол <i>will</i> за изражавање одлука.</p> <p>(Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Can I help you? It's OK, I can do it. May I ask a question? Sure. What do you want? Do you want an orange? Yes, please. No, thank you. Can you pass me an orange, please? Of course, here you are. Thank you very much / so much. I want an apple. Can I have this one? Anything else? Can we buy lemonade there? No, we can't. Oh no. I'm sorry. When does the movie start? It starts at 8. Will you open the door for me? Sure. Can I borrow your pen? Sorry, I need it.</i></p> <p>Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – <i>can/could/may</i>. <i>Will</i> за изражавање молби. Stative verbs (<i>want, need...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивне комуникације, дружење и пријатељски односи.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Drag (the word) and drop it in the correct place. Press the button and wait. Insert the coin in the slot. Please take a seat. Fasten your seatbelts.</i></p> <p>Заповедни начин. (Интер)културни садржаји: поштовање правила понашања.</p>

<p>УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Happy birthday/Easter/Valentine's Day! Merry Christmas! Same to you! Roses are red, violets are blue, my heart is full of love for you. Good luck! Congratulations! Well done! Lucky you! I'm so happy for you!</i></p> <p>Изостављање члана испред назива празника. (Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>I live in a flat on the first floor. Do you live in a house or in a flat? My sister doesn't go to school. What time do you go to bed / does she get up? What do you usually do on Sundays? He never tidies his room. I can clean my dad's car. Children in Britain usually have their birthday parties at home. Everybody sings Happy Birthday! In Britain, people open their presents on Christmas Day. On Easter Sunday children often hunt for eggs. When do Americans celebrate Halloween? When does winter start? Where do penguins live? What are you doing at the moment? I'm feeding my cat. We're going on a school trip today. They're having dinner now. I normally go to school by bus, but today I'm going on foot. I'm doing my homework. I always do it after dinner. I can speak three languages, but now I'm speaking English. I am good at maths.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense</i> за изражавање сталних и уобичајених радњи. <i>The Present Continuous Tense</i> за изражавање тренутних и привремених радњи. Модални глагол <i>can</i> за изражавање способности. Прилози за учесталост – <i>usually, often...</i> Предлози за изражавање правца кретања – <i>to, from...</i> Предлози за описивање начина кретања – <i>by (car), on (foot)...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот и празници; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Where were you at eight o'clock last Saturday? I was at home. What was on TV last night? What time was it on? I watched / didn't watch TV last night. I played volleyball on Monday. What did you do? We went to Paris in July. We travelled by plane. Where did you spend your summer holiday? How did you travel? Did you have a good time on holiday? Yes, we did. / No, we didn't. I lost my passport yesterday. I could swim when I was five. I couldn't ski last year.</i></p> <p><i>The Past Simple Tense</i> правилних и најчешћих неправилних глагола. Модални глагол <i>could</i> за изражавање способности у прошлости.</p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p><i>I would like/want to be a doctor when I grow up. He would like a new mobile phone/to go out with his friends. I'm going to do my homework in the afternoon. What are you going to do this afternoon? My parents are going to visit their friends this evening, so I'm going to play all my favourite computer games. Oh! Are you? I have a terrible headache. Oh, I'll bring you an aspirin. I think she will/won't be late.</i></p> <p><i>Stative verbs (want, have, think...).</i> <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола. <i>Going to</i> за изражавање будућих планова. <i>The Future Simple Tense</i> за изражавање одлука донетих у тренутку говора и предвиђања на основу знања, искуства, веровања. Употреба неодређеног члана уз називе занимања.</p> <p>(Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>I'm hot / cold / hungry / thirsty... Take off / Put on your coat. Why don't you take a sandwich / a glass of water? Do you want some juice/ biscuits too? Yes, please. Would you like some fruit? I'm tired. What shall we do? Why don't we stop and take some rest? How about going home? I'm happy to see you. I'm glad / sorry to hear that. Oh dear! It's a pity!</i></p> <p><i>Stative verbs (be, want...).</i> Заповедни начин. <i>Why don't we /you</i> + инфинитивна основа глагола. <i>How about</i> + глаголска именица. <i>Would like</i> + именица/инфинитив глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА</p>	<p><i>Which room is it in? Where's the library? It's on the left / right. Is the sofa by the door? What's next to / near the table? Where are the (books)? They're on the top / bottom shelf. It's in front of / behind the wardrobe. Where do you do your homework? In my bedroom. What is the largest room in your house / flat? The room above / below. Where is she? She's at the supermarket / in / at the park... The bakery is between the school and the supermarket. How wide / long / deep is the river? It's 45 metres wide / 2 kilometres long. My town is in the north-east of Serbia. An elephant is bigger than a hippo. The blue whale is the biggest animal in the world.</i></p> <p>Предлози за изражавање положаја и просторних односа – <i>in front of, behind, between, opposite, above, below...</i> Питања са <i>What/Where/Which/How (far, deep, long...)</i>. Поређење придева (правилно и неправилно поређење). Употреба одређеног члана са суперлативом придева.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице (инч, стопа...); природа.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА</p>	<p><i>What time is it? It's five o'clock. It is half past six. It's (a) quarter to/past seven. It's ten past/to eleven. When do your lessons start? At (a) quarter to nine. When do you have your dance classes? On Monday and Wednesday. I was born in January/on the first of January/on January the first/on Christmas/ Easter Day... Columbus discovered America in 1492/in the 15th century. What is the weather like? It's cold/sunny... The wind is blowing. What was the weather like yesterday? It was foggy/cloudy/windy... It didn't rain, it snowed. It is usually warm in spring/hot in summer/freezing in winter. It's wetter in the west than in the east. It is much drier in Australia than in Serbia.</i></p> <p>The Present Simple Tense за изражавање утврђених програма и распореда (ред возње, ТВ/ биоскопски програм и сл.) и уобичајених радњи. The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи. The Past Simple Tense. Предлози за изражавање времена – <i>in, on, at, to, past, after...</i> Питања са <i>When, What (time/day)...</i> Редни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Is this your dog? No, it's Steve's dog. Whose house is this? It's Jane and Sally's house. They're Jane's and Sally's bags. These are the children's toys. That's my parents' car. This is my blanket. This blanket is mine. This isn't your card. It's hers. I've got/I have a ruler. Have you got/Do you have a pen? Sally hasn't got /doesn't have an umbrella.</i></p> <p>Саксонски генитив са именицом у јединици и множини (правилна и неправилна множина) – <i>my friend's/ friends' / children's books</i>. Присвојни придеви <i>my, your...</i> Присвојне заменице <i>mine, yours...</i> <i>Have got/Have</i> за изражавање поседовања. Питања са <i>Whose</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>I'm bad at it. What do you like doing? Peter doesn't like football. Sally is crazy about dancing. My favourite sport is tennis. What's your favourite sport? What are your hobbies and interests? Fifteen out of thirty people like tennis – eight boys and seven girls.</i></p> <p>Придевско-предлошке фразе – <i>interested in, good/bad at, crazy about...</i> Глаголи <i>like/love/hate</i> + глаголска именица. Питања са <i>What, Who, Why...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p><i>How many people are there in the park? There are two men/women and three children in the park. There are a lot of spoons and forks and some/six knives on the table. How much milk does he need? Is there any butter in the fridge? No, there isn't any butter, but there's some margarine. I haven't got any food/drinks for you. I've got some lemonade/strawberries. There isn't much fruit in the bowl. There aren't many biscuits left in the cupboard. I need a hundred grams of sugar (100 g) / a bottle of (fizzy) water/2 kilos of potatoes. Can I have a sandwich and a glass of juice please? That's £7.80. Shopping list: a packet of butter, two loaves of bread, three pots of yoghurt, a bunch of bananas...</i></p> <p>Основни бројеви до 1000. Правилна множина именица. Множина именица које се завршавају на -y, -f/fe: <i>strawberries, shelves, knives...</i> Множина именица које се завршавају на -o: <i>kilos, potatoes...</i> Синкретизам јединице и множине: <i>sheep, fish...</i> Најчешћи облици неправилне множине (<i>men, women, children, people, feet, teeth, mice...</i>). Бројиве и небројиве именице – <i>pounds, money...</i> Детерминатори – <i>some, any, no</i>. Квантификатори – <i>much, many, a lot of</i>. Питања са <i>How much / many</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину; валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Комунитативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Come stai? Come sta? Come va? Bene, grazie. A presto! A domani! Buona notte!</i> <i>Di dove sei? Sono di... Sono della Serbia. Come ti chiami?/Come si chiama?/Mi chiamo.../Sono...Piacere. Dove abiti? Dove vivi?/ Abito a ..., in Via .../Qual è il tuo/il Suo indirizzo?/Il mio indirizzo è.../Nome, cognome, indirizzo, nazionalità, data di nascita.../ Questo/a è il mio amico/la mia amica... Si chiama.../ Questo è il signor.../la signora... Lui/lei è di Verona. È nato/a Padova, ma vive a Torino. Questa è mia cugina Marta. Lei vive in Italia. Io sono figlia unica, e tu? Hai fratelli o sorelle? Questi sono i miei compagni di classe (mostrando la foto). Quanti anni hai? / Ho 12 anni./ Quando sei nato/a? Sono nato/a il/1'...nel.../Quando è il tuo compleanno? Il mio compleanno è ...</i> Презент индикатива Личне заменице. Упитне речи: <i>come, di dove, quanto, dove, come/chi, che cosa, chi</i>. Показна заменица (<i>questo/a/e/i</i>). Основни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Signor Rossi, Signora Rossi</i>); имена и надимци; начин писања адресе.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПОЈАВА И МЕСТА</p>	<p><i>Andrea ha i capelli/ gli occhi/ neri. È alto/a, magro/a... ha gli occhi azzurri. Fabio è più alto di Luigi./ Lei è la mia migliore amica. È simpatica.</i> <i>Questa è la mia camera. È piccola, ma mi piace molto. È molto ordinata/disordinata. C'è un tavolo./ Ci sono due sedie.</i> <i>Lui/lei porta i pantaloni neri/la gonna rossa.</i> <i>Nicola è il mio fratello minore/maggiore. Lui suona il violino molto bene.</i> <i>Il ghepardo è un animale molto veloce/velocissimo.</i></p> <p>Личне заменице. Упитне речи (<i>quanto, dove, come/chi, che cosa</i>). Придеви. Род, број и слагање с именицама. Одређени и неодређени члан. Прилози за начин. Поређење придева са <i>più/meno</i>. Апсолутни суперлатив. (Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике Италије; биљни и животињски свет.</p>
<p>ПОЗИВ НА РЕАГОВАЊЕ И ПОЗИВ НА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p>	<p><i>Facciamo una gita domani? Perché no? È un'ottima idea! Perché non chiamiamo anche Marco? Dove ci troviamo? Dai, andiamo! A che ora partiamo? Alle sette, va bene? Prendiamo il treno alle otto. Perfetto! Portiamo anche i panini? Ci sentiamo stasera.</i> <i>Ti invito a venire alla mia festa di compleanno! Vorrei invitarti alla mia festa. Grazie, ci vengo volentieri! Mi dispiace, ma non posso perché non mi sento bene.</i> <i>Non mangiare troppi dolci! Bevi tanta acqua! Facciamo i compiti insieme! Sta' tranquillo!</i></p> <p>Презент индикатива најфреквентнијих повратних глагола. Садашње време у значењу будућег. Заповедни начин фреквентних глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Potresti aprire la finestra, per favore? Grazie. Prego.</i> <i>Posso aiutarti? Sì, grazie, sei molto gentile. No, grazie./Posso fare una domanda? / Prego./Vorrei un bicchiere di acqua, per favore./Mi dispiace, ma non posso. Permesso, posso entrare? Scusa! Scusi! Un momento/un attimo, per favore.</i> <i>Posso provare queste scarpe, per favore? Che numero porti? /Quale libro ti piace?Questo qui?Quello lì?</i> <i>Pronto! Sono Anna, vorrei parlare con Luca, per favore.</i> <i>Grazie del regalo! È bellissimo!</i> <i>A che ora parte il treno per Palermo? Alle 20. / Dov'è la fermata dell'autobus numero 71?</i></p> <p>Модални глаголи (<i>potere, dovere, volere</i>). Кондиционал учтивости (<i>potere, volere</i>). Упитни придеви: <i>quale/i; che</i>. Показне заменице: <i>quello/a/i/e; questo/a/i/e</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, дружење и пријатељски односи.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Ascolta e rispondi alle seguenti domande. Scegli la risposta giusta. Create il poster. Completa la tabella. Usa le parole date./ Scrivi un'email a un tuo amico.</i></p> <p><i>Pulire le patate. Tagliare (tagliate) le cipolle. Cuocere a fuoco lento. / È vietato fumare! Vietato fotografare!</i></p> <p>Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: традиционалне омиљене врсте јела; игре.</p>
<p>УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Buon compleanno!Tanti auguri!</i> <i>Bravo/a/i/e! Bravissimo/a/i/e! In bocca al lupo! Crepi!</i> <i>Buon Anno!Felice Anno Nuovo!Buon Natale!Forza!Sono felice per te!Mi dispiace.Che peccato!</i></p> <p>Узвичне реченице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Vivo in campagna. Abito al settimo piano di un grattacielo.</i> <i>La mattina si alza presto e fa colazione al bar./Di solito pranziamo verso le due./Non va a letto mai prima delle dieci./Qualche volta vado dai nonni dopo la scuola.</i> <i>Suo fratello è ancora piccolo e non sa nuotare.</i></p> <p>Садашње време. Повратни и прелазни глаголи. Глагол <i>sapere</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>oggi, domani, qualche volta, sempre, mai, di solito...</i> Предлози. Редни бројеви до 10.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Ieri sono andata in piscina./Cosa avete fatto il sabato scorso? Siamo andati in campagna, e voi? Abbiamo fatto un giro in centro.</i> <i>Antonio Vivaldi è nato a Venezia. È stato un compositore e violinista italiano.</i></p> <p>Прошло време (<i>Passato prossimo</i>): помоћни глаголи <i>essere/avere</i>. Прилози и прилошки изрази за време: <i>ieri, due settimane fa, un anno fa...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p><i>Il sabato vado in piscina. /A che ora inizia la lezione?/Domani devo fare la spesa./ Sabato prossimo organizzo la festa di compleanno. Vuoi venire? Grazie.Vengo volentieri. A che ora comincia la festa ?</i> <i>Che fai domani sera ?Vuoi venire con me al cinema?Mi dispiace, ma non posso. Devo studiare.</i></p> <p>Употреба садашњег времена за будућу радњу. Предлози. Прилози за време (<i>oggi, domani, dopo, sempre...</i>). Модални глаголи (<i>volere, potere, dovere</i>). (Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Ho caldo/freddo/fame/sete.../Ti faccio un panino? Vuoi un po' di acqua? /Non mi sento bene. Ho mal di testa/gola/stomaco. Sono molto stanca. Ho paura. Sono nervoso./Prendi una medicina. Va' dal dottore. Riposati!</i> <i>Alzati!/ Fa' un po' di sport! /Non ti preoccupare!</i> <i>Andiamo al cinema!/ State attenti! Non parlate! Fate i compiti!</i> <i>Che peccato!/Che bello!/Mi dispiace tanto!</i> <i>Perché non facciamo una pausa?</i></p> <p>Заповедни начин (друго лице једине и множине). Прилози за начин (<i>molto, tanto, bene, male</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА</p>	<p><i>Scusa, sai dov'è la libreria? Devi andare dritto e girare a destra dopo il semaforo. /È a destra, dietro l'angolo/accanto alla posta. / Attraversa la piazza e lì c'è la libreria. Gira a destra e va' sempre dritto.</i> <i>Scusi, sa dov'è la stazione ferroviaria? È di fronte al cinema.</i> <i>Dove sono i miei quaderni? Sono sul banco./Sotto la sedia c'è un gatto./ Fra il tavolo e la sedia c'è lo zaino.</i> <i>Vado in biblioteca./ Sono da Paolo./ La borsa è sul tavolo.</i></p> <p>Заповедни начин. Прилози за место (<i>qui, lì, là, giù, su</i>). Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>in, su, da, tra/fra, dietro, davanti, lontano, vicino, di fronte a...</i>). Упитни прилог: <i>dove</i>. <i>C'è/ci sono</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице; природа.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА</p>	<p><i>Che ore sono?/Che ora è? Sono le cinque.</i> <i>Oggi è il 20 maggio 2018.</i> <i>Di solito pranzo alle due./ Mi sveglio alle sette. /A che ora comincia il film?/Alle 18.00.</i> <i>Il treno parte per Firenze alle 10.</i> <i>Quando vai in Italia?/Fra un mese. /In giugno.</i> <i>Che tempo fa? Piove. Nevica. C'è sole. C'è tanto vento. In inverno fa freddo. D'estate fa caldo.</i></p> <p>Упитни прилози: <i>quando</i>. Употреба садашњег времена за изражавање будућности. Прилози за време (<i>adesso, oggi, domani, mai, sempre...</i>). Повратни глаголи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови у Италији; типично радно време.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Di chi è questa bici? È di Paola.</i> <i>È tuo questo libro? No, è di Marco.</i> <i>Questo zaino è mio.</i> <i>Hai un dizionario? Sì, ce l'ho./ No, non ce l'ho.</i> <i>Luigi non ha il biglietto per il concerto.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадности. Питања са <i>di chi</i>. Речца <i>ci</i> у изразима <i>ce l'ho, ce l'abbiamo...</i> Присвојни придеви и заменице. Показни придеви. Одређени и неодређени члан. Негација. Упитна интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Che cosa ti piace fare nel tempo libero? Nel tempo libero mi piace/preferisco....perché...</i> <i>Il mio film preferito è...</i> <i>Ti piace il nuoto?/Ti piace nuotare?/Non mi piace perché...</i> <i>Ti piacciono le lasagne? Sì, mi piacciono molto.</i></p> <p>Глагол <i>piacere</i>. Ненаглашење личне заменице у функцији индиректног објекта (<i>pronomi indiretti</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p><i>Quante persone ci sono (al parco)? Ci sono tre persone che leggono il giornale. Ci sono dei bambini che giocano a calcio.</i> <i>Quanto costa un chilo di mele?</i> <i>Vorrei due etti di prosciutto cotto, grazie. Vorrei un po' di pane, grazie. Compriamo del pane, delle patate e dell'uva.</i> <i>Scusi? Possiamo ordinare?</i></p> <p>Упитни придев /прилог: <i>quanto/i/a/e</i>. Партитиван члан. Прилози за количину <i>poco/molto/tanto; un po'</i>. Основни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину (<i>etto</i>); валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Hallo. Ich bin Anna. Und du? Wie heißt du? Er heißt Andreas. Mein Name ist Andera Zilinski. Freut mich. Wie alt bist du? Ich bin 12. Woher kommst du? Ich komme aus Serbien. Wo wohnt deine Tante? Meine Tante wohnt in Wien. Franz ist mein Schulfreund. Wir gehen in die sechste Klasse. Wann bist du geboren? Am(s)tenWie ist deine Telefonnummer? Wie geht's? Wie geht es Ihnen? Gut, danke. Und dir? Und Ihnen? Na ja, es geht. Schlecht. Auf Wiedersehen. Gute Nacht. Tschüs. Bis bald!</i></p> <p>Презент слабих глагола и најфреквентнијих јаких глагола. Употреба одређеног, неодређеног, негационог, присвојног члана у номинативу и акузативу. Употреба нултог члана. Употреба упитних заменица и прилога (<i>wer, was, wo, wie, wann, woher</i>). Употреба показне заменице <i>das</i>. Исказна и упитна реченица – положај глагола/ред речи. Основни бројеви до 1000.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Herr Becker, Frau Bauer</i>); имена и надимци; начин писања адресе.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПОЈАВА И МЕСТА</p>	<p><i>Meine Freundin ist groß und schlank. Wie sind deine Haare? Blond oder braun? Ihr Hund ist 2 Jahre alt, klein und schwarz. Er frisst gern Kekse. Anna ist meine beste Freundin. Sie ist nett und freundlich. Sie sieht sehr schön aus. Das ist unsere Wohnung. Sie ist neu und groß. Ich finde sie sehr schön. Wir wohnen in der Stadt. Meine Großeltern leben auf dem Lande. Die Natur ist wunderschön. Ich fühle mich wohl in ihrem Haus.</i></p> <p>Презент најчесталијих глагола с префиксом. Употреба придева и прилога као именског дела предиката уз глагол <i>sein</i>. Присвојни чланови/детерминативи у номинативу, дативу и акузативу. Ред речи у исказној и упитној реченици. Употреба предлога с дативом уз глаголе мировања.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике земаља немачког говорног подручја; биљни и животињски свет.</p>
<p>ПОЗИВ НА РЕАГОВАЊЕ И ПОЗИВ НА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p>	<p><i>Gehen wir ins Kino/ Theater/ zum Sportplatz? Warum nicht? Das ist eine gute Idee. Komm, wir basteln ein Spielzeug! Mach mit! Ja, gern./ Leider kann ich nicht. Ich habe keine Zeit./Nein, tut mir leid. Ich muss lernen. Gehen wir zu Peter? Wann treffen wir uns dann morgen? Um sechs an der Bushaltestelle. Möchtest du mitkommen? Wollen wir ihm etwas mitbringen? Ja, vielleicht eine Schokolade.</i></p> <p>Заповедни начин фреквентних глагола. Модални глаголи (<i>können, wollen, möchten</i>). Употреба предлога са акузативом (уз глаголе кретања). Употреба предлога с дативом и акузативом – (<i>an, in, auf, zu</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Entschuldigung, können Sie das Fenster aufmachen? Danke. Ich danke Ihnen/Bitte. Darf ich Sie etwas fragen? Wo ist der Markt? Tut mir leid, das ich weiß auch nicht. Kannst du mir ein Glas Wasser geben? Danke. Vielen Dank. Ich danke dir./Nichts zu danken. Gern geschehen. Hallo. Hier ist Sandra, kann ich Birgit sprechen? Tut mir leid, aber sie ist nicht zu Hause.</i></p> <p>Употреба неодређеног члана у номинативу, дативу и акузативу. Употреба модалних глагола у презенту.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, дружење и пријатељски односи.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Lies den Text und antworte auf die Fragen. Ergänze die Sätze. Schreib deinem Freund/deiner Freundin eine E-Mail/ eine SMS./Du sollst die rote Taste drücken./Kartoffeln schälen/Nudeln kochen.</i></p> <p>Заповедни начин. Употреба модалних глагола у презенту. Инфинитив у функцији заповести.</p> <p>(Интер)културни садржаји: традиционалне/омиљене врсте јела; игре.</p>
<p>УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Herzlichen Glückwunsch! Alles Gute zu/ zum/ zur.....! Zum Geburtstag viel Glück! Ich gratuliere dir zu Frohe Weihnachten/Ostern. Tut mir leid. Schade. Mehr Glück nächstes Mal.</i></p> <p>Употреба личних заменица у номинативу, дативу и акузативу. Узвичне реченице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Ich lebe in einer Großstadt. Meine Wohnung ist im Erdgeschoss/ im zweiten Stock. Was machst du am Wochenende? Ich räume mein Zimmer auf, lerne und am Nachmittag gehe ich aus. Sieht dein Vater gern fern? Was trainierst du? Wann gehst du zum Training? Mittwochs und freitags.</i></p> <p>Садашње време (слаби и јаки глаголи, глаголи с префиксом, модални глаголи). Употреба прилога за време и место (<i>donnerstags/da, dort, hier</i>). Ред речи у исказној, упитној и узвичној реченици.</p> <p>Редни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Ich war gestern bei Maria. Am Montag hatten wir kein Deutsch, unsere Lehrerin war krank. Was hast du gefrühstückt? Ich habe Butterbrot gegessen und Tee getrunken. Meine Großeltern hatten viele Tiere auf dem Bauernhof. Mozart ist in Salzburg geboren. Er war Pianist und Komponist. Er hatte eine Schwester. Er war sehr berümt.</i></p> <p>Прошло време. Претерит помоћних глагола <i>sein/haben</i>. Перфект најфреквентнијих слабих и јаких глагола. Прилози и прилошки изрази за време: <i>gestern, vorgestern, vor drei Tagen, letztes Jahr, im Jahr 1746...</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p><i>Am Samstag gehen wir ins Museum. Wir treffen uns um 10 Uhr vor dem Museum. Kommst du mit? Gerne. Ich möchte am Sonntag eine Grillparty machen./Um wieviel Uhr sollen wir kommen? Kannst du mir morgen beim Umzug helfen?/Leider kann ich nicht. Ich muss zu meinen Großeltern gehen. Mein Opa hat Geburtstag.</i></p> <p>Употреба садашњег времена за будућу радњу. Предлози. Прилози за време (<i>heute, morgen, bald...</i>). Модални глаголи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Mir ist kalt/heiß. Ich habe (keinen) Hunger/Durst. Ich bin müde/traurig/froh. Ich habe Angst. Ich fühle mich (nicht) wohl. Mein Kopf tut weh. Ich habe Kopfschmerzen./Tut mir leid, nimm dann eine Tablette ein./ Geh ins Bett/ Du sollst zum Arzt gehen. Das macht mir großen Spaß! Das finde ich toll!</i></p> <p>Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу. Заповедни начин (друго лице јединице и множине). Прилози за начин (<i>viel, gern, schlecht, super, toll</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА</p>	<p><i>Entschuldigung, wie komme ich zur Bibliothek?/Gehen sie geradeaus und dann die erste Straße links. Gibt es hier eine Apotheke? Ja, sie ist gleich neben der Post/ hinter dem Hotel. Novi Sad ist etwa 80km von Belgrad entfernt. Wo liegt der Bodensee? In der Schweiz? Warst du schon am Bodensee? Der See ist 60km lang und 14km breit.</i></p> <p>Употреба датива и акузатива уз глаголе мировања и кретања. Прилози за правац и место: <i>geradeaus, links, rechts</i>. Заповедни начин.</p> <p>Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>in, an, auf, hinter, unter, vor, neben, zwischen...</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице; природа.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА</p>	<p>Употреба садашњег времена за изражавање будућности. Прилози за време (<i>heute, manchmal, immer, nie...</i>). Повратни глаголи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови у земљама немачког говорног подручја; типично радно време.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Ist das dein Bruder? Nein, mein Bruder ist viel größer. Wessen Auto ist das? Das ist das Auto von unserer Nachbarin. Wem gehört diese Tasche? Das ist Marias Tasche. Ich brauche einen Kugelschreiber./Nimm meinen. Ich habe einen Hund und keine Katze.</i></p> <p>Употреба присвојних чланова у номинативу, дативу и акузативу. Изражавање припадности предлогом <i>von</i> + датив. Употреба глагола <i>gehören</i>.</p> <p>Употреба одређеног и неодређеног члана. Негација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Was machst du gern/nicht gern? Ich spiele gern Klavier. Früh aufstehen mag ich nicht. Ist du gern Erdbeeren? Ja, sie sind so lecker. Gehst du gern einkaufen? Nein, das finde ich langweilig. Wie findest du unsere neue Deutschlehrerin?/Sie ist nett und hübsch. Mein Lieblingschauspieler ist ein Italiener. Was isst du lieber – Äpfel oder Birnen? Basketball spiele ich am liebsten.</i></p> <p>Презент модалног глагола <i>mögen</i>. Сложенице – род и грађење: (рецептивно). Глаголи <i>finden</i> и <i>gefallen</i> за изражавање допадања/недопадања. Компарација придева <i>gut, gern</i> и <i>viel</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p><i>Wie viele Häuser siehst du auf dem Bild? Da sind 10 Häuser, nicht wahr! Wieviel Butter brauchst du für den Kuchen? 200 Gramm. Gibt es etwas Butter im Kühlschrank? Ja, wir brauchen keine Butter. Haben Sie Äpfel? Ja, wieviel brauchen Sie? Zwei Kilo. Und was kostet ein Kilo? 2,20 Euro. Haben Sie diesen Rock in Größe 36? Dieser Rock kostet 12 Euro, das ist nicht teuer. Wie viele Schüler haben eine Eins in Mathe bekommen? Nur 5 von 25 Schülern in der Klasse. Also nur ein Fünftel, das ist nicht gut.</i></p> <p>Употреба језичких средстава квантификације. Исказивање количине и цене. Основни бројеви до 1000.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валута, читање цена, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>

РУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</p>	<p><i>Здравствуй/те! Привет! Как тебя зовут? Меня зовут Елена. Как твоя фамилия? Моя фамилия Петров. Ты откуда? Я из Москвы, а ты? Я из Сербии, из Белграда. Сколько тебе лет? Мне 12 лет. Я родился /родилась 17 марта. На какой улице ты живёшь? Я живу на улице Школьная, дом 13, квартира 11. На каком этаже? На втором. У тебя есть имейл? Это моя семья – маму зовут Мария, папу Виктор, сестру Ирина, а брата Иван. В каком классе ты учишься? Как зовут твою учительницу? Мою учительницу зовут Анна Ивановна. Это мой друг Саша, а это моя подруга Лена, они мои одноклассники. Какие школьные предметы ты любишь? Ты занимаешься спортом? Я занимаюсь футболом, тренируюсь три раза в неделю. Пока!</i></p> <p>Презент повратних глагола: <i>учиться, заниматься</i>, Презент глагола са суфиксом <i>-ОВА-, -ЕВА-</i>: <i>рисовать, танцевать, тренироваться</i>. Презент глагола <i>жить</i>. Конструкције за изражавање посесивности личним заменицама: у + ген (<i>у меня, у тебя, у него, у неё, у нас, у вас, у них</i>). Род именица, номинатив јединице и множине.</p> <p>(Интер)културни садржаји: Општеприхваћене норме понашања, учтивости; имена, патроними, презимена; представљање, степени родства; нумерисање спратова.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПОЈАВА И МЕСТА</p>	<p><i>Он высокий и стройный. У него/неё голубые глаза и светлые волосы. Какой у тебя рост? Какие у тебя глаза? А у твоей подруги? Что надела Лена? Она надела зелёную юбку, блузку в полоску и чёрный свитер. Моя сестра маленькая – моложе меня на 3 года, но умная и трудолюбивая. У меня котёнок, маленький, белый, пушистый. Моя родина – Сербия. Белград столица Сербии, он меньше Москвы. В нём много достопримечательностей. Москва – столица России. Санкт-Петербург – северная столица России.</i></p> <p>Придеви. Род, број и слагање с именицама. Присвојне заменице: <i>мой, твой, наш, ваш, их</i>. Слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: у+ген (<i>у меня, у тебя, у него, у неё, у нас, у вас, у них</i>). Прост компаратив фреквентних придева/прилога: <i>больше, меньше, лучше, моложе, старше</i>. Неконгруентни атрибут изражен акузативом са предлогом <i>в</i>: <i>блузка в полоску</i>. Прошло време фреквентних глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике Русије, градови и њихове знаменитости.</p>
<p>ПОЗИВ НА РЕАГОВАЊЕ И ПОЗИВ НА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p>	<p><i>Я хочу пригласить тебя на Новый год/вечеринку. Вечеринка у меня дома. Папа, разреши нам пригласить всех одноклассников! Ну, ладно, пусть все придут. У меня к тебе просьба. Спасибо за приглашение, я обязательно приду. Завтра, к сожалению не смогу. Извини, но я не смогу прийти. День рождения, к сожалению, без меня. Давай играть в баскетбол! Поиграем вместе? Пусть Саша играет в футбол. Давай пойдём в кино завтра! Где встречаемся? Около метро. Во сколько? В пять. Он согласен (согласна; согласны). Они не против?</i></p> <p>Заповедни начин: прво лице множине (с речцом <i>давай</i> и без ње): <i>Поиграем вместе! Давай поиграем вместе! Давай играть вместе!</i>; треће лице јединице/множине: <i>Пусть Саша играет!</i> Упитни искази без упитне речи. Интонација. Предлошко-падежне конструкције (у, около, без+ген.; к+дат; в, на+акуз; с, за+инстр; на+лок). Модалне конструкције (личне и безличне): <i>мне надо; я должен/должна</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Тебе помочь? Нет, спасибо. Да, пожалуйста. Что тебе нужно? Тебе нужна ручка? Нет, у меня есть. Ты хочешь апельсин? Хочу, спасибо. Здесь можно фотографировать? Передай, пожалуйста, соль. Конечно, вот она. Спасибо огромное! Не за что. Ничего. Извини(те), можно вопрос?</i></p> <p>Садашње време глагола <i>хотеть</i>. Предикатив <i>можно</i>. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, дружење и пријатељски односи.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Переведи и сравни! Обрати внимание! Обведи кружком букву правильного ответа. Составь предложения! Постарайтесь угадать! Прочитай стихи! Закрой глаза! Расскажи о себе! Пропусти один ход! Иди два хода вперёд/назад. Возьми яблоко, нарежь его на ломтики! Налей воду в кастрюлю! Свари пельмени! По газонам не ходить! В обуви не ходить! Осторожно! Двери закрываются!</i></p> <p>Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање правила понашања.</p>

<p>УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>С празником! Поздрављају тебa с днём рождения! Желая тебе здоровья, счастья и удачи! Всего хорошего! С Новым годом, с новым счастьем! С Рождеством! Счастливо! Тебе/вам тоже всего хорошего. Поздравляю с успехом! С приездом! Добро пожаловать! С Днём победы! С Восьмым марта! Спасибо тебе за твою любовь. Целую тебя крепко!</i></p> <p>Садашње и прошло време глагола. Глаголи <i>хотеть, желать/пожелать кому что, поздравить (кого с чем)</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Я живу на втором этаже. Ты живёшь в одноэтажном или многоэтажном доме? У меня брат и сестра. Они не ходят в школу. Что ты делаешь по воскресеньям? Во сколько ты ложишься спать вечером? У него в комнате беспорядок. Они сейчас завтракают. Что ты обычно ешь на завтрак? Обычно я в школу езжу на автобусе. Каждый день я хожу на тренировки по баскетболу. После школы я гуляю с собакой. Я хорошо знаю математику. Он умеет играть на гитаре? Ты можешь позвонить мне сегодня вечером? Я позвоню тебе после ужина. Когда и где мы встретимся? Папа стоит в пробке. Я хорошо плаваю. Моя маленькая сестрёнка ещё не ходит. Мы едем на экскурсию! Не могу дождаться!</i></p> <p>Глаголи кретања (садашње време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать</i>. Будуће време. Прилози за време: <i>утром, днём, вечером, ночью, весной, осенью</i>. Садашње време глагола <i>есть и пить</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Как ты провёл свои летние/зимние каникулы? Как ты провёл выходные? Что ты выучил на уроках русского языка? Где ты был в прошлую среду в пять часов? Я был дома. Ты смотрела вчера фильм? Во сколько начался фильм? Я не смотрел телевизор вчера. Ты ездил к бабушке? По телевизору показывали мой любимый сериал. В пять лет я умел плавать. Мы побежали к реке. Сегодня утром дедушка носил дрова в сарай. Я привёз из Москвы книгу для тебя. Пушкин родился в Москве.</i></p> <p>Прошло време фреквентних повратних и неповратних глагола. Прилози за време: <i>вчера, сегодня, утром, вечером, ночью...</i> Глаголи кретања (прошло време): <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать, бежать/бегать, нести/носить, вести/водить, везти/возить</i>. Префиксални глаголи кретања. Интонација упитних исказа без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p><i>Кем ты станешь? Я стану лётчиком. А ты кем хочешь стать? Я хочу стать учительницей. Мой брат хочет быть программистом. Сегодня вечером мои родители идут в гости. После обеда я напишу домашнее задание. Завтра мы пойдём к бабушке в гости. У нас завтра контрольная работа по русскому языку.</i></p> <p>Будуће време. Будуће време глагола <i>быть и стать</i>. Конструкције <i>стать, быть</i> + инстр. Неконгруентни атрибут изражен дативом с предлогом <i>по</i>: <i>контрольная по физике, специалист по математике</i>. Садашње време у значењу будућег.</p> <p>(Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Мне холодно/жарко. Мне хочется есть/пить. Надень куртку! Сними капюшон! Как ты себя чувствуешь? Плохо. У меня болит голова. Как ты? Хорошо, спасибо. Налей мне воды, пожалуйста! Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется! Хочешь пойти к Борису? Конечно, хочу.</i></p> <p>Безличне реченице. Глагол <i>хотеть</i>. Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>). Заповедни начин глагола <i>есть и пить</i>. Упитни искази без упитне речи. Интонација.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.</p>

ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА	<p><i>Где книжный магазин? Рядом с нашей школой. Где окно? На стене. Где рюкзак? Под столом. Где картина? Над доской. Слева от шкафа – доска. Мой дом двухэтажный. Моя квартира трёхкомнатная. Моя комната небольшая. Слева от двери, у окна, стоит письменный стол. Посередине комнаты маленький диван со столиком. В углу стоит моя кровать. Под моим окном растёт большая липа. У моего дедушки в деревне красивая дача. Его дача больше дачи его брата.</i></p> <p>Генитив, инструментал, локатив с предлозима. Компаративи <i>больше, меньше</i>. Слагање придева с именицама.</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; локалне мерне јединице; природа.</p>
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	<p><i>Который час? Сколько времени? Когда начинается первый урок? В полдевятого. Когда у тебя тренировки по плаванию? По понедельникам и четвергам. Во сколько? В котором часу? В пять часов. Сколько в классе девочек, а сколько мальчиков? Я родилась шестого февраля. Какая погода? Холодно. Снег идёт. Жарко и душно на улице. Какое сегодня число? Первое апреля. Какого числа начинается чемпионат по футболу? Двадцатого апреля. Когда начинается матч? В три часа по московскому времени.</i></p> <p>Основни бројеви до 1000. Облици час, часа, часов уз основне бројеве. Редни бројеви. Слагање редног броја с именицом у роду, броју и падежу (<i>двадцатое апреля, двадцатого апреля</i>). Безличне реченице с предикативима (<i>мне жарко, на улице холодно</i>). Упитни искази без упитне речи. Интонација. Упитне заменице и прилози.</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА	<p><i>У меня есть собака. Мою собаку зовут Бобик. Это твоя собака? Нет, не моя. Это собака моего друга. Да, моя. У меня нет мобильного. У кого есть сестра/брат? У моей мамы светлые волосы. У них в голове только компьютеры. У неё много книг. Это дом бабушки. Это наша школа. Это мой город/моя страна. Чей это рюкзак?</i></p> <p>Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица и именица (<i>у меня, у мамы</i>); именица + именица у генитиву (<i>дом папы</i>). Општа негација (<i>нет и не</i>). Посебна негација (<i>Не моя собака</i>). Присвојне заменице. Интонација упитних исказа без упитне речи. Упитно-присвојна заменица <i>Чей?</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? В свободное время я занимаюсь спортом. Она занимается в музыкальной школе. Я играю в волейбол. Я интересуюсь фигурным катанием и футболом. Я интересуюсь историей и культурой Сербии. Мне не нравятся зимние виды спорта. Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мне нравится российская рок и поп-музыка. Чем ты интересуешься?</i></p> <p>Глаголи <i>заниматься, интересоваться</i> чем. Безлична употреба глагола <i>нравиться</i>. Упитни искази без упитне речи.</p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	<p><i>Сколько мальчиков, сколько девочек в классе? В классе 12 мальчиков и 15 девочек. Сколько тебе лет? Мне 15 лет. А твоей подруге? У нас в библиотеке мало книг. Нет, молока нет, но кефир есть. Там несколько яблок. Сколько стоит клубника? 150 рублей за килограмм. Список покупок продуктов: килограмм муки, два килограмма сахара, 300 грамм ветчины, 200 грамм сыра, 2 пакета молока. Мне, пожалуйста, борщ и котлету. А мне суп и макароны с сыром. Пожалуйста, я хочу заказать кофе и апельсиновый сок. А мне, пожалуйста, компот. Сколько с нас? С вас 300 рублей.</i></p> <p>Упитне заменице и прилози. Основни бројеви до 1000. Интонација упитних исказа без упитне речи. Заповедни начин фреквентних глагола. Заменички бројеви <i>сколько, несколько</i> и прилошки бројеви <i>много, мало</i> +генитив множине именица (<i>несколько яблок</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; мере за тежину, валута, намирнице и производи специфични за рускојезичну културу.</p>

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА.</p>	<p><i>Salut, ça va ? Ça va, merci ! Comment allez-vous ? Je vais bien, merci ! Bonsoir ! Bonne nuit ! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain. A bientôt. Je m'appelle Jean. Je suis français. J'habite à Lyon. Mon adresse est : 34, rue Jacques Prévert. Tu t'appelles comment ? Tu habites où ? Quel est votre nom ? Quelle est votre adresse ? J'ai douze ans. Je suis née le 14 décembre. Et toi, tu as quel âge ? Quelle est ta date de naissance ? C'est mon copain/ ma copine. Elle s'appelle Jelena. Elle est née à Kragujevac, mais elle vit à Novi Sad.</i></p> <p>Личне заменице. Садашње време фреквентних глагола. Питање интонацијом. Питање са упитним речима (<i>comment, où, quel...</i>). Основни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа (<i>Monsieur, Madame</i>); имена и надимци; начин писања адресе.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА</p>	<p><i>Paul a les yeux bleus et les cheveux blonds. Il est très gentil. C'est mon meilleur ami. Il porte une blouse verte. La vache est un animal domestique, elle donne du lait. La rose a un beau parfum. C'est notre classe. Elle est grande et claire. Dans notre classe il y a un tableau blanc. Dans ma ville il y a un cinéma et un musée. Paris, Lyon et Marseille sont les villes les plus grandes de France.</i></p> <p>Описни придеви: род, број и место. Поређење придева. Присвојни придеви. Садашње време фреквентних глагола.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике франкофонних земаља; биљни и животињски свет.</p>
<p>ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p>	<p><i>On pourrait aller au cinéma demain. Je t'invite à mon anniversaire vendredi soir. Viens avec moi ! Dans notre école on organise un atelier de BD et je vais m'inscrire; toi aussi, tu es intéressé ? C'est une bonne idée ! Pourquoi pas ? On y va ! Très bien ! Je t'appelle demain. Désolé, je ne peux pas, je suis occupée. Cela ne m'intéresse pas beaucoup.</i></p> <p>Кондиционал (<i>pouvoir</i>). Заповедни начин. Негација. Садашње време фреквентних глагола. Наглашене личне заменице.</p> <p>(Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>Est-ce que tu pourrais m'aider, s'il te plait ? Tu me passes le sel, s'il te plait ? Oui, bien sûr. Volontiers. Voilà. Merci bien ! Vous êtes très gentil. Je t'en prie/ Je vous en prie. De rien. Pouvez-vous me dire l'heure, s'il vous plait ? Le train arrive à 15h30. A quelle heure commence le concert ? Pardon ? Je suis désolé, je ne sais pas. Excusez-moi !</i></p> <p>Питање са <i>est-ce que</i>. Инверзија (у устаљеним изразима). Кондиционал учтивост (<i>tu pourrais...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације дружење и пријатељски односи.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>Répondez aux questions. Complétez les phrases. Écoutez et répétez. Faites une enquête dans votre classe. Travaillez à deux. Dans ton cahier, classe les adjectifs dans le tableau. Lavez les pommes et les fraises. Coupez les fruits en morceaux. Mettez-les dans un saladier. Faites une ronde. Lance le ballon. Il n'est pas permis d'utiliser le téléphone portable.</i></p> <p>Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: традиционалне/омиљене врсте јела; игре.</p>

<p align="center">УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ И ЖАЉЕЊА</p>	<p><i>Bon anniversaire ! Bonne et heureuse année ! Bonne fête ! Joyeux Noël! Bravo, très bien! Merci, à toi / à vous aussi ! Meilleurs vœux ! Je suis désolé ! C'est dommage !</i></p> <p>Придеви (<i>bon, bonne</i>). Узвичне реченице. Предлози (<i>à</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: најзначајнији празници и начин обележавања /прославе.</p>
<p align="center">ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Mes grands-parents habitent à la campagne. Nous avons un appartement au troisième étage. Le matin je me lève à 8 heures. Je vais au lit avant minuit. Sa sœur ne vas pas à l'école. Les élèves en France vont à l'école le mercredi matin ou le samedi matin. Qu'est-ce que tu fais ? Je joue aux jeux vidéo. Pendant les vacances d'été, je vais toujours au bord de la mer.</i></p> <p>Одређени и неодређени члан. Сажети члан (<i>au</i>). Садашње време фреквентних глагола, рачунајући и повратне. Садашње време неправилних глагола <i>être, avoir, aller, faire</i>. Прилози за време (<i>toujours, souvent</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p align="center">ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Qu'est-ce que tu as fait hier après-midi ? Je suis allée à la piscine. Tu es arrivée à quelle heure chez Marie ? Il a visité Paris en juillet. Il a fait des photos avec son portable. Jules Verne est né à Nantes. Il a écrit beaucoup de romans d'aventures.</i></p> <p>Перфекат (<i>passé composé</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
<p align="center">ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p><i>Il y a un bon film à la télé ce soir, je vais le regarder. Je vais te montrer mon nouveau portable. Vous allez visiter l'exposition ? Qu'est-ce que tu feras ce week-end ? Demain elle ne peut pas sortir, elle doit travailler.</i></p> <p>Блиско будуће време (<i>futur proche</i>). Просто будуће време (<i>futur simple</i>). Садашње време (за изражавање будућности).</p> <p>(Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.</p>
<p align="center">ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>J'ai sommeil / chaud / froid. J e ne me sens pas bien. J'ai mal à la tête. Tu es fatigué ? Prends un sandwich/ un verre d'eau/ une orange. Non merci, je n'ai pas soif/ faim. Reposez-vous bien. J'ai peur. Ce n'est rien, ne t'inquiète pas. Je suis très content. Il est un peu triste. C'est excellent !</i></p> <p>Садашње време глагола <i>avoir</i> и <i>être</i>. Садашње време повратних глагола. Заповедни начин.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.</p>
<p align="center">ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА</p>	<p><i>La boulangerie se trouve près de la poste. Dans notre ville il y a un grand stade de football. Pour aller à la gare, tournez à droite. La bibliothèque se trouve entre le musée et le collège. Dans la classe, nous avons un tableau noir et un tableau blanc. Le sac est sous la table. La cuisine est en face de la salle à manger. Pour venir au lac, il faut traverser le parc.</i></p> <p>Неодређени члан (<i>un, une, des</i>). Предлози (<i>dans, sous, sur, devant, derrière, entre</i>). Прилози за место (<i>ici, là, à côté</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА</p>	<p><i>Quelle heure est-il ? Il est sept heures et demie. Il est neuf heures moins le quart. Quel jour sommes-nous ? Vendredi. Aujourd'hui c'est le 21 mai. A quelle heure finit notre cours ? Le film commence à 20 heures. Nous avons les vacances en janvier. Quel temps fait-il ? Il pleut. Il neige. Il fait beau/ chaud/ froid. Il fait du vent. Dans ma ville il neige souvent l'hiver. En Provence il fait plus chaud que dans les Alpes.</i></p> <p>Униперсонални глаголи и конструкције (<i>il est...</i>, <i>il fait...</i>). Основни бројеви. Садашње време неправилних глагола (<i>être, aller, faire</i>). Парцијално питање са упитним речима (<i>quel/ quelle</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови у франкофоним земљама; типично радно време.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>Je cherche mon ballon. Leur maison se trouve au bord de la mer. Ce n'est pas mon dictionnaire. C'est votre voiture ? Elle a deux chats et un chien. Je n'ai pas son numéro de téléphone. C'est à moi. A qui est ce portable? A toi ou à Pierre?</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадања (<i>à moi, à toi, à qui</i>). Присвојни придеви. Негација (<i>ne/ n'... pas</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>Qu'est-ce que tu aimes faire quand tu n'es pas à l'école ? J'aime jouer aux jeux vidéo. Quel est ton sport préféré ? J'aime le tennis. Je n'aime pas le judo. Elle adore le chocolat. Cette BD me plaît.</i></p> <p>Одређени члан (<i>le, la, l', les</i>). Садашње време фреквентних глагола. Конструкција са инфинитивом (<i>j'aime jouer...</i>). Негација (<i>ne/ n'... pas</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p><i>Dans le parc il y a 4 enfants : deux garçons et deux filles. Combien coûte cette trousse ? 5 euros. Il faut acheter deux baguettes à la boulangerie. J'ai acheté deux bouteilles d'eau minérale. Je voudrais un kilo de tomates et deux kilos de bananes. Dans le frigo il y a du jambon, mais il n'y a plus de fromage. Je mange beaucoup de fruits.</i></p> <p>Основни бројеви. Прилози (<i>beaucoup, peu, moins, plus</i>). Упитне речи (<i>combien</i>). Презентатив <i>il y a</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
<p>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА.</p>	<p>Hola Hola + nombre Señor / Señora + apellido Por favor Saludo + soy / me llamo Hola, soy Pedro, ¿qué tal? Buenos días, me llamo Dani Rovira; soy actor. Hola, ¿eres Rosa? Sí, soy yo. Encantado/a ¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años...? ¿Dónde...? ¿De dónde eres? ¿A qué te dedicas? ¿Cómo se llama tu hermano? ¿Cuántos años tiene? ¿A qué se dedica? Me llamo Ana; soy estudiante de español. Tengo 12 años y vivo en Zajevar. Esta es mi mejor amiga. Se llama Silvina. Ella y yo estamos en la clase de español.</p> <p>Презент индикатива (фреквентни правилни глаголи и неправилни глаголи <i>ser, estar</i>). Личне заменице. Упитне речи (<i>qué, quién/es, cómo, dónde, de dónde</i>). Показне заменице. Бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; титуле уз презимена особа; имена и надимци; начин писања адресе.</p>

<p>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, ПОЈАВА И МЕСТА</p>	<p><i>Carlos está en nuestra clase de inglés. Es un estudiante argentino. Es moreno, alto y tiene ojos azules. Hoy lleva unos vaqueros y una camiseta amarilla. Es muy buen amigo.</i> <i>El libro es interesante. Es sobre una aventura de los piratas.</i> <i>El piso de Elena es muy bonito. Tiene un salón, una cocina, un baño y dos habitaciones. Está en el cuarto piso. Hay un balcón con flores.</i> <i>Hay mucha gente.</i> <i>¿Hay parques en tu barrio? –Sí, hay.</i> <i>En mi ciudad hay un cine / no hay cines.</i></p> <p>Презент индикатива (фреквентни правилни глаголи и неправилни глагол <i>ser; estar; tener</i>). Фреквентни описни придеви. Род, број и слагање с именицама. Присвојни придеви. <i>hay</i> + неодређени члан/одсуство члана.</p> <p>(Интер)културни садржаји: најважније географске карактеристике неких земаља у којима се говори шпански језик; биљни и животињски свет.</p>
<p>ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ</p>	<p><i>quieres + infinitivo</i> <i>¿Quieres salir esta tarde? Sí. / No, no puedo. / No, lo siento.</i> <i>Te invito a +</i> <i>Te invito a mi fiesta de cumpleaños. –Muchas gracias.</i> <i>Sofía te invita a celebrar su 12 cumpleaños. Te espera en su casa el próximo 6 de octubre.</i></p> <p>Презент индикатива (фреквентни правилни глаголи) <i>querer</i> + инфинитив глагола <i>poder</i> + инфинитив глагола Потврдни и одрични облик. (Интер)културни садржаји: разонода; прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p><i>poder + infinitivo</i> <i>¿Te puedo ayudar? Está bien, gracias. / Sí, gracias.</i> <i>¿Me puedes ayudar? –Sí, claro. –Muchas gracias. /</i> <i>–No, lo siento. – No pasa nada.</i> <i>querer + un/una...</i> <i>Quiero un vaso de agua. Aquí tienes.</i></p> <p><i>poder</i> + инфинитив глагола Личне заменице – COID (<i>me, te, le, nos, os, les</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтиве комуникације, дружење и пријатељски односи.</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p><i>El juego consiste en contestar a las preguntas. Utiliza el ratón para marcar tu respuesta.</i> <i>Cortar la patata, rellenar la patata con queso y llevar al horno. ¡Buen provecho!</i></p> <p>Заповедни начин за друго лице најфреквентнијих правилних глагола. Инфинитив за изражавање налога. Одређени члан <i>el, la, los, las</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: традиционалне/омиљене врсте јела; игре.</p>
<p>УПУЋИВАЊЕ ЧЕСТИТКИ И ИЗРАЖАВАЊЕ ЗАХВАЛНОСТИ И ЖАЉЕЊА</p>	<p><i>¡Enhorabuena!</i> <i>¡Felicidades!</i> <i>¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias.</i> <i>¡Felices fiestas! A ti también.</i> <i>Te deseo feliz Navidad y próspero Año Nuevo.</i> <i>Lo siento.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања; честитање.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У САДАШЊОСТИ</p>	<p><i>Vivo en un piso en la primera planta.</i> <i>¿Qué haces los fines de semana? –Estudio, hago deporte, a veces veo una película. Los domingos siempre almuerzo con mis abuelos.</i> <i>¿Hablas español? –Puedo entender algo.</i> <i>Soy bueno en deportes.</i> <i>Hoy no tenemos clases; vamos de excursión.</i></p> <p>Индикатив презента фреквентних глагола <i>poder</i> + инфинитив/<i>ser bueno en</i> + за изражавање способности Одређени члан уз дане у недељи. Прилози за учесталост (<i>siempre, a veces, nunca</i>). Предлози за описивање начина кретања (<i>a pie, en coche...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања.</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И РАДЊЕ У ПРОШЛОСТИ</p>	<p><i>Era un día en el verano cuando no había escuela. Podía quedarme en la playa y no hacer nada. Hacía sol pero no tenía calor. Era perfecto.</i> <i>Hace 30 años no había móviles...</i></p> <p>Индикатив имперфекта. <i>poder</i> за изражавање способности у прошлости <i>hace</i> + временски период</p> <p>(Интер)културни садржаји: живот некад и сад.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПЛАНОВА И НАМЕРА</p>	<p><i>¿Viajas mañana? –Sí, salimos a las nueve.</i> <i>El domingo voy al cine.</i></p> <p>Индикатив презента за изражавање планова и намера.</p> <p>(Интер)културни садржаји: свакодневни живот, обавезе и разонода; породични и пријатељски односи.</p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>Tengo hambre/ sed/ calor/ frío.</i> <i>Tengo hambre. –¿Quieres un bocadillo? –Sí, gracias.</i> <i>¿Cómo estás? ¿Estás bien? –¡Muy bien! Estoy triste. Estoy cansado/cansada.</i></p> <p>tener + hambre, sed, sueño, calor, frío estar + bien, mal, alegre, triste, cansado/a</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона; емпатија.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И ВЕЛИЧИНА</p>	<p><i>¿Dónde está tu libro? –Está en la mesa.</i> <i>¿Hay una tienda aquí? –Sí, está muy cerca.</i> <i>El museo de la naturaleza está en el parque. Se encuentra enfrente del castillo.</i> <i>Es un museo grande/muy grande.</i></p> <p>Прилози <i>aquí, ahí, allí.</i> Прилошке одредбе <i>muy cerca, muy lejos.</i> Предлози за изражавање положаја и просторних односа (<i>a, en, sobre, debajo de, al lado de, enfrente, a la derecha...</i>) <i>Hay / Está, están</i> <i>Ir a, estar en, venir de</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА</p>	<p><i>¿Qué hora es? –Son las nueve. Es la una y cuarto.</i> <i>¿Qué día es hoy? –Hoy es el 13 de mayo. Estamos a 13 de mayo.</i> <i>La película empieza a las ocho.</i> <i>¿Qué tiempo hace? –Hace sol, viento, frío... Lluve. Nieva.</i></p> <p>Индикатив презента. Прилози за време (<i>ahora, hoy, mañana</i>). Редни бројеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: климатски услови у највећим земљама шпанског говорног подручја; разлика у часовној зони (Београд – Мадрид – Мексико); типично радно време.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>¿De quién es este perro? –Es mi perro. Es el perro de Iva.</i></p> <p>Присвојни придеви.</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ИНТЕРЕСОВАЊА, ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</p>	<p><i>¿Qué te gusta hacer?</i> <i>Me gusta mucho leer. No me gusta correr.</i> <i>Me gusta el chocolate. No me gustan las discotecas.</i> <i>Me gusta más leer que escribir.</i> <i>Me interesa pintura.</i> <i>¿Té o leche? –Prefiero un té.</i></p> <p><i>gustar/interesar</i> + именица / инфинитив Одређени члан с глаголом <i>gustar</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм).</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА</p>	<p><i>¿Hay mucha gente? –No, hay cuatro personas.</i> <i>¿Cuánto dura la película? –Dura tres horas.</i> <i>¿Cuánto vale un zumo? –Son dos euros.</i> <i>Lista de compras: un pan, dos litros de leche, 200 gramos de jamón, un kilo de tomates</i></p> <p>Основни бројеви до 1000. Множина именица. Квантификатори – <i>mucho, poco</i>. Упитни придев <i>cuánto/a/os/as</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локална мерна јединица за тежину; валута, намирнице и производи специфични за циљну културу.</p>

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултурност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе, наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретне одељења, имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних једини-

ца имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упутује ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Структуриран је тако да наставника постепено води од исхода, преко комуникативне функције као области, до препоручених језичких активности и садржаја у комуникативним функцијама. Применом

оваквог приступа у настави страних језика, ученик се оспособљава да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Овај приступ подразумева уважавање следећих ставова:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;

- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;

- битно је значење језичке поруке;

- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

- настава се заснива и на социјалној интеракцији с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

- поимање програма наставе и учења као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;

- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнута.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда панона, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);

- препознавање везе између група слова и гласова;

- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;

- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;

- замењивање речи цртежом или сликом;

- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „улеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);

- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;

- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);

- писање честитки и разгледница;

- писање краћих текстова.

Увођење дечје књижевности и транспоноване у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи остварују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем. Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),

- референцијалну (о темама о којима је реч) и

- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора, зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,

- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,

- од особина онога ко говори,

- од намера с којима говори,

- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,

- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца, разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читам да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова, итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексичку и комуникативне способности. За ову језичку активност, у оквиру програма, предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
 - излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
 - спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
 - реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, напореда с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предусло-

ва овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Улога граматике у процесу овладавања језиком је пре свега практична и састоји се у постављању основе за развијање комуникативне компетенције. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и

залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

4. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ И НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су у програмима за сваки обавезни предмет и изборни програм у делу *Упутство за остваривање програма*

5. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

5.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и

услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

6. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

6.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (историја, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

6.2. Начин прилагођавања програма за двојезично образовање

Школа, у складу са неопходним условима за рад у двојезичној настави и квалификованим стручним кадром, одређује предмете, фонд часова који ће се реализовати на страном језику као и начин остваривања наставе која се одвија на страном језику.

7. ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

7.1. Упутство за остваривање слободних наставних активности

Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Оне могу бити из природних или друштвених наука, уметности и културе, технике, као и других области у складу са интересовањима ученика, просторним и људским ресурсима. Школа је у обавези да ученицима понуди листу од три слободне наставне активности, а ученик обавезно бира једну од њих и похађа током целе школске године. Слободне наставне активности реализују се по програму који припрема школа или по програмима који су претходно донети као изборни (нпр. Свакодневни живот у прошлости, Цртање, сликање, вајање, Чуvari природе, Хор и оркестар, Шах и сл.). Сврха ових активности је оснаживање ученика да препознају своја интересовања и способности које су важне за професионални развој и доношење одлука за наставак школовања и зато ученици могу сваке године бирати различите слободне наставне активности. Наставу треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учење, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија.

7.2. Упутство за остваривање ваннаставних активности

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите програме ваннаставних активности у складу са интересовањима ученика, ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, екскурзије, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Наставници, одељенске старешине и стручни сарадници кроз свој непосредни рад са ученицима упознају их са понудом ваннаставних активности, њиховим садржајем, начином рада и сврхом. Такође, потребно је да и родитељи буду упознати са понудом школе и мотивисани да њихова деца изаберу оне активности које им највише одговарају.

План и програм ваннаставних активности школа сама припрема у складу са исказаним интересовањима ученика и својим могућностима. Избор начина рада треба да буде у функцији подстицања активног учешћа ученика и њихове самосталности. Неке активности могу бити тако организоване да их заједнички воде два и више наставника (на пример: драма, покрет, музика).

Учешће ученика у друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним активностима доприноси многим важним исходима образовања и васпитања, као што су:

- задовољење различитих образовних потреба и интересовања ученика;
- препознавање професионалних способности и интересовања, упознавање са светом рада;
- надоградња исхода који се остварују у оквиру редовне наставе и доприносе развоју међупредметних исхода;
- унапређивање различитих способности (интелектуалне, физичке, креативне, радне...);
- јачање капацитета ученика за разликовање безбедног од небезбедног понашања и заштиту од ризичног понашања;
- подстицање хуманог и одговорног односа према себи, другима и окружењу, јачање осетљивости за оне којима је потребна помоћ (нпр. стари и болесни);
- унапређивање различитих врста писмености (језичке, медијске, културне, научне...);
- култивисање коришћења слободног времена;
- подстицање интеркултуралног дијалога;
- разумевање концепта инклузије и јачање осетљивости за различитост;
- јачање генерацијских веза између ученика различитих одељења без компетитивности;
- релаксација, растерећење напетости ученика, самоисказивање;
- јачање везе са локалном заједницом;
- развој осећања припадности својој школској заједници;
- подстицање самосталности, проактивности и предузимљивости;
- припрема за решавање различитих животних ситуација;
- промоција школе и њеног идентитета.
- Школа треба да настоји да резултати рада ученика у оквиру ваннаставних активности постану видљиви како у оквиру школе тако и шире као што су организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту, смотре стваралаштва, спортски сусрети и др.

ХОР

Свака основна школа је обавезна да организује рад хорова.

Хорови могу бити организовани као: хор млађих разреда, хор старијих разреда или хор на нивоу школе, од 1. до 8. разреда. Певање у хору има свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуша и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...), упознавање страних језика, литерарних текстова, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Значајан је утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој), тако да и певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља уопште.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечијих композитора и композиције са фестивала дечијег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а *soprano* или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности, и примереног литералног садржаја.

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега следи класификовање певача по гласовима.

Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

Садржај рада:

1. одабир и разврставање гласова;
2. вежбе дисања, дикције и интонације;
3. хорско распевавање и техничке вежбе;
4. интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски);
5. музичка и психолошка обрада композиције;
6. увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
7. остваривање програма и наступа према Школском и Годишњем програму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да укаже на грађу и важност механизма који учествује у формирању тона у оквиру певачког апарата. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања и правилно држање тела. Препоручује се комбиновано дисање, нос и уста истовремено, и то трбушно, дијафрагматично дисање. Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговестан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове песме или композиције прво се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици морају научити правилно да читају текст, изговарају нове, непознате гласове који не постоје у матерњем језику и упознају се са значењем текста. У оквиру анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова у зависности од дела такта у коме се налазе и мелодијског тока. Следи анализа нотног текста и усвајање мелодије у фрагментима. Ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обогатити пажњу на динамику и агогику.

Обрађене композиције изводити на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана послава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова, како у земљи, тако и ван ње.

Препоручене композиције за рад хорова

Химне:

- Државна химна
- Химна Светом Сави
- Химна школе
- **Канони:**
- Непознат аутор, *Dona nobis pacem*
- Луиђи Керубини, *На часу певања*
- Волфганг Амадеус Моцарт, *Ноћ је мирна*
- Ј. Г. Ферари, *Кукавица*
- Јозеф Хајдн, *Мир је свуда*

- Војислав Илић, *Sine musica*
- **Песме домаћих аутора:**
- Константин Бабић, *Балада о два акрепа*
- Исидор Бајић, *Српски звуци*
- Златан Вауда, *Мрави*
- Златан Вауда, *Пахуљице*
- Славко Гајић, *Гужнамуха*
- Дејан Деспић, *Киша*
- Дејан Деспић, *Огласи*
- Дејан Деспић, *Смејалица*
- Владимир Ђорђевић, *Веће врана*
- Војислав Илић, *Воденица*
- Даворин Јенко, *Боже правде*
- Даворин Јенко, песме из *Ђида*
- Петар Коњовић, *Враголан*
- Јосиф Маринковић, *Љубимче пролећа*
- Милоје Милојевић, *Ветар*
- Милоје Милојевић, *Младост*
- Милоје Милојевић, *Муха и комарац*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Друга руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Десета руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Једанаеста руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *На раницу*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Ал` је леп овај свет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Лазар живине*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Славска*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебепојем*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *ХимнаВуку*
- Војислав Симић, *Пошла ми мома на вода*
- Тодор Скаловски, *Македонска хумореска*
- Марко Тајчевић, *Додолске песме*
- Марко Тајчевић, *Прва свита из Србије*
- Шистек-Бабић, *Ој, Србијо*
- Миодраг Говедарица, *Сузуба јектениј*
- **Страни композитори:**
- Аутор непознат, *La Violetta*
- Палестрина, *Benedictus*
- Орландо ди Ласо, *Eco*
- Лука Маренцио, *Ad una fresca riva*
- Ђовани да Нола, *Chi la gagliarda*
- Палестрина, *Vigilate*
- Карл Марија фон Вебер, *Јека*
- Волфганг Амадеус Моцарт, *Успаванка*
- Беджих Сметана, *Долетеле ласте*
- Франц Супе, *Проба за концерт*
- Јоханес Брамс, *Успаванка*
- Фредерик Шопен, *Жеља*
- Фредерик Шуберт, *Пастрмка*
- Гамбар Гусејнли, *Моји пилићи*
- Георги Димитров, *Ана мрзелана*
- Светослав Обретенов, *Гајдар*
- Золтан Кодаљ, *Каталинка*
- Золтан Кодаљ, *Хидло Веген*
- Јосип Каплан, *Жуна*

ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Садржај рада:

1. избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
2. избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;
3. техничке и интонативне вежбе;
4. расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);
5. спајање по групама (I-II; II-III; I-III);